ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

των ιερών Νηπτικών

Μεταφρασμένη στη νεοελληνική γλώσσα

ΤΟΜΟΣ Β΄

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Όσιος Θεόδωρος Εδέσσης

Σύντομη βιογραφία

Ο άγιος πατέρας μας Θεόδωρος έζησε στα χρόνια της βασιλείας του Ηρακλείου και τον Κωνσταντίνου του Πωγωνάτου, γύρω στο 660 μ.Χ. Πρώτα αγωνίστηκε τον ασκητικό βίο στη μονή τον αγίου Σάββα – ύστερα, με την ψήφο του Θεού ανέβηκε στον επισκοπικό θρόνο της πόλεως Εδέσσης. Έκανε πολλά θαύματα και όσο ζούσε και μετά το θάνατο, και με τις θείες διδασκαλίες του έκανε πολλούς μάρτυρες του Χριστού και πολλούς να σωθούν· και στις 19 Ιουλίου απήλθε στις αιώνιες μονές, όπως αναφέρεται στο βίο του που περιέχεται στο βιβλίο «Καλοκαιρινή». Δεν γνωρίζομε με ακρίβεια αν άφησε και άλλα συγγράμματα· όμως αυτά τα 100 κεφάλαια που φιλοπόνησε, εγκρίθηκαν να συμπεριληφθούν στη συλλογή των νηπτικών. Γιατί παρέχουν πλούσιο τον καρπό της ιερής νήψεως και της πνευματικής ωφέλειας σε κείνους που τα διαβάζουν με επιμέλεια. Και όσοι επιθυμείτε τη σωτηρία σας, ελάτε και θερίστε άφθονα.

Στο τέλος των κεφαλαίων αυτών έχει προστεθεί και το «Θεωρητικό» που επιγράφεται με το όνομα του Θεοδώρου. Βλέποντας ότι αυτό ακολουθεί τον ίδιο νηπτικό χαρακτήρα και έχει την ίδια έκφραση του λόγου με τα 100 κεφάλαια, όπως και από άλλα εύλογα σημάδια, βγάλαμε το συμπέρασμα ότι είναι γνήσιο έργο του ίδιου Θεοδώρου.

Όσιος Θεόδωρος Εδέσσης

100 ψυχωφελή κεφάλαια

1. Επειδή με τη χάρη του Θεού απαρνηθήκαμε το σατανά και τα έργα του και συνταχθήκαμε μαζί με το Χριστό, τόσο με το άγιο βάπτισμα, όσο και τώρα πάλι με το μοναχικό σχήμα, ας τηρήσομε τις εντολές Του. Αυτό απαιτεί όχι μόνο η διπλή μας ιδιότητα, δηλαδή του Χριστιανού και του μοναχού, αλλά και το φυσικό χρέος, κατά το οποίο, αφού πλαστήκαμε από το Θεό στην αρχή «καλοί λίαν»(Γεν. 1, 31) τέτοιοι πρέπει να είμαστε. Γιατί αν και η αμαρτία που εισχώρησε από δική μας απροσεξία έφερε μαζί της το παρά φύση, αλλά πάλι ο Θεός μας με το πολύ έλεός Του μας ξανακάλεσε και μας ανακαίνισε μέσω του πάθους του Απαθούς. Και αγοραστήκαμε με τίμημα το ατίμητο αίμα του Χριστού(Α΄Κορ. 6, 20), και λυτρωθήκαμε από την αρχαία παράβαση που μας κληρονόμησε ο προπάτορας. Αν λοιπόν γίνομε δίκαιοι, δεν είναι τίποτε μεγάλο· αλλά μάλλον το να ξεπέσομε από την αρετή, αυτό είναι ελεεινό και άξιο κατακρίσεως.

2. Όπως το καλό έργο που γίνεται χωρίς ορθή πίστη, είναι τελείως νεκρό και δεν έχει καμιά ενέργεια, έτσι και πίστη μόνη χωρίς ενάρετα έργα, δε μας απαλλάσσει από το αιώνιο πυρ· γιατί ο Κύριος είπε: «Όποιος με αγαπά, θα τηρήσει τις εντολές μου»(Ιω. 14, 15). Αν λοιπόν αγαπούμε τον Κύριο και πιστεύομε σ1 Αυτόν, ας εργαζόμαστε τις εντολές Του για να επιτύχομε την αιώνια ζωή. Αν όμως παραβλέπομε την τήρηση των προσταγμάτων Του, στα οποία πειθαρχεί όλη η κτίση, πώς θα καλέσομε τους εαυτούς μας πιστούς, που έχομε τιμηθεί παραπάνω απ’ όλη τη κτίση, και μόνο εμείς απ’ όλα τα κτίσματα δείχνομε τους εαυτούς μας ανυπάκουους στα προστάγματα του Δημιουργού και αχάριστους προς τον Ευεργέτη;

3. Όταν τηρούμε τις εντολές του Χριστού, δεν προσφέρομε τίποτε σ’ Εκείνον, γιατί δεν έχει από τίποτε ανάγκη και είναι δωρεοδότης όλων των αγαθών. αλλά τους εαυτούς μας ευεργετούμε με το να προξενούμε σ’ εμάς την αιώνια ζωή και την απόλαυση των ανέκφραστων αγαθών.

4. Όποιος μας αντιτάσσεται στο να κατορθώσομε τις εντολές του Θεού, είτε πατέρας είναι, είτε μητέρα, είτε οποιοσδήποτε, ας είναι σε μας βδελυ-κτός και μισητός, για να μην ακούσομε ότι «όποιος αγαπά τον πατέρα του ή τη μητέρα ή κάποιον άλλο περισσότερο από εμένα, δεν είναι άξιός Μου»(Ματθ. 10, 37).

5. Ας ζώσομε σφικτά τους εαυτούς μας για να εργασθούμε τις εντολές του Κυρίου, για να μη δεθούμε σφικτά με αλυσίδες πονηρών επιθυμιών και ψυχοφθόρων ηδονών(Παροιμ. 5, 22) που δύσκολα λύνονται, και να μη βγει εναντίον μας η απόφαση για την άκαρπη συκιά, που έλεγε: «Κόψε την από τη ρίζα, για να μην πιάνει άδικα τον τόπο»(Λουκ. 13, 27). Επειδή καθένα που δεν κάνει καρπό καλό, τον κόβουν και τον ρίχνουν στή φωτιά(Ματθ. 3, 10).

6. Εκείνος που νικιέται από επιθυμίες και ηδονές και περνά τη ζωή του μέσα στον κόσμο, θα πέσει σύντομα μέσα στα δίχτυα της αμαρτίας. Και η αμαρτία όταν γίνει μια φορά, είναι φωτιά σε ξερά χόρτα, πέτρα που κυλάει στην κατηφοριά, χαράδρα που πλαταίνει τις ρεματιές· και με κάθε τρόπο ετοιμάζει την απώλεια του αμαρτωλού.

7. Η ψυχή όσο βρίσκεται στο παρά φύση, εξαγριωμένη και γεμάτη αγκάθια των ηδονών, είναι κατοικητήριο των αλλόκοτων θηρίων όπως έχει γραφεί: «Εκεί θ’ αναπαυθούν ονοκένταυροι, εκεί έχει τα μικρά του ο σκατζόχοιρος και θα συναντήσουν τα δαιμόνια τους ονοκένταυρους»(Ησ. 34, 14-15)· αυτά είναι τα διάφορα πάθη της ατιμίας. Όταν όμως επιστρέψει στο κατά φύση (γιατί μπορεί να το κάνει αυτό όσο βρίσκεται ακόμη στο σώμα), και εξημερώσει τον εαυτό της με επιμελή καλλιέργεια και ζήσει σύμφωνα με το νόμο του Θεού, τότε τα θηρία που φώλιαζαν μέσα της θα φύγουν και έρχονται οι φύλακες της ζωής μας άγγελοι έχοντας ημέρα χαράς την επιστροφή της. Και η χάρη του Παναγίου Πνεύματος επιδημεί και τη διδάσκει θεία γνώση, ώστε να διαφυλαχθεί στο αγαθό και να προοδεύσει σε μεγάλα.

8. Οι πατέρες ονομάζουν την προσευχή όπλο πνευματικό, και δεν είναι δυνατό χωρίς αυτό να βγει

κανείς στον πόλεμο· αλλιώς θα συρθεί αιχμάλωτος στη χώρα των εχθρών. Καθαρή προσευχή δεν μπορεί να αποκτήσει κανείς, αν δεν επιμένει καρτερικά κοντά στο Θεό με ειλικρινή και άκακη καρδιά. Γιατί Αυτός είναι που δίνει την προσευχή στον προσευχόμενο(Α΄Βασ. 2, 9) και διδάσκει τον άνθρωπο γνώση(Ψαλμ. 93, 10).

9. Το να παρενοχλούν τα πάθη την ψυχή και να μας πολεμούν, αυτό δεν μπορούμε να το εμποδίσομε. Το να πολυκαιρίζουν όμως μέσα μας οι πονηρές σκέψεις και να κινούν τα πάθη, αυτό εξαρτάται από εμάς. Και το πρώτο είναι αναμάρτητο, γιατί δεν εξαρτάται από εμάς. Το δεύτερο όμως, αν αντισταθούμε με ανδρεία και νικήσομε, είναι πρόξενο στεφάνων· αν από χαλαρότητα και δειλία νικηθούμε, είναι πρόξενο τιμωριών.

10. Τρία είναι τα γενικότερα πάθη, μέσω των οποίων γεννιούνται όλα τα άλλα: η φιληδονία, η φιλαργυρία και η φιλοδοξία. Σ’ αυτά ακολουθούν άλλα πέντε πονηρά πνεύματα και από αυτά γεννιέται μεγάλο πλήθος παθών και διάφορα είδη ποικιλόμορφης κακίας. Εκείνος λοιπόν που νίκησε τους τρεις αρχηγούς και ηγεμόνες, φονεύει μαζί και τους άλλους πέντε και υποτάσσει όλα τα πάθη.

11. Οι αναμνήσεις όσων πράξαμε μ’ εμπάθεια, τυραννούν εμπαθώς την ψυχή μας. Όταν οι εμπαθείς ενθυμήσεις εξαλειφθούν ολότελα από την καρδιά μας, τότε έχομε σημάδι συγχωρήσεως των αμαρτιών μας. Γιατί έως ότου κινείται η ψυχή εμπαθώς, είναι φανερή η δύναμη της αμαρτίας επάνω της.

12. Τα σωματικά και υλικά πάθη λιγοστεύουν και μαραίνονται με τις σωματικές κακοπάθειες· τα ψυχικά και μη φαινόμενα, εξαφανίζονται με την ταπεινοφροσύνη, την πραότητα και την αγάπη.

13. Την εμπαθή επιθυμία μαραίνει η εγκράτεια ενωμένη με την ταπεινοφροσύνη· το φλογισμένο θυμό καταπραΰνει η αγάπη· το λογισμό που περιπλανιέται εδώ και εκεί, τον συγκεντρώνει η εντατική προσευχή με ενθύμηση του Θεού· και έτσι καθαρίζεται το τριμερές της ψυχής. Αυτό τακτοποιώντας και ο θείος Απόστολος, έλεγε: «Επιδιώκετε την ειρήνη με όλους και τον αγιασμό, που δίχως αυτόν κανείς δε θα δει τον Κύριο»(Εβρ. 12, 14).

14. Μερικοί είχαν απορία, ποιο από τα δύο, οι έννοιες κινούν τα πάθη ή τα πάθη κινούν τις έννοιες; Και άλλοι είπαν το ένα, άλλοι το άλλο. Εγώ λέω, οι έννοιες είναι που κινούνται από τα πάθη. Γιατί αν δεν βρίσκονταν μέσα στην ψυχή τα πάθη, δεν θα την ενοχλούσαν οι εμπαθείς έννοιες.

15. Οι δαίμονες που πάντα μας πολεμούν, έχουν συνήθεια να μας εμποδίζουν από τις πραγματοποιήσιμες και κατάλληλες για μας αρετές, και να βάζουν μέσα μας ισχυρό πόθο για τις αδύνατες και αταίριαστες. Εκείνους που έχουν προκοπή στην υποταγή, τους αναγκάζουν να κάνουν τα έργα των ησυχαστών. Στους ησυχαστές και αναχωρητές βάζουν την επιθυμία της κοινοβιακής ζωής. Αυτή τη μέθοδο μεταχειρίζονται και για κάθε αρετή. Εμείς όμως δεν πρέπει να αγνοούμε τα σχέδιά τους, γνωρίζοντας ότι όλα είναι καλά όταν γίνονται στον καιρό τους και με το μέτρο. Αντίθετα, είναι βλαβερά όλα όσα ξεπερνούν το μέτρο και δεν είναι στον κατάλληλο καιρό.

16. Εκείνους που ζουν μέσα στον κόσμο και είναι κοντά στις αφορμές των παθών, οι δαίμονες τους πολεμούν και παλεύουν να τους ρίξουν στην αμαρτία που γίνεται με την πράξη. Τους ερημίτες, επειδή σπανίζουν τα υλικά πράγματα, τους πολεμούν με τους λογισμούς. Και είναι πολύ φοβερότερος ο δεύτερος αυτός πόλεμος από τον πρώτο. Γιατί ο πόλεμος με τα πράγματα έχει ανάγκη από χρόνο και τόπο και ευκαιρίες. Ενώ ο πόλεμος του νου είναι πιο ελεύθερος και δύσκολα μπορεί να αντιμετωπιστεί. Σ’ αυτή την ασώματη μάχη, μας έχει δοθεί ως όπλο η καθαρή προσευχή, γι’ αυτό και έχει νομοθετηθεί να γίνεται αδιάλειπτα(Α΄Θεσ. 5, 17). Αυτή η προσευχή κάνει το νου δυνατό για τον αγώνα, γιατί μπορεί να εκτελείται και χωρίς το σώμα.

17. Θέλοντας ο Απόστολος Παύλος να δηλώσει την τέλεια νέκρωση των παθών, λέει: «Όσοι ανήκουν στο Χριστό, σταύρωσαν τον σαρκικό άνθρωπο με τα πάθη και τις επιθυμίες του»(Γαλ. 5, 24). Γιατί όταν νεκρώσομε τα πάθη και εξαφανίσομε τις επιθυμίες και υποτάξομε στο Πνεύμα το σαρκικό φρόνημα, τότε σηκώνομε το σταυρό και ακολουθούμε τον Χριστό(Ματθ. 16, 24). Επειδή τίποτε άλλο δεν είναι η αναχώρηση, παρά νέκρωση των παθών και φανέρωση της ζωής που είναι

κρυμμένη στο Χριστό(Κολ. 3, 3).

18. Εκείνοι που ταλαιπωρούνται από τις επαναστάσεις του σώματος, το οποίο είναι η έδρα του θανάτου(Ρωμ. 7, 24), και παραιτούνται από τον αδιάκοπο πόλεμό του, να μην κατηγορούν την σάρκα, αλλά τον εαυτό τους. Γιατί αν αυτοί δεν της έδιναν δύναμη ικανοποιώντας τις παράνομες επιθυμίες της, δεν θα ταλαιπωρούνταν τόσο πολύ από αυτήν. Ή δεν βλέπουν εκείνους που σταύρωσαν τον εαυτό τους μαζί με τα πάθη και τις επιθυμίες(Γαλ. 5, 24) και φέρουν τη νέκρωση του Ιησού στη θνητή τους σάρκα(Β΄Κορ. 4, 10), πώς έχουν τη σάρκα συνεργό μάλλον στα καλά και όχι αντίπαλο, αλλά πειθαρχική και οδηγούμενη από το νόμο του Θεού; Και αυτοί λοιπόν έτσι να κάνουν, και θα απολαύσουν την ίδια ανάπαυση.

19. Κάθε συγκατάθεση του λογισμού προς μια απαγορευμένη επιθυμία, δηλαδή συγκατάνευση ηδονική, είναι αμαρτία στον μοναχό. Πρώτα αρχίζει ο λογισμός με το παθητικό μέρος να σκοτίζει το νου, κατόπιν κλίνει η ψυχή προς την ηδονή, γιατί δεν μπορεί να αντισταθεί στην πάλη. Αυτό λέγεται συγκατάθεση, η οποία είναι αμαρτία. Όταν πολυκαιρίσει, κινεί το πάθος. Και υστέρα έρχεται σιγά-σιγά στην διάπραξη της αμαρτίας. Γι’ αυτό μακαρίζει ο προφήτης εκείνους που χτυπούν πάνω στην πέτρα τα νήπια της Βαβυλώνας(Ψαλμ. 136, 9) (δηλ. εκείνους που αποκρούουν αμέσως, μόλις φανούν, τους πονηρούς λογισμούς). Αυτό είναι γνωστό στους συνετούς και φρόνιμους.

20. Οι άγγελοι, επειδή είναι υπηρέτες αγάπης και ειρήνης, χαίρονται για την μετάνοια και την προκοπή μας στην αρετή. Και γι’ αυτό φροντίζουν να μας γεμίζουν με πνευματικές θεωρίες και βοηθούν σε κάθε καλό. Αντίθετα οι δαίμονες, επειδή είναι δημιουργοί οργής και κακίας, χαίρονται όταν ελαττώνεται η αρετή και έχουν έργο να κάνουν τις ψυχές να κλίνουν σε αισχρές φαντασίες.

21. Η πίστη είναι ένα αγαθό της εσωτερικής διαθέσεως της ψυχής. Αυτή γεννά μέσα μας το φόβο του Θεού. Ο φόβος του Θεού διδάσκει την τήρηση των εντολών, η οποία λέγεται πρακτική αρετή. Από την πρακτική φυτρώνει η πολύτιμη απάθεια. Γέννημα της απάθειας είναι η αγάπη, η οποία είναι εκπλήρωση όλων των εντολών(Ρωμ. 13, 10), τις οποίες συνδέει σφιχτά και συγκρατεί.

22. Όταν η αίσθηση του σώματος είναι υγιής, αισθάνεται ποια αρρώστια το κατέχει, ενώ εκείνος που δεν την καταλαβαίνει, πάσχει από αναισθησία. Έτσι και ο νους, ενόσω έχει πλήρη την ενέργειά του, διακρίνει τις δυνάμεις του και γνωρίζει από που εισχωρούν τα πάθη πιο τυραννικά και προς εκείνο το μέρος δίνει τη δυνατή μάχη. Και είναι φοβερό αν κανείς δεν αισθάνεται, αλλά ξοδεύει τις ημέρες του και μοιάζει μ’ εκείνον που πολεμά μέσα στο σκοτάδι, χωρίς να βλέπει τους λογισμούς που τον πολεμούν.

23. Όταν το λογικό μέρος της ψυχής ασχολείται επίμονα και σταθερά με τη θεωρία των αρετών, και το επιθυμητικό στρέφεται με ένταση προς την θεωρία αυτή και προς τον δοτήρα της Χριστό, ενώ το θυμικό οπλίζεται κατά των δαιμόνων, τότε οι πνευματικές δυνάμεις μας ενεργούν κατά φύση.

24. Από τρία μέρη αποτελείται κάθε λογική ψυχή κατά τον Θεολόγο Γρηγόριο. Την αρετή του λογιστικού την ονομάζει φρόνηση και σύνεση και σοφία. Την αρετή του θυμικού, ανδρεία και υπομονή. Και την αρετή του επιθυμητικού, αγάπη και σωφροσύνη και εγκράτεια. Η δικαιοσύνη είναι διασκορπισμένη σε όλες αυτές και τις κάνει να ενεργούν ανάλογα και κατάλληλα. Με τη φρόνηση πολεμά εναντίον των αντιθέτων δυνάμεων και υπερασπίζεται τις αρετές. Με τη σωφροσύνη βλέπει τα πράγματα απαθώς. Με την αγάπη τέλος πείθει να αγαπάς όλους τους ανθρώπους όπως τον εαυτό σου. Με την εγκράτεια περιορίζει κάθε ηδονή. Με την ανδρεία και την υπομονή οπλίζεται για τους αόρατους πολέμους. Αυτά αποτελούν την αρμονία του ευήχου οργάνου της ψυχής.

25. Εκείνος που φροντίζει για τη σωφροσύνη και ποθεί την μακάρια αγνεία —την οποία δε θα σφάλει κανείς, αν την ονομάσει απάθεια— ας σκληραγωγεί το σώμα του και ας το μεταχειρίζεται σαν δούλο(Α΄Κορ. 9, 27), και με ταπεινό φρόνημα ας επικαλείται τη θεία χάρη, και θα επιτύχει το ποθούμενο. Εκείνος που τρέφει το σώμα του με υπερβολικό φαγητό, θα υποφέρει από το πνεύμα της πορνείας. Γιατί όπως το πολύ νερό σβήνει τη φωτιά, έτσι την έξαψη της σάρκας και τις αισχρές φαντασίες εξαφανίζει η πείνα ή η εγκράτεια ενωμένη με ταπείνωση ψυχής.

26. Το πάθος της μνησικακίας να είναι τελείως μακριά από την ψυχή σου, φιλόχριστε. Μη δώσεις καθόλου τόπο στην έχθρα. Σαν φωτιά κρυμμένη στην καλαμιά του λιναριού, έτσι είναι η μνησικακία που φωλιάζει στην καρδιά. Μάλλον να προσεύχεσαι θερμά για χάρη εκείνου που σε λύπησε και να τον ευεργετείς σε ό,τι μπορείς, για να σώσεις την ψυχή σου από τον θάνατο και για να μην είσαι χωρίς παρρησία στην προσευχή σου.

27. Στις ψυχές των ταπεινών θα αναπαυθεί ο Κύριος, ενώ στην καρδιά των υπερηφάνων αναπαύονται τα πάθη της ατιμίας. Γιατί κανένα άλλο δεν τα δυναμώνει εναντίον μας, όσο οι υπερήφανοι λογισμοί· και κανένα άλλο δεν ξεριζώνει τα πονηρά χόρτα της ψυχής, όπως η μακάρια ταπείνωση. Γι' αυτό εύλογα η ταπείνωση ονομάζεται παθοκτόνος.

28. Η ψυχή σου να είναι καθαρή από πονηρές ενθυμήσεις και να φωτίζεται από άριστες έννοιες, έχοντας πάντοτε στο νου σου εκείνο που έχει λεχθεί, ότι η φιλήδονη καρδιά είναι φυλακή και αλυσίδα στην ώρα του θανάτου. Η φιλόπονη όμως και πρόθυμη στο καλό, είναι πόρτα ανοικτή. Πράγματι, τις καθαρές ψυχές, όταν βγαίνουν από το σώμα, άγγελοι τις οδηγούν, σαν να τις κρατούν από το χέρι, προς την μακάρια ζωή. Ενώ τις λερωμένες και αμετανόητες ψυχές, δαίμονες, αλλοίμονο, θα τις παραλάβουν.

29. Είναι ωραίο το κεφάλι που στολίζεται με πολύτιμο στέμμα, με λίθους ινδικούς και αστραφτερά μαργαριτάρια. Ασυγκρίτως όμως πιο ωραία είναι η ψυχή που είναι πλούσια στη γνώση του Θεού και φωτισμένη από φωτεινότατες θεωρίες και έχει εγκάτοικο το Άγιο Πνεύμα. Και ποιος θα διηγηθεί επάξια την ομορφιά της μακάριας εκείνης ψυχής;

30. Θυμό και οργή, μην αφήσεις να κατοικούν μέσα σου. Γιατί λέει η Γραφή: «Άνθρωπος που θυμώνει, δεν είναι ευπρεπής· στις καρδιές όμως των πράων ανθρώπων θα αναπαυθεί η σοφία»(Παροιμ. 11, 25. 14, 33). Αν το πάθος της οργής κυριεύσει την ψυχή σου, θα βρεθούν καλύτεροί σου αυτοί που ζουν στον κόσμο και θα αισχυνθείς, γιατί θα φανείς ανάξιος της μοναχικής ζωής.

31. Σε κάθε πειρασμό και πόλεμο, να χρησιμοποιείς την προσευχή σαν ανίκητο όπλο, και θα νικήσεις με τη χάρη του Χριστού. Να είναι όμως καθαρή η προσευχή σου, όπως ο σοφός δάσκαλος μας διδάσκει: «Θέλω, λέει, να προσεύχεστε παντού και να υψώνετε όσια χέρια προς τον ουρανό, χωρίς οργή και ολιγοπιστία»(Α' Τιμ. 2, 8). Εκείνος λοιπόν που παραμελεί την προσευχή αυτή, θα παραδοθεί σε πειρασμούς και πάθη.

32. Το κρασί ευφραίνει την καρδιά του ανθρώπου, λέει η Γραφή(Ψαλμ. 103, 15). Συ όμως που έχεις υποσχεθεί να πενθείς και να κλαις, απόφυγε την ευφροσύνη του κρασιού και θα ευφρανθείς με πνευματικά χαρίσματα. Αν όμως ευφραίνεσαι με κρασί, θα συζήσεις με αισχρούς λογισμούς και θα βαδίσεις με πολλές λύπες.

33. Οι εορτές μη νομίζεις ότι γίνονται με οινοποσία, αλλά με την ανακαίνιση του νου και την καθαρότητα της ψυχής. Γιατί γεμίζοντας την κοιλιά και πίνοντας κρασί, θα παροργίσεις μάλλον αυτόν που θέλεις να τιμήσεις με την πανήγυρη.

34. Έχομε εντολή να αγρυπνούμε με ψαλμωδίες, προσευχές και ανάγνωση ιερών βιβλίων πάντοτε, και προπάντων τις εορτές. Ο άγρυπνος μοναχός λεπτύνει τη διάνοιά του και την κάνει κατάλληλη για ψυχωφελείς θεωρίες, ενώ ο πολύς ύπνος παχαίνει τον νου. Αλλά πρόσεχε να μη δώσεις τον εαυτό σου κατά την αγρυπνία σε μάταιες διηγήσεις ή σε πονηρούς λογισμούς. Είναι καλύτερο να κοιμάσαι, παρά να αγρυπνείς για μάταια λόγια και λογισμούς.

35. Εκείνος που έχει φίδι μέσα στον κόρφο του κι εκείνος που έχει λογισμό πονηρό μέσα στην καρδιά του, θα πεθάνουν. Ο πρώτος από το φαρμακερό δάγκωμα του φιδιού κι ο δεύτερος από το θανατηφόρο φαρμάκι που έβαλε στην ψυχή του. Αλλά να σκοτώνομε γρήγορα τα γεννήματα των εχιδνών, και να μην κυοφορούμε πονηρούς λογισμούς μέσα στην καρδιά μας, για να μην πονέσομε πικρά.

36. Η καθαρή ψυχή εύλογα μπορεί να ονομαστεί σκεύος εκλογής και κλεισμένος κήπος και σφραγισμένη πηγή(Άσμα 4, 12) και θρόνος της αισθήσεως(Παροιμ. 12, 23). Η ψυχή που μολύνεται

με ακάθαρτες σκέψεις είναι γεμάτη από βρωμερή λάσπη.

37. Έχω ακούσει από πεπειραμένους και πρακτικούς γέροντες ότι οι πονηροί λογισμοί γεννιούνται στην ψυχή από το στολισμό των ενδυμάτων, το χορτασμό της κοιλιάς και τις βλαβερές συναναστροφές.

38. Επιθυμία χρημάτων να μην κατοικεί στις ψυχές των ασκητών. Μοναχός με πολλές κτήσεις, είναι πλοίο που γεμίζει νερά και κινδυνεύει μέσα στα κύματα των φροντίδων και βουλιάζει στο βυθό της λύπης. Πολλά πάθη γεννά η φιλαργυρία, και γι’ αυτό σωστά έχει ονομαστεί ρίζα όλων των κακών(Α΄Τιμ. 6, 10).

39. Η ακτημοσύνη και η σιωπή είναι θησαυρός κρυμμένος στο χωράφι της μοναχικής ζωής. Πήγαινε λοιπόν και πούλησε τα υπάρχοντά σου και δώσε τα στους φτωχούς(Ματθ. 19, 21) και απόκτησε αυτό το χωράφι, και αφού ξεχώσεις το θησαυρό, φύλαξέ τον για τον εαυτό σου να μη σου τον κλέψουν, για να πλουτήσεις με πλούτο ανεξάντλητο.

40. Αν συγκατοικήσεις με πνευματικό πατέρα και βρεις ωφέλεια απ’ αυτόν, κανείς να μη σε χωρίζει από την αγάπη του και τη συμβίωση. Μην τον κρίνεις για κανένα πράγμα, μην τον κακολογήσεις αν σε ελέγχει ή σε χτυπά, μη δώσεις προσοχή αν τον κατηγορεί κανένας, μη συμφωνήσεις μ’ εκείνον που τον υβρίζει, για να μην οργιστεί ο Κύριος εναντίον σου και σε διαγράψει από το βιβλίο της ζωής(Ψαλμ. 68, 29).

41. Το κατόρθωμα της υποταγής ολοκληρώνεται με την απάρνηση του κόσμου, όπως μάθαμε. Εκείνος που καταγίνεται μ’ αυτήν, ας περιφραχθεί με τρία όπλα, με την πίστη, με την ελπίδα και με την πανσέβαστη και θεία αγάπη(Α΄Κορ. 13, 13), ώστε περιφραγμένος με αυτά, ν’ αγωνιστεί τον καλό αγώνα και να λάβει τα στεφάνια της δικαιοσύνης(Β΄Τιμ. 4, 7-8).

42. Να μην είσαι δικαστής των έργων του πνευματικού σου πατέρα, αλλά εκπληρωτής των εντολών του. Γιατί οι δαίμονες έχουν συνήθεια να σου επιδεικνύουν τις ελλείψεις του, για να σε κάνουν να παρακούσεις τις εντολές του, και ή να ·σε αποτραβήξουν από το γυμναστήριο ως άνανδρο και δειλό στρατιώτη, ή μόνον με τους λογισμούς της απιστίας να σε παραλύσουν και σε αποχαυνώσουν σε κάθε ιδέα αρετής.

43. Εκείνος που παρακούει τις εντολές του πνευματικού του πατέρα, είναι παραβάτης των εξαίρετων συμφωνιών της υποσχέσεως που έδωσε όταν έγινε μοναχός. Εκείνος που οικειοποιήθηκε την υπακοή αφού έσφαξε με το μαχαίρι της ταπεινοφροσύνης το θέλημά του, αυτός εκπλήρωσε, όσο του ήταν δυνατόν, εκείνα που υποσχέθηκε στο Χριστό εμπρός σε πολλούς μάρτυρες.

44. Αφού μελετήσαμε πολύ, διακρίναμε και μάθαμε καλά ότι όσους ασκούνται υποταγμένοι σε πνευματικούς πατέρες, πολύ τους φθονούν οι εχθροί της ζωής μας δαίμονες, τους τρίζουν τα δόντια τους και εφευρίσκουν ποικίλα τεχνάσματα εναντίον τους. Και τι δε λένε, και τι δεν υπαγορεύουν, ώστε να τους χωρίσουν από τον πνευματικό τους πατέρα; Προβάλλουν προφάσεις ως δήθεν εύλογες, μεθοδεύουν ζωηρές διαφωνίες, διεγείρουν μίσος εναντίον του πνευματικού πατέρα, τις συμβουλές του τις παρουσιάζουν σαν επιπλήξεις, τους ελέγχους τους μπήγουν σαν ακονημένα βέλη. «Γιατί, του λένε, από ελεύθερος που ήσουν έγινες δούλος, και μάλιστα δούλος σκληρού και άσπλαχνου κυρίου; Ως πότε θα λυώνεις κάτω από τον ζυγό της δουλείας και ελεύθερο φως δεν θα δεις;» Κατόπιν τους υποβάλλουν οι δαίμονες ότι πρέπει να φιλοξενούν και να επισκέπτονται αρρώστους και να φροντίζουν για τους φτωχούς. Κατόπιν υπερεπαινούν τον αγώνα και το βραβείο της άκρας ησυχίας και μονώσεως, και σπείρουν κάθε είδος πονηρών ζιζανίων στην καρδιά του στρατιώτη της ευσέβειας, μόνο και μόνο για να τον βγάλουν από την πνευματική μάνδρα και να τον λύσουν από το ήσυχο λιμάνι και να τον ρίξουν μέσα στην ταραγμένη από θανάσιμη και ψυχοφθόρο φουρτούνα θάλασσα. Και κατόπιν, αφού τον πάρουν ως αιχμάλωτο στην εξουσία τους, να τον μεταχειριστούν κατά τα θελήματα τους.

45. Από σένα που βρίσκεσαι υποταγμένος σε πνευματικό πατέρα; ας μη διαφεύγει ο δόλος των εχθρών δαιμόνων. Μη λησμονείς τις υποσχέσεις σου προς τον Θεό, μη νικηθείς από ύβρεις, μη δειλιάσεις τους ελέγχους, τους χλευασμούς ή τα περιγελάσματα, μην υποχωρήσεις από την

υπερβολή των πονηρών λογισμών, μην αποφύγεις την αυστηρότητα του πνευματικού πατέρα, μην περιφρονήσεις τον χρηστό ζυγό της ταπεινώσεως από θρασύτητα αυταρέσκειας και αυθάδειας· αλλά αφού βάλεις στην καρδιά σου τον λόγο του Κυρίου: «Όποιος υπομείνει ως το τέλος, αυτός θα σωθεί»(Ματθ. 10, 22), με υπομονή τρέχε τον αγώνα που βρίσκεται εμπρός σου, προσηλώνοντας το βλέμμα σου στον Ιησού που μας δίνει την αρχή της πίστεώς μας και την ολοκλήρωσή της(Εβρ. 12, 1-2).

46. Ο χρυσοχόος όταν βάλει το χρυσό στο χωνευτήριο (στο καμίνι), τον κάνει καθαρότερο. Και ο νέος μοναχός, που δίνει τον εαυτό του στους αγώνες της υποταγής και πυρώνεται απ' όλα τα λυπηρά του κατά Θεόν βίου και με κόπο και υπομονή μεγάλη μαθαίνει την υπακοή, αφού ξαναλιώσει σαν σε χωνευτήριο τα ήθη του, μαθαίνει την ταπείνωση και ξαναγίνεται λαμπερός, και άξιος για τους ουράνιους θησαυρούς, την άφθαρτη ζωή και την μακάρια κατάληξη, από όπου έφυγε κάθε οδύνη και στεναγμός(Ησ. 35, 10), ενώ έχει φυτευτεί ευφροσύνη και αδιάκοπη χαρά.

47. Η ορθή πίστη που έχει κανείς με εσωτερική αίσθηση, γεννά το φόβο του Θεού. Ο φόβος του Θεού μας διδάσκει την τήρηση των εντολών. Γιατί, λέει, όπου υπάρχει φόβος, εκεί είναι και η τήρηση των εντολών. Από την τήρηση των εντολών συγκροτείται η πρακτική αρετή, η οποία είναι η αρχή της θεωρητικής. Καρπός αυτών είναι η απάθεια. Με την απάθεια έρχεται μέσα μας η αγάπη. Για την αγάπη λέει ο αγαπημένος μαθητής: «ο Θεός είναι αγάπη· κι όποιος μένει στην αγάπη, μένει στο Θεό, και ο Θεός σ' αυτόν»(Α΄Ιω. 4, 16).

48. Πόσο ωραία και καλή είναι αλήθεια η ζωή των μοναχών! Πόσο ωραία πράγματι και καλή, αν βέβαια γίνεται κατά τους όρους και τους νόμους που έχουν θέσει οι αρχηγοί της και οδηγοί, καθώς διδάχθηκαν από το Άγιο Πνεύμα. Ο στρατιώτης του Χριστού πρέπει να είναι άυλος και ξένος από κάθε κοσμική σκέψη και πράξη, όπως λέει ο Απόστολος: «Κανένας απ' όσους στρατεύονται δεν μπλέκεται στις βιοτικές υποθέσεις, για να αρέσει σ' αυτόν που τον στρατολόγησε»(Β΄Τιμ. 2, 4).

49. Πρέπει λοιπόν ο μοναχός να είναι άυλος, απαθής, έξω από κάθε πονηρή επιθυμία, να μην είναι φίλος των απολαύσεων ή μέθυσος ή νωθρός ή ράθυμος ή φιλάργυρος ή φιλήδονος ή φιλόδοξος. Γιατί αν δεν υψώσει κανείς τον εαυτό του πάνω απ' αυτά, δεν θα μπορέσει να κατορθώσει την αγγελική αυτή ζωή. Για εκείνους που την κατορθώνουν σωστά, είναι ο ζυγός της καλός και το φορτίο της ελαφρό(Ματθ. 11, 30), καθώς όλα τα ελαφρύνει η ελπίδα προς το Θεό. Γλυκός ο μοναχικός βίος, η πνευματική εργασία ευχάριστη, ο τρόπος ζωής που διάλεξε είναι καλός και δε θ' αφαιρεθεί(Λουκ. 10, 12) από εκείνη την ψυχή που τον απόκτησε.

50. Εσύ που απαρνήθηκες τις φροντίδες του κόσμου και ανέλαβες τον ασκητικό αγώνα, μην επιθυμήσεις να έχεις πλούτο για να κάνεις ελεημοσύνες στους φτωχούς. Είναι κι αυτό μια πανουργία του πονηρού που αποσκοπεί στην κενοδοξία, ώστε να ρίξει το νου σε απασχόληση με πολλά πράγματα. Και ψωμί μόνο αν έχεις και νερό, μπορείς με αυτά να φιλοξενήσεις και να λάβεις το μισθό της φιλοξενίας. Και αν δεν τα έχεις ούτε αυτά, και μόνο με καλή διάθεση να υποδεχτείς τον ξένο και να του πεις παρηγορητικά λόγια, μπορείς επίσης να λάβεις το μισθό της φιλοξενίας. Αυτό βεβαιώνεται από τη χήρα του Ευαγγελίου, η οποία με δύο λεπτά ξεπέρασε την προαίρεση και τη δύναμη των πλουσίων(Μαρκ. 12, 42-44. λουκ. 21, 1-4).

51. Τα παραπάνω γράφτηκαν για τους ησυχαστές. Εκείνοι όμως που βρίσκονται στην υποταγή πνευματικού πατέρα, ένα μόνο ας έχουν κατά νου, το να μη ξεπέσουν σε τίποτε από την εντολή του πνευματικού τους πατέρα. Γιατί όταν το κατορθώσουν αυτό, έχουν κατορθώσει το παν. Όπως αντίθετα, αν ξεπέσουν απ' αυτήν την ακρίβεια και διαγωγή της υπακοής, θα είναι ακατάλληλοι για κάθε έννοια αρετής και πνευματικής ζωής.

52. Ἑχε και αυτή τη συμβουλή μου, φιλόχριστε: Αγάπα τη διαμονή σε ξένο τόπο, απομακρυνόμενος από τα περιστατικά της πατρίδας σου. Από φροντίδες των γονέων σου ή συγγενικές φιλίες μην παρασυρθείς. Ν' αποφεύγεις τη διαμονή στην πόλη και να υπομένεις στην ερημία, λέγοντας μαζί με τον προφήτη: «Να, έφυγα μακριά και κατοίκησα στην έρημο»(Ψαλμ. 54, 8).

53. Να αναζητάς τους ερημικούς και ακατοίκητους τόπους, και μη δειλιάσεις αν εκεί υπάρχει

έλλειψη και στενοχώρια από τα απαραίτητα της ζωής. Αν σε περικυκλώσουν οι εχθροί σαν μέλισσες ή κακοί κηφήνες, και σου επιτεθούν με κάθε λογής πολέμους και σε συγχίζουν με ποικίλους λογισμούς, εσύ μη φοβηθείς και μη στήσεις το αυτί σου να τους ακούσεις, μήτε να φύγεις από το στάδιο του αγώνα. Δείξε καρτερία και υπομονή, επαναλαμβάνοντας συνεχώς στον εαυτό σου: «Περίμενα καρτερικά τον Κύριο και με πρόσεξε»(Ψαλμ. 39, 2). Και τότε θα δεις τα μεγαλεία του Θεού, τη βοήθεια, την φροντίδα και όλη την πρόνοιά Του για τη σωτηρία σου.

54. Φίλους πρέπει να έχεις, φιλόχριστε, εκείνους που φέρνουν πνευματική ωφέλεια και σε βοηθούν στον ασκητικό βίο. Οι φίλοι σου να είναι άνδρες ειρηνικοί, αδελφοί πνευματικοί, πατέρες άγιοι, για τους οποίους ο Κύριος είπε: «Μητέρα μου και αδελφοί μου είναι αυτοί εδώ, όσοι κάνουν το θέλημα του ουράνιου Πατέρα μου»(Ματθ. 12, 50).

55. Να μην επιθυμείς φαγητά άλλα κάθε μέρα και πολυτελή, ούτε σπατάλες που προξενούν πνευματικό θάνατο. Γιατί λέει η Γραφή: «Όποια ζει μέσα στη σπατάλη, αυτή έχει κιόλας πεθάνει, κι ας είναι ζωντανή»(Α΄Τιμ. 5, 6). Και από εκείνα τα φαγητά που μπορείς να τα προμηθευτείς εύκολα, να μη χορταίνεις. Γιατί είναι γραμμένο: «μη σας ξεγελά το χόρτασμα της κοιλιάς»(Παροιμ. 24, 15).

56. Αν διάλεξες την ησυχία, μην περνάς τον καιρό σου συνεχώς έξω από το κελί σου, γιατί αυτό φέρνει πολύ μεγάλη ζημία, αφαιρεί τη θεία χάρη, σκοτίζει το φρόνημα, μαραίνει το θείο πόθο. Γι' αυτό έχει λεχθεί: «η περιπλάνηση της επιθυμίας διαστρέφει τον άκακο νου»(Σ. Σολ. 4, 12). Κόβε λοιπόν τις σχέσεις των πολλών, μην τυχόν ο νους σου γίνει πολυάσχολος και καταστρέψει τον ησυχαστικό τρόπο ζωής.

57. Όταν κάθεσαι στο κελί σου, μην κάνεις το έργο σου δίχως λόγο και γεμάτο οκνηρία. Γιατί λένε: «Εκείνος που βαδίζει χωρίς σκοπό, θα ματαιοπονήσει». Αλλά απόκτησε καλή πνευματική εργασία, μάζεψε το νου σου, έχε μπροστά στα μάτια σου πάντοτε την τελευταία ώρα του θανάτου, θυμήσου τη ματαιότητα του κόσμου πόσο απατηλή είναι, πόσο αδύνατη, πόσο τιποτένια· έχε στο νου σου τη δοκιμασία του φρικτού δικαστηρίου, όπου τα πικρά τελώνια θα παρουσιάσουν μία-μία τις πράξεις μας, τα λόγια, τις σκέψεις τις οποίες αυτοί τις υπέβαλαν στο νου μας, και εμείς τις δεχόμαστε. Να θυμάσαι και τις κολάσεις του άδη και να σκέφτεσαι πώς άραγε θα είναι οι ψυχές που κλείστηκαν εκεί. Να θυμάσαι και τη μεγάλη και φοβερή εκείνη ημέρα της κοινής αναστάσεως και παραστάσεώς μας εμπρός στο Θεό και την τελευταία απόφαση του Κριτή που δεν εξαπατάται με σοφίσματα. Να συλλογίζεσαι την τιμωρία των αμαρτωλών, την ντροπή, τον έλεγχο της συνειδήσεως, την απομάκρυνση από το Θεό, το ρίξιμο στο αιώνιο πυρ, στο ασταμάτητο σκουλήκι, στο απόλυτο σκοτάδι, όπου υπάρχει κλάμμα και τρίξιμο των δοντιών(Μαρκ. 9, 44. Ματθ. 8, 22). Να αναλογίζεσαι και τα άλλα είδη τιμωριών και να μην παύεις να καταβρέχεις με δάκρυα το πρόσωπό σου, το ρούχο σου, τον τόπο που κάθεσαι. Γιατί έχω δει πολλούς, οι οποίοι μ' αυτές τις σκέψεις απόκτησαν πάρα πολλά δάκρυα και καθάρισαν με θαυμαστό τρόπο τις ψυχικές τους δυνάμεις.

58. Αλλά, να σκέφτεσαι και τα αγαθά που είναι ετοιμασμένα για τους δικαίους, την παράστασή τους στα δεξιά του Χριστού, την ευλογημένη φωνή του Κυρίου, την κληρονομιά της ουράνιας βασιλείας, τις δωρεές που δεν μπορεί ανθρώπινος νους να εννοήσει, το γλυκύτατο εκείνο φως, την ατέλειωτη χαρά που δεν διακόπτεται από λύπη, τις ουράνιες εκείνες μονές, την συναναστροφή με τους αγγέλους, όλα τα άλλα που έχει υποσχεθεί ο Κύριος σ' εκείνους που Τον φοβούνται.

59. Όλοι αυτοί οι λογισμοί να σε συντροφεύουν, να κοιμούνται και να ξυπνούν μαζί σου. Κοίταξε να μην τους λησμονήσεις ποτέ, αλλά όπου και αν είσαι, μην τους βγάλεις από το νου σου, για να φύγουν και οι πονηροί λογισμοί και για να είσαι γεμάτος από θεία παρηγοριά. Η ψυχή που δεν είναι περιτειχισμένη με τέτοιες σκέψεις, δεν μπορεί να κατορθώσει την ησυχία. Γιατί η πηγή που δεν έχει νερό, ματαίως λέγεται πηγή.

60. Και αυτή την πολιτεία έχει νομοθετηθεί για τους ησυχαστές να την επιτύχουν. Νηστεία, με όση δύναμη έχουν, αγρυπνία και χαμαικοιτία και κάθε άλλη κακοπάθεια για χάρη της μέλλουσας αναπαύσεως. «Δεν είναι άξια —λέει— ν' αντισταθμίσουν τα παθήματα του τωρινού καιρού τη

δόξα που μέλλει να αποκαλυφθεί σ' εμάς»(Ρωμ. 8, 18). Πάνω απ' όλα απαιτείται προσευχή καθαρή, θα έλεγα ακατάπαυστη και αδιάλειπτη. Αυτή είναι τείχος ασφαλές, αυτή είναι λιμάνι ήσυχο, φυλακτήριο των αρετών, αφανισμός των παθών, δύναμη της ψυχής, καθαρτήριο του νου, ανάπαυση στους κουρασμένους, παρηγοριά σ' όσους πενθούν. Η προσευχή είναι ομιλία με το Θεό, θεωρία των αοράτων, πληροφορία εκείνων που επιθυμούν να μάθουν το θέλημα του Θεού, τρόπος ζωής των αγγέλων, παρακίνηση στα καλά, πραγμάτωση των αγαθών που ελπίζομε(Εβρ. 11, 1). Αυτή την βασίλισσα των αρετών φρόντισε, εσύ ασκητή, με όλη σου τη δύναμη να κατακτήσεις. Να προσεύχεσαι μέρα και νύχτα, είτε άθυμος είσαι είτε εύθυμος. Προσευχήσου με φόβο και τρόμο, με νου προσεκτικό και άγρυπνο, για να γίνει δεκτή από τον Κύριο η προσευχή σου. Γιατί λέει: «οι οφθαλμοί του Κυρίου είναι στραμμένοι στους δικαίους και τα αυτιά Του είναι ανοιχτά για να ακούσουν την δέησή τους»(Ψαλμ. 33, 16).

61. Είπε κάποιος από τους παλαιούς (ο Ευάγριος) ορθά και πετυχημένα, ότι από τους δαίμονες που μας πολεμούν, πρώτοι είναι εκείνοι που τους έχουν ανατεθεί οι ορέξεις της γαστριμαργίας, εκείνοι που μας υποβάλλουν τη φιλαργυρία και εκείνοι που μας παρακινούν στην κενοδοξία. Οι άλλοι δαίμονες έρχονται πίσω από αυτούς και τους διαδέχονται παραλαμβάνοντας εκείνους που πληγώνονται από τους προηγούμενους.

62. Και πράγματι με την παρατήρηση κατάλαβα ότι δεν είναι δυνατόν να πέσει ο άνθρωπος σε αμαρτία ή πάθος, αν δεν έχει προηγουμένως καταπληγωθεί από ένα απ' αυτά τα τρία. Γι' αυτό και ο διάβολος τους τρεις αυτούς λογισμούς παρουσίασε στον Σωτήρα(Ματθ. 4, 1-10). Αλλά ο Κύριος, αφού φάνηκε ανώτερος από τους πειρασμούς αυτούς, διέταξε τον διάβολο να φύγει από μπροστά Του και έδωσε σ' εμάς τη νίκη εναντίον του, ως αγαθός και φιλάνθρωπος Δεσπότης, Εκείνος που ντύθηκε σώμα σε όλα όμοιο με το δικό μας, εκτός από την αμαρτία, και μας έδειξε το σωστό και αλάθευτο δρόμο της αναμαρτησίας, τον οποίο όταν βαδίζομε, ντυνόμαστε το νέο άνθρωπο, που γίνεται καινούργιος κατά την εικόνα του Πλάστη του(Κολ. 3, 10).

63. Τέλειο μίσος με όλη την καρδιά μας διδάσκει ο Δαβίδ να έχομε εναντίον των δαιμόνων(Ψαλμ. 138, 22), γιατί είναι εχθροί της σωτηρίας μας· και αυτό το μίσος είναι πάρα πολύ κατάλληλο για την εργασία της αρετής. Ποιος είναι λοιπόν εκείνος που μισεί με τέλειο μίσος τους εχθρούς; Εκείνος που δεν αμαρτάνει πλέον ούτε στην πράξη, ούτε με τη διάνοια. Όσο οι προϋποθέσεις της φιλίας με τους εχθρούς, δηλαδή οι αιτίες των παθών είναι σ' εμάς, πώς θα επιτύχομε το μίσος εναντίον τους; Γιατί η φιλήδονη καρδιά δεν μπορεί να διατηρεί μέσα της αυτό το μίσος.

64. «Ένδυμα γάμου» είναι η απάθεια της λογικής ψυχής, που χωρίστηκε από τις κοσμικές ηδονές και απαρνήθηκε όλες τις ανάρμοστες επιθυμίες, και ασχολείται με φιλόθεες σκέψεις και ολοκάθαρη μελέτη θείων θεωριών. Όταν ξεπέσει στα πάθη της ατιμίας και στην γύρω απ' αυτά απασχόληση, τότε ξεντύνεται το φόρεμα της σωφροσύνης και εξαθλιώνεται φορώντας σχισμένα και καταλερωμένα κουρέλια, όπως διδάσκεται στα Ευαγγέλια ότι ο δούλος εκείνος που δέθηκε χέρια και πόδια και ρίχθηκε στο σκότος το εξώτερο, με τέτοιους λογισμούς και πράξεις είχε υφασμένο το ένδυμα· και ο Κύριος δεν τον έκρινε άξιο για τους θείους και άφθαρτους γάμους(Ματθ. 22, 11-14).

65. Για τη φιλαυτία, η οποία μισεί τους πάντες, δίκαια είπε κάποιος σοφός, ότι πρώτος απ' όλους τους κακούς λογισμούς είναι ο φοβερός αυτός πόλεμος της φιλαυτίας, που μοιάζει με τύραννο. Αυτός μαζί με τους τρεις και με τους πέντε αρπάζουν το νου.

66. Θαυμάζω αν κανείς που χορταίνει την κοιλιά του με φαγητά θα μπορέσει ποτέ να αποκτήσει απάθεια. Απάθεια εννοώ όχι την αποχή της αμαρτίας που γίνεται με την πράξη· γιατί αυτή λέγεται εγκράτεια. Αλλά, εκείνη που ξεριζώνει ολοκληρωτικά από τη διάνοια τις εμπαθείς έννοιες, η οποία λέγεται καθαρότητα της καρδιάς.

67. Είναι πιο εύκολο να καθαρίσει κανείς μια ακάθαρτη ψυχή, από το να ξαναφέρει στην υγεία μια ψυχή καθαρμένη που λερώθηκε πάλι. Γιατί είναι ευκολότερο να κατορθώσουν την απάθεια εκείνοι που μόλις απαρνήθηκαν την σύγχυση του κόσμου, σε οποιαδήποτε αμαρτήματα κι αν έχουν πέσει· σ' εκείνους όμως που γεύθηκαν πόσο γλυκός είναι ο λόγος του Θεού και βάδισαν το δρόμο της σωτηρίας και κατόπιν γύρισαν πίσω στην αμαρτία, είναι κάπως δυσκολοκατόρθωτη η απάθεια. Από

το ένα μέρος εξαιτίας της κακής έξεως και πονηρής συνήθειας, κι από το άλλο εξαιτίας του δαίμονα της λύπης που μένει πάντα στις κόρες των ματιών και προσφέρει την εικόνα της αμαρτίας. Η πρόθυμη όμως και φιλόπονη ψυχή εύκολα κατορθώνει και αυτό το δυσκολοκατόρθωτο, με την βοήθεια της θείας χάρης, η οποία δείχνει σ' εμάς μακροθυμία και φιλανθρωπία και μας προσκαλεί στη μετάνοια, υποδεχόμενη με ανέκφραστη ευσπλαχνία και συμπάθεια όσους επιστρέφουν, όπως έχομε διδαχθεί από την παραβολή του άσωτου υιού(Λουκ. 15, 11-32).

68. Κανένας από εμάς δεν μπορεί με την δική του δύναμη να γλυτώσει από τις μεθόδους και τις τέχνες του πονηρού, παρά μόνο με την ανίκητη δύναμη του Χριστού. Μάταια λοιπόν πλανιούνται όσοι υπερηφανεύονται και φουσκώνουν διαφημίζοντας ότι με τις ασκήσεις που κάνουν και με το αυτεξούσιό τους καταργούν την αμαρτία, η οποία καταργείται μόνο με τη χάρη του Θεού, καθώς έχει νεκρωθεί δια του μυστηρίου του σταυρού. Γι' αυτό και ο φωστήρας της Εκκλησίας Ιωάννης ο Χρυσόστομος λέει ότι δεν αρκεί η προθυμία του ανθρώπου, αν δεν δεχτεί και τη βοήθεια του ουρανού. Και ότι πάλι, δε θα κερδίσομε τίποτε από την θεία βοήθεια, αν δεν έχομε προθυμία. Αυτά τα δύο τα φανερώνουν ο Ιούδας και ο Πέτρος. Ο Ιούδας αν και είχε πολλή βοήθεια, δεν ωφελήθηκε τίποτε, γιατί δεν θέλησε, ούτε συνεισέφερε τη δική του προαίρεση και προθυμία. Ο Πέτρος πάλι, αν και είχε προθυμία, επειδή δε βοηθήθηκε, κατέπεσε. Γιατί η αρετή συνυφαίνεται από τα δύο, τη βοήθεια του Θεού και την προθυμία του ανθρώπου. Γι' αυτό σας παρακαλώ, λέει, ούτε να αναθέσομε το παν στο Θεό κι εμείς να κοιμόμαστε, ούτε όταν έχομε προθυμία, να νομίζομε ότι το παν το κατορθώναμε με τους δικούς μας κόπους.

69. Ο Θεός δε θέλει να είμαστε αδρανείς, και γι' αυτό δεν κάνει το παν Αυτός· ούτε αλαζόνες θέλει να είμαστε, γι' αυτό δεν άφησε το παν σ' εμάς. Αλλά, αφού αφαίρεσε το βλαβερό και από τα δύο, μας άφησε το ωφέλιμο. Ορθά λοιπόν ο Ψαλμωδός διδάσκει ότι «αν δεν οικοδομήσει το σπίτι ο Κύριος, μάταια αγρυπνούν οι φύλακες και εργάτες»(Ψαλμ. 126, 1-2). Είναι αδύνατο να περπατήσει κανείς πάνω στα φίδια ασπίδα και βασιλίσκο και να καταπατήσει το λιοντάρι και τον δράκοντα(Ψαλμ. 90, 13), αν πρωτύτερα δεν καθαρίσει τον εαυτό του, όσο είναι δυνατό στον άνθρωπο, ώστε να ενισχυθεί από τον Κύριο που είπε στους Αποστόλους: «Σας έδωσα εξουσία να πατάτε πάνω σε φίδια και σκορπιούς και σε όλη τη δύναμη του εχθρού»(Λουκ. 10, 19). Γι' αυτό και έχομε εντολή στην προσευχή μας να παρακαλούμε τον Κύριο να μην επιτρέψει να μπούμε σε πειρασμό, αλλά να μας γλυτώνει από τον πονηρό(Ματθ. 6, 13). Γιατί αν δεν γλυτώσομε με τη δύναμη και τη βοήθεια του Χριστού από τα πυρωμένα βέλη του πονηρού και δεν αξιωθούμε να επιτύχομε την απάθεια, μάταια κοπιάζομε, νομίζοντας ότι μπορούμε με τη δική μας δύναμη και επιμέλεια να κατορθώσομε κάτι. Εκείνος λοιπόν που θέλει να αντισταθεί στα πανούργα τεχνάσματα του διαβόλου και να τα κάνει χωρίς αποτέλεσμα και να γίνει μέτοχος της θείας δόξας, οφείλει με δάκρυα και στεναγμούς και πόθο αχόρταστο και ολόθερμη ψυχή, νύχτα και ημέρα να ζητεί τη βοήθεια και την αντίληψη του Θεού. Εκείνος που θέλει να βοηθηθεί, καθαρίζει την ψυχή του από κάθε ηδυπάθεια του κόσμου και από τα αντίθετα πάθη και επιθυμίες. Γι' αυτές τις ψυχές λέει ο Θεός: «Θα κατοικήσω και θα περπατήσω μέσα τους»(Β΄Κορ. 6-16). Και ο Κύριος είπε στους μαθητές Του: «Όποιος με αγαπά, θα τηρήσει τις εντολές μου· και ο Πατέρας μου θα τον αγαπήσει, και θα έρθομε και θα κατοικήσομε σ' αυτόν»(Ιω. 14, 23).

70. Κάποιος από τους αρχαίους πατέρες είπε για τους λογισμούς ένα λόγο πολύ συνετό και εύκολο να τον εννοήσει κανείς. «Δίκαζε —λέει— τους λογισμούς σου στο δικαστήριο της καρδιάς, αν είναι από το Θεό ή από τον εχθρό. Και τους δικούς μας και αγαθούς να καταθέτεις στο εσωτερικό ταμείο της ψυχής, και να τους φυλάς σαν θησαυρό που δεν μπορεί να κλαπεί. Αλλά τους εχθρικούς, αφού τους τιμωρήσεις με το μαστίγωμα της λογικής διάνοιας, εξόριζέ τους, και μην τους δίνεις τόπο κατοικίας κοντά στην ψυχή, ή για να πω καλύτερα, σφάζε τους με το μαχαίρι της προσευχής και της θείας μελέτης, ώστε καθώς θα σκοτωθούν οι ληστές, να φοβηθεί ο αρχιληστής. Γιατί εκείνος που είναι ακριβής εξεταστής των λογισμών, είναι και πραγματικός εραστής των εντολών».

71. Εκείνος που πολεμά και αγωνίζεται εναντίον των παθών που τον ενοχλούν, ας πάρει μαζί του πολλούς στρατιώτες για συμμάχους. Δηλαδή την ταπείνωση της ψυχής και τον κόπο του σώματος και όλη την άλλη ταλαιπωρία της ασκήσεως και την προσευχή από θλιμμένη καρδιά με πλήθος δακρύων, καθώς ψάλλει ο Δαβίδ: «Κύττα την ταπείνωσή μου και τον κόπο μου και συγχώρεσε όλες

τις αμαρτίες μου»(Ψαλμ. 24, 18), και: «μην παραβλέψεις τα δάκρυά μου»(Ψαλμ. 38, 13), και πάλι: «Τα δάκρυά μου έγιναν για μένα ψωμί ημέρα και νύχτα»(Ψαλμ. 41, 4), και: «ό,τι έπινα, το ανακάτωνα με δάκρυα»(Ψαλμ. 101, 10).

72. Ο διάβολος, ο αντίδικος της ζωής μας, μεταχειρίζεται πολλούς λογισμούς για να μας παρουσιάζει τις αμαρτίες μας ολωσδιόλου μικρές, και πολλές φορές τις σκεπάζει με τη λησμοσύνη, για να υποχωρήσομε στους ασκητικούς κόπους και να μη συλλογιζόμαστε τους θρήνους για τις αμαρτίες μας. Εμείς όμως, αδελφοί, να μη λησμονούμε τις αμαρτίες μας, ακόμη και αν νομίζομε ότι συγχωρήθηκαν με τη μετάνοια, αλλά να θυμόμαστε πάντοτε τα αμαρτήματά μας και να μην πάψομε να πενθούμε γι' αυτά, ώστε έτσι να αποκτήσομε την ταπείνωση σαν καλή συγκάτοικό μας και να ξεφύγομε τις παγίδες της κενοδοξίας και υπερηφάνειας.

73. Κανένας να μη νομίζει ότι με την δική του δύναμη υποφέρει τους κόπους και κατορθώνει την αρετή. Γιατί αίτιος όλων των καλών σ' εμάς είναι ο Θεός, όπως και των κακών αίτιος είναι ο απατεώνας των ψυχών μας δαίμονας. Για όσα καλά λοιπόν κατορθώνεις, πρόσφερε την ευχαριστία στον Αίτιο. Κι εκείνα τα κακά που σε ενοχλούν, να τα αποδίδεις στον αρχηγό των κακών.

74. Εκείνος που ένωσε την πρακτική αρετή με τη θεία γνώση, είναι γεωργός αξιέπαινος που ποτίζει από δύο ολοκάθαρες πηγές το χωράφι της ψυχής του. Γιατί η γνώση δίνει φτερά στη νοερή ουσία με τη θεωρία των υψηλότερων, ενώ η πρακτική αρετή νεκρώνει τα «μέλη τα επί της γης», πορνεία, ακαθαρσία, πάθος, κακή επιθυμία(Κολ. 3, 5). Και αφού νεκρωθούν αυτά, φυτρώνουν τότε τα άνθη των αρετών, τα οποία καρποφορούν τον καρπό του Πνεύματος, αγάπη, χαρά, ειρήνη, μακροθυμία, χρηστότητα αγαθοσύνη, πίστη, πραότητα, εγκράτεια(Γαλ. 5, 22-23). Και τότε ο φρόνιμος αυτός γεωργός, αφού σταυρώσει το σαρκικό άνθρωπο με τα πάθη και τις επιθυμίες του(Γαλ. 5, 24), θα πει μαζί με τον Παύλο, τον θεοφόρο κήρυκα: «δεν ζω πια εγώ, ζει μέσα μου ο Χριστός· και τη ζωή που ζω, τη ζω με την πίστη στον Υιό του Θεού, που με αγάπησε και παρέδωσε τον εαυτό Του για χάρη μου»(Γαλ. 2, 20).

75. Μην ξεχνάς, φιλόχριστε, και τούτο: ότι ένα πάθος, όταν βρει τόπο μέσα σου και ριζώσει με τη συνήθεια, φέρνει και άλλα πάθη μαζί του στην ίδια μάνδρα. Και αν συγκρούονται μεταξύ τους τα πάθη και οι δημιουργοί τους δαίμονες, όλοι όμως σύμφωνοι ζητούν την απώλειά μας.

76. Εκείνος που μαραίνει το άνθος της σάρκας με την άσκηση, και κόβει κάθε θέλημά της, αυτός φέρει στη θνητή σάρκα του τα στίγματα του Χριστού(Γαλ. 6, 18).

77. Οι κόποι της ασκήσεως καταλήγουν στην ανάπαυση της απάθειας, ενώ οι διάφορες απολαύσεις οδηγούν στα πάθη της ατιμίας.

78. Μη λογαριάζεις τα πολλά χρόνια που έχεις στη μοναχική ζωή, ούτε να αιχμαλωτιστείς από την καύχηση ότι υπέμεινες την έρημο και τη σκληρότητα των αγώνων, αλλά να έχεις στο νου σου το λόγο του Κυρίου, ότι είσαι ενας άχρηστος δούλος(Λουκ. 17, 10), και ότι δεν εκπλήρωσες ακόμα τις εντολές. Πράγματι, ενόσω βρισκόμαστε στον παρόντα βίο, δεν έχομε ακόμη ανακληθεί από την εξορία, αλλ' ακόμη καθόμαστε στον ποταμό της Βαβυλώνας(Ψαλμ. 136, 1), ακόμη ταλαιπωρούμαστε φτιάχνοντας πλίθους στην Αίγυπτο(Εξ. 1, 14) και δεν είδαμε ακόμη τη γη της επαγγελίας. Επειδή δεν ξεντυθήκαμε ακόμη τον παλαιό άνθρωπο, ο οποίος φθείρεται από τις απατηλές επιθυμίες(Εφ. 4, 22), ούτε φορέσαμε την εικόνα του επουρανίου, αλλά φορούμε ακόμη την εικόνα του χοϊκού(Α΄Κορ. 15, 49). Δεν έχομε λοιπόν λόγο καυχήσεως, αλλά πρέπει να χύνομε δάκρυα και να παρακαλούμε το Θεό, ο οποίος μπορεί να μας σώσει από την άθλια δουλεία του πικρότατου Φαραώ, να μας βγάλει από τη φοβερή τυραννία και να μας εισαγάγει στην καλή γη της επαγγελίας, για να αναπαυθούμε στον άγιο τόπο του Θεού και να βρεθούμε στα δεξιά της μεγαλοσύνης του Υψίστου. Η επιτυχία όμως των αγαθών αυτών που υπερβαίνουν την ανθρώπινη νόηση δεν εξαρτάται από τα έργα μας, αλλά από το αμέτρητο έλεος του Θεού. Γι' αυτό ας μην πάψομε να χύνομε δάκρυα ημέρα και νύχτα ακολουθώντας εκείνον που λέει: «Απόκαμα από τους στεναγμούς μου, κάθε νύχτα λούζω το κρεβάτι μου και βρέχω το στρώμα μου με τα δάκρυά μου»(Ψαλμ. 6, 7). Γιατί όσοι σπέρνουν με δάκρυα, θερίζουν με μεγάλη χαρά(Ψαλμ. 125, 5).

79. Διώχνε μακριά σου το πνεύμα της πολυλογίας. Γιατί σ' αυτή βρίσκονται φοβερότατα πάθη, το

ψεύδος, η θρασύτητα, οι αστειότητες, η αισχρότητα, η μωρολογία και γενικώς όπως έχει λεχθεί: «από την πολυλογία δεν θα ξεφύγεις την αμαρτία»(Παροιμ. 10, 19). Ο σιωπηλός όμως άνθρωπος είναι θρόνος της επιγνώσεως(Παροιμ. 12, 23). Αλλά και λόγο θα δώσομε για κάθε λόγο περιττό και ανωφελή, είπε ο Κύριος(Ματθ. 12, 36). Επομένως η σιωπή είναι πολύ αναγκαία και ωφέλιμη.

80. Σ' εκείνους που μας κακολογούν και μας υβρίζουν ή με κάποιο τρόπο μας κακομεταχειρίζονται, έχομε εντολή να μην ανταποδίδομε την κακολογία ή την κακομεταχείριση, αλλά μάλλον να τους εγκωμιάζομε και να τους ευλογούμε(Ματθ. 5, 44). Γιατί στο μέτρο που ειρηνεύομε με τους ανθρώπους, πολεμούμε τους δαίμονες· ενώ όταν μνησικακούμε και πολεμούμε τους αδελφούς μας, έχομε ειρήνη με τους δαίμονες, με τους οποίους έχομε διδαχθεί να έχομε τέλειο μίσος(Ψαλμ. 138, 22) και ασυμφιλίωτο πόλεμο.

81. Απόφευγε να εξαπατάς τον πλησίον σου με δόλια γλώσσα, για να μην εξαπατηθείς από τον εξολοθρευτή. Γιατί άκουσα από τον προφήτη ότι «τον αιμοχαρή και δόλιο άνθρωπο ο Κύριος τον αποστρέφεται»(Ψαλμ. 5, 7), και «ας εξολοθρεύσει ο Κύριος όλα τα δόλια χείλη και κάθε γλώσσα που λέει μεγάλα λόγια»(Ψαλμ, 11, 4). Επίσης απόφευγε να επιπλήξεις το παράπτωμα του αδελφού σου, για να μην ξεπέσεις από την καλωσύνη και την αγάπη. Εκείνος που δεν έχει καλωσύνη και αγάπη στον αδελφό του, δεν γνώρισε το Θεό, γιατί ο Θεός είναι αγάπη(Α΄Ιω 4, 8), καθώς φωνάζει ο Ιωάννης, ο γιος της βροντής, ο αγαπημένος μαθητής του Χριστού. «Γιατί αν ο Χριστός, λέει, ο Σωτήρας όλων, έδωσε για χάρη μας τη ζωή Του, το ίδιο και εμείς οφείλομε να δίνομε τη ζωή μας για χάρη των αδελφών μας»(Α΄Ιω. 3, 16).

82. Δικαιολογημένα η αγάπη ονομάστηκε μητρόπολη των αρετών και συγκεφαλαίωση του νόμου και των προφητών(Ρωμ. 13, 9-10). Ας καταβάλλομε λοιπόν κάθε κόπο μέχρις ότου επιτύχομε την ιερή αγάπη. Με αυτήν ας αποτινάξομε την τυραννία των παθών και ας υψωθούμε στους ουρανούς πετώντας με τα φτερά των αρετών και θα δούμε το Θεό, όσο είναι δυνατόν στην ανθρώπινη φύση.

83. Αφού ο Θεός είναι αγάπη, εκείνος που έχει την αγάπη, έχει το Θεό μέσα του. Ενώ όταν απουσιάζει η αγάπη, δεν έχομε καμιά ωφέλεια, ούτε μπορούμε να πούμε ότι αγαπούμε το Θεό. Γιατί λέει η Γραφή: «Αν κανείς πει ότι αγαπά το Θεό και μισεί τον αδελφό του, είναι ψεύτης»(Α΄Ιω. 4, 20). Και πάλι λέει: «Κανείς δεν είδε ποτέ το Θεό(Ιω. 1, 18). Αν όμως αγαπάμε ο ένας τον άλλον, ο Θεός μένει μέσα μας και αισθανόμαστε τέλεια την αγάπη Του μέσα μας»(Α΄Ιω. 4, 12). Από αυτά φαίνεται ότι η αγάπη περιέχει όλα τα αγαθά και βρίσκεται στην κορυφή όλων όσα λέει η Αγία Γραφή. Και δεν υπάρχει είδος αρετής, με την οποία ο άνθρωπος φιλιώνεται και ενώνεται με το Θεό, που δεν εξαρτάται από την αγάπη και δεν περιλαμβάνεται μέσα σ' αυτήν για να το συγκρατεί και να το φυλάει με τρόπο ανέκφραστο.

84. Όταν δεχόμαστε τους αδελφούς που μας επισκέπτονται, να μην το θεωρούμε σαν ενόχληση και διακοπή της ησυχίας, για να μη ξεπέσομε από το νόμο της αγάπης· ούτε να τους φιλοξενούμε σαν να τους κάνομε χάρη, αλλά μάλλον να τους φιλοξενούμε σαν να δεχόμαστε εμείς χάρη και σαν να είμαστε υποχρεωμένοι γι1 αυτό, παρακαλώντας τους με χαρά, όπως μας έδωσε παράδειγμα ο πατριάρχης Αβραάμ. Γι' αυτό και ο Θεολόγος διδάσκει λέγοντας: «Παιδιά μου, ας μην αγαπούμε με τα λόγια, μήτε με τη γλώσσα, αλλά έμπρακτα και αληθινά. Και από αυτό θα γνωρίσομε ότι είσαστε παιδιά της αλήθειας»(Α΄Ιω. 3, 18-19).

85. Ο πατριάρχης Αβραάμ, έχοντας ως έργο τη φιλοξενία, καθόταν μπροστά στη σκηνή του και προσκαλούσε όσους περνούσαν και έστρωνε σε όλους το τραπέζι, σε ασεβείς και βαρβάρους, χωρίς να κάνει διάκριση. Γι' αυτό και έγινε άξιος για το θαυμαστό εκείνο συμπόσιο, να φιλοξενήσει αγγέλους και τον Κύριο των όλων(Γεν. 18, 1-8). Κι εμείς λοιπόν, με μεγάλη επιμέλεια και προθυμία ας φροντίζομε για τη φιλοξενία, για να υποδεχθούμε όχι μόνον αγγέλους, αλλά και το Θεό. Γιατί λέει ο Κύριος: «Αφού κάνατε το καλό σ' έναν από αυτούς τους ελάχιστους, το κάνατε σ' εμένα»(Ματθ, 25, 40). Καλό λοιπόν είναι να ευεργετούμε όλους, και μάλιστα εκείνους που δεν μπορούν να μας το ανταποδώσουν.

86. Εκείνος που δεν τον κατηγορεί η καρδιά του για παράβαση ή παραμέληση εντολής του Θεού ή για παραδοχή αμαρτωλής σκέψεως, αυτός μπορεί να είναι ο καθαρός στην καρδιά και άξιος να

ακούσει το λόγο: «Μακάριοι όσοι είναι καθαροί στην καρδιά, γιατί αυτοί θα δουν το Θεό»(Ματθ. 5, 8).

87. Ας φροντίσομε να καθοδηγούμε τις αισθήσεις μας με τη λογική, μάλιστα τα μάτια, τα αυτιά και τη γλώσσα, ώστε όχι εμπαθώς, αλλά για ωφέλεια μας να βλέπομε, να ακούμε και να μιλάμε. Γιατί κανένα άλλο δεν γλιστράει ευκολότερα στην αμαρτία όσο αυτά τα όργανα, όταν δεν καθοδηγούνται από τη λογική. Και πάλι, κανένα άλλο δεν είναι πιο κατάλληλο από αυτά να οδηγεί στη σωτηρία, όταν η λογική τα διευθύνει και τα ρυθμίζει και τα οδηγεί στο αγαθό. Όταν αυτά όμως ατακτούν, τότε και η όσφρηση εκθηλύνεται, και η αφή απλώνεται με αυθάδεια, και αναρίθμητο πλήθος πάθη έρχονται μέσα μας. Όταν αυτά διευθύνονται από τη λογική με ευταξία, πολλή ειρήνη και σταθερή γαλήνη απλώνεται σ' όλο τον άνθρωπο.

88. Το πολύτιμο άρωμα, ακόμη και κλεισμένο σε δοχείο, γεμίζει από την ευωδία του τον αέρα και ευχαριστεί όχι μόνον εκείνους που είναι κοντά, αλλά και εκείνους που είναι γύρω. Κατά τον ίδιο τρόπο και η ευωδία της ψυχής που είναι ενάρετη και αγαπά το Θεό, ξεχύνεται από το σώμα με όλες τις αισθήσεις και φανερώνει την εσωτερική αρετή. Γιατί ποιος θα δει μια γλώσσα που να μη λέει τίποτε το κακό και ανάρμοστο, αλλά κάθε καλό και ωφέλιμο, και μάτια συμμαζεμένα, και ακοή που να μη δέχεται ανάρμοστα τραγούδια και λόγια, και πόδια που βαδίζουν με σεμνότητα, και πρόσωπο όχι αφημένο στα γέλια, αλλά μάλλον έτοιμο για δάκρυα και πένθος, ποιος θα δει αυτά και δεν θα εννοήσει ότι εσωτερικά υπάρχει πολλή ευωδία των αρετών; Γι' αυτό και ο Σωτήρας λέει: «Έτσι ας λάμψει το φως σας μπροστα στους ανθρώπους, για να δουν τα καλά σας έργα και να δοξάσουν τον Πατέρα σας στους ουρανούς»(Ματθ. 5, 16).

89. Εκείνη την οποία ο Χριστός και Θεός μας στα Ευαγγέλια ονόμασε «στενή οδό»(Ματθ. 7, 14), αυτήν πάλι την είπε «καλό ζυγό και ελαφρό φορτίο»(Ματθ. 11, 30). Πώς λοιπόν συμβιβάζονται αυτά τα δύο που φαίνονται αντίθετα μεταξύ τους; Οπωσδήποτε, επειδή για την ανθρώπινη φύση είναι σκληρή και ανηφορική η οδός αυτή, ενώ για την προαίρεση εκείνων που την κατορθώνουν και για τις καλές ελπίδες της είναι επιθυμητή και αξιαγάπητη και προξενεί ηδονή μάλλον παρά θλίψη στις ψυχές που αγαπούν την αρετή. Γι' αυτό μπορεί να δει κανείς ότι με περισσότερη προθυμία βαδίζουν εκείνοι που διάλεξαν τη στενή και δύσκολη οδό, παρά εκείνοι που διάλεξαν την ευρύχωρη και πλατιά. Άκουσε και τον μακάριο Λουκά που λέει ότι αφού μαστιγώθηκαν οι Απόστολοι, αναχώρησαν από το συνέδριο χαρούμενοι(Πραξ. 5, 41), αν και δεν είναι τέτοια η φύση του μαστιγώματος· γιατί το μαστίγωμα δεν προκαλεί ηδονή και χαρά, αλλά οδύνη και πόνο. Αν το μαστίγωμα για χάρη του Χριστού γέννησε χαρά, τι το θαυμαστό αν και η λοιπή κακοπάθεια και ταλαιπωρία του σώματος για χάρη του Χριστού φέρουν το ίδιο αποτέλεσμα;

90. Όταν τυραννούμαστε και αιχμαλωτιζόμαστε από τα πάθη, έχομε συχνά την απορία, γιατί τα υποφέρομε αυτά; Πρέπει λοιπόν να γνωρίζομε ότι επειδή απομακρυνόμαστε από την θεωρία του Θεού, συμβαίνουν σ' εμάς τέτοιες αιχμαλωσίες. Αν όμως προσηλώσει κανείς το νου του χωρίς περισπασμούς στον Κύριο και Θεό μας, είναι αξιόπιστος αυτός, ο Σωτήρας των όλων, να λυτρώσει την ψυχή από κάθε εμπαθή αιχμαλωσία, όπως λέει ο προφήτης: «Έβλεπα τον Κύριο πάντοτε μπροστά μου, ότι ήταν στα δεξιά μου για να μην κλονιστώ»(Ψαλμ. 15, 8). Και τι γλυκύτερο και ασφαλέστερο από το να έχει κανείς πάντοτε τον Κύριο στα δεξιά του να τον σκεπάζει, να τον φυλάγει και να μην τον αφήνει να κλονιστεί; Το να το επιτύχομε αυτό, εξαρτάται από εμάς.

91. Σωστά είπαν οι Πατέρες και δεν παίρνει αντίρρηση, ότι δεν βρίσκει ο άνθρωπος ανάπαυση διαφορετικά, αν δεν βάλει βαθιά μέσα του ένα τέτοιο λογισμό, ότι μόνο αυτός και ο Θεός είναι στον κόσμο, χωρίς να περιπλανιέται σ' ο,τιδήποτε ο νους του, αλλά Εκείνον μόνο να ποθεί, σ' Εκείνον μόνο να είναι προσκολλημένος. Αυτός θα βρει την πραγματική ανάπαυση και ελευθερία από την τυραννία των παθών. Γιατί λέει η Γραφή: «ενώθηκε μ' εσένα η ψυχή μου και σ' ακολουθεί· με κράτησε στερεά το δεξί Σου χέρι»(Ψαλμ. 62, 9).

92. Η φιλαυτία, η φιληδονία και η φιλοδοξία διώχνουν από την ψυχή τη μνήμη του Θεού. Η φιλαυτία γεννά αφάνταστα κακά, κι όταν λείψει η μνήμη του Θεού, τότε σηκώνεται μέσα μας η ταραχή των παθών.

93. Εκείνος που έβγαλε με τη ρίζα από την καρδιά του τη φιλαυτία, εύκολα θα νικήσει και τα λοιπά πάθη με την βοήθεια του Κυρίου. Γιατί από τη φιλαυτία γεννιούνται και η οργή και η λύπη και η μνησικακία και η φιληδονία και η θρασύτητα· επειδή εκείνος που νικήθηκε από τη φιλαυτία, είναι αιχμάλωτος και των λοιπών παθών. Φιλαυτία είναι η εμπαθής διάθεση και φιλία προς το σώμα και η εκπλήρωση των σαρκικών θελημάτων.

94. Ό,τι αγαπά κανείς, με αυτό επιθυμεί να βρίσκεται αχώριστα και αδιάλειπτα και αποστρέφεται όλα όσα τον εμποδίζουν από την συνομιλία και συναναστροφή με αυτό. Είναι λοιπόν φανερό, ότι εκείνος που αγαπά το Θεό, επιθυμεί με πόθο να βρίσκεται συνέχεια και να συναναστρέφεται μαζί Του. Αυτό έρχεται σ' εμάς με την καθαρή προσευχή. Γι' αυτήν την προσευχή ας φροντίσομε με όλη μας τη δύναμη. Γιατί αυτή από τη φύση της μας κάνει οικείους και φίλους με τον Κύριο. Τέτοιος ήταν εκείνος που έλεγε: «Θεέ μου, Θεέ μου, σ' Εσένα προσεύχομαι από πολύ πρωί· σ' έχει διψάσει η ψυχή μου»(Ψαλμ. 62, 2). Προσεύχεται από πολύ πρωί στο Θεό εκείνος που απομάκρυνε το νου του από κάθε κακία και είναι πληγωμένος αγιάτρευτα από τον θείο έρωτα.

95. Έχομε μάθει ότι από την εγκράτεια και την ταπείνωση γεννιέται η απάθεια, κι από την πίστη, η πνευματική γνώση. Από αυτά προχωρεί η ψυχή στη διάκριση και την αγάπη. Αφού οικειοποιηθεί τη θεία αγάπη, ανεβαίνει προς το ύψος της με τα φτερά της καθαρής προσευχής ακατάπαυστα, μέχρις ότου φτάσει στην πλήρη γνώση του Υιού του Θεού και γίνει τέλειος άνδρας με την πλήρη τελειότητα που είχε ο Χριστός, όπως λέει ο Απόστολος(Εφ. 4, 13).

96. Με την πρακτική αρετή υποδουλώνεται η επιθυμία και χαλιναγωγείται ο θυμός. Με την πνευματική γνώση και τη θεωρία, ο νους παίρνει φτερά, και αφού σηκωθεί ψηλά από τα υλικά, αναχωρεί προς το Θεό και αποκτά την αληθινή μακαριότητα.

97. Ο πρώτος αγώνας μας είναι να ελαττώσομε τα πάθη και να τα νικήσομε κατά κράτος. Δεύτερος αγώνας είναι η απόκτηση των αρετών και να μην αφήσομε άδεια και άπρακτη την ψυχή μας. Τρίτο αγώνισμα του πνευματικού δρόμου είναι να φυλάγομε άγρυπνα τους καρπούς των αρετών και των κόπων μας. Γιατί έχομε προσταγή, όχι μόνο να εργαζόμαστε με κόπο, αλλά και να φυλάγομε άγρυπνα(Γεν. 2, 15).

98. «Να έχετε πάντα ζωσμένη τη μέση σας, και τα λυχνάρια σας αναμμένα»(Λουκ. 12, 35), λέει ο Κύριος. Ζώνη καλή της μέσης με την οποία μπορούμε να γίνομε ελαφροί και ευκίνητοι, είναι η εγκράτεια ενωμένη με ταπείνωση καρδιάς. Εγκράτεια εννοώ την αποχή από όλα τα πάθη. Φλόγα του πνευματικού λυχναριού είναι η καθαρή προσευχή και η τέλεια αγάπη. Εκείνοι λοιπόν που ετοίμασαν τον εαυτό τους με αυτόν τον τρόπο, είναι πράγματι όμοιοι με ανθρώπους που περιμένουν τον Κύριό τους, οι οποίοι όταν έρθει και χτυπήσει την πόρτα, αμέσως θα ανοίξουν και θα μπει μαζί με τον Πατέρα και το Άγιο Πνεύμα και θα κατοικήσουν σ' αυτόν μακάριοι οι δούλοι, τους οποίους όταν έρθει ο Κύριος θα τους βρει να είναι έτοιμοι(Λουκ. 12, 36-37. Ιω. 14, 23).

99. Πρέπει ο μοναχός, ως υιός να αγαπά το Θεό με όλη την καρδιά και με όλη τη διάνοια· ως δούλος να ευλαβείται και να υπακούει σ' Αυτόν και με φόβο και τρόμο να εκτελεί τις εντολές Του. Πρέπει να είναι θερμός κατά το πνεύμα(Ρωμ. 12, 11), ντυμένος με την πανοπλία του Αγίου Πνεύματος(Εφ. 6, 11), να ζητεί την απόλαυση της αιώνιας ζωής και να εκτελεί όλα τα διαταγμένα χωρίς να παραλείπει τίποτα, να έχει νήψη και να φυλάγει την καρδιά του από πονηρούς λογισμούς, να έχει ακατάπαυστα τη θεία μελέτη με αγαθές σκέψεις, να εξετάζει κάθε ημέρα τον εαυτό του για τους κακούς λογισμούς και πράξεις και να διορθώνει ό,τι σφάλμα έκανε. Να μην υπερηφανεύεται όμως για όσα κατορθώνει, αλλά να λέει ότι είναι άχρηστος δούλος(Λουκ. 17, 10) και ότι απέχει πολύ από το να εκπληρώσει εκείνα που οφείλει, και να ευχαριστεί τον Άγιο Θεό και σ' Αυτόν να αποδίδει τη χάρη των κατορθωμάτων της αρετής. Να μην κάνει τίποτε από κενοδοξία ή για να αρέσει στους ανθρώπους, αλλά να ασκεί την αρετή κρυφά και μόνο τον έπαινο από το Θεό να ζητά. Προπάντων και πάνω απ' όλα, να έχει περιχαρακωμένη την ψυχή του με ορθόδοξη πίστη, σύμφωνα με τα θεία δόγματα της Εκκλησίας που διατύπωσαν οι θεοκήρυκες Απόστολοι και οι άγιοι Πατέρες. Εκείνοι που ζούν έτσι, θα έχουν πολλή ανταπόδοση, ζωή ατελεύτητη, διαμονή ακατάλυτη κοντά στον Πατέρα, τον Υιό και το Άγιο Πνεύμα, την ομοούσια και τρισυπόστατη Θεότητα.

100. «Τέλος του λόγου μας —είπε ο Εκκλησιαστής— να ακούς το παν· να φοβάσαι το Θεό, να τηρείς τις εντολές Του· αυτό είναι όλος ο άνθρωπος»(Εκκλ. 12, 13). Εγώ, λέει, σου δείχνω συνοπτικό και σύντομο δρόμο σωτηρίας: να φοβάσαι το Θεό και να τηρείς τις εντολές Του. Όχι να έχεις τον προκαταρκτικό φόβο για την κόλαση, αλλά τον τέλειο, εκείνον που φέρνει στην τελειότητα, τον οποίο οφείλομε να έχομε για την στοργική αγάπη Εκείνου που τον διέταξε. Γιατί αν δεν κάνομε αμαρτίες για το φόβο της κολάσεως, είναι φανερό ότι αν δεν υπήρχε η τιμωρία, θα αμαρτάναμε, αφού η προαίρεσή μας κλίνει προς την αμαρτία. Αν όμως απέχομε από τα κακά επειδή τα μισήσαμε και όχι για την απειλή της κολάσεως, τότε εργαζόμαστε τις αρετές από αγάπη προς τον Κύριο, φοβούμενοι μην τυχόν παρασυρθούμε στο κακό. Όταν φοβόμαστε μην τυχόν παραβλέψομε καμία εντολή, αυτός ο φόβος είναι αγνός, που γίνεται μόνο για το καλό, και καθαρίζει τις ψυχές μας και ισοδυναμεί με την τέλεια αγάπη. Εκείνος που έχει αυτόν τον φόβο και τηρεί τις εντολές, αυτός είναι «όλος ο άνθρωπος», δηλαδή ο τέλειος, που δεν του λείπει τίποτε. Γνωρίζοντας λοιπόν αυτά, ας φοβηθούμε το Θεό και ας φυλάξομε τις εντολές Του για να είμαστε τέλειοι και ολοκληρωμένοι στις αρετές και να έχομε φρόνημα ταπεινωμένο και καρδιά με συντριβή, λέγοντας συνεχώς την ευχή του θείου και μεγάλου Αρσενίου προς τον Κύριο: «Θεέ μου, μη με εγκαταλείπεις· κανένα καλό δεν έκανα ενώπιόν Σου, αλλά δος μου για την ευσπλαχνία Σου να βάλω αρχή». Γιατί ολόκληρη η σωτηρία μας εξαρτάται από τους οικτιρμούς και τη φιλανθρωπία του Θεού. Σ’ Αυτόν ανήκει η δόξα και η δύναμη και η προσκύνηση, στον Πατέρα και τον Υιό και το Άγιο Πνεύμα, τώρα και πάντοτε και στους αιώνες. Αμήν.

Όσιος Θεόδωρος Εδέσσης

Θεωρητικό

Πόσο μεγάλος είναι ο αγώνας να σπάσει ο άνθρωπος τον γερό αυτό δεσμό και να ελευθερωθεί από τη λατρεία της ύλης και να αποκτήσει την έξη των καλών! Χρειάζεται πράγματι γενναία και ανδρεία ψυχή για να ξεμακρύνει από την ύλη. Εκείνο που φροντίζομε δεν είναι μόνο η κάθαρση από τα πάθη, γιατί αυτό δεν είναι κυρίως αρετή, αλλά προπαρασκευή αρετής. Χρειάζεται εκτός από την κάθαρση των κακών συνηθειών, και η απόκτηση των αρετών. Κάθαρση της ψυχής είναι, για μεν το λογιστικό μέρος της, η απαλλαγή και τέλεια εξάλειψη των γήινων και ασταθών στοιχείων, εννοώ των βιοτικών φροντίδων και θορύβων και κακών κλίσεων, δηλαδή των αμαρτωλών συνηθειών για δε το επιθυμητικό, το να μη κινείται καθόλου προς την ύλη, μήτε να αποβλέπει στην αίσθηση, αλλά να είναι πειθήνιο στο λογικό. για το θυμικό, ακολούθως, το να μην ταράζεται ποτέ για όσα συμβαίνουν.Μετά την κάθαρση αυτή και τη νέκρωση η διόρθωση των χειρότερων δυνάμεων, χρειάζεται και η ανάβαση και η θέωση. Γιατί πρέπει, αφού αφήσει κανείς το κακό, να πράξει το αγαθό(Ψαλμ. 33, 15), κι ακόμη να απαρνηθεί πρώτα τον εαυτό του και αφού σηκώσει το σταυρό του, να ακολουθεί τον Κύριο(Ματθ. 16, 24) προς την υπέρτατη κατάσταση της θεώσεως.

Ποια είναι η ανάβαση και η θέωση; Για το νου, η τελειότατη γνώση των όντων και Εκείνου που είναι πάνω από τα όντα, όσο αυτό είναι εφικτό στην ανθρώπινη φύση. Για τη βούληση, η ολοκληρωτική και συνεχής τάση και κίνηση προς το Πρώτο Καλό. Για το θυμικό, η πολύ δραστήρια και πολύ πρακτική κίνηση προς το ποθητό, η ακούραστη και ανυποχώρητη, που δεν την ανακόπτει καμιά δυσκολία που παρουσιάζεται, αλλά προχωρεί παράφορα και χωρίς επιστροφή. Τόσο πιο σφοδρή πρέπει να είναι η προς τα καλά κίνηση της ψυχής, από την κίνηση προς τα κακά, όσο ανώτερα είναι τα νοητά κάλλη από τα αισθητά. Και τόσο μόνο να ενδιαφέρεται για τη σάρκα, όσο φτάνει για τη συντήρησή της και τον πορισμό των αναγκαίων για την ύπαρξη, ώστε να μην καταστραφεί βίαια το ζωντανό σώμα. Αυτά να τα αποφασίσει κανείς είναι ευκολότατο· να τα πράξει όμως, πολύ πιο κοπιαστικό. Γιατί δεν ξεριζώνονται χωρίς κόπο οι δυσκολοκίνητες εκείνες έξεις της ψυχής, ούτε βέβαια η απόκτηση της γνώσεως γίνεται χωρίς ιδρώτα. Αλλά και το να ατενίζει κανείς και να τείνει διαρκώς προς την μακάρια θεία φύση, κατορθώνεται με πολλούς κόπους και σε πολύ χρόνο, μέχρις ότου να συνηθίσει η βούληση να ακολουθεί αυτή την τάση. Και χρειάζεται πολλή αντίσταση του νου στην αίσθηση που τον τραβά προς τα κάτω, και αυτή είναι η πάλη και η μάχη προς το σώμα, η οποία δεν έχει διάλειμμα ως το θάνατο, και αν ακόμη φαίνεται ότι λιγόστεψε από το μαρασμό του θυμού και της επιθυμίας και την υποδούλωση της αισθήσεως στην υπέρτερη γνώση του νου.

Πρέπει όμως να σημειωθεί τούτο· ότι η ψυχή που δεν φωτίστηκε με το βάπτισμα, επειδή δεν είναι φυσικό να βοηθείται από το Θεό, ούτε να καθαρθεί γνήσια μπορεί, ούτε προς το θείο φως να υψωθεί, όπως είπαμε. Γιατί όσα ειπώθηκαν, πρέπει να θεωρούμε ότι ειπώθηκαν για τους πιστούς. Αλλά για μεγαλύτερη διασάφησή τους, πρέπει να πούμε λίγα για τη διαφορά της γνώσεως.

Η γνώση είναι κατά φύση και υπέρ φύση. Και η δεύτερη θα γίνει φανερή από την πρώτη. Κατά φύση λέμε τη γνώση που αποκτά η ψυχή περί της κτίσεως από την έρευνα και την αναζήτηση, μεταχειριζόμενη τα φυσικά μέσα και τις δυνάμεις, όσο δηλαδή είναι εφικτό στην ψυχή που είναι δεμένη με την ύλη. Γιατί όπως έχει λεχθεί στα περί αισθήσεως και φαντασίας και νου, αμβλύνεται η ενέργεια του νου λόγω της ενώσεως και αναμίξεως με το σώμα. Ένεκα τούτου δεν μπορεί να έρθει σ’ επαφή με τα νοερά, αλλά για να νοήσει έχει ανάγκη από τη φαντασία, της οποίας ο χαρακτήρας είναι εικονιστικός και ανήκει στην υλική διάσταση και την πυκνή υφή. Χρειάζονται λοιπόν στο νου που είναι μέσα σε σώμα, ανάλογες εικόνες για να μπορέσει να τα εννοήσει αυτά. Όση λοιπόν γνώση λάβει ενας τέτοιος νους με τη μέθοδο τη φυσική, που του είναι οικεία, αυτή τη γνώση τη λέμε φυσική. Υπερφυσική όμως είναι η γνώση που έρχεται στο νου πέρα από τη φυσική του μέθοδο και δύναμη, όταν δηλαδή τα νοούμενα υπερβαίνουν τις δυνατότητες του νου που είναι

ενωμένος με σώμα, ώστε να είναι γνώση που αρμόζει σε νου χωρίς σώμα. Αυτή η γνώση δίνεται μόνο από το Θεό, όταν βρει το νου να είναι πολύ καθαρμένος από κάθε υλική προσκόλληση και να κατέχεται από θείο έρωτα.

Δεν διαιρείται κατ' αυτόν τον τρόπο μόνον η γνώση, αλλά και η αρετή. Άλλη είναι η αρετή που δεν υπερβαίνει τη φύση, η οποία και λέγεται φυσική, και άλλη η αρετή η οποία πραγματοποιείται από το Πρώτο Καλό και η οποία είναι πάνω από τη φυσική δύναμη και κατάσταση, και την οποία είναι πρέπον να ονομάσομε υπερφυσική. Και τη φυσική γνώση και αρετή μπορεί να την έχει και αφώτιστος (αβάπτιστος) άνθρωπος, ενώ την υπερφυσική, διόλου. Γιατί, πώς να την έχει, αφού είναι αμέτοχος του αιτίου που την πραγματοποιεί; Ο φωτισμένος ομως μπορεί να τις έχει και τις δύο. Η μάλλον την υπερφυσική αρετή δεν μπορεί διόλου να την αποκτήσει αν δεν αποκτήσει πρωτύτερα τη φυσική. Να μετέχει όμως στην υπερφυσική γνώση, χωρίς να έχει τη φυσική, δεν υπάρχει κανένα εμπόδιο. Αλλά πρέπει να γνωρίζομε και τούτο· ότι, όπως αίσθηση και φαντασία έχουν και τα άλογα ζώα, και τις έχει και ο άνθρωπος τις δυνάμεις αυτές, πολύ καλύτερες και υψηλότερες, έτσι και τις φυσικές αρετές και γνώσεις τις έχουν και οι δύο, αλλά απείρως καλύτερα και υψηλότερα τις έχει ο φωτισμένος από τον αφώτιστο. Ακόμη η φυσική γνώση που αναφέρεται στις αρετές και τις αντίθετες με την αρετή συνήθειες, είναι και αυτή δύο ειδών· η μία είναι ψιλό όνομα, όταν αυτός που φιλοσοφεί γι' αυτά, δεν έχει πείρα από τις καταστάσεις αυτές, και η οποία μερικές φορές διστάζει· η άλλη είναι έμπρακτη και —να πω έτσι— έμψυχη, όταν η γνώση βεβαιώνεται από την πείρα. Αυτή είναι σαφής και αξιόπιστη, χωρίς δισταγμό και αμφιβολία. Έπειτα από αυτά, τέσσερα είναι εκείνα που εναντιώνονται στο νου σχετικά με την απόκτηση της αρετής. Πρώτο, η συνήθεια των κακών έξεων, η οποία έχει λεχθεί ότι επιχειρεί να τον πείσει με τη μακρά συνήθεια να φέρεται προς τα γήινα. Δεύτερο, η ενέργεια της αισθήσεως, η οποία φανερώνεται στα αισθητά κάλλη και σύρει μαζί της και το νου. Τρίτο, η εξασθένηση της νοερής ενέργειας, την οποία έχει πάθει λόγω της ενώσεώς του με το σώμα. Γιατί δεν ανταποκρίνεται ο νους στο νοητό όπως η όραση στο ορατό και γενικώς όπως η αίσθηση στο αισθητό· λέγοντας νου εννοώ το νου της ψυχής, η οποία βρίσκεται ακόμη στο σώμα. Επειδή οι άυλοι Νόες εντονότερα αντιλαμβάνονται τα νοητά από ό,τι τα ανθρώπινα μάτια τα ορατά. Αλλά όπως η ελαττωματική όραση δεν αποτυπώνει σαφή και καθαρά είδωλα από τα ορατά, αλλά συγκεχυμένα και ασαφή, έτσι και ο νους μας αντιλαμβάνεται τα νοητά. Καθώς δεν μπορεί να παρατηρεί καθαρά τα νοητά κάλλη, δεν μπορεί ούτε να τα ποθεί —γιατί κατά το μέτρο της γνώσεως είναι και το μέτρο της επιθυμίας—, και ταυτόχρονα παρασύρεται προς τα αισθητά κάλλη, γιατί τα βλέπει με μεγαλύτερη διαύγεια· επειδή είναι ανάγκη να είναι γεμάτος πάντοτε από ένα που του φαίνεται καλό, είτε είναι όντως καλό, είτε όχι. Τέταρτο, ο επηρεασμός από τους ακάθαρτους και μισάνθρωπους δαίμονες, οι οποίοι στήνουν παγίδες —δεν μπορούμε να υπολογίσομε πόσες και ποιου είδους— αλοίμονο, σε όλα τα σημεία του δρόμου, για τις ψυχές, με κάθε μέσο και τρόπο, με τις αισθήσεις, με τα λόγια, με το νου, με όλα όσα υπάρχουν, μπορούμε να πούμε. Από αυτούς, αν Εκείνος που σήκωσε στον ώμο Του το πλανώμενο πρόβατο(Λουκ. 15, 5) δεν έκανε με την άπειρη φροντίδα Του ανώτερους εκείνους που βλέπουν προς Αυτόν, δεν θα διέφευγε ποτέ καμιά ψυχή.

Για να αποφύγομε λοιπόν όλα αυτά, χρειαζόμαστε τρία πράγματα. Πρώτο και μέγιστο, να βλέπομε ολόψυχα προς το Θεό, και από Αυτόν να ζητούμε βοήθεια, αφού του αναθέσομε όλη την ελπίδα μας, πιστεύοντας απολύτως ότι αν Εκείνος δεν βοηθήσει, αναπόφευκτα θα μας πάρουν αυτοί που τραβούν από το άλλο μέρος. Δεύτερο, το οποίο νομίζω προξενεί και το πρώτο, είναι η συνεχής τροφή του νου με γνώση. Γνώση εννοώ τη θεωρία όλων των όντων, αισθητών και νοητών, πως είναι αυτά καθ' εαυτά και πώς σχετίζονται με την πρώτη Αρχή, καθώς από αυτήν προέρχονται και σ' αυτήν αναφέρονται· και επιπλέον τη θεωρία του Αιτίου των όντων οπως την αποκτούμε, όσο μας είναι δυνατό, γνωρίζοντας τις ενέργειες και τις ιδιότητές Του. Είναι πρόξενο πολλής καθάρσεως το να εξετάζομε με μεγάλη επιμέλεια τις φύσεις των όντων και αυτό μας απαλλάσσει από την εμπαθή προς αυτά διάθεση και την απάτη που είναι γύρω απ' αυτά και μας ανυψώνει πάρα πολύ προς την Αρχή των όλων, και από τα ωραία και θαυμαστά και μεγάλα, μας κάνει να βλέπομε σαν σε καθρέφτη το Κάλλιστο και Θαυμαστότατο και Μέγιστο ή μάλλον Εκείνο που υπερβαίνει κάθε κάλλος και θαυμασιότητα και μέγεθος. Όταν πάντοτε η διάνοια ασχολείται με αυτά, δεν είναι

δυνατό να μην ποθήσει το όντως αγαθό· γιατί αν έλκεται από αυτό που της είναι ξένο, πολύ περισσότερο θα πάει προς το οικείο. Και όταν τ' αγαπήσει αυτά η ψυχή, πώς θα ανεχθεί να ασχολείται με επιμονή με τα γήινα και μ' εκείνα που την αποτραβούν από το αγαπώμενο; Αλλ' ακόμη και αυτή η ζωή θα της φαίνεται δυσάρεστη γιατί αποτελεί εμπόδιο για τα καλά. Γιατί κι αν, όπως είπαμε, ο νους ο συνδεδεμένος με την ύλη θεωρεί αμυδρά τη νοητή καλλονή, ωστόσο τα νοητά αγαθά είναι τέτοια και τόσο μεγάλα, ώστε και μια μικρή σταλαγματιά και μια θαμπή φανέρωση του ωκεάνιου εκείνου κάλλους, μπορεί να πείσει το νου να πετάξει πάνω απ' όλα τα αισθητά και προς τα νοητά μόνο να στραφεί και να μη δέχεται να αποχωρεί από την απόλαυσή τους, ο,τιδήποτε λυπηρό και αν του συμβεί. Τρίτο, πρέπει να υπάρχει επιπλέον η νέκρωση του σώματος που είναι συνδεδεμένο μαζί του. Αλλιώς είναι αδύνατο να δέχεται τις φανερώσεις εκείνες σαφείς και ευδιάκριτες. το σώμα νεκρώνεται με τη νηστεία, την αγρυπνία, τη χαμαικοιτία, με σκληρά τα απαραίτητα ενδύματα, με τους πόνους και τους κόπους. Έτσι νεκρώνεται η σάρκα, ή μάλλον συσταυρώνεται με το Χριστό· και γίνεται λεπτή και καθαρή και ελαφρή και ευκίνητη και έτσι ακολουθεί εύκολα τις κινήσεις του νου και δεν εναντιώνεται, αλλά ανυψώνεται μαζί με το νου που πετά ψηλά· ώστε χωρίς τη νέκρωση αυτή, κάθε επιμέλεια είναι μάταιη.

Αυτή η σεβάσμια τριάδα, όταν συγκροτηθεί με την αρμονική συνύπαρξη των τριών που αναφέρθηκαν παραπάνω, γεννά μέσα στην ψυχή τον κύκλο των μακαρίων αρετών. Γιατί είναι αδύνατο σ' εκείνους που είναι στολισμένοι με αυτά τα τρία, ή να βρεθεί ίχνος κακίας ή να απουσιάζει κάποια αρετή. Αλλά ίσως να θλίβει το λογικό η απόρριψη των χρημάτων, ή η περιφρόνηση της δόξας, γιατί έως ότου είναι η ψυχή δεμένη με αυτά, πληγώνεται από πολλά πάθη. Και εγώ βεβαιώνω επιμόνως ότι είναι αδύνατο να πετάξει ψηλά η ψυχή που είναι προσηλωμένη στον πλούτο και στη δόξα. Ούτε και είναι δυνατό να επιμένει σ' αυτά η ψυχή, όταν έχει αθληθεί αρκετά στα τρία που είπαμε, ώστε να της γίνουν συνήθεια. Γιατί αν η ψυχή γνωρίζει ότι τίποτε δεν είναι πραγματικά καλό, εκτός από τον ύψιστο Θεό· κι είναι πεπεισμένη ότι από τα άλλα, όσο πιο όμοιο είναι κάτι με το Πρώτο Καλό, τόσο ωραιότερο είναι, πώς θα αγαπήσει ή θα δεχτεί άργυρο ή χρυσό ή κάτι άλλο γήινο; Τα ίδια λέω και για τη δόξα.

Αλλά δεν εξαιρούνται από το λόγο και οι φροντίδες, οι οποίες κυρίως κρατούν κάτω τον άνθρωπο. Για ποιο πράγμα θα φροντίσει εκείνος που δεν παθαίνεται για κανένα γήινο και δεν στρέφεται σ' αυτά; Γιατί το νέφος των φροντίδων σχηματίζεται από τις αναθυμιάσεις, ας πούμε, των βασικών παθών, εννοώ τη φιληδονία, τη φιλαργυρία και τη φιλοδοξία· ώστε ο ελεύθερος από τα πάθη αυτά, είναι και ξένος από φροντίδες. Αλλά ούτε η φρόνηση, που θεωρείται συμπλήρωμα της σοφίας και είναι η πιο ισχυρή δύναμη από όσες σηκώνουν τον άνθρωπο προς τα επάνω, λείπει απ' αυτά που είπαμε. Γιατί στη γνώση των αρετών συμπεριλαμβάνεται και η ακριβέστατη διάκριση του καλού και του κακού, για τα οποία απαιτείται προπαντός φρόνηση. Τους τρόπους της χρησιμοποιήσεως και της πάλης, θα διδάξει η πείρα και η εναντίον του σώματος πάλη.

Δε θα παραλείψομε να κάνομε λόγο και για το φόβο. Όσο μεγαλύτερος είναι ο θείος έρωτας, τόσο μεγαλώνει μαζί και ο φόβος. Γιατί όση είναι η ελπίδα να επιτύχομε το Αγαθό (η οποία κεντά τους πληγωμένους από το θείο έρωτα περισσότερο από τις απειλές μυρίων κολάσεων, γιατί το να επιτύχομε το Αγαθό προξενεί μακαριότητα), τόσος είναι και ο φόβος να το χάσομε, πράγμα που είναι αθλιότατο. Για να συνεχιστεί ο λόγος μας, ας εξετάσομε το σκοπό. Γιατί θεωρείται ότι στο κάθε τι, ο σκοπός του είναι που καθορίζει και τη διαίρεση των επιμέρους στοιχείων και την διάταξη αυτών. Σκοπός λοιπόν της ζωής μας είναι η μακαριότητα, η οποία ταυτίζεται με τη βασιλεία των ουρανών ή του Θεού. Αυτό σημαίνει, όχι μόνο να βλέπομε την βασιλικότατη, ας πούμε, Τριάδα, αλλά επιπλέον να δεχόμαστε την έκχυση της θείας χάρης και να πάσχομε, κατά κάποιο τρόπο, τη θέωση· και ό,τι ελλιπές ή ατελές έχομε μέσα μας, να αναπληρώνεται και να τελειοποιείται με την έκχυση της χάρης. Και αυτό είναι η τροφή των νοερών υπάρξεων, ή αναπλήρωση των ελλείψεων με αυτή την έκχυση της χάρης. Και είναι ένας κύκλος αιώνιος που αρχίζει από ένα σημείο και καταλήγει στο ίδιο. Γιατί όσο κανείς νοεί, τόσο και επιθυμεί· και όσο επιθυμεί, τόσο απολαμβάνει· και όσο απολαμβάνει, τόσο περισσότερο νοεί και αρχίζει πάλι την ακίνητη κίνηση, ή αλλιώς την ακίνητη ακινησία. Αυτός είναι ο σκοπός μας, όσο μας είναι εφικτό να εννοήσομε· ας εξετάσομε πώς θα φτάσομε σ' αυτόν.

Στις λογικές ψυχές που είναι νοερές ουσίες και λίγο μόνο κατώτερες από τους αγγέλους, ο παρών βίος έχει δοθεί ως αγώνας και τόπος όπου γίνεται προσπάθεια για τη νίκη. Έπαθλο είναι η θεία κατάσταση που αναφέραμε, δώρο αντάξιο της θείας αγαθότητας και δικαιοσύνης, από τη μία, γιατί φαίνεται ότι από τους κόπους του κερδίζει κανείς αυτά τα αγαθά, κι από την άλλη, γιατί η αφθονοπάροχη θεία δύναμη υπερνικά κάθε κόπο. Άλλωστε και το να μπορεί κανείς και το να πράττει το αγαθό, είναι δώρο του Θεού.

Ποιος λοιπόν είναι ο εδώ αγώνας; Η λογική ψυχή έχει ενωθεί με σώμα όμοιο με των ζώων, που έχει την ύπαρξη από τη γη και στρέφεται προς τα κάτω. Και έχει τόσο ενωθεί η ψυχή με το σώμα, ώστε να γίνει ένα από αυτά τα δύο τελείως αντίθετα, χωρίς μεταβολή —προς Θεού— η σύγχυση των μερών, αλλά από τα δύο φυσικά μέρη να γίνει μία υπόσταση με δύο τέλειες φύσεις. Έτσι λοιπόν σύνθετος από δύο διαφορετικές φύσεις ο άνθρωπος, ενεργεί εκείνα που ανήκουν στην κάθε μία φύση. Και του σώματος αρμόδιο είναι να αποβλέπει προς τα όμοιά του. Ο έρωτας αυτός προς τα όμοια είναι φυσικός στα όντα, γιατί δήθεν βοηθείται από αυτόν η ύπαρξή τους με τη συμβίωση και τη συναναστροφή με αυτά και η απόλαυση αυτών με την αίσθηση. Ακόμη επειδή είναι βαρύ το σώμα, αγαπά την άνεση. Στη ζωώδη φύση, αυτά είναι κατάλληλα και αγαπητά. Στη λογική όμως ψυχή, επειδή είναι νοερή ουσία, φυσικά και επιθυμητά είναι τα νοητά και η απόλαυσή τους μέσω της νοήσεως. Προπάντων ο έρωτας προς το Θεό είναι εκ φύσεως ριζωμένος μέσα της. Και θέλει να απολαμβάνει το Θεό και τα άλλα νοητά, δεν μπορεί όμως να το κάνει αυτό ανεμπόδιστα.

Ο πρώτος άνθρωπος (ο Αδάμ) μπορούσε ανεμπόδιστα να εννοεί και να απολαμβάνει τα νοητά με το νου, όπως και τα αισθητά με την αίσθηση. Είχε όμως χρέος να ασχολείται όχι με τα χειρότερα, αλλά με τα ανώτερα. Καθώς μπορούσε να κάνει και τα δύο, στο χέρι του ήταν να βρίσκεται είτε με τα νοητά μέσω του νου, είτε με τα αισθητά μέσω της αισθήσεως. Δε λέω ότι ο Αδάμ δεν έπρεπε να χρησιμοποιεί την αίσθηση (γιατί δεν έφερε μάταια το σώμα)· λέω ότι δεν έπρεπε να προσκολλάται στα αισθητά, αλλά βλέποντας την ομορφιά τους, να οδηγείται προς το Δημιουργό τους. Και στο εξής να απολαμβάνει το Θεό με θαυμασμό, έχοντας διπλές αφορμές να θαυμάζει τον Κτίστη. Όχι όμως να προσκολληθεί στα αισθητά και αυτά να θαυμάζει και όχι το Δημιουργό τους, παραμελώντας το νοητό κάλλος. Τέτοιος λοιπόν πλάστηκε ο Αδάμ. Αφού όμως έκανε κακή χρήση της αισθήσεως, θαύμαζε το αισθητό κάλλος· του φάνηκε ο καρπός ωραίος στην όραση και καλός στη γεύση(Γέν. 3, 6), έφαγε απ' αυτόν και άφησε την απόλαυση των νοητών. Γι' αυτό ο δίκαιος Κριτής, κρίνοντας τον ανάξιο, αφαίρεσε από αυτόν τη θεωρία εκείνων που καταφρόνησε, δηλαδή του Θεού και των όντων, και έβαλε σκότος για να του αποκρύψει τον εαυτό Του(Β΄ Βασ. 22, 12) και τις άυλες ουσίες. Γιατί δεν έπρεπε να αφήνονται τα άγια στους βέβηλους. Και εκείνα τα οποία πόθησε, αυτά του άφησε να απολαμβάνει, δηλαδή να ζει με την αίσθηση και με ελάχιστα ίχνη των θείων στο νου του.

Από τότε ο αγώνας μας για τα γήινα έγινε βαρύτερος, γιατί δεν έχομε την εξουσία να απολαμβάνομε τα νοητά, όπως τα αισθητά με την αίσθηση, αν και με το βάπτισμα βοηθούμαστε πάρα πολύ, επειδή καθαριζόμαστε και υψωνόμαστε. Αλλά, όσο είναι δυνατόν πρέπει να ασχολούμαστε με τα νοητά και όχι με τα αισθητά, και εκείνα να θαυμάζομε και να θέλομε. Από τα αισθητά, κανένα να μη θαυμάσομε καθ' εαυτό, ούτε να θελήσομε να απολαύσομε. Πραγματικά, καμιά αξία δέ φαίνεται να έχουν σε σχέση προς τα νοητά. Όσο πιο θαυμαστή είναι η ουσία των νοητών από την ουσία των αισθητών, τόσο και το κάλλος των νοητών είναι πιο θαυμαστό από το κάλλος των αισθητών. Να ποθήσει κανείς τώρα πιο πολύ το χειρότερο από το ωραιότερο και το ατιμότερο από το τιμητικότερο, ποια παραφροσύνη δεν υπερβαίνει; Και αυτά για τα αισθητά και νοητά δημιουργήματα. Αλλά τι θα έλεγες όταν και από Εκείνον που είναι πάνω από αυτά, προτιμούμε την άμορφη και χωρίς κάλλος ύλη;

Αυτός λοιπόν είναι ο αγώνας, να προσέχομε τους εαυτούς μας με πολλή ακρίβεια, για να απολαμβάνομε πάντοτε τα νοητά, υψώνοντας προς αυτά το νου και την επιθυμία, και ποτέ να μην εξαπατηθούμε από τα αισθητά, ώστε να παρασυρθούμε από κάτι αισθητό μέσω της αισθήσεως και να το θαυμάσομε αυτό καθ' εαυτό. Αν είναι κάτι που πρέπει να χρησιμοποιήσομε και την αίσθηση, αυτό είναι για να αντιλαμβανόμαστε τον Κτίστη από τα κτίσματα, βλέποντας μέσα σ' αυτά Εκείνον, όπως βλέπομε μέσα στο νερό τον ήλιο. Επειδή υπάρχουν στα όντα εικόνες του Πρώτου

Αιτίου όλων, όσο είναι δυνατόν σ' αυτά. Αυτό λοιπόν είναι το κατόρθωμα. Ας σκεφτούμε πώς θα το κατορθώσομε. Είπαμε λοιπόν ότι το σώμα επιθυμεί να απολαμβάνει τα συγγενή με αυτό, μέσω της αισθήσεως, πράγμα που είναι αντίθετο με την πρόθεση της ψυχής, και όσο πιο πολύ δυναμώνει το σώμα, τόσο περισσότερο επιθυμεί. Γι' αυτό ας φροντίσει η ψυχή να βάλει χαλινό σε όλες τις αισθήσεις, για να μην απολαύσομε τα αισθητά. Επειδή όταν είναι πιο ρωμαλέο το σώμα, περισσότερο ορμά· και περισσότερο ορμώντας, γίνεται ακράτητο· γι' αυτό η ψυχή δύσκολα φροντίζει να το νεκρώσει με νηστείες, αγρυπνίες, ορθοστασίες, χαμαικοιτίες, αλουσία και με κάθε άλλη κακοπάθεια, ώστε να καταμαράνει τη δύναμή του για να το έχει ήμερο και πειθήνιο στις νοερές πράξεις της. Αυτό είναι που έχομε να κατορθώσομε. Επειδή όμως αυτά είναι ευκολότατο να τα υποσχεθούμε, δύσκολο όμως να τα εφαρμόσομε, και είναι πολύ περισσότερα τα σφάλματα από τα κατορθώματα ακόμη και αν προσέχει κανείς πάρα πολύ, γιατί συχνά η αίσθηση εξαπατά, γι' αυτό έχει επινοηθεί και τρίτο φάρμακο, η προσευχή και τα δάκρυα.

Η προσευχή περιέχει ευχαριστία για όσα καλά μας έχουν δοθεί, και αίτηση συγχωρήσεως των αμαρτημάτων και ενισχυτικής δυνάμεως για το μέλλον γιατί χωρίς τη θεία βοήθεια, όπως προείπαμε, τίποτε δεν μπορεί να κατορθώσει η ψυχή. Επίσης, οδηγεί στην ένωση με τον ποθούμενο Θεό και την απόλαυσή Του, και την ολοκληρωτική κλίση της βουλήσεως προς Αυτόν το να πείσομε τη βούληση να επιθυμεί αυτά όσο το δυνατόν πιο πολύ, είναι το μεγαλύτερο μέρος του κατορθώματος. Και τα δάκρυα πάλι έχουν μεγάλη δύναμη. Γιατί εξιλεώνουν τον Κύριο για τα σφάλματά μας και μας καθαρίζουν από τις κηλίδες που αποκτήσαμε από την αισθητή ηδονή και δίνουν φτερά προς τον ουρανό στην επιθυμία μας. Και αυτά έτσι είναι. Το κατόρθωμα λοιπόν είναι η θεωρία των νοητών και ο τέλειος πόθος τους. Για να το πετύχομε αυτό, χρειάζεται η δουλαγώγηση του σώματος, μέρη της οποίας είναι η νηστεία, η σωφροσύνη και άλλα, που γίνονται όλα γι' αυτό το σκοπό. Και για να πετύχομε αυτά, και μαζί μ' αυτά, χρειάζεται η προσευχή, και το καθένα από αυτά μοιράζεται σε πολλά μέρη· γιατί όπως αυτά χρειάζονται για άλλα, έτσι και γι' αυτά χρειάζονται άλλα.

Κανείς να μη νομίζει ότι η φιλοδοξία και η φιλαργυρία αφορούν στο σώμα. Μόνον η φιληδονία αφορά στο σώμα, η οποία βρήκε κατάλληλο φάρμακο την κακοπάθεια του σώματος. Οι άλλες δύο κακίες που είπαμε, είναι γεννήματα της άγνοιας. Γιατί η ψυχή υιοθετεί τα νόθα από έλλειψη εμπειρίας των πραγματικά καλών και από άγνοια των νοητών. Με τον πλούτο νομίζει ότι παρηγορεί τη φτώχεια· συγχρόνως όμως ο πλούτος επιδιώκεται για φιληδονία και για φιλοδοξία, και καθ' εαυτόν, σαν να ήταν κάποιο καλό. Αυτό συμβαίνει από άγνοια των πραγματικά καλών. Η φιλοδοξία δεν οφείλεται στην ανάγκη του σώματος —γιατί δεν εξυπηρετεί διόλου το σώμα— αλλά στην απειρία και την άγνοια του Πρώτου Καλού και της αληθινής δόξας· αιτία αυτής και γενικά ρίζα όλων των κακών, είναι η άγνοια. Γιατί δεν γίνεται εκείνος που εννόησε σωστά τη φύση των πραγμάτων, από που προήλθε το καθένα και που καταλήγει, κατόπιν να περιφρονήσει το σκοπό του και να στραφεί στα γήινα· γιατί η ψυχή δεν επιθυμεί εκείνο που φαινομενικά είναι καλό. Και αν τυραννείται από τη συνήθεια, μπορεί κάλλιστα να νικήσει και τη συνήθεια. Αλλά όταν ακόμη υπήρχε η συνήθεια, ξεγελιόταν από την άγνοια. Επομένως πρέπει να φροντίσει για το πρώτο-πρώτο αγαθό, και να αποκτήσει, ορθή ιδέα περί των όντων, και ακολούθως να δώσει φτερά στη βούληση για να πετάξει προς το Πρώτο Αγαθό, να καταφρονήσει όλα τα παρόντα και να πληροφορηθεί για τη μεγάλη ματαιότητά τους. Γιατί, τι μας βοηθούν στο σκοπό μας;

Και για να συνοψίσω, ένα μόνο είναι το έργο της λογικής ψυχής μέσα στο σώμα, να επιθυμεί τον τελικό της σκοπό. Και επειδή η ενέργεια της βουλήσεως, χωρίς νόηση, είναι ακίνητη, γι' αυτό προσλαμβάνομε τη νοερή ενέργεια. Η νόηση είναι είτε για χάρη της βουλήσεως, είτε και για τον εαυτό της και για τη βούληση· πράγμα που φαίνεται πιο σωστό. Γιατί η μακαριότητα, της οποίας όχι μόνον πρόξενος, αλλά και τύπος είναι η εδώ ζωή του αγωνιστή, έχει και τις δύο ενέργειες, και τη νόηση και τη βούληση, δηλαδή αγάπη και πνευματική ηδονή. Είτε λοιπόν και οι δύο ενέργειες, είτε η μία είναι η κυριότερη, ας φιλοσοφήσουν όσοι θέλουν. Προς το παρόν δεχόμαστε και τις δύο ενέργειες. Και τη μία την ονομάζομε θεωρία, ενώ την άλλη, πράξη. Και είναι αδύνατο να συναντάται η μία χωρίς την άλλη, όταν μιλάμε για τις υψηλότατες αυτές ενέργειες. Σ' εκείνες που είναι χαμηλότερες και έρχονται ύστερα από αυτές, είναι ενδεχόμενο να συμβαίνει αυτό. Όσα

εμποδίζουν τις ενέργειες αυτές ή οδηγούν στα αντίθετα, τα ονομάζομε κακίες. Όσα βοηθούν ή μας απαλλάσσουν από τα εμπόδια, τα ονομάζομε αρετές. Τις ενέργειες των αρετών τις ονομάζομε κατορθώματα. Τις ενέργειες των κακιών τις ονομάζομε παραπτώματα και αμαρτήματα. Χαρακτηριστικό κάθε ενέργειας, είτε προς το χειρότερο, είτε προς το καλύτερο, είναι ο τελικός σκοπός προς τον οποίον αποβλέπει όποιος ενεργεί, και ο οποίος είναι ενέργεια σύνθετη από νόηση και βούληση.

Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής

Σύντομη βιογραφία

Ο άγιος πατέρας μας Μάξιμος ο Ομολογητής έζησε τον καιρό της βασιλείας τού Κωνσταντίνου Πωγωνάτου, κατά το έτος 670 μ.Χ. και ήταν ο κύριος εξολοθρευτής της κακόδοξης αιρέσεως των Μονοθελητών. Κατ' αρχάς διακρίθηκε στα βασιλικά ανάκτορα και τιμήθηκε με το αξίωμα του Αρχιγραμματέα, ύστερα όμως άφησε τις κοσμικές εξουσίες και επιδόθηκε στους ασκητικούς αγώνες. Πλησίασε το στόμα του στην πηγή της σοφίας και πίνοντας αδιάκοπα από τις πηγές των θείων Γραφών που ρέουν ζωή, έκανε πραγματικά ν' αναβλύσουν από την κοιλιά του ποταμοί θείων δογμάτων και συγγραμμάτων που πλημμύρισαν τα πέρατα της οικουμένης.

Από αυτά κι εμείς, το γλυκό νερό που ανασταίνει και νεκρούς, με τα παρόντα κεφάλαια το διοχετεύσαμε σ' αυτά εδώ το βιβλίο και το βάλαμε μπροστά σ' εκείνους που κατέχονται από την καλή δίψα της σοφίας, για να πίνουν απ' αυτό με αφθονία και να μη διψάσουν ποτέ. Γιατί σ' αυτά φιλοσοφείται η γνώση και εργασία της ιερής και θεοποιού αγάπης· αποδεικνύεται αναντίρρητα η χωρίς σφάλματα ορθότητα της υψηλής Θεολογίας· αναπτύσσεται ευσεβώς το μυστήριο της Οικονομίας του Λόγου· διασαφηνίζεται η πρακτική θεωρία των θεοειδών αρετών και στηλιτεύεται η σιχαμερή συμμορία των παθών και κακιών, των αντιθέτων προς τις αρετές. Και με δυο λόγια, μέσα σ' αυτά τα κεφάλαια διαλάμπει η διευθέτηση των ηθών και είναι συγκεντρωμένες πολλές και διάφορες ψυχωφελείς διδασκαλίες, με τις οποίες εύκολα μπορεί κανείς, αφού απαλλαγεί από κάθε κακία και αποκτήσει συνήθεια στην αρετή, να γίνει πολίτης του ουρανού και να επιτύχει τη θεία δόξα.

Στα κεφάλαια αυτά προσθέσαμε και την ερμηνευτική ανάλυση του «Πάτερ ημών», επειδή είναι πολύ ανώτερη από τις άλλες ερμηνείες και προξενεί μεγάλη ωφέλεια.

Το θείο τούτο πατέρα τον αναφέρει και ο σοφός Φώτιος (ανάγνωση 191): «Ως προς το ύφος, έχει περιόδους σχοινοτενείς, αγαπά τα υπερβατά σχήματα, είναι δυνατός στις παραβολές και δεν τον ενδιαφέρει να κυριολεκτεί… Αν ωστόσο κανείς αγαπά ν' ανυψώνει το νου του με πνευματικές εξηγήσεις και θεωρίες, δεν μπορεί να πετύχει πιο ποικίλες και πιο μελετημένες από αυτές.»

Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής

Πρόλογος των κεφαλαίων περί αγάπης. Προς τον πρεσβύτερο Ελπίδιο

Μαζί με το λόγο περί ασκητικού βίου στέλνω στην οσιότητά σου, πάτερ Ελπίδιε, και το λόγο περί αγάπης. εκτείνεται σε ισάριθμες με τα τέσσερα ευαγγέλια εκατοντάδες κεφάλαια, κι είναι ίσως έργο ανάξιο της προσδοκίας σου, όχι όμως κατώτερο από την δύναμή μου. Ας γνωρίζει όμως η αγιοσύνη σου, ότι και αυτά δεν είναι καρποί της διάνοιάς μου, αλλά αφού μελέτησα τους λόγους των αγίων Πατέρων, και αφού διάλεξα από εκείτα νοήματα που συντείνουν στο θέμα μας, συγκεντρώνοντας μέσα σε λίγα, πολλά, για να είναι ευσύνοπτα και να μπορείς να τα θυμάσαι ευκολότερα, τα στέλνω στην οσιότητά σου.Σε παρακαλώ να τα διαβάζεις με καλή διάθεση και ν' αναζητείς την πνευματική ωφέλεια που περιέχουν, παραβλέποντας την έλλειψη της λεκτικής ομορφιάς, και να προσεύχεσαι για την μετριότητά μου, που είμαι έρημος κάθε πνευματικής ωφέλειας. Σε παρακαλώ και τούτο: μη θεωρήσεις ενόχληση τα παραπάνω, γιατί εκτέλεσα διαταγή. Και το λέω αυτό, επειδή εκείνοι που ενοχλούμε με λόγους, είμαστε πολλοί σήμερα, ενώ εκείνοι που διδάσκουν ή και διδάσκονται με έργα είναι πάρα πολύ λίγοι. Εσύ όμως, όσο πιο φιλόπονα μπορείς πρόσεξε κάθε κεφάλαιο. Γιατί δεν είναι σε όλους, νομίζω, εύκολα κατανοητά όλα, αλλά τα περισσότερα χρειάζονται μεγάλη εξέταση και σύγκριση μεταξύ τους, αν και φαίνεται ο λόγος τους απλούστερος.Ίσως μέσα σ' αυτά ανακαλύψεις τίποτε χρήσιμο στην ψυχή. και θ' ανακαλύψεις πάντως, με τη χάρη του Θεού, εκείνος που διαβάζει με άδολες σκέψεις και με φόβο Θεού και αγάπη. Εκείνος όμως που δεν μελετά για πνευματική του ωφέλεια, είτε αυτά τα κεφάλαια είτε άλλο οποιοδήποτε βιβλίο, αλλά κυνηγά τις λέξεις για να κακολογεί τον συγγραφέα, για να παραστήσει από οίηση τον εαυτό του σοφότερο δήθεν από αυτόν, αυτός τίποτε ποτέ και πουθενά δεν θα ανακαλύψει ωφέλιμο.

Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής

Πρώτη Εκατοντάδα των κεφαλαίων περί Αγάπης

1. Η αγάπη είναι μια αγαθή διάθεση της ψυχής, η οποία την κάνει να μην προτιμά κανένα από τα όντα περισσότερο από τη γνώση του Θεού. Είναι όμως αδύνατο να φτάσει ν' αποκτήσει σταθερά αυτή την αγάπη όποιος έχει κάποια εμπαθή κλίση σε κάτι από τα γήινα.

2. Την αγάπη την γεννά η απάθεια. την απάθεια την γεννά η ελπίδα στον Θεό. την ελπίδα, η υπομονή και η μακροθυμία. Αυτές τις γεννά η καθολική εγκράτεια. την εγκράτεια, ο φόβος του Θεού. το φόβο του Θεού τον γεννά η πίστη.

3. Εκείνος που πιστεύει στον Κύριο, φοβάται την κόλαση. Κι εκείνος που φοβάται την κόλαση, εγκρατεύεται από τα πάθη. Εκείνος που εγκρατεύεται από τα πάθη, υπομένει όσα θλίβουν. Εκείνος που υπομένει όσα θλίβουν, θα αποκτήσει την ελπίδα στον Θεό. Η ελπίδα στο Θεό απομακρύνει το νου από κάθε εμπαθή κλίση προς τα γήινα. Και όταν χωριστεί από αυτήν ο νους, θα αποκτήσει την αγάπη προς τον Θεό.

4. Εκείνος που αγαπά το Θεό, πάνω από όλα τα κτίσματά Του προτιμά την γνώση Του κι αδιάλειπτα με πόθο την προσμένει.

5. Αν όλα τα όντα έγιναν από το Θεό και για το Θεό, και ο Θεός είναι καλύτερος από τα δημιουργήματά Του, εκείνος που εγκαταλείπει το Θεό και στρέφεται στα χειρότερα, φανερώνεται ότι προτιμά περισσότερο τα δημιουργήματα από το Θεό.

6. Εκείνος που έχει προσηλωμένο το νου του στην αγάπη του Θεού, καταφρονεί όλα τα ορατά, και το σώμα του ακόμη, σαν να είναι ξένο.

7. Αφού η ψυχή είναι ανώτερη από το σώμα, και ασυγκρίτως ανώτερος από τον κόσμο ο Δημιουργός Θεός, εκείνος που προτιμά το σώμα από την ψυχή και τον κόσμο από το Θεό που τον δημιούργησε, αυτός δε διαφέρει διόλου από αυτούς που λατρεύουν τα είδωλα.

8. Εκείνος που χώρισε το νου του από την αγάπη του Θεού και τη θεωρία, και τον έχει δεμένο σε κάποιο από τα αισθητά, αυτός είναι που προτιμά το σώμα από την ψυχή και τα κτίσματα από το Θεό που τα δημιούργησε.

9. Αν η ζωή του νου είναι ο φωτισμός που δίνει η πνευματική γνώση, κι αυτόν τον γεννά η αγάπη προς τον Θεό, ορθά έχει λεχθεί πως δεν είναι τίποτε πιο μεγάλο από τη θεία αγάπη.

10. Όταν με τον έρωτα της αγάπης ο νους μεταβαίνει προς το Θεό, τότε δεν έχει διόλου αίσθηση για κανένα από τα κτίσματα. Καθώς καταφωτίζεται από το θείο και άπειρο φως, γίνεται αναίσθητος για όλα τα κτίσματα, όπως τα μάτια δεν βλέπουν τα άστρα όταν ανατέλλει ο ήλιος.

11. Όλες οι αρετές βοηθούν το νου για να αποκτήσει τον θείο έρωτα, περισσότερο όμως απ' όλες η καθαρή προσευχή. Γιατί με αυτήν ο νους παίρνει φτερά και πετά προς το Θεό, και βγαίνει έξω από όλα τα όντα.

12. Όταν ο νους αρπαχθεί μέσω της αγάπης από τη θεία γνώση, και αφού βρεθεί έξω από τα όντα, αισθάνεται την απειρία του Θεού. τότε, όπως συνέβη στον Ησαΐα, από την έκπληξη έρχεται σε συναίσθηση της μηδαμινότητάς του και λέει με κατάνυξη τα λόγια του προφήτη: «Ω έγω, ο άθλιος, τι συντριβή νιώθω! Εγώ, ένας άνθρωπος που έχω χείλη ακάθαρτα, και ανάμεσα σε λαό που έχει χείλη ακάθαρτα κατοικώ, είδα με τα μάτια μου τον Βασιλέα, τον Κύριο Σαββαώθ»(Ησ. 6,5).

13. Όποιος αγαπά το Θεό, δεν μπορεί να μην αγαπήσει και κάθε άνθρωπο σαν τον εαυτό του, αν και τον δυσαρεστούν τα πάθη εκείνων που δεν έχουν ακόμα καθαριστεί. Γι' αυτό και χαίρεται με αμέτρητη και ανέκφραστη χαρά για τη διόρθωσή τους.

14. Ακάθαρτη είναι η ψυχή που είναι γεμάτη από κακούς λογισμούς, από επιθυμία και μίσος.

15. Εκείνος που βλέπει και ίχνος μόνο μίσους μέσα στην καρδιά του, προς οποιονδήποτε άνθρωπο για οποιοδήποτε φταίξιμό του, είναι εντελώς ξένος από την αγάπη προς τον Θεό. Γιατί η αγάπη προς το Θεό δεν ανέχεται διόλου το μίσος κατά του ανθρώπου.

16. «Όποιος με αγαπά – λέει ο Κύριος – θα τηρήσει τις εντολές Μου(Ιω. 14,23). Και η δική Μου εντολή είναι να αγαπάτε ο ένας τον άλλον(Ιω. 15,12)». Άρα λοιπόν εκείνος που δεν αγαπά τον πλησίον του, δεν τηρεί την εντολή του Κυρίου. Εκείνος που δεν τηρεί την εντολή, ούτε τον Κύριο μπορεί να αγαπήσει.

17. Μακάριος ο άνθρωπος που μπορεί να αγαπήσει κάθε άνθρωπο στον ίδιο βαθμό.

18. Μακάριος ο άνθρωπος που δεν προσηλώνεται σε κανένα πράγμα φθαρτό ή πρόσκαιρο.

19. Μακάριος ο νους που προσπέρασε όλα τα όντα και απολαμβάνει συνεχώς την θεία ωραιότητα.

20. Εκείνος που φροντίζει για τη σάρκα, πώς να ικανοποιεί τις επιθυμίες της, και για πρόσκαιρα πράγματα έχει μνησικακία προς τον πλησίον του, αυτός λατρεύει την κτίση αντί του Δημιουργού(Ρωμ. 1,25).

21. Εκείνος που διατηρεί το σώμα του γερό και μακριά από ηδονές, το έχει σύνδουλό του για να υπηρετεί τα πνευματικά.

22. Όποιος αποφεύγει όλες τις κοσμικές επιθυμίες, κάνει τον εαυτό του ανώτερο από κάθε κοσμική υλικότητα.

23. Όποιος αγαπά το Θεό, αγαπά δίχως άλλο και τον πλησίον του. Ένας τέτοιος άνθρωπος δεν μπορεί να φυλάει χρήματα. τα διαχειρίζεται κατά το θέλημα του Θεού και τα μοιράζει σ’ εκείνους που έχουν ανάγκη.

24. Όποιος κάνει ελεημοσύνη μιμούμενος το Θεό, δεν κάνει διάκριση καλού και κακού, δικαίου και αδίκου στα απαραίτητα της ζωής, αλλά μοιράζει ίδια σε όλους κατά τις ανάγκες τους, αν και προτιμά για την αγαθή του προαίρεση τον ενάρετο από τον κακό.

25. Ο Θεός εκ φύσεως αγαθός και απαθής, όλους τους αγαπά εξίσου ως δημιουργήματά Του, αλλά τον ενάρετο τον δοξάζει επειδή αποκτά και την γνώση, ενώ τον κακό άνθρωπο, τον ελεεί λόγω της αγαθότητάς Του, και παιδεύοντάς τον σ’ αυτόν τον κόσμο, τον φέρνει σε μετάνοια και διόρθωση. Έτσι και ο καλοπροαίρετος και απαθής άνθρωπος, όλους τους ανθρώπους τους αγαπά εξίσου. Τον ενάρετο και για την ανθρώπινη φύση του, και για την καλή του προαίρεση. τον κακό τον ελεεί και σαν συνάνθρωπό του, και από συμπάθεια, επειδή ως ανόητος βαδίζει στο σκοτάδι.

26. Η διάθεση της αγάπης δεν διαπιστώνεται μόνο με την παροχή χρημάτων, αλλά πολύ περισσότερο με τη μετάδοση λόγου και με τη σωματική διακονία.

27. Εκείνος που απαρνήθηκε ειλικρινά τα κοσμικά και υπηρετεί με αγάπη απροσποίητη τον πλησίον του, ελευθερώνεται γρήγορα από κάθε πάθος και μετέχει στη θεία αγάπη και γνώση.

28. Εκείνος που έκανε κτήμα του τη θεία αγάπη, δεν κουράζεται να ακολουθεί συνέχεια τον Κύριό του(Ιερ. 17,16), όπως λέει ο θείος Ιερεμίας, αλλά υπομένει με γενναιότητα κάθε κόπο, κακολογία και ύβρη, χωρίς να σκέφτεται το κακό που του έκανε οποιοσδήποτε.

29. Όταν σε προσβάλλει κανένας ή σ’ εξευτελίσει σε κάτι, τότε φυλάξου από τους λογισμούς της οργής, μήπως με τη λύπη σε χωρίσουν από την αγάπη και σε μεταφέρουν στη χώρα του μίσους.

30. Όταν αισθανθείς πόνο επειδή κάποιος σε πρόσβαλε ή σε ντρόπιασε, να ξέρεις ότι ωφελήθηκες πολύ. με το ντρόπιασμα βγήκε από μέσα σου η κενοδοξία.

31. Όπως η μνήμη της φωτιάς δεν ζεσταίνει το σώμα, έτσι πίστη χωρίς αγάπη δεν φέρνει στην ψυχή τον φωτισμό της γνώσεως.

32. Όπως το φως του ήλιου ελκύει το υγιές μάτι, έτσι και η γνώση του Θεού τραβά φυσικώς τον καθαρό νου στον εαυτό της με την αγάπη.

33. Νους καθαρός είναι ο νους που απομακρύνθηκε από την άγνοια και καταφωτίζεται από το θείο φως.

34. Ψυχή καθαρή είναι εκείνη που ελευθερώθηκε από τα πάθη και ευφραίνεται ακατάπαυστα με τη θεία αγάπη.

35. Πάθος αξιοκατηγόρητο, είναι μια κίνηση της ψυχής παρά φύση.

36. Απάθεια είναι μια ειρηνική κατάσταση της ψυχής, κατά την οποία η ψυχή δύσκολα κινείται προς την κακία.

37. Εκείνος που απόκτησε τους καρπούς της αγάπης με το ζήλο του, δεν χωρίζεται από αυτή, ακόμη κι αν υποφέρει μύρια κακά. Ας σε πείσει γι' αυτό ο Στέφανος ο μαθητής του Χριστού και οι όμοιοί του, που προσευχόταν για κείνους που τον φόνευαν και ζητούσε να τους συγχωρήσει ο Θεός, επειδή ενεργούσαν έτσι από άγνοια(Πραξ. 7,60).

38. Αν ιδίωμα της αγάπης είναι η μακροθυμία και η χρηστότητα(Α΄ Κορ. 13,4), τότε εκείνος που θυμομανιάζει και ενεργεί δόλια, είναι φανερό ότι αποξενώνεται από την αγάπη. Κι όποιος είναι ξένος από την αγάπη, είναι ξένος από το Θεό, αφού ο Θεός είναι αγάπη(Α΄ Ιω. 4,8).

39. «Μην πείτε, λέει ο θείος Ιερεμίας, ότι είστε ναός του Κυρίου»(Ιερ. 7,4). και συ μην πεις ότι «η απογυμνωμένη από έργα πίστη στον Κύριό μας Ιησού Χριστό μπορεί να με σώσει». Αυτό είναι αδύνατο, αν δεν αποκτήσεις και την αγάπη προς Αυτόν με τα έργα. Η γυμνή από έργα πίστη δεν ωφελεί, αφού και τα δαιμόνια πιστεύουν και τρέμουν(Ιακ. 2, 19).

40. Έργο αγάπης είναι η προς τον πλησίον ολόψυχη ευεργεσία και μακροθυμία και υπομονή, και η χρήση των πραγμάτων με ορθό λόγο.

41. Όποιος αγαπά το Θεό, δεν λυπεί κανέναν, ούτε λυπάται από κανέναν για πρόσκαιρα πράγματα. Μια μόνο λύπη προξενεί και δοκιμάζει, τη σωτήρια λύπη, την οποία ο μακάριος Παύλος και δοκίμασε και προξένησε στους Κορίνθιους(Β΄ Κορ. 7, 8-11).

42. Εκείνος που αγαπά το Θεό, ζει αγγελικό βίο πάνω στη γη. νηστεύει κι αγρυπνεί, ψάλλει και προσεύχεται, και για κάθε άνθρωπο σκέφτεται πάντοτε καλά.

43. Ό,τι επιθυμεί κανείς, εκείνο αγωνίζεται ν' αποκτήσει. Κι από όλα τα αγαθά κι επιθυμητά, ασύγκριτα πιο αγαθό και επιθυμητό είναι ο Θεός. Πόση λοιπόν επιμέλεια έχομε χρέος να καταβάλομε για να επιτύχομε το φύσει αγαθό και επιθυμητό;

44. Μη μολύνεις τη σάρκα σου με αισχρές πράξεις και μην λερώνεις την ψυχή σου με πονηρούς λογισμούς. Και η ειρήνη του Θεού θα έρθει σ' εσένα και θα φέρει την αγάπη.

45. Να καταπονείς το σώμα σου με νηστεία και αγρυπνία και ν' ασχολείσαι ακούραστα με την ψαλμωδία και την προσευχή. και θα έρθει σ' εσένα ο αγιασμός της σωφροσύνης και θα φέρει την αγάπη.

46. Εκείνος που αξιώθηκε να λάβει τη θεία γνώση και απόκτησε δια μέσου της αγάπης τον φωτισμό της, δε θα παρασυρθεί ποτέ από το πνεύμα της κενοδοξίας. Εύκολα όμως παρασύρεται από αυτήν όποιος δεν αξιώθηκε την θεία γνώση. Αλλά αν ο άνθρωπος αυτός σε κάθε τι που πράττει έχει στραμμένο το βλέμμα του στο Θεό, με την αίσθηση ότι όλα τα πράττει γι' Αυτόν, εύκολα με τη βοήθεια του Θεού θα απαλλαγεί από την κενοδοξία.

47. Όποιος δεν απόκτησε ακόμη τη θεία γνώση, που εκδηλώνεται με την αγάπη, έχει μεγάλη ιδέα για όσα έργα κάνει σύμφωνα με το θέλημα του Θεού. Εκείνος όμως που αξιώθηκε και την απόκτησε, λέει με βαθιά συναίσθηση τα λόγια που είπε ο Πατριάρχης Αβραάμ όταν είδε τον Θεό: «Εγώ είμαι χώμα και στάχτη»(Γεν 18, 27).

48. Εκείνος που φοβάται τον Κύριο, έχει πάντοτε σύντροφό του την ταπεινοφροσύνη, και με τις ενθυμήσεις που αυτή προκαλεί, φτάνει στην θεία αγάπη και ευχαριστία. Φέρνει στο νου του τη ζωή που έκανε πρωτύτερα στον κόσμο, και τα διάφορα αμαρτήματα και τους πειρασμούς που αντιμετώπισε από τον καιρό της νεότητάς του, και πώς απ' όλα εκείνα τον γλύτωσε ο Κύριος, και

τον μετέφερε από την ζωή των παθών στον κατά Θεόν βίο. και μαζί με το φόβο, αποκτά και την αγάπη, ευχαριστώντας πάντοτε με πολλή ταπεινοφροσύνη τον Ευεργέτη και Κυβερνήτη της ζωής μας.

49. Μη λερώσεις το νου σου ανεχόμενος λογισμούς επιθυμίας και θυμού, για να μην ξεπέσεις από την καθαρή προσευχή και περιπέσεις στο πνεύμα της ακηδίας.

50. Τότε ο νους χάνει την οικειότητα που έχει με το Θεό, όταν δέχεται πονηρούς ή ακάθαρτους λογισμούς να παραμένουν.

51. Ο ανόητος, που τον οδηγούν τα πάθη, όταν αναστατώνεται από το θυμό, βιάζεται να φύγει ασυλλόγιστα μακριά από τους αδελφούς. Άλλοτε πάλι, όταν καίγεται από την επιθυμία, μετανοιωμένος τρέχει να τους συναντήσει. Ο φρόνιμος όμως, και στις δύο περιπτώσεις κάνει το αντίθετο. Στην περίπτωση του θυμού, αφού κόψει τις αιτίες της ταραχής, απαλλάσσει τον εαυτό του από την λύπη προς τους αδελφούς. στην περίπτωση της επιθυμίας, συγκρατεί τον εαυτό του από την παράλογη παρόρμηση για συνάντηση άλλων.

52. Στον καιρό των πειρασμών μην εγκαταλείψεις το Μοναστήρι σου, αλλά υπόμενε με γενναιότητα τα κύματα των λογισμών, και μάλιστα της λύπης και της ακηδίας. Έτσι αφού δοκιμαστείς κατά θεία οικονομία με τις θλίψεις, θα αποκτήσεις βέβαιη ελπίδα στο Θεό. Αν όμως το εγκαταλείπεις, θα φανείς ανάξιος, άνανδρος και άστατος.

53. Αν θέλεις να μην ξεπέσεις από την αγάπη του Θεού, μήτε τον αδελφό να αφήσεις να κοιμηθεί στενοχωρημένος από σένα, μήτε συ να κοιμηθείς στενοχωρημένος εναντίον του. Συμφιλιώσου με τον αδελφό σου και τότε πήγαινε και πρόσφερε στο Χριστό με καθαρή συνείδηση το δώρο της αγάπης(Ματθ. 5, 24), με ένθερμη προσευχή.

54. Αν εκείνος που έχει όλα τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος, και δεν έχει αγάπη, δεν ωφελείται τίποτε σύμφωνα με το θείο Απόστολο(Α΄ Κορ. 13, 2), πόση επιμέλεια πρέπει να καταβάλομε για να την αποκτήσομε;

55. Αν η αγάπη δεν κάνει κακό στον πλησίον(Ρωμ. 13, 10), εκείνος που φθονεί τον αδελφό και λυπάται για την προκοπή του και με ειρωνείες προσπαθεί να κηλιδώσει την υπόληψή του ή με όποια κακοήθεια τον επιβουλεύεται, πώς αυτός δεν αποξενώνεται από την αγάπη και δεν κάνει τον εαυτό του ένοχο για την αιώνια Κρίση;

56. Αν η αγάπη είναι το πλήρωμα του νόμου(Ρωμ. 13, 10), εκείνος που έχει μνησικακία για τον αδελφό και κάνει δόλια σχέδια εναντίον του και τον καταριέται και δοκιμάζει χαρά για κάθε πτώση του, πώς δεν καταπατεί το νόμο και δεν είναι άξιος για την αιώνια κόλαση;

57. Αν εκείνος που κατηγορεί και κρίνει τον αδελφό του κατηγορεί και κρίνει το θείο νόμο(Ιακ. 4, 11), και ο νόμος του Χριστού είναι η αγάπη, πώς δεν ξεπέφτει από την αγάπη του Χριστού εκείνος που καταλαλεί, και δεν προξενεί ο ίδιος στον εαυτό του την αιώνια κόλαση;

58. Μην παραδώσεις την ακοή σου στους λόγους όποιου καταλαλεί, ούτε τους δικούς σου λόγους στην ακοή ενός φιλοκατήγορου, μιλώντας ή ακούγοντας με ευχαρίστηση κατά του πλησίον σου, για να μη χάσεις την θεία αγάπη και βρεθείς απόκληρος από την αιώνια ζωή.

59. Μην δέχεσαι κατηγορίες κατά του πνευματικού σου πατέρα, μήτε να διευκολύνεις εκείνον που τον προσβάλλει, για να μην οργιστεί ο Κύριος για τα έργα σου και σε εξολοθρεύσει από τη χώρα της ζωής(Δευτ. 6, 15).

60. Κλείνε το στόμα εκείνου που κατηγορεί τον άλλον, για να μην αμαρτάνεις μαζί του διπλή αμαρτία. και συνηθίζοντας ο ίδιος σε καταστρεπτικό πάθος, και μη σταματώντας εκείνον που φλυαρεί κατά του πλησίον.

61. «Εγώ όμως σας λέω, είπε ο Κύριος, αγαπάτε τους εχθρούς σας, ευεργετείτε όσους σας μισούν, προσεύχεσθε για όσους σας βλάπτουν»(Ματθ. 5, 44). Γιατί τα διέταξε αυτά; Για να σε ελευθερώσει από το μίσος, τη λύπη, την οργή και την μνησικακία και να σε αξιώσει να λάβεις το μέγιστο απόκτημα, την τέλεια αγάπη, που είναι αδύνατο να την έχει όποιος δεν αγαπά εξίσου όλους τους

ανθρώπους, κατά μίμηση του Θεού, ο οποίος αγαπά εξίσου όλους τους ανθρώπους και θέλει να σωθούν και να λάβουν πλήρη γνώση της αληθείας(Α΄ Τιμ 2, 4).

62. «Όμως σας λέω να μην αντισταθείτε στον πονηρό, αλλά αν κανείς σε χτυπήσει στο δεξί μέρος του προσώπου, γύρισέ του και το άλλο. και σ' αυτόν που θέλει να σε πάει στο δικαστήριο για να σου πάρει το χιτώνα, άφησέ του και το ιμάτιο. και αν σε αγγαρεύει κάποιος για ένα μίλι, πήγαινέ μαζί του δύο»(Ματθ. 5, 39-41). Γιατί λέει αυτά ο Κύριος; Για να φυλάξει κι εσένα χωρίς οργή, ταραχή και λύπη, και να διδάξει κι εκείνον με την ανεξικακία σου. και τους δύο πάλι, σαν καλός Πατέρας, να σας φέρει στο ζυγό της αγάπης.

63. Των πραγμάτων, με τα οποία κάποτε μάς έδενε κάποιο πάθος, έχομε μέσα μας τις εμπαθείς φαντασίες. Όποιος λοιπόν νικά τις εμπαθείς φαντασίες, καταφρονεί οπωσδήποτε και τα πράγματα που αυτές απεικονίζουν. Γιατί ο πόλεμος εναντίον των ενθυμήσεων είναι τόσο χειρότερος από τον πόλεμο εναντίον των πραγμάτων, όσο είναι πιο εύκολο να αμαρτάνει κανείς με τη διάνοια από το να αμαρτάνει με έργα.

64. Άλλα από τα πάθη είναι σωματικά κι άλλα ψυχικά. Τα σωματικά έχουν τις αφορμές τους από το σώμα, τα ψυχικά από τα εξωτερικά πράγματα. Και τα δύο αυτά είδη παθών τα αφανίζουν η αγάπη και η εγκράτεια. η πρώτη τα ψυχικά, η δεύτερη τα σωματικά.

65. Από τα πάθη, άλλα ανήκουν στο θυμικό μέρος της ψυχής, άλλα στο επιθυμητικό. Και τα δύο αυτά είδη κινούνται δια μέσου των αισθήσεων. Και κινούνται τότε, όταν η ψυχή βρίσκεται έξω από τα όρια της εγκράτειας και της αγάπης.

66. Τα πάθη του θυμικού μέρους της ψυχής είναι πιο δυσκολοπολέμητα από τα πάθη του επιθυμητικού. Γι' αυτό και δόθηκε από τον Κύριο εναντίον των παθών του θυμικού δυνατότερο φάρμακο, το οποίο είναι η εντολή της αγάπης.

67. Όλα τα άλλα πάθη, ερεθίζουν είτε το θυμικό μέρος της ψυχής, είτε το επιθυμητικό, είτε το λογιστικό, όπως είναι η λήθη και η άγνοια. Η ακηδία όμως, κυριαρχώντας σ' όλες τις δυνάμεις της ψυχής, κινεί όλα μαζί τα πάθη. Γι' αυτό και είναι το πιο βαρύ από όλα τα άλλα πάθη. Καλώς λοιπόν ο Κύριος, δίνοντας το αντίδοτό της, λέει: «Με την υπομονή σας, κερδίστε τις ψυχές σας»(Λουκ. 21, 19).

68. Μην προσβάλεις ποτέ κανένα αδελφό, και μάλιστα χωρίς εύλογη αιτία, μην τυχόν επιστρέψει στον κόσμο μη μπορώντας ν' αντέξει τη θλίψη, και έτσι δε θα αποφύγεις τον έλεγχο της συνειδήσεως που θα σου προξενεί πάντα λύπη στην προσευχή και θα αποδιώχνει το νου από την παρρησία προς τον Θεό.

69. Μην ανέχεσαι τις υπόνοιες ή και τους ανθρώπους που σου μεταφέρουν σκάνδαλα άλλων. Γιατί εκείνοι που παραδέχονται σκάνδαλα με οποιοδήποτε τρόπο για εκείνα που συμβαίνουν προαιρετικά ή απροαίρετα, δεν γνωρίζουν τον δρόμο της ειρήνης, η οποία οδηγεί τους εραστές της δια μέσου της αγάπης στη γνώση του Θεού.

70. Δεν έχει τέλεια αγάπη εκείνος που αλλάζει διάθεση προς τους ανθρώπους ανάλογα με τον χαρακτήρα τους. τον έναν π.χ. τον αγαπά και τον άλλον τον μισεί, ή τον ίδιο άνθρωπο άλλοτε τον αγαπά και άλλοτε τον μισεί για τις ίδιες αιτίες.

71. Η τέλεια αγάπη δεν διαχωρίζει κατά τις διαθέσεις των επιμέρους ανθρώπων τη μία και κοινή ανθρώπινη φύση, αλλά αποβλέποντας σ' αυτήν, αγαπά εξίσου όλους τους ανθρώπους. Αγαπά τους ενάρετους ως φίλους. τους κακούς τους αγαπά ως εχθρούς, και τους ευεργετεί και μακροθυμεί και υπομένει αν την βλάψουν, χωρίς να λογαριάζει διόλου το κακό, αλλά και πάσχει για χάρη τους, αν το καλέσει η περίσταση, για να τους κάνει και αυτούς φίλους, αν είναι δυνατόν. Αν δεν το κατορθώσει, δεν αλλάζει την διάθεσή της, αλλά φανερώνει τους καρπούς της αγάπης εξίσου προς όλους τους ανθρώπους. Γι' αυτό και ο Κύριός μας και Θεός Ιησούς Χριστός, δείχνοντας την αγάπη Του σ' εμάς, έπαθε για χάρη όλης της ανθρωπότητας και χάρισε σε όλους εξίσου την ελπίδα της αναστάσεως – αν και καθένας κάνει τον εαυτό του άξιο είτε για δόξα, είτε για κόλαση.

72. Εκείνος που δεν καταφρονεί τη δόξα και την εξουδένωση, τον πλούτο και την φτώχεια, την

ηδονή και την λύπη, δεν απόκτησε ακόμη τέλεια αγάπη. Γιατί η τέλεια αγάπη δεν καταφρονεί μόνον αυτά, αλλά και την πρόσκαιρη ζωή και το θάνατο.

73. Άκουσε τι λένε εκείνοι που αξιωθήκανε να έχουν την τέλεια αγάπη: «Ποιος θα μας χωρίσει από την αγάπη του Χριστού; Θλίψη ή στενοχώρια ή διωγμός ή γυμνότητα ή κίνδυνος ή μάχαιρα; Καθώς λέει η Γραφή, για χάρη Σου θανατωνόμαστε όλη την ημέρα. θεωρηθήκαμε ως πρόβατα για σφαγή. Αλλά σ' όλα τούτα βγαίνομε νικητές με τη βοήθεια Εκείνου που μας αγάπησε. Πιστεύω απόλυτα ότι ούτε θάνατος, ούτε ζωή, ούτε άγγελοι, ούτε Αρχές, ούτε Δυνάμεις, ούτε τωρινά, ούτε μελλοντικά, ούτε ύψωμα, ούτε βάθος, ούτε καμιά άλλη κτίση θα μπορέσει να μας χωρίσει από την αγάπη του Θεού που εκδηλώνεται με τον Ιησού Χριστό, τον Κύριό μας»(Ρωμ. 8, 35-39).

74. Άκουσε πάλι τι λένε για την αγάπη προς τον πλησίον: «Λέω αλήθεια, μάρτυς μου ο Χριστός, δεν ψεύδομαι. η συνείδησή μου, που φωτίζεται από το Άγιο Πνεύμα, μαρτυρεί κι αυτή, ότι έχω μεγάλη λύπη και πόνο αδιάκοπο στην καρδιά μου για τους ομοεθνείς μου Ιουδαίους. Θα ευχόμουν να χωριστώ εγώ από τον Χριστό για χάρη των αδελφών μου, των φυσικών συγγενών μου, οι οποίοι είναι Ισραηλίτες κλπ.»(Ρωμ. 9, 1-3). Παρόμοια είπαν και ο Μωυσής(Εξ. 32, 32) και οι άλλοι άγιοι.

75. Εκείνος που δεν καταφρονεί τη δόξα και την ηδονή, καθώς και την φιλαργυρία που συντελεί στην αύξησή τους και για χάρη τους υπάρχει, δεν μπορεί να κόψει τις αφορμές του θυμού. Εκείνος όμως που δεν τις κόβει, δεν μπορεί να επιτύχει την τέλεια αγάπη.

76. Η ταπείνωση και η κακοπάθεια ελευθερώνουν τον άνθρωπο από κάθε αμαρτία, καθώς κόβει η μια τα πάθη της ψυχής και η άλλη τα πάθη του σώματος. Αυτό έκανε και ο μακάριος Δαβίδ και προσευχόταν στον Θεό λέγοντας: «Δες την ταπείνωσή μου και τον κόπο μου και συγχώρεσε όλες τις αμαρτίες μου»(Ψαλμ. 24, 18).

77. Δια μέσου των εντολών Του, ο Κύριος κάνει απαθείς όσους τις εφαρμόζουν. Δια μέσου των θείων δογμάτων, χαρίζει σ' αυτούς το φωτισμό της θείας γνώσεως.

78. Όλα τα δόγματα αναφέρονται ή στο Θεό, ή στα ορατά και τα αόρατα, ή στην πρόνοια και την κρίση του Θεού γι' αυτά.

79. Η ελεημοσύνη θεραπεύει το θυμικό μέρος της ψυχής. η νηστεία μαραίνει την επιθυμία. η προσευχή καθαρίζει το νου και τον κάνει επιτήδειο για την θεωρία των όντων. Γιατί ανάλογα με τις δυνάμεις της ψυχής, ο Κύριος μάς χάρισε και τις εντολές Του.

80. «Μάθετε από εμένα, λέει ο Κύριος, ότι είμαι πράος και ταπεινός στην καρδιά κτλ.»(Ματθ. 11, 29). Η πραότητα διατηρεί ατάραχο το θυμικό μέρος της ψυχής. η ταπείνωση ελευθερώνει το νου από την αλαζονεία και την κενοδοξία.

81. Ο φόβος του Θεού είναι δύο ειδών. Εκείνος που γεννιέται μέσα από τις απειλές της κολάσεως και κάνει να φυτρώνουν μέσα μας η εγκράτεια, η ελπίδα στο Θεό, η απάθεια και στη συνέχεια κατά φυσική τάξη η αγάπη. Και ο φόβος που είναι ενωμένος με την ίδια την αγάπη, και φέρνει πάντοτε στην ψυχή ευλάβεια, για να μην καταλήξει σε καταφρόνηση του Θεού εξαιτίας της παρρησίας που δίνει η αγάπη.

82. Τον πρώτο φόβο τον εκτοπίζει η τέλεια αγάπη(Α΄ Ιω. 4, 18), γιατί η ψυχή που την έχει δεν φοβάται πλέον την κόλαση. Τον δεύτερο φόβο τον έχει, όπως είπαμε, η αγάπη ενωμένο πάντοτε μαζί της. Στον πρώτο φόβο ταιριάζει ο λόγος: "Με τον φόβο του Κυρίου απομακρύνεται καθένας από το κακό"(Παροιμ. 15, 27), και ο λόγος: «Αρχή της σοφίας είναι ο φόβος του Κυρίου»(Ψαλμ. 110, 10). Στο δεύτερο φόβο ταιριάζει ο λόγος: «Δε θα δοκιμάσουν στέρηση όσοι φοβούνται τον Κύριο»(Ψαλμ. 33, 10).

83. «Νεκρώστε λοιπόν τα μέλη σας που σέρνονται στη γη. την πορνεία, την ακαθαρσία , το πάθος, την κακή επιθυμία και την πλεονεξία κτλ.»(Κολ. 3, 5). Με τη γη εννοεί το σαρκικό φρόνημα. Πορνεία ονόμασε την έμπρακτη αμαρτία. Ακαθαρσία είπε τη συγκατάθεση στην αμαρτία. Πάθος, τον εμπαθή λογισμό. Επιθυμία κακή ονόμασε την απλή παραδοχή του λογισμού και της επιθυμίας. Πλεονεξία είπε το υλικό που γεννά και αυξάνει το πάθος. Όλα λοιπόν αυτά, σαν μέλη του σαρκικού φρονήματος, διέταξε ο Απόστολος να νεκρώσομε.

84. Η μνήμη, στην αρχή, φέρνει στο νου το λογισμό χωρίς εμπάθεια. και όταν αυτός μένει στο νου για καιρό, κινείται το πάθος. Αν αυτό δεν εξολοθρευθεί, λυγίζει το νου στη συγκατάθεση. Μετά την συγκατάθεση αρχίζει η έμπρακτη αμαρτία. Ο πάνσοφος λοιπόν Απόστολος, γράφοντας προς τους Χριστιανούς που ήταν πρωτύτερα ειδωλολάτρες, διατάζει πρώτα να αφανίζουν το αποτέλεσμα της αμαρτίας. κι έπειτα με αντίστροφη σειρά, να καταλήγουν στην αιτία της αμαρτίας. Και η αιτία είναι, όπως είπαμε, η πλεονεξία, που γεννά και αυξάνει το πάθος. Νομίζω ότι εδώ σημαίνει τη γαστριμαργία, η οποία είναι μητέρα και τροφός της πορνείας. Γιατί η πλεονεξία είναι κακή όχι μόνο για τα χρήματα, αλλά και για την τροφή. όπως και η εγκράτεια δεν εννοείται μόνο για τα φαγητά, αλλά και για τα χρήματα.

85. Όπως ένα σπουργίτι δεμένο από το πόδι, όταν πάει να πετάξει, πέφτει στο χώμα, επειδή το τραβάει το σχοινί, έτσι και ο νους που δεν απόκτησε ακόμη την απάθεια και πετά προς την γνώση των επουρανίων, τραβιέται από τα πάθη στη γη.

86. Όταν ο νους ελευθερωθεί τελείως από τα πάθη, τότε πορεύεται προς την θεωρία των όντων χωρίς να γυρίζει πίσω, βαδίζοντας πλέον προς την γνώση της Αγίας Τριάδας.

87. Όταν είναι καθαρός ο νους, δεχόμενος τα νοήματα των πραγμάτων προχωρεί μέσω αυτών στην πνευματική θεωρία. όταν όμως από ραθυμία γίνει ακάθαρτος, τότε τα μεν νοήματα των άλλων πραγμάτων τα φαντάζεται απλώς (χωρίς να οδηγείται σε θεωρία), τα δε ανθρώπινα νοήματα που δέχεται, τα μετατρέπει σε αισχρούς ή πονηρούς λογισμούς.

88. Όταν πάντοτε, κατά τον καιρό της προσευχής, δεν ενοχλεί το νου σου κανένα νόημα του κόσμου, τότε να ξέρεις ότι δεν είσαι έξω από τα όρια της απάθειας.

89. Όταν η ψυχή αρχίζει να αισθάνεται την ίδια την υγεία της, τότε και τις φαντασίες του ύπνου τις βλέπει χωρίς εμπάθεια και ταραχή.

90. Όπως το μάτι το ελκύει η ομορφιά των ορατών, έτσι και τον καθαρό νου η γνώση των αοράτων. Αόρατα εννοώ τα ασώματα.

91. Μεγάλο πράγμα είναι να μην κινείται κανείς σε κάποιο πάθος από τα πράγματα. πολύ μεγαλύτερο όμως είναι να μένει απαθής απέναντι στις φαντασίες των πραγμάτων. Γιατί ο πόλεμος των δαιμόνων εναντίον μας με τους λογισμούς, είναι πολύ πιο φοβερός από τον πόλεμο μέσω των πραγμάτων.

92. Εκείνος που κατόρθωσε τις αρετές και πλούτισε με θεία γνώση, επειδή βλέπει τα πράγματα στη φυσική τους κατάσταση, πράττει τα πάντα και μιλά γι’ αυτά κατά τις υπαγορεύσεις του ορθού λόγου, χωρίς να σφάλλει καθόλου. Γιατί από την ορθή ή μη ορθή χρησιμοποίηση των πραγμάτων είναι που γινόμαστε ή ενάρετοι ή κακοί.

93. Σημάδι τέλειας απάθειας είναι να αναδύονται πάντοτε στην καρδιά χωρίς πάθος τα νοήματα των πραγμάτων, τόσο όταν είμαστε ξυπνητοί, όσο και στον ύπνο μας.

94. Ο νους αποβάλλει με την εκτέλεση των εντολών, τα πάθη. με την πνευματική θεωρία των ορατών, τα εμπαθή νοήματα των πραγμάτων. με τη γνώση των αοράτων, τη θεωρία των ορατών. τέλος κι αυτή την αποβάλλει, με τη γνώση της Αγίας Τριάδας.

95. Όταν ο ήλιος ανατέλλει και φωτίζει τον κόσμο, φανερώνει και τον εαυτό του και τα πράγματα που φωτίζονται από αυτόν. Έτσι και ο Ήλιος της δικαιοσύνης, όταν ανατέλλει στον καθαρό νου, φανερώνει και τον εαυτό Του, και τους λόγους όσων έχουν γίνει από Αυτόν και όσων μέλλουν να γίνουν.

96. Δεν γνωρίζομε το Θεό από την ουσία Του, αλλά από τα θαυμαστά έργα Του και την πρόνοιά Του για τα όντα. Απ’ αυτά, σαν μέσα από καθρέφτη, βλέπομε την άπειρη αγαθότητα και σοφία και δύναμή Του.

97. Ο καθαρός νους κινείται ή μέσα στα χωρίς πάθος νοήματα των ανθρωπίνων πραγμάτων, ή στη φυσική θεωρία των ορατών ή των αοράτων, ή μέσα στο φως της Αγίας Τριάδας.

98. Όταν ο νους φτάσει στη θεωρία των ορατών, ερευνά ή τους φυσικούς λόγους τους ή τους λόγους που αυτοί υποδηλώνουν, ή ζητεί την ίδια την αιτία τους.

99. Όταν πάλι κινείται στη θεωρία των αοράτων, ζητεί και τους φυσικούς τους λόγους και την αιτία της υπάρξεώς τους και τα επακόλουθά της, και ποια είναι η σχετική με αυτά πρόνοια και κρίση.

100. Όταν ο νους φτάσει στο Θεό, ζητεί πρώτα να μάθει τους λόγους περί της ουσίας Του, καθώς φλέγεται από τον πόθο. Δεν μπορεί όμως να ικανοποιήσει τον πόθο του αυτό (γιατί κάτι τέτοιο είναι τελείως αδύνατο σε όλα γενικώς τα λογικά δημιουργήματα). έτσι παρηγορείται από την γνώση των σχετικών με τις ιδιότητες του Θεού. Δηλαδή της αιωνιότητας, της απειρίας, της απεριοριστίας, της αγαθότητας, της σοφίας, της δυνάμεως να δημιουργεί, να προνοεί και να κρίνει τα όντα. Το μόνο που μπορούμε να καταλάβομε γι' Αυτόν, είναι η απειρία Του και το ότι είναι αδύνατο να γίνει γνωστός, όπως έχουν πει οι θεολόγοι Γρηγόριος και Διονύσιος Αεροπαγίτης.

Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής

Δεύτερη Εκατοντάδα των κεφαλαίων περί Αγάπης

1. Όποιος αγαπά αληθινά το Θεό, αυτός οπωσδήποτε προσεύχεται χωρίς να διασπάται. Και όποιος προσεύχεται με αυτόν τον τρόπο, αυτός αγαπά αληθινά το Θεό. Δεν προσεύχεται απερίσπαστα εκείνος που έχει το νου του προσηλωμένο σε κάτι από τα επίγεια.

2. Ο νους που χρονοτριβεί σε κάποιο αισθητό πράγμα, οπωσδήποτε έχει πάθος προς αυτό. πάθος επιθυμίας, λύπης, οργής ή μνησικακίας. Και αν δεν καταφρονήσει εκείνο το πράγμα, δεν μπορεί να ελευθερωθεί από το αντίστοιχο πάθος.

3. Όταν τα πάθη κυριαρχούν στο νου, τον δένουν με τα υλικά πράγματα, και αφού τον χωρίσουν από το Θεό, τον κάνουν να ασχολείται με αυτά. Όταν όμως επικρατήσει η αγάπη του Θεού, τον λύνει από τα δεσμά και τον πείθει να περιφρονεί όχι μόνο τα αισθητά πράγματα, αλλά και αυτή την πρόσκαιρη ζωή.

4. Αποτέλεσμα της τηρήσεως των εντολών είναι να γίνονται απαθή τα νοήματα των πραγμάτων. Αποτέλεσμα της αναγνώσεως και της θεωρίας, να γίνεται ο νους άϋλος και ασχημάτιστος. Απ’ αυτό προέρχεται το να προσεύχεται κανείς απερίσπαστα.

5. Δεν φτάνει η πρακτική εξάσκηση των αρετών για να ελευθερωθεί τελείως ο νους από τα πάθη, ώστε να μπορέσει να προσεύχεται απερίσπαστα, αν δεν ακολουθούν και διάφορες πνευματικές θεωρίες. Γιατί η πρακτική αρετή ελευθερώνει το νου μόνον από την ακράτεια και το μίσος, ενώ οι πνευματικές θεωρίες τον απαλλάσσουν από την λήθη και την άγνοια. Και έτσι θα μπορέσει να προσευχηθεί όπως πρέπει.

6. Δύο ακρότατες καταστάσεις υπάρχουν της καθαρής προσευχής, από τις οποίες η μία συμβαίνει στους πρακτικούς και η άλλη στους θεωρητικούς. Και η πρώτη έρχεται στην ψυχή από τον φόβο του Θεού και την αγαθή ελπίδα, η άλλη από το θείο έρωτα και την τελειότατη κάθαρση. Γνώρισμα της πρώτης καταστάσεως είναι να μαζεύει κανείς το νου του απ’ όλα τα νοήματα του κόσμου και, σαν να βρίσκεται κοντά του ο Θεός ο ίδιος, όπως και πράγματι είναι παρών, να προσεύχεται απερίσπαστα και ανενόχλητα. Γνώρισμα της άλλης καταστάσεως είναι, μέσα σ’ αυτή την ορμή της προσευχής να αρπαγεί ο νους από το θείο και άπειρο φως, και μήτε τον εαυτό του, μήτε κανένα άλλο από τα όντα να αντιλαμβάνεται, παρά μόνο Αυτόν που ενεργεί μέσα του με την αγάπη την έλλαμψη αυτή. Και τότε είναι που ο νους, καθώς κινείται γύρω από τους λόγους περί Θεού, δέχεται τις φανερώσεις γι’ Αυτόν καθαρές και ευδιάκριτες.

7. Εκείνο που αγαπά κανείς, σ’ αυτό και είναι προσηλωμένος και καταφρονεί όλα όσα τον εμποδίζουν από αυτό, για να μην το στερηθεί. Και εκείνος που αγαπά το Θεό, καλλιεργεί την καθαρή προσευχή, και κάθε πάθος που τον εμποδίζει από την αγάπη του αυτή, το αποδιώχνει από μέσα του.

8. Εκείνος που απέβαλλε την μητέρα των παθών, την φιλαυτία, εύκολα απαλλάσσεται, με τη βοήθεια του Θεού, και από τα άλλα πάθη, την οργή, την λύπη, την μνησικακία κτλ. Εκείνος όμως που είναι υποχείριος στο πρώτο, ακόμα και αν δεν θέλει, πληγώνεται και από τα άλλα πάθη. Φιλαυτία είναι η άλογη αγάπη προς το σώμα μας.

9. Για τις εξής πέντε αιτίες οι άνθρωποι αγαπούν ο ένας τον άλλο με τρόπο είτε αξιέπαινο, είτε αξιοκατηγόρητο. Δηλαδή ή για το Θεό, όπως ο ενάρετος τους αγαπά όλους, και όπως αγαπά τον ενάρετο κάποιος που δεν είναι ακόμα ενάρετος. ή για φυσικούς λόγους, όπως οι γονείς αγαπούν τα παιδιά τους και αντιστρόφως. ή από κενοδοξία, όπως εκείνος που δοξάζεται αγαπά εκείνον που τον δοξάζει. ή από φιλαργυρία, όπως εκείνος που αγαπά τον πλούσιο, επειδή έλαβε κάτι απ’ αυτόν. ή από φιληδονία, όπως εκείνος που ικανοποιεί από άλλον την κοιλιά του ή την σαρκική του επιθυμία. Η πρώτη αιτία είναι αξιέπαινη. η δεύτερη ούτε αξιέπαινη ούτε αξιοκατηγόρητη. οι υπόλοιπες είναι

εμπαθείς.

10. Αν μερικούς τους μισείς, και μερικούς ούτε τους αγαπάς ούτε τους μισείς, και μερικούς τους αγαπάς μέτρια ενώ άλλους πάρα πολύ, απ' αυτή την ανισότητα μάθε ότι είσαι μακριά από την τέλεια αγάπη, η οποία διδάσκει να αγαπήσεις κάθε άνθρωπο εξίσου.

11. Απομακρύνσου από το κακό και πράξε το αγαθό(Ψαλμ. 33, 15). δηλαδή πολέμησε τους εχθρούς, για να περιορίσεις τα πάθη, κι έπειτα πρόσεχε να μη μεγαλώσουν. Και πάλι πολέμησε για να αποκτήσεις τις αρετές, κι έπειτα πρόσεχε για να τις φυλάξεις. Αυτό το νόημα έχει και η φράση: «Να εργάζεσαι και να φυλάγεις»(Γεν. 2, 15).

12. Οι δαίμονες, που μας πειράζουν κατά παραχώρηση του Θεού, ή θερμαίνουν το επιθυμητικό μέρος της ψυχής, ή ταράζουν το θυμικό, ή θολώνουν το λογιστικό, ή προκαλούν πόνους στο σώμα, ή αρπάζουν τα πράγματά μας.

13. Οι δαίμονες, ή μας πειράζουν αυτοί οι ίδιοι ή εξεγείρουν εναντίον μας εκείνους που δεν φοβούνται τον Κύριο. Αυτοί οι ίδιοι μάς πειράζουν, όταν χωριστούμε από τους ανθρώπους, όπως τον Κύριο στην έρημο(Ματθ. 4, 3-10). Και μέσω ανθρώπων, όταν ζούμε μαζί με τους ανθρώπους, όπως τον Κύριο μέσω των Φαρισαίων. Εμείς όμως, ατενίζοντας το πρότυπό μας, τον Κύριο, θα τους αποκρούσουμε και στις δύο περιπτώσεις.

14. Όταν ο νους αρχίζει να προοδεύει στην αγάπη του Θεού, τότε αρχίζει να τον πειράζει ο δαίμονας της βλασφημίας, και του υποβάλλει τέτοιους λογισμούς, τους οποίους κανένας άνθρωπος δε μπορεί να εφεύρει, παρά μόνο ο τεχνίτης της δουλειάς αυτής, ο διάβολος. Κι αυτό το κάνει από φθόνο εναντίον εκείνου που αγαπά το Θεό, για να τον φέρει σε απελπισία για τους λογισμούς του αυτούς, ώστε να μην τολμήσει να ξαναϋψωθεί προς Αυτόν με τη συνηθισμένη του προσευχή. Τίποτε όμως απ' αυτό δεν ωφελείται ο κακούργος, αλλά μάλλον μάς κάνει πιο στερεούς. Γιατί όταν μας πολεμά και τον αντιπολεμούμε, γινόμαστε πιο έμπειροι και πιο γνήσιοι στην αγάπη του Θεού. Η ρομφαία του ας μπει στην καρδιά του και ας συντριβούν τα τόξα του(Ψαλμ. 36, 15).

15. Ο νους όταν ασχολείται με τα ορατά, τα νοεί όπως είναι στη φύση τους δια μέσου της αισθήσεως. Και βέβαια, ούτε ο νους είναι κακό, ούτε η κατά φύση νόηση, ούτε τα πράγματα, ούτε η αίσθηση. Επειδή αυτά είναι έργα του Θεού. Ποιο είναι λοιπόν το κακό; Είναι φανερό ότι είναι το πάθος που εισέρχεται στην κατά φύση νόηση, και το οποίο μπορεί να μην υπάρχει στα διάφορα νοήματα, αν ο νους είναι άγρυπνος.

16. Πάθος είναι μία κίνηση της ψυχής έξω από τη φυσική της κατάσταση ή προς μια αγάπη παράλογη, ή προς ένα μίσος άκριτο για κάποιον ή για κάτι από τα αισθητά. Παράλογη είναι η αγάπη λ.χ. για φαγητά ή για γυναίκα ή για χρήματα ή για δόξα περαστική ή για κάτι άλλο από τα αισθητά πράγματα, ή προς κάποιον που εξασφαλίζει τα παραπάνω. Μίσος άκριτο είναι λ.χ. είτε για κάτι απ' όσα προείπαμε, είτε εναντίον κάποιου εξαιτίας αυτών.

17. Κακία πάλι είναι η εσφαλμένη κρίση των νοημάτων, την οποία ακολουθεί η κακή χρήση των πραγμάτων. Π.χ. στην περίπτωση της γυναίκας, η ορθή κρίση για τη σαρκική επαφή, είναι η γέννηση παιδιών. Εκείνος λοιπόν που απέβλεψε στην ηδονή, έσφαλλε στην κρίση του, γιατί θεώρησε το μη καλό ως καλό. Αυτός λοιπόν κάνει κακή χρήση της γυναίκας, όταν έρχεται σ' επαφή μαζί της. Παρόμοια συμβαίνει και με τα άλλα πράγματα και νοήματα.

18. Όταν οι δαίμονες βγάλουν το νου σου από τη σωφροσύνη και τον περικυκλώσουν με τους λογισμούς της πορνείας, τότε λέγε με δάκρυα στον Κύριο: «Αφού με έβγαλαν έξω, με περικύκλωσαν(Ψαλμ. 16, 11). Εσύ που είσαι η αγαλλίασή μου, γλύτωσέ με από αυτούς που με κύκλωσαν»(Ψαλμ. 31, 7). Και θα σωθείς.

19. Ο δαίμονας της πορνείας είναι δυνατός και επιτίθεται με σφοδρότητα σ' αυτούς που αγωνίζονται εναντίον αυτού του πάθους, και μάλιστα σ' όσους δεν προσέχουν στο θέμα της τροφής και συναναστρέφονται με γυναίκες. Γιατί εξαπατώντας με τρόπο το νου με την απαλότητα της ηδονής, εμφανίζεται κατόπιν στην ώρα της ησυχίας και με τη μνήμη φλογίζει το σώμα και παρουσιάζει στο νου διάφορες μορφές. Έτσι τον παρακινεί να δώσει τη συγκατάθεσή του στην

αμαρτία. Αν δε θέλεις να χρονίζουν αυτές οι μορφές μέσα σου, χρησιμοποίησε τη νηστεία, τους κόπους, την αγρυπνία και την καλή ησυχία με ακατάπαυστη και ένθερμη προσευχή.

20. Οι δαίμονες που ζητούν αδιάκοπα την ψυχή μας, την ζητούν με τους εμπαθείς λογισμούς, για να την ρίξουν στην κατά διάνοια αμαρτία ή στην έμπρακτη. Όταν βρουν λοιπόν το νου να μην τους δέχεται, τότε θα ντραπούν και θα καταισχυνθούν. Όταν τον δουν ν' ασχολείται με την πνευματική θεωρία, τότε θα υποχωρήσουν και θα καταντροπιαστούν ταχύτατα.

21. Εκείνος που ετοιμάζει το νου του προς τους ιερούς αγώνες και διώχνει από αυτόν τους εμπαθείς λογισμούς, είναι αντίστοιχος με διάκονο. Εκείνος που φωτίζει το νου του με τη γνώση των όντων και εξαφανίζει από αυτόν την ψευδώνυμη γνώση, είναι αντίστοιχος με πρεσβύτερο. Κι εκείνος που τελειοποιεί το νου του, χρίοντάς τον με το άγιο μύρο της γνώσεως και προσκυνήσεως της Αγίας Τριάδας, είναι αντίστοιχος με επίσκοπο.

22. Οι δαίμονες εξασθενούν, όταν με την εργασία των εντολών περιορίζονται τα πάθη μας. Χάνονται όμως, όταν τα πάθη μας εξαφανίζονται τελείως με την απάθεια, αφού τότε δεν βρίσκουν αυτά που τους έφερναν μέσα στην ψυχή και την πολεμούσαν. Αυτό ίσως εννοεί και η φράση: «Θα εξασθενήσουν και θα χαθούν από μπροστά σου»(Ψαλμ. 9, 4).

23. Άλλοι άνθρωποι απέχουν από τα πάθη εξαιτίας ανθρώπινου φόβου. Άλλοι από κενοδοξία. Άλλοι για λόγους εγκράτειας. Άλλοι όμως, ελευθερώνονται από τα πάθη κατά θεϊκή απόφαση.

24. Όλοι οι λόγοι του Κυρίου, περιέχουν τούτα τα τέσσερα στοιχεία: τις εντολές, τα δόγματα, τις απειλές, τις υποσχέσεις. Και γι' αυτά υποφέρομε κάθε σκληραγωγία, δηλαδή νηστείες, αγρυπνίες, χαμαικοιτίες, κόπους και μόχθους σε διακονίες, ύβρεις, ατιμίες, βασανισμούς, θανάτους και τα όμοια. «Για τους λόγους Σου – λέει ο Δαβίδ – εγώ περπάτησα σκληρούς δρόμους»(Ψαλμ. 16, 4).

25. Ανταμοιβή της εγκράτειας είναι η απάθεια. Ανταμοιβή της πίστεως είναι η γνώση. Η απάθεια γεννά τη διάκριση, ενώ η γνώση την αγάπη προς τον Θεό.

26. Όταν ο νους κατορθώνει την πρακτική αρετή, προκόβει στη φρόνηση. όταν κατορθώνει τη θεωρητική, προκόβει στη γνώση. Ιδίωμα της πρώτης είναι να οδηγεί τον αγωνιστή σε διάκριση αρετής και κακίας, ενώ της θεωρητικής να οδηγεί αυτόν που μετέχει σ' αυτήν στους λόγους για τα ασώματα και τα σωματικά όντα. Και τότε γίνεται άξιος για τη θεολογική χάρη, όταν, περνώντας με τα φτερά της αγάπης απ' όλα όσα έχουν λεχθεί, έρθει σε θεωρία και εξετάσει – όσο είναι δυνατό στον ανθρώπινο νου – το λόγο περί των ιδιοτήτων του Θεού, με τη βοήθεια του Πνεύματος.

27. Όταν πρόκειται να θεολογήσεις, μην αναζητήσεις τους λόγους που αφορούν στην ουσία του Θεού, γιατί δεν μπορεί να τους βρει νους ανθρώπου, αλλά και νους κάποιου από τα όντα που είναι μετά το Θεό. Αλλά να εξετάζεις, όσο είναι δυνατό, τους λόγους για τις ιδιότητες του Θεού, δηλαδή για την αιωνιότητά Του, την απειρία και απεριοριστία, την αγαθότητα, τη σοφία και τη δύναμή Του να δημιουργεί, να προνοεί και να κρίνει τα όντα. Μεταξύ των ανθρώπων, μέγας θεολόγος είναι εκείνος που ανακαλύπτει – έστω και λίγο – τους λόγους αυτούς.

28. Δυνατός άνθρωπος είναι εκείνος που ένωσε τη γνώση με την πράξη. Γιατί με την πράξη μαραίνει την επιθυμία και ημερώνει το θυμό, ενώ με την γνώση δίνει φτερά στο νου και υψώνεται προς το Θεό.

29. Όταν ο Κύριος λέει: «Εγώ και ο Πατέρας είμαστε ένα»(Ιω. 10, 30), εννοεί την ταυτότητα της ουσίας. Κι όταν πάλι λέει: «Εγώ είμαι στον Πατέρα κι ο Πατέρας σ' εμένα»(Ιω. 14, 11), φανερώνει ότι οι υποστάσεις είναι αχώριστες. Οι τριθεΐτες λοιπόν, που χωρίζουν τον Υιό από τον Πατέρα, πέφτουν σε διπλό γκρεμό. Όταν λένε ότι ο Υιός είναι αιώνιος όπως και ο Πατέρας, Τον χωρίζουν όμως από Αυτόν, αναγκάζονται να πουν ότι δεν γεννήθηκε από τον Πατέρα και να πέσουν στην παραδοχή τριών Θεών και τριών αρχών. Όταν λένε ότι ο Υιός γεννήθηκε από τον Πατέρα, αλλά Τον χωρίζουν από Αυτόν, αναγκάζονται να πουν ότι δεν είναι αιώνιος όπως ο Πατέρας και να θέσουν στην εξουσία του χρόνου τον Κύριο των χρόνων. Γιατί, καθώς λέει ο μέγας Γρηγόριος, πρέπει και σε ένα Θεό να πιστεύομε, και τις τρεις Υποστάσεις να ομολογούμε, και την κάθε μία με την ιδιότητά της. Γιατί, ναι μεν η θεότητα διαιρείται, αλλά αδιαιρέτως. και ενώνεται, αλλά διαιρετώς,

όπως λέει ο ίδιος Γρηγόριος. Και για τούτο, είναι υπέρλογη και η διαίρεση και η ένωση. Γιατί, τι παράδοξο θα ήταν, αν όπως ο άνθρωπος με τον άνθρωπο, έτσι ενώνονταν και χωρίζονταν ο Υιός με τον Πατέρα και τίποτε περισσότερο;

30. Ο τέλειος στην αγάπη, που έφτασε στην ακρότητα της απάθειας, δεν γνωρίζει διαφορά δικού του και ξένου, ή δικής του και ξένης, ή πιστού και απίστου, ή δούλου και ελεύθερου, ή γενικά αρσενικού και θηλυκού. Αλλ' επειδή έχει γίνει ανώτερος από την τυρρανία των παθών και αποβλέπει στη μία ανθρώπινη φύση, όλους τους θεωρεί ίσους και έχει την ίδια διάθεση απέναντι όλων. Γιατί δεν υπάρχει γι'αυτόν Έλληνας και Ιουδαίος, ούτε αρσενικό και θηλυκό, ούτε δούλος και ελεύθερος, αλλά όλα και σε όλα ο Χριστός(Κολ. 3, 11).

31. Από τα πάθη που βρίσκονται μέσα στην ψυχή παίρνουν οι δαίμονες τις αφορμές και υποκινούν μέσα μας τους εμπαθείς λογισμούς. Κατόπιν πολεμούν με αυτούς το νου και τον βιάζουν να δώσει τη συγκατάθεσή του στην αμαρτία. Αφού νικηθεί, τον οδηγούν στην κατά διάνοια αμάρτια. και όταν αυτή συντελεσθεί, τον φέρνουν αιχμάλωτο στην πράξη. Κατόπιν, αυτοί που με τους λογισμούς ερήμωσαν την ψυχή, αποχωρούν μαζί με αυτούς, και μένει στο νου μόνο το είδωλο της αμαρτίας, για το οποίο λέει ο Κύριος: «Όταν δείτε το βδελυρό είδωλο της ερημώσεως να στέκεται σε τόπο άγιο – όποιος διαβάζει, ας εννοεί…»(Ματθ. 24, 15). Ας εννοεί ότι τόπος άγιος και ναός του Θεού είναι ο νους του ανθρώπου, μέσα στον οποίον οι δαίμονες, αφού ερημώσουν με τους εμπαθείς λογισμούς την ψυχή, τοποθετούν το είδωλο της αμαρτίας. Ότι και ιστορικώς έγιναν αυτά, κανείς από εκείνους που διάβασαν τον Ιώσηπο, δεν αμφιβάλλει. Πλην μερικοί λένε ότι αυτά θα γίνουν και κατά την εποχή του Αντιχρίστου.

32. Τρία πράγματα είναι εκείνα που μας παρακινούν στα καλά: τα φυσικά σπέρματα, οι άγιοι άγγελοι και η αγαθή προαίρεση. Φυσικά σπέρματα εννοώ το εξής: όταν αυτό που θέλομε να μας κάνουν οι άνθρωποι, το κάνομε κι εμείς σ' αυτούς(Λουκ. 6, 31). ή όταν δούμε κανέναν σε στενοχώρια ή σε ανάγκη και εκ φύσεως τον ελεούμε. Οι άγιοι άγγελοι μάς παρακινούν όταν, βαδίζοντας για κάποιο καλό πράγμα, βρούμε βοήθεια καλή και προχωρήσομε. Και η αγαθή προαίρεση, όταν διακρίνομε το καλό από το κακό και προτιμούμε το καλό.

33. Τρία πάλι είναι εκείνα που μάς παρακινούν στα κακά: τα πάθη, οι δαίμονες και η κακή προαίρεση. Τα πάθη, όπως όταν επιθυμούμε κάτι παράλογο. όπως π.χ. ένα φαγητό όχι στον ορισμένο του καιρό ή χωρίς ανάγκη, ή γυναίκα όχι για σκοπό τεκνογονίας ή όχι τη νόμιμη σύζυγο. Κι ακόμα όταν θυμώνομε ή λυπούμαστε άδικα. π.χ. εναντίον εκείνου που μάς προξένησε ατιμία ή ζημία. Οι δαίμονες, όπως όταν καιροφυλακτούν να μας βρουν σε αμέλεια και τότε ξαφνικά μας επιτίθενται και κινούν εναντίον μας τα πιο πάνω πάθη και τα όμοια. Και η κακή προαίρεση, όπως όταν, ενώ ξέρομε το καλό, προτιμούμε το κακό.

34. Ο μισθός των κόπων της αρετής είναι η απάθεια και η γνώση. Αυτές γίνονται πρόξενοι της βασιλείας των ουρανών, όπως αντιθέτως τα πάθη και η άγνοια προξενούν την αιώνια κόλαση. Εκείνος λοιπόν που κοπιάζει για ανθρώπινη δόξα και όχι για το αληθινό καλό, ακούει από τη Γραφή: «Ζητάτε και δεν παίρνετε, επειδή ζητάτε με κακό σκοπό»(Ιακ. 4, 3).

35. Υπάρχουν πολλά φύσει καλά που κάνουν οι άνθρωποι, τα οποία δεν είναι καλά για κάποια αιτία. π.χ. η νηστεία, η αγρυπνία, η προσευχή, η ψαλμωδία, η φιλοξενία, είναι φύσει καλά έργα, αλλ' όταν γίνονται από κενοδοξία, δεν είναι καλά.

36. Για όλα όσα κάνομε, ο Θεός εξετάζει το σκοπό, αν τα κάνομε γι' Αυτόν ή από άλλη αιτία.

37. Όταν η Γραφή μάς λέει: «Συ θα αποδώσεις στον καθένα κατά τα έργα του»(Ψαλμ. 61, 13), δεν εννοεί ότι ο Θεός ανταμείβει τα έργα που γίνονται έξω από τον ορθό σκοπό, αν και φαίνονται καλά, αλλά μόνον εκείνα που γίνονται σύμφωνα με τον ορθό σκοπό. Γιατί η κρίση του Θεού δεν αποβλέπει στα έργα, αλλά στο σκοπό για τον οποίο γίνονται τα έργα.

38. Ο δαίμονας της υπερηφάνειας έχει διπλή πονηρία. ή πείθει τον μοναχό να αποδίδει στον εαυτό του τα κατορθώματα και όχι στο Θεό, ο οποίος είναι και χορηγός των καλών και βοηθός για την κατόρθωσή τους, ή, αν δεν πείθεται σ' αυτό, του υποβάλλει την ιδέα να εξευτελίζει τους πιο ατελείς

από τους αδελφούς μοναχούς. Αγνοεί όμως αυτός που υποβάλλεται, ότι ο δαίμονας προσπαθεί να τον πείσει να αρνηθεί την βοήθεια του Θεού. Αν δηλαδή τους εξευτελίζει εκείνους, γιατί δεν μπόρεσαν να πραγματοποιήσουν την αρετή όπως αυτός, τότε παραδέχεται ότι αυτός με την δική τουδύναμη την κατόρθωσε, πράγμα αδύνατο, αφού ο Κύριος είπε: «Χωρίς εμένα δεν μπορείτε να κάνετε τίποτε»(Ιω. 15, 5). Γιατί όταν η δική μας ασθένεια κινηθεί προς τα καλά, χωρίς τον Χορηγό των καλών, δεν μπορεί να τα ολοκληρώσει.

39. Εκείνος που γνώρισε την ασθένεια της ανθρώπινης φύσεως, αυτός δοκίμασε τη θεία δύναμη. Και επειδή άλλα έχει κατορθώσει κι άλλα επιδιώκει να κατορθώσει με τη θεία δύναμη, δεν εξευτελίζει ποτέ κάνενα άνθρωπο. Γιατί γνωρίζει ότι όπως βοήθησε ο Θεός τον ίδιο και τον ελευθέρωσε από πολλά και φοβερά πάθη, έτσι είναι σε θέση να βοηθήσει και όλους, όταν θέλει και μάλιστα εκείνους που αγωνίζονται γι’ Αυτόν. αν και για λόγους που μόνος Εκείνος γνωρίζει, δεν τους ελευθερώνει όλους μαζί από τα πάθη, αλλά ξεχωριστά, ως αγαθός και φιλάνθρωπος γιατρός, ελευθερώνει τον καθένα που προσπαθεί.

40. Όταν σταματούν να ενεργούν τα πάθη, ή γιατί κόπηκαν οι αιτίες τους ή γιατί οι δαίμονες υποχωρούν από δόλο, τότε εμφανίζεται η υπερήφανεια.

41. Σχεδόν κάθε αμαρτία γίνεται για χάρη ηδονής, και η εξάλειψή της γίνεται με την κακοπάθεια και τη λύπη που προξενούνται είτε θεληματικά με τη μετάνοια, είτε με τρόπο που οικονομεί η θεία πρόνοια. Γιατί αν ανακρίναμε τον εαυτό μας, δεν θα καταδικαζόμαστε από το Θεό. και όταν δοκιμαζόμαστε από τον Κύριο με θλίψεις, μας παιδαγωγεί για να μην κατακριθούμε μαζί με τον κόσμο(Α΄ Κορ. 11, 31-32).

42. Όταν σου έρθει αναπάντεχος πειρασμός, μην κατηγορείς εκείνον από τον οποίο προήλθε, αλλά εξέταζε το γιατί σου ήρθε, και θα βρεις διόρθωση. Επειδή είτε από εκείνον, είτε από άλλον, σου έπρεπε να το πιεις το πικρό ποτήρι της κρίσεως του Θεού.

43. Ακριβώς επειδή είσαι κακότροπος, μην αρνείσαι την κακοπάθεια, για να ταπεινωθείς με αυτήν και να ξεράσεις την υπερηφάνεια.

44. Άλλοι πειρασμοί φέρνουν στους ανθρώπους ηδονές, άλλοι λύπες, άλλοι σωματικούς πόνους. Και ανάλογα με την αιτία των παθών που βρίσκεται στην ψυχή, επιβάλλει και το φάρμακο ο Γιατρός των ψυχών με την κρίση Του.

45. Οι πειρασμοί σε άλλους στέλνονται από το Θεό για την εξάλειψη αμαρτημάτων που έχουν ήδη γίνει, σε άλλους για αμαρτήματα που τώρα γίνονται, και σε άλλους για να τους εμποδίσουν από αμαρτήματα που πρόκειται να γίνουν στο μέλλον. Εκτός βέβαια από εκείνους τους πειρασμούς που στέλνονται για να δοκιμαστεί κάποιος, όπως στην περίπτωση του Ιώβ.

46. Ο φρόνιμος άνθρωπος, επειδή αναλογίζεται τη θεραπευτική ενέργεια της κρίσεως του Θεού, υπομένει ευχαρίστως τις συμφορές που του επέρχονται και σκέφτεται ότι κανένας άλλος δεν είναι αίτιός τους παρά μόνο οι αμαρτίες του. Ο ανόητος όμως, επειδή δε γνωρίζει τη σοφότατη πρόνοια του Θεού, όταν αμαρτάνει και τιμωρείται, θεωρεί ως αιτίους των συμφορών του ή το Θεό, ή τους ανθρώπους.

47. Υπάρχουν μερικά μέσα που σταματούν την πρόοδο των παθών και δεν τα αφήνουν να μεγαλώσουν. και άλλα που οδηγούν στην ελάττωσή τους και τα περιορίζουν. Η νηστεία, για παράδειγμα, ο κόπος και η αγρυπνία δεν αφήνουν την επιθυμία να αυξηθεί. Η αναχώρηση όμως και η θεωρία, η προσευχή και ο έρωτας προς τον Θεό την ελαττώνουν και την οδηγούν στην εξαφάνιση. Το ίδιο συμβαίνει με τον θυμό. Η μακροθυμία, η αμνησικακία και η πραότητα σταματούν τον θυμό και δεν τον αφήνουν να μεγαλώνει, ενώ η αγάπη, η ελεημοσύνη, η καλωσύνη και η φιλανθρωπία, οδηγούν στην ελάττωση του θυμού.

48. Εκείνου που ο νους είναι πάντοτε κοντά στο Θεό, αυτού και η επιθυμία αυξήθηκε πάρα πολύ κι έγινε θείος έρωτας και το θυμικό ολόκληρο μεταβλήθηκε σε θεία αγάπη. Γιατί ο νους, με την πολύκαιρη μέθεξη της θείας ελλάμψεως, αφού έγινε όλος φωτεινός, και το παθητικό μέρος του αφού το υπέταξε σφιχτά στον εαυτό του, το μετέβαλε – όπως είπα – σε ακατάληπτο θείο έρωτα και

ακατάπαυστη αγάπη και το έφερε εξ ολοκλήρου από τα επίγεια προς το Θείο.

49. Εκείνος που δεν φθονεί, μήτε οργίζεται, μήτε μνησικακεί εναντίον αυτού που τον λύπησε, δε σημαίνει ότι ήδη έχει οπωσδήποτε και αγάπη προς αυτόν. Γιατί μπορεί και χωρίς να αγαπά, να μην ανταποδίδει κακό στο κακό, λόγω της εντολής(Ρωμ. 12, 17). δεν μπορεί όμως εξάπαντος και να ανταποδώσει καλό στο κακό αβίαστα. Γιατί το να ευεργετεί κανείς με όλη του την καρδιά όσους τον μισούν, είναι ιδίωμα μόνο της τέλειας πνευματικής αγάπης.

50. Εκείνος που δεν αγαπά κάποιον, δεν σημαίνει ότι και τον μισεί οπωσδήποτε. ούτε πάλι εκείνος που δεν μισεί, οπωσδήποτε αγαπά, αλλά μπορεί να είναι σε μια μέση κατάσταση, ούτε να αγαπά, ούτε να μισεί. Την αγαπητική διάθεση την προξενούν μόνο οι πέντε τρόποι που αναφέρονται στο ένατο κεφάλαιο αυτής της εκατοντάδας. ο αξιέπαινος, ο μέσος και οι αξιοκατηγόρητοι.

51. Όταν δεις το νου σου να απασχολείται με ευχαρίστηση με τα υλικά και να καταγίνεται με τα νοήματά τους, να γνωρίζεις ότι μάλλον τα υλικά αγαπάς παρά το Θεό. «Γιατί όπου είναι ο θησαυρός σας, λέει ο Κύριος, εκεί θα είναι και η καρδιά σας»(Ματθ. 6, 21).

52. Ο νους που ενώνεται με το Θεό και παραμένει σ' Αυτόν με προσευχή και αγάπη, γίνεται σοφός και αγαθός και δυνατός και φιλάνθρωπος και ελέημων και μακρόθυμος, και με μια λέξη έχει επάνω του όλα τα θεία ιδιώματα. Όταν όμως απομακρύνεται από το Θεό, ή γίνεται κτηνώδης, καθώς γίνεται φιλήδονος, η θηριώδης, μαχόμενος για τα υλικά με τους ανθρώπους.

53. Κόσμο ονομάζει η Γραφή τα υλικά πράγματα. Και κοσμικοί είναι εκείνοι που απασχολούν το νου τους με αυτά, και σ' αυτούς λέει επιτιμητικά: «Μην αγαπάτε τον κόσμο, μήτε όσα είναι του κόσμου. Η επιθυμία της σάρκας και η επιθυμία των ματιών και η αλαζονεία του πλούτου, όλα αυτά δεν προέρχονται από το Θεό, αλλά από τον κόσμο κ.λ.π.»(Α΄ Ιω. 2, 15-16).

54. Μοναχός είναι εκείνος που απομάκρυνε το νου του από τα υλικά πράγματα και είναι αφοσιωμένος στο Θεό με εγκράτεια, αγάπη, ψαλμωδία και προσευχή.

55. Ο πρακτικός – αυτός που καλλιεργεί τις πρακτικές αρετές – είναι νοητός κτηνοτρόφος. Γιατί τα ηθικά κατορθώματα έχουν θέση κτηνών. Γι' αυτό έλεγε ο Ιακώβ: «Οι δούλοι σου είναι κτηνοτρόφοι»(Γεν. 46, 34). Ο γνωστικός είναι βοσκός προβάτων. Γιατί οι λογισμοί παρομοιάζονται με πρόβατα που τα βόσκει ο νους στα όρη των θεωριών. Γι' αυτό και κάθε βοσκός προβάτων είναι βδέλυγμα για τους Αιγυπτίους(Γεν. 46, 34), δηλαδή τις δαιμονικές δυνάμεις.

56. Ο φαύλος νους, όταν το σώμα κινείται μέσω των αισθήσεων στις επιθυμίες και τις ηδονές του, το ακολουθεί και συγκατατίθεται στις φαντασίες και τις ορμές του. Ενώ ο ενάρετος νους εγκρατεύεται και συγκρατεί τον εαυτό του από τις εμπαθείς φαντασίες και ορμές και μάλλον φροντίζει να καλυτερεύσει αυτές τις κινήσεις του.

57. Από τις αρετές, άλλες είναι σωματικές, άλλες ψυχικές. Σωματικές είναι η νηστεία, η αγρυπνία, η χαμαικοιτία, η διακονία, το εργόχειρο που κάνομε για να μην επιβαρύνομε άλλους ή για να μπορούμε να ελεούμε κ.τ.λ. Ψυχικές αρετές είναι η αγάπη, η μακροθυμία, η πραότητα, η εγκράτεια, η προσευχή κλπ. Αν λοιπόν από κάποια ανάγκη ή περίσταση σωματική, π.χ. αρρώστια ή κάτι παρόμοιο, μας συμβεί να μην μπορούμε να εκτελέσομε τις σωματικές αρετές που αναφέραμε παραπάνω, έχομε συγχώρηση από τον Κύριο, που γνωρίζει και τις αιτίες. Αν όμως δεν εκτελούμε τις ψυχικές αρετές, δεν θα έχομε καμιά απολογία, γιατί δεν υπάρχει καμιά ανάγκη που να δικαιολογεί τη μη εκτέλεσή τους.

58. Η αγάπη προς το Θεό πείθει εκείνον που την έχει να καταφρονεί κάθε ηδονή που είναι περαστική, και κάθε κόπο και λύπη. Ας σε πείσουν όλοι οι άγιοι, οι οποίοι τόσα έπαθαν για τον Χριστό.

59. Πρόσεχε τον εαυτό σου από την μητέρα των κακών, τη φιλαυτία, η οποία είναι η παράλογη αγάπη του σώματος. Από αυτή γεννιούνται, μοιάζοντας εύλογοι, οι πρώτοι και εμπαθείς και γενικότατοι τρεις μανιώδεις λογισμοί, της γαστριμαργίας, της φιλαργυρίας και της κενοδοξίας, ξεκινώντας από την ανυπέρβλητη τάχα ανάγκη του σώματος, κι από αυτούς γεννιέται όλος ο κατάλογος των κακών. Πρέπει λοιπόν, όπως είπαμε, να προσέχομε και να την πολεμούμε με

μεγάλη νήψη. Και όταν αφανιστεί η φιλαυτία, αφανίζονται μαζί της και όλα όσα γεννιούνται απ' αυτήν.

60. Το πάθος της φιλαυτίας υποβάλλει στο μοναχό να λυπάται το σώμα του και να του χορηγεί τροφή πέρα απ' όσο πρέπει, δήθεν για να μην ασθενήσει, και έτσι παρασύρεται σιγά σιγά και πέφτει στο βάραθρο της φιληδονίας. στον κοσμικό, από το άλλο μέρος υποβάλλει να φροντίζει πως να ικανοποιεί τις επιθυμίες του.

61. Η κορυφαία κατάσταση της προσευχής είναι, όπως λένε, το να αποξενωθεί ο νους από την σάρκα και τον κόσμο και να γίνει άυλος τελείως και ασχημάτιστος την ώρα της προσευχής. Εκείνος λοιπόν που διατηρεί ακέραιη αυτή την κατάσταση, αυτός πράγματι προσεύχεται αδιαλείπτως(Α΄ Θεσ. 5, 17).

62. Όπως το σώμα όταν πεθαίνει, χωρίζεται οπωσδήποτε από τον κόσμο, έτσι και η ψυχή, όταν πεθαίνει μελετώντας την κορυφαία εκείνη κατάσταση της προσευχής, χωρίζεται από όλα τα νοήματα του κόσμου. Γιατί αν δεν πεθάνει αυτόν τον θάνατο, δεν είναι δυνατόν να βρεθεί και να ζήσει μαζί με το Θεό.

63. Κανένας να μη σε εξαπατήσει, μοναχέ, ότι μπορείς να σωθείς, αν είσαι υποδουλωμένος στην ηδονή και την κενοδοξία.

64. Όπως το σώμα αμαρτάνει με τα υλικά πράγματα, και υπάρχουν οι σωματικές αρετές για να το παιδαγωγούν ώστε να σωφρονεί, έτσι και ο νους αμαρτάνει με τα εμπαθή νοήματα, έχει όμως και αυτός τις ψυχικές αρετές να τον παιδαγωγούν ώστε, βλέποντας καθαρά και χωρίς πάθος τα πράγματα, να σωφρονεί.

65. Όπως τις ημέρες τις διαδέχονται οι νύχτες και τα καλοκαίρια οι χειμώνες, έτσι την κενοδοξία και την ηδονή τις διαδέχονται λύπες και πόνοι, είτε κατά το παρόν, είτε στο μέλλον.

66. Δεν είναι δυνατόν εκείνος που αμάρτησε να ξεφύγει την μέλλουσα κρίση, αν δεν υπομείνει εδώ θεληματικούς κόπους ή ακούσιες θλίψεις.

67. Λένε ότι για πέντε αιτίες ο Θεός παραχωρεί να πολεμούμαστε από τους δαίμονες. Πρώτη αιτία είναι, καθώς μας πολεμούν και πολεμούμε και εμείς εναντίον τους, να αποκτήσομε την διάκριση της αρετής και της κακίας. Δεύτερη, να αποκτήσομε την αρετή με πόλεμο και κόπο και έτσι να την έχομε βέβαιη και σταθερή. Τρίτη, προοδεύοντας στην αρετή, να μην υψηλοφρονούμε, αλλά να μάθομε να ταπεινοφρονούμε. Τέταρτη, αφού γνωρίσομε με τα παθήματά μας την κακία, να τη μισήσομε τελείως. Πέμπτη, ανώτερη απ' όλες, αφού αποκτήσομε την απάθεια, να μην ξεχνάμε ούτε τη δική μας αδυναμία, ούτε τη δύναμη Εκείνου που μας βοήθησε.

68. Ο νους του πεινασμένου φαντάζεται ψωμί και του διψασμένου νερό. Έτσι και ο νους του γαστρίμαργου φαντάζεται ποικιλίες φαγητών. του φιλήδονου, μορφές γυναικών. του κενόδοξου, τις τιμές των ανθρώπων. του φιλάργυρου, τα κέρδη. του μνησίκακου, την εκδίκηση εκείνου που τον λύπησε. του φθονερού, την βλάβη του φθονουμένου. κι έτσι και στα υπόλοιπά πάθη. Γιατί ο νους σχηματίζει τα εμπαθή νοήματα όταν τον ενοχλούν τα πάθη, και όταν το σώμα είναι ξυπνητό, και όταν κοιμάται.

69. Όταν η επιθυμία αυξάνει τις αιτίες που προξενούν τις ηδονές, τότε και ο νους στον ύπνο έχει σχετικές φαντασίες. Όταν αυξάνει ο θυμός τις αιτίες του, ο νους βλέπει στον ύπνο εκείνα που προξενούν φόβο. Οι ακάθαρτοι δαίμονες όμως αυξάνουν τα πάθη ερεθίζοντάς τα και έχοντας συνεργό την αμέλειά μας. ενώ οι άγιοι άγγελοι τα περιορίζουν, παρακινώντας μας στην εργασία των εντολών.

70. Το επιθυμητικό μέρος της ψυχής, όταν ερεθίζονται συχνότερα, δημιουργεί μέσα στην ψυχή δυσκολομετακίνητη συνήθεια φιληδονίας. Και το θυμικό, όταν ταράζεται συνεχώς, κάνει τον άνθρωπο δειλό και άνανδρο. Το πρώτο το θεραπεύει η επίμονη άσκηση νηστείας, αγρυπνίας και προσευχής. το δεύτερο, η καλωσύνη, η φιλανθρωπία, η αγάπη και η ευσπλαχνία.

71. Οι δαίμονες μάς πολεμούν ή με τα πράγματα ή με τα εμπαθή νοήματα αυτών των πραγμάτων.

Με τα πράγματα πολεμούν εκείνους που κινούνται μέσα στα πράγματα, ενώ με τα νοήματα εκείνους που έχουν χωριστεί από τα πράγματα.

72. Όσο πιο εύκολο είναι να αμαρτάνομε με τη διάνοια από το να αμαρτάνομε με την πράξη, τόσο βαρύτερος είναι ο πόλεμος που γίνεται με τα νοήματα, από τον πόλεμο με τα πράγματα.

73. Τα πράγματα είναι έξω από το νου, ενώ τα νοήματά τους σχηματίζονται μέσα στο νου. Από το νου λοιπόν εξαρτάται η καλή ή κακή χρήση των νοημάτων. Γιατί την εσφαλμένη χρήση των νοημάτων την ακολουθεί η άπρεπη χρήση των πραγμάτων.

74. Από τα εξής τρία δέχεται ο νους τα εμπαθή νοήματα: από την αίσθηση, την κράση του σώματος και από τη μνήμη. Από την αίσθηση, όταν, προσβάλλοντας αυτήν τα πράγματα, προς τα οποία έχομε τα πάθη, κινούν το νου σε εμπαθείς λογισμούς. Με την κράση, όταν από ακόλαστη διατροφή ή από ενέργεια δαιμόνων ή από κάποια αρρώστια, αλλοιώνεται η κράση του σώματος και κινεί το νου πάλι σε λογισμούς εμπαθείς ή πορνικούς. Με τη μνήμη τέλος, όταν αυτή ξαναφέρνει τα νοήματα των πραγμάτων προς τα οποία κάποτε είχαμε πάθος, και κινεί ομοίως το νου προς εμπαθείς λογισμούς.

75. Εκείνα που έδωσε ο Θεός να χρησιμοποιούμε, άλλα βρίσκονται στην ψυχή, άλλα στο σώμα, και άλλα γύρω από το σώμα. Στην ψυχή βρίσκονται οι ψυχικές δυνάμεις. Στο σώμα βρίσκονται τα αισθητήρια και τα λοιπά όργανα. Γύρω από το σώμα είναι οι τροφές, τα κτήματα, τα χρήματα και τα λοιπά. Το να μεταχειριστούμε λοιπόν αυτά, ή τα σχετικά με αυτά, καλώς ή κακώς, αυτό αποδεικνύει αν είμαστε ενάρετοι ή κακοί.

76. Εκείνα που βρίσκονται στη φύση των πραγμάτων, αναφέρονται ή στην ψυχή, ή στο σώμα, ή γύρω από το σώμα. Όσα αναφέρονται στην ψυχή είναι η γνώση και η άγνοια, η λήθη και η μνήμη, η αγάπη και το μίσος, η λύπη και η χαρά και τα λοιπά. Όσα αναφέρονται στο σώμα είναι η ηδονή και ο πόνος, η αίσθηση και η αναισθησία, η υγεία και η αρρώστια, η ζωή και ο θάνατος και τα όμοια. Γύρω από το σώμα είναι η απόκτηση τέκνων και η ατεκνία, ο πλούτος και η φτώχεια, η δόξα και η αφάνεια και τα λοιπά. Από αυτά, άλλα νομίζονται καλά από τους ανθρώπους κι άλλα κακά. Κανένα όμως απ' αυτά δεν είναι κακό από τον εαυτό του, αλλά ανάλογα με την χρήση τους γίνονται πράγματι κακά ή καλά.

77. Η γνώση είναι από τη φύση της καλή, όπως και η υγεία. αλλά τα αντίθετά τους ωφέλησαν πολλούς περισσότερο από ό,τι αυτά. Στους κακούς η γνώση δεν βγαίνει σε καλό, αν και φύσει είναι καλή. Ομοίως ούτε η υγεία, ούτε ο πλούτος, ούτε η χαρά, γιατί δεν τα χρησιμοποιούν για το συμφέρον της ψυχής. Άρα λοιπόν τους συμφέρουν τα αντίθετα. Επομένως ούτε τα αντίθετα είναι φύσει κακά, αν και νομίζονται κακά.

78. Μην κάνεις κακή χρήση των νοημάτων, για να μην κάνεις κατ' ανάγκην κακή χρήση και των πραγμάτων. Γιατί αν δεν αμαρτήσει κανείς πρώτα με την διάνοια, δεν θα αμαρτήσει ποτέ με την πράξη.

79. Εικόνα του χοϊκού ανθρώπου είναι οι βασικές κακίες, δηλαδή η αφροσύνη, η δειλία, η ακολασία, η δειλία, η ακολασία, η αδικία. Εικόνα του επουρανίου, οι βασικές αρετές, δηλαδή η φρόνηση, η ανδρεία, η σωφροσύνη, η δικαιοσύνη. Αλλά καθώς φορέσαμε την εικόνα του χοϊκού, ας φορέσομε και την εικόνα του επουρανίου(Α΄ Κορ. 15, 49).

80. Αν θέλεις να βρεις την οδό που οδηγεί στην αιώνια ζωή, ζήτα την σε αυτή την Οδό που είπε: «Εγώ είμαι η οδός και η θύρα και η αλήθεια και η ζωή»(Ιω. 10, 7. 14, 6), και εκεί θα την βρεις. Αλλά ζήτα την με πολύ μεγάλο κόπο, γιατί είναι λίγοι όσοι βρίσκουν αυτή την οδό(Ματθ. 7, 14), μην τυχόν και μείνεις έξω από τους λίγους και βρεθείς μαζί με τους πολλούς.

81. Για πέντε αιτίες η ψυχή παύει τις αμαρτίες: ή από το φόβο των ανθρώπων, ή από το φόβο της κρίσεως, ή για την μελλοντική ανταμοιβή, ή για την αγάπη του Θεού, ή τέλος, για την επίπληξη της συνειδήσεως.

82. Μερικοί λένε ότι δεν θα υπήρχε το κακό στον κόσμο, αν δεν υπήρχε κάποια άλλη δύναμη που μας τραβά σ' αυτό. Αυτή όμως δεν είναι τίποτε άλλο παρά η αμέλεια των φυσικών ενεργειών του

νου. Γι' αυτό εκείνοι που έχουν επιμέλεια στις ενέργειες του νου, πράττουν πάντοτε τα καλά και ουδέποτε τα κακά. Αν λοιπόν θέλεις και συ, διώξε την αμέλεια και διώχνεις μαζί με αυτή και την κακία, που είναι η εσφαλμένη χρήση των νοημάτων, την οποία ακολουθεί η κακή χρήση των πραγμάτων.

83. Το φυσικό του λογικού μας είναι να υποτάσσεται στο θείο λόγο, αλλά και να εξουσιάζει το άλογο στοιχείο μέσα μας. Ας φυλαχθεί σε όλα αυτά η τάξη, και τότε ούτε το κακό θα υπάρχει στον κόσμο, ούτε η δύναμη που τραβάει σ' αυτό θα βρεθεί.

84. Οι λογισμοί είναι άλλοι απλοί, άλλοι σύνθετοι. Απλοί λογισμοί είναι οι απαθείς, σύνθετοι οι εμπαθείς, γιατί αποτελούνται από πάθος και νόημα. Και αφού είναι έτσι, μπορούμε να δούμε πολλούς απλούς λογισμούς να ακολουθούν τους σύνθετους, όταν αυτοί αρχίζουν να κινούνται προς την κατά διάνοιαν αμαρτία. Ένα παράδειγμα με τον χρυσό. ήρθε στο νου κάποιου ένας λογισμός εμπαθής για το χρυσό, αυτός ένιωσε την παρόρμηση να τον κλέψει και έτσι αμάρτησε με το νου του. Μαζί με την μνήμη του χρυσού ήρθε και η μνήμη του πορτοφολιού και του χρηματοκιβωτίου και των λοιπών. Και ενώ η μνήμη του χρυσού ήταν σύνθετη (γιατί είχε το πάθος), η μνήμη του πορτοφολιού και του χρηματοκιβωτίου και των λοιπών ήταν απλή, γιατί δεν είχε ο νους προς αυτά πάθος. Και σε κάθε λογισμό συμβαίνει το ίδιο – και σε λογισμό κενοδοξίας και γυναίκας και σε όποιον άλλο. Γιατί δεν είναι απαραίτητα εμπαθείς όλοι οι λογισμοί που ακολουθούν τον εμπαθή λογισμό, όπως απέδειξε το παράδειγμα. Από αυτά λοιπόν μπορούμε να καταλάβομε ποια είναι τα εμπαθή νοήματα και ποια όχι.

85. Μερικοί λένε ότι οι δαίμονες αγγίζουν στον ύπνο τα μόρια του σώματος και κινούν το πάθος της πορνείας. Κατοπιν, αφού κινηθεί το πάθος, φέρνει με τη μνήμη τη μορφή γυναίκας στο νου. Άλλοι λένε ότι φαίνονται στο νου με σχήμα γυναίκας και αφού αγγίσουν τα μόρια του σώματος, κινούν την όρεξη, και έτσι γίνονται οι φαντασίες. Άλλοι πάλι λένε ότι το πάθος που επικρατεί στο δαίμονα που πλησιάζει, κινεί το πάθος του ανθρώπου, και έτσι ανάβει η ψυχή για πονηρούς λογισμούς, και φέρνει με τη μνήμη τις μορφές στην επιφάνεια. Το ίδιο και σε άλλες εμπαθείς φαντασίες. άλλοι λένε πως συμβαίνει έτσι, κι άλλοι αλλοιώς. Ωστόσο με κανέναν από τους τρόπους που αναφέραμε δεν μπορούν οι δαίμονες να κινήσουν οποιοδήποτε πάθος, όταν έχει η ψυχή αγάπη και εγκράτεια, ούτε όταν το σώμα είναι ξυπνητό, ούτε όταν κοιμάται.

86. Άλλες από τις εντολές του νόμου είναι ανάγκη να τηρούμε και σωματικώς και πνευματικώς, άλλες μόνον πνευματικώς. Παράδειγμα. τα «ου μοιχεύσεις, ου φονεύσεις, ου κλέψεις»(Εξ. 20, 13-15) και τα όμοια, πρέπει να τα τηρούμε και σωματικώς και πνευματικώς, και πνευματικώς μάλιστα κατά τρεις τρόπους. Αλλά την περιτομή(Λευιτ. 12, 3), την τήρηση του σαββάτου(Εξ. 31, 13), το να σφάξομε τον αμνό και να φάμε τα άζυμα με πικρίδες(Εξ. 12, 8. 23, 5) και τα όμοια, μόνο πνευματικώς.

87. Τρεις γενικότερες ηθικές καταστάσεις υπάρχουν στους μοναχούς . Πρώτη, το να μην αμαρτάνει κανείς διόλου με την πράξη. Δεύτερη, να μην πολυκαιρίζουν στην ψυχή οι εμπαθείς λογισμοί . Και τρίτη, το να βλέπει κανείς κατά διάνοια χωρίς πάθος τις μορφές των γυναικών και όσων τον λύπησαν.

88. Ακτήμων είναι εκείνος ο οποίος αρνήθηκε όλα τα υπάρχοντά του, και δεν έχει τίποτε επάνω στη γη, εκτός από το σώμα του. Και αφού έσπασε και τη σχέση προς το σώμα, εμπιστεύθηκε την φροντίδα του στο Θεό και στους ευσεβείς.

89. Από εκείνους που αποκτούν αγαθά, άλλοι τα αποκτούν απαθώς, γι' αυτό και όταν τα στερούνται, δεν λυπούνται. όπως είνει εκείνοι που δέχθηκαν με χαρά την αρπαγή των υπαρχόντων τους(Εβρ. 10, 34). Άλλοι τα αποκτούν εμπαθώς, γι' αυτό και όταν πρόκειται να τα στερηθούν, γίνονται περίλυποι. όπως ο πλούσιος του Ευαγγελίου, ο οποίος έφυγε με πολλή λύπη(Ματθ. 19, 22). Και αν τα στερηθούν, λυπούνται μέχρι θανάτου. Άρα λοιπόν η στέρηση φανερώνει αν κάποιος είναι απαθής ή εμπαθής.

90. Εκείνους που προσεύχονται με τελειότητα, τους πολεμούν οι δαίμονες, για να μην εντυπώνουν στο νου τους γυμνά τα νοήματα των πραγμάτων. Τους γνωστικούς – όσους έχουν πνευματική

γνώση – , τους πολεμούν για να πολυκαιρίζουν σ’ αυτούς οι εμπαθείς λογισμοί. Τους πρακτικούς τους πολεμούν για να τους πείσουν να αμαρτήσουν με την πράξη. Με κάθε τρόπο αγωνίζονται οι άθλιοι εναντίον όλων για να χωρίσουν τους ανθρώπους από το Θεό.

91. Εκείνοι που στη ζωή αυτή γυμνάζονται από τη θεία Πρόνοια στην ευσέβεια, δοκιμάζονται με τους εξής πειρασμούς: ή με τη δωρεά αγαθών, όπως είναι η υγεία, η ομορφιά, η ευτεκνία, τα χρήματα, η δόξα και τα όμοια. ή με το χτύπημα από λυπηρά, όπως η στέρηση τέκνων και χρημάτων και δόξας. ή με όσα προκαλούν πόνο στο σώμα, π.χ. ασθένεια, βάσανα και τα λοιπά. Και προς τους πρώτους ο Κύριος λέει: «Όποιος δεν απαρνείται όλα τα υπάρχοντά του, δεν μπορεί να είναι μαθητής μου»(Λουκ. 14, 33). Προς τους δεύτερους και τους τρίτους: «Με την υπομονή σας θα κερδίσετε τις ψυχές σας»(Λουκ. 21, 19).

92. Τα εξής τέσσερα είναι, όπως λένε, που μεταβάλλουν την κράση του σώματος και έτσι προκαλούν στο νου λογισμούς, είτε εμπαθείς είτε απαθείς: οι άγγελοι, οι δαίμονες, το κλίμα και η δίαιτα. Και οι άγγελοι, λένε, τη μεταβάλλουν με το λόγο, οι δαίμονες με την επαφή, το κλίμα με τις καιρικές αλλαγές, και η δίαιτα με τις ποιότητες των φαγητών, την αύξηση και την ελάττωσή τους. Εκτός από αυτά, η κράση του σώματος δέχεται αλλοιώσεις μέσω της μνήμης, της ακοής και της οράσεως, όπου πρώτα παθαίνει η ψυχή από τα λυπηρά ή χαροποιά που τη βρίσκουν. και πάσχοντας από αυτά η ψυχή, μεταβάλλει την κράση του σώματος, και έτσι προκαλεί στο νου λογισμούς.

93. Θάνατος κυρίως είναι ο χωρισμός από το Θεό, και κεντρί του θανάτου είναι η αμαρτία(Α΄ Κορ. 15, 56). Αυτό το κεντρί αφού δέχθηκε ο Αδάμ, εξορίστηκε από το δένδρο της ζωής, από τον παράδεισο και από το Θεό(Γεν. 3), και ήρθε σαν επακόλουθο κατ’ ανάγκην ο θάνατος του σώματος. Ζωή πάλι κυρίως είναι Εκείνος που είπε: «Εγώ είμαι η ζωή»(Ιω. 11, 25). Αυτός με τη νέκρωσή Του επανέφερε το νεκρωμένο άνθρωπο στη ζωή.

94. Εκείνος που συγγράφει λόγους, το κάνει ή για τον εαυτό του ή προς ωφέλεια των άλλων, ή και για τα δύο, ή προς βλάβη μερικών ή για επίδειξη ή από κάποια ανάγκη.

95. «Τόπος χλόης» είναι η πρακτική αρετή. «Ύδωρ αναπαύσεως»(Ψαλμ. 22, 2), η γνώση των δημιουργημάτων.

96. «Σκιά θανάτου» είναι η ανθρώπινη ζωή. Αν λοιπόν κανείς είναι μαζί με το Θεό και ο Θεός είναι μαζί Του, αυτός μπορεί να πει με βεβαιότητα: «Αν βαδίσω και μέσα στη σκιά του θανάτου, δε θα φοβηθώ το κακό, γιατί Εσύ είσαι μαζί μου»(Ψαλμ. 22, 4).

97. Ο καθαρός νους βλέπει ορθά τα πράγματα. Το γυμνασμένο λογικό φέρνει μπροστά του εκείνα που είδε. Η καθαρή ακοή τα δέχεται. Εκείνος που στερείται αυτά τα τρία, κατηγορεί αυτόν που διδάσκει ορθά.

98. Μαζί με το Θεό που βρίσκεται εκείνος που γνωρίζει την Αγία Τριάδα και τη δημιουργία Της και την πρόνοια, και που το παθητικό μέρος της ψυχής το έκανε απαθές.

99. Η «ράβδος», λένε, σημαίνει την κρίση του Θεού, και η «βακτηρία» την πρόνοιά Του. Εκείνος λοιπόν που απόκτησε την γνώση αυτών των δύο, μπορεί να λέει: «Η ράβδος σου και η βακτηρία σου, αυτές με παρηγόρησαν»(Ψαλμ. 22, 4).

100. Όταν ο νους γυμνωθεί από τα πάθη και καταφωτίζεται από την θεωρία των όντων, τότε μπορεί να ενωθεί με το Θεό και να προσεύχεται όπως πρέπει.

Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής

Τρίτη Εκατοντάδα των κεφαλαίων περί Αγάπης

1. Η χρησιμοποίηση των πραγμάτων και των νοημάτων που στηρίζεται στον ορθό λόγο, προξενεί σωφροσύνη και γνώση. Η άλογη, χρησιμοποίησή τους προξενεί ακολασία, μίσος και άγνοια.

2. «Έστρωσες μπροστά μου τραπέζι κλπ.»(Ψαλμ. 22, 5). Το τραπέζι εδώ σημαίνει την πρακτική αρετή, γιατί αυτή ετοιμάστηκε από τον Χριστό κατά πρόσωπο αυτών που μας θλίβουν. Το λάδι που λιπαίνει το νου σημαίνει τη θεωρία των δημιουργημάτων. Το ποτήρι του Θεού σημαίνει τη γνώση του Θεού, ενώ το «έλαιο» Αυτού σημαίνει το Λόγο του Θεού και Θεό. Γιατί Αυτός με την ενανθρώπησή Του, καταδιώκει καθημερινά μέχρις ότου πιάσει όλους εκίνους που θα σωθούν, όπως π.χ. τον Παύλο. Ο οίκος σημαίνει τη βασιλεία όπου καταλήγουν όλοι οι άγιοι. Και η «μακρότης των ημερών» σημαίνει την αιώνια ζωή.

3. Οι κακίες προέρχονται από την κακή χρήση των δυνάμεων της ψυχής, δηλαδή της λογιστικής και της επιθυμητικής. Της λογιστικής δυνάμεως κακή χρήση είναι η άγνοια και η αφροσύνη. Της θυμοειδούς και της επιθυμητικής είναι το μίσος και η ακολασία. Καλή χρήση τους είναι η γνώση και η φρόνηση, η αγάπη και η σωφροσύνη. Αν αυτό είναι αλήθεια, τότε κανένα κτίσμα του Θεού και δημιούργημα δεν είναι κακό.

4. Δεν είναι κακά τα φαγητά, αλλά η γαστριμαργία. ούτε η παιδοποιΐα, αλλά η πορνεία. ούτε τα χρήματα, αλλά η φιλαργυρία. ούτε η δόξα, αλλά η κενοδοξία. Αν είναι έτσι, κανένα από τα όντα δεν είναι κακό. κακό είναι η εσφαλμένη χρήση τους που οφείλεται στην αμέλεια του νου για την καλλιέργεια των φυσικών του δυνάμεων.

5. Το κακό που υπάρχει στους δαίμονες είναι θυμός παράλογος, ανόητη επιθυμία και απερίσκεπτη φαντασία, όπως λέει ο μακάριος Διονύσιος. Η παραλογία, η άνοια και η απερισκεψία στα λογικά όντα είναι στερήσεις του λογικού, του νου και της περισκέψεως. Οι στερήσεις όμως είναι μεταγενέστερες των έξεων. Άρα λοιπόν, υπήρχε καιρός, που οι δαίμονες είχαν λογικό και νου και ευλαβή περίσκεψη. Αν είναι έτσι, τότε οι δαίμονες δεν είναι φύσει κακοί, αλλά έχουν γίνει κακοί από κακή χρήση των φυσικών τους δυνάμεων.

6. Άλλα πάθη προκαλούν ακολασία, άλλα μίσος. Άλλα και ακολασία και μίσος.

7. Η πολυλογία και η πολυφαγία είναι αίτια της ακολασίας. Η φιλαργυρία και η κενοδοξία είναι αίτια τους μίσους προς τον πλησίον. Η μητέρα τους η φιλαυτία, είναι αίτια και των δύο.

8. Φιλαυτία είναι η προς το σώμα εμπαθής και παράλογη αγάπη, την οποία αντιμάχεται η αγάπη και η εγκράτεια. Εκείνος που έχει τη φιλαυτία, είναι φανερό ότι έχει όλα τα πάθη.

9. Κανένας δεν μίσησε την σάρκα του(Εφ. 5, 29), λέει ο Απόστολος, αλλά τη σκληραγωγεί και τη χρησιμοποιεί ως δούλη(Α΄ Κορ. 9, 27), μη παρέχοντάς της τίποτε άλλο παρά τροφές και ενδύματα(Α΄ Τιμ. 6, 8), κι απ’ αυτά όσα της χρειάζονται για να ζει. Με αυτό τον τρόπο την αγαπά κανείς απαθώς και την τρέφει ως υπηρέτρια των θείων, και την περιποιείται δίνοντάς της μόνο όσα θεραπεύουν τις ανάγκες της.

10. Όποιον αγαπά κανείς, εκείνον βέβαια και περιποιείται πρόθυμα. Αν λοιπόν κανείς αγαπά τον Θεό, πρόθυμα κάνει εκείνα που Του αρέσουν. Αν αγαπά τη σάρκα, κάνει πρόθυμα εκείνα που ευχαριστούν αυτήν.

11. Στο Θεό αρέσει η αγάπη, η σωφροσύνη, η θεωρία και η προσευχή. Στη σάρκα αρέσει η γαστριμαργία, η ακολασία και όσα αυξάνουν αυτά τα πάθη. Γι’ αυτό όσοι είναι σαρκικοί, δεν μπορούν να αρέσουν στο Θεό(Ρωμ. 8, 8). Ενώ όσοι ανήκουν πράγματι στο Χριστό, σταύρωσαν τη σάρκα μαζί με τα πάθη και τις επιθυμίες(Γαλ. 5, 24).

12. Αν ο νους στραφεί προς το Θεό, έχει το σώμα δούλο του και δεν του παρέχει τίποτε παραπάνω

από ό,τι χρειάζεται για να ζήσει. Αν όμως στραφεί προς τη σάρκα, υποδουλώνεται στα πάθη, και φροντίζει πως να ικανοποιεί πάντοτε τις κακές επιθυμίες της.

13. Αν θέλεις να νικήσεις τους πονηρούς λογισμούς, πρόσεχε τα πάθη και εύκολα τους διώχνεις από το νου σου. Στην περίπτωση της πορνείας για παράδειγμα, να νηστεύεις, να αγρυπνείς, να κοπιάζεις, να μένεις με τον εαυτό σου. Στην περίπτωση της οργής και της λύπης, να καταφρονείς την εκτίμηση και την καταφρόνηση των ανθρώπων και τα υλικά πράγματα. Στην περίπτωση της μνησικακίας, να προσεύχεσαι για κείνον που σε λύπησε. κι έτσι λυτρώνεσαι.

14. Μη συγκρίνεις τον εαυτό σου με τους πιο ασθενείς ανθρώπους, αλλά να αυξάνεις την αγάπη σου σύμφωνα με την εντολή(Ιω. 13, 34). Γιατί με την σύγκριση πέφτεις στον λάκκο της οιήσεως, ενώ με την αύξηση της αγάπης ανεβαίνεις στο ύψος της ταπεινοφροσύνης.

15. Αν εφαρμόζεις πράγματι την εντολή της αγάπης προς τον πλησίον, μη δείξεις ποτέ σ' αυτόν πικρία για οποιοδήποτε πράγμα σε λύπησε. Διαφορετικά είναι φανερό ότι προτιμάς τα πρόσκαιρα από την αγάπη, και αυτά διεκδικώντας, πολεμάς εναντίον του αδελφού σου.

16. Ο χρυσός είναι ποθητός στους ανθρώπους όχι τόσο για την χρησιμότητά του, όσο γιατί πολλοί επιτυγχάνουν μ' αυτόν τις ηδονές.

17. Τρία είναι τα αίτια της αγάπης των χρημάτων, η φιληδονία, η κενοδοξία και η απιστία. Η απιστία είναι χειρότερη από τα άλλα δύο.

18. Ο φιλήδονος αγαπά τα χρήματα για να ζει με απολαύσεις. Ο κενόδοξος για να δοξαστεί με αυτά, και ο άπιστος για να τα κρύψει και να τα φυλάξει, επειδή φοβάται πείνα, γηρατειά, ασθένεια ή ξενιτεμό, και ελπίζει πιο πολύ στα χρήματα, παρά στο Θεό, το Δημιουργό όλης της κτίσεως που προνοεί και για τα πιο μικρά όντα.

19. Τέσσερις είναι εκείνοι που μαζεύουν χρήματα. οι τρεις που αναφέραμε, και τέταρτος ο οικονομικός (αυτός που οικονομεί τις ανάγκες των άλλων). Κι αυτός μόνο είναι φανερό ότι τα μαζεύει ορθά, για να βοηθεί πάντοτε καθένα στις ανάγκες του.

20. Όλοι οι εμπαθείς λογισμοί, ή ερεθίζουν το επιθυμητικό μέρος της ψυχής, ή ταράζουν το θυμικό ή το λογιστικό. Και απ' αυτό συμβαίνει στο νου να εξασθενήσει προς την πνευματική θεωρία και την ανύψωση έξω από τον κόσμο με την προσευχή. Γι' αυτό οφείλει ο μοναχός, και μάλιστα ο ησυχαστής, να προσέχει με ακρίβεια τους λογισμούς του, για να γνωρίζει τις αιτίες τους και να τις κόβει. Και τις γνωρίζει ως εξής: για παράδειγμα ερεθίζουν το επιθυμητικό μέρος της ψυχής οι εμπαθείς ενθυμήσεις των γυναικών. Αιτία τους είναι η κατάχρηση φαγητών και ποτών και η συχνή και χωρίς λόγο συναναστροφή με γυναίκες. Τα αντίδοτα γι' αυτές τις ενθυμήσεις είναι η πείνα, η δίψα, η αγρυπνία και η αναχώρηση από τον κόσμο. Το θυμικό πάλι το ταράζουν οι εμπαθείς ενθυμήσεις εκείνων που μας λύπησαν, και αιτία είναι η φιληδονία, η κενοδοξία και η φιλοϋλία. Γιατί γι' αυτά λυπάται ο εμπαθής, ή επειδή στερήθηκε ή επειδή δεν πέτυχε. Τις ενθυμήσεις αυτές τις κόβουν η καταφρόνηση και ο εξευτελισμός τους για χάρη της αγάπης του Θεού.

21. Γνωρίζει ο Θεός τον εαυτό Του και τα δημιουργήματά Του. Γνωρίζουν και οι αγγελικές δυνάμεις το Θεό, γνωρίζουν και όσα έχει δημιουργήσει, αλλά δεν γνωρίζουν το Θεό όπως Αυτός γνωρίζει τον εαυτό Του, ούτε τα δημιουργήματα Του όπως τα γνωρίζει ο Θεός.

22. Ο Θεός γνωρίζει τον εαυτό Του από την μακάρια ουσία Του. Τα δημιουργήματά Του τα γνωρίζει με την σοφία Του, με την οποία και μέσω της οποίας δημιούργησε τα πάντα. Οι αγγελικές όμως δυνάμεις γνωρίζουν το Θεό με την μετοχή των ενεργειών Του (ενώ Αυτός είναι πέρα από κάθε μετοχή), και τα δημιουργήματά Του με τη θεωρητική τους εξέταση.

23. Τα δημιουργήματα βρίσκονται έξω από το νου, αυτός δέχεται όμως μέσα του τη θεωρητική τους γνώση. Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο με τον αιώνιο και άπειρο και απερίγραπτο Θεό, ο οποίος χάρισε στα όντα την ύπαρξη και την ευδαιμονία και την αιωνιότητα.

24. Η λογική και νοερή ουσία μετέχει στον Άγιο Θεό και με την ίδια την ύπαρξη, και με την ικανότητα για την αγαθή ύπαρξη, δηλαδή την αγαθότητα, τη σοφία και τη χάρη της αιώνιας

υπάρξεως. Έτσι λοιπόν γνωρίζει το Θεό. Τα δημιουργήματά Του τα γνωρίζει με την κατανόηση, όπως είπαμε, της δημιουργικής σοφίας που παρατηρείται σ' αυτά, η οποία είναι στο νου ως απλή εικόνα, χωρίς υπόσταση.

25. Ο Θεός, αφού δημιούργησε τη λογική και νοερή ουσία, μετέδωσε σ' αυτή τέσσερις από τις θείες ιδιότητές Του, από άκρα αγαθότητα, οι οποίες συντηρούν, φυλάγουν και διασώζουν τα δημιουργήματα. Αυτές είναι: η ύπαρξη, η παντοτινή ύπαρξη, η αγαθότητα και η σοφία. Από αυτές, τις δύο πρώτες παραχώρησε στην ουσία, ενώ τις δύο άλλες, την αγαθότητα και τη σοφία, τις παραχώρησε στην ελευθερία να αποφασίζουν, με σκοπό, εκείνο που είναι Αυτός στην ουσία, να γίνει η λογική κτίση κατά μετουσίαν. Γι' αυτό και λέγεται ότι δημιουργήθηκε «κατ' εικόνα και ομοίωσιν Θεού»(Γεν. 1, 26). Και ως ον έγινε κατ' εικόνα του Όντος, και ως παντοτινό ον κατ' εικόνα του παντοτινά Όντος, αν και δεν είναι χωρίς αρχή όπως ο Θεός, είναι όμως χωρίς τέλος. Ως αγαθός είναι καθ' ομοίωσιν του Αγαθού, και ως σοφός, καθ' ομοίωσιν του Σοφού, έχοντας κατά χάρη τις ιδιότητες που ο Θεός έχει από τη φύση Του. Κατ' εικόνα Θεού είναι κάθε λογική φύση, ενώ καθ' ομοίωσίν Του μόνο οι αγαθοί και σοφοί.

26. Όλη η λογική και νοερή ουσία διαιρείται σε δύο. στην αγγελική και ανθρώπινη φύση. Και όλη η αγγελική φύση πάλι διαιρείται σε δύο γενικές προαιρέσεις και ομάδες: σε άγιες και άκαθαρτες, δηλαδή στους αγίους αγγέλους και στους ακάθαρτους δαίμονες. Η ανθρώπινη φύση έχει διαιρεθεί σε δύο γενικές προαιρέσεις μόνο: σε ευσεβείς και ασεβείς.

27. Ο Θεός καθώς είναι αυτοΰπαρξη και αυτοαγαθότητα και αυτοσοφία ή μάλλον, για να πούμε όλη την αλήθεια, είναι και πάνω απ' όλες αυτές τις ιδιότητες, δεν έχει τίποτε απολύτως το αντίθετο σ' αυτές. Τα κτίσματα όμως, που έχουν στο σύνολό τους κατά μετοχή και χάρη την ύπαρξη, και τα λογικά και νοερά που έχουν επιπλέον και την ελευθερία για αγαθότητα και σοφία, έχουν αντίθετα. δηλαδή στην ύπαρξη έχουν αντίθετη τη μη ύπαρξη, και αντίθετα στην αγαθότητα και τη σοφία έχουν την κακία και την αγνωσία. Και το να υπάρχουν αυτά ή να μην υπάρχουν, είναι στην εξουσία του Δημιουργού. Το να μετέχουν όμως στην αγαθότητα και τη σοφία Του ή όχι, εξαρτάται από τη βούληση των λογικών κτισμάτων.

28. Οι Έλληνες σοφοί, λέγοντας ότι προαιωνίως συνυπάρχει με το Θεό η ουσία των όντων, και ότι μόνο οι ιδιότητές τους δέχτηκαν την ύπαρξη από Αυτόν, λένε ότι στην ουσία δεν υπάρχει τίποτε ενάντιο, και εναντίωση υπάρχει μόνο προς τις ιδιότητες. Εμείς όμως λέμε ότι μόνο η θεία ουσία δεν έχει τίποτε το αντίθετο, επειδή είναι αιώνια, άπειρη και χαρίζει την αιωνιότητα στα άλλα όντα. Ενώ στην ουσία των όντων είναι αντίθετο η ανυπαρξία, και είναι στην εξουσία του κυρίως Όντος το να υπάρχει αυτή αιώνια ή να μην υπάρχει. Επειδή όμως ο Θεός δεν ανακαλεί τα χαρίσματά Του(Ρωμ. 11,29), γι' αυτό τα όντα και υπάρχουν πάντοτε και θα υπάρχουν, συγκρατούμενα από την παντοκρατορική δύναμη, αν και η ουσία τους έχει ως αντίθετο την ανυπαρξία, όπως είπαμε, γιατί από αυτήν ήρθε στην ύπαρξη, και εξαρτάται από την βούληση του Θεού το να υπάρχει αυτή ή να μην υπάρχει.

29. Όπως το κακό είναι στέρηση του αγαθού και η άγνοια είναι στέρηση της γνώσεως, έτσι και το μη ον είναι στέρηση του όντος. και στέρηση όχι του κυρίως Όντος – γιατί το Ον δεν περιέχει καμία εναντιότητα-, αλλά αυτού που είναι ον κατά μετοχή. Και οι στερήσεις του αγαθού και της γνώσεως προέρχονται από την κακή προαίρεση των δημιουργημάτων. Ενώ η στέρηση του όντος, της υπάρξεως, βρίσκεται στη βούληση του Δημιουργού, ο οποίος θέλει από αγαθότητα να υπάρχουν τα όντα και πάντοτε να ευεργετούνται από Αυτόν.

30. Όλα τα δημιουργήματα, άλλα είναι λογικά και νοερά και δέχονται ενάντιες ενέργειες, δηλαδή αρετή και κακία, γνώση και αγνωσία, και άλλα είναι διάφορα σώματα, που δημιουργήθηκαν από ενάντια μεταξύ τους στοιχεία, δηλαδή από γη, αέρα, φωτιά και νερό. Τα πρώτα είναι εντελώς ασώματα και άυλα, αν και μερικά από αυτά είναι ενωμένα με σώματα, ενώ τα άλλα έχουν σύσταση μόνο από ύλη και μορφή.

31. Όλα τα σώματα κατά φύση είναι ακίνητα. Κινούνται όμως από τη ψυχή. άλλα από λογική ψυχή, άλλα από άλογη, άλλα από αναίσθητη.

32. Από τις ψυχικές δυνάμεις, η μία είναι θρεπτική, η άλλη φανταστική και παρορμητική, η άλλη λογιστική και νοητική. Τα φυτά μετέχουν μόνο στην πρώτη. Τα άλογα ζώα μετέχουν και στη δεύτερη, μαζί με την πρώτη. Οι άνθρωποι μετέχουν και στις τρεις. Και οι δύο πρώτες δυνάμεις είναι φθαρτές. ενώ η τρίτη είναι άφθαρτη και αθάνατη.

33. Οι αγγελικές δυνάμεις μεταδίδουν μεταξύ τους θείο φωτισμό, και στην ανθρώπινη φύση μεταδίδουν ή από την αρετή τους, ή από τη γνώση που έχουν. Η αρετή που μεταδίδουν είναι η θεομίμητη αγαθότητά τους, με την οποία και τον εαυτό τους, και τις όμοιές τους, και τις κατώτερές τους δυνάμεις ευεργετούν και τις κάνουν θεόμορφες. Από τη γνώση τους πάλι μεταδίδουν ή κάποια γνώση περί Θεού υψηλότερη – καθώς λέει η Γραφή: «Εσύ Κύριε, είσαι ο ύψιστος στους αιώνες»(Ψαλμ. 91, 9)-, ή κάποια βαθύτερη γνώση περί των ασωμάτων, ή ακριβέστερη περί των υλικών όντων, ή τελειότερη περί της θείας Πρόνοιας, ή σαφέστερη περί της κρίσεως.

34. Ακαθαρσία του νου είναι πρώτον η ψευδής γνώση. Δεύτερον, η άγνοια κάποιου από τα γενικά. εννοώ σε σχέση με τον ανθρώπινο νου, γιατί είναι ιδίωμα αγγέλου το να μην αγνοεί τίποτε από τα μερικά. Τρίτον, το να έχει εμπαθείς λογισμούς. Τέταρτο, να συγκατατίθεται στην αμαρτία.

35. Ακαθαρσία της ψυχής είναι το να μην ενεργεί κατά φύση. Απ' αυτό γεννιούνται στο νου οι εμπαθείς λογισμοί. Και ενεργεί κατά φύση, όταν οι παθητικές δυνάμεις της, δηλαδή ο θυμός και η επιθυμία, μένουν απαθείς κατά την προσβολή των πραγμάτων και των αντίστοιχων νοημάτων.

36. Ακαθαρσία του σώματος είναι η διάπραξη της αμαρτίας.

37. Αγαπά την ησυχία εκείνος που δεν επηρεάζεται από τα κοσμικά. Και αγαπά όλους τους ανθρώπους εκείνος που δεν αγαπά κάτι ανθρώπινο. Κι έχει γνώση του Θεού και των θείων εκείνος που δεν σκανδαλίζεται από άλλον, είτε για αμαρτίες είτε για συμπερασμούς από υποψίες.

38. Μεγάλο πράγμα να μην έχει κανείς πάθος προς τα πράγματα. Όμως πολύ μεγαλύτερο απ' αυτό είναι να μένει απαθής προς τα νοήματά τους.

39. Η αγάπη και η εγκράτεια κρατούν το νου απαθή και απέναντι των πραγμάτων και απέναντι των νοημάτων τους.

40. Ο νους του θεοφιλούς ανθρώπου δεν πολεμά εναντίον των πραγμάτων ούτε των νοημάτων τους, αλλά εναντίον των παθών που συνδέονται με τα νοήματα των πραγμάτων. Για παράδειγμα, δεν πολεμά εναντίον της γυναίκας ή εναντίον εκείνου που τον λύπησε, ούτε εναντίον των φαντασιών τους, αλλά εναντίον των παθών που συνδέονται με τις φαντασίες.

41. Όλος ο πόλεμος του μοναχού με τους δαίμονες, είναι να χωρίσει τα νοήματα από τα πάθη. Διαφορετικά δεν μπορεί να βλέπει τα πράγματα με απάθεια.

42. Άλλο είναι το πράγμα, άλλο το νόημα, και άλλο το πάθος. Και πράγμα είναι, για παράδειγμα, ο άνδρας, η γυναίκα, ο χρυσός κλπ. Νόημα είναι η απαθής ενθύμησή τους. Πάθος είναι ή φιλία παράλογη, ή μίσος ασυλλόγιστο κάποιου από τα προηγούμενα. Εναντίον λοιπόν του πάθους είναι η μάχη του μοναχού.

43. Νόημα εμπαθές είναι ένας λογισμός σύνθετος από πάθος και νόημα. Ας χωρίσουμε το πάθος από το νόημα και θ' απομείνει ο λογισμός απαθής. Και θα τα χωρίσομε, αν θέλομε, με την πνευματική αγάπη και την εγκράτεια.

44. Οι αρετές χωρίζουν το νου από τα πάθη, οι πνευματικές θεωρίες χωρίζουν το νου από τα απαθή νοήματα, ενώ η καθαρή προσευχή φέρνει το νου μπρος στον ίδιο το Θεό.

45. Οι αρετές είναι για την γνώση των δημιουργημάτων. Η γνώση για κείνον που την απόκτησε. Εκείνος που έχει την γνώση, την έχει για το Θεό, ο Οποίος γνωρίζεται χωρίς να γνωρίζομε πως, και γνωρίζει πέρα από κάθε γνώση.

46. Ο Θεός που είναι πέρα από κάθε πληρότητα, δεν έφερε στην ύπαρξη τα δημιουργήματα γιατί είχε ανάγκη από κάτι(Πραξ. 17, 25), αλλά για να απολαύσουν αυτά το Θεό μετέχοντάς Τον αναλόγως, και Αυτός για να ευφρανθεί για τα έργα Του(Ψαλμ. 103, 31), βλέποντάς τα να

ευφραίνονται και να χορταίνουν αδιάκοπα από εκείνα που δε χορταίνονται.

47. Ο κόσμος έχει πολλούς φτωχούς στο πνεύμα, αλλά όχι όπως πρέπει. Και έχει πολλούς που πενθούν, αλλά από χρηματική ζημία ή θάνατο τέκνων. Έχει και πολλούς πράους, αλλά σε σχέση με τα ακάθαρτα πάθη. και πολλούς που πεινούν και διψούν αλλά για να αρπάζουν τα ξένα και να κερδίζουν με αδικία. Έχει και πολλούς ελεήμονες, αλλά προς το σώμα και σ' εκείνα που αφορούν το σώμα, και πολλούς καθαρούς στην καρδιά, αλλά για χάρη της κενοδοξίας. Έχει επίσης ειρηνοποιούς, αλλά που υποτάσσουν την ψυχή στο σώμα, και πολλούς που διώκονται, αλλά ως άτακτοι. επίσης πολλούς που ονειδίζονται, αλλά για αισχρά αμαρτήματα. Μακάριοι όμως είναι εκείνοι που ενεργούν έτσι και πάσχουν μόνο για τον Χριστό. Και γιατί είναι μακάριοι; Γιατί σ' αυτούς ανήκει η βασιλεία των Ουρανών και αυτοί είναι που θα δουν τον Θεό κλπ.(Ματθ. 5, 3-12). Ώστε δεν είναι μακάριοι επειδή ενεργούν έτσι και πάσχουν, γιατί και αυτοί που προαναφέραμε κάνουν το ίδιο, αλλά επειδή κάνουν και πάσχουν όλα αυτά για το Χριστό.

48. Σε ό,τι κάνομε, ζητείται από το Θεό ο σκοπός για τον οποίο το κάνομε, όπως πολλές φορές το είπαμε, αν δηλαδή το κάνομε γι' Αυτόν, ή για κάτι άλλο. Όταν λοιπόν θέλομε να κάνομε το αγαθό, να μην έχομε σκοπό την ανθρωπαρέσκεια, αλλά το Θεό, ώστε αποβλέποντας σ' Αυτόν, να τα κάνομε όλα γι' Αυτόν, για να μην υποφέρομε και τον κόπο, και χάνομε και την ανταμοιβή.

49. Κατά την ώρα της προσευχής διώξε από το νου σου και τα ψιλά νοήματα των ανθρώπινων πραγμάτων και κάθε θεωρία των δημιουργημάτων, για να μην φαντάζεσαι τα κατώτερα και ξεπέσεις από τον ασύγκριτα ανώτερο απ' όλα τα όντα.

50. Αν αγαπήσομε αληθινά τον Θεό, με την αγάπη αυτή διώχνουμε τα πάθη. Η αγάπη προς Αυτόν είναι το να προτιμούμε Αυτόν από τον κόσμο, και την ψυχή από το σώμα, καταφρονώντας τα κοσμικά πράγματα και αφιερώνοντας όλο τον χρόνο μας σ' Αυτόν με εγκράτεια, αγάπη, προσευχή, ψαλμωδία και τα όμοια.

51. Αν αφοσιωθούμε στο Θεό για πολύ καιρό και φροντίζομε για τη θεραπεία του παθητικού μέρους της ψυχής, δε θα παρασυρθούμε πλέον από τις προσβολές των λογισμών, αλλά κατανοώντας με μεγαλύτερη ακρίβεια τις αιτίες τους και κόβοντάς τις γινόμαστε πιο διορατικοί, ώστε να εκπληρώνεται σ' εμάς το ψαλμικό: «Το μάτι μου θα παρατηρήσει τους εχθρούς μου, και θ' ακούσει το αυτί μου αυτούς που ξεσηκώνονται δόλια εναντίον μου»(Ψαλμ. 91, 12).

52. Όταν βλέπεις το νου σου να αναστρέφεται με ευσέβεια και δικαιοσύνη μέσα στα νοήματα του κόσμου, να ξέρεις ότι και το σώμα σου παραμένει καθαρό και αναμάρτητο. Όταν όμως βλέπεις το νου σου να ασχολείται με κατά διάνοιαν αμαρτίες και δεν τον εμποδίζεις, να γνωρίζεις ότι και το σώμα σου δεν θα αργήσει να πέσει σ' αυτές.

53. Όπως το σώμα περιβάλλεται από τα πράγματα, έτσι και ο νους περιβάλλεται από τα νοήματα. Και όπως το σώμα πορνεύει με το σώμα της γυναίκας, έτσι και ο νους πορνεύει με το νόημα της γυναίκας, δια μέσου της φαντασίας του σώματός του, γιατί βλέπει τη μορφή του σώματός του κατά διάνοιαν ενωμένη με τη μορφή της γυναίκας. Επίσης και την μορφή αυτού που τον λύπησε, την εκδικείται κατά διάνοιαν με τη μορφή του δικού του σώματος. Παρόμοια συμβαίνει και με τ' άλλα αμαρτήματα. Γιατί ό,τι ενεργεί το σώμα στον κόσμο των πραγμάτων, το ίδιο κάνει και ο νους στο στον κόσμο των νοημάτων.

54. Δεν πρέπει να φρίξομε και να εκπλαγούμε και να μας φύγει το μυαλό μας, που ο Θεός και Πατέρας δεν κρίνει κανένα, αλλά όλη την κρίση την έδωσε στον Υιό(Ιω. 5, 22) – και ο Υιός λέει: «Μην κρίνετε, για να μην κριθείτε(Ματθ. 7, 1). μην καταδικάζετε, για να μην καταδικαστείτε»(Λουκ. 6, 37). όμοια και ο Απόστολος Παύλος: «Μην καταδικάζετε για κάτι πρόωρα, έως ότου έρθει ο Κύριος»(Α΄ Κορ. 4, 5), και: «Με την απόφαση που καταδικάζεις τον άλλο, καταδικάζεις τον εαυτό σου»(Ρωμ. 2, 1) – όμως οι άνθρωποι, αφού σταμάτησαν να κλαίνε για τις αμαρτίες τους, αφαίρεσαν την κρίση από τον Υιό, και σαν να είναι αναμάρτητοι κρίνουν και καταδικάζουν ο ένας τον άλλον. Ο ουρανός έμεινε κατάπληκτος απ' αυτό, η γη έφριξε, αυτοί όμως μένουν αναίσθητοι και δεν ντρέπονται.

55. Εκείνος που ασχολείται με τις αμαρτίες των άλλων ή και από υποψίες μόνο κρίνει τον αδελφό, δεν έκανε ακόμα αρχή στη μετάνοια, ούτε εξετάζει να βρει τις δικές του αμαρτίες, που είναι πράγματι πιο βαριές κι από τ' ασήκωτο μολύβι. Ούτε κατάλαβε ακόμη πώς ο άνθρωπος γίνεται αναίσθητος, αγαπά τα μάταια και επιδιώκει το ψεύδος(Ψαλμ. 4, 3). Γι' αυτό σαν άνθρωπος χωρίς μυαλό που περπατεί στο σκοτάδι, παραβλέποντας τις δικές του αμαρτίες, φαντάζεται τις αμαρτίες των άλλων, είτε είναι πραγματικές είτε είναι υποψίες δικές του.

56. Η φιλαυτία, όπως έχει πολλές φορές λεχθεί, γίνεται αιτία όλων των εμπαθών λογισμών. Από αυτή γεννιούνται οι τρεις καθολικότατοι λογισμοί της επιθυμίας: ο λογισμός της γαστριμαργίας, της φιλαργυρίας και της κενοδοξίας. Από τη γαστριμαργία γεννιέται ο λογισμός της πορνείας, από την κενοδοξία, ο λογισμός της υπερηφάνειας. Οι άλλοι εμπαθείς λογισμοί, δηλαδή της οργής, της λύπης, της μνησικακίας, της κατακρίσεως και οι λοιποί, ακολουθούν αυτούς τους τρεις. Αυτά τα πάθη λοιπόν, δένουν το νου μαζί με τα υλικά πράγματα, και τον τραβούν κάτω στη γη, καθώς βρίσκονται πάνω του σαν μια βαρύτατη πέτρα, ενώ εκ φύσεως ο νους είναι ελαφρότερος και πιο ευκίνητος κι από τη φωτιά.

57. Αρχή όλων των παθών είναι η φιλαυτία, τέλος η υπερηφάνεια. Φιλαυτία είναι η παράλογη αγάπη προς το σώμα. Εκείνος που την έκοψε σύρριζα, έκοψε μαζί της και όλα τα πάθη.

58. Όπως οι κατά σάρκα γονείς έχουν ιδιαίτερη αγάπη στα παιδιά τους, έτσι και ο νους συνδέεται φυσικώς με τους λόγους του. Και όπως όσοι γονείς αγαπούν παθολογικά τα παιδιά τους και, ακόμη κι αν είναι εντελώς καταγέλαστα από όλους, αυτοί τα θεωρούν πως είναι τα πιο ικανά και τα πιο ωραία, έτσι και στον άφρονα νου οι λόγοι του, ακόμη και αν είναι οι πιο χειρότεροι απ' όλους, του φαίνονται φρονιμότατοι. Στο σοφό όμως νου δε φαίνονται έτσι οι λόγοι του. αλλά όταν νομίσει ότι είναι αληθινοί και καλοί, τότε μάλιστα δεν πιστεύει στην κρίση του, αλλά βάζει άλλους σοφούς να κρίνουν τους λόγους και τους λογισμούς του, μην τυχόν προσπαθεί ή προσπάθησε μάταια, και από αυτούς παίρνει τη βέβαιωση.

59. Όταν νικήσεις κανένα από τα ατιμότερα πάθη, π.χ. την γαστριμαργία ή την πορνείαή την οργή ή την πλεονεξία, ευθύς σου έρχεται ο λογισμός της κενοδοξίας. Αν τον νικήσεις κι αυτόν, σου έρχεται ο λογισμός της υπερηφανείας.

60. Όλα τα αισχρά πάθη, όσο κυριαρχούν στην ψυχή διώχνουν απ' αυτή το λογισμό της κενοδοξίας. όταν όμως όλα αυτά νικηθούν, τότε τον επαναφέρουν σ' αυτήν.

61. Η κενοδοξία, κι όταν άλλοτε διώχνεται, κι όταν άλλοτε παραμένει, γεννά την υπερηφάνεια. Και όταν διώχνεται προκαλεί την οίηση, ενώ όταν παραμένει, φέρνει την αλαζονεία. Την κενοδοξία την αφανίζει η κρυφή πνευματική εργασία. Την υπερηφάνεια την αφανίζει το να αποδίδει ο αγωνιστής στο Θεό τα κατορθώματα.

62. Εκείνος που κρίθηκε άξιος να λάβει γνώση του Θεού, και δοκίμασε γνήσια την ηδονή που προέρχεται απ' αυτήν, αυτός καταφρονεί όλες τις ηδονές που γεννιούνται από το επιθυμητικό.

63. Εκείνος που επιθυμεί τα επίγεια, επιθυμεί ή τροφές, ή σαρκικές ηδονές, ή δόξα ανθρώπινη, ή χρήματα, ή κάτι άλλο σχετικό με αυτά. Και αν ο νους δεν βρει κάτι ανώτερο για να μεταφέρει σ' αυτό την επιθυμία του, δε θα πεισθεί ποτέ να καταφρονήσει τα παραπάνω. Και ασυγκρίτως ανώτερο απ' αυτά είναι η γνώση του Θεού και των θείων.

64. Εκείνοι που καταφρονούν τις ηδονές, τις καταφρονούν ή από φόβο ή από ελπίδα ή από πνευματική γνώση ή και από αγάπη προς το Θεό.

65. Η γνώση των θείων χωρίς άγιο πάθος, δεν καταπείθει τελικά το νου να καταφρονεί τα υλικά, αλλά μοιάζει με απλό λογισμό αισθητού πράγματος. Γιατί είναι δυνατό να βρει κανείς πολλούς ανθρώπους με πολλή γνώση, και εντούτοις να κυλιούνται στα σαρκικά πάθη σαν χοίροι στην λάσπη. Γιατί αφού με κάποια επιμέλειά τους καθαρίσθηκαν λίγο και επέτυχαν την γνώση, ύστερα αμέλησαν και έγιναν όμοιοι με τον Σαούλ, ο οποίος ενώ κρίθηκε άξιος για την βασιλεία, επειδή έζησε ανάξια, εκδιώχθηκε απ' αυτήν με φοβερή οργή(Α΄ Βασ. 10, 1. 16, 1).

66. Όπως ο ψιλός λογισμός των ανθρώπινων πραγμάτων δεν εξαναγκάζει το νου να καταφρονεί τα

θεία, έτσι και η ψιλή γνώση των θείων δεν πείθει τελικά να καταφρονήσει κανείς τα ανθρώπινα. Γιατί η αλήθεια, τώρα υπάρχει ως σκιά και σε εικασίες, και γι' αυτό χρειάζεται το μακάριο πάθος της αγίας αγάπης, η οποία δεσμεύει το νου με τις πνευματικές θεωρίες και τον πείθει να προτιμά τα άϋλα από τα υλικά, και τα νοητά και θεία από τα αισθητά.

67. Εκείνος που έκοψε τα πάθη και έκανε ψιλούς τους λογισμούς του, δεν έπεται ότι οπωσδήποτε και τα έστρεψε προς τα θεία. Αλλά μπορεί να μην έχει πάθος μήτε για τα ανθρώπινα, μήτε και για τα θεία. αυτό συμβαίνει στους πρακτικούς μόνο και που δεν έχουν αξιωθεί ακόμη να αποκτήσουν την γνώση. Αυτοί απέχουν από τα πάθη ή από το φόβο της κολάσεως ή για την ελπίδα της βασιλείας.

68. Στη ζωή αυτή, στηριζόμαστε στην πίστη, όχι στην αίσθηση(Β΄ Κορ. 5, 7). και έχομε την αρετή αμυδρά, όπως μέσα σε καθρέφτη(Α΄ Κορ. 13, 12), και γι' αυτό έχομε ανάγκη να ασχολούμαστε πολύ με τα θεία, ώστε με την πολυχρόνια και εμπεριστατωμένη μελέτη, να αποκτήσομε συνήθεια των θείων θεωριών που δύσκολα αποσπάται.

69. Αν κόψομε τις αιτίες των παθών και ασχοληθούμε με τις πνευματικές θεωρίες για λίγο μόνο, χωρίς να επιμείνομε σ' αυτές και να τις κάνομε κύριο έργο μας, εύκολα πάλι ξαναγυρίζομε στα σαρκικά πάθη, χωρίς να κερδίσομε τίποτε άλλο από γυμνή γνώση και οίηση. Το τέλος της είναι ο σκοτισμός σιγά σιγά και της ψιλής γνώσεως και το ολοκληρωτικό παραστράτημα του νου προς τα υλικά.

70. Αξιοκατηγόρητο πάθος αγάπης απασχολεί το νου με τα υλικά πράγματα, ενώ αξιέπαινο πάθος αγάπης τον δένει με τα θεία. Γιατί έχει συνήθεια ο νους, στα πράγματα με τα οποία ασχολείται πολύν καιρό, σ' αυτά και να απλώνεται. Και σε κείνα που απλώνεται, σ' εκείνα να στρέφει την επιθυμία και την αγάπη. είτε στα θεία και συγγενή του και νοητά, είτε στα πράγματα και τα πάθη της σάρκας.

71. Ο Θεός έκτισε τον ορατό και τον αόρατο κόσμο και ο ίδιος έπλασε και την ψυχή και το σώμα. Και αν ο ορατός κόσμος είναι τόσο ωραίος, πόσο ωραίος άραγε είναι ο αόρατος; Και αν ο αόρατος είναι ωραιότερος από τον ορατό, πόσο τους ξεπερνά και τους δύο ο δημιούργός τους Θεός; Αν λοιπόν ανώτερος απ' όλα τα δημιουργήματα είναι ο Δημιουργός όλων των καλών, με ποιο λόγο ο νους εγκαταλείπει το καλύτερο και ασχολείται με τα χειρότερα απ' όλα, δηλαδή με τα πάθη της σάρκας; Ή είναι φανερό, επειδή αυτά από τη γέννησή του τα συναναστράφηκε και τα συνήθισε, ενώ το Θεό, τον ανώτερο απ' όλα και πάνω απ' όλα, δεν Τον γνώρισε ακόμη τελείως. Αν λοιπόν με πολύκαιρη άσκηση στην εγκράτεια των ηδονών και με την μελέτη των θείων, λίγο λίγο τον χωρίσομε από αυτή την σχέση με τα πάθη, τότε εκτείνεται προς τα θεία και σιγά σιγά προοδεύει και γνωρίζει τη θεϊκή αξία του. Και τέλος όλο τον πόθο του τον μεταφέρει στο Θεό.

72. Εκείνος που λέει χωρίς πάθος τα αμαρτήματα του αδελφού, το κάνει για δύο αιτίες: ή για να τον διορθώσει, ή για να ωφελήσει άλλον. Αν δεν τα λέει για καμιά από τις δύο αυτές αιτίες είτε στον αδελφό, είτε σε άλλον, τότε ή τον υβρίζει ή τον εξευτελίζει. Και δεν θα ξεφύγει την εγκατάλειψη του Θεού, αλλά θα πέσει ή στο ίδιο, ή σε άλλο παράπτωμα, και αφού ελεγχθεί και εξευτελιστεί από άλλους, θα καταντροπιαστεί.

73. Άνθρωποι που διαπράττουν την ίδια αμαρτία, δεν το κάνουν όλοι για τον ίδιο λόγο. Για παράδειγμα, άλλο είναι να αμαρτάνει κανείς από συνήθεια, και άλλο γιατί τον παρέσυρε μια ξαφνική παρόρμηση. αυτός ούτε πριν είχε την αμαρτία στο νου του, ούτε έπειτα, αλλά και πάρα πολύ υποφέρει γι' αυτό που έκανε. Αντίθετα, εκείνος που αμαρτάνει από συνήθεια, και πρώτα δεν έπαυε κατά διάνοιαν να αμαρτάνει, και μετά την αμαρτία, την ίδια διάθεση έχει.

74. Εκείνος που εργάζεται την αρετή από κενοδοξία, είναι φανερό ότι και την γνώση για λόγους κενοδοξίας την επιδιώκει. Αυτός ούτε λέει, ούτε κάνει κάτι για πνευματική οικοδομή των άλλων, αλλά σε όλα κυνηγά την δόξα εκείνων που τον βλέπουν ή τον ακούνε. Το πάθος του ελέγχεται, όταν μερικοί από αυτούς τον κατηγορήσουν για τα έργα του ή για τα λόγια του. Τότε λυπάται υπερβολικά, όχι διότι δεν ωφελήθηκαν εκείνοι που τον άκουσαν, γιατί δεν ήταν αυτός ο σκοπός του, αλλά γιατί εξευτελίστηκε.

75. Το πάθος της φιλαργυρίας αποδεικνύεται από το ότι χαίρεται κανείς όταν παίρνει και λυπάται όταν δίνει. Δεν μπορεί ένας τέτοιος να είναι διαχειριστής χρημάτων.

76. Όταν υποφέρει κανείς, κάνει υπομονή για τα εξής: ή για την αγάπη του Θεού, ή για την ελπίδα της ανταμοιβής, ή για το φόβο της κολάσεως, ή για το φόβο των ανθρώπων, ή γιατί έτσι είναι πλασμένος, ή για την ηδονή, ή για κέρδος, ή από κενοδοξία, ή από ανάγκη.

77. Άλλο είναι το να απαλλαγεί κανείς από τους λογισμούς και άλλο το να ελευθερωθεί από τα πάθη. Και πολλές φορές απαλλάσσεται από τους λογισμούς όταν δεν είναι παρόντα τα πράγματα, προς τα οποία έχει τα πάθη. Κρύβονται όμως τα πάθη μέσα στην ψυχή και όταν εμφανιστούν τα πράγματα, φανερώνεται η ύπαρξή τους. Πρέπει λοιπόν να παρατηρούμε το νου μας στη σχέση του με τα πράγματα, και ν' αντιλαμβανόμαστε σε ποιο πράγμα κατευθύνεται το πάθος του.

78. Ειλικρινής φίλος είναι εκείνοςο οποίος συμμερίζεται στην ώρα του πειρασμού τις θλίψεις, τις ανάγκες και τις συμφορές του πλησίον που φέρνει η περίσταση, σαν να είναι δικές του, με τρόπο αθόρυβο και ατάραχο.

79. Μην περιφρονήσεις τη συνείδησή σου που σε συμβουλεύει πάντοτε τα άριστα. Γιατί σου υποβάλλει υποδείξεις θείες και αγγελικές και σε ελευθερώνει από τους κρυφούς μολυσμούς της καρδιάς και σου χαρίζει παρρησία και θάρρος κατά την ώρα του θανάτου σου.

80. Αν θέλεις να έχεις επίγνωση και μετριοφροσύνη και να μην είσαι δούλος στο πάθος της οιήσεως, να αναζητείς στα όντα τι είναι εκείνο που διαφεύγει τη γνώση σου. Θα βρεις τότε, ότι σου διαφεύγουν πάρα πολλά και διάφορα, και θα θαυμάσεις για την άγνοιά σου και θα ταπεινωθείς. Και αφού γνωρίσεις τον εαυτό σου, θα κατανοήσεις πολλά και σπουδαία και θαυμαστά πράγματα. Γιατί η φανταστική γνώση, δεν αφήνει κανένα να προχωρήσει στην πραγματική γνώση.

81. Εκείνος ακριβώς θέλει να σωθεί, που δεν αντιστέκεται στα ιατρικά φάρμακα. κι αυτά είναι πόνοι και λύπες που μας στέλνει ο Θεός μέσω ποικίλων συμφορών. Όποιος όμως αντιστέκεται, δεν γνωρίζει ούτε τι εμπορεύεται εδώ, ούτε τι θα έχει κερδίσει από αυτές φεύγοντας από τον κόσμο αυτό.

82. Η κενοδοξία και η φιλαργυρία, γεννούν η μία την άλλη. Γιατί εκείνοι που είναι κενόδοξοι, πλουτίζουν, κι εκείνοι που πλουτίζουν γίνονται κενόδοξοι. αλλά αυτά στους κοσμικούς. γιατί ο μοναχός όταν δεν έχει τίποτα, γίνεται πιο κενόδοξος. αν πάλι έχει χρήματα τα κρύβει, γιατί ντρέπεται να έχει κάτι αταίριαστο στο σχήμα του.

83. Ιδίωμα της κενοδοξίας του μοναχού είναι να κενοδοξεί για αρετή και τα επακόλουθά της. Ιδίωμα της υπερηφάνειάς του είναι να φουσκώνει για τα κατορθώματά του, να εξευτελίζει τους άλλους και να μην τα αποδίδει στο Θεό, αλλά στον εαυτό του. Ιδίωμα της κενοδοξίας και υπερηφάνειας του κοσμικού είναι να κενοδοξεί και να φουσκώνει για σωματική ομορφιά, για πλούτο, για εξουσία και φρόνηση.

84. Οι επιτυχίες των κοσμικών είναι πτώσεις των μοναχών, και οι επιτυχίες των μοναχών είναι πτώσεις των κοσμικών. Παράδειγμα. οι επιτυχίες των κοσμικών είναι πλούτος και δόξα και εξουσία και απόλαυση και τα πολλά και καλά παιδιά και όσα επακολουθούν σ' αυτά, τα οποία όταν επιτύχει ο μοναχός, χάνεται. Τα κατορθώματα του μοναχού είναι ακτημοσύνη, αδοξία, αδυναμία, εγκράτεια, κακοπάθεια και τα παρεπόμενά τους. Αυτά ο φιλόκοσμος όταν του συμβούν χωρίς να θέλει, τα θεωρεί μεγάλο δυστύχημα και κινδυνεύει πολλές φορές και να κρεμαστεί. μερικοί μάλιστα το έκαναν.

85. Οι τροφές δημιουργήθηκαν για δύο αιτίες, για τροφή και για θεραπεία. Εκείνοι λοιπόν που τρώνε πέρα από τις δύο αυτές αιτίες, καταδικάζονται ως φιλήδονοι, γιατί κάνουν κατάχρηση εκείνων που δόθηκαν από τον Θεό για χρήση. Και σε όλα τα πράγματα, η κακή χρήση είναι αμαρτία.

86. Ταπεινοφροσύνη είναι μια ακατάπαυστη προσευχή με δάκρυα και κακοπάθεια. Αυτή επικαλείται πάντοτε το Θεό σε βοήθεια και δεν αφήνει να θαρρεύεται στη δική της δύναμη και σοφία ανόητα, ούτε να υπερηφανεύεται έναντι κανενός. Αυτά είναι φοβερές αρρώστιες του πάθους

της υπερηφάνειας.

87. Άλλο είναι να πολεμά κανείς τον ψιλό λογισμό, για να μην βάλει σε κίνηση το πάθος. και άλλο να πολεμά τον εμπαθή λογισμό, για να μη συμβεί συγκατάθεση. Και οι δύο αυτοί τρόποι δεν αφήνουν να πολυκαιρίσουν οι λογισμοί.

88. Η λύπη είναι ενωμένη με τη μνησικακία. Όταν ο νους βλέπει με λύπη το πρόσωπο του αδελφού στον καθρέφτη της μνήμης, είναι φανερό ότι έχει μνησικακία εναντίον του. Οι δρόμοι των μνησικάκων οδηγούν στον πνευματικό θάνατο(Παροιμ. 12, 28), γιατί κάθε μνησίκακος είναι παραβάτης του Νόμου(Παροιμ. 21, 24).

89. Αν εσύ έχεις μνησικακία εναντίον άλλου, να προσεύχεσαι γι' αυτόν, και σταματάς την κίνηση του πάθους, αποχωρίζοντας με την προσευχή τη λύπη από την θύμηση του κακού που σου έκανε. Όταν αποκτήσεις αγάπη και φιλανθρωπία, θα εξαφανίσεις εντελώς το πάθος από την ψυχή σου. Αν άλλος μνησικακεί εναντίον σου, γίνε ευεργετικός και ταπεινός προς αυτόν και να του φέρεσαι με καλούς τρόπους και με αυτά τον ελευθερώνεις από το πάθος.

90. Τη λύπη εκείνου που σε φθονεί, με κόπο θα την σταματήσεις, γιατί θεωρεί συμφορά του αυτό που φθονεί σ' εσένα. και δεν είναι δυνατόν διαφορετικά να τον σταματήσεις αν δεν του το αποκρύψεις. Αν τώρα πολλούς τους ωφελεί το καλό που έχεις, ενώ σ' εκείνον προκαλεί λύπη, ποια πλευρά θα καταφρονήσεις; Ανάγκη λοιπόν να μη χάσουν οι πολλοί την ωφέλειά τους, αλλά κι αυτόν να μην τον παραμελήσεις. Ούτε να παρασυρθείς από την κακία του πάθους ώστε να μην πολεμάς το πάθος του φθόνου, αλλά τον πάσχοντα απ' αυτό. Αλλά με την ταπεινοφροσύνη σου να νομίζεις ότι είναι ανώτερός σου, και σε κάθε καιρό και τόπο και πράγμα να τον προτιμάς. Το δικό σου φθόνο τώρα, μπορείς να τον σταματήσεις, αν σ' εκείνα που χαίρεται ο φθονούμενος, χαίρεσαι κι εσύ μαζί, και σ' εκείνα που λυπάται, λυπάσαι κι εσύ, εκπληρώνοντας τη συμβουλή του Αποστόλου: «Να χαίρεστε μ' αυτούς που χαίρονται, και να κλαίτε μ' αυτούς που κλαίνε»(Ρωμ. 12, 15).

91. Ο νους μας βρίσκεται ανάμεσα σε δύο, που κάνει καθένα τα δικά του, το ένα την αρετή, και το άλλο την κακία, δηλαδή μεταξύ αγγέλου και δαίμονα. Και ο νους έχει εξουσία και δύναμη, σ' όποιο θέλει, είτε να ακολουθήσει είτε να αντισταθεί.

92. Οι αγγελικές δυνάμεις μας παρακινούν στα καλά, και τα φυσικά σπέρματα και η αγαθή προαίρεση μας βοηθούν. Τις προσβολές των δαιμόνων τις υποβοηθούν τα πάθη και η κακή προαίρεση.

93. Τον καθαρό νου, άλλοτε ο ίδιος ο Θεός έρχεται και τον διδάσκει, άλλοτε οι άγιες δυνάμεις του προβάλλουν τα καλά, άλλοτε η θεωρία για την φύση των πραγμάτων.

94. Ο νους που αξιώθηκε να αποκτήσει την πνευματική γνώση, πρέπει να διατηρεί απαθή τα νοήματα των πραγμάτων, τα αντικείμενα της θεωρίας ασφαλισμένα από λάθος, και την κατάσταση της προσευχής αθόλωτη. Αυτά όμως δεν μπορεί να τα φυλάγει πάντοτε, καθώς τον θολώνουν οι αναθυμιάσεις της σάρκας με την επιβουλή των δαιμόνων.

95. Δεν συμβαίνει να οργιζόμαστε κιόλας για όσα λυπούμαστε. Γιατί είναι περισσότερα εκείνα που προξενούν λύπη, παρά οργή. Παράδειγμα. έσπασε το τάδε πράγμα, χάθηκε το τάδε, πέθανε ο δείνα. Γι' αυτά λυπούμαστε μόνο. για τα λοιπά όμως και λυπούμαστε και θυμώνομε γιατί δεν έχομε διάθεση φιλοσοφημένη.

96. Ο νους, όταν δέχεται τα νοήματα των πραγμάτων, μετασχηματίζεται ανάλογα με το κάθε νόημα. Όταν τα θεωρεί πνευματικώς , μεταμορφώνεται κατά ποικίλους τρόπους ανάλογα με κάθε θεωρία. Όταν όμως ενωθεί με τον Θεό, τότε γίνεται τελείως άμορφος και ασχημάτιστος. Γιατί θεωρώντας τον Μονοειδή Θεό γίνεται και ο νους μονοειδής και φωτοειδής.

97. Ψυχή τέλεια είναι εκείνη που η παθητική δύναμή της έχει κλίνει ολότελα προς το Θεό.

98. Νους τέλειος είναι εκείνος ο οποίος με την αληθινή πίστη του γνώρισε πάνω από κάθε γνώση, με τρόπο υπεράγνωστο, τον Υπεράγνωστο, και είδε καθολικά τα δημιουργήματά Του, και έλαβε

από τον Θεό την περιεκτική γνώση περί Πρόνοιας και Κρίσεως των δημιουργημάτων Του. εννοώ βέβαια όσο αυτό είναι δυνατό σε ανθρώπους.

99. Ο χρόνος τέμνεται σε τρία (παρελθόν, παρόν, μέλλον). Και η πίστη απλώνεται και στα τρία τμήματα, ενώ η ελπίδα στο ένα και η αγάπη στα δύο. Επίσης η πίστη και η ελπίδα φτάνουν ως ένα σημείο – ως το τέλος της επίγειας ζωής-, ενώ η αγάπη διαμένει στους άπειρους αιώνες, υπερενωμένη με τον Υπεράπειρο και πάντοτε υπεραυξανόμενη. Και για τούτο, μεγαλύτερο απ' όλα είναι είναι η αγάπη(Α΄ Κορ. 13, 13).

Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής

Τέταρτη Εκατοντάδα των κεφαλαίων περί Αγάπης

1. Πρώτα ο νους αισθάνεται θαυμασμό καθώς εννοεί την απόλυτη απειρία του Θεού κι εκείνο το απέραντο και πολυπόθητο πέλαγος της Θεότητας. Έπειτα κυριεύεται από έκπληξη καθώς σκέφτεται πως ο Θεός δημιούργησε τα πάντα από το μηδέν. Αλλά όπως η μεγαλοσύνη Του δεν έχει όριο(Ψαλμ. 144,3), έτσι και δεν μπορεί κανείς να εξιχνιάσει τη σοφία Του(Ησ. 40,28).

2. Πώς να μην θαυμάζει ο νους, όταν συλλογίζεται το απέραντο πέλαγος της αγαθότητας του Θεού, που είναι πέρα από κάθε έκπληξη; Ή πώς να μην σαστίσει, όταν σκέφτεται πως και από που έγινε η λογική και νοερή ουσία, και τα τέσσερα στοιχεία από τα οποία αποτελούνται τα σώματα, χωρίς να υπάρχει καμιά ύλη πριν από την δημιουργία τους, και ποια είναι η δύναμη εκείνη που μπήκε σε ενέργεια και τα έφερε στην ύπαρξη; Αλλά τούτο οι Έλληνες δεν το παραδέχονται, γιατί αγνοούν την παντοδύναμη Αγαθότητα και τη δραστική σοφία και γνώση Της που ξεπερνά κάθε νου.

3. Επειδή ο Θεός είναι προαιώνια Δημιουργός, όταν θέλει δημιουργεί με τον ομοούσιο Λόγο Του και το Πνεύμα από άπειρη αγαθότητα. Και μη ρωτήσεις για ποιο λόγο δημιούργησε τώρα, αφού είναι αγαθός πάντοτε; Γιατί εγώ σου απαντώ ότι η ανεξερεύνητη σοφία της άπειρης θείας ουσίας υπερβαίνει την ανθρώπινη γνώση.

4. Την γνώση των όντων που υπήρχε στο Θεό προαιώνια, έφερε στην ύπαρξη ο Δημιουργός και την πρόβαλε προς τα έξω, όταν το θέλησε. Γιατί είναι άτοπο να αμφιβάλομε αν ο παντοδύναμος Θεός μπορεί να δώσει ύπαρξη σε κάτι, όταν θέλει.

5. Για ποια αιτία δημιούργησε ο Θεός να το ερευνάς. γιατί είναι δυνατή αυτή η γνώση. Να μην ερευνάς όμως το πως και το γιατί δημιούργησε πρόσφατα, γιατί αυτό δεν είναι στις δυνατότητες του νου σου. Γιατί από τα θεία άλλα είναι κατανοητά στους ανθρώπους, κι άλλα ακατανόητα. Θεωρία αχαλίνωτη, ίσως ωθήσει και στον κρημνό, όπως είπε κάποιος από τους αγίους.

6. Μερικοί υποστηρίζουν ότι τα δημιουργήματα υπάρχουν προαιώνια μαζί με το Θεό, πράγμα αδύνατο. Πώς μπορούν να συνυπάρχουν προαιώνια με τον από κάθε άποψη Άπειρο τα από κάθε άποψη πεπερασμένα; Ή πώς είναι πράγματι δημιουργήματα, αν είναι συναιώνια με τον Δημιουργό; Ο λόγος αυτός είναι βέβαια των Ελλήνων, οι οποίοι παρουσιάζουν το Θεό ως Δημιουργό όχι της ουσίας των δημιουργημάτων, αλλά μόνο των ιδιοτήτων τους. Εμείς όμως, που έχομε γνωρίσει το Θεό ως παντοδύναμο, λέμε ότι είναι Δημιουργός όχι ιδιοτήτων, αλλά ουσιών μαζί με τις ιδιότητές τους. Κι αφού είναι έτσι, δεν συνυπάρχουν προαιωνίως τα δημιουργήματα με το Θεό.

7. Το θείον και τα σχετικά με αυτό, είναι από μία άποψη γνωστό, ενώ από άλλη άποψη παραμένει άγνωστο. Γίνεται γνωστό με τη θεωρία των ιδιοτήτων του. παραμένει όμως άγνωστο κατά την ουσία του.

8. Μη ζητήσεις στην απλή και άπειρη ουσία της Αγίας Τριάδας να βρεις έξεις και ικανότητες, για να μην την κάνεις σύνθετη όπως τα κτίσματα, πράγμα που είναι άτοπο και ανεπίτρεπτο να εννοήσεις για τον Θεό.

9. Μόνο η άπειρη και παντοδύναμη θεία ουσία που δημιούργησε τα πάντα, είναι απλή, μονοειδής, χωρίς ποιότητες, αμετάβλητη και αδιατάρακτη. Όλη η κτίση είναι σύνθετη από ουσία και γνωρίσματα, κι έχει ανάγκη από τη θεία Πρόνοια, γιατί δεν είναι απαλλαγμένη από μεταβλητότητα.

10. Κάθε ουσία, νοερή και αισθητική, όταν ήρθε στην ύπαρξη, έλαβε από το Θεό δυνάμεις κατάλληλες για την κατανόηση των όντων. Η νοερή ουσία έλαβε τη νοητική δύναμη, η αισθητική τις αισθήσεις.

11. Ο Θεός μετέχεται μόνο, ενώ η κτίση και μετέχει και μεταδίδει. Μετέχει στην ύπαρξη, μεταδίδει όμως μόνο το αγαθό και την ευδαιμονία. Αλλά με διαφορετικό τρόπο η σωματική και με

διαφορετικό τρόπο η ασώματη ουσία.

12. Η ασώματη ουσία μεταδίδει το αγαθό και την ευδαιμονία και όταν μιλά και όταν ενεργεί και όταν εξετάζεται θεωρητικά. η σωματική μόνον όταν εξετάζεται θεωρητικά.

13. Το να υπάρχει πάντοτε ή όχι νοερή και λογική ουσία εξαρτάται από τη βούληση Εκείνου, που όλα τα δημιούργησε καλά. Το να είναι όμως τα δημιουργήματα αγαθά ή κακά κατά την προαίρεση, αυτό εξαρτάται από τη θέλησή τους.

14. Το κακό δεν βρίσκεται στην ουσία των όντων, αλλά στην σφαλερή και άλογη κίνησή τους.

15. Η ψυχή κινείται λογικά και σωστά όταν το επιθυμητικό της μέρος έχει αποκτήσει σαν ιδιότητά του την εγκράτεια. κι όταν το θυμικό μέρος της είναι προσηλωμένο στην αγάπη και αποστρέφεται το μίσος. κι όταν το λογιστικό μέρος της βρίσκεται κοντά στον Θεό με προσευχή και πνευματική θεωρία.

16. Δεν έχει ακόμη τέλεια αγάπη, ούτε βαθιά γνώση της θείας πρόνοιας, εκείνος που σε καιρό πειρασμού δεν κάνει υπομονή για όσα λυπηρά του συμβαίνουν, αλλά αποκόβεται από την αγάπη των πνευματικών αδελφών.

17. Σκοπός της θείας πρόνοιας είναι να ενώνει με την ορθή πίστη και την πνευματική αγάπη εκείνους που έχει χωρίσει η κακία με διάφορους τρόπους, -αν βέβαια γι’ αυτό έπαθε ο Σωτήρας, δηλ. για να μαζέψει σε ένα τα διασκορπισμένα παιδιά του Θεού(Ιω. 11,52). Εκείνος λοιπόν που δεν ανέχεται τα ενοχλητικά, ούτε υποφέρει τα λυπηρά, ούτε υπομένει τα επίπονα, βαδίζει έξω από τη θεία αγάπη και το σκοπό της πρόνοιας.

18. Αφού η αγάπη δείχνει υπομονή και καλωσύνη(Α΄ Κορ. 13,4), όποιος λιγοψυχεί για τα όσα λυπηρά του συμβαίνουν και γι’ αυτό γίνεται κακός και διακόπτει την αγάπη προς εκείνους που τον λύπησαν, πώς δεν ξεπέφτει από το σκοπό της θείας πρόνοιας;

19. Πρόσεχε τον εαυτό σου μήπως η κακία που σε χωρίζει από τον αδελφό, δεν βρίσκεται στον αδελφό, αλλά σε σένα, και τρέξε να συμφιλιωθείς μαζί του, για να μην ξεπέσεις από την εντολή της αγάπης.

20. Μην καταφρονήσεις την εντολή της αγάπης, γιατί με αυτήν θα γίνεις υιός Θεού. Παραβαίνοντάς την, θα βρεθείς παιδί της γέενας.

21. Εκείνα που χωρίζουν από την αγάπη των φίλων είναι τα εξής: το να φθονεί κανείς ή να φθονείται, το να ζημιώνει ή να ζημιώνεται, το να προσβάλλει ή να προσβάλλεται, και οι λογισμοί από υποψίες. Μήπως λοιπόν προκάλεσες ή έπαθες κάτι τέτοιο και γι’ αυτό χωρίζεσαι από την αγάπη του φίλου;

22. Σου προκάλεσε κάποιο πειρασμό ο αδελφός σου και η λύπη σε οδήγησε στο μίσος; Μη νικιέσαι από το μίσος, αλλά να νικάς το μίσος με την αγάπη. Και θα το νικήσεις, αν προσεύχεσαι για χάρη του ειλικρινά στο Θεό και δέχεσαι την απολογία του. Ή και συ ο ίδιος τον ικανοποιείς με δική σου απολογία, θεωρώντας τον εαυτό σου αίτιο του πειρασμού και μακροθυμώντας, ώσπου να περάσει το σύννεφο.

23. Μακρόθυμος είναι εκείνος που περιμένει καρτερικά το τέλος του πειρασμού και κερδίζει τον έπαινο της υπομονής.

24. Ο άνθρωπος που μακροθυμεί, έχει πολλή φρόνηση(Παροιμ. 14,29)γιατί όλα όσα του συμβαίνουν, τα αναφέρει στο τέλος τους, και αυτό περιμένοντας, υπομένει τα λυπηρά. Και το τέλος του είναι, κατά τον Απόστολο, η αιώνια ζωή(Ρωμ. 6,22). «Και αυτή είναι η αιώνια ζωή, το να γνωρίζουν Εσένα, τον μόνο αληθινό Θεό, και τον Ιησού Χριστό που μας απέστειλες»(Ιω. 17,3).

25. Μην είσαι εύκολος στο να απορρίπτεις την πνευματική αγάπη, γιατί δεν έχει μείνει στους ανθρώπους άλλη οδός σωτηρίας.

26. Τον αδελφό που τον είχες μέχρι χθες πνευματικό και ενάρετο, μην τον κρίνεις σήμερα, επειδή ο πονηρός σ’ έβαλε να τον μισήσεις, ως κακό και φαύλο. Αλλά με την αγάπη που μακροθυμεί,

έχοντας στο νου σου τα χθεσινά καλά, διώξε το σημερινό μίσος της ψυχής.

27. Εκείνον που ως χθες τον επαινούσες ως καλό και τον εγκωμίαζες ως ενάρετο, μην τον κακολογήσεις σήμερα ως κακό και φαύλο, επειδή μετέβαλλες την αγάπη σου σε μίσος, προβάλλοντας τον κακό λόγο του αδελφού ως πρόσχημα του δικού σου μίσους. Αλλά εξακολούθησε τους επαίνους σου, έστω και αν ακόμη κυριαρχείσαι από τη λύπη, και με τον τρόπο αυτόν επανέρχεσαι στην ίδια σωτηριώδη αγάπη.

28. Όταν συνομιλείς με άλλους, πρόσεχε μήπως εξαιτίας της λύπης που διατηρείς ακόμα κρυμμένη, νοθεύσεις το συνηθισμένο έπαινο του αδελφού, ανακατώνοντας ασυναίσθητα στους λόγους σου την κατηγορία. Στη συνάντηση με τους άλλους να χρησιμοποιήσεις αγνό έπαινο του αδελφού και να προσεύχεσαι γι' αυτόν ειλικρινά σαν να προσεύχεσαι για τον εαυτό σου. έτσι θα ελευθερωθείς πολύ σύντομα από το ολέθριο μίσος.

29. Μην πεις, «Δεν μισώ τον αδελφό μου», ενώ δεν θέλεις να τον θυμάσαι, αλλά άκουσε τι λέει ο Μωυσής: «Μη νιώσεις μίσος για τον αδελφό σου στη διάνοιά σου. Να ελέγξεις τον αδελφό σου και δεν θα κάνεις εξαιτίας του αμαρτία»(Λευϊτ. 19,17).

30. Αν κάποιος επειδή πειράζεται από τον διάβολο επιμένει να σε κακολογεί, εσύ μη βγεις από την κατάσταση της αγάπης, καθώς ο ίδιος δαίμονας πειράζει και σένα κατά διάνοια. Και δε θα βγεις από την κατάσταση αυτή, αν ενώ σε κατηγορεί, εσύ εύχεσαι το καλό του, αν ενώ σε δυσφημεί, εσύ φανείς συμφιλιωτικός. Αυτή είναι η οδός της κατά Χριστόν φιλοσοφίας. Και όποιος δεν βαδίζει αυτή την οδό, δεν συγκατοικεί με τον Χριστό.

31. Μη νομίζεις ότι σε αγαπούν εκείνοι που σου μεταφέρουν λόγια τα οποία σου προξενούν λύπη και μίσος εναντίον του αδελφού, ακόμα και αν σου φαίνονται ότι λεν αλήθεια. αλλά να τους αποστρέφεσαι σαν θανατηφόρα φίδια, ώστε κι εκείνους να σταματήσεις να κατηγορούν, και την δική σου ψυχή να απαλλάξεις από την κακία.

32. Μη θίξεις τον αδελφό σου με υπονοούμενα, μην τυχόν σου ανταποδώσει κι εκείνος τα ίδια, και διώξεις την αγάπη και από τους δύο σας, αλλά με παρρησία γεμάτη αγάπη, πήγαινε κι έλεγξέ τον για να διαλύσεις τις αιτίες της λύπηςκαι ν' απαλλάξεις και τους δυο σας από την ταραχή και την λύπη.

33. Εξέτασε τη συνείδησή σου με κάθε λεπτομέρεια, μήπως εξαιτίας σου δεν συμφιλιώθηκε ο αδελφός μαζί σου. Και μην την καταφρονείς, γιατί αυτή γνωρίζει τα μυστικά σου και σε κατηγορεί την ώρα του θανάτου σου και σου γίνεται εμπόδιο την ώρα της προσευχής.

34. Την ώρα της ειρήνης σου μη θυμάσαι εκείνα που σου είπε ο αδελφός τον καιρό που σε στενοχώρησε, είτε σε σένακατά πρόσωπο τα είπε, είτε σε άλλον και μετά τα άκουσες, για να μην ξαναγυρίσεις στο ολέθριο μίσος κατά του αδελφού με το να ανέχεσαι τους λογισμούς της μνησικακίας.

35. Δεν μπορεί η λογική ψυχή, όταν έχει μίσος εναντίον κάποιου ανθρώπου, να ειρηνεύει με τον Θεό, ο οποίος έχει δώσει τις εντολές. Γιατί λέει: "Αν δεν συγχωρείτε στους ανθρώπους τα σφάλματά τους, μήτε ο Πατέρας σας ο ουράνιος θα συγχωρήσει τα δικά σας σφάλματα"(Ματθ. 6,14-15). Κι αν ο άλλος είναι που δεν θέλει να ειρηνεύει, εσύ πάντως φύλαξε τον εαυτό σου από το μίσος, και να προσεύχεσαι γι' αυτόν ειλικρινά και να μην τον κακολογείς σε κανέναν.

36. Η άκρα ειρήνη των αγίων αγγέλων συντηρείται από τις δύο αυτές διαθέσεις: από την αγάπη προς τον Θεό και την αγάπη μεταξύ τους. Το ίδιο συμβαίνει και με όλους τους αγίους από την αρχή του κόσμου. Ωραιότατα λοιπόν έχει λεχθείότι σ' αυτές τις δύο εντολές κρέμονται όλος ο νόμος και οι προφήτες(Ματθ. 22, 40).

37. Μη θέλεις ν' αρέσεις στον εαυτό σου, και δε θα μισείς τον αδελφό σου. Μην είσαι φίλαυτος, και θα γίνεις φιλόθεος.

38. Αν διάλεξες να ζήσεις μαζί με πνευματικούς αδελφούς, απαρνήσου από την πόρτα ακόμη τα θελήματά σου. Γιατί δε θα μπορέσεις με άλλον τρόπο να ειρηνεύσεις, ούτε με το Θεό, ούτε με τους

αδελφούς.

39. Εκείνος που μπόρεσε να αποκτήσει την τέλεια αγάπη και να ρυθμίσει σύμφωνα με αυτήν όλη την ζωή του, αυτός επικαλείται τον Κύριο Ιησού με το φωτισμό του Αγίου Πνεύματος (Α΄ Κορ. 12, 3).

40. Η αγάπη προς το Θεό επιθυμεί να δίνει πάντοτε φτερά στο νου για την αναστροφή με το Θεό, ενώ η αγάπη προς τον πλησίον, τον διαθέτει να σκέφτεται πάντοτε καλά γι' αυτόν.

41. Γνώρισμα εκείνου που αγαπά ακόμη την κούφια δόξα ή είναι προσκολλημένος σε κάτι υλικό, είναι να στενοχωρείται με τους ανθρώπους για τα πρόσκαιρα ή να μνησικακεί ή να διατηρεί μίσος εναντίον τους ή να είναι υποδουλωμένος σε αισχρούς λογισμούς. Για την ψυχή όμως που αγαπά το Θεό, όλα αυτά είναι τελείως ξένα.

42. Όταν μήτε πεις, μήτε πράξεις κάτι αισχρό κατά διάνοιαν, και όταν δεν μνησικακείς εναντίον εκείνου που σε ζημίωσε ή σε κατηγόρησε, και όταν την ώρα της προσευχής διατηρείς πάντοτε το νου σου άυλο και ασχημάτιστο, τότε να γνωρίζεις ότι έφθασες στα όρια της απάθειας και της τέλειας αγάπης.

43. Δεν είναι μικρός ο αγώνας να ελευθερωθεί κανείς από την κενοδοξία. Και ελευθερώνεται με την κρυφή εργασία των αρετών και τη συχνότερη προσευχή. Σημάδι δε της απαλλαγής είναι να μη μνησικακεί πλέον εναντίον εκείνου που τον κατηγόρησε ή τον κατηγορεί.

44. Αν θέλεις να είσαι δίκαιος, δίνε σε κάθε μέρος σου, δηλαδή στην ψυχή και στο σώμα, ό,τι τους πρέπει. Στο λογιστικό της ψυχής δίνε αναγνώσματα και θεωρίες και προσευχή. Στο θυμικό αγάπη πνευματική, που είναι αντίθετη στο μίσος. Στο επιθυμητικό, σωφροσύνη και εγκράτεια. Στο σαρκίο, τροφές και σκεπάσματα τα μόνα πιο απαραίτητα(Α΄ Τιμ. 6,8).

45. Ο νους ενεργεί κατά φύση, όταν έχει στην εξουσία του τα πάθη, και εξετάζει τους λόγους των όντων, και μένει στο Θεό.

46. Όπως την υγεία και την νόσο την αναφέρουμε στο σώμα του ζώου, και το φως και το σκοτάδι στο μάτι, έτσι η αρετή και η κακία αναφέρονται στην ψυχή και η γνώση και η αγνωσία στο νου.

47. Η πνευματική ενασχόλησητου χριστιανού στρέφεται στα εξής τρία: στις εντολές, στα δόγματα και στην πίστη. Οι εντολές χωρίζουν το νου από τα πάθη, τα δόγματα τον εισάγουν στην γνώση των όντων, ενώ η πίστη, στη θεωρία της Αγίας Τριάδας.

48. Άλλοι από τους αγωνιστές αποκρούουν μόνον τους εμπαθείς λογισμούς, άλλοι κόβουν και τα πάθη. Και η απόκρουση γίνεται π.χ. ή με ψαλμωδία ή με προσευχή ή με την ανύψωση του νου ή με κάποιον άλλο περισπασμό σε κάτι εκεί κοντά. Τα πάθη τα κόβει κανείς με την καταφρόνηση εκείνων των πραγμάτων, προς τα οποία έχει τα πάθη.

49. Τα πράγματα προς τα οποία έχομε τα πάθη είναι τα εξής: η γυναίκα, τα χρήματα, τα δώρα κτλ. Και την γυναίκα, τότε μπορεί κανείς να την καταφρονεί, όταν και μετά την αναχώρηση από τον κόσμο, μαραίνει το σώμα όπως χρειάζεται με την εγκράτεια. Τα χρήματα, όταν πείθει τον λογισμό του να ακολουθεί την αυτάρκεια στο κάθε τι, και τη δόξα όταν αγαπήσει την κρυφή εργασία των εντολών που φαίνεται μόνο στο Θεό. Παρόμοια και για τα άλλα πράγματα. Κι όποιος αυτά τα καταφρονεί, δε θα μισήσει ποτέ κανένα.

50. Εκείνος που απαρνήθηκε τα υλικά πράγματα, π.χ. τη γυναίκα, τα χρήματα κτλ., έκανε τον εξωτερικό άνθρωπο μοναχό, όχι όμως ακόμη και τον εσωτερικό. Ενώ εκείνος που απαρνήθηκε και τα εμπαθή νοήματα των πραγμάτων, αυτός έκανε μοναχό και τον εσωτερικό άνθρωπο, ο οποίος είναι ο νους. Και τον εξωτερικό άνθρωπο τον κάνει κανείς μοναχό εύκολα, μόνο αν το θελήσει. Αλλά δεν είναι μικρός ο αγώνας, να κάνει μοναχό τον εσωτερικό άνθρωπο.

51. Ποιος είναι αραγε στην παρούσα γενεά, που ελευθερώθηκε ολότελα από εμπαθή νοήματα και κρίθηκε άξιος να αποκτήσει αδιάκοπη την καθαρή και άυλη προσευχή, που είναι το σημάδι του εσωτερικού μοναχού;

52. Πολλά πάθη είναι κρυμμένα στις ψυχές μας, που βγαίνουν στην επιφάνεια όταν παρουσιάζονται τα πράγματα που τα ερεθίζουν.

53. Μπορεί κανείς να μην ενοχλείται από τα πάθη όταν λείπουν τα πράγματα, γιατί έφτασε σε ένα ορισμένο βαθμό απάθειας. Όταν όμως παρουσιαστούν τα πράγματα, αμέσως τα πάθη τραβούν την προσοχή του νου.

54. Μη νομίζεις ότι έχεις τέλεια απάθεια, όταν δεν είναι παρόν το πράγμα που ερεθίζει κάποιο πάθος. Όταν παρουσιαστεί αυτό κι εσύ μένεις ανεπηρέαστος και από αυτό και από τη μνήμη του κατόπιν, τότε να γνωρίζεις ότι έφτασες στα όρια της απάθειας. Αλλά ούτε τότε να μην αμελήσεις. γιατί αρετή που πολυκαιρίζει νεκρώνει τα πάθη, όταν όμως παραμελείται, αυτά πάλι ξεσηκώνονται.

55. Εκείνος που αγαπά το Χριστό, οπωσδήποτε Τον μιμείται όσο μπορεί. Ο Χριστός π.χ. δεν έπαυσε να ευεργετεί τους ανθρώπους. και ενώ δεχόταν την αχαριστία και τις βλασφημίες τους, έδειχνε μακροθυμία. και όταν Τον χτυπούσαν και Τον θανάτωναν, υπέμεινε χωρίς καθόλου να λογαριάζει για κανένα το κακό που Του έκανε. Αυτά τα τρία είναι τα έργα της αγάπης προς τον πλησίον, χωρίς τα οποία, εκείνος που λέει ότι αγαπά το Χριστό ή ότι θα επιτύχει την βασιλεία Του, ξεγελά τον εαυτό του. Γιατί ο Κύριος λέει: "Δεν θα μπει στη βασιλεία των ουρανών καθένας που με λέει Κύριε – Κύριε, αλλά όποιος κάνει το θέλημα του Πατέρα μου"(Ματθ. 7, 21), και πάλι: "Όποιος με αγαπά, θα τηρήσει τις εντολές μου"(Ιω. 14, 15).

56. Όλος ο σκοπός των εντολών του Σωτήρα είναι να ελευθερώσουν το νου από την ακρασία και το μίσος, και να τον φέρουν στην αγάπη Αυτού και του πλησίον, από τα οποία γεννιέται το φως της ενεργού αγίας γνώσεως.

57. Όταν κριθείς άξιος και λάβεις από το Θεό μια μερική πνευματική γνώση, μην αμελείς την αγάπη και την εγκράτεια. Γιατί αυτές καθαρίζουν το παθητικό μέρος της ψυχής και διαρκώς ανοίγουν το δρόμο προς την πνευματική γνώση.

58. Δρόμος για τη γνώση είναι η απάθεια και η ταπείνωση. χωρίς αυτά κανείς δε θα δει τον Κύριο.

59. Επειδή η γνώση "φουσκώνει", ενώ η αγάπη οικοδομεί(Α΄ Κορ. 8, 2), ένωσε με τη γνώση την αγάπη και θα είσαι ταπεινός και πνευματικός οικοδόμος, που θα οικοδομείς και τον εαυτό σου και όλους εκείνους που σε πλησιάζουν.

60. Η αγάπη κάνει τον άνθρωπο να μην φθονεί, μήτε να πικραίνεται προς εκείνους που τον φθονούν, μήτε να κοινολογεί επιδεικτικά το προτέρημα που προκαλεί φθόνο, μήτε να νομίζει ότι πέτυχε πια το σκοπό του(Φιλιπ. 3, 13), και για όσα δεν γνωρίζει, να ομολογεί χωρίς να ντρέπεται την άγνοιά του. Έτσι η αγάπη κάνει το νου ταπεινό και να προχωρεί συνεχώς στην πνευματική γνώση.

61. Είναι κατά κάποιο τρόπο φυσικά παρεπόμενα της γνώσεως η οίηση και ο φθόνος, και μάλιστα στην αρχή. Και η οίηση φυτρώνει μέσα μας μόνο, ενώ ο φθόνος και εσωτερικά και εξωτερικά. εσωτερικά, εναντίον εκείνων που έχουν γνώση. εξωτερικά, από εκείνους, που έχουν άγνοια. Η αγάπη λοιπόν ανατρέπει και τα τρία: την οίηση, γιατί η αγάπη δεν "φουσκώνεσι". τον εσωτερικό φθόνο, γιατί η αγάπη δεν ζηλεύει. τον εξωτερικό, επειδή η αγάπη δείχνει μακροθυμία και αγαθότητα(Α΄ Κορ. 13, 4). Είναι αναγκαίο λοιπόν, εκείνος που έχει γνώση, να προσθέσει σ' αυτή και την αγάπη, για να διατηρεί πάντοτε το νου του απλήγωτο.

62. Εκείνος που καταξιώθηκε και έλαβε το χάρισμα της γνώσεως, έχει όμως εναντίον ανθρώπου λύπη ή μνησικακία ή μίσος, είναι όμοιος μ' εκείνον που τρυπά τα μάτια του με αγκάθια και τριβόλια. Γι' αυτό η γνώση έχει ανάγκη απαραίτητα από την αγάπη.

63. Μην αφιερώνεις όλη σου την επιμέλεια στο σώμα. όρισέ του την άσκηση που μπορεί να κάνει και στρέψε όλο το νου σου προς το εσωτερικό σου. Γιατί η σωματική άσκηση λίγο ωφελεί, ενώ η ευσέβεια είναι σε όλα ωφέλιμη(Α΄ Τιμ. 4, 8).

64. Εκείνος που είναι στραμμένος ακατάπαυστα στο εσωτερικό του, είναι εγκρατής, μακρόθυμος, ευεργετικός, ταπεινός. Και όχι μόνον αυτά, αλλά και επιδίδεται στη θεωρία και την θεολογία και

την προσευχή. Και αυτό είναι εκείνο που λέει ο Απόστολος: "Να ενεργείται σύμφωνα με το φωτισμό του Πνεύματος κτλ."(Γαλ. 5, 16).

65. Εκείνος που δεν γνωρίζει να βαδίζει τον πνευματικό δρόμο, δεν ενδιαφέρεται για τα εμπαθή νοήματα, αλλά έχει όλη του την επιμέλεια γύρω από τη σάρκα, και ή παρατρώει και είναι ακόλαστος και λυπάται εναντίον του πλησίον του και οργίζεται και μνησικακεί, κι έτσι σκοτίζει το νου του, ή κάνει υπερβολική άσκηση και συγχίζει τη διάνοιά του.

66. Κανένα από όσα μας έδωσε ο Θεός για χρήση δεν καταργεί η Γραφή, αλλά καταδικάζει την αμετρία και διορθώνει την αλόγιστη χρήση. Για παράδειγμα: δεν εμποδίζει να τρώει κανένας, ούτε να κάνει παιδιά, ούτε να έχει χρήματα και να τα χρησιμοποιεί σωστά. Εμποδίζει την γαστριμαργία, την πορνεία κτλ. Ούτε και να τα σκέφτεται κανείς εμποδίζει η Γραφή, γιατί γι' αυτό έγιναν, αλλά εμποδίζει το να τα σκέφτεται κανείς με πάθος.

67. Αλλά από όσα θεάρεστα κάνομε είναι κατ' εντολήν, κι άλλα χωρίς εντολή, αλλά τα προσφέρομε θεληματικά. Το να αγαπούμε το Θεό και τον πλησίον, το να αγαπούμε τους εχθρούς, το να μη μοιχεύουμε ή φονεύομε κτλ., είναι κατ' εντολήν, και όταν τα παραβαίνομε, καταδικαζόμαστε. Χωρίς εντολή είναι η παρθενία, η αγαμία, η ακτημοσύνη, η αναχώρηση από τον κόσμο κτλ. Έτσι αν από ασθένεια δεν μπορέσομε να κατορθώσομε κάποιες από τις εντολές του Χριστού, να εξιλεώσομε με τις εκούσιες προσφορές μας τον αγαθό Κύριό μας.

68. Εκείνος που διάλεξε την παρθενία και την αγαμία, οφείλει να έχει πάντοτε τη μεση του καλά ζωσμένη και το λυχνάρι του πάντοτε αναμμένο(Λουκ. 12, 35). Τη μέση ζωσμένη με την εγκράτεια, το λυχνάρι αναμμένο με την προσευχή, την θεωρία και την πνευματική αγάπη.

69. Μερικοί αδελφοί νομίζουν ότι δεν έχουν τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος. Επειδή έχουν αμελήσει την εργασία των εντολών, δεν γνωρίζουν ότι όποιος έχει ανόθευτη την πίστη του στο Χριστό, έχει όλα μαζί τα χαρίσματα μέσα του. Επειδή εξαιτίας της αργίας μας είμαστε μακριά από την κατ' ενέργειαν αγάπη προς Αυτόν, η οποία μας δείχνει τους θησαυρούς που έχομε μέσα μας, δικαιολογημένα νομίζομε ότι δεν έχομε τα θεία χαρίσματα.

70. Αν ο Χριστός κατοικεί στις καρδιές μας(Εφ. 3, 17) με την πίστη, κατά το θείο Απόστολο, και όλοι οι θησαυροί της σοφίας και της γνώσεως είναι κρυμμένοι μέσα σ' Αυτόν(Κολ. 2, 3), άρα όλοι οι θησαυροί της σοφίας και της γνώσεως είναι κρυμμένοι μέσα στις καρδιές μας. Γίνονται φανεροί στην καρδιά ανάλογα με την κάθαρση καθενός μέσω της εργασίας των εντολών.

71. Αυτός είναι ο θησαυρός που είναι κρυμμένος στον αγρό της καρδιάς σου, τον οποίον δε βρήκες ακόμη εξαιτίας της αργίας σου. Γιατί αν τον είχες βρει, θα πουλούσες τα πάντα για να αγοράσεις αυτό τον αγρό(Ματθ. 13, 44). Τώρα αφού άφησες τον αγρό, περιποιείσαι τα γύρω του αγρού, στα οποία δεν βρίσκεις τίποτε άλλο εκτός από αγκάθια και τριβόλια.

72. Γι' αυτό λέει ο Σωτήρας: "Μακάριοι όσοι έχουν καθαρή καρδιά, γιατί αυτοί θα δουν τον Θεό"(Ματθ. 5, 8). Τότε θα δουν Αυτόν και τους θησαυρούς Του, όταν καθαρίσουν τον εαυτό τους με την αγάπη και την εγκράτεια. και τόσο περισσότερο θα Τον δουν, όσο καθαρότεροι γίνονται.

73. Γι' αυτό πάλι λέει: "Πουλήστε τα υπάρχοντά σας και δώσετε ελεημοσύνη, και να, θα είναι όλα σας καθαρά"(Λουκ. 12, 33. 11, 41), γιατί δεν θα ασχολείσθε πια με τα σωματικά, αλλά ο στόχος σας θα είναι να καθαρίζετε από μίσος και ακρασία το νου σας (τον οποίο ο Κύριος ονομάζει καρδιά). Γιατί αυτά, με το να μολύνουν το νου, δεν τον αφήνουν να βλέπει το Χριστό που κατοικεί μέσα του με τη χάρη του αγίου βαπτίσματος.

74. Οδούς, η Γραφή ονομάζει τις αρετές. Μεγαλύτερη απ' όλες τις αρετές είναι η αγάπη. Γι' αυτό έλεγε ο Απόστολος: "Ακόμη σας δείχνω μια εξαίρετη οδό (την αγάπη)"(Α΄ Κορ. 12, 31). επειδή αυτη μας κάνει να καταφρονούμε τα υλικά πράγματα και κανένα από τα πρόσκαιρα να μην προτιμούμε από τα αιώνια.

75. Η αγάπη προς το Θεό αντιστέκεται στην επιθυμία, γιατί πείθει το νου να εγκρατεύεται από τις ηδονές. Η αγάπη προς τον πλησίον αντιστέκεται στο θυμό, γιατί κάνει τον άνθρωπο να καταφρονεί τη δόξα και τα χρήματα. Και αυτά είναι τα δύο δηνάρια που έδωσε ο Σωτήρας στον

πανδοχέα(Λουκ. 10, 35), για να φροντίσει για σένα. Αλλά μη φανείς αχάριστος και σχετίζεσαι πάλι με τους ληστές, μήπως ξαναπληγωθείς, οπότε δεν θα βρεθείς μισοπεθαμένος, αλλά νεκρός .

76. Καθάρισε το νου σου από την οργή και τη μνησικακία και τους αισχρούς λογισμούς, και τότε θα μπορέσεις να νιώσεις ότι ο Θεός κατοικεί μέσα σου.

77. Ποιος σε φώτισε στην πίστη της Αγίας και ομοουσίου και προσκυνητής Τριάδας; Ή ποιος σου έμαθε την οικονομία για την σάρκωση του ενός προσώπου της Αγίας Τριάδας; Και ποιος σε δίδαξε τους λόγους των ασωμάτων; Ή τους λόγους περί της δημιουργίας και του τέλους του ορατού κόσμου; Ή σχετικά με την ανάσταση των νεκρών και την αιώνια ζωή, τη δόξα της Βασιλείας των Ουρανών και τη φοβερή κρίση; Δεν σου τα έμαθε όλα αυτά η χάρη του Χριστού που κατοικεί μέσα σου, η οποία είναι ο αρραβώνας του Αγίου Πνεύματος(Β΄ Κορ. 1, 22. 5, 5); Τι μεγαλύτερο απ’ αυτή την χάρη; Ή τι καλύτερο απ’ αυτή τη σοφία και γνώση; Ή τι υψηλότερο απ’ αυτές τις υποσχέσεις; Αν όμως καθόμαστε αργοί και αμελείς και δεν καθαρίζομε τους εαυτούς μας από τα πάθη που μας μολύνουν και τυφλώνουν το νου μας, ώστε να μην μπορούμε να βλέπομε καθαρότερα και από τον ήλιο τους λόγους όσων αναφέραμε, να κατηγορούμε τους εαυτούς μας και όχι να αρνηθούμε την κατοίκηση της χάρης μέσα στις καρδιές μας.

78. Ο Θεός ο οποίος σου υποσχέθηκε τα αιώνια αγαθά και έδωσε ως αρραβώνα το Πνεύμα Του στην καρδιά σου(Β΄ Κορ. 1, 22), σου έδωσε εντολή να επιμελείσαι το βίο σου, ώστε να καθαριστεί ο εσωτερικός άνθρωπος από τα πάθη, και ν’ αρχίσει από τούτον εδώ τον κόσμο την απόλαυση των μελλόντων αγαθών.

79. Όταν αξιωθείς να φθάσεις τις θείες και υψηλές θεωρίες, φρόντιζε πάρα πολύ να έχεις αγάπη και εγκράτεια, για να διατηρείς ατάραχο το παθητικό μέρος της ψυχής, και να μην εκλείπει ποτέ το φως της ψυχής σου.

80. Το θυμικό μέρος της ψυχής, χαλιναγώγησέ το με την αγάπη. το επιθυμητικό, μάρανέ το με την εγκράτεια. και το λογιστικό, φτέρωσέ το με την προσευχή. Έτσι το φως του νου δεν σκοτεινιάζει ποτέ.

81. Αυτά που διώχνουν την αγάπη είναι τα εξής: προσβολή, ζημία, συκοφαντία σε θέματα πίστεως ή διαγωγής, δαρμοί, πληγές και τα λοιπά, κι αυτά είτε γίνονται στον ίδιο, είτε σε κανένα συγγενή ή φίλο του. Εκείνος λοιπόν που μ’ αυτά διώχνει την αγάπη , δεν έμαθε ακόμη ποιος είναι ο σκοπός των εντολών του Χριστού.

82. Φρόντισε όσο μπορείς να αγαπήσεις κάθε άνθρωπο. Αν αυτό δεν μπορείς να το κάνεις ακόμη, τουλάχιστον μη μισήσεις κανένα. Αλλά μήτε αυτό δεν μπορείς να το κάνεις, αν δεν καταφρονήσεις τα πράγματα του κόσμου.

83. Βλασφήμισε κάποιος; Μη μισήσεις αυτόν, αλλά την βλασφημία και τον δαίμονα που τον έβαλε και βλαφήμησε. Αν όμως μισείς εκείνον που βλασφήμησε, μίσησες κάποιον άνθρωπο και έτσι αθέτησες την εντολή. Ό,τι έκανε εκείνος με τον λόγο, εσύ το κάνεις με το έργο. Αν τώρα τηρείς την εντολή, δείξε την αγάπη σου και όσο μπορείς βοήθησέ τον να απαλλαγεί από το κακό.

84. Δεν θέλει ο Χριστός να έχεις εναντίον κανενός γενικά ανθρώπου μίσος ή λύπη ή οργή ή μνησικακία, για οποιοδήποτε πρόσκαιρο πράγμα. Και αυτό το φωνάζουν στον καθένα τα τέσσερα Ευαγγέλια.

85. Πολλοί είμαστε εκείνοι που λέμε, λίγοι εκείνοι που πράττουν. Κανείς ωστόσο, δεν πρέπει να νοθεύει το λόγο του Θεού από την αμέλειά του, αλλά να ομολογεί ο καθένας την ασθένειά του , χωρίς όμως να κρύβει την αλήθεια του Θεού. Έτσι δεν θα γίνομε υπόδοκοι, μαζί με την παράβαση των εντολών, και για εσφαλμένη εξήγηση του λόγου του Θεού.

86. Η αγάπη και η εγκράτεια ελευθερώνουν την ψυχή από τα πάθη. Η ανάγνωση και η θεωρία ελευθερώνουν το νου από την άγνοια. Η αληθινή προσευχή τον φέρνει μπροστά στον ίδιο το Θεό.

87. Όταν μας δουν οι δαίμονες ότι καταφρονούμε τα πράγματα του κόσμου, με σκοπό να μη μισήσομε για χάρη τους ανθρώπους και έτσι ξεπέσομε από την αγάπη, τότε ξεσηκώνουν εναντίον

μας συκοφαντίες, για να μισήσομε τους συκοφάντες, μη υποφέροντας τη λύπη.

88. Δεν υπάρχει βαρύτερος πόνος της ψυχής από τη συκοφαντία, είτε στην πίστη, είτε στη διαγωγή συκοφαντείται κάποιος. Και κανείς δεν μπορεί να μείνει αδιάφορος όταν συκοφαντείται, παρά μόνο εκείνος που στρέφει τα μάτια του στο Θεό, όπως η Σωσσάνα(Σωσσάνα. 35 , 60-62). Ο Οποίος μόνος μπορεί να λυτρώσει από τον κίνδυνο και να φανερώσει στους ανθρώπους την αλήθεια, όπως έκανε στην περίπτωση της Σωσσάνας, και να παρηγορήσει την ψυχή με την ελπίδα.

89. Όσο εσύ προσεύχεσαι με την ψυχή σου για χάρη εκείνου που σε συκοφάντησε, τόσο και ο Θεός πείθει για την αθωότητά σου όσους σκανδαλίστηκαν λόγω της συκοφαντίας.

90. Φύσει αγαθός είναι μόνο ο Θεός(Ματθ. 19, 17). Κατά την προαίρεση αγαθός είναι μόνον εκείνος που μιμείται τον Θεό, δηλαδή ο σκοπός του είναι να ενώσει τους πονηρούς με Εκείνον που είναι φύσει αγαθός, για να γίνουν αγαθοί. Γι' αυτό όταν εκείνοι τον λοιδωρούν, αυτός ευλογεί. όταν τον καταδιώκουν, υπομένει. όταν τον βλασφημούν, παρηγορεί(Α΄ Κορ. 4, 12-13). όταν τον φονεύουν , προσεύχεται γι' αυτούς. Τ απάντα κάνει για να μην ξεπέσει από το σκοπό της αγάπης, η οποία είναι Αυτός ο Θεός μας(Α΄ Ιω. 4, 8).

91. Οι εντολές του Κυρίου μας διδάσκουν να χρησιμοποιούμε λογικά τα πράγματα που δεν οδηγούν σε πάθος. Η λογική χρήση αυτών των πραγμάτων κάνει καθαρή την κατάσταση της ψυχής. Η καθαρή κατάσταση γεννά την απάθεια, από την οποία γεννιέται η τέλεια αγάπη.

92. Δεν έχει ακόμη την απάθεια εκείνος που επειδή του έτυχε κάποιος πειρασμός, δεν μπορεί να παραβλέψει το ελλάτωμα του φίλου, είτε είναι πραγματικό είτε υποθετικό. Γιατί τα πάθη που υπάρχουν στην ψυχή, όταν ταράζονται τυφλώνουν το νου και δεν τον αφήνουν να ατενίσει προς το φως της αλήθειας, ούτε να διακρίνει το καλύτερο από το χειρότερο. Άρα ούτε την τέλεια αγάπη δεν απόκτησε ο άνθρωπος αυτός, η οποία αποδιώχνει το φόβο της κρίσεως(Α΄ Ιω. 4, 18).

93. Ο πιστός φίλος δεν ανταλλάσεται με τίποτα(Σοφ. Σειρ. 6, 15). επειδή τις συμφορές του φίλου τις νομίζει για δικές του και υποφέρει μαζί του υπομένοντας μέχρι θανάτου.

94. Υπάρχουν πολλοί φίλοι, αλλά στον καιρό της ευημερίας(Παροιμ. 19, 4). Στον καιρό του πειρασμού, ζήτημα αν βρεις ένα.

95. Κάθε άνθρωπο πρέπει να τον αγαπούμε με την ψυχή μας. Όμως μόνο στο Θεό να έχομε την ελπίδα μας, και με όλη τη δύναμή μας να Τον λατρεύομε. Γιατί όσο μας συντηρεί Εκείνος, και οι φίλοι μάς περιποιούνται και οι εχθροί δεν μπορούν να μας βλάψουν. Όταν όμως Εκείνος μας εγκαταλείψει, και οι φίλοι μάς αποστρέφονται, και οι εχθροί αποκτούν δύναμη εναντίον μας.

96. Τέσσερις είναι γενικά οι τρόποι εγκαταλείψεως: η κατ' οικονομίαν Θεού, όπως έγινε στο πάθος του Κυρίου(Ματθ. 27, 46. Μαρκ. 15, 34), ώστε με τη νομιζόμενη εγκατάλειψη να σωθούν οι άνθρωποι, που είχαν εγκαταλειφθεί. έπειτα η προς δοκιμήν, όπως με τον Ιώβ και τον Ιωσήφ, για να αναδειχθούν ο πρώτος υπόδειγμα ανδρείας, και ο άλλος υπόδειγμα σωφροσύνης(Ιώβ 40, 8. Γεν. 39, 7-20). τρίτη, η πατρική παιδαγωγία, όπως με τον Απόστολο Παύλο, για να φυλάξει με την ταπεινοφροσύνη την άφθονη χάρη(Β΄ Κορ. 12, 7). τέλος, η εγκατάλειψη λόγω αποστροφής, όπως των Ιουδαίων, ώστε με την τιμωρία να μαλακώσουν και να λυγίσουν σε μετάνοια. Όλοι αυτοί οι τρόποι είναι σωτήριοι και γεμάτοι από θεία αγαθότητα και φιλανθρωπία.

97. Μόνο όσοι τηρούν πιστά τις εντολές του Θεού και είναι γνήσιοι μύστες των θείων κρίσεων, δεν εγκαταλείπουν τους φίλους οι οποίοι πειράζονται κατά παραχώρηση του Θεού. Οι καταφρονητές όμως των εντολών και αμύητοι στις θείες παραχωρήσεις, όταν ο φίλος ευημερεί, απολαμβάνουν μαζί του, ενώ όταν ταλαιπωρείται από τους πειρασμούς, τον εγκαταλείπουν. Κάποτε συμμαχούν και με τους εχθρούς του.

98. Οι φίλοι του Χριστού αγαπούν τους πάντες αληθινά, δεν αγαπιούνται όμως από όλους. Οι φίλοι του κόσμου επίσης δεν αγαπιούνται από όλους. Και οι φίλοι του Χριστού διατηρούν την αγάπη συνεχώς μέχρι τέλους, ενώ οι φίλοι του κόσμου μέχρις ότου συγκρουσθούν μεταξύ τους για πράγματα του κόσμου.

99. Ο πιστός φίλος είναι ισχυρό καταφύγιο(Σοφ. Σειρ. 6, 14), επειδή και στην ευημερία του φίλου είναι σύμβουλος αγαθός και συνεργός με όλη του την ψυχή, και στις θλίψεις του είναι βοηθός ολότελα ειλικρινής και υπερασπιστής που συμμετέχει απόλυτα στις δυσκολίες.

100. Πολλοί έχουν πει πολλά περί αγάπης, αν όμως την αναζητήσεις, θα τη βρεις μόνο στους μαθητές του Χριστού, επειδή μόνο αυτοί είχαν την αληθινή Αγάπη δάσκαλο της αγάπης, για την οποία έλεγαν: "Αν έχω το χάρισμα της προφητείας και αν γνωρίζω όλα τα μυστικά σχέδια του Θεού, και έχω όλη τη γνώση, αλλά δεν έχω αγάπη, δεν ωφελούμαι τίποτε"(Α΄ Κορ. 13, 2-3). Εκείνος λοιπόν που απόκτησε την αγάπη, απόκτησε το Θεό, επειδή ο Θεός είναι αγάπη(Α΄ Ιω. 4, 8).

Σ' αυτόν ανήκει η δόξα και το κράτος στους αιώνες.
Αμήν.

Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής

200 κεφάλαια προς τον Θαλάσσιο, περί Θεολογίας και της Ενσάρκου Οικονομίας του Υιού του Θεού

Πρώτη εκατοντάδα

1. Ο Θεός είναι ένας, δεν έχει αρχή, είναι ακατάληπτος και έχει όλη τη δύναμη της υπάρξεώς Του γενική. Αποκλείει εντελώς κάθε έννοια για το πότε και πως είναι, γιατί είναι σε όλους απλησίαστος και σε κανένα από τα όντα δεν είναι γνωστός μέσω κάποιας φυσικής ενδείξεως.

2. Ο Θεός δεν είναι τέτοιας φύσεως, ώστε να είναι δυνατόν να τον γνωρίζομε εμείς οι άνθρωποι. Δεν είναι ούτε αρχή, ούτε μεσότητα, ούτε τέλος, ούτε γενικά κάτι άλλο σχετικό, από αυτά που μπορούμε να παρατηρήσομε στη φύση. Γιατί ο Θεός είναι απροσδιόριστος, αμετάβλητος και άπειρος, επειδή είναι απείρως πέρα από κάθε ουσία και δύναμη και ενέργεια.

3. Κάθε ουσία, επειδή περικλείει μέσα της τον όρο της υπάρξεώς της, είναι εκ φύσεως αρχή της κατά δύναμη κινήσεως που παρατηρείται σ’ αυτή. Κάθε φυσική κίνηση προς κάποια ενέργεια, επειδή νοείται μετά την ουσία της, πριν όμως από την ενέργειά της, είναι μεσότητα, επειδή από την φύση της είναι ανάμεσα σ’ αυτές τις δύο. Και κάθε ενέργεια που καθορίζεται φυσικώς από το λόγο της υπάρξεώς της, είναι τέλος της κινήσεως της ουσίας, κινήσεως που έρχεται στο νου πριν από αυτή.

4. Ο Θεός δεν είναι ουσία, όπως τη λέμε με γενικό ή μερικό νόημα, ώστε να είναι και αρχή. Ούτε δύναμη με γενικό ή μερικό νόημα, ώστε να είναι και μεσότητα. Ούτε ενέργεια με γενικό ή μερικό νόημα, ώστε να είναι τέλος της κατά δύναμη κινήσεως της ουσίας, η οποία κίνηση νοείται πριν από την ενέργεια. Αλλά είναι Οντότητα ουσιοποιητική και μαζί υπερούσια. και θεμέλιο που προκαλεί δύναμη και είναι πέρα από κάθε δύναμη. και είναι ικανότητα ατελεύτητη, που προξενεί κάθε ενέργεια. Με λίγα λόγια, ο Θεός είναι οντότητα που δημιουργεί κάθε ουσία και δύναμη και ενέργεια, κάθε αρχή και μεσότητα και τέλος.

5. Η αρχή, η μεσότητα και το τέλος είναι γνωρίσματα εκείνων που διαιρούνται ως προς τον χρόνο, και, θα ήταν αληθινό αν έλεγε κάποιος, κι εκείνων όλων που θεωρούμε μέσα στην αιωνιότητα. Γιατί ο χρόνος, επειδή έχει κίνηση που τη μετρούμε, προσδιορίζεται αριθμητικά. Η αιωνιότητα, επειδή έχει μαζί με την ύπαρξη συνεπινοούμενη και την κατηγορία του χρόνου, δέχεται μια διάσταση, επειδή έλαβε αρχή του είναι. Αν τώρα ο χρόνος και η αιωνιότητα δεν είναι χωρίς αρχή, πολύ περισσότερο δεν είναι άναρχα όσα περιέχονται σ’ αυτά.

6. Ένας και μόνος εκ φύσεως πάντοτε ουσιαστικά και απόλυτα είναι ο Θεός, περικλείοντας στον εαυτό Του με κάθε τρόπο την απόλυτη ύπαρξη. Κι αφού είναι έτσι, καθόλου τίποτε πουθενά απ’ όσα λέμε ότι υπάρχουν, δεν έχει την απόλυτη ύπαρξη. Επομένως, απολύτως τίποτε το διαφορετικό κατά την ουσία από τον Θεό δεν νοείται ότι συνυπήρχε αιώνια μ’ Αυτόν, ούτε ο κόσμο, ούτε ο χρόνος, ούτε κανένα από τα όντα που ζουν μέσα σ’ αυτά. Γιατί δεν συμπίπτουν ποτέ η απόλυτη ύπαρξη και η μη απόλυτη.

7. Η αρχή, η μεσότητα και το τέλος στο κάθε τι δεν είναι ποτέ ανεξάρτητα από την κατηγορία της σχέσεως. Ο Θεός όμως, επειδή ολότελα είναι άπειρες φορές απείρως ανώτερος από κάθε σχέση, είναι λογικό να μην είναι ούτε αρχή, ούτε μεσότητα, ούτε τέλος, αλλά ούτε γενικώς τίποτε άλλο από εκείνα στα οποία μπορεί να θεωρηθεί η κατηγορία της σχέσεως.

8. Όλα τα όντα λέγονται νοούμενα, επειδή έχουν φανερές αρχές, μέσω των οποίων αποκτούμε τη γνώση τους. Ο Θεός όμως δεν ονομάζεται νοούμενος, αλλά τα νοούμενα μας οδηγούν μόνο στο να

πιστεύομε ότι υπάρχει. Γι' αυτό κανένα από τα νοούμενα δεν συγκρίνεται σε τίποτα με Αυτόν.

9. Οι γνώσεις των όντων για την φανέρωσή τους, έχουν φυσικώς συναρτημένους τους αντίστοιχους λόγους, και μέσω αυτών γίνονται φυσικώς περιγραπτές. Ο Θεός, όμως δια μέσου των λόγων που υπάρχουν στα όντα, πιστεύεται μόνο. και δίνει στους ευσεβείς, πιο ισχυρή από κάθε απόδειξη, την ομολογία και την πίστη ότι υπάρχει απόλυτα. Γιατί πίστη είναι η αληθινή γνώση που οι αρχές της δεν επιδέχονται απόδειξη και κάνει χειροπιαστά πράγματα που υπερβαίνουν την πίστη και την λογική(Εβρ. 11, 1).

10. Ο Θεός είναι αρχή και μεσότητα και τέλος των όντων, ενεργώντας όμως και όχι πάσχοντας. Το ίδιο συμβαίνει όμως και με όλα τα άλλα με τα οποία Τον ονομάζομε. Είναι αρχή, γιατί είναι Δημιουργός. μεσότητα, γιατί είναι προνοητής. και τέλος, ως καθορισμός. Γιατί λέει ο Απόστολος: "Τα πάντα προέρχονται από Αυτόν, έγιναν μέσω Αυτού και σ' Αυτόν αποβλέπουν"(Ρωμ. 11, 36).

11. Δεν υπάρχει ψυχή λογική, που να έχει κατά την ουσία μεγαλύτερη αξία από άλλη ψυχή λογική. Γιατί κάθε ψυχή που δημιουργεί κατ' εικόνα Του ο Θεός από αγαθότητα, τη φέρνει στην ύπαρξη για να κινείται από μόνη της. Και καθεμιά, ανάλογα με τη πρόθεσή της, ή διαλέγει την τιμή, ή επισύρει την ατιμία θεληματικά με τα έργα της.

12. Ο Θεός είναι ο Ηλιος της δικαιοσύνης(Μαλ. 4, 2), όπως λέει η Γραφή, που ρίχνει επάνω σ' όλους χωρίς διάκριση της ακτίνες της αγαθότητας. και η ψυχή κατά την προαίρεσή της, γίνεται ή κερί αν αγαπά τον Θεό, ή πηλός αν αγαπά την ύλη. Ο πηλός εκ φύσεως ξεραίνεται από τον ήλιο, ενώ το κερί φυσικώς μαλακώνει. Έτσι και κάθε ψυχή φιλόυλη και φιλόκοσμη που τη νουθετεί ο Θεός και αυτή αντιστέκεται με τη θέλησή της, σκληραίνει σαν τον πηλό και σπρώχνει τον εαυτό της στην απώλεια όπως ο Φαραώ(Εξ. 7, 13. 14, 28). Ενώ κάθε ψυχή που αγαπά το Θεό, μαλακώνει σαν το κερί, και καθώς τυπώνεται και σφραγίζεται με τα θεία, γίνεται κατοικητήριο του Θεού με τη χάρη του Πνεύματος(Εφ. 2, 22).

13. Εκείνος που καταφώτισε το νου του με τα θεία νοήματα και συνήθισε το λόγο του να δοξολογεί ακατάπαυστα τον Δημιουργό με θείους ύμνους και εξάγνισε με τις αμόλυντες θεωρίες τις αισθήσεις του, αυτός στο καλό που έχει εκ φύσεως κατ' εικόνα Θεού, πρόσθεσε και το "καθ' ομοίωσιν" προαιρετικό αγαθό.

14. Φυλάει κανένας την ψυχή του ακηλίδωτη για χάρη του Θεού, αν αναγκάσει τη διάνοιά του να διανοείται μόνο για το Θεό και τις αρετές Του, κι αν κάνει το λογικό του ορθό ερμηνευτή και εξηγητή των αρετών του Θεού, και αν διδάξει τις αισθήσεις του να φαντάζονται ευσεβώς τον ορατό κόσμο και όλα όσα βρίσκονται σ' αυτόν, μεταδίδοντας στην ψυχή την μεγαλειότητα των λόγων που βρίσκονται στα όντα.

15. Ο Θεός, ο οποίος μας ελευθέρωσε από την πικρή δουλεία των δαιμόνων που μας τυρρανούσαν, μας χάρισε φιλάνθρωπο ζυγό της θεοσέβειας, την ταπεινοφροσύνη. Με αυτήν δαμάζεται κάθε διαβολική δύναμη, και σ' εκείνους που την διάλεξαν, δημιουργείται κάθε αγαθό και φυλάγεται απρόσβλητο από ραδιουργίες.

16. Εκείνος που πιστεύει, φοβάται. κι όποιος φοβάται, ταπεινώνεται. κι όποιος ταπεινώνεται, γίνεται πράος γιατί αποκτά συνήθεια να κρατεί ανενέργητες της παρά φύση κινήσεις του θυμού και της επιθυμίας. Ο πράος τηρεί τις εντολές. κι όποιος τηρεί τις εντολές, καθαρίζεται. κι όποιος καθαρίστηκε, φωτίζεται. κι εκείνος που φωτίζεται, αξιώνεται να ενωθεί με τον ουράνιο Νυμφίο, τον Θεό Λόγο, στο νυμφώνα των Μυστηρίων.

17. Όπως ο γεωργός, που ζητώντας κατάλληλο τόπο για να μεταφυτέψει κάποιο άγριο δέντρο βρίσκει έναν ανέλπιστο θησαυρό,, έτσι είναι και κάθε ασκητής ταπεινός και άδολος και

απαλλαγμένος από την υλική δασύτητα στην ψυχή, όπως αναφέρεται για τον τρισμακάριο Ιακώβ(Εξ. 27, 11 και 20). Όταν ερωτηθεί από τον πνευματικό του πατέρα πώς απόκτησε την γνώση: Τι είναι αυτό που βρήκες έτσι γρήγορα παιδί μου;", αποκρίνεται λέγοντας: "Είναι κάτι που ο Κύριος και ο Θεός μού το παρέδωσε". Όταν λοιπόν ο Θεός μας παραδώσει τα σοφά θεωρήματα της σοφίας Του, χωρίς κόπο, και ενώ δεν το περίμεναμε, ας σκεφτούμε ότι βρήκαμε ξαφνικά πνευματικό θησαυρό. Γιατί ο γνήσιος ασκητής είναι πνευματικός γεωργός, ο οποίος τη θεωρία των ορατών μέσω της αισθήσεως, τη μεταφυτεύει σαν άγριο δέντρο στη γη των νοητών, και βρίσκει θησαυρό την κατά χάρη φανέρωση της σοφίας που βρίσκεται μέσα στα όντα.

18. Η γνώση των θείων θεωρημάτων που έρχεται ξαφνικά στον ασκητή, χωρίς να το περιμένει, λόγω της ταπεινοφροσύνης του, κατασυντρίβει το φρόνημα εκείνου που με κόπο και μόχθο την αναζητεί για επίδειξη και δεν την βρίσκει. Και προξενεί χωρίς λόγο φθόνο στον ανόητο εναντίον του αδελφού και σκέψη φόνου και λύπη, επειδή δεν μπορεί να έχει την έπαρση από τους επαίνους.

19. Εκείνοι που ζητούν με κόπο την γνώση και δεν την πετυχαίνουν, αποτυγχάνουν ή λόγω απιστίας ή γιατί από ανόητη εριστικότητα θ' αρχίσουν ίσως να υπερηφανεύονται εναντίον εκείνων που έχουν την γνώση, όπως κάποτε οι Ισραηλίτες εναντίον του Μωυσή. Σ' αυτούς ο Νόμος θα πει, όπως πρέπει, ότι "μερικοί ανέβηκαν δια της βίας στο όρος και βγήκαν οι Αμοραίοι που κατοικούσαν εκεί και τους χτυπούσαν και τους πλήγωναν"(Δευτ. 1, 43-44). Γιατί είναι αναπόφευκτο, εκείνοι που προφασίζονται για επίδειξη την αρετή, όχι μόνο να αποτυγχάνουν, νοθεύοντας την ευσέβεια, αλλά και να πληγώνονται από τη συνείδησή τους.

20. Εκείνος που επιθυμεί την γνώση για επίδειξη και δεν την πετυχαίνει, μήτε να φθονεί τον πλησίον , μήτε να λυπάται. Αλλά, όπως έχει διαταχθεί, ας προπαρασκευάζεται σε κάτι παραπλήσιο. δηλαδή ας κοπιάσει πρώτα φιλόπονα με το σώμα στην πρακτική αρετή, προετοιμάζοντας έτσι την ψυχή του για τη θεία γνώση.

21. Εκείνοι που αντικρύζουν με ευσέβεια τα όντα και δεν προσπαθούν νε αφεύρουν κανένα τρόπο επιδείξεως, θα βρουν μπροστά τους να τους προϋπαντούν οι ολόφωτες θεωρίες των όντων, και να προκαλούν σ' αυτούς την τελειότατη κατανόησή τους. Προς αυτούς ο Νόμος λέει: "Ελάτε να κληρονομήσετε πόλεις μεγάλες και ωραίες, γεμάτες από κάθε καλό, τις οποίες δεν κτίσατε εσείς, και δεξαμενές πελεκημένες που δεν πελεκήσατε εσείς, και αμπέλια και ελαιώνες που δεν τις φυτέψατε εσείς"(Δευτ. 6, 10-11). Γιατί εκείνος που δεν ζει για τον εαυτό του, αλλά για το Θεό, γεμίζει από όλα τα χαρίσματα που προηγουμένως δε φαίνονταν λόγω της ενοχλήσεως που προξενούσαν τα πάθη.

22. Η αίσθηση διακρίνεται σε δύο είδη. Είναι η αίσθηση ως διαρκής φυσική ιδιότητα, που λειτουργεί και όταν κοιμόμαστε, η οποία δεν αντιλαμβάνεται κανένα από τα υποκείμενά της και δεν έχει καμμιά ωφέλεια, αφού δεν τείνει προς ενέργειαν. είναι και η ενεργητική αίσθηση, με την οποία αντιλαμβανόμαστε τα αισθητά. Έτσι και η γνώση είναι δύο ειδών: η μία είναι θεωρητική, που στοχάζεται μόνο από έξη τους λόγους των όντων και δεν έχει καμιά ωφέλεια, καθώς δεν επεκτείνεται στην ενέργεια των εντολών. η άλλη είναι ενεργητική και βασίζεται στη πράξη, και θεωρεί αληθινή κατανόηση των όντων εκείνη που βεβαιώνεται από την πείρα.

23. Ο υποκριτής, όσο νομίζει ότι δεν τον αντιλήφθηκαν, είναι ήρεμος, κυνηγώντας τη δόξα του να νομίζεται δίκαιος. Όταν όμως ανακαλυφθεί, τότε προβάλλει θανατηφόρους λόγους, νομίζοντας ότι με τις κατηγορίες εναντίον των άλλων θα σκεπάσει την απρέπειά του. Αυτόν, επειδή είναι άστατος, η Γραφή τον παρομοίωσε με γέννημα έχιδνας και τον διέταξε να κάνει καρπούς άξιους της μετάνοιας(Ματθ. 3, 7-8), δηλαδή να μετατρέψει την κρυφή διάθεση της καρδιάς, ώστε να γίνει σύμφωνη με τους εξωτερικούς τρόπους.

24. Μερικοί λένε ότι θηρίο ονομάζεται κάθε ζώο από όσα ζουν στον αέρα, στη γη και στην

θάλασσα, που ο Νόμος δεν το έχει κρίνει καθαρό(Λευιτ. 11, 1-43), ακόμη κι αν φαίνεται ήμερο. Ονομασία θηρίου δίνει και ο λόγος μας σε κάθε άνθρωπο ανάλογα με το πάθος που τον κατέχει.

25. Εκείνος που υποκρίνεται φιλία για να βλάψει τους γύρω του, είναι λύκος που κρύβει κάτω από προβιά την κακία του. Αυτός όταν βρει ένα αθώο φέρσιμο ή λόγο, που γίνεται ή λέγεται όπως θέλει ο Χριστός, αλλά με τρόπο απλοϊκό, το αρπάζει και το καταστρέφει, εκτοξεύοντας μύριες κατηγορίες προς εκείνους, των οποίων στα ήθη ή τους λόγους επιτίθεται, σαν επίβουλος της ελευθερίας που έχουν οι αδελφοί από τον Χριστό(Γαλ. 2, 4).

26. Εκείνος που υποκρίνεται σιωπή για να πράξει κάτι κακό, μηχανεύεται δόλο κατά του πλησίον. Αν αποτύχει σ' αυτό, φεύγει προσθέτοντας στο πάθος του και τον πόνο της αποτυχίας. Ενώ εκείνος που σιωπά για να ωφελήσει, αυξάνει την φιλία και φεύγει με χαρά, γιατί έλαβε φωτισμό που διώχνει το σκοτάδι.

27. Εκείνος που μέσα σε σύναξη διακόπτει την ακρόαση των λόγων με αυθάδεια, δεν κρύβει ότι πάσχει από φιλοδοξία. Δούλος της φιλοδοξίας αυτής, προτείνει στροφές και περιστροφές προτάσεων, θέλοντας να διασπάσει τον ειρμό των λεγομένων.

28. Ο σοφός, είτε διδάσκει, είτε διδάσκεται, μόνον τα ωφέλιμα θέλει να διδάσκεται και να διδάσκει. Ο δοκησίσοφος- αυτός που κάνει το σοφό-, και όταν ερωτά και όταν τον ρωτούν, μόνο τα πιο περίεργα παρουσιάζει.

29. Εκείνος που είναι μέτοχος αγαθών κατά χάρη Θεού, είναι χρεώστης να τα μεταδίδει και στους άλλους χωρίς φθόνο. γιατί λέει η Γραφή: "Δωρεάν ελάβατε, δωρεάν να δώσετε"(Ματθ. 10, 8). Αυτός που κρύβει τη θεία δωρεά, συκοφαντεί τον Κύριο ως σκληρό και αρνείται την αρετή, θέλοντας να μην ταλαιπωρήσει την σάρκα του. Κι εκείνος που πουλάει την αλήθεια στους εχθρούς κι έπειτα ξεσκεπάζεται ως φιλόδοξος, απαγχονίζεται μην μπορώντας να αντέξει την ντροπή(Πρβλ. Ματθ. 25, 24. 26, 15. 27, 5).

30. Εκείνοι που ακόμη δειλιάζουν τον πόλεμο εναντίον των παθών και φοβούνται την επίθεση των αοράτων εχθρών, πρέπει να σωπαίνουν, δηλαδή να μη μεταχειρίζονται τον αντιρρητικό τρόπο για υπεράσπιση της αρετής, αλλά να αναθέτουν στο Θεό με προσευχή να φροντίσει για κείνους. Προς αυτούς λέγεται στην Έξοδο: "Ο Κύριος θα πολεμήσει για λογαριασμό σας κι εσείς θα σιγήσετε"(Εξ. 14, 14). Εκείνοι όμως, που μετά την κατανίκηση των δαιμόνων ζητούν αμέσως τους τρόπους ασκήσεως των αρετών, για να τους μάθουν από καλή διάθεση, πρέπει να έχουν ανοιχτό το αυτί της διάνοιάς τους. Σ' αυτούς λέει: "Ακούτε Ισραηλίτες"(Δευτ. 6, 4). Σ' εκείνον πάλι που, επειδή έχει καθαρθεί, επιθυμεί σφοδρά τη θεία γνώση, αρμόζει η ευλαβής παρρησία προς το Θεό. προς αυτόν θα λεχθεί: "Γιατί φωνάζεις προς εμένα;"(Εξ. 14-15). Επομένως, σ' όποιον έχει διαταχθεί η σιωπή επειδή φοβάται, είναι κατάλληλη η καταφυγή προς τον Θεό. σ' εκείνον που δίνεται η εντολή να ακούει, αρμόζει η ετοιμότητα στο να υπακούει τις εντολές. για τον γνωστικό, κατάλληλο είναι να φωνάζει ακατάπαυστα στο Θεό παρακαλώντας για την αποτροπή των κακών και ευχαριστώντας για την παροχή των αγαθών.

31. Ποτέ η ψυχή δεν μπορεί να υψωθεί στη γνώση του Θεού αν ο ίδιος ο Θεός από συγκατάβαση δεν την πιάσει και την ανεβάσει προς τον εαυτό Του. Γιατί ποτέ δεν θα είχε τόση δύναμη ο ανθρώπινος νους ώστε να δεχθεί κάποιο θείο φωτισμό, αν ο ίδιος ο Θεός δεν τον τραβήξει επάνω, όσο αυτό είναι δυνατό σε άνθρωπο, και δεν τον φωτίσει με τις θείες λάμψεις.

32. Εκείνος που μιμείται τους μαθητές του Κυρίου, δεν αποφεύγει από φόβο των Φαρισαίων να βαδίζει το Σάββατο μέσα από τα σπαρμένα χωράφια και να μαδά τα στάχυα(Ματθ. 12, 1-2). Αλλά μετά την άσκηση της πρακτικής αρετής και αφού φτάσει στην απάθεια, αναλογίζεται τους λόγους των δημιουργημάτων και τρέφεται ευσεβώς με τη θεία επιστήμη των όντων.

33. Εκείνος που είναι μόνο πιστός κατά το Ευαγγέλιο, μετακινεί το βουνό της κακίας του με την πρακτική αρετή(Ματθ. 17, 20). Επειδή κατανοεί την αστάθεια των αισθητών, απομακρύνει από μέσα του την διάθεση που είχε πρωτύτερα από αυτά. Εκείνος που μπορεί να είναι και μαθητής, δέχεται από τα χέρια του λόγου τα κομμάτια των άρτων της γνώσεως και τρέφει με αυτά χιλιάδες(Ματθ. 14, 19-20), φανερώνοντας έτσι ότι η δύναμη του λόγου αυξάνεται με την πράξη. Εκείνος που μπόρεσε να είναι και Απόστολος, θεραπεύει κάθε ασθένεια και αδυναμία. βγάζει δαιμόνια(Ματθ. 10, 8. Λουκ. 10, 17), εξορίζει δηλαδή την ενέργεια των παθών. θεραπεύει ασθενείς, επαναφέροντας μέσω της ελπίδας στη συνήθεια της ευσέβειας, εκείνους που την είχαν στερηθεί. και εκείνους που από οκνηρία χαυνώθηκαν, τους ελέγχει με την υπόμνηση της κρίσεως. Γιατί, αφού διατάχθηκε να πατεί πάνω σε φίδια και σκορπιούς(Λουκ. 10, 19), εξαφανίζει την αρχή και το τέλος της αμαρτίας.

34. Ο Απόστολος και μαθητής, είναι οπωσδήποτε και πιστός. Ο μαθητής πάλι δεν είναι οπωσδήποτε και Απόστολος, είναι όμως απαραίτητα πιστός. Εκείνος που είναι μόνον πιστός, ούτε μαθητής είναι , ούτε Απόστολος. Πλην όμως μπορεί με τον ανάλογο βίο και με τη θεωρία, και ο πιστός να γίνει μαθητής, και ο μαθητής να μεταταχθεί στην τάξη και αξία του Αποστόλου.

35. Όσα δημιουργούνται εν χρόνω και υπόκεινται στο χρόνο, σταματούν όταν τελειωθούν, παύοντας τη φυσική τους αύξηση. Όσα όμως έργα αρετής κατορθώνονται με τη γνώση του Θεού, αυτά και όταν ολοκληρωθούν, πάλι κινούνται για νέα αύξηση. Γιατί τα τέλη τους αποτελούν αρχές άλλων. Όποιος δηλαδή κατάργησε στον εαυτό του τη δύναμη των φθαρτών μέσω της πρακτικής εφαρμογής των αρετών, άρχισε ήδη την πραγματοποίηση άλλων θειοτέρων καταστάσεων. Γιατί ο Θεός δεν δίνει τέλος ποτέ στα καλά, τα οποία δεν έχουν ούτε αρχή. Γιατί όπως ιδίωμα του φωτός είναι να φωτίζει, έτσι ιδίωμα και του Θεού είναι να ευεργετεί. Γι' αυτό στο Νόμο, όπου γίνεται η αφήγηση της κατά χρόνον συστάσεως όσων δημιουργούνται και φθείρονται, τιμάται με αργία το Σάββατο(Εξ. 31, 14-15). Στο Ευαγγέλιο όμως, με το οποίο εισάγεται το καθεστώς των νοητών, το Σάββατο στολίζεται με αγαθοεργίες(Ιω. 5, 16-17), ακόμα και αν αγανακτούν εκείνοι που δεν εννόησαν ότι το Σάββατο έγινε για τον άνθρωπο και όχι ο άνθρωπος για το Σάββατο, και ότι ο Υιός του ανθρώπου είναι Κύριος και του Σαββάτου(Μαρκ. 2, 27-28).

36. Αναφέρεται στο Νόμο και στους προφήτες: και σάββατο(Ησ. 66,23), και σάββατα(Εξ. 31,13) και σάββατα σαββάτων(Λευιτ.16,31), όπως επίσης και περιτομή και περιτομή περιτομής(Γεν.17,10-13), και θέρος(Γεν.8,22) και θέρος θέρους, όπως στη φράση: "Όταν θερίσετε τον θερισμό σας"(Λευιτ. 23,10). Σημαίνουν λοιπόν, το πρώτο την τελείωση της πρακτικής, της φυσικής και της θεολογικής φιλοσοφίας. το δεύτερο, [την αποδέσμευση από] την δημιουργία και τους λόγους των δημιουργημάτων. [το τρίτο,] τη συγκέντρωση και απόλαυση [των πιο πνευματικών λόγων των αισθητών και νοητών]. Και αν αυτό γίνει κατά τρεις τρόπους, δηλ. για το καθένα απ' όσα είπαμε, θα γνωρίσει αυτός που έχει θεία γνώση τους λόγους για τους οποίους ο Μωυσής πεθαίνει και "σαββατίζει", δηλ. αναπαύεται έξω από την αγία γη(Δευτ. 34,5). και ο Ιησούς του Ναυή διενεργεί την περιτομή αφού περάσει τον Ιορδάνη(Ι. Ναυή 5,3). και αυτοί που κληρονομούν την αγαθή γη προσκομίζουν στο Θεό την εισφορά με το υπερθετικό του διπλού θέρους(Λευϊτ.23,11).

37. Σάββατο, είναι η απάθεια της λογικής ψυχής, η οποία μέσω της πρακτικής αρετής απέρριψε ολότελα τα στίγματα της αμαρτίας.

38. Σάββατα, είναι η ελευθερία της λογικής ψυχής, η οποία έχει αποθέσει και αυτήν ακόμη την φυσική ενέργεια της αισθήσεως μέσω της πνευματικής θεωρίας της φύσεως.

39. Σάββατα σαββάτων είναι η πνευματική ηρεμία της λογικής ψυχής, η οποία απέσπασε το νου και από αυτούς ακόμη τους πιο θείους λόγους των όντων και τον βύθισε ολοκληρωτικά στο Θεό μόνο

κατά ερωτική έκσταση, και τον έκανε ολότελα αμετακίνητο από το Θεό με την μυστική θεολογία.

40. Περιτομή είναι η αποβολή από την ψυχή της εμπαθούς διαθέσεως προς τα δημιουργήματα.

41. Περιτομή περιτομής, είναι η τέλεια αποβολή και αφαίρεση από την ψυχή και αυτών των φυσικών κινήσεων προς τα δημιουργήματα.

42. Θέρος της λογικής ψυχής είναι η κατά γνώση συγκέντρωση και επίγνωση των πιο πνευματικών λόγων περί της αρετής και της φύσεως των όντων.

43. Θέρος θέρους, είναι η απρόσιτη σ' όλους κατανόηση του Θεού, η οποία πραγματοποιείται στο νου μετά τη μυστική θεωρία των νοητών με τρόπο που ξεπερνά τη γνώση. Αυτή τη μυστική θεωρία προσφέρει όπως πρέπει αυτός που εξ αφορμής των ορατών και αοράτων δημιουργημάτων δοξάζει άξια το Δημιουργό.

44. Υπάρχε και άλλο θέρος πνευματικότερο, που αναφέρεται πως είναι του Θεού, και άλλη πιο μυστική περιτομή και άλλο πιο κρυφό σάββατο, κατά το οποίο ο Θεός "σαββατίζει" από τα έργα του, δηλ. αναπαύεται. και αυτά σύμφωνα με τους λόγους: "Ο θερισμός είναι πολύς, αλλά οι εργάτες λίγοι"(Ματθ. 9,37), και: "Πνευματική περιτομή της καρδιάς"(Ρωμ. 2,29), και "Ευλόγησε ο Θεός την έβδομη ημέρα και την αγίασε, επειδή σ' αυτήν αναπαύθηκε έχοντας ολοκληρώσει όλα τα έργα Του, τα οποία είχε αρχίσει ο Θεός να δημιουργεί"(Γεν. 2,3).

45. Θέρος Θεού είναι η αιώνια παραμονή και εγκατάσταση όλων των αξίων πλησίον Του μετά το τέλος των αιώνων.

46. Πνευματική περιτομή της καρδιάς(Ρωμ. 2,29) είναι η τέλεια αφαίρεση των φυσικών ενεργειών των αισθήσεων και του νου σχετικά με τα αισθητά και τα νοητά. Αυτό γίνεται με την παρουσία του Πνεύματος, που κατά τρόπο άμεσο μεταμορφώνει προς το θεϊκότερο ολικά και το σώμα και την ψυχή.

47. Σαββατισμός του Θεού είναι η ολική κατάληξη σ' Αυτόν των δημιουργημάτων Του, με την οποία ο Θεός παύει τη φυσική ενέργειά τους, όταν αυτά ενεργούν μυστικώς τη δική Του θειότατη ενέργεια. Σταματά δηλαδή ο Θεός τη φυσική ενέργεια που τυχόν έχει κάθε ον και σύμφωνα με την οποία εκ φύσεως κινείται, όταν το καθένα από τα όντα, αφού δεχτεί αναλόγως τη θεία ενέργεια, κατευθύνει τη δική του φυσική ενέργεια προς τον ίδιο τον Θεό.

48. Ας αναζητήσουν όσοι έχουν ζήλο στα πνευματικά, ποια πρέπει να θεωρήσουν ότι είναι τα έργα που άρχισε να δημιουργεί ο Θεός, και ποια πάλι είναι εκείνα που δεν άρχισε. Γιατί αν ο Θεός σταμάτησε όταν ολοκλήρωσε τα έργα που άρχισε, είναι φανερό ότι δεν σταμάτησε από εκείνα, τα οποία δεν άρχισε. Ας σκεφτούν λοιπόν, μήπως έργα του Θεού που έχουν αρχίσει χρονικά είναι όλα τα όντα τα "μετέχοντα" (όσα μετέχουν στις μεθεκτές θείες ενέργειες), δηλαδή οι διάφορες ουσίες των όντων. γιατί έχουν το "μη είναι" πρωτύτερο από το "είναι" τους, καθώς ήταν καιρός που τα μετέχοντα όντα δεν υπήρχαν. Και μήπως έργα του Θεού που δεν έχουν αρχίσει χρονικά είναι τα "μεθεκτά" όντα, εκείνα δηλαδή στα οποία μετέχουν κατά χάρη τα "μετέχοντα". Τέτοια είναι η αγαθότητα και ό,τι περιέχεται στην έννοια της αγαθότητας, και γενικά όλη η ζωή και η αθανασία και η απλότητα και η αμετατρεψία και η απειρία και όσα αποτελούν ουσιώδεις ενέργειες του Θεού. Αυτά και έργα του Θεού είναι, και δεν έχουν αρχή μέσα στο χρόνο. Γιατί η ανυπαρξία δεν είναι αρχαιότερη από την αρετή, ούτε από κανένα από όσα προαναφέραμε, ακόμη και αν εκείνα που μετέχουν σ' αυτά έχουν τα ίδια χρονική αρχή. Κάθε αρετή είναι άναρχη, και δεν είναι ο χρόνος αρχαιότερός της, γιατί έχει το Θεό ένα και μοναδικό γεννήτορά της προαιωνίως.

49. Από όλα τα όντα, και τα μετέχοντα και τα μεθεκτά, είναι πάνω απείρως άπειρες φορές ο Θεός.

Γιατί κάθε τι που έχει ως κατηγορούμενό του την ιδιότητα της υπάρξεως, είναι έργο του Θεού. Και τούτο, είτε έχει δημιουργηθεί κι έχει χρονική αρχή της υπάρξεως, είτε δόθηκε κατά χάρη στα δημιουργήματα, σαν μία έμφυτη δύναμη που κηρύττει μεγαλόφωνα το Θεό που βρίσκεται σε όλα.

50. Όλα όσα είναι αθάνατα και η ίδια η αθανασία, και όλα όσα ζούνε και η ίδια η ζωή, και όλα τα άγια και η ίδια η αγιότητα, και όλα τα ενάρετα και η ίδια η αρετή, και όλα τα αγαθά και η ίδια η αγαθότητα, και όλα τα όντα και η ίδια η οντότητα, ολοφάνερα είναι έργα του Θεού. Αλλά αυτά έχουν χρονική αρχή, γιατί κάποτε δεν υπήρχαν. [ενώ τα άλλα δεν έχουν χρονική αρχή, γιατί πάντοτε υπήρχαν] αρετή και αγαθότητα και αγιότητα και αθανασία. Και αυτά που έχουν χρονική αρχή, υπάρχουν και λέγονται, ό,τι είναι και ό,τι λέγονται με τη μετοχή τους σ' εκείνα που δεν έχουν χρονική αρχή. Γιατί δημιουργός κάθε ζωής και αθανασίας και αγιότητας και αρετής είναι ο Θεός. και είναι πάνω και πέρα από την ουσία όλων όσα νοούμε και λέμε.

51. Η έκτη ημέρα, κατά τη Γραφή, διηγείται τη συμπλήρωση των όντων της φύσεως. Η έβδομη τελειώνει την κίνηση του χρόνου. Και η όγδοη υποδηλώνει τον τρόπο της καταστάσεως που υπερβαίνει και την φύση και τον χρόνο.

52. Εκείνος που διέρχεται την έκτη ημέρα σύμφωνα μόνο με το Νόμο, φεύγοντας από την ενεργητική κυριαρχία των παθών που πιέζουν την ψυχή, αυτός περνά άφοβα τη θάλασσα και βγαίνει στην έρημο,(Εξ. 14,29-30. 16,1) όπου "σαββατίζει", δηλ. αναπαύεται μόνο με την αργία των παθών. Εκείνος όμως που πέρασε τον Ιορδάνη(Ι. Ναυή 3,17), αφού άφησε και αυτή την κατάσταση της αργίας των παθών, έφτασε στην κληρονομία των παθών.

53. Εκείνος που περνά την έκτη ημέρα σύμφωνα με το Ευαγγέλιο, αφού πρωτύτερα θανάτωσε τις πρώτες κινήσεις της αμαρτίας, φτάνει δια μέσου των αρετών στην έρημη από κάθε κακία κατάσταση της απάθειας, όπου σαββατίζει το νου του και από αυτή την ψιλή φαντασία των παθών. Εκείνος τώρα που πέρασε τον Ιορδάνη, μετατίθεται στη χώρα της γνώσεως, όπου ο νους, σαν ναός που κτίζεται μυστικά από την ειρήνη, γίνεται πνευματικό κατοικητήριο του Θεού.

54. Εκείνος που συμπλήρωσε την έκτη ημέρα κατά το θέλημα του Θεού με κατάλληλα έργα και σκέψεις και ολοκλήρωσε και αυτός, όπως ο Θεός, τα έργα του, πέρασε δια μέσου της κατανοήσεως όλο το κόσμο των όντων, που τα εξουσιάζουν η φύση και ο χρόνος, και ήρθε στη μυστική θεωρία των αιώνων και των αιωνίων, όπου σαββατίζει νοερά κατά τρόπο ακατάληπτο με την ολοκληρωτική εγκατάλειψη και υπέρβαση των όντων. Εκείνος τώρα που αξιώθηκε και την όγδοη ημέρα, αναστήθηκε και αυτός όπως ο Θεός από τους νεκρούς – δηλαδή από όλα, από τα αισθητά και τα νοητά, τους λόγους και τα νοήματα – και έζησε την μακάρια ζωή του Θεού, του μόνου που αληθινά και λέγεται και είναι κατά κυριολεξίαν ζωή, γιατί έγινε και ο ίδιος Θεός με τη θέωση.

55. Έκτη ημέρα είναι η τέλεια από τους πρακτικούς εκπλήρωση των φυσικών ενεργειών των σχετικών με την αρετή. Έβδομη, είναι η αποπεράτωση και η παύση από τους θεωρητικούς όλων των φυσικών εννοιών γύρω από την ανέκφραστη γνώση. Όγδοη είναι η μετάταξη και μετάβαση των αξίων προς την θέωση. Και ίσως ο Κύριος υποδηλώνοντας μυστικότερα αυτήν την έβδομη και την όγδοη ημέρα τις ονόμασε "ημέρα και ώρα συντελείας"(Ματθ. 24,36), επειδή περικλείουν τα μυστήρια και τους λόγους των πάντων. Αυτή την "ημέρα και την ώρα", καμία απολύτως από τις επουράνιες και επίγειες δυνάμεις δεν θα μπορέσει να τις γνωρίσει προτού να τις ζήσει, εκτός από την ίδια την μακάρια θεότητα που δημιουργεί αυτά τα πράγματα.

56. Η έκτη ημέρα υποδηλώνει το λόγο της υπάρξεως των όντων. Η έβδομη υπονοεί τον τρόπο της ευδαιμονίας των όντων, και η όγδοη υπαγορεύει το άρρητο μυστήριο της αιώνιας ευδαιμονίας των όντων.

57. Αφού γνωρίζομε ότι η έκτη ημέρα είναι σύμβολο της πρακτικής ενέργειας, έχομε χρέος να

εκπληρώσομε κατ' αυτήν όλο το χρέος των έργων της αρετής, για να λεχθεί και σ' εμάς ο λόγος: "Και είδε ο Θεός όλα όσα δημιούργησε, και ιδού, είναι πολύ καλά"(Γεν, 1,31).

58. Εκπληρώνει το χρέος της καλής εργασίας, την οποία επαινεί ο Θεός, εκείνος που μέσω της φιλόπονης σωματικής ασκήσεως στολίζει την ψυχή με τις ποικίλες αρετές.

59. Εκείνος που ολοκλήρωσε την παρασκευή των έργων της δικαιοσύνης, πέρασε στην ανάπαυση της γνωστικής θεωρίας. κατά την οποία, αφού έκλεισε μέσα του με θείο τρόπο τους λόγους των όντων, αναπαύεται από τη νοερή κίνηση γύρω από αυτήν.

60. Εκείνος που έγινε μέτοχος της αναπαύσεως του Θεού για μας την έβδομη ημέρα, θα γίνει μέτοχος και της θεωτικής για μας ενέργειάς Του της όγδοης ημέρας, δηλαδή της μυστικής αναπαύσεως, αφήνοντας και αυτός στον τάφο τα οθόνια και το σουδάριο της κεφαλής(Ιω. 20,6-7). Αυτά βλέποντάς τα ο οποιοσδήποτε Πέτρος και Ιωάννης, πιστεύουν ότι ο Κύριος έχει αναστηθεί.

61. Μνημείο του Κυρίου είναι εξίσου ο κόσμος και η καρδιά κάθε πιστού. Τα οθόνια είναι οι λόγοι των αισθητών μαζί με τους τρόπους των αρετών. Το σουδάριο είναι η απλή και ενιαία γνώση των νοητών και η θεολογία στο μέτρο που κατορθώνεται. Με αυτά έγινε τότε γνωστός ο λόγος της Αναστάσεως, και χωρίς αυτά είναι ολότελα αδύνατη για μας η κατανόηση όσων είναι πιο πάνω από αυτά.

62. Εκείνοι που ενταφιάζουν με τιμές τον Κύριο, θα Τον δουν και αναστημένο με δόξα, ενώ είναι αθέατος σ' όλους που δεν ενεργούν έτσι. Γιατί δε συλλαμβάνεται πλέον ο Κύριος απ' όσους Τον επιβουλεύονται, καθώς δεν έχει τα εξωτερικά περικαλύμματα με τα οποία φαινόταν ότι αφήνεται θεληματικά να συλληφθεί από τους διώκτες Τουκαι υπέμεινε το πάθος για τη σωτηρία όλων.

63. Εκείνος που ενταφιάζει με τιμές τον Κύριο(Ματθ. 28,60), είναι σε όλους τους φιλόθεους σεβάσμιος, γιατί Τον έσωσε όπως έπρεπε, από την διαπόμπευση και τον εξευτελισμό των εχθρών Του, και δεν άφησε να γίνει το κάρφωμά Του πάνω στο σταυρό αφορμή βλασφημίας στους άπιστους. Εκείνοι που σφραγίζουν τον τάφο και βάζουν στρατιώτες να τον φρουρούν(Ματθ. 27,66), είναι μισητοί για την πράξη τους. και όταν αναστηθεί ο Λόγος, αυτοί διαδίδουν ότι δήθεν Τον έκλεψαν(Ματθ. 28,13). Για τη συκοφαντία αυτή του αναστημένου Σωτήρα, εξαγοράζουν και τους στρατιώτες με χρήματα, όπως και για την προδοσία είχαν εξαγοράσει το νόθο μαθητή(Ματθ. 26,15). (νόθο μαθητή εννοώ τον επιδεικτικό τρόπο της αρετής). Γνωρίζει την έννοια των λεγομένων όποιος κατέχει θεία γνώση. αυτός δεν αγνοεί πώς και με πόσους τρόπους σταυρώνεται ο Κύριος και ενταφιάζεται και ανασταίνεται κάνοντας σαν νεκρούς τους εμπαθείς λογισμούς που τους εγκαθιστούν οι δαίμονες στην καρδιά, εκείνους που διαμοιράζονται στις ώρες του πειρασμού σαν ιμάτια(Ματθ. 27,35) τους τρόπους της ηθικής ομορφιάς. και πώς εξουδετερώνει, όπως τις σφραγίδες του τάφου, τα αποτυπώματα που άφησαν πάνω στη ψυχή τα προηγούμενα αμαρτήματα.

64. Κάθε φιλάργυρος που με σχήμα ευλάβειας υποκρίνεται την αρετή, όταν βρει τρόπο να συλλέξει τα χρήματα που ποθεί, απαρνείται τη συμπεριφορά με την οποία νομιζόταν πρωτύτερα ότι είναι μαθητής του Λόγου.

65. Όταν δεις κάποιους υπερήφανους που δεν αντέχουν να επαινούνται οι καλύτεροι, και μηχανεύονται πώς να συγκαλύψουν την αλήθεια που κηρύττεται, εμποδίζοντάς την με χίλιους δυο πειρασμούς κι αθέμιτες διαβολές, τότε να νοείς ότι ξανασταυρώνεται απ' αυτούς ο Κύριος και ενταφιάζεται και φρουρείται με στρατιώτες και σφραγίδες στον τάφο. Ο λόγος όμως, ανατρέποντας αυτούς, ανασταίνεται, και πιο πολύ αποδεικνύεται από τον εναντίον του πόλεμο, ενισχυόμενος ως προς την απάθεια με τα παθήματα. Γιατί είναι ισχυρότερος απ' όλα, επειδή και είναι(Ιω. 17,17) και ονομάζεται αλήθεια.

66. Το μυστήριο της σαρκώσεως του Λόγου περιέχει το νόημα όλων των αινιγματικών και συμβολικών λόγων της Γραφής, καθώς επίσης και τη γνώση των ορατών [και των νοητών] δημιουργημάτων. Όποιος έχει κατανοήσει το μυστήριο του σταυρού και της ταφής, κατανοεί και τους λόγους όσων προαναφέρθηκαν. Κι όποιος έχει μυηθεί στην ανέκφραστη δύναμη της Αναστάσεως, κατανόησε το σκοπό για τον οποίο αρχικά ο Θεός δημιούργησε τα πάντα.

67. Όλες οι ορατές πραγματικότητες χρειάζονται το σταυρό, δηλαδή την κατάσταση στην οποία αποκόπτονται από πράγματα που επενεργούν στις πραγματικότητες αυτές μέσω της αισθήσεως. Τα νοητά πάλι όλα, έχουν ανάγκη από την ταφή. την ολική δηλαδή ακινησία αυτών που επενεργούν νοερά σ' αυτά. Γιατί όταν μαζί με τη σχέση θανατώνεται και κάθε φυσική ενέργεια και κίνηση σχετικά με όλα τα πράγματα, τότε ο λόγος, μένοντας μόνος με τον εαυτό του, φανερώνεται σαν αναστημένος από τους νεκρούς, περικλείοντας μέσα του όλα όσα προέρχονται από αυτόν, χωρίς κανένα γενικώς πράγμα να έχει μαζί του την οικειότητα της φυσικής σχέσεως. Επειδή κατά χάρη γίνεται η σωτηρία των σωζομένων και όχι κατά φύση(Εφ. 2, 5).

68. Οι αιώνες και οι χρόνοι και οι τόποι ανήκουν στην κατηγορία της σχέσεως και χωρίς αυτά δεν υπάρχει τίποτε από όσα εννοούνται μαζί τους. Ο Θεός όμως δεν ανήκει στα σχετικά, γιατί τίποτε άλλο απολύτως δεν υπάρχει που να εννοείται μαζί με Αυτόν. Αν λοιπόν η κληρονομία των αξίων είναι αυτός ο Θεός, εκείνος που θα αξιωθεί αυτή τη χάρη, θα είναι πάνω από όλους τους αιώνες και χρόνους και τόπους. τόπος του θα είναι ο ίδιος ο Θεός, σύμφωνα με τη Γραφή: "Γίνε για μένα Θεός υπερασπιστής και τόπος οχυρός για να με σώσεις"(Ψαλμ. 70, 3).

69. Το τέλος δεν έχει καμιά ομοιότητα με τη μεσότητα. αλλιώς δεν θα ήταν τέλος. Μεσότητα είναι όλα όσα βρίσκονται έπειτα από την αρχή και πριν από το τέλος. Αν λοιπόν όλοι οι αιώνες και οι χρόνοι και οι τόποι με όλα όσα εννοούνται μαζί τους, είναι μετά το Θεό, ο οποίος είναι αρχή άναρχη, αλλά βρίσκονται και πολύ πριν από Αυτόν, άρα σε τίποτε δε διαφέρουν από την μεσότητα. Τέλος των σωζομένων είναι ο Θεός. δεν θα υπάρχει τίποτε από την μεσότητα, που να συνθεωρείται με όσους σώζονται φτάνοντας στο ακρότατο τέλος.

70. Ο κόσμος όλος, περιοριζόμενος από τους ίδιους τους λόγους του, και τόπος λέγεται και αιώναςεκείνων που ζουν μέσα σ' αυτόν. Έχει τρόπους φυσικής θεωρίας τους κατάλληλους με τη φύση του, οι οποίοι μπορούν να προξενήσουν μερική κατανόηση της σοφίας του Θεού που απλώνεται σε όλα. Αυτοί που ζουν μέσα στον κόσμο, όσο μεταχειρίζονται τους τρόπους αυτούς ως μέσα κατανοήσεως, δεν μπορούν να απαλλαγούν από τη μεσότητα και τη μερική κατανόηση. Όμως το μερικό, όταν φανεί το τέλειο, καταργείται. και οι καθρέφτες όλοι και τα σκοτεινά αινίγματα περνούν καθώς φτάνει η πρόσωπο προς πρόσωπο αλήθεια(Α΄ Κορ. 13, 10-12).Έτσι ο σωζόμενος, όταν αποκτήσει την κατά Θεόν τελειότητα, θα είναι πάνω απ' όλους τους κόσμους και αιώνες και τόπους, με τους οποίους μέχρι τότε παιδαγωγούνταν ως νήπιο.

71. Ο Πιλάτος είναι ο τύπος του φυσικού νόμου, ενώ του γραπτού νόμου το πλήθος των Ιουδαίων. Εκείνος λοιπόν που δεν υψώθηκε με την πίστη πάνω από τους δύο νόμους, δεν μπορεί να δεχτεί την αλήθεια που είναι πάνω από τη φύση και το λόγο, αλλά σταυρώνει πάντως το λόγο, θεωρώντας το Ευαγγέλιο είτε σκάνδαλο, όπως ο Ιουδαίος, είτε μωρία, όπως ο εθνικός(Α΄ Κορ. 1, 23).

72. Όταν δεις τον Ηρώδη και τον Πιλάτο να συμφιλιώνονται για να θανατώσουν τον Ιησού(Λουκ. 23, 12), τότε να νοήσεις τη συνάντηση των δαιμόνων της πορνείας και της κενοδοξίας που συμφώνησαν μεταξύ τους για να θανατώσουν το λόγο της αρετής και της γνώσεως. Γιατί ο δαίμονας της κενοδοξίας υποκρίνεται πνευματική γνώση και παραπέμπει στο δαίμονα της πορνείας. ο δαίμονας πάλι της πορνείας υποκρίνεται καθαρότητα και στέλνει πίσω στο δαίμονα της κενοδοξίας, καθώς λέει: "Αφού Του φόρεσε φόρεμα λαμπρό, ο Ηρώδης έστειλε τον Ιησού ξανά στον Πιλάτο"(Λουκ. 23, 11).

73. Καλό είναι να μην επιτρέπομε στο νου να ασχολείται με το σώμα και τα πάθη. Γιατί λέει η Γραφή: "Δεν μαζεύουν σύκα από τ' αγκάθια", δηλαδή αρετή από τα πάθη, "ούτε σταφύλια από τη

βάτο"(Λουκ. 6, 44), δηλαδή από τη σάρκα, την πνευματική γνώση που ευφραίνει.

74. Ο ασκητής δοκιμάζεται με την υπομονή των πειρασμών, καθαρίζεται με τη σωματική παιδαγωγία, τελειοποιείται με την επιμέλεια των υψηλών θεωριών, και έτσι αξιώνεται την θεία παρηγοριά. Γιατί λέει ο Μωυσής: "Ο Κύριος έρχεται από το Σινά", δηλαδή από τους πειρασμούς, "και μας φανερώθηκε από τη Σηείρ", δηλαδή από τους σωματικούς κόπους, "και έσπευσε να έρθει από το όρος Φαρράν μαζί με μυριάδες Κάδης (αγίων)"(Δευτ. 33,2), δηλαδή από το όρος της πίστεως μαζί με μυριάδες αγίων γνώσεων.

75. Ο Ηρώδης έχει τη θέση του σαρκικού φρονήματος ενώ ο Πιλάτος της αισθήσεως, ο Καίσαρας των αισθητών, και οι Ιουδαίοι των ψυχικών λογισμών. Όταν λοιπόν η ψυχή από άγνοια στραφεί στα αισθητά, παραδίνει στην αίσθηση τον λόγο για να θανατωθεί, και κατακυρώνει εναντίον της με την ομολογία της τη βασιλεία των φθαρτών. Γιατί είπαν οι Ιουδαίοι: "Δεν έχομε βασιλιά, παρά τον Καίσαρα"(Ιω. 19, 15).

76. Ο Ηρώδης έχει τη θέση της ενέργειας των παθών, ενώ ο Πιλάτος της έξεως που δημιουργείται από την απάτη των παθών. ο Καίσαρας του σκοτεινού κοσμοκράτορα, του διαβόλου, και οι Ιουδαίοι της ψυχής. Όταν λοιπόν η ψυχή υποταχθεί στα πάθη και παραδώσει την αρετή υποχείρια στην έξη της κακίας, αρνείται ολοφάνερα τη βασιλεία του Θεού και μεταβαίνει στην καταστρεπτική τυρρανία του διαβόλου.

77. Δεν αρκεί στην ψυχή, για την πνευματική ευφροσύνη της, η υποδούλωση των παθών, αν δεν αποκτήσει τις αρετές με την εκπλήρωση των εντολών. "Να μη χαίρεστε, λεει ο Κύριος, γιατί υποτάσσονται σ' εσάς τα δαιμόνια", δηλαδή τα ενεργήματα των παθών, "αλλά γιατί τα ονόματά σας γράφτηκαν στον ουρανό"(Λουκ. 10, 20), καθώς μεταγράφηκαν στον τόπο της απάθειας με τη χάρη της υιοθεσίας μέσω των αρετών.

78. Σ' εκείνον που έχει πνευματική γνώση, είναι αναγκαίος οπωσδήποτε ο πλούτος των αρετών, που αποκτάται με την πρακτική άσκηση. Γιατί λέει ο Κύριος: "Όποιος έχει βαλλάντιο", δηλαδή γνώση πνευματική, "ας το πάρει. επίσης και δισσάκι", δηλαδή αρετή και γνώση, "ας πουλήσει το φόρεμά του κι ας αγοράσει μαχαίρι"(Λουκ. 22,36), δηλαδή ας παραδώσει με προθυμία το σώμα του στους κόπους των αρετών και ας μεταχειρισθεί με σοφία για χάρη της ειρήνης του Θεού τον πόλεμο εναντίον των παθών και των δαιμόνων. δηλαδή την ικανότητα να διακρίνει με το λόγο του Θεού το χειρότερο από το καλύτερο.

79. Όταν έγινε τριάντα ετών αρχισε ο Κύριος το έργο Του(Λουκ. 3,23), διδάσκοντας με τον αριθμό αυτό τους διορατικούς τα σχετικά με τον εαυτό Του μυστήρια με μυστικό τρόπο. Γιατί ο αριθμός τριάντα, όταν κατανοηθεί μυστικά, παρουσιαζει τον Κύριο ως δημιουργό και προνοητή του χρόνου και της φύσεως και των νοητών που είναι πάνω από την ορατή φύση. Ως δημιουργό του χρόνου με το επτά, γιατί ο χρόνος είναι εβδοματικός. της φύσεως με το πέντε, γιατί η φύση είναι πενταδική, εξαιτίας της αισθήσεως που διαιρείται σε πέντε είδη. των νοητών με το οκτώ, γιατί η γένεση των νοητών βρίσκεται παραπάνω από το χρόνο που μετρούμε. Ως προνοητή με τον αριθμό δέκα. τούτο και λόγω της αγίας δεκάδας των εντολών που κατευθύνουν τους ανθρώπους προς τη μακαριότητα, αλλά και γιατί με αυτό το γράμμα* αρχίζει το όνομα του Κυρίου, όταν έγινε άνθρωπος. Αν λοιπόν προσθέσεις τους αριθμούς πέντε, επτά, οκτώ και δέκα, έχεις τον αριθμό τριάντα. Εκείνος λοιπόν που γνωρίζει να ακολουθεί σωστά τον Κύριο ως αρχηγό, δε θα αγνοήσει το λόγο για τον οποίο και αυτός τριάντα ετών θα εμφανιστεί έχοντας τη δύναμη να κηρύττει το ευαγγέλιο της Βασιλείας. Γιατί όταν χωρίς ψεγάδι δημιουργήσει σαν κάποια ορατή φύση τον κόσμο των πρακτικών αρετών, χωρίς να μεταβάλλει την πορεία που σαν κάποιος χρόνος πραγματοποιείται δια μέσου των αντιθέτων στην ίδια την ψυχή, και αποκομίσει γνώση χωρίς σφάλματα μέσω της θεωρίας και μπόρεσε να μεταδώσει με φροντίδα την αυτή διάθεση και στους άλλους, τότε και αυτός, όση σωματική ηλικία και αν έχει, είναι τριάντα ετών κατά το πνεύμα και φανερώνει την ενέργεια των δικών του αγαθών στους άλλους.

* Εννοεί το γράμμα Ι, αρχικό της λέξεως Ιησούς, το οποίο στην Ελληνική αρίθμηση συμβολίζει το 10.

80. Εκείνος που είναι παραλυμένος από τις ηδονές του σώματος, ούτε για πραγμάτωση αρετής ενεργεί, ούτε μπορεί να κινηθεί για την πνευματική γνώση. Γι' αυτό ούτε που έχει άνθρωπο, δηλαδή φρόνιμο λογισμό, για να τον βάλει, όταν ταραχθεί το νερό στην κολυμβήθρα(Ιω. 5, 7), δηλαδή στην αρετή που είναι δεκτική της θείας γνώσεως και θεραπεύει κάθε ασθένεια, αν βέβαια, καθώς ο άρρωστος αναβάλλει από ραθυμία, δεν προλάβει κάποιος άλλος που θα τον εμποδίσει να βρει την θεραπεία του. Γι' αυτό και μένει στο κρεβάτι από την αρρώστια του τριάντα οκτώ χρόνια(Ιω. 5,5). Εκείνος δηλαδή που δεν παρατηρεί την ορατή κτίση πρός δόξαν Θεού και δεν ανεβάζει με ευσεβή λογισμό τη θεωρία των αισθητών προς τη νοητή φύση, είναι λογικό να μένει άρρωστος τον παραπάνω αριθμό των ετών. Γιατί ο αριθμός τριάντα, με την φυσική έννοια σημαίνει την αισθητή φύση, όπως και όταν τον πάρομε πρακτικά, σημαίνει την [πρακτική] αρετή. Ο αριθμός οκτώ, στο μυστικό του νόημα υποδηλώνει τη νοητή φύση των ασωμάτων, όπως και όταν τον δούμε γνωστικά, υποδηλώνει τη πάνσοφη θεολογία. Όποιος δεν κινείται μ' αυτές για να φτάσει στο Θεό, μένει παράλυτος, μέχρις ότου έρθει ο Λόγος και τον διδάξει τον σύντομο τρόπο της θεραπείας λέγοντάς του: "Σήκω, πάρε το κρεβάτι σου και πήγαινε"(Ιω. 5, 8), διατάζοντας δηλαδή το νου να σηκωθεί από την φιληδονία που τον κατέχει και να πάρει το σώμα στους ώμους των αρετών και να πάει στο σπίτι του, δηλαδής τον ουρανό. Γιατί είναι καλό να σηκώνεται το χειρότερο (το σώμα) προς την αρετή από το καλύτερο (το νου) στους ώμους της πρακτικής ασκήσεως, παρά το καλύτερο να οδηγείται στη φιληδονία από το χειρότερο με τη μαλθακότητα.

81. Εφόσον δεν έχομε ξεπεράσει καθαρά κατά διάνοια τόσο την δική μας ύπαρξη, όσο και όλων των έπειτα από το Θεό, δεν έχομε αποκτήσει ακόμη την κατάσταση της σταθερότητας στην αρετή. Κι όταν με την αγάπη επιτύχομε αυτή την υψηλή κατάσταση, τότε θα γνωρίσομε τη δύναμη της θείας υποσχέσεως. Γιατί εκεί πρέπει να πιστεύομε ότι θα έχουν αμετακίνητη εγκατάσταση οι άξιοι, όπου ο νους πρωτύτερα ρίζωσε τη δική του δύναμη με την αγάπη. Γιατί "εκείνος" που δεν βγήκε από τον εαυτό του και από όλα όσα μπορούν να νοηθούν, και δεν έφτασε στη σιωπή που είναι πάνω από κάθε νόηση, δεν μπορεί να είναι τελείως ελεύθερος από τη μεταβολή.

82. Κάθε νόηση εμπεριέχει οπωσδήποτε την έννοια του πλήθους, ή τουλάχιστον της δυάδας, γιατί αποτελεί τη μέση σχέση δύο άκρων, καθώς ενώνει μεταξύ τους αυτό που νοεί και αυτό που νοείται (το νοούν και το νοούμενο)· και κανένα από τα δύο αυτά δε διασώζει την τέλεια απλότητα. Το νοούν είναι ένα υποκείμενο, καθώς συνεπινοείται μαζί του η δύναμη να νοεί. Και το νοούμενο είναι πάντως υποκείμενο, και ή έχει συνεπινοουμένη μέσα στο νοούν υποκείμενο τη δύναμη να νοείται, ή έχει ως προϋπάρχουσα την ουσία εκείνου του οποίου είναι δύναμη. Γιατί κανένα ον δεν είναι εντελώς αυτό καθ' αυτό απλή ουσία ή νόηση για να είναι και μονάδα αδιαίρετη. Ο Θεός όμως, είτε ουσία Τον πούμε, δεν έχει φυσικώς συνεπινοούμενη μαζί Του τη δύναμη να νοείται, γιατί διαφορετικα θα ήταν σύνθετος· είτε νόηση Τον πούμε, δεν έχει φυσικώς ουσία επιδεκτική νοήσεως, αλλά ο Θεός είναι νόηση κατ' ουσίαν. Και είναι όλος νόηση, και μόνο νόηση, και ο ίδιος είναι κατά τη νόηση ουσία, και όλος ουσία και μόνον ουσία, και όλος πάνω από ουσία, [και όλος πάνω από νόηση,] γιατί είναι και μονάδα αδιαίρετη και χωρίς μέρη και απλή. Εκείνος λοιπόν που έχει με οποιοδήποτε τρόπο νόηση, δεν βγήκε ακόμη από τη δυάδα· εκείνος όμως που την άφησε ολότελα, μπήκε οπωσδήποτε στη μονάδα, εγκαταλείποντας με την υπέρβαση τη δύναμη της νοήσεως.

83. Στα πολλά υπάρχει η ετερότητα, η ανομοιότητα και η διαφορά. Αλλά στο Θεό, ο οποίος είναι ένας και μόνος, υπάρχει μόνο η ταυτότητα, η απλότητα και η ομοιότητα. Δεν είναι ακίνδυνο λοιπόν πριν βγούμε έξω από τα πολλά, να προχωρούμε στις θεωρίες περί Θεού. Τούτο το φανερώνει ο Μωυσής στήνοντας τη σκηνή της διάνοιας έξω από το στρατόπεδο(Εξ. 33, 7) και τότε συνομιλώντας με το Θεό. Είναι επικίνδυνονα επιχειρήσει κανείς να πει με προφορικό λόγο το άρρητο, γιατί ο προφορικός λόγος είναι και δυάδα και ακόμη περισσότερο. Ενώ το να θεωρεί κανείς το ον χωρίς φωνή με μόνη τη ψυχή, αυτό είναι πολύ ισχυρό, γιατί τότε μένει στην αδιαίρετη μονάδα και όχι στα πολλά. Το παράδειγμα του Αρχιερέα, που είχε διαταγή μια φορά μόνο το χρόνο να διασχίζει το καταπέτασμα και να εισέρχεται στα Άγια των Αγίων(Λεϋιτ. 16, 34· Εβρ. 9, 7), διδάσκει ότι μόνο εκείνος που πέρασε την αυλή και τα Άγια πρέπει να εισέρχεται στα Άγια των Αγίων, δηλαδή μόνο εκείνος ο οποίος ξεπέρασε όλη τη φύση και των αισθητών και των νοητών και έγινε καθαρός από κάθε τι που χαρακτηρίζει τα δημιουργήματα, πρέπει να πλησιάζει στις περί

Θεού θεωρίες με τελείων γυμνή διάνοια.

84. Ο μέγας Μωυσής, αφού έστησε την σκηνή του έξω από το στρατόπεδο(Έξ. 33,7), δηλαδή αφού έστησε τη γνώμη και την διάνοιά του έξω από όσα βλέπομε, αρχίζει να λατρεύει το Θεό· και αφού μπήκε μέσα στον γνόφο(Έξ. 20, 21), δηλαδή στον ασχημάτιστο και άϋλο τόπο της γνώσεως, εκεί επιτέλεσε τις ιερότατες τελετές.

85. Ο γνόφος είναι η ασχημάτιστη και άυλη και ασώματη κατάσταση, η οποία κατέχει την γνώση των προτοτύπων όλων των όντων. Όποιος βρεθεί μέσα σ' αυτήν, σαν ένας άλλος Μωυσής, παρότι θνητός κατά τη φύση, κατανοεί τα αθάνατα.Με τη γνώση αυτή, αφού ζωγραφίσει μέσα τουτο κάλλος των θείων αρετών, σαν ζωγραφιά που είναι πιστό αντίγραφο του αρχέτυπου κάλλους, ακτεβαίνει από το όρος και παρουσιάζει τον εαυτό του ως πρότυπο σ' εκείνους που θέλουν να μιμούνται την αρετή(Έξ. 24,18· 34,29). Και με αυτό φανερώνει τη φιλανθρωπία και την αφθονία της χάρης της οποίας έγινε μέτοχος.

86. Εκείνοι που ασκούν με καθαρότητα την κατά Θεόν φιλοσοφία, έχουν ένα πολύ μεγάλο κέρδος από τη θεία γνώση που αυτή προξενεί: το να μη μεταβάλλεται πλέον η γνώμη τους μαζί με τα πράγματα, αλλά με σταθερή βεβαιότητα να καταπιάνονται πρόθυμα με όσα αρμόζουν στην αρετή.

87. Όταν βαπτισθήκαμε εν Χριστώ δια του Πνεύματος, ντυθήκαμε την κατά σάρκα πρώτη αφθαρσία· περιμένομε τώρα την τελική κατά Χριστόν αφθαρσία του Πνεύματος, αφού βέβαια φυλάξαμε ακηλίδωτη την πρώτη με την καρποφορία αγαθών έργων και τη θεληματική νέκρωση. Όποιος έχει την τελική αυτή αφθαρσία, δεν φοβάται πλέον οτι θα χάσει τα αποκτηθέντα αγαθά.

88. Επειδή ο Θεός θέλησε από ευσπλαγχνίανα στείλει σ' εμάς που κατοικούμε τη γη τη χάρη της θείας αρετής από τον ουρανό, κατασκεύασε συμβολικά την ιερή σκηνή με όλα όσα περιέχει(Έξ. 25,8), για να είναι απεικόνιση, υποτύπωση και μίμηση της σοφίας.

89. Η χάρη της Νέας Διαθήκης είναι κρυμμένη μυστικα στο γράμμα της Παλαιάς. Γι' αυτό λέει ο Απόστολος ότι ο Νόμος είναι πνευματικός(Ρωμ. 7,14). Ο Νόμος λοιπόν κατά το γράμμα παλιώνει και γερνά και καταργείται(Εβρ. 8,13), κατά το Πνεύμα όμως μένει νέος και είναι πάντοτε ενεργούμενος. Γιατί η χάρη δεν παλιώνει καθόλου.

90. Ο Νόμος αποτελεί τη σκιά του Ευαγγελίου, ενώ το Ευαγγέλιο είναι εικόνα των μελλοντικών αγαθών. Ο Νόμος εμποδίζει τις ενέργειες των κακών, το Ευαγγέλιο παραθέτει τις πράξεις των αγαθών.

91. Όλη η αγία Γραφή λέμε ότι διαιρείται σε σάρκα και σε πνεύμα, σαν να είναι ένας πνευματικός άνθρωπος. Και εκείνος που λέει ότι το γράμμα της Γραφής είναι σάρκα και το νόημά του ότι είναι πνεύμα, δηλαδή ψυχή, δεν κάνει λάθος. Και είναι φανερά σοφός εκείνος που άφησε το φθειρόμενο μέρος και δόθηκε ολότελα στο άφθαρτο.

92. Ο Νόμος είναι η σάρκα της Αγίας Γραφής, όταν θεωρηθεί σαν πνευματικός άνθρωπος. Αίσθηση είναι οι Προφήτες. Το Ευαγγέλιο είναι η νοερή ψυχή που ενεργεί με τη σάρκα του Νόμου και με την αίσθηση των Προφητών και εκδηλώνει τη δύναμή της με τις ενέργειές της.

93. Ο Νόμος είχε τη σκιά(Εβρ. 10,1), ενώ οι Προφήτες την εικόνα των θείων και πνευματικών αγαθών του Ευαγγελίου. Το Ευαγγέλιο όμως έδειξε σ' εμάς παρούσα στα πράγματα την αλήθεια που είχε δοθεί πρωτύτερα από το Νόμο ως σκιά και είχε προεικονισθεί από τους Προφήτες.

94. Εκείνος που με το βίο και τη διαγωγή του εκτελεί το Νόμο, έχει αργία μόνον για την τέλεση της αμαρτίας, προσφέροντας θυσία στο Θεό την ενέργεια των αλόγων παθών, και αρκείται σ' αυτό για τη σωτηρία του, λόγω της πνευματικής του νηπιότητας.

95. Εκείνος που παιδαγωγείται με τον προφητικό λόγο, μαζί με την αποβολή της ενέργειας των παθών αποβάλλει και τις συγκαταθέσεις προς αυτά, οι οποίες ενεργούνται στην ψυχή του. Αλλιώς ενώ νομίζει ότι με το χειρότερο μέρος του, εννοώ τη σάρκα, απέχει από την κακία, θα του διαφύγει ότι με το καλύτερο μέρος, εννοώ την ψυχή, την διαπράττει αδιάκοπα.

96. Εκείνος που ακολουθεί με γνησιότητα την ευαγγελική ζωή, έκοψε και την αρχή και το τέλος της

κακίας του, και εργάζεται κάθε αρετή με το έργο και με το λόγο. Προσφέρει στο Θεό θυσία δοξολογίας και ευχαριστίας(Ψαλμ. 49,14· 115,8)· είναι ελευθερωμένος από κάθε ενόχληση ενέργειας των παθών, καθώς επίσης και από το νοερό πόλεμο εναντίον τους· και έχει μοναδική αχόρταστη ηδονή την ελπίδα των μελλόντων αγαθών, η οποία τρέφει την ψυχή.

97. Σ' εκείνους που μελετούν με μεγάλη επιμέλεια τις θείες Γραφές, ο Κύριος παρουσιάζεται να έχει δύο μορφές. Η μία είναι κοινή και πιο δημώδης και [όχι] σε λίγους θεατή, και σ' αυτήν αναφέρεται η φράση: "Τον είδαμε και δεν είχε ωραιότητα ούτε κάλλος"(Ησ. 53,2). Η άλλη είναι πιο μυστική και λίγοι τη φτάνουν, όσοι έχουν γίνει ήδη όμοιοι με τους αγίους αποστόλους Πέτρο και Ιωάννη, μπροστά στους οποίους μεταμορφώθηκε ο Κύριος με λαμπρότητα που υπερβαίνει την αίσθηση(Ματθ. 17,2· Β΄ Πετρ. 1, 17-18). Με τη μορφή αυτή είναι ωραίος περισσοτερο απ' όλους των υιούς των ανθρώπων(Ψαλμ 44,3). Από αυτές τις δύο μορφές η πρώτη είναι κατάλληλη για τους αρχαρίους, η δεύτερη για εκείνους που έγιναν τέλειοι στη γνώση, ο καθένας ανάλογα με τη δυνατότητά του. Η μία μορφή είναι εικόνα της πρώτης παρουσίας του Κυρίου· σ' αυτήν, που καθαρίζει με τα παθήματα τους πρακτικούς, αντιστοιχεί το γράμμα του Ευαγγελίου. Η άλλη είναι προεικόνιση της ένδοξης δευτέρας παρουσίας Του· σ' αυτή νοείται το πνεύμα του Ευαγγελίου, και αυτή μεταμορφώνει προς τη θέωση με τη σοφία τους γνωστικούς καθώς, με τη μεταμόρφωση του Λόγου που γίνεται μέσα τους, αυτοί αντανακλούν με ακάλυπτο πρόσωπο τη λαμπρότητα του Κυρίου(Β΄ Κορ. 3, 18).

98. Εκείνος που για την απόκτηση της αρετής μένει με την καρτερία ακλόνητος στα δεινά, έχει επάνω του τα γνωρίσματα της πρώτης παρουσίας του Λόγου, η οποία τον καθαρίζει από κάθε κηλίδα. Εκείνος που έχει μεταφέρει το νου του με τη θεωρία στην κατάσταση των αγγέλων, έχει τη δύναμη της δευτέρας παρουσίας, η οποία του δίνει την απάθεια και το να μένει άπτωτος.

99. Η αίσθηση συνοδεύει τον πρακτικό που κατορθώνει με κόπους τις αρετές. Τον γνωστικό τον χαρακτηρίζει η νέκρωση της αισθήσεως, γιατί έχει αποσύρει το νου του από την σάρκα και τον κόσμο και τον περιόρισε στο Θεό. Ο πρώτος, καθώς αγωνίζεται με την πρακτική άσκηση να λύσει την ψυχή από τον φυσικό δεσμό της σχέσεως με τη σάρκα, έχει συνεχώς το φρόνημά του καμπτόμενο μπροστά στους κόπους. Ενώ ο άλλος, επειδή με τη θεωρία αφαίρεσε τα καρφιά της σχέσεως αυτής, δεν μπορεί να περιοριστεί διόλου από τίποτε, γιατί έγινε πλέον ελεύθερος από το να υποφέρει και να κρατείται από εκείνα που θέλουν να τον κυριεύσουν.

100. Το μάννα που δόθηκε στους Ισραηλίτες στην έρημο(Εξ. 16, 14-35), είναι ο λόγος του Θεού, ο οποίος επαρκεί σε κείνους που τον τρώνε για κάθε πνευματική ηδονή, και μεταβάλλεται σε κάθε γεύση ανάλογα με τη διαφορά της επιθυμίας εκείνων που τον τρώνε· γιατί έχει την ποιότητα οποιασδήποτε πνευματικής τροφής. Γι' αυτό σε κείνους που με το Πνεύμα γεννήθηκαν άνωθεν(Ιω. 3, 3-5) από άφθαρτη σπορά, γίνεται άδολο πνευματικό γάλα(Α΄ Πετρ. 2,2)· στους ασθενείς γίνεται λάχανο(Ρωμ. 14,2) που τονώνει τη δύναμη της ψυχής που έχει τραυματιστεί. Σ' εκείνους που λόγω της εξεως στο καλό έχουν γυμνασμένα τα αισθητήρια της ψυχής και διακρίνουν το καλό και το κακό, τους δίνει στερεά τροφή(Εβρ. 5,14). Έχει και άλλες άπειρες δυνάμεις ο λόγος του Θεού, οι οποίες είναι ανέφικτες εδώ. Όταν όμως κανείς τελειώσει τη ζωή και γίνει άξιος να του δοθούν στον ουρανό πολλά ή όλα(Ματθ. 25,21), αυτός θα λάβει και όλες ή μερικές από εκείνες τις δυνάμεις του λόγου του Θεού, επειδή έλαβε εδώ τα πολύ λίγα. Γιατί η ακρότητα των θείων χαρισμάτων που δίνονται εδώ, όταν συγκριθεί με τα μέλλοντα, είναι κάτι το ελάχιστο και μέτριο.

Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής

200 κεφάλαια προς τον Θαλάσσιο, περί Θεολογίας και της Ενσάρκου Οικονομίας του Υιού του Θεού

Δεύτερη εκατοντάδα

1. Ο Θεός είναι ένας, γιατί μία είναι η θεότητα, άναρχη, απλή, πάνω από ουσία, δίχως μέρη και αδιαίρετη. Η ίδια θεότητα είναι μονάδα και τριάδα. Μονάδα ακέραιη η αυτή, και Τριάδα πλήρης η αυτή. Μονάδα ακέραιη κατά την ουσία η ίδια, και Τριάδα πλήρης κατά τις υποστάσεις η ίδια. Γιατί η θεότητα είναι Πατέρας, Υιός και Άγιο Πνεύμα. Και η θεότητα είναι και στον Πατέρα και στον Υιό και στο Άγιο Πνεύμα. Όλη η θεότητα σε όλον τον Πατέρα η ίδια, και όλος ο Πατέρας σε όλη την ίδια. Και όλη η ίδια σε όλο τον Υιό, και όλος ο Υιός σε όλη την ίδια. Και όλη σε όλο το Άγιο Πνεύμα η ίδια θεότητα, και όλο το Άγιο Πνεύμα σε όλη την ίδια. Όλη η θεότητα είναι Πατέρας, και είναι σε όλο τον Πατέρα· και ο Πατέρας είναι όλος σε όλη την θεότητα· και αυτή όλη είναι όλος ο Πατέρας. Και στην ίδια όλη είναι όλος ο Υιός· και η ίδια είναι όλη σε όλο τον Υιό, και όλος ο Υιός είναι όλη η θεότητα και σε όλη. Και η ίδια είναι όλη Άγιο Πνεύμα, και σε όλο το Άγιο Πνεύμα· και το Άγιο Πνεύμα είναι όλο όλη η θεότητα· και σε όλη την ίδια είναι όλο το Πνεύμα το Άγιο. Γιατί δεν είναι η θεότητα κατά ένα μέρος της στον Πατέρα, ούτε κατά ένα μέρος είναι Θεός ο Πατέρας· ούτε κατά ένα μέρος είναι η θεότητα στον Υιό, ή κατά ένα μέρος είναι Θεός ο Υιός· ούτε κατά ένα μέρος είναι η θεότητα στο Άγιο Πνεύμα, ή το Άγιο Πνεύμα κατά ένα μέρος είναι Θεός.Γιατί ούτε μερίζεται η θεότητα, ούτε είναι ελλιπής Θεός ο Πατέρας ή ο Υιός ή το Άγιο Πνεύμα, αλλά όλη η θεότητα είναι η ίδια τέλεια τελείως στον τέλειο Πατέρα και όλη τελείως στον τέλειο Υιό η ίδια και όλη τελείως η ίδια στο τέλειο Άγιο Πνεύμα. Γιατί ο Πατέρας είναι όλος τελείως σε όλο τον Υιό και στο Πνεύμα· και όλος τελείως σε όλο τον Πατέρα και το Πνεύμα είναι ο Υίός· και όλο τελείως σε όλο τον Πατέρα και τον Υιό είναι το Άγιο Πνεύμα. Γι' αυτό και είναι ένας Θεός ο Πατέρας και ο Υιός και το Άγιο Πνεύμα· γιατί μία και η αυτή είναι η ουσία και η δύναμη και η ενέργεια του Πατέρα και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος, και δεν υπάρχει ούτε νοείται καμιά από τις τρεις Υποστάσεις χωρίς τις άλλες.

2. Κάθε νόηση ανήκει στα όντα που νοούν και σ' αυτά που νοούνται. Ο Θεός όμως δεν είναι από εκείνα που νοούν, ούτε από εκείνα που νοούνται, γιατί είναι πάνω από αυτά. Διαφορετικά, περιορίζεται· ή από την ανάγκη της σχέσεως με το νοούμενο, αν θα νοούσε· ή με το να υπόκειται φυσικά σ' εκείνον που τον νοεί, αν θα ήταν νοούμενος. Απομένει λοιπόν να παραδεχθούμε ότι ούτε νοεί ο Θεός, ούτε νοείται, αλλά ότι είναι πέρα από το να νοεί ή να νοείται. Γιατί οι ιδιότητες αυτές ανήκουν εκ φύσεως στα ύστερα από Εκείνον.

3. Κάθε νόηση, όπως έχει τη θέση της οπωσδήποτε σε κάποια ουσία ως ιδιότητα, έτσι έχει και την κίνηση της γύρω από κάποια ουσία με ιδιότητες. Γιατί δεν είναι δυνατό να τη δεχθεί κάτι που υπάρχει καθ' εαυτό, απόλυτα ανεξάρτητο και απλό, γιατί και η νόηση δεν είναι ανεξάρτητη και απλή. Ο Θεός όμως, επειδή είναι και κατά τα δύο απόλυτα απλός (και ως ουσία δηλαδή δεν είναι κάτι που νοείται, και ως νόηση [δεν] έχει καθόλου ένα δεδομένο υποκείμενο), δεν είναι από εκείνα που [νοούν και] νοούνται· γιατί βέβαια ο Θεός είναι πάνω από ουσία και νόηση.

4. Για όλες τις ευθείες γραμμές που ξεκινούν από ένα κέντρο, αυτό παραμένει η ολότελα αδιαίρετη αρχή τους. Έτσι και εκείνος ο οποίος αξιώθηκε να βρεθεί μέσα στο Θεό, θα μάθει με μιά απλή και αδιαίρετη γνώση όλους τους λόγους των δημιουργημάτων που προϋπάρχουν σ' Αυτόν.

5. Όταν η νόηση παίρνει τη μορφή όσων νοούνται, τότε η μία νόηση διαιρείται σε πολλές νοήσεις, παίρνοντας μορφή ανάλογα με κάθε ένα είδος όσων νοούνται. Όταν όμως ξεπεράσει το πλήθος των αισθητών και νοητών που της δίνουν μορφή και γίνει εντελώς χωρίς μορφή και σχήμα, τότε με κατάλληλο τρόπο ο λόγος που είναι πάνω από κάθε νόηση την οικειοποιείται και τη σταματά από όσα εκ φύσεως την αλλοιώνουν με τις μορφές των νοημάτων. Εκείνος που φτάνει στο σημείο αυτό

αναπαύθηκε από ολα τα έργα του, όπως ακριβώς και ο Θεός από τα δικά Του(Εβρ. 4, 10· Γεν. 2,2).

6. Εκείνος που έφτασε εδώ τη δυνατή για τους ανθρώπους τελειότητα, καρποφορεί στο Θεό αγάπη, χαρά, ειρήνη, μακροθυμία(Γαλ. 5, 22). Οι μελλοντικοί καρποί είναι η αφθαρσία, η αιωνιότητα και τα όμοια με αυτά. Και ίσως τα πρώτα αρμόζουν σ' εκείνον που ολοκλήρωσε την πρακτική αρετή, ενώ τα δεύτερα σ' εκείνον που με αληθινή γνώση βγήκε έξω από τα δημιουργήματα.

7. Όπως το αποτέλεσμα της παρακοής είναι η αμαρτία, έτσι επίτευγμα της υπακοής είναι η αρετή. Και όπως στην παρακοή ακολουθεί παράβαση των εντολών και χωρισμός από το Θεό που έδωσε τις εντολές, έτσι και στην υπακοή ακολουθεί η τήρηση των εντολών και η ένωση με το Θεό. Εκείνος λοιπόν που τήρησε την εντολή με την υπακοή του, και την αρετή κατόρθωσε, και δε χώρισε τον εαυτό του από την ένωση με το Θεό μέσω της αγάπης.

8. Εκείνος που συγκεντρώνεται από τη διαίρεση που προκάλεσε η παράβαση, πρώτα χωρίζεται από τα πάθη, έπειτα από τους εμπαθείς λογισμούς· κατόπιν χωρίζεται από τη φύση και τους λόγους της φύσεως· στη συνέχεια από τα νοήματα και τη σχετική με αυτά γνώση. Και τελευταία, αφού προσπεράσει την ποικιλία των λόγων περί Προνοίας, καταλήγει κατά τρόπο άγνωστο σ' αυτόν το λόγο περί Μονάδος· τότε ο νους, καθώς βλέπει μόνο τη σταθερότητά του, χαίρεται με την ανεκλάλητη χαρά, γιατί έλαβε την ειρήνη του Θεού που υπερβαίνει κάθε νου και που φρουρεί αδιάκοπα από κάθε πτώση εκείνον που αξιώθηκε να την λάβει(Φιλιπ. 4, 7).

9. Ο φόβος της κολάσεως κάνει τους αρχάριους να αποφεύγουν την κακία· ο πόθος της ανταποδόσεως των αγαθών χαρίζει σ' εκείνους που προκόβουν την προθυμία της εργασίας των αρετών. Το μυστήριο όμως της αγάπης υπερυψώνει το νου πάνω απ' όλα τα δημιουργήματα και κάνει το νου τυφλό προς όλα όσα είναι μετά το Θεό. Γιατί ο Κύριος κάνει σοφούς μόνο εκείνους που έγιναν τυφλοί(Ψαλμ. 145, 8) σε όλα όσα είναι έπειτα από το Θεό, δείχνοντάς τους τα πιο θεία.

10. Ο λόγος του Θεού, ο οποίος μοιάζει με κόκκο σιναπιού(Ματθ. 13, 31), προτού καλλιεργηθεί φαίνεται πάρα πολύ μικρός. Όταν όμως καλλιεργηθεί όπως πρέπει, γίνεται τόσο μεγάλος, ώστε οι υψηλοί λόγοι των αισθητών και νοητών κτισμάτων αναπαύονται πάνω σ' αυτόν σαν πουλιά. Γιατί τότε γίνονται από αυτόν καταληπτοί οι λόγοι των πάντων, αυτός όμως δεν είναι κατανοητός σε κανένα από τα όντα. Γι' αυτό εκείνος που έχει πίστη σαν κόκκο σιναπιού μπορεί με το λόγο του να μετακινήσει το βουνό που είπε ο Κύριος(Ματθ. 17, 20), δηλαδή τη δύναμη του διαβόλου που στρέφεται εναντίον μας να τη διώχνει και να τη μετακινεί από τη βάση της.

11. Κόκκος του σιναπιού είναι ο Κύριος, ο οποίος με την πίστη σπείρεται πνευματικά στις καρδιές εκείνων που Τον δέχονται. Όταν κανείς τον καλλιεργήσει επιμελώς με τις αρετές, μετακινεί, το βουνό του χωματένιου, φρονήματος απωθώντας με δύναμη τη δυσμετακίνητη έξη της κακίας του, και δίνει τόπο ν' αναπαυθούν μέσα του, σαν πουλιά του ουρανού, οι λόγοι των εντολών και οι τρόποι ή και οι θείες δυνάμεις τους.

12. Πάνω στον Κύριο, σαν σε θεμέλιο της πίστεως, ας υψώσομε την οικοδομή των αγαθών, βάζοντας χρυσό, άργυρο, πολύτιμους λίθους(Α΄ Κορ. 3, 12), δηλαδή θεολογία καθαρή και ανόθευτη και βίο ολοκάθαρο και λαμπρό και θείους λογισμούς και νοήματα σαν μαργαριτάρια. Όχι όμως ξύλα, ούτε χόρτο, ούτε καλαμιά, δηλαδή όχι ειδωλολατρία —εννοώ την εμπαθή επιθυμία των αισθητών—, ούτε βίο ασυλλόγιστο, ούτε λογισμούς εμπαθείς που στερούνται τη σοφή σύνεση, σαν άχυρα.

13. Εκείνος που επιθυμεί τη γνώση, ας στηρίξει σταθερά τις βάσεις της ψυχής του κοντά στον Κύριο, όπως λέει ο Θεός στο Μωυσή: «Εσύ στάσου εδώ μαζί Μου»(Δευτ. 5, 31). Και πρέπει να γνωρίζομε ότι και σ' αυτούς που στέκονται κοντά στον Κύριο, υπάρχει διαφορά, αν βέβαια οι φιλομαθείς δε διαβάζουν με επιπολαιότητα το χωρίο: «Είναι μερικοί από όσους στέκονται εδώ που δε θα γευτούν θάνατο, ωσότου δουν τη βασιλεία του Θεού να έχει έρθει με δύναμη»(Μάρκ. 9, 1). Γιατί ο Κύριος δεν φανερώνεται πάντοτε με δόξα σ' εκείνους που στέκονται κοντά Του, αλλά στους αρχαρίους παρουσιάζεται με μορφή δούλου(Φιλιπ. 2,7), ενώ σ' εκείνους που μπορούν να Τον ακολουθήσουν καθώς ανεβαίνει στο ψηλό βουνό της μεταμορφώσεώς Του, φανερώνεται με μορφή Θεού(Ματθ. 17, 1-9), με την οποία υπήρχε πριν από τη δημιουργία του κόσμου(Ιω. 17, 5). Είναι

λοιπόν δυνατό να μη φαίνεται σε όλους όσοι είναι κοντά Του ο Κύριος κατά τον ίδιο τρόπο, αλλά σε άλλους έτσι, και σε άλλους με άλλο τρόπο, ανάλογα με το μέτρο της πίστεως καθενός.

14. Όταν ο λόγος του Θεού γίνει μέσα μας ολοφάνερος και λαμπρός και λάμψει το πρόσωπό του όπως ο ήλιος, τότε φαίνονται κατάλευκα και τα φορέματά του(Ματθ. 17, 2), δηλαδή τα λόγια των Ευαγγελίων φαίνονται καθαρά , και σαφή και χωρίς να έχουν τίποτε καλυμμένο· αλλά και ο Μωυσής και ο Ηλίας τον πλησιάζουν, δηλαδή οι πνευματικότεροι λόγοι του Νόμου και των Προφητών.

15. Όπως θα έρθει ο Υιός του ανθρώπου, κατά τη Γραφή(Ματθ. 16, 27), μαζί με τους αγγέλους Του, μέσα στη δόξα του Πατέρα Του, έτσι σε κάθε προκοπή αρετής μεταμορφώνεται για τους άξιους ο λόγος του Θεού, ερχόμενος μαζί με τους αγγέλους του μέσα στη δόξα του Πατέρα. Γιατί οι πνευματικότεροι λόγοι του Νόμου και των Προφητών, τους οποίους προτυπώνουν ο Μωυσής και ο Ηλίας με την εμφάνισή τους στη Μεταμόρφωση του Κυρίου, διατηρούν την αναλογία της δόξας τους αποκαλύπτοντας το νόημά τους στους άξιους στο βαθμό που μπορούν αυτοί να εννοήσουν.

16. Εκείνος που διδάχθηκε κάπως τον μυστικό λόγο της μονάδας, οπωσδήποτε έμαθε και τους περί προνοίας και κρίσεως λόγους που είναι μαζί με αυτόν. Γι’ αυτό και, όπως ο Πέτρος, αποφασίζει πώς είναι καλό να κάνει μέσα του τρεις σκηνές για όσα είδε(Ματθ. 17, 4), δηλαδή τις τρεις καταστάσεις της σωτηρίας, εννοώ της αρετής, της γνώσεως και της θεολογίας. Γιατί η πρώτη έχει ανάγκη από την ανδρεία και τη σωφροσύνη στην πράξη, της οποίας τύπος ήταν ο μακάριος Ηλίας. Η δεύτερη έχει ανάγκη από τις αρετές τής φυσικής θεωρίας, την οποία φανέρωσε με τον εαυτό του ο μέγας Μωυσής. Και η τρίτη χρειάζεται την άκρα τελειότητα της φρονήσεως, την οποία έδειξε ο Κύριος. Ονομάστηκαν σκηνές, γιατί υπάρχουν άλλες καταστάσεις, καλύτερες από αυτές και ενδοξότερες, που θα αποδοθούν στους άξιους στο μέλλοντα αιώνα.

17. Ο πρακτικός λέγεται ότι προσωρινά κατοικεί στη σάρκα, γιατί με τις αρετές κόβει τη σχέση της ψυχής με τη σάρκα και αφαιρεί από τον εαυτό του την απάτη των υλικών πραγμάτων. Ο γνωστικός και σ’ αυτή την αρετή ακόμη λέγεται ότι κατοικεί προσωρινά, αφού ακόμα βλέπει την αλήθεια με ασάφεια, σαν μέσα σε καθρέφτη(Α; Kor. 13, 12). Γιατί δεν είδε ακόμη όπως είναι πραγματικά τα είδη των αυτοϋπόστατων θείων αγαθών, και δεν τα απόλαυσε βλέποντάς τα πρόσωπο προς πρόσωπο. Κάθε άγιος περνά από εικόνες των αγαθών βαδίζοντας προς το μέλλον, και κραυγάζει: «Ξένος και περαστικός είμαι εδώ, όπως όλοι οι πατέρες μου»(Ψαλμ. 38,7 και 13).

18. Εκείνος που προσεύχεται, δεν πρέπει ποτέ να σταματά την υψηλή ανάβαση που οδηγεί στο Θεό. Γιατί, όπως πρέπει να ανεβαίνομε από δύναμη σε δύναμη(Ψαλμ.83, 6-8) στην πρακτική προκοπή των αρετών, και να υψωνόμαστε από δόξα σε δόξα(Β΄Κορ. 3, 18) στις πνευματικές γνώσεις της θεωρίας, και από το γράμμα της αγίας Γραφής να μεταβαίνομε στο πνεύμα, έτσι πρέπει να κάνομε και όταν βρεθούμε στον τόπο της προσευχής· να υψώνομε το νου από τα ανθρώπινα, και το φρόνημα της ψυχής προς τα θειότερα, για να μπορέσει ο νους να ακολουθήσει τον Ιησού, τον Υιό του Θεού, ο οποίος διαπέρασε τους ουρανούς(Εβρ. 4, 14) και βρίσκεται παντού. Αυτός διέρχεται απ’ όλα κατ’ οικονομίαν για χάρη μας, ώστε κι εμείς, ακολουθώντας Τον, να προσπεράσομε όλα όσα είναι μετά από Αυτόν και να φτάσομε σ’ Αυτόν, αν βέβαια τον νοούμε όχι σύμφωνα με την ταπεινή μορφή που έλαβε από συγκατάβαση με τη σάρκωσή Του, αλλά σύμφωνα με την φυσική απεριόριστη μεγαλειότητά Του.

19. Καλό είναι πάντοτε να αφιερώνομε τον καιρό μας στο Θεό και να τον ζητούμε, όπως έχομε διαταχθεί. Αν και στην παρούσα ζωή δεν μπορούμε να φτάσομε στο τέλος του βάθους του Θεού, αλλά ίσως και σ’ ένα σημείο φτάνοντας, θα μπορέσομε να θεωρούμε διαρκώς αγιότερα και διαρκώς πνευματικότερα πράγματα. Και αυτό φανερώνει ο Αρχιερέας που έμπαινε από τα άγια, που είναι αγιότερα από την αυλή, στα άγια των αγίων, [που είναι αγιότερα από τα άγια](Λευϊτ.16, 12-16) .

20. Κάθε λόγος του Θεού ούτε πολλά λόγια απαιτεί, ούτε πολυλογία είναι, αλλά είναι ένας κι αποτελείται από διάφορα θεωρήματα, καθένα από τα οποία είναι στοιχείο του λόγου. Ώστε εκείνος που ομιλεί για χάρη της αλήθειας, ακόμη και αν τα πει όλα ώστε να μην παραλείψει τίποτε, ένα λόγο Θεού έχει πει.

21. Στο Χριστό, επειδή είναι Θεός και Λόγος του Πατέρα, κατοικεί κατ' ουσίαν όλο το πλήρωμα της θεότητας σωματικά(Κολ. 2, 9). Σ' εμάς η θεότητα στην πληρότητά της κατοικεί κατά χάρη, όταν συλλέξομε μέσα μας κάθε αρετή και σοφία που δεν υπολείπεται διόλου —όσο είναι δυνατό σε άνθρωπο— από την ακριβή μίμηση του πρωτοτύπου. Γιατί δεν είναι ανάρμοστο κατά τον θέσει (και όχι φύσει) λόγο να κατοικήσει και σ' εμάς το πλήρωμα της θεότητας, που αποτελείται από διάφορα πνευματικά θεωρήματα.

22. Όπως ο μέσα μας λόγος που πηγάζει φυσικά από το νου είναι αγγελιοφόρος των κρυμμένων κινήσεων του νου, έτσι και ο Λόγος του Θεού, επειδή γνωρίζει στην ουσία Του τον Πατέρα όπως ο λόγος γνωρίζει το νου που τον γέννησε —και χωρίς Αυτόν δεν μπορεί κανένα από τα δημιουργήματα να πλησιάσει τον Πατέρα(Ιω. 14,6)—, αποκαλύπτει τον Πατέρα επειδή είναι κατά φύση Λόγος. Και σύμφωνα μ' αυτό λέγεται και «αγγελιοφόρος της μεγάλης βουλής»(Ησ. 9, 6).

23. Μεγάλη βουλή του Θεού και Πατέρα είναι το κρυμμένο στη σιγή(Ρωμ. 16, 25) και άγνωστο μυστήριο της θείας Οικονομίας, το οποίο φανέρωσε ο Μονογενής Υιός καθώς το πραγματοποίησε με τη σάρκωσή Του κι έγινε αγγελιοφόρος της μεγάλης προαιώνιας βουλής του Θεού και Πατέρα. Γίνεται αγγελιοφόρος της μεγάλης βουλής του Θεού και ο άνθρωπος που γνώρισε το λόγο του μυστηρίου και ανυψώνεται με έργο και λόγο σε κάθε περίπτωση, με τρόπο ακατανόητο, ώσπου να φτάσει σ' Εκείνον που κατέβηκε τόσο πολύ προς αυτόν.

24. Ο Λόγος του Θεού κατέβηκε κατ' οικονομία Για χάρη μας στα κατώτερα μέρη της γης και ανέβηκε πάνω από όλους τους ουρανούς(Κολ. 1, 18), —Αυτός που κατά τη φύση Του είναι ολότελα ακίνητος—, προενεργώντας κατ' οικονομία στον εαυτό Του ως άνθρωπο αυτά που μέλλουν να συμβούν. Ας βλέπει λοιπόν με μυστική χαρά εκείνος που αγαπά τη φιλία της γνώσεως, ποιο είναι το υποσχεμένο τέλος εκείνων που αγαπούν τον Κύριο.

25. Αν ο Θεός Λόγος του Θεού και Πατέρα έγινε άνθρωπος και Υιός ανθρώπου, για να κάνει τους ανθρώπους θεούς και υιούς Θεού, ας πιστέψομε ότι εκεί θα φτάσομε, όπου τώρα είναι αυτός ο Χριστός, ως κεφαλή του όλου σώματος(Κολ. 1,18), που έγινε για χάρη μας πρόδρομος μας(Εβρ. 6, 20) προς τον Πατέρα με τη δική μας φύση. Γιατί στη σύναξη των θεών, δηλαδή αυτών που θα σωθούν, θα σταθεί ο Θεός(Ψαλμ. 81,1) ανάμεσά τους μοιράζοντας τις αμοιβές της επουράνιας μακαριότητας, χωρίς να υπάρχει καμιά απόσταση μεταξύ Αυτού και των αξίων.

26. Εκείνος που ικανοποιεί ακόμη τις εμπαθείς ορέξεις της σάρκας, σαν ειδωλολάτρης και ειδωλοποιός κατοικεί τη χώρα των Χαλδαίων. Όταν λίγο ξεκαθαρίσει τα πράγματα και αισθανθεί τους τρόπους που ταιριάζουν στην ανθρώπινη φύση, αφού εγκαταλείψει τη χώρα των Χαλδαίων, έρχεται στη Χαρράν της Μεσοποταμίας(Γεν.11, 31), δηλαδή στην κατάσταση που βρίσκεται μεταξύ αρετής και κακίας, η οποία δεν καθαρίστηκε ακόμη από την πλάνη της αισθήσεως· γιατί αυτό σημαίνει η Χαρράν. Αν όμως υπερβεί και τη μέτρια κατανόηση του καλού που αποκτά μέσω της αισθήσεως, τότε θα σπεύσει προς την αγαθή γη, δηλαδή στην κατάσταση που είναι ελεύθερη από κάθε κακία και άγνοια· την οποία ο Θεός, ο οποίος δεν ψεύδεται, δείχνει και υπόσχεται να δώσει(Γεν. 12, 1) σαν βραβείο αρετής σ' εκείνους που Τον αγαπούν.

27. Αν σταυρώθηκε για μας ο Λόγος του Θεού ως αδύνατος άνθρωπος και αναστήθηκε με τη δύναμη του Θεού(Β΄ Κορ. 13, 4), αυτό σημαίνει πνευματικώς ότι πάντοτε το κάνει αυτό και πάσχει προς χάρη μας, γιατί γίνεται τα πάντα, για να σώσει τους πάντες(Α΄ Κορ. 9, 22). Καλώς λοιπόν ο θείος Απόστολος στους Κορινθίους που ήσαν ασθενείς έκρινε ότι τίποτε άλλο δεν έπρεπε να μάθουν, παρά μόνο τον Ιησού Χριστό, και Αυτόν σταυρωμένο(Α΄ Κορ. 2,2,). Στους Εφεσίους όμως που ήσαν τέλειοι, γράφει: «Ο Θεός μας συνανέστησε και μας κάθισε μαζί με το Χριστό στα επουράνια»(Εφ. 2. 6). Λέει μ' αυτά ότι ο Λόγος του Θεού γίνεται στον καθένα ανάλογα με τα μέτρα της δυνάμεώς του. Σταυρώνεται λοιπόν για εκείνους που πρωτομπαίνουν πρακτικώς στην ευσέβεια, καρφώνοντας τις εμπαθείς ενέργειές τους με το θείο φόβο. Ανασταίνεται και ανεβαίνει στους ουρανούς για εκείνους που ξεντύθηκαν τον «παλαιό άνθρωπο» που φθείρεται από τις απατηλές επιθυμίες και ντύθηκαν το νέο άνθρωπο που κτίζεται κατ' εικόνα Θεού με το Πνεύμα(Εφ. 4, 22-24) και έφτασαν στον Πατέρα με τη χάρη που είναι μέσα τους παραπάνω από κάθε αρχή και εξουσία και δύναμη και κυριότητα και από κάθε όνομα που ονομάζεται όχι μόνον στον παρόντα αιώνα,

αλλά και στον μέλλοντα(Εφ. 1,21). Γιατί όλα τα έπειτα από το Θεό, και πράγματα και ονόματα και αξιώματα, θα είναι κάτω από εκείνον που με τη χάρη θα φτάσει στο Θεό.

28. Πριν από τη φανερή κατά σάρκα παρουσία Του, ο Λόγος του Θεού ενδημούσε νοητά στους Πατριάρχες και τους Προφήτες, προτυπώνοντας τα μυστήρια της παρουσίας Του. Έτσι και ύστερα από αυτήν, έρχεται όχι μόνο σ' εκείνους που είναι ακόμη νήπιοι για να τους θρέψει πνευματικά και να τους φέρει στην ηλικία της κατά Θεόν τελειότητας, αλλά και στους τέλειους επίσης, ιχνογραφώντας εκ των προτέρων σ' αυτούς μυστικά, σαν σε εικόνα, τα χαρακτηριστικά της μέλλουσας παρουσίας Του.

29. Οι λόγοι του Νόμου και των Προφητών, ως πρόδρομοι της κατά σάρκα παρουσίας του Λόγου, παιδαγωγούσαν τις ψυχές να πιστέψουν στο Χριστό(Γαλ. 3, 24). Έτσι και ο δοξασμένος Λόγος του Θεού με τη Σάρκωσή Του έγινε πρόδρομος της πνευματικής παρουσίας Του, παιδαγωγώντας τις ψυχές με τους λόγους Του για να υποδεχθούν τη φανερή θεϊκή παρουσία Του, την οποία κάνει πάντοτε μεταβάλλοντας από σαρκικούς σε πνευματικούς τους αξίους με την αρετή. Θα την κάνει και στο τέλος του αιώνα, αποκαλύπτοντας ολοφάνερα τα ως τότε ανέκφραστα και μυστικά.

30. Όσο εγώ είμαι ατελής και ανυπότακτος και δεν υπακούω στο Θεό με την εργασία των εντολών, ούτε γίνομαι τέλειος στο νού(Α΄ Κορ. 14, 20) ως προς την γνώση, στο πρόσωπο μου φαίνεται ατελής και ανυπότακτος και ο Χριστός, εξαιτίας μου. Γιατί τον ελαττώνω και Τον κολοβώνω, αφού δε μεγαλώνω κι εγώ μαζί Του κατά πνεύμα, ως σώμα που είμαι Χριστού και ένα από τα μέλη Του(Α΄ Κορ. 12, 27).

31. «Ανατέλλει ο ήλιος και βασιλεύει ο ήλιος»(Εκκλ. 1, 5), λέει η Γραφή. Λοιπόν και ο λόγος άλλοτε βλέπεται ψηλά, άλλοτε χαμηλά, σύμφωνα δηλαδή με την αξία και την αναλογία ή τον τρόπο εκείνων που εργάζονται την αρετή και κινούνται γύρω από τη θεία γνώση. Και είναι μακάριος εκείνος που κρατεί αβασίλευτο μέσα του, όπως ο Ιησούς του Ναυή(Ι. Ναυή 10, 12-13), τον ήλιο της δικαιοσύνης για όλη τη διάρκεια της ημέρας της παρούσας ζωής, χωρίς να περιορίζεται από τη νύχτα της κακίας και της άγνοιας, για να μπορέσει νόμιμα να κατατροπώσει τους πονηρούς δαίμονες που ξεσηκώνονται εναντίον του.

32. Όταν ανυψώνεται μέσα μας ο Λόγος του Θεού με την πράξη και τη θεωρία, ελκύει όλους προς τον εαυτό Του(Ιω. 12, 32), και τους λογισμούς και λόγους μας γύρω από τη σάρκα και την ψυχή και τη φύση των όντων, και αυτά τα μέλη του σώματος και τις αισθήσεις, αγιάζοντάς τα με την αρετή και τη γνώση και θέτοντάς τα κάτω από τον ζυγό Του. Εκείνος λοιπόν που θεωρεί τα θεία, ας ανεβαίνει με μεγάλη προθυμία, ακολουθώντας το Λόγο μέχρις ότου φτάσει τον τόπο όπου βρίσκεται· γιατί εκεί τον έλκει. Όπως λέει ο Εκκλησιαστής: «Και έλκει στον τόπο Του»(Εκκλ. 1, 5), εννοείται εκείνους που τον ακολουθούν ως Μεγάλο Αρχιερέα· τους οποίους εισάγει στα Άγια των Αγίων όπου για χάρη μας Αυτός πρόδρομος εισήλθε φορώντας την ανθρώπινη φύση(Εβρ. 6, 20).

33. Εκείνος που ασκείται στην ευσέβεια και αντιπαρατάσσεται στις αόρατες δυνάμεις, ας προσεύχεται να παραμένουν σ' αυτόν και η φυσική διάκριση με το μέτριο φως της, και η φωτιστική χάρη του Πνεύματος. Γιατί η μία παιδαγωγεί με την πρακτική άσκηση τη σάρκα στην αρετή, ενώ η άλλη καταφωτίζει το νου να προτιμά πάνω απ' όλα να ζει μαζί με τη σοφία, με την οποία γκρεμίζει τα οχυρώματα της κακίας και κάθε τί που υψώνεται υπερήφανα εναντίον της γνώσεως του Θεού(Β΄ Κορ. 10, 5). Το φανερώνει αυτό ο Ιησούς του Ναυή που προσευχήθηκε να σταματήσει ο ήλιος κατά το μέρος της Γαβαών, δηλαδή να μη δύσει το φως της γνώσεως του Θεού από το όρος της νοερής θεωρίας· και η σελήνη στη φάραγγα(Ι. Ναυή 10, 12-13), δηλαδή η φυσική διάκριση που εποπτεύει τη σαρκική αδυναμία, να μένει αμετάβλητη στην αρετή.

34. Η Γαβαών είναι ο νους ο στραμμένος προς τα άνω. Η φάραγγα είναι η σάρκα που έχει ταπεινωθεί με τον θάνατο. Ο ήλιος είναι ο λόγος που φωτίζει το νου και του δίνει δύναμη για τη θεωρία και τον ελευθερώνει από κάθε άγνοια, ενώ η σελήνη είναι ο φυσικός νόμος, ο οποίος πείθει τη σάρκα να υποταχθεί, όπως είναι δίκαιο, στο πνεύμα, για να δεχθεί το ζυγό των εντολών. Η σελήνη είναι σύμβολο της φύσεως, γιατί είναι μεταβλητή. Στους αγίους όμως είναι αμετάβλητη, γιατί απόκτησαν την αμετάβλητη έξη της αρετής.

35. Εκείνοι που ζητούν τον Κύριο, δεν πρέπει να Τον ζητούν έξω από τον εαυτό τους, αλλά μέσα τους, με την έμπρακτη πίστη. Γιατί λέει η Γραφή: «Είναι κοντά σου ο λόγος, στο στόμα σου και στην καρδιά σου»(Ρωμ. 10,8), δηλαδή ο λόγος της πίστεως, γιατί ο ζητούμενος λόγος είναι αυτός ο Χριστός.

36. Και αν σκεφτούμε το ύψος της θεϊκής απεραντοσύνης, ας μην απελπιστούμε για τη φιλανθρωπία του Θεού, ότι τάχα είναι τόσο ψηλά, ώστε δε φτάνει ως εμάς· ούτε να βάλομε στο νου μας το άπειρο βάθος στο οποίο πέσαμε με την αμαρτία και απιστήσομε το αν μπορεί να αναστηθεί η αρετή που νεκρώθηκε μέσα μας. Γιατί και τα δύο είναι δυνατά στο Θεό: και το να κατεβεί και να φωτίσει το νου μας με τη γνώση, και το να αναστήσει πάλι μέσα μας την αρετή και να μας ανυψώσει μαζί Του με τα έργα της αρετής. Γιατί λέει: «να μη σου περάσει η σκέψη, ποιος θα ανεβεί στον ουρανό για να κατεβάσει από εκεί το Χριστό; Ή ποιος θα κατεβεί, στην άβυσσο, για να αναστήσει το Χριστό από τους νεκρούς;»(Ρωμ. 10, 6-7). Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, άβυσσος είναι όλα όσα είναι έπειτα από το Θεό, όλα σε όσα πηγαίνει κατά πρόνοιαν όλος ο λόγος του Θεού, σαν ζωή που επέρχεται στα νεκρά όντα· γιατί όλα όσα ζούν μετέχοντας στη ζωή, καθ' εαυτά είναι νεκρά. Ως ουρανό δε, εννόησε τη φυσική του Θεού κρυφιότητα, σύμφωνα με την οποία σε όλους είναι ακατάληπτος. Κι αν κανείς εννοήσει ως ουρανό τον λόγο της θεολογίας, και ως άβυσσο το μυστήριο της θείας Οικονομίας, δεν θα πει κάτι ανάρμοστο κατά την γνώμη μου. Γιατί και τα δύο είναι δύσκολο να τα συλλάβουν εκείνοι που επιχειρούν να τα εξετάσουν λογικά· ή μάλλον είναι ολότελα απρόσιτα όταν ερευνώνται χωρίς πίστη.

37. Στον πρακτικό, παχύνεται ο Λόγος με την εξάσκηση των αρετών και γίνεται «σάρκα», στον θεωρητικό λεπτύνεται με τα πνευματικά νοήματα και γίνεται εκείνο που ήταν από την αρχή, Θεός Λόγος μαζί με τον Πατέρα(Ιω. 1, 1-2).

38. Κάνει το λόγο σάρκα εκείνος που με παραδείγματα και λόγια υλικότερα, ανάλογα με τη δυνατότητα κατανοήσεως των ακροατών, διδάσκει την ηθική πλευρά του λόγου. Αντίθετα κάνει πνεύμα τον λόγο, εκείνος που εκθέτει με υψηλά θεωρήματα τη μυστική θεολογία.

39. Εκείνος που θεολογεί καταφατικά, χρησιμοποιώντας θέσεις, κάνει τον λόγο σάρκα, γιατί δε γνωρίζει από αλλού το Θεό ως αίτιο, παρά από όσα βλέπομε και ψηλαφούμε. Εκείνος όμως που θεολογεί αποφατικά, χρησιμοποιώντας αρνήσεις, κάνει πνεύμα τον λόγο, επειδή από την αρχή είναι Θεός. Και γνωρίζει ορθά τον Υπεράγνωστο, χωρίς τη χρήση κανενός απολύτως από όσα μπορούν να γνωσθούν.

40. Εκείνος που έμαθε να ανοίγει, όπως οι Πατριάρχες, με πράξη και θεωρία τα πηγάδια(Γεν. 26, 15-19) της αρετής και της γνώσεως που είναι μέσα του, θα βρει μέσα του το Χριστό, την πηγή της ζωής, από την οποία μας παρακινεί η σοφία να πίνομε με τα εξής λόγια: «Πίνε νερό από τα δικά σου δοχεία και από την πηγή των πηγαδιών σου»(Παροιμ. 5, 15)· το οποίο αν κάνομε, θα βρούμε ότι μέσα μας είναι οι θησαυροί της.

41. Εκείνοι που ζουν σαν κτήνη με μόνη την αίσθηση, κάνουν σάρκα το λόγο με μεγάλο τους κίνδυνο, κάνοντας κατάχρηση στα κτίσματα του Θεού για την ικανοποίηση των παθών, και μη κατανοώντας τη σοφία που βρίσκεται σε όλα τα κτίσματα για να γνωρίσουν και να δοξάσουν το Θεό από τα έργα Του, και ν' αντιληφθούν από που, και τι, και για ποιο σκοπό γίναμε και που πρέπει να οδηγούμαστε από τα βλεπόμενα, αλλά περνούν τη ζωή αυτή μέσα στο σκοτάδι, ψηλαφώντας μονάχα με τα δυό τους χέρια την αγνωσία γύρω από το Θεό.

42. Εκείνοι που παραμένουν στο γράμμα μόνο της Γραφής και δεσμεύουν το αξίωμα της ψυχής στη σωματική λατρεία του νόμου, κάνουν στον εαυτό τους σάρκα το λόγο με τρόπο αξιοκατηγόρητο και νομίζουν ότι ο Θεός ευχαριστείται με θυσίες άλογων ζώων. Αυτοί φροντίζουν πολύ για την εξωτερική καθαρότητα του σώματος και παραμελούν το κάλλος της ψυχής που λεκιάζεται από τις κηλίδες των παθών, για χάρη της οποίας προσφέρθηκε όλη η δύναμη των ορατών και έχει δοθεί κάθε θείος λόγος και νόμος.

43. Το άγιο Ευαγγέλιο λέει πως ο Κύριος θα γίνει αιτία πτώσεως και αναστάσεως πολλών μέσα στον Ισραηλιτικό λαό(Λουκ. 2, 34). Λοιπόν ας προσέξομε μήπως είναι αιτία πτώσεως σ' εκείνους

που μόνο με την αίσθηση παρατηρούν την ορατή κτίση και μόνο το γράμμα της Γραφής ακολουθούν, γιατί δεν μπορούν να περάσουν και να φτάσουν στο καινούργιο πνεύμα της χάρης λόγω της ανοησίας τους. Και πάλι μήπως είναι αιτία αναστάσεως σ' εκείνους που και τα κτίσματα και τα λόγια του Θεού τα θεωρούν και τα ακούν πνευματικώς και με τους κατάλληλους τρόπους φροντίζουν μόνον για τη θεία εικόνα της ψυχής.

44. Το ότι ο Κύριος θα γίνει αιτία πτώσεως και αναστάσεως πολλών μέσα στον Ισραήλ, όταν εννοηθεί από τη θετική μόνο άποψη, αναφέρεται στην πτώση των παθών και των πονηρών λογισμών μέσα σε κάθε πιστό, και στην ανάσταση των αρετών και κάθε θεάρεστου λογισμού.

45. Εκείνος που θεωρεί τον Κύριο δημιουργό μόνον εκείνων που γεννιούνται και φθείρονται, Τον παραγνωρίζει ως κηπουρό, όπως η Μαγδαληνή Μαρία. Γι' αυτό, για να τον ωφελήσει, αποφεύγει το άγγιγμά του ο Κύριος, γιατί δεν μπόρεσε ακόμη να ανεβεί μαζί Του προς τον Πατέρα, και του λέει: «μη με αγγίζεις»(Ιω. 20, 15-17). Γιατί γνωρίζει ο Κύριος ότι βλάπτεται εκείνος που άρχεται σ' Αυτόν με τέτοια χαμηλή ιδέα.

46. Εκείνοι οι οποίοι από το φόβο των Ιουδαίων κάθησαν στο υπερώο στη Γαλιλαία και έκλεισαν τις θύρες, δηλαδή εκείνοι οι οποίοι για το φόβο των πνευμάτων της πονηρίας ανέβηκαν με ασφάλεια στο ύψος των θείων θεωρημάτων στη χώρα των Αποκαλύψεων και έκλεισαν σαν θύρες τις αισθήσεις, δέχονται το Λόγο του Θεού και Θεό, που έρχεται με τρόπο άγνωστο και παρουσιάζεται σ' αυτούς χωρίς να μεσολαβεί η αίσθηση. Σ' αυτούς, δίνοντάς τους ειρήνη τους χαρίζει απάθεια, και φυσώντας τους τούς χορηγεί το και το Άγιο Πνεύμα(Ιω. 20, 19-22), παρέχει την εξουσία κατά των πονηρών πνευμάτων(Μαρκ. 16, 17) και δείχνει σ' αυτούς τα σύμβολα των μυστηρίων Του.

47. Για εκείνους που ερευνούν σαρκικά το λόγο περί του Θεού, ο Κύριος δεν ανεβαίνει προς τον Πατέρα. Για εκείνους όμως που τον αναζητούν πνευματικά, με υψηλά θεωρήματα, ανεβαίνει προς τον Πατέρα. Ας μην κρατούμε λοιπόν κάτω για πάντα Εκείνον που ήρθε για χάρη μας κάτω από φιλανθρωπία, αλλά ας πάμε μαζί Του ψηλά προς τον Πατέρα, αφού αφήσομε τη γη και τα γήινα· για να μην πει και σ' εμάς εκείνο που είπε στους αδιόρθωτους Ιουδαίους: «Όπου πηγαίνω εγώ, εσείς δεν μπορείτε να 'ρθείτε»(Ιω. 8, 21). Γιατί χωρίς το Λόγο, είναι αδύνατο να φτάσομε στον Πατέρα του Λόγου.

48. Η γη των Χαλδαίων είναι ο εμπαθής βίος, στον οποίον φτιάχνονται και προσκυνούνται τα είδωλα των αμαρτημάτων. Η Μεσοποταμία είναι η ασταθής συμπεριφορά που κυμαίνεται ανάμεσα σε αντίθετα άκρα. Η γη της επαγγελίας είναι η κατάσταση που είναι γεμάτη από κάθε καλό. [Καθένας] λοιπόν, που —όπως ο παλαιός Ισραήλ— αμελεί την έξη του αγαθού, παρασύρεται πάλι στη δουλεία των παθών και στερείται την ελευθερία που του δόθηκε.

49. Πρέπει να σημειώσομε ότι κανένας από τους Αγίους δεν φαίνεται να πήγε θεληματικά στη Βαβυλώνα. Γιατί δεν είναι σωστό, ούτε φρόνιμο, να προτιμούν από τα αγαθά, τα χειρότερα, εκείνοι που αγαπούν το Θεό. Μερικούς τώρα από αυτούς, τους οδήγησαν διά της βίας εκεί μαζί με το λαό(Δ΄ Βασ. 25). Με αυτούς νοούμε όποιους άφησαν τον υψηλότερο λόγο της γνώσεως όχι θεληματικά, αλλά γιατί το ζήτησε η περίσταση, για χάρη της σωτηρίας εκείνων που έχουν ανάγκη καθοδηγήσεως, και καταγίνονται με τη διδασκαλία περί παθών. Γι' αυτό το λόγο και ο μέγας Απόστολος Παύλος έκρινε συμφερότερο να μένει στη σάρκα, δηλαδή στην ηθική διδασκαλία για χάρη των μαθητών, μολονότι είχε όλο τον πόθο να αφήσει την ηθική διδασκαλία και να είναι μαζί με το Θεό(Φιλιπ. 1, 23) με την υπερκόσμια, νοερή και απλή θεωρία.

50. Όπως τον Σαούλ που τον έπνιγε πονηρό πνεύμα, τον καταπράυνε ο μακάριος Δαβίδ, ψάλλοντας με την κιθάρα του(Α΄ Βασιλ. 16, 12), έτσι κάθε λόγος πνευματικός που γλυκαίνεται με θεωρίες της γνώσεως, γαληνεύει το νου που επηρεάζεται από δαίμονες και τον ελευθερώνει από την πονηρή συνείδηση που τον πνίγει.

51. Πυρρόξανθος με ωραία μάτια είναι, όπως ήταν ο Δαβίδ(Α΄ Βασ. 17, 42), εκείνος που μαζί με τη λαμπρότητα της κατά Θεόν ζωής έχει και την επιπλέον λάμψη της γνώσεως, με τις οποίες παίρνουν ύπαρξη η πράξη και η θεωρία. Η πράξη λαμπρύνεται με τους τρόπους των αρετών, η θεωρία

φωτίζεται με θεία νοήματα.

52. Η βασιλεία του Σαούλ είναι εικόνα της σωματικής λατρείας του Νόμου, την οποία κατάργησε ο Κύριος γιατί τίποτε δεν έφερε στην τελειότητα. Γιατί λέει: «Τίποτε δεν έφερε στην τελειότητα ο Νόμος»(Εβρ. 7, 19). Η βασιλεία όμως του μεγάλου Δαβίδ είναι προτύπωση της ευαγγελικής λατρείας, γιατί περιέχει τέλεια τα εγκάρδια θελήματα του Θεού.

53. Ο Σαούλ είναι ο φυσικός νόμος που δόθηκε από τον Κύριο στην αρχή για να εξουσιάζει την ανθρώπινη φύση. Αυτός, επειδή δεν τήρησε την εντολή με την παρακοή του, γιατί λυπήθηκε τον Αγάγ, τον βασιλιά του Αμαλήκ(Α΄ Βασ. 15, 8-28), δηλαδή το σώμα, και γλίστρησε στα πάθη, διώχνεται από τη βασιλεία, για να παραλάβει τον Ισραήλ ο Δαβίδ, δηλαδή ο νόμος του πνεύματος, που γεννά την ειρήνη, η οποία κτίζει ολόλαμπρο για το Θεό το ναό της θεωρίας(Β΄ Βασ. 7,13).

54. [Σαμουήλ] ερμηνεύεται υπακοή Θεού. Εφόσον λοιπόν ιερατεύει μέσα μας ο λόγος της υπακοής, και αν ακόμη ο Σαούλ λυπηθεί τον Αγάγ, δηλαδή το γήινο φρόνημα, αλλ’ όμως το σκοτώνει ο ιερέας λόγος και επιπλήττει καταντροπιάζοντας το νου που αγαπά την αμαρτία, ως παραβάτη των θείων δικαιωμάτων(Α΄ Βασ. 15, 22 και 33).

55. Όταν ο νους από υπερηφάνεια καταφρονήσει το λόγο της διδασκαλίας, ο οποίος τον έχρισε βασιλιά εναντίον των παθών, και πάψει να του απευθύνει τις κατάλληλες ερωτήσεις για το τι πρέπει να κάνει και τι να μην κάνει, κυριεύεται οπωσδήποτε από τα πάθη λόγω της άγνοιας. Με τα πάθη χωρίζεται σταδιακά από το Θεό, οπότε βαδίζει προς τις αθέλητες θλίψεις· και τότε κάνει Θεό την κοιλιά του προς ευχαρίστηση των δαιμόνων, ζητώντας από εκεί παρηγοριά των δεινών του. Ας σε πείσει σ’ αυτό, το παράδειγμα του Σαούλ που δεν είχε σε όλα σύμβουλο τον Σαμουήλ και γύρισε κατά συνέπειαν στην ειδωλολατρία και καταδεχόταν να ερωτά σαν κάποιο θεό την εγγαστρίμυθο(Α΄ Βασ. 28, 7-19).

56. Εκείνος που προσεύχεται να λάβει τον επιούσιο άρτο(Ματθ. 6, 11), δεν τον δέχεται οπωσδήποτε ολόκληρο, όπως είναι ο άρτος, αλλά όσο μπορεί αυτός να δεχτεί. σε όλους όσοι τον ζητούν δίνει τον εαυτό Του ο Άρτος της ζωής(Ιω. 6, 35), ως φιλάνθρωπος, όχι όμως με όμοιο μέτρο σε όλους, αλλά σ’ εκείνους που έχουν κάνει μεγάλα έργα αρετής, περισσότερο, σ’ εκείνους που έχουν κάνει μικρότερα, λιγότερο. Στον καθένα αναλόγως, όσο μπορεί να δεχτεί η δύναμη του νου του.

57. Ο Κύριος άλλοτε λείπει μακριά, άλλοτε είναι μέσα μας. Κατά τη θεωρία πρόσωπο προς πρόσωπο είναι μέσα μας· κατά τη θεωρία σαν σε καθρέφτη, ώστε να μένουν αινίγματα(Α΄ Κορ. 13, 12), λείπει.

58. Στον πρακτικό, ο Κύριος είναι παρών με τις αρετές. από εκείνον που δεν λογαριάζει διόλου την αρετή, λείπει μακριά. Και πάλι στον θεωρητικό είναι παρών με την αληθινή γνώση των όντων από εκείνον που σφάλλει σε κάτι από αυτήν, λείπει μακριά.

59. Απομακρύνεται από την σάρκα(Β΄ Κορ. 5, 8) εκείνος που από την πρακτική πέρασε στην κατάσταση της γνώσεως. Αυτός αρπάζεται με τα υψηλότερα νοήματα, σαν με σύννεφα, στο διάφανο αέρα της μυστικής θεωρίας, όπου θα μπορεί να είναι πάντοτε μαζί με τον Κύριο(Α΄ Θεσ. 4, 17). Φεύγει από τον Κύριο(Β΄ Κορ. 5, 6) εκείνος που δεν μπορεί ακόμη, χωρίς τις ενέργειες των αισθήσεων, με καθαρό νου να θεωρήσει τα νοήματα, όσο αυτό είναι εφικτό, και δεν μπορεί να δεχτεί τον λόγο του Κυρίου απλό και χωρίς αινίγματα.

60. Ο Λόγος του Θεού δε λέγεται «σάρκα»(Ιω. 1, 14) μόνο γιατί σαρκώθηκε, αλλά και για άλλη αιτία. Όταν νοείται απλώς ως Θεός Λόγος που είναι από την αρχή μαζί με το Θεό Πατέρα(Ιω. 1, 1-2) και που έχει σαφή και γυμνά τα πρότυπα της αλήθειας για όλα, τότε δεν περιέχει παραβολές και αινίγματα, ούτε ιστορίες που έχουν ανάγκη από αλληγορική ερμηνεία. Όταν όμως έρθει προς ανθρώπους που δεν μπορούν με γυμνό νου να προσεγγίσουν γυμνά τα νοητά, τότε μιλώντας σ’ αυτούς με το συνηθισμένο σ’ αυτούς τρόπο, συγκροτείται από την ποικιλία των ιστοριών, των αινιγματικών φράσεων, των παραβολών και των δυσνόητων λόγων και γίνεται σάρκα. Γιατί στο πρώτο πλησίασμα, δεν πλησιάζει ο νους μας σε γυμνό λόγο, αλλά σε λόγο σαρκωμένο, δηλαδή

στην ποικιλία των λέξεων, που είναι λόγος κατά τη φύση, αλλά σάρκα στην όψη, ώστε οι πολλοί όχι μόνο να τον βλέπουν, αλλά και να τον πιστεύουν σάρκα, κι ας είναι πράγματι λόγος. Η έννοια της Γραφής δεν είναι εκείνη που νομίζουν οι πολλοί, αλλά άλλη από εκείνη που φαίνεται. Γιατί ο λόγος γίνεται σάρκα με καθένα από τα γραμμένα λόγια.

61. Η αρχή της μαθητείας των ανθρώπων στην ευσέβεια γίνεται από τη σάρκα. Γιατί κατά την πρώτη προσπάθειά μας για τη θεοσέβεια συναντούμε το γράμμα και όχι το πνεύμα. Προχωρώντας όμως σταδιακά στο πνεύμα και πελεκώντας την παχύτητα των λέξεων με τα πιο λεπτά θεωρήματα, φτάνομε καθαρά στον καθαρό Χριστό, όσο είναι δυνατό στον άνθρωπο. Μπορούμε τότε να λέμε όπως ο Απόστολος: «Αν και γνωρίσαμε κατά σάρκα το Χριστό, τώρα όμως δεν τον γνωρίζομε πλέον με τον ίδιο τρόπο»(Β΄ Κορ. 5, 16), λόγω δηλαδή της άμεσης επαφής του νου με το Λόγο χωρίς τα καλύμματα που τον σκεπάζουν, επειδή προκόψαμε από τη γνώση του Λόγου ως σάρκας, στη γνώση της δόξας Του που έχει ως μονογενής από τον Πατέρα(Ιω. 1, 14).

62. Εκείνος που έζησε την εν Χριστώ ζωή, ξεπέρασε τη δικαιοσύνη και του νόμου και της φύσεως. Αυτό δείχνοντας ο Απόστολος, λέει: «Στην καινούργια ζωή της κοινωνίας με το Χριστό ούτε η περιτομή αξίζει τίποτε, ούτε η ακροβυστία»(Γαλ. 5, 6). Με την περιτομή φανερώνει τη νομική δικαιοσύνη, με την ακροβυστία υπαινίσσεται τη φυσική ισότητα.

63. Άλλοι αναγεννιούνται με νερό και πνεύμα(Ιω. 3, 5), άλλοι δέχονται το βάπτισμα με Άγιο Πνεύμα και φωτιά(Ματθ. 3, 11). Με τα τέσσερα αυτά, το νερό, το πνεύμα, τη φωτιά και το Πνεύμα το Άγιο, νοώ το ένα και το αυτό Πνεύμα του Θεού. Σε άλλους το Άγιο Πνεύμα είναι νερό επειδή καθαρίζει τους εξωτερικούς σωματικούς μολυσμούς. Σε άλλους είναι πνεύμα, γιατί ενεργεί τα αγαθά έργα της αρετής. Σε άλλους είναι φωτιά, γιατί καθαρίζει τις εσωτερικές κηλίδες που είναι βαθιά στην ψυχή. Σε άλλους είναι, όπως λέει ο μέγας Δανιήλ(Δαν. 5, 11), Πνεύμα Άγιο γιατί χορηγεί σοφία και γνώση. Από τις ενέργειές Του, που είναι διάφορες στον καθένα, παίρνει διάφορες ονομασίες το ένα και το αυτό Πνεύμα.

64. Ο Νόμος έδωσε το σάββατο για να αναπαυθεί, λέει, το υποζύγιό σου και ο δούλος σου(Έξ. 20, 10). Και τα δύο αυτά υπαινίσσονται το σώμα. Γιατί το σώμα είναι υποζύγιο του πρακτικού νού που αναγκάζεται διά της βίας να σηκώνει το βάρος της πρακτικής ασκήσεως των αρετών. Ενώ του θεωρητικού είναι δούλος το σώμα, γιατί έγινε πλέον λογικό με τις θεωρίες και υπηρετεί λογικά στις διαταγές του νου που ξεκινούν από τη θεία γνώση. Και για τα δύο υπάρχει σάββατο, που είναι η περάτωση των καλών που αυτά ενεργούν, τόσο στην πράξη όσο και τη θεωρία, και δίνει στο καθένα την κατάλληλη ανάπαυση.

65. Εκείνος που καλλιεργεί την αρετή με την πρέπουσα γνώση, έχει υποζύγιο το σώμα και το οδηγεί λογικά στην ενέργεια όσων πρέπει. Δούλο του εχει τον τρόπο της πρακτικής ασκήσεως της αρετής, δηλαδή αυτόν τον τρόπο με τον οποίο συμβαίνει να σχηματίζεται η αρετή, που τον αγόρασε σαν με χρήματα με τους λογισμούς της διακρίσεως. Σάββατο γι' αυτόν είναι η απαθής και ειρηνική κατάσταση της ψυχής και του σώματος, δηλαδή η αμετάβλητη έξη της αρετής.

66. Ο λόγος του Θεού, σ' εκείνους που φροντίζουν περισσότερο για τα σωματικά είδη της αρετής, γίνεται άχυρο και χορτάρι που τρέφει το παθητικό μέρος της ψυχής για να υπηρετεί τις αρετές. Σ' εκείνους που έχουν υψωθεί στη θεωρία της πραγματικής κατανοήσεως των θείων, είναι άρτος που τρέφει το νοερό μέρος της ψυχής και την ανεβάζει στη θεοειδή τελειότητα. Γι' αυτό βλέπομε τους Πατριάρχες να εφοδιάζονται για το δρόμο με άρτους για τον εαυτό τους και χορτάρι για τα ζώα τους(Έξ. 42, 25-27). Και ο Λευΐτης του βιβλίου των Κριτών που φιλοξενήθηκε από τον γέροντα στη Γαβαών, του είπε: «Έχομε και άρτους για μας και άχυρα για τους όνους μας, και δε λείπει τίποτε από τους δούλους σου»(Κριτ. 19, 19).

67. Ο λόγος του Θεού λέγεται και είναι δροσιά(Δευτ. 32,2), νερό, πηγή(Ιω. 4, 14) και ποταμός(Ιω. 7, 38), όπως λέει η Γραφή, δηλαδή είναι και γίνεται αυτά αναλόγως με τη δύναμη εκείνων που τον δέχονται. Σε άλλους είναι δροσιά, γιατί σβήνει την πύρωση και ενέργεια των παθών, που τους έρχεται στο σώμα από έξω. Σ' εκείνους που ψήνονται στα βάθη τους από το φαρμάκι της κακίας είναι νερό, όχι μόνο γιατί καταστρέφει την κακία ως αντίμαχός της, αλλά και γιατί μεταδίδει ζωτική

δύναμη που οδηγεί στη μακαριότητα. Σ' εκείνους που η έξη της θεωρίας αναβλύζει αενάως, είναι πηγή γιατί είναι χορηγός σοφίας. Σ' εκείνους που χύνουν σαν ποτάμι την ευσεβή και ορθή και σωτήρια διδασκαλία, είναι ποταμός γιατί ποτίζει άφθονα ανθρώπους και κτήνη και θηρία και φυτά. Έτσι και οι άνθρωποι θα θεωθούν καθώς θ' ανυψωθούν με τα νοήματα των λεγομένων και εκείνοι που αποκτηνώθηκαν με τα πάθη θα γίνουν πάλι άνθρωποι με την ακριβή κατόρθωση της ενάρετης ζωής, και θα ξαναπάρουν τη φυσική λογικότητα· και εκείνοι που έγιναν θηρία με τις πονηρές συνήθειες και κακές πράξεις, αφού εξημερωθούν με την ήπια και απαλή παρακίνηση, θα ξαναγυρίσουν στη φυσική ημερότητα· και εκείνοι που σαν φυτά είναι αναίσθητοι στα αγαθά, αφού μαλακώσουν με την είσοδο του λόγου βαθιά μέσα τους, θα δεχθούν τη γονιμότητα του λόγου που τους διατρέφει, αποκτώντας αίσθηση και δύναμη προς καρποφορία.

68. Ο λόγος του Θεού είναι οδός(Ιω. 14, 6) για κείνους που κατά την πρακτική άσκηση τρέχουν σωστά και δυνατά στο στάδιο της αρετής και μήτε δεξιά κλίνουν με την κενοδοξία, μήτε αριστερά με τη ροπή προς τα πάθη, καθώς κατευθύνει τα βήματά τους σύμφωνα με το θέλημα του Θεού. Αυτό δεν το τήρησε μέχρι το τέλος ο Ασά ο βασιλεύς Ιούδα, γι' αυτό και λέγεται ότι στα γηρατειά του ασθένησε στα πόδια(Γ΄ Βασ. 15, 23), επειδή είχε εξασθενήσει στο δρόμο του κατά Θεόν βίου.

69. Θύρα λέγεται ο Λόγος του Θεού(Ιω. 10, 9) γιατί εισάγει στη θεία γνώση εκείνους που πέρασαν μ' επιτυχία το δρόμο των αρετών κατά την αψεγάδιαστη πορεία της πρακτικής ασκήσεως, και σαν φως δείχνει τους ολοφώτεινους θησαυρούς της σοφίας. Ο ίδιος είναι και οδός και θύρα και κλειδί και βασιλεία. Είναι οδός, ως οδηγός· κλειδί, γιατί ανοίγει στους άξιους τα θεία και ανοίγεται και ο ίδιος· θύρα γιατί εισάγει· και βασιλεία, γιατί κληρονομείται και μετέχεται από όλους.

70. Ο Κύριος λέγεται φως και ζωή και ανάσταση και αλήθεια(Ιω. 8, 12· 11, 25· 14, 6). Λέγεται φως γιατί κάνει λαμπρές τις ψυχές και διώχνει το σκοτάδι της άγνοιας και φωτίζει το νου για να κατανοεί τα απόρρητα και δείχνει τα μυστήρια που μπορούν να δουν μόνον οι καθαροί. Ζωή λέγεται, γιατί δίνει την κίνηση προς τα θεία που αρμόζει στις ψυχές που αγαπούν τον Κύριο. Ανάσταση, γιατί ανασταίνει το νου από τη νεκρή προσκόλληση στα υλικά καθαρό από κάθε φθορά και νεκρότητα. Και αλήθεια, γιατί χαρίζει στους αξίους αμετάβλητη και σταθερή την έξη των αγαθών.

71. Ο Θεός και Λόγος του Θεού και Πατέρα βρίσκεται μυστικά μέσα σε κάθε μια από τις εντολές Του. Ο Θεός και Πατέρας είναι όλος αχώριστος σε όλο το Λόγο Του εκ φύσεως. Εκείνος λοιπόν που δέχεται μια θεία εντολή και την πράττει, δέχεται το Λόγο του Θεού που υπάρχει μέσα σ' αυτήν. Εκείνος που δέχθηκε το Λόγο διά μέσου των εντολών, διά μέσου Αυτού δέχθηκε και [τον Πατέρα που υπάρχει εκ φύσεως μέσα σ' Αυτόν, όπως επίσης και] το Πνεύμα που εκ φύσεως υπάρχει μέσα σ' Αυτόν. Γιατί λέει: «Σας λέω αλήθεια, όποιος δέχεται αυτόν που θα στείλω, δέχεται εμένα· κι όποιος δέχεται εμένα, δέχεται αυτόν που μ' έχει στείλει»(Ιω. 13, 20). Εκείνος λοιπόν που έλαβε εντολή και την τήρησε, έλαβε και έχει μυστικά την Αγία Τριάδα.

72. Δοξάζει το Θεό στο πρόσωπό του, όχι εκείνος που με λόγια μόνο τιμά το Θεό, αλλά εκείνος που υπομένει για το Θεό τους κόπους και τα παθήματα για χάρη της αρετής. Και αντιδοξάζεται από το Θεό με τη δόξα που βρίσκεται στο Θεό, παίρνοντας σαν έπαθλο της αρετής τη χάρη της απάθειας κατά μέθεξη. Γιατί ο καθένας που στο πρόσωπό του δοξάζει το Θεό με τους κόπους της πρακτικής ασκήσεως για χάρη της αρετής, δοξάζεται κι ο ίδιος μέσα στο Θεό με την απαθή έκλαμψη των θείων κατά τη θεωρία. Γιατί ο Κύριος, ερχόμενος προς το Πάθος, έλεγε: «Τώρα δοξάστηκε ο Υιός του ανθρώπου, και σ' αυτόν δοξάστηκε ο Θεός· και ο Θεός θα τον δοξάσει με τον εαυτό Του, και θα τον δοξάσει αμέσως»(Ιω. 13, 31-32). Από αυτό γίνεται φανερό ότι στους κόπους για χάρη της αρετής ακολουθούν τα θεία χαρίσματα.

73. Όσο βλέπομε το Λόγο του Θεού σωματωμένο στο γράμμα της αγίας Γραφής με τα διάφορα αινίγματα, δεν έχομε δει ακόμη νοητώς τον ασώματο και απλό και ενιαίο και μόνο Πατέρα μέσα στον ασώματο και απλό και ενιαίο και μόνο Υιό, κατά το ρητό: «Όποιος έχει δει έμενα, έχει δει και τον Πατέρα· και εγώ είμαι μέσα στον Πατέρα, κι ο Πατέρας σ' εμένα»(Ιω. 14, 9-10). Υπάρχει λοιπόν ανάγκη από πολλή γνώση, ώστε, αφού περάσομε προηγουμένως κάτω από τα λόγια που καλύπτουν το Λόγο, έτσι με γυμνό το νου να δούμε καθαρό τον Λόγο, όπως είναι καθ' εαυτόν, να

μας δείχνει καθαρά, όσο είναι εφικτό στους ανθρώπους, τον Πατέρα που είναι μέσα Του. Γι' αυτό, είναι ανάγκη, εκείνος που επιζητεί με ευσέβεια το Θεό, να μην πιάνεται από κανένα ρητό της Γραφής, για να μην απατηθεί παίρνοντας αντί του Θεού τα γύρω από το Θεό· δηλαδή αντί του Λόγου, δεχόμενος λανθασμένα το γράμμα της Γραφής, ενώ ο Λόγος έχει διαφύγει από το νου, που κρατώντας το περίβλημα νομίζει ότι κρατά τον ασώματο Λόγο. Και συμβαίνει όπως με την Αιγυπτία, που κράτησε όχι τον Ιωσήφ, αλλά τα ρούχα του(Γεν. 39,12), και όπως με τους παλαιούς ανθρώπους, οι οποίοι παραμένοντας μόνο στην ομορφιά των ορατών, χωρίς να καταλάβουν λάτρευαν τη κτίση και όχι τον Κτίστη(Ρωμ. 1, 25).

74. Ο λόγος της αγίας Γραφής, όταν ξεντυθεί μέσω των υψηλοτέρων νοημάτων τη σύνθεση των λέξεων που είναι σωματικά διαμορφωμένες πάνω του, φανερώνεται σαν να υπάρχει στον ήχο λεπτής αύρας στο διορατικό νου, ο οποίος με την ακρα απόθεση των φυσικών ενεργειών του μπόρεσε να λάβει αίσθηση μόνο της απλότητας που κάνει κάπως γνωστό το λόγο, όπως ο μέγας Ηλίας που αξιώθηκε στο σπήλαιο Χωρήβ να δει αυτή την δράση(Γ΄ Βασ. 19, 12-13). Χωρήβ εξηγείται νεοοργωμένη γη, που σημαίνει την μόνιμη απόκτηση των αρετών με το νέο πνεύμα της χάρης. Το σπήλαιο είναι η κρυφιότητα της σοφίας του νου, στην οποία όποιος φτάσει θα αισθανθεί μυστικά τη γνώση εκείνη που υπερβαίνει την αίσθηση· στη γνώση αυτή λέγεται ότι βρίσκεται ο Θεός. Ο καθένας λοιπόν που ζητεί αληθινά το Θεό, όπως ο μέγας Ηλίας, δε θα φτάσει μόνο στο Χωρήβ, δηλαδή ως πρακτικός στην έξη των αρετών, αλλά και στο σπήλαιο που είναι στο Χωρήβ, δηλαδή ως θεωρητικός θα φτάσει στην κρυφιότητα της σοφίας, η οποία βρίσκεται μόνο στην έξη των αρετών.

75. Όταν ο νους αποτινάξει τις πολλές δοξασίες που έχει περί των όντων, τότε φαίνεται σ' αυτόν καθαρός ο λόγος της αλήθειας, ο οποίος του δίνει τις υποδείξεις της πραγματικής γνώσεως και απομακρύνει τις προηγούμενες εμπαθείς αντιλήψεις σαν λέπια από τα μάτια του, όπως έγινε στον θεσπέσιο και μέγα Απόστολο Παύλο(Πράξ. 9, 18). Γιατί λέπια είναι πράγματι, που επικάθονται στο διορατικό μέρος της ψυχής και εμποδίζουν το πέρασμα στον καθαρό λόγο της αλήθειας, και οι γνώμες που στηρίζονται στο γράμμα μόνο της Γραφής, και οι κατά την αίσθηση εμπαθείς θεωρίες των ορατών.

76. Ο θείος Απόστολος Παύλος είπε ότι εχει μερική γνώση του Λόγου(Α΄ Κορ. 13, 9), ενώ ο μέγας Ευαγγελιστής Ιωάννης λέει ότι είδε τη δόξα Του. «Είδαμε, λέει, τη δόξα Του που την έχει ως μονογενής από τον Πατέρα· ήταν γεμάτος από χάρη και αλήθεια»(Ιω. 1, 14). Ίσως ο άγιος Παύλος είπε ότι εχει μερική γνώση του Λόγου ως Θεού· γιατί από τις ενέργειές Του μόνο γνωρίζεται κάπως, ενώ η γνώση της ουσίας και της υποστάσεώς Του είναι εξίσου απλησίαστη και στους αγγέλους και στους ανθρώπους. Ο άγιος Ιωάννης πάλι, που μυήθηκε τέλεια —όσο είναι δυνατόν σε άνθρωπο— στο λόγο της ενανθρωπήσεως του Λόγου, είπε ότι είδε τη δόξα του ένσαρκου Λόγου, δηλαδή είδε το λόγο, το σκοπό, για τον οποίο ο Θεός έγινε άνθρωπος γεμάτος χάρη και αλήθεια. Γιατί ο Μονογενής δεν χαριτώθηκε ως Θεός που είναι κατά την ουσία και ομοούσιος με το Θεό Πατέρα, αλλά καθώς έγινε φύσει άνθρωπος κατ' οικονομία και ομοούσιος με μας, χαριτώθηκε για μας που έχομε ανάγκη από χάρη. Και από την πληρότητα της δικής Του χάρης δεχόμαστε πάντοτε σε κάθε προκοπή μας την ανάλογη χάρη. Ώστε εκείνος που φύλαξε το λόγο τελείως καθαρό μέσα του, θα λάβει τη δόξα τη γεμάτη από χάρη και αλήθεια του Θεού Λόγου που σαρκώθηκε για μας και που δόξασε ως άνθρωπος για χάρη μας και άγιασε τον εαυτό Του κατά τον καιρό της επίγειας παρουσίας Του. Γιατί λέει: «Όταν φανερωθεί, θα είμαστε όμοιοι με Αυτόν»(Α΄ Ιω. 3, 2).

77. Έως ότου η ψυχή μεταβαίνει από δύναμη σε δύναμη(Β΄ Κορ. 3, 18) και από δόξα σε δόξα(Ψαλμ. 83, 8), δηλαδή πραγματοποιεί μεγαλύτερη προκοπή από αρετή σε αρετή και υψηλότερη ανάβαση από γνώση σε γνώση, δεν έπαψε να κατοικεί εδώ προσωρινά, σύμφωνα με το λόγο: «Είναι πολύς καιρός που παροικεί η ψυχή μου»(Ψαλμ. 119, 6). Γιατί είναι πολύ το διάστημα και το πλήθος των γνώσεων που πρέπει αυτή να περάσει ώσπου να φτάσει στον τόπο της θαυμαστής σκηνής, ως τον οίκο του Θεού, με φωνή αγαλλιάσεως και εορταστικό ήχο(Ψαλμ. 41, 5), προσθέτοντας πάντοτε φωνή νοερή στις νοερές φωνές με την προκοπή στις θείες θεωρίες, μαζί με τη μεγάλη αγαλλίαση του νού — τη χαρά δηλαδή και την ανάλογη ευχαριστία για όσα έχουν θεωρηθεί. Γιατί τέτοιες εορτές εορτάζουν εκείνοι που έλαβαν το πνεύμα της χάρης στις καρδιές

τους και φωνάζουν: «Αββά, Πατέρα»(Γαλ. 4, 6).

78. Ο τόπος της θαυμαστής σκηνής είναι η απαθής και αδιατάρακτη έξη των αρετών, κατά την οποία ο Λόγος του Θεού καταστολίζει σαν σκηνή την ψυχή με διάφορα είδη αρετών. Ο οίκος του Θεού είναι η γνώση που αποτελείται από πολλά και διάφορα θεωρήματα, κατά την οποία έρχεται ο Θεός στην ψυχή και την γεμίζει από τον κρατήρα της σοφίας. Η φωνή της αγαλλιάσεως είναι το σκίρτημα της ψυχής για τον πλούτο των αρετών. Εξομολόγηση είναι η ευχαριστία για τη δόξα της ευωχίας της σοφίας. Και ο ήχος είναι η συνεχής μυστική δοξολογία που παράγεται από τη σύγκραση και των δύο, δηλαδή της αγαλλιάσεως και της εξομολογήσεως.

79. Εκείνος που νίκησε παλεύοντας με γενναιότητα τα πάθη του σώματος και πολέμησε αρκετά τα ακάθαρτα πνεύματα και έδιωξε τα νοήματά τους από τη χώρα της ψυχής του, ας προσεύχεται να του δοθεί καρδιά καθαρή και να εγκατασταθεί στα βάθη Του πνεύμα ευθύτητας(Ψαλμ. 50,12). Να αδειάσει δηλαδή τελείως από τους φαύλους λογισμούς και να γεμίσει από τις θειες έννοιες με τη χάρη, ώστε να μεταβληθεί σε κόσμο νοητό του Θεού, λαμπρό και μεγάλο, [αποτελούμενο] από ηθικά και φυσικά και θεολογικά θεωρήματα.

80. Εκείνος που έκανε καθαρή την καρδιά του, δε θα γνωρίσει τους λόγους των υψηλών και μετά το Θεό όντων μόνο, αλλά μετά την προσπέραση όλων, βλέπει κάπως και αυτόν το Θεό, κι αυτό είναι το ακρότατο όριο όλων των αγαθών. Όταν ο Θεός έρθει σ’ αυτή την καρδιά, την αξιώνει να χαράξει σ’ αυτή τα δικά Του γράμματα μέσω του Πνεύματος, σαν να ήταν οι πλάκες του Μωυσή(Έξ. 31, 18)· και τόσο περισσότερο, όσο αυτή επιδόθηκε στην πράξη και τη θεωρία, σύμφωνα με την εντολή που προστάζει μυστικά, «να αυξάνεσαι»(Γεν. 35, 11).

81. Καρδιά καθαρή λέγεται ίσως εκείνη, που δεν έχει με κανένα τρόπο καμιά φυσική κίνηση προς ο,τιδήποτε· στην οποία έρχεται ο Θεός και, σαν σε πίνακα καλά καθαρισμένο από την άκρα απλότητα, γράφει τους δικούς Του νόμους.

82. Καρδιά καθαρή είναι εκείνη που παρουσίασε στο Θεό τελείως ασχημάτιστη και αδιαμόρφωτη τη μνήμη και έτοιμη να σφραγισθεί μόνο με τα δικά Του σημεία, με τα οποία συμβαίνει να φανερώνεται ο Θεός.

83. Ο νους του Χριστού τον οποίο αποκτούν οι άγιοι σύμφωνα με εκείνον που είπε: «Εμείς έχομε νουν Χριστού»(Α΄ Κορ. 2, 16), δεν δημιουργείται σ’ εμάς με στέρηση της δυνάμεως του νού που έχομε, ούτε ως συμπλήρωμα του δικού μας νου, ούτε ότι έρχεται κατά την ουσία και την υπόστασή του στο δικό μας νου, αλλά με τη θεία ιδιότητά του λαμπρύνει τη δύναμη του νου μας και την οδηγεί στην ενέργεια την ίδια με τη δική του. Εγώ λέω ότι νουν Χριστού έχει εκείνος ο οποίος νοεί όπως ο Χριστός και μέσω όλων νοεί Αυτόν.

84. Σώμα Χριστού λεγόμαστε πως είμαστε, σύμφωνα με το λόγο: «Εμείς είμαστε σώμα του Χριστού και επιμέρους μέλη Του»(Α΄ Κορ. 12, 27). Και γινόμαστε εκείνο το σώμα όχι γιατί στερούμαστε τα σώματά μας, ούτε πάλι γιατί εκείνο άρχεται κατά την υπόστασή του σε μας ή διαμελίζεται, αλλά γιατί, όμοια με την σάρκα του Κυρίου, τινάζομε από πάνω μας τη φθορά της αμαρτίας. Όπως ο Χριστός, νοούμενος ως άνθρωπος, ήταν κατά φύση αναμάρτητος και στο σώμα και στην ψυχή, ετσι κι εμείς που πιστέψαμε σ’ Αυτόν μπορούμε να είμαστε χωρίς αμαρτία.

85. Αναφέρονται στη Γραφή και χρονικοί αιώνες που περιλαμβάνουν τη συντέλεια άλλων αιώνων, σύμφωνα με το: «Τώρα όμως μια φορά με τη συντέλεια των αιώνων κτλ.»(Εβρ. 9, 26). Επίσης και άλλοι αιώνες που δεν έχουν χρονική φύση, μετά τον παρόντα αιώνα που άρχισε με τη συντέλεια των αιώνων, κατά το λόγο: «Για να δείξει στους αιώνες που έρχονται τον υπερβολικό πλούτο κτλ.»(Εφ. 2, 7). Βρίσκομε στη Γραφή πλήθος αιώνων, και περασμένων και τωρινών και μελλοντικών. Είναι και αιώνες αιώνων(Ψαλμ. 83, 5), και αιώνας του αιώνα(Ψαλμ. 9, 6), και χρόνοι αιώνιοι(Β΄ Τιμ. 1, 9), και γενεές που συνδέονται με αιώνες(Γεν. 9, 12). Και για να μην επεκτεινόμαστε τώρα πολύ εξω από το θέμα μας, λέγοντας τι θέλει να φανερώσει ο λόγος με τους χρονικούς αιώνες και τι με τους αιώνιους χρόνους και τις γενεές, και ποιοι πάλι είναι απλώς αιώνες, και ποιοι οι αιώνες των αιώνων, και ποιος είναι απλώς ο αιώνας του αιώνα, ας επανέλθομε στο σκοπό για τον οποίο τα αναφέραμε αυτά, αφήνοντας τη μελέτη τους στους φιλομαθείς.

86. Γνωρίζομε τι είναι κατά τη Γραφή το υπεραιώνιο. Ότι υπάρχει το δήλωσε· τι όμως είναι αυτό δεν το κατονόμασε, όπως στο λόγο: «Ο Κύριος βασιλεύει κατά τον αιώνα και στον αιώνα και παραπέρα»(Εξ. 15, 18). Επομένως η αδιατάρακτη βασιλεία του Θεού είναι κάτι που υπερβαίνει τους αιώνες· γιατί δεν επιτρέπεται βέβαια να πούμε ότι έχει λάβει αρχή η βασιλεία του Θεού ή ότι αναφαίνεται από τους αιώνες ή τους χρόνους. Πιστεύομε ότι αυτή είναι η κληρονομία εκείνων που σώζονται, και η διαμονή και ο τόπος τους, όπως παραδίδει ο αληθινός λόγος, γιατί είναι το τέλος εκείνων που κινούνται με πόθο προς το έσχατο επιθυμητό. Όταν φτάσουν σ' αυτό, δέχονται την παύση οποιασδήποτε κινήσεως, γιατί δεν υπάρχει πλέον γι' αυτούς χρόνος ή αιώνας που πρέπει να τον διανύσουν· έφτασαν πλέον στο Θεό που υπάρχει προ πάντων των αιώνων και τον οποίο δεν μπορεί να φτάσει η φύση των αιώνων.

87. Όσο χρόνο κανείς είναι στη ζωή αυτή, και αν ακόμη στην εδώ κατάσταση φτάσει το τέλος της πράξεως και θεωρίας, εχει μερική μόνο τη γνώση και την προφητεία και τον αρραβώνα του Αγίου Πνεύματος, και όχι όλο το πλήρωμα. Θα έρθει κάποτε μετά την περάτωση των αιώνων στην τέλεια κατάληξη που δείχνει πρόσωπο προς πρόσωπο(Α΄ Κορ. 13, 12) στους άξιους καθ' εαυτήν την αλήθεια, ώστε να μην έχει πλέον μέρος μόνο του πληρώματος, αλλά να παίρνει κατά μέθεξη ολόκληρο το πλήρωμα της χάρης. Γιατί λέει ο θείος Απόστολος ότι θα φτάσουν, εννοείται όλοι οι σωζόμενοι, να γίνουν άνδρες τέλειοι στο μέτρο του πληρώματος του Χριστού(Εφ. 4, 13), στον οποίο είναι κρυμμένοι όλοι οι θησαυροί της σοφίας και της γνώσεως(Κο. 2, 3)· όταν αυτοί φανερωθούν, θα καταργηθεί το επιμέρους.

88. Μερικοί θέλουν να μάθουν πώς θα είναι η κατάσταση εκείνων που θα αξιωθούν την τελειότητα της βασιλείας του Θεού. Ποιο από τα δύο, θα είναι κατάσταση προόδου και μεταβάσεως, ή στατικής ταυτότητας; Και πώς πρέπει να νομίζομε ότι θα είναι οι ψυχές και τα σώματα; Σ' αυτό μπορεί ν' απαντήσει κανείς εύστοχα μ' ενα παράδειγμα: στη σωματική ζωή, είναι διπλός ο λόγος της τροφής. Ο ένας είναι για να αυξηθεί το σώμα και ο άλλος για να συντηρηθεί. Μέχρις ότου ολοκληρωθεί η σωματική μας ανάπτυξη, τρεφόμαστε για αύξηση, όταν όμως το σώμα σταματήσει να μεγαλώνει, δεν τρέφεται πλέον για αύξηση, αλλά για συντήρηση. Έτσι και στην ψυχή, διπλός είναι ο λόγος της τροφής. Γιατί καθώς προχωρεί, τρέφεται με τις αρετές και τις θεωρίες, μέχρις ότου, αφού περάσει όλα τα όντα, φτάσει το μέτρο της ηλικίας του πληρώματος του Χριστού. Και όταν φτάσει σ' αυτό, σταματά κάθε πρόοδος προς ανάπτυξη και αύξηση με τα μέσα αυτά και τρέφεται κατά τρόπο άμεσο με αυτό που υπερβαίνει τη νόηση. Και γι' αυτό, το είδος της άφθαρτης τροφής υπερβαίνει την αύξηση και είναι για να συντηρηθεί η θεοειδής τελειότητα που δόθηκε στην ψυχή και να φανερωθούν οι άπειρες λαμπρότητες της τροφής εκείνης. Με αυτήν η ψυχή δέχεται την παντοτινή και αμετάβλητη ευδαιμονία που ήρθε σ' αυτήν, και γίνεται θεός με τη μέθεξη της θείας χάρης, παύοντας κάθε ενέργεια του νου και της αισθήσεώς της, μαζί και τις φυσικές ενέργειες του σώματος, καθώς κι αυτό θεώθηκε μαζί μ' αυτήν κατά τη μέθεξη της θεώσεως που του αναλογεί. Έτσι διά μέσου και της ψυχής και του σώματος φαίνεται μόνον ο Θεός, επειδή τα φυσικά τους γνωρίσματα έχουν παραμεριστεί από την υπερβολή της δόξας.

89. Κάποιοι φιλομαθείς ζητούν να μάθουν πώς θα διαφέρουν μεταξύ τους τα αιώνια καταλύματα και αγαθά που υποσχέθηκε ο Θεός: κατά την τοπική υπόσταση, ή νοητώς κατά την ποιότητα και ποσότητα που προσιδιάζουν σε κάθε πνευματικό κατάλυμα; Άλλοι πιστεύουν το πρώτο, άλλοι το δεύτερο. Εκείνος όμως που γνώρισε τι θα πει «η βασιλεία του Θεού είναι μέσα σας»(Λουκ. 17, 21), και τι θα πει «στον Πατέρα μου υπάρχουν πολλά καταλύματα»(Ιω. 14, 2), θα παραδεχθεί μάλλον το δεύτερο.

90. Κάποιοι ζητούν να μάθουν ποια διαφορά έχει η βασιλεία του Θεού από τη βασιλεία των ουρανών. Διαφέρουν μεταξύ τους ουσιαστικά ή νοητώς; Σ' αυτούς πρέπει να πούμε ότι διαφέρουν όχι ουσιαστικά, αλλά νοητώς. Γιατί η βασιλεία των ουρανών είναι η κατανόηση της προαιώνιας ακέραιης γνώσεως των όντων που βρίσκεται στο Θεό, σύμφωνα με τους λόγους τους. Ενώ η βασιλεία του Θεού είναι μετάδοση κατά χάρη, των αγαθών τα οποία φύσει έχει ο Θεός. Η πρώτη θα συμβεί κατά το τέλος των όντων, ενώ η άλλη θα είναι νοερή, μετά το τέλος των όντων.

91. Ο λόγος «πλησίασε η βασιλεία των ουρανών»(Ματθ. 3, 2·4, 17) δε σημαίνει, νομίζω, χρονικό

περιορισμό. Γιατί αυτή δεν άρχεται κατά τρόπο που να παρατηρείται, ούτε θα πουν: «Νάτην εδώ, νάτην εκεί»(Λουκ. 17, 20-21), αλλά αναφέρεται στη σχέση των αξίων προς αυτήν ανάλογα με την κατάστασή τους. Γιατί λέει: «Η βασιλεία του Θεού είναι μέσα σας»(Λουκ. 17, 21).

92. Η βασιλεία των ουρανών βρίσκεται ως δυνατότητα σε όλους όσοι πιστεύουν, ενεργοποιείται όμως σ' εκείνους που απέβαλαν θεληματικά όλη τη φυσική ζωή της ψυχής και του σώματος και απόκτησαν μόνο τη ζωή του Πνεύματος και μπορούν να λένε: «Δε ζω πια εγώ, αλλά μέσα μου ζει ο Χριστός»(Γαλ. 2, 20).

93. Μερικοί λένε ότι η βασιλεία των ουρανών είναι η ζωή των αξίων στους ουρανούς. Άλλοι, ότι είναι η όμοια με των αγγέλων κατάσταση των σωζομένων. Άλλοι, ότι είναι αυτή η μορφή της θεϊκής ωραιότητας εκείνων που φόρεσαν την εικόνα του επουρανίου(Α΄ Κορ. 15, 49). Συμπίπτουν, νομίζω, με την αλήθεια και οι τρεις αυτές γνώμες. Γιατί σε όλους ανάλογα με την ποιότητα και την ποσότητα της δικαιοσύνης τους δίνεται η μελλοντική χάρη.

94. Έως ότου κανείς, κατά την πρακτική φιλοσοφία, περνά με ανδρεία τους θείους αγώνες, κατέχει κοντά του τον Λόγο, ο οποίος ήρθε στον κόσμο από τον Πατέρα μέσω των εντολών. Όταν όμως αφήσει την έμπρακτη πάλη κατά των παθών, επειδή αποδείχθηκε νικητής των παθών και των δαιμόνων, και περάσει με τη θεωρία στη γνωστική φιλοσοφία, επιτρέπει στο Λόγο μυστικά να αφήσει πάλι τον κόσμο και να πορευθεί προς τον Πατέρα. Γι' αυτό λέει ο Κύριος στους μαθητές: «Εσείς με αγαπήσατε και πιστέψατε ότι εγώ ήρθα από το Θεό. Ξεκίνησα από τον Πατέρα και ήρθα στον κόσμο. Αφήνω πάλι τον κόσμο και πορεύομαι προς τον Πατέρα»(Ιω. 16, 27-28). Κόσμο ίσως να είπε την επίπονη εργασία των αρετών κατά την πρακτική άσκηση, και πατέρα την υπερκόσμια και ελεύθερη από κάθε υλικό φρόνημα κατάσταση του νου, κατά την οποία έρχεται μέσα μας ο Λόγος του Θεού και παύει τη μάχη εναντίον των παθών και των δαιμόνων.

95. Εκείνος που μπόρεσε με την πρακτική άσκηση να νεκρώσει τα μέλη του που επιθυμούν τα γήινα(Κολ. 3, 5) και να νικήσει με τις εντολές τον κόσμο των παθών που βρίσκεται μέσα του, δε θα έχει στο εξής καμιά θλίψη, γιατί άφησε τον κόσμο και ενώθηκε με τον Χριστό, ο οποίος νίκησε τον κόσμο των παθών και χορηγεί κάθε ειρήνη. Εκείνος που δεν άφησε την εμπαθή προσκόλληση στα υλικά, θα έχει διαρκώς θλίψη, γιατί αλλάζει η διάθεσή του μαζί με τα υλικά που αλλάζουν από τη φύση τους. Εκείνος όμως που έφτασε στο Χριστό, δεν αισθάνεται ολότελα καμία υλική μεταβολή. Γι' αυτό λέει ο Κύριος: «Σας τα είπα αυτά για να έχετε ειρήνη μαζί μου. Θα έχετε θλίψη μέσα στον κόσμο· αλλά να έχετε θάρρος, εγώ νίκησα τον κόσμο»(Ιω. 16, 33). Δηλαδή, σ' εμένα, το Λόγο της αρετής, έχετε ειρήνη, ελεύθεροι από τον στροβιλισμό και την ταραχή των υλικών παθών και πραγμάτων. Στον κόσμο όμως, δηλαδή στην εμπαθή προσκόλληση στα υλικά, θα έχετε θλίψη λόγω της ακατάπαυστης μεταβολής τους. Γιατί έχουν θλίψη και οι δύο, και εκείνος που εργάζεται την αρετή, για τον κόπο που τη συνοδεύει, και εκείνος που αγαπά τον κόσμο, για την αποτυχία των υλικών. Ο ένας όμως έχει θλίψη σωτήρια, ενώ ο δεύτερος, καταστρεπτική και ολέθρια. Και των δύο ανάπαυση είναι ο Κύριος. Τον πρώτο τον αναπαύει από τους κόπους των αρετών με την απάθεια κατά τη θεωρία· από τον δεύτερο αφαιρεί την προσκόλληση προς τα υλικά με τη μετάνοια.

96. Η διατύπωση της κατηγορίας εναντίον του Σωτήρα στην επιγραφή του Σταυρού, δίδαξε καθαρά ότι Αυτός που σταυρώθηκε είναι Κύριος και βασιλεύς της πρακτικής και της φυσικής και της θεολογικής φιλοσοφίας. Γιατί λέγεται ότι ήταν γραμμένη στα Ρωμαϊκά, στα Ελληνικά και στα Εβραϊκά(Ιω. 19, 20). Με τα Ρωμαϊκά νοώ την πρακτική αρετή, αφού η ρωμαϊκή βασιλεία κατά τον Δανιήλ ορίζεται ότι είναι η πιο ανδρεία απ' όλες τις βασιλείες του κόσμου(Δαν. 2, 40)· και γνώρισμα της πρακτικής, παραπάνω από κάθε άλλο, είναι η ανδρεία. Με τα Ελληνικά, τη φυσική θεωρία, γιατί το έθνος των Ελλήνων περισσότερο από όλους τους άλλους ανθρώπους ασχολήθηκε με τη φυσική φιλοσοφία. Με τα Εβραϊκά, τη θεολογική μυσταγωγία, γιατί το έθνος αυτό προφανώς ήταν ανέκαθεν αφιερωμένο μέσω των Πατριαρχών στο Θεό.

97. Πρέπει να είμαστε όχι μόνο φονευτές των σωματικών παθών, αλλά και εξολοθρευτές των εμπαθών λογισμών της ψυχής, σύμφωνα με τον άγιο που λέει: «Τα πρωινά σκότωνα όλους τους αμαρτωλούς της γης, για να εξολοθρεύσω από την πόλη του Κυρίου όλους όσοι κάνουν άνομα έργα»(Ψαλμ. 100, 8) δηλαδή τα πάθη του σώματος και τους άνομους λογισμούς της ψυχής.

98. Εκείνος που διατήρησε ακέραιη την οδό των αρετών, με ευσεβή και ορθή γνώση, χωρίς να κλίνει δεξιά ή αριστερά, αυτός θα γνωρίσει την παρουσία του Θεού προς αυτόν με την απάθεια. Γιατί λέει ο ψαλμωδός: «Θα ψάλω και θα κατανοήσω με άμεμπτο τρόπο ζωής πότε θα έρθεις προς εμένα»(Ψαλμ. 100,2). Με τον ψαλμό φανερώνει την ενάρετη πράξη, ενώ με την κατανόηση τη γνωστική επιστήμη που προξενείται από την αρετή και που μ' αυτήν αισθάνεται κανείς τη θεία παρουσία. Κι εκείνος που ξαγρυπνώντας στις αρετές περιμένει τον Κύριό του, είναι πιστός και αγαθός.

99. Δεν πρέπει ο αρχάριος στην ευσέβεια, να οδηγείται προς την πράξη των εντολών μόνο με την αγαθότητα, αλλά και με τη μνήμη των δίκαιων κρίσεων του Θεού να αγωνιστεί με βία εντονότερα, ώστε όχι μόνο να αγαπά τα θεία με πόθο, αλλά και να απέχει από την κακία από φόβο. Γιατί λέει: «Την ευσπλαχνία και τη δικαιοσύνη Σου θα ψάλω, Κύριε»(Ψαλμ. 100, 1). Έτσι και θα ψάλλει μ' ευχαρίστηση στο Θεό από τον πόθο, και θα αντέχει στην υμνωδία καθώς θα χαλυβδώνεται από το φόβο.

100. Εκείνος που με την αρετή και τη γνώση εναρμόνισε το σώμα προς την ψυχή, έγινε κιθάρα του Θεού και ναός και αυλός. Έγινε κιθάρα, γιατί φύλαξε καλώς την αρμονία των αρετών. Αυλός, γιατί με τις θείες θεωρίες δέχεται την έμπνευση του Αγίου Πνεύματος. Και ναός, γιατί λόγω της καθαρότητας του νου του έγινε κατοικητήριο του Λόγου.

Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής

Διαφόρα κεφάλαια περί θεολογίας, οικονομίας, αρετής και κακίας

Τρίτη εκατοντάδα

1. Ένα είναι το πάνω από άναρχο και πάνω από ουσία Αγαθό, η Αγία Τρισυπόστατη Μονάδα, Πατέρας, Υιός και Άγιο Πνεύμα· μια άπειρη συμφυΐα τριών απείρων. Έχει εντελώς απλησίαστο απ' όλα τα όντα τον λόγο του είναι της, του πώς υπάρχει, του τι και ποιο είναι. Ξεφεύγει από κάθε νόηση όσων νοούν, αφού δεν εξέρχεται διόλου από την κατά φύση κρύφια εσωτερικότητά της, και αφού απλώνεται πέρα από κάθε γνώση όλων των γνώσεων.

2. Αυτό που στην ουσία Του είναι απόλυτα αγαθό, είναι εκείνο που μήτε αρχή έχει, μήτε τέλος, μήτε αιτία της υπάρξεως, μήτε οποιαδήποτε ως προς την ύπαρξή Του κίνηση προς κάποια αιτία. Εκείνο που δεν είναι έτσι, ούτε υπάρχει απόλυτα, αφού έχει αρχή και τέλος και αιτία υπάρξεως και τη σχετική με την ύπαρξη κίνηση προς κάποια αιτία. Αυτό που δεν υπάρχει απόλυτα, και αν λέγεται ότι υπάρχει, κατά μέθεξη και επειδή θέλει το απόλυτο ον και υπάρχει και λέγεται.

3. Αν ο Λόγος προηγείται και κατευθύνει τη δημιουργία των όντων, τότε ούτε υπήρχε, ούτε υπάρχει, ούτε θα υπάρξει λόγος ανώτερος του Λόγου. Ο Λόγος δεν είναι χωρίς νου ή χωρίς ζωή, αλλά με νου και ζωή, αφού έχει τον Πατέρα ως νού που υφίσταται κατ' ουσίαν και ο οποίος Τον γεννά, και το Άγιο Πνεύμα ως ζωή που υφίσταται κατ' ουσίαν και συνυπάρχει μ' Αυτόν.

4. Ένας Θεός υπάρχει, Πατέρας που γέννησε έναν Υιό, και πηγή του Αγίου Πνεύματος. Είναι Μονάδα που δε συγχέεται και Τριάδα που δε διαιρείται· άναρχος Νους, μόνος γεννήτορας κατά την ουσία του μόνου άναρχου Λόγου και πηγή της μόνης προαιώνιας ζωής, δηλαδή του Αγίου Πνεύματος.

5. Ο Θεός είναι ένας γιατί μία είναι η θεότητα. Είναι Μονάδα άναρχη, απλή, πάνω από κάθε ουσία, αμέριστη και αδιαίρετη. Η ίδια είναι και Μονάδα και Τριάδα κτλ.

6. Αν κάθε μετοχή (σε κάποια κατάσταση) προηγείται στη νόηση από εκείνα που μετέχουν, τότε είναι φανερό ότι η Αιτία των όντων είναι ασυγκρίτως και με κάθε τρόπο πάνω από τα όντα, επειδή κατά φύση προϋπάρχει και νοείται πριν από τα όντα. Δεν υπάρχει δηλαδή ως ουσία σε συμβεβηκότα, γιατί τότε το θείο θα αποδειχθεί κάτι σύνθετο, που έχει για συμπλήρωση της υπάρξεώς Του την ύπαρξη των όντων· αλλά υπάρχει ως η υπερουσιότητα της ουσίας. Γιατί αν οι τέχνες εφεύραν τα σχήματα των προϊόντων τους και η φύση γενικά τις μορφές όσων περιέχει, πολύ περισσότερο ο Θεός έφερε από την ανυπαρξία στην ύπαρξη τις ουσίες των όντων, αφού είναι υπερούσιος, ή μάλλον, είναι και από κάθε έννοια υπερουσιότητας απείρως πιο πάνω. Αυτός είναι που συνέζευξε τις τέχνες με τις επιστήμες προς εξεύρεση σχημάτων, και έδωσε στη φύση την ενέργεια με την οποία δημιουργούνται οι διάφορες μορφές, και στις ουσίες έδωσε την ύπαρξη, όποια είναι αυτή.

7. Αυτός που δεν είναι μεθεκτός από τα όντα κατά την ουσία Του, αλλά θέλει να μετέχεται με άλλο τρόπο από αυτούς που μπορούν, δεν απομακρύνεται διόλου από την κρυφιότητα της ουσίας Του. Οπότε και αυτός ο τρόπος με τον οποίον μετέχεται θεληματικά, όπως Αυτός γνωρίζει, είναι για πάντα σε όλους αφανέρωτος. Έτσι και θέλοντας έφερε στην ύπαρξη εκείνα που μετέχουν, κατά το λόγο που Εκείνος γνωρίζει από υπερβολική δύναμη της αγαθότητάς Του. Αυτό λοιπόν που έγινε με τη θέληση του Δημιουργού του, δεν μπορεί ποτέ να είναι συνάναρχο με Εκείνον που θέλησε να το κατασκευάσει.

8. Ο Λόγος του Θεού που γεννήθηκε μια φορά κατά σάρκα, γεννιέται θεληματικά πάντοτε κατά πνεύμα από φιλανθρωπία για όποιους θέλουν· και γίνεται βρέφος και σχηματίζει τον εαυτό Του μέσα τους με τις αρετές. Και φαίνεται τόσο, όσο γνωρίζει ότι μπορεί να Τον δει εκείνος που Τον δέχεται. Δεν μικραίνει τη φανέρωση του μεγαλείου Του από φθόνο, αλλά μετρά ακριβώς τη δύναμη

εκείνων που θέλουν να Τον βλέπουν. Έτσι πάντοτε και ενώ φαίνεται ο Λόγος του Θεού με τους τρόπους που μετέχεται, μένει πάντοτε λόγω της υπερβολής του μυστηρίου, αθέατος. Γι' αυτό, αφού μελέτησε με σοφία τη δύναμη του μυστηρίου ο θείος Απόστολος, λέει: «Ο Ιησούς Χριστός είναι ο ίδιος χθες και σήμερα και στους αιώνες»(Εβρ. 13, 8), επειδή γνωρίζει ότι το μυστήριο είναι πάντα νέο και ποτέ δεν παλιώνει με το να περιληφθεί από νου.

9. Ο Χριστός ο Θεός γεννιέται και γίνεται άνθρωπος με την πρόσληψη σάρκας που έχει νοερή ψυχή, Αυτός που έδωσε στα όντα την ύπαρξη από την ανυπαρξία. Τον γέννησε Παρθένος υπέρ φύση, χωρίς να καταστρέψει κανένα από τα γνωρίσματα της παρθενίας. Γιατί όπως Αυτός έγινε άνθρωπος χωρίς να μεταβάλει την θεία Του φύση ή να χάσει τη δύναμη Του, έτσι και εκείνη που Τον γέννησε, και Μητέρα την κάνει και Παρθένο τη διατηρεί. Ερμηνεύει θαύμα με θαύμα και συγχρόνως κρύβει το ένα θαύμα με το άλλο, επειδή από τον εαυτό του ο Θεός είναι κατά την ουσία πάντοτε μυστήριο και βγάζει τόσο τον εαυτό Του από τη φυσική κρυφιότητα, όσο για να την κάνει με τη φανέρωση ακόμα πιο πολύ κρύφια. Και τόσο πάλι κάνει μητέρα την Παρθένο που Τον γέννησε, οσο για να γίνουν με την κύηση άλυτα τα δεσμά της παρθενίας.

10. Οι φύσεις καινοτομούνται και ο Θεός γίνεται άνθρωπος. Δεν είναι μόνο η θεία φύση, η σταθερή και ακίνητη, που κινείται προς την κινούμενη και άστατη ανθρώπινη φύση για να την σταματήσει από τη φορά της· ούτε μόνο η ανθρώπινη φύση που χωρίς καταβολή σπέρματος σχηματίζει υπέρ φύση σάρκα, η οποία τελειοποιείται με το λόγο ώστε να σταθεί από τη φορά της· αλλά είναι και το άστρο από την ανατολή που φαίνεται την ημέρα και οδηγεί τους Μάγους(Ματθ. 2, 2-10) στον τόπο της Σαρκώσεως του Λόγου, για να δείξει μυστικά ότι ο λόγος που υπήρχε στο Νόμο και τους προφήτες νικά την αίσθηση και οδηγεί τα έθνη προς τό μέγιστο φως της επιγνώσεως. Γιατί ολοκάθαρα ο λόγος του Νόμου και των προφητών, όταν κατανοείται μ' ευλάβεια, σαν άστρο οδηγεί προς την επίγνωση του σαρκωμένου Λόγου όσους σύμφωνα με την προαίρεση τους είναι καλεσμένοι από τη χάρη.

11. Με τη θέλησή μου εγώ ο άνθρωπος έχω παραβεί την εντολή του Θεού και ο διάβολος, δελεάζοντάς με με την ελπίδα της θεότητας(Γεν. 3, 5) έσυρε τη σταθερότητα της φύσεώς μου κάτω προς την ηδονή και καμάρωνε που μ' αυτή έφερε το θάνατο, απολαμβάνοντας τη φθορά της φύσεως. Γι' αυτό ο Θεός γίνεται τέλειος άνθρωπος, χωρίς να παραλείψει τίποτε από την ανθρώπινη φύση, εκτός από την αμαρτία, η οποία εξάλλου δεν ανήκε στην ανθρώπινη φύση. Ήθελε προβάλλοντας τη σάρκα, να δελεάσει τον άπληστο δράκοντα και να τον ερεθίσει ώστε ν' ανοίξει το στόμα του και να καταπιεί τη σάρκα, για να του γίνει δηλητήριο καταστρέφοντάς τον ολότελα με τη δύναμη της θεότητας που έκρυβε μέσα της· στην ανθρώπινη φύση όμως να γίνει φάρμακο, επαναφέροντάς την στην αρχική χάρη με τη δύναμη πάλι της θεότητας που αυτή είχε. Γιατί όπως ο διάβολος έχυσε το δηλητήριό του στο δένδρο της γνώσεως και διέφθειρε την ανθρώπινη φύση που γεύθηκε από αυτό, έτσι και ο ίδιος, όταν θέλησε να φάει τη σάρκα του Κυρίου, εξολοθρεύτηκε με τη δύναμη της θεότητας που είχε μέσα της.

12. Το μέγα μυστήριο της Ενανθρωπήσεως, μένει πάντοτε μυστήριο. Όχι μόνο γιατί, καθώς φανερώνεται ανάλογα με τη δύναμη όσων σώζονται από αυτό, κρύβει μυστικό βάθος μεγαλύτερο απ' ό,τι φανερώνεται, αλλά γιατί και αυτό που φάνηκε, μένει ακόμη τελείως απόκρυφο και με κανένα τρόπο δεν γνωρίζεται όπως είναι. Ας μη θεωρηθεί παράδοξο το λεγόμενο. Γιατί ο Θεός όντας υπερούσιος και πολύ πιο πάνω από κάθε υπερουσιότητα, αφού θέλησε να λάβει ουσία, το έκανε με τρόπο υπερούσιο. Γι' αυτό, ενώ ως φιλάνθρωπος έγινε αληθινά άνθρωπος από την ουσία των ανθρώπων με τρόπο που υπερβαίνει τον άνθρωπο, εξακολουθεί να έχει για πάντα αφανέρωτο τον τρόπο του πώς έγινε άνθρωπος. Γιατί έγινε άνθρωπος με τρόπο που υπερβαίνει τον άνθρωπο.

13. Ας παρατηρήσομε με πίστη το μυστήριο της θείας ενανθρωπήσεως και ας δοξάσομε μόνο με απλότητα Εκείνον που ευδόκησε να γίνει αυτό για μας. Γιατί ποιος μπορεί, θαρρώντας σε λογικές αποδείξεις, να πει πώς γίνεται σύλληψη του Θεού Λόγου; Πώς γίνεται σχηματισμός σάρκας χωρίς σπορά; Πώς γίνεται γέννηση χωρίς φθορά της παρθενίας; Πώς είναι μητέρα εκείνη που και μετά τον τοκετό έμεινε παρθένος; Πώς ο υπερτέλειος προόδευε και μεγάλωνε στο σώμα(Λουκ. 2, 52); Πώς ο καθαρός βαπτιζόταν(Ματθ. 3, 16); Πώς εκείνος που πεινούσε έτρεφε τους άλλους(Ματθ. 4,

2. 14, 16-20. 15, 36-37); Πώς εκείνος που κοπίαζε χάριζε δύναμη(Ιω. 4, 6. Λουκ. 6, 19); Πώς εκείνος που έπασχε έκανε θεραπείες; Πώς εκείνος που πέθαινε έδινε ζωή(Ματθ. 9, 25. Λουκ. 7, 14-15. Ιω. 11, 43-44); Και για να πω το πρώτο και το τελευταίο, πώς ο Θεός γίνεται άνθρωπος; Και το ακόμα πιο μυστηριώδες, πώς βρίσκεται να έχει υπόσταση ουσιωδώς στη σάρκα αυτός που κατά την ουσία είναι υποστατικώς όλος στον Πατέρα; Πώς ο ίδιος, και όλος είναι Θεός κατά φύση, και όλος έγινε κατά φύση. άνθρωπος, χωρίς ν' απαρνηθεί καθόλου καμία φύση, ούτε τη θεία κατά την οποία είναι Θεός, ούτε τη δική μας κατά την οποία έγινε άνθρωπος; Μόνο η πίστη χωρεί αυτά τα μυστήρια, γιατί αυτή κάνει χειροπιαστά τα πράγματα που υπερβαίνουν το νου και τη λογική(Εβρ. 11, 1).

14. Παραβαίνοντας την εντολή ο Αδάμ, προξένησε το να περιέχει ηδονή ο τρόπος δημιουργίας της ανθρώπινης φύσεως· εξορίζοντας από τη φύση την ηδονή ο Κύριος, δε δέχτηκε τη σύλληψη μέσω σπέρματος. Παραβαίνοντας την εντολή η γυναίκα, επέφερε το να αρχίζει με οδύνη η εμφάνιση της ανθρώπινης φύσεως· αποτινάζοντας την οδύνη από την φύση ο Κύριος, δεν επέτρεψε κατά τη γέννησή Του να υποστεί η Παρθένος καμιά φθορά. Μ' αυτά ήθελε να αφαιρέσει από την φύση και τη θεληματική ηδονή, και την αθέλητη οδύνη που προήλθε από την ηδονή, ώστε να γίνει εξολοθρευτής αυτών που δε δημιούργησε, και να μας διδάξει μυστικά ν' αρχίσομε με τη βούληση μας άλλη ζωή, η οποία ξεκινά ίσως με οδύνη και κόπους, καταλήγει όμως οπωσδήποτε σε θεία ηδονή και απέραντη ευφροσύνη. Γι' αυτό γίνεται άνθρωπος και γεννιέται ως άνθρωπος ο Δημιουργός του ανθρώπου, για να σώσει τον άνθρωπο· και γιατρεύοντας τα πάθη μας με τα πάθη Του, να δειχθεί ότι Αυτός είναι «πάθος» των δικών μας παθών, που ανακαινίζει υπέρ φύση από φιλανθρωπία τις πνευματικές μας έξεις μέσω των κατά σάρκα στερήσεών Του.

15. Εκείνος που με το θείο πόθο νίκησε την κλίση της ψυχής προς το σώμα, δεν περιορίζεται πλέον από τίποτε, αν και βρίσκεται στο σώμα. Γιατί ο Θεός ο Οποίος ελκύει την επιθυμία εκείνου που Τον ποθεί, είναι ασύγκριτα πιο υψηλός απ' όλα και δεν αφήνει να προσηλώσει την επιθυμία του εκείνος που Τον ποθεί σε κάτι που είναι μετά το Θεό. Ας ποθήσομε λοιπόν το Θεό με όλη τη δύναμη της φύσεώς μας και ας μη δεσμεύσομε την προαίρεσή μας σε κανένα από τα σωματικά. Ας ανεβούμε με την προαίρεσή μας πάνω από όλα τα όντα, αισθητά και νοητά, και καθόλου ας μη μειώσει ο φυσικός μας περιορισμός τη θέληση να είμαστε μαζί με το Θεό, τον κατά φύση απεριόριστο.

16. Η κακοπάθεια των αγίων είναι αγώνας μεταξύ φθόνου και αρετής. Ο φθόνος αγωνίζεται να επικρατήσει, ενώ η αρετή αγωνίζεται να μείνει ανίκητη υπομένοντας τα πάντα. Ο φθόνος αγωνίζεται να ευοδωθεί η κακία με το να κάνει κακό στους ενάρετους, ενώ η αρετή αγωνίζεται να κρατήσει τους αγαθούς, ακόμη και αν δέχονται αλλεπάλληλες συμφορές.

17. Η πάλη της αρετής είναι το να αγωνίζεται μέσα σε κόπους. Έπαθλο της νίκης για όσους υπομένουν είναι η απάθεια της ψυχής. Στην κατάσταση αυτή η ψυχή ενώνεται μέσω της αγάπης με το Θεό και χωρίζεται αυτοπροαίρετα από το σώμα και τον κόσμο. Γιατί η κακοπάθεια του σώματος, σε όσους υπομένουν, είναι ευρωστία της ψυχής.

18. Αφού εξαπατηθήκαμε από την ηδονή εξαρχής, προτιμήσαμε τον θάνατο από την αληθινή ζωή. Ας υπομένομε λοιπόν ευχαρίστως την κακοπάθεια του σώματος που σκοτώνει την ηδονή, κι έτσι, αφού αφανίσει ο θάνατος της ηδονής τον θάνατο που προήλθε απ' αυτήν, να λάβομε πάλι πίσω, αγορασμένη με μικρούς σωματικούς κόπους, τη ζωή που την πουλήσαμε για την ηδονή.

19. Αν με την καλοπέραση της σάρκας συμβαίνει ν' αυξάνει η δύναμη της αμαρτίας, είναι φανερό ότι όταν αυτή κακοπαθεί, ξανανιώνει η δύναμη της αρετής. Ας υπομένομε λοιπόν με γενναιότητα την κακοπάθεια του σώματος, η οποία καθαρίζει τους μολυσμούς της ψυχής και προξενεί την μέλλουσα δόξα. Γιατί τα παθήματα του καιρού αυτού δεν είναι άξια να συγκριθούν με τη δόξα που μέλλει ν' αποκαλυφθεί σ' εμάς(Ρωμ. 8, 18).

20. Οι γιατροί που θεραπεύουν τα σώματα δε δίνουν ένα και το αυτό φάρμακο σε όλους. Έτσι και ο Θεός που γιατρεύει τις ασθένειες των ψυχών, δε γνωρίζει ένα μόνο τρόπο θεραπείας που να ταιριάζει σε όλες, αλλά δίνοντας στην κάθε ασθένεια το κατάλληλο φάρμακο, προξενεί τη θεραπεία. Ας ευχαριστήσομε λοιπόν, όταν θεραπευόμαστε, έστω κι αν έχει ταλαιπωρία ή θεραπεία.

Γιατί τό τέλος είναι μακάριο.

21. Τίποτε άλλο δέ φανερώνει την κατάσταση της ψυχής, όσο οι επα- ναστάσεις του σώματος που κακοπαθεί, στις οποίες αν υποχωρήσει, θα φανεί ότι προτιμά τη σάρκα από το Θεό. Αν όμως στα τινάγματά τους μείνει ακλόνητη, τότε θα δειχθεί ότι από τη σάρκα προτιμά την αρετή, με την οποία θα έρθει να κατοικήσει μέσα της ο Θεός που γι' αυτήν καταδέχθηκε να πάθει ως άνθρωπος και που λέει, όπως παλιά στους μαθητές: «Έχετε θάρρος, εγώ έχω νικήσει τον κόσμο»(Ιω. 16, 33).

22. Αν όλοι οι άγιοι παιδαγωγήθηκαν με κακοπάθειες, ας ευχαριστήσομε κι εμείς όταν παιδαγωγούμαστε μαζί τους, για να αξιωθούμε να μετάσχομε και στη δόξα τους. Γιατί όποιον αγαπά ο Κύριος, τον παιδαγωγεί, και χτυπά με μαστίγιο όποιον παραδέχεται σαν γιό Του(Παροιμ. 3, 12).

23. Ο Αδάμ, αφού συγκατατέθηκε στην πλευρά του που του πρότεινε την ηδονή, έβγαλε έξω από τον Παράδεισο το ανθρώπινο γένος(Γεν. 3, 24). Και ο Κύριος που υπόμεινε τον πόνο από το κέντημά της, έβαλε τον ληστή μέσα στον Παράδεισο(Λουκ. 23, 43). Ας αγαπήσομε λοιπόν την κακοπάθεια του σώματος, και ας μισήσομε την ηδονή του. Γιατί η πρώτη εισάγει στον Παράδεισο και μας αποκαθιστά στα αγαθά, ενώ η άλλη βγάζει έξω και χωρίζει από τα αγαθά.

24. Αν ο Θεός πάσχει κατά τη σάρκα αφού έγινε άνθρωπος, ποιος όταν υποφέρει, δεν χαίρεται που έχει το Θεό συμμέτοχο των παθημάτων του; Το να συμπάσχει κανείς μ' Αυτόν προξενεί τη βασιλεία. Γιατί λέει αλήθεια εκείνος που είπε: «Εφόσον συμπάσχομε, θα δοξαστούμε και μαζί Του»(Ρωμ. 8, 17).

25. Αν οπωσδήποτε πρέπει να κακοπαθήσομε, επειδή αναμείχθηκε με την ανθρώπινη φύση μέσω του προπάτορά μας η ηδονή, ας υποφέρομε με γενναιότητα και καρτερία τις πρόσκαιρες κακοπάθειες, οι οποίες και το κεντρί της ηδονής το αμβλύνουν μέσα μας και μας ελευθερώνουν από τις αιώνιες κολάσεις που μας περιμένουν εξαιτίας της.

26. Όλων των αγαθών το τέρμα είναι η αγάπη, γιατί οδηγεί εκείνους που ζουν σύμφωνα μ' αυτή και τους προσφέρει και τους συγκεντρώνει στο Θεό, ο Οποίος είναι το ακρότατο αγαθό και αίτιος κάθε αγαθού, και γιατί η αγάπη είναι πιστή και δεν θα πάψει ποτέ να υπάρχει(Α΄Κορ. 13, 16). Η πίστη είναι βάση των επομένων, εννοώ της ελπίδας και της αγάπης, καθώς κάνει βέβαιη την αλήθεια. Η ελπίδα είναι η δύναμη των άκρων, εννοώ της αγάπης και της πίστεως, γιατί δια μέσου του εαυτού της κάνει να φανεί και στις δύο Αυτό που πιστεύομε και αγαπούμε, και γιατί διδάσκει να πορευόμαστε μέσω αυτής προς Αυτό. Η αγάπη τέλος είναι η συμπλήρωση των δύο, καθώς όλη αγκαλιάζει όλο το ακρότατο Επιθυμητό και δίνει σ' αυτές την παύση της κινήσεως προς Αυτό, αντικαθιστώντας την πίστη στην ύπαρξή Του και την ελπίδα στον ερχομό Του με την απόλαυση της παρουσίας Του δια μέσου της.

27. Το τελειότατο έργο της αγάπης και το πέρας της ενέργειάς της είναι το να κάνει να ταιριάζουν τα γνωρίσματα και οι ονομασίες με σχετικό αντιδόσιμο και στα δύο που αυτη έχει ενώσει. Έτσι κάνει τον άνθρωπο θεό, και το Θεό να γίνεται και να φαίνεται άνθρωπος, εξαιτίας της μιας και απαράλλακτης βουλησεως και κινησεως του θεληματος και των δύο.

28. Αφού είμαστε πλασμενοι κατ' εικόνα Θεού(Γεν. 1, 27), ας γίνομε πραγματικά κατά την εικόνα μας και του Θεού. η μάλλον μόνου και όλου του Θεού, και ολόκληροι, χωρίς να έχομε μεσα μας τίποτε το επίγειο, για να πλησιάσομε το Θεό και να γίνομε θεοί, παίρνοντας από το Θεό το να γίνομε θεοί. Γιατί έτσι αποδίδεται τιμη στα θεία δώρα και δείχνεται η αγάπη μας στην παρουσία της θείας ειρηνης.

29. Είναι μεγα αγαθό η αγάπη, και αγαθό απ' όλα τα αγαθά το πρώτο και ανώτερο, γιατί ενώνει το θεό και τους ανθρώπους γύρω από εκείνον που την έχει. Και κάνει το Δημιουργό των ανθρώπων να φανεί ως άνθρωπος, επειδη όσο είναι δυνατο στους ανθρώπους δεν παραλλάζει από το Θεό σχετικά με το αγαθό αυτος που θεώνεται. Αυτο νομίζω ότι το ενεργεί το «να αγαπησομε το Θεό μ' όλη την καρδιά και την ψυχη και τη δύναμη μας, και τον πλησίον όπως τον εαυτο μας»(Ματθ. 22, 37-39).

30. Πρέπει να γνωρίζομε ότι ο διάβολος μας εξαπάτησε με δόλο κατά τρόπο κακούργο και

πανούργο δια μεσου της φιλαυτίας προσβάλοντάς μας με την ηδονη(Γεν. 3, 1-6), και έτσι μας χώρισε κατά την προαίρεση τον ένα από τον άλλο και από το Θεό. Διέστρεψε την ευθύτητά μας και με τον τρόπο αυτο διαίρεσε την ανθρώπινη φύση και την κατακομμάτιασε σε πολλές γνώμες και φαντασίες.

31. Τρία είναι τα πιο μεγάλα που γίνονται αρχη του κακού και που γεννούν κάθε κακία: η άγνοια, η φιλαυτία και η τυραννικη συμπεριφορά. Το καθένα εξαρτάται και υποστηρίζεται από τα άλλα δύο. Από την άγνοια του Θεού προέρχεται η φιλαυτία, ενώ από αυτην, η τυραννική συμπεριφορά προς τους συνανθρώπους. Και δεν θα υπάρξει αντίρρηση για το ότι αυτές τις εγκατέστησε μεσα μας ο πονηρός κατά τη σφαλερη χρηση των δυναμεων της ψυχης, δηλαδη του λογιστικού, του επιθυμητικού και του θυμοειδούς.

32. Πρέπει με το λογικό αντίθετο στην άγνοια, να κινούμαστε μεσω της γνώσεως προς το Θεό, αναζητώντας Αυτον και μόνο. Με επιθυμία καθαρη από το πάθος της φιλαυτίας, να κατευθυνόμαστε με πόθο προς μόνο το Θεό. Και με θυμό χωρισμενο από την τυραννικη διάθεση, να αγωνιζόμαστε να επιτύχομε μόνο το Θεό. Και από αυτά να δημιουργησομε τη θεία και μακαρία αγάπη, για την οποία και υπάρχουν αυτά, και η οποία ενώνει με το θεό και κάνει θεό εκείνον που αγαπά το Θεό.

33. Όταν ξεριζωθεί η φιλαυτία που είναι άρχη και μητέρα όλων των κακών, όπως είπα, συνήθως ξεριζώνονται μαζί και όλα όσα προέρχονται από αυτήν κι όσα την ακολουθούν. Γιατί όταν δεν υπάρχει αυτή, με κανένα ολότελα τρόπο, ούτε το παραμικρο ίχνος ή είδος κακίας δεν μπορεί να υπάρχει.

34. Είναι ανάγκη να φροντίζομε σε τέτοιο βαθμο για τον εαυτό μας και για τους άλλους, όσο ο ίδιος ο Χριστος έδειξε πρώτος με τον εαυτό Του καταδεχόμενος να πάθει για χάρη μας.

35. Για χάρη της αγάπης όλοι οι άγιοι αντιστάθηκαν στην αμαρτία, χωρίς να λογαριάσουν καθόλου την παρούσα ζωή. Και υπέφεραν τους πολύμορφους τρόπους του θανάτου, για να μαζευτούν από τον κόσμο στον εαυτό τους και στο Θεό, και να ενώσουν πάνω τους τα ρήγματα της φύσεως. Αυτή είναι η αληθινή και χωρίς ψεγάδι θεία σοφία των πιστών· αυτής το τέλος είναι το αγαθό και η αλήθεια, αν βέβαια αγαθό είναι η φιλανθρωπία, και αλήθεια είναι η από την πίστη φιλοθεΐα, τα οποία είναι γνωρίσματα της αγάπης, γιατί ενώνει τους ανθρώπους με το Θεό και μεταξύ τους, και γι’ αυτό έχει αδιάπτωτη την παραμονή των αγαθών.

36. Ενέργεια και απόδειξη της τέλειας αγάπης προς το Θεό είναι η ειλικρινής διάθεση με εκούσια συμπάθεια προς τον πλησίον. «Γιατί εκείνος που δεν αγαπά τον αδελφό του που τον βλέπει —λέει ο θείος Ιωάννης—, δε μπορεί να αγαπά το Θεό, τον οποίο δεν βλέπει»(Α΄Ιω. 4, 20).

37. Η οδός της αλήθειας είναι η αγάπη. Δίνοντας στον εαυτό Του αυτό το όνομα ο Λόγος του Θεού(Ιω. 14, 6), παρουσιάζει στο Θεό και Πατέρα εκείνους που βαδίζουν αυτή την οδό καθαρούς από κάθε κακία.

38. Η αγάπη είναι η θύρα από την οποία όποιος περνά, φτάνει στα Άγια των Αγίων και γίνεται θεατής του απλησίαστου κάλλος της αγίας και βασιλικής Τριάδας.

39. Είναι πραγματικά φοβερο πράγμα και υπερβαίνει κάθε υπολογισμό η καταδίκη που επισύρει, το να νεκρώσομε θεληματικά τη ζωή που μας έδωσε ο Θεός με τη δωρεά του Αγίου Πνεύματος, αγαπώντας τα πράγματα που φθείρονται. Και τον γνωρίζουν οπωσδήποτε αυτό το φόβο εκείνοι που προτίμησαν συνειδητά αντί για τη φιλαυτία την αλήθεια.

40. Ας χρησιμοποιήσομε κατάλληλα την ειρήνη, και αφού αθετήσομε τη φιλία προς τον κόσμο και τον κοσμοκράτορα διάβολο, η οποία κακώς υπάρχει μέσα μας, ας καταργήσομε έστω και αργά τον πολεμο που κάνομε με τα πάθη μας εναντίον του Θεού. Και αφού κάνομε με το Θεο αδιάλυτη συνθήκη ειρήνης μαζί Του, νεκρώνοντας το αμαρτητικο μέρος του σώματος(Ρωμ. 6, 6), ας τερματίσομε την έχθρα μας προς Αυτόν.

41. Είναι αδύνατο να φιλιωθούμε με το Θεο, εφόσον με τα πάθη μας επαναστατούμε εναντίον Του και ανεχόμαστε να πληρώνομε φόρο με την κακία μας στο διάβολο, τον κακό τύραννο και φονευτή

των ψυχών μας, αν δε βγούμε πρωτύτερα σε ολοκληρωτικό πόλεμο εναντίον του πονηρού. Γιατί μέχρι τότε είμαστε εχθροί και αντίπαλοι του Θεού, και ας πλάθομε για τον εαυτό μας το όνομα των πιστών, έως ότου δηλαδή θέλομε να δουλεύομε στα πάθη της ατιμίας. Και καμιά ωφέλεια δεν θα έχομε από την ειρήνη στόν κόσμο, εφόσον η ψυχή έχει κακή κατάσταση και επαναστατεί εναντίον του Δημιουργού της και δε δέχεται να ταχθεί κάτω από την εξουσία της βασιλείας Του, και είναι αγορασμένη από χίλιους-δυο ωμούς αφέντες που τη σπρώχνουν με βία στην κακία και την ετοιμάζουν απατηλά να προτιμήσει την οδό που οδηγεί στην απώλεια, παρά την οδό που σώζει.

42. Ο Θεός μας έπλασε για να γίνομε κοινωνοί της θείας φύσεως(Β΄Πετρ. 1, 4) και μέτοχοι της αιωνιότητάς Του, και να φανούμε όμοιοι με Αυτόν(Α' Ιω. 3, 2), θεούμενοι μέσω της θείας χάρης. Για τη θέωση αυτή συστάθηκαν και εξακολουθούν να υπάρχουν τα όντα, και γι' αυτήν τα μη όντα καρποφόρησαν και γέννησαν τα όντα.

43. Αν επιθυμούμε να ονομαζόμαστε και να είμαστε του Θεού, ας αγωνιστούμε να μην προδώσομε το Λόγο με τα πάθη, όπως ο Ιούδας, ή να Τον αρνηθούμε όπως ο Πέτρος(Ματθ 26, 14-16 και 69-75). Άρνηση του Λόγου είναι να αποφύγομε να κάνομε το καλό από φόβο, και προδοσία είναι η έμπρακτη θεληματική αμαρτία, καθώς και η ορμή προς την αμαρτία.

44. Κάθε θλίψη καταλήγει σε χαρά, και κάθε κόπος σε ανάπαυση, και κάθε ατιμία σε δόξα. Και γενικά, το τέλος όλων των θλίψεων για την αρετή είναι το να βρεθεί κανείς μαζί με το Θεό και να μείνει μ' Αυτόν για πάντα και να απολαύσει την αιώνια ανάπαυση που δεν έχει πέρας.

45. Ο Θεός θέλοντας να μας ενώσει μεταξύ μας όχι μόνο κατά τη φύση, αλλά και κατά τη γνώση, και παρακινώντας ως αγαθός προς αυτό όλους τους ανθρώπους, χάραξε τις σωτήριες και φιλάνθρωπες εντολές για μας, και ένεκα τούτου νομοθέτησε να ελεούμε και να ελεούμαστε(Ματθ. 5-7).

46. Η φιλαυτία και η εξυπνάδα των ανθρώπων, αφού και τους συνανθρώπους και το Νόμο είτε τους παραμέρισε, είτε τους σοφιστεύθηκε, κατακομμάτιασε σε πολλά μέρη τη μια ανθρώπινη φύση· και αφού εισήγαγε και εξάπλωσε την αναισθησία που επικρατεί τώρα σ' αυτή, όπλισε με την προαίρεση την φύση εναντίον του εαυτού της. Γι' αυτό, όποιος με σώφρονα λογισμό και γενναίο φρόνημα μπόρεσε να διαλύσει αυτή την αντίφαση της φύσεως, ελέησε πρώτα-πρώτα τον εαυτό του, γιατί συμμόρφωσε την προαίρεσή του σύμφωνα με τη φύση, και κατέφυγε στο Θεό κατά την προαίρεση λόγω της φύσεως. Και έδειξε στον εαυτό του τι σημαίνει το «κατ' εικόνα» και πώς ο Θεός στην αρχή, δημιουργώντας τη δική μας φύση όπως έπρεπε, όμοια με τον εαυτό Του και ολοκάθαρο απεικόνισμα της αγαθότητάς Του, της εξασφάλισε την ταυτότητα με τον εαυτό της σε όλα, να είναι άμαχη, ειρηνική, χωρίς εναντιότητες, δεμένη σφιχτά με το Θεό και τον εαυτό της μέσω της αγάπης, η οποία μας εξαρτά με τον πόθο από τον Θεό και μας συνδέει μεταξύ μας με τη συμπάθεια.

47. Ο φιλάνθρωπος Θεός έγινε άνθρωπος για να συγκεντρώσει την ανθρώπινη φύση στον εαυτό Του και να τη σταματήσει από το να φέρεται άσχημα στόν εαυτό της, ή μάλλον να επαναστατεί εναντίον του εαυτού της και να έχει κομματιαστεί και να μη σταματά πουθενά εξαιτίας της άστατης κινήσεως της προαιρέσεώς της γύρω από το κάθε πράγμα.

48. Τίποτε απ' όσα είναι μετά το Θεό, δεν είναι πολυτιμότερο για όσους έχουν νου, ή μάλλον προσφιλέστερο στο Θεό, από την αγάπη. Γιατί εκείνους που είναι χωρισμένοι τους μαζεύει σε ένα, και μπορεί να δημιουργήσει ταυτότητα γνώμης για τους πολλούς ή για όλους, χωρίς εναντιότητες. Γιατί ιδίωμα της αγάπης είναι να κάνει μία τη γνώμη όσων την επιζητούν.

49. Αν από τη φύση του το αγαθό ενοποιεί και συγκρατεί τα διαιρεμένα, είναι φανερό ότι το κακό διαιρεί και καταστρέφει τα ενωμένα. Γιατί άπό τη φύση του το κακό είναι κάτι που διασκορπίζεται, είναι άστατο, πολύμορφο και διαιρετικό.

50. Απαλλαγή από όλα τα κακά και σύντομος δρόμος σωτηρίας είναι η αληθινή, ή με επίγνωση αγάπη του Θεού και η τέλεια απάρνηση της στοργής της ψυχής προς το σώμα και τον κόσμο. Σύμφωνα μ' αυτήν, αφού αποβάλομε τήν επιθυμία της ηδονής και το φόβο της οδύνης, ελευθερωνόμαστε από την κακή φιλαυτία και ανεβαίνομε στη γνώση του Δημιουργού. Και αφού

πάρομε στη θέση της κακής την αγαθή νοερή φιλαυτία, τη χωρισμένη από σωματική στοργή, δεν παύομε να λατρεύομε το Θεό με αυτήν την καλή φιλαυτία, ζητώντας πάντοτε από το Θεό τον καταρτισμό της ψυχής. Γιατί αυτή είναι η λατρεία η αληθινή και πραγματικά θεάρεστη, η ακριβής επιμέλεια της ψυχής μέσω των αρετών.

51. Εκείνος που δεν επιθυμεί σωματική ηδονή και καθόλου δε φοβάται οδύνη, έγινε απαθής. Γιατί μαζί μ' αυτές και τη μητέρα τους φιλαυτία σκότωσε και όλα τα πάθη που γι' αυτές υπάρχουν και από αυτές προέρχονται, όπως και την άγνοια, την αρχηγό των κακών. Και έτσι ολόκληρος δόθηκε στο φύσει Καλό, το οποίο είναι σταθερό και μόνιμο και αναλλοίωτο, μένοντας μαζί μ' Αυτό τελείως ακίνητος να αντανακλά με ακάλυπτο πρόσωπο τη δόξα του Κυρίου(Β΄Κορ. 3, 18) και από την φωτοειδή δόξα που έχει μέσα του να βλέπει τη θεϊκή και απλησίαστη δόξα.

52. Ας αρνηθούμε την ηδονή και την οδύνη της ζωής αυτής με όλη μας τη δύναμη, και τότε θα απαλλαγούμε από κάθε επινόηση των παθών και κάθε δαιμονική κακουργία. Γιατί αγαπούμε τα πάθη για την ηδονή και εξαιτίας του πόνου αποφεύγομε την αρετή.

53. Επειδή κάθε κακίαε εκ φύσεως καταστρέφεται μαζι με τους τρόπους που τη δημιούργησαν, βρίσκοντας ο άνθρωπος με τη πείρα του ότι κάθε ηδονή τη διαδέχεται η οδύνη, κατεύθυνε όλη την ορμή του προς την ηδονή και ολη την αποστροφή του προς την οδύνη. Την πρώτη την υπερασπίζεται με όλη του τη δύναμη, ενώ την άλλη την καταπολεμά με όλο του το ζήλο, πιστεύοντας κάτι αδύνατο, ότι με τη μέθοδο αυτή θα διαχωρίσει τη μια από την αλλη και μόνη τη φιλαυτία θα έχει ενωμένη με την ηδονή χωρίς να της βάζει τέλος η οδύνη·· το πάθος όμως φαίνεται τον κάνει ν' αγνοεί ότι σε καμιά περίπτωση δεν υπάρχει ηδονή χωρίς οδύνη. Γιατί είναι ανακατεμένος με την ηδονή ο πόνος, κι ας μοιάζει να μη γίνεται αντιληπτός απ' όσους τον έχουν, καθώς στο πάθος επικρατεί η ηδονή. Και είναι φυσικό να προβάλλει πάντοτε εκείνο που επικρατεί, και να σκεπάζει ό,τι συνυπάρχει. Όταν λοιπόν διεκδικούμε την ηδονή εξαιτίας της φιλαυτίας μας και φροντίζουμε να αποφεύγομε την οδύνη, πάλι για την ίδια αιτία, τότε εφευρίσκομε τα απερίγραπτα καταστρεπτικά πάθη.

54. Αγνοεί ο άνθρωπος και δεν αισθάνεται την ηδονή και την οδύνη, όταν στο Θεό, που είναι το όντως αγαπητό και αξιέραστο και επιθυμητό, δέσει ή μάλλον κολλήσει το νου του, οπότε γίνεται ελεύθερος από τη σωματική σχέση.

55. Όπως δεν μπορεί να λατρεύει κανείς το Θεό καθαρά, αν δεν καθαρίζει από τα βάθη την ψυχή του, έτσι δεν μπορεί να λατρεύει την κτίση αν δεν περιποιείται το σώμα. Επιτελώντας σ' αυτό το σώμα ο άνθρωπος τη φθοροποιό αυτή λατρεία και καταντώντας φίλαυτος, είχε ακατάπαυστα ενεργούμενη μέσα του την ηδονή και την οδύνη, τρώγοντας διαρκώς από το δένδρο της παρακοής που παρείχε ανακατωμένη τη γνώση του καλού και του κακού(Γεν. 3, 5) με την πείρα μέσω της αισθήσεως. Και αν κανείς πει ότι το δένδρο της γνώσεως του καλού και του κακού είναι η ορατή κτίση, δε θα σφάλει. Γιατί η απόλαυση της εκ φύσεως προξενεί ηδονή και οδύνη.

56. Όπου δεν επικρατεί το λογικό, εκεί είναι φυσικό να επικρατεί η δύναμη της αισθήσεως, στην οποία έχει αναμειχθεί κατά κάποιο τρόπο η δύναμη της αμαρτίας. Αυτή κρυφοσέρνει την ψυχή με την ηδονή σε οίκτο τάχα προς τη συγγενή κατά την υπόσταση σάρκα, και αφού της αναθέσει σαν φυσικό της έργο την εμπαθή και ηδονική επιμέλεια της σάρκας, την απομακρύνει από τη ζωή που ταιριάζει στη φύση της και την πείθει να γίνει δημιουργός της κακίας, η οποία καθ' εαυτήν είναι ανυπόστατη.

57. Κακία της νοερής ψυχής είναι η λησμοσύνη των φυσικών καλών, και προέρχεται από την εμπαθή σχέση προς τη σάρκα και τον κόσμο. Τη λησμοσύνη αυτή την αφανίζει το λογικό, όταν ενεργεί στρατηγικά σύμφωνα με την πνευματική επιστήμη, διερευνώντας τη φύση του κόσμου και της σάρκας και οδηγώντας την ψυχή στη συγγενική της χώρα των νοητών. Εκεί δεν έχει κανένα πέρασμα ο νόμος της αμαρτίας, γιατί δεν έχει πια την αίσθηση να τον περνά εκεί σαν γέφυρα, αφού η αίσθηση έχει ήδη χωριστεί κατά τη σχέση της με την ψυχή και έχει απορριφθεί στα αισθητά θεάματα, των οποίων ο νους αφού ξεπέρασε τη σχέση και τη φύση, δεν τα αισθάνεται ολότελα.

58. Όταν το λογικό κυριαρχεί στα πάθη, κάνει τις αισθήσεις όργανο των αρετών. Έτσι αντίθετα,

όταν τα πάθη κυριαρχούν πάνω στο λογικό, διαμορφώνουν τις αισθήσεις σύμφωνα με την αμαρτία. Πρέπει λοιπόν με νήψη να εξετάζομε και να μελετούμε με ποιο τρόπο η ψυχή θα κάνει την καλή αντιστροφή όπως πρέπει, ώστε εκείνα με τα οποία πρωτύτερα αμάρτανε, να τα μεταχειριστεί τώρα για την πραγματοποίηση και στερέωση των αρετών.

59. Το άγιο Ευαγγέλιο διδάσκει την απάρνηση της σαρκικής ζωής και την υπόσχεση της πνευματικής ζωής. Μιλώ γι' αυτούς οι οποίοι, ενώ συνεχώς πεθαίνουν κατά άνθρωπον, εννοώ την ανθρώπινη ζωή στη σάρκα κατά τον αιώνα τούτο, ζούνε όμως κατά Θεόν μόνο πνευματικά(Α΄Πετρ. 4, 6), όπως ήταν ο θείος Απόστολος και οι όμοιοί του, οι οποίοι δεν ζουν διόλου δική τους ζωή, αλλά έχουν το Χριστό μέσα τους να ζει στην ψυχή τους(Γαλ. 2, 20). Έτσι εκείνοι που είναι νεκροί για το Θεό στον αιώνα τούτο, δοκιμάζονται στη σάρκα(Α΄Πετρ. 4, 6) έχοντας θλίψεις και βάσανα πολλά και στενοχώριες και υπομένοντας διωγμούς και χίλια-δυο είδη πειρασμών με χαρά.

60. Κάθε πάθος σχηματίζεται οπωσδήποτε με το συνδυασμό κάποιου αισθητού πράγματος και μιας αισθήσεως και μιας φυσικής δυνάμεως, του θυμού π.χ. ή της επιθυμίας, η οποία έχει εκτραπεί από τη φυσική λειτουργία της. Αν λοιπόν ο νους εξετάσει το αποτέλεσμα της συνθέσεως του αισθητού και της αισθήσεως και της φυσικής δυνάμεως και μπορέσει, αφού τα ξεχωρίσει, να επαναφέρει στο φυσικό του λόγο το καθένα και να θεωρήσει το αισθητό καθ' εαυτό, χωρίς τη σχέση της αισθήσεως προς αυτό, και την αίσθηση χωρίς την οικειότητα του αισθητού προς αυτήν, και την επιθυμία, για παράδειγμα, ή μια άλλη φυσική δύναμη χωρίς την εμπαθή διάθεση προς την αίσθηση και το αισθητό, όπως η συγκεκριμένη κίνηση του πάθους καθορίζει να γίνεται η θεωρία, τότε διέλυσε και έκανε σκόνη τη σύσταση του οποιουδήποτε πάθους και τη σκόρπισε κάτω από το νερό της γνώσεως, όπως έκανε παλιά ο Μωυσής στο χρυσό μοσχάρι(Εξ. 32, 20), και εξαφάνισε ολότελα και αυτή την ψιλή φαντασία των παθών, με την αποκατάσταση των στοιχείων που συνθέτουν τα πάθη, χωριστά το καθένα, στη φυσική τους κατάσταση.

61. Ο βίος που έχει κηλιδωθεί από πολλά αμαρτήματα των σαρκικών παθών, είναι σαν ένα κατασπιλωμένο φόρεμα· γιατί ο καθένας είναι φυσικό να φαίνεται από τη διαγωγή του σαν από ένα φόρεμα αν είναι δίκαιος ή άδικος. Ο ένας έχει φόρεμα καθαρό, τον ενάρετο βίο. Ο άλλος έχει την ζωή του κηλιδωμένη με πονηρά έργα. Ή μάλλον, φόρεμα λερωμένο από τη σάρκα(Ιούδα 23) είναι η συνειδητή έξη και διάθεση που διαμορφώνει την ψυχή με τη μνήμη των πονηρών κινήσεων και ενεργημάτων της σάρκας. Βλέποντας συνεχώς η ψυχή να την τυλίγει η έξη και διάθεση αυτή σαν φόρεμα, γεμίζει από τη δυσωδία των παθών. Γιατί όπως από το Πνεύμα με τις αρετές που συνυφαίνονται κατά λόγο μεταξύ τους, γίνεται φόρεμα για την ψυχή, που όταν το φορεί γίνεται ωραία και δοξασμένη, έτσι και από τη σάρκα, όταν συνυφαίνονται μεταξύ τους κατ' αναλογίαν τα πάθη, γίνεται ένα ακάθαρτο και λεκιασμένο φόρεμα που δείχνει από τη δική του κατάσταση τι λογής είναι η ψυχή, αφού της έδωσε άλλη μορφή και εικόνα διαφορετική από τη θεία.

62. Βέβαιη εγγύηση της ελπίδας ότι θα θεωθεί η ανθρώπινη φύση αποτελεί η ενανθρώπηση του Θεού, η οποία κάνει τον άνθρωπο θεό στο βαθμό που Εκείνος έγινε άνθρωπος. Γιατί Εκείνος που έγινε άνθρωπος χωρίς αμαρτία(Εβρ. 4, 15) είναι φανερό ότι θα θεοποιήσει την ανθρώπινη φύση χωρίς να τη μεταβάλει σε θεότητα· και τόσο θα την ανεβάσει για τον εαυτό Του, όσο Αυτός κατέβασε χαμηλά για τον άνθρωπο τον εαυτό Του. Αυτά διδάσκοντας μυστικά και ο μέγας Απόστολος, λέει ότι θα φανερωθεί στους επερχόμενους αιώνες ο υπερβολικός πλούτος της αγαθότητας του Θεού προς εμάς(Εφ. 2, 7).

63. Όταν το λογικό επιστατεί στο θυμό και την επιθυμία, δημιουργεί τις αρετές· όταν ο νους συλλαμβάνει τους λόγους των δημιουργημάτων, συλλέγει· την αλάνθαστη γνώση. Όταν λοιπόν το λογικό, αφού απομακρύνει όσα του είναι αντίθετα, βρει το σύμφωνα με τη φύση του αξιαγάπητο, και ο νους, ξεπερνώντας όσα μπορούν να γνωσθούν, φτάσει στην Αιτία των όντων που ξεπερνά κάθε ουσία και γνώση, τότε πραγματώνεται κατά χάρη το πάθος της θεώσεως. Αυτό μεταφέρει το λογικό από τη φυσική διάκριση εκεί όπου δεν υπάρχει αντικείμενο της διακρίσεως, και οδηγεί το νου να αναπαυθεί από το φυσικό τρόπο νοήσεως εκεί όπου δεν υπάρχει κάτι να το γνωρίσει, και κάνει θεό, μέσα στην ταυτότητα που δίνει η στάση, εκείνον που αξιώνεται τη θεία μέθεξη.

64. Την ψυχή που σκούριασε τελείως από την ακαθαρσία της ηδονής, την καθαρίζει η κακοπάθεια

και της αφαιρεί ολότελα τους δεσμούς με τα υλικά, καθώς η ψυχή μαθαίνει τη ζημία που ακολουθεί τη φιλία με αυτά. Γι' αυτό το λόγο ο Θεός, σύμφωνα με τη δίκαιη κρίση Του, επιτρέπει στον διάβολο να καταπιέζει με δοκιμασίες τους ανθρώπους.

65. Η ηδονή και η λύπη, η επιθυμία και ο φόβος και τα επακόλουθά τους, δε δημιουργήθηκαν από την αρχή μαζί με την ανθρώπινη φύση, γιατί τότε θα συντελούσαν και στο σκοπό της φύσεως. Υποστηρίζω κάτι που έμαθα από τον μεγάλο Γρηγόριο Νύσσης, ότι αυτά μπήκαν αργότερα λόγω της εκπτώσεως από την τελειότητα και συνδέθηκαν με το πιο άλογο μέρος της φύσεως. Με αυτά, στη θέση της μακαρίας και θείας εικόνας, ευθύς μόλις έγινε η παράβαση του Αδάμ, έγινε φανερή και καθαρή στον άνθρωπο η ομοίωση με τα άλογα ζώα. Γιατί έπρεπε, αφού σκεπάστηκε η αξία του λογικού, να τιμωρηθεί δικαίως η φύση των ανθρώπων με τα γνωρίσματα της αλογίας που μόνη της διάλεξε. Έτσι οικονόμησε με τη σοφία Του ο Θεός για να έρθει ο άνθρωπος σε συναίσθηση της λογικής μεγαλοσύνης του νου του.

66. Στους πνευματικούς αγωνιστές γίνονται καλά και τα πάθη όταν, απομακρύνοντάς τα με σοφία από τα σωματικά, τα χρησιμοποιούμε για να αποκτήσομε τα ουράνια. Όταν δηλαδή μετατρέψομε την επιθυμία σε κίνηση που ορέγεται τη νοερή πόθηση των θείων· την ηδονή, σε γαλήνια ευφροσύνη της θελητικής ενέργειας του νου για τα θεία χαρίσματα· το φόβο, σε επιμέλεια προφυλάξεως από τη μέλλουσα τιμωρία λόγω των αμαρτιών τη λύπη τέλος, σε μεταμέλεια για τη διόρθωση κάποιου τωρινού κακού. Και μ' ένα λόγο, όπως κάνουν οι σοφότεροι γιατροί που με το σώμα της φαρμακερής έχιδνας εξουδετερώνουν τη βλάβη που αυτή προκάλεσε, ή προξενούν ανοσία για ενδεχόμενη, κι εμείς να χρησιμοποιούμε τα πάθη αυτά για εξόντωση κακίας που υπάρχει ή που την περιμένομε, και γι' απόκτηση και φύλαξη αρετής και γνώσεως.

67. Ο νόμος της Παλαιάς Διαθήκης, με την πρακτική φιλοσοφία καθαρίζει την ανθρώπινη φύση από κάθε μολυσμό. Ο νόμος της Καινής Διαθήκης, με τη θεωρητική μυσταγωγία ανεβάζει το νου με τη θεία γνώση από τα σωματικά στα θεάματα τα συγγενή με τα νοητά.

68. Η αγία Γραφή τους αρχαρίους που βρίσκονται κάπου στα προπύλαια της θείας αυλής των αρετών(Εξ. 27, 9), τους ονομάζει «φοβούμενους»(Πραξ. 13, 16). Εκείνους που απόκτησαν μια ορισμένη έξη των λόγων και των τρόπων της αρετής, τους ονομάζει «προκόπτοντες». Κι εκείνους που με την εξάσκηση της αρετής έφτασαν ήδη με τη γνώση στην κορυφή της αποκαλυπτικής αλήθειας των αρετών, τους αποκαλεί «τελείους». Εκείνος λοιπόν που αποστράφηκε την παλιά του αναστροφή με τα πάθη και παρέδωσε όλη του τη διάθεση στα θεία πράγματα λόγω του φόβου, δεν υπολείπεται σε κανένα καλό απ' όσα αρμόζουν στους αρχαρίους, και αν ακόμη δεν απόκτησε την έξη των αρετών ούτε έγινε μέτοχος της σοφίας που διδάσκεται στους τελείους(Α΄Κορ. 2, 6). Αλλά ούτε και ένας από τους «προκόπτοντες» υστερεί σε κάποιο από τα καλά που ανήκουν στο βαθμό του, και αν δεν απόκτησε ακόμη την υψηλότατη γνώση των θείων που έχουν οι τέλειοι. Γιατί οι τέλειοι, αφού αξιώθηκαν ήδη να λάβουν μυστικά τη θεωρητική θεολογία και αφού καθάρισαν το νου τους από κάθε υλική φαντασία και τον έκαναν εικόνα που φέρει ακέραιο το ομοίωμα της θείας ωραιότητας χωρίς καμιά έλλειψη, αποδεικνύονται ότι έχουν εγκαταστήσει μέσα τους τη θεία αγάπη.

69. Δύο ειδών είναι ο φόβος· αγνός και μη αγνός. Ο φόβος της κολάσεως που δημιουργείται κυρίως για τα αμαρτήματά μας, επειδή αιτία της δημιουργίας του έχει την αμαρτία, δεν είναι αγνός, ούτε και θα υπάρχει για πάντα, γιατί εξαφανίζεται με τη μετάνοια μαζί με την αμαρτία. Εκείνος όμως που πάντοτε υπάρχει χωρίς τη λύπη για αμαρτήματα, αυτός είναι ο αγνός φόβος, ο οποίος δε θα λείψει ποτέ. Γιατί είναι σαν φυτεμένος από το Θεό στην κτίση και κάνει ολοφάνερη σε όλους τη φυσική σεβασμιότητα του Θεού και την υπεροχή Του, που είναι πάνω από κάθε βασιλεία και δύναμη.

70. Εκείνος που δεν φοβάται το Θεό ως κριτή, αλλά Τον σέβεται για το υπερβολικό μεγαλείο της άπειρης δυνάμεως Του, δικαίως δεν υστερεί, αλλά είναι τέλειος στην αγάπη, και αγαπά το Θεό με συστολή και τον πρέποντα σεβασμό. Αυτός είναι εκείνος που απόκτησε το φόβο που παραμένει στον αιώνα του αιώνος(Ψαλμ. 18, 10), και δεν υστερεί καθόλου(Ψαλμ. 33, 10) ούτε στο παραμικρό.

71. Από τα όντα γνωρίζομε τον Αίτιο των Όντων. Από τη διαφορά των όντων διδασκόμαστε την ενυπόστατη Σοφία του Θεού. Και από τη φυσική κίνηση των όντων μαθαίνομε την ενυπόστατη Ζωή του Θεού, τη δύναμη που ζωοποιεί τα όντα, δηλαδή το Άγιο Πνεύμα.

72. Το Άγιο Πνεύμα δεν απουσιάζει από κανένα από τα όντα και μάλιστα από εκείνα που έχουν οπωσδήποτε λογικό. Γιατί αυτό συγκρατεί τη γνώση καθενός, επειδή είναι Θεός και Πνεύμα Θεού, και με τη δύναμή Του προχωρεί προνοητικά ανάμεσα απ' όλα τα όντα· ανακινεί το κατά φύση λογικό που έχει το καθένα και μέσω αυτού φέρνει σε συναίσθηση όσων έχουν γίνει εσφαλμένα πέρα απ' ό,τι ορίζει η φύση εκείνον που αισθάνεται και έχει την προαίρεσή του υπάκουη στο να δέχεται τους ορθούς και σύμφωνους με τη φύση λογισμούς. Γι' αυτό και βρίσκομε πολλούς ανθρώπους από τους πολύ βαρβάρους και νομάδες, οι οποίοι αλλάζουν και γίνονται καλοκάγαθοι και απορρίπτουν τους θηριώδεις νόμους που ίσχυαν ανέκαθεν σ' αυτούς.

73. Το Άγιο Πνεύμα είναι βέβαια παρόν σε όλα γενικώς τα όντα, καθώς όλα τα συγκρατεί και ανακινεί τα φυσικά τους σπέρματα. Ιδιαίτερα όμως υπάρχει σ' όλους, όσοι υπακούουν στο Νόμο, γιατί υποδεικνύει σ' αυτούς την παράβαση των εντολών και τους φωτίζει σχετικά με την υπόσχεση του ερχομού του Χριστού· και επιπλέον όσων είπαμε, υπάρχει σ' όλους (τους χριστιανούς γιατί τους χαρίζει την υιοθεσία. Με την ιδιότητά Του όμως να προξενεί σοφία, σε κανένα από τους παραπάνω δεν υπάρχει αναγκαστικά, εκτός σ' εκείνους που έχουν φανεί συνετοί και που με την ένθεη ζωή τους έκαναν τους εαυτούς των αξίους της θεοποιητικής κατοικήσεώς Του μέσα τους. Γιατί καθένας που δεν κάνει τα θεία θελήματα, ακόμη και αν είναι πιστός, έχει καρδιά ασύνετη, καθώς είναι εργαστήριο πονηρών λογισμών, και σώμα βυθισμένο στις αμαρτίες, καθώς περιπλέκεται συνεχώς σε μολυσμούς παθών.

74. Ο Θεός, ο Οποίος επιθυμεί τη σωτηρία όλων των ανθρώπων και πεινά για τη θεοποίησή τους, ξεραίνει την οίησή τους σαν την άκαρπη συκιά(Ματθ. 21, 19), με το σκοπό, αφού προτιμήσουν να είναι δίκαιοι από το να νομίζονται τέτοιοι, και αφού ξεντυθούν το υποκριτικό φόρεμα της ηθικής επιδείξεως, να περάσουν ευσεβώς τη ζωή τους, όπως θέλει ο θείος λόγος, επιδιώκοντας ανόθευτα τις αρετές και επιδεικνύοντας στο Θεό μάλλον την κατάσταση της ψυχής τους, παρά στους ανθρώπους το ψεύτικο εξωτερικό σχήμα των ηθών.

75. Άλλη είναι η αιτία του να πράττομε, και άλλη του να πάσχομε. Η αιτία του να πράττομε είναι η φυσική δύναμη προς ενέργεια των αρετών, ενώ η αιτία του να πάσχομε είναι είτε δωρεά όσων είναι υπέρ τη φύση, είτε αναγκαίο επακολούθημα της ροπής μας στα παρά φύση· γιατί όπως δεν έχομε φυσική τη δύναμη για όσα υπερβαίνουν τα όντα, έτσι [δεν] έχομε φυσική τη δύναμη για όσα είναι μη όντα. Πάσχομε λοιπόν τη θέωση κατά χάρη, επειδή είναι υπέρ φύση, και δεν την προξενούμε, γιατί δεν έχομε από τη φύση μας δύναμη δεκτική της θεώσεως. Και πάσχομε πάλι, ως αντίθετη στη φύση μας, με την προαίρεσή μας κατά σύμπτωση την κακία, γιατί δεν έχομε φυσική δύναμη προς δημιουργία κακίας. Πράττομε λοιπόν όντας εδώ κατά τη φύση μας τις αρετές, γιατί έχομε φυσική τη δύναμη να τις πράττομε· ενώ πάσχομε για το μέλλον τη θέωση, δεχόμενοι τη χάρη προς τούτο ως δωρεά.

76. Πράττομε εμείς, όσο έχομε ενεργό τη λογική δύναμη με την οποία εκ φύσεως μπορούμε να πράττομε τις αρετές, και όσο η νοερή μας δύναμη, η δεκτική κάθε γνώσεως, προσπερνά ακατάσχετα τη φύση όλων όσα υπάρχουν και αποτελούν αντικείμενο γνώσεως και αφήνει πίσω της όλους τους αιώνες. Πάσχομε όταν, έχοντας περάσει τελείως τους λόγους των όντων, φτάσομε —με τρόπο που ξεπερνά τη γνώση— στην Αιτία των όντων, και εκεί καταπαύσομε την ενέργεια των δυνάμεών μας μαζί με όσα εκ φύσεως είναι πεπερασμένα. Γινόμαστε τότε εκείνο, το οποίο καθόλου δεν αποτελεί κατόρθωμα της φυσικής δυνάμεως, αφού η φύση δεν έχει τη δύναμη να φτάσει το υπέρ φύση. Γιατί κανένα δημιούργημα δεν μπορεί από τη φύση του να προξενήσει τη θέωση, αφού ούτε μπορεί να φτάσει το Θεό. Μόνο η θεία χάρη έχει φυσικό ιδίωμα να χαρίζει με αναλογία στα όντα τη θέωση, καθώς λαμπρύνει τη φύση με το υπερφυσικό φως και την ανεβάζει πάνω από τα όριά της με την υπερβολική δόξα.

77. Έπειτ' από αυτή τη ζωή παύομε να πράττομε τις αρετές· δεν παύαμε όμως να πάσχομε κατά χάρη τη θέωση που παρέχεται ένεκα των αρετών. Γιατί το υπερφυσικό πάθος είναι απεριόριστο όσο

και δραστικό, ενώ το παρά φύση πάθος είναι ανύπαρκτο και ανενεργό.

78. Τύποι των θείων αγαθών είναι οι τρόποι των αρετών και οι λόγοι των όντων, με τους οποίους ο Θεός γίνεται συνεχώς άνθρωπος. Και ως σώμα έχει τους τρόπους των αρετών, ενώ ως ψυχή τους πνευματικούς λόγους της γνώσεως· μέσω αυτών θεοποιεί τους αξίους δίνοντάς τους ενυπόστατη μορφή αρετής και χαρίζοντας ουσιαστική ύπαρξη γνώσεως χωρίς πλάνη.

79. Ο πιστός και πρακτικός νους μοιάζει με τον απόστολο Πέτρο, που φυλακίστηκε από τον Ηρώδη —όνομα που ερμηνεύεται «δερμάτινος». Έτσι και αυτός, όταν κρατηθεί από τον δερμάτινο νόμο, δηλαδή από το σαρκικό φρόνημα, τότε κλείνεται στη φυλακή με δύο φρουρούς και μια σιδερένια πύλη. Πολεμείται δηλαδή και από την ενέργεια των παθών και από τη συγκατάθεση της διάνοιας στα πάθη· όταν περάσει ανάμεσα απ' αυτές σαν από δύο φρουρές ή φυλακές, μέσω του λόγου της πρακτικής φιλοσοφίας σαν με βοήθεια αγγέλου, φτάνει στη σιδερένια πύλη που οδηγεί στην πόλη, δηλαδή στη στερεά και απότομη και δυσκολοπολέμητη σχέση των αισθήσεων προς τα αισθητά. Την πύλη αυτή ανοίγει αυτόματα ο λόγος της πνευματικής θεωρίας της φύσεως και άφοβα πλέον παραπέμπει το νου στα συγγενή νοητά, ελεύθερο από τη λύσσα του Ηρώδη(Πραξ. 12, 3-11).

80. Ο διάβολος είναι και εχθρός του Θεού και εκδικητής(Ψαλμ. 8, 3). Εχθρός του Θεού είναι όταν, από μίσος προς Αυτόν, παρουσιάζεται ο ολέθριος σαν να έχει αγάπη προς εμάς τους ανθρώπους, και πείθει την προαίρεσή μας με τα εκούσια πάθη μέσω της ηδονής να προτιμά από τα αιώνια αγαθά τα πρόσκαιρα, με τα οποία κλέβει όλη την επιθυμία της ψυχής και μας απομακρύνει τελείως από τη θεία αγάπη, κάνοντάς μας θεληματικούς εχθρούς του Δημιουργού. Εκδικητής πάλι είναι όταν, δείχνοντας γυμνό το μίσος του εναντίον μας, αφού πλέον γίναμε με την αμαρτία υποχείριοί του, ζητεί την τιμωρία μας. Γιατί τίποτε άλλο δεν είναι τόσο ευχάριστο στο διάβολο, όσο άνθρωπος που τιμωρείται. Όταν του επιτραπεί αυτό, τότε εφευρίσκει τα αλλεπάλληλα κύματα των αθέλητων παθημάτων και τα επιφέρει σαν λαίλαπα ανελέητα εναντίον εκείνων που έλαβε την άδεια κατά παραχώρηση Θεού. Και αυτό όχι γιατί θέλει να εκπληρώσει το θείο πρόσταγμα, αλλά γιατί επιθυμεί να κορέσει το πάθος του μίσους του εναντίον μας, ώστε η ψυχή, ατονώντας και γονατίζοντας από το πολύ βάρος των οδυνηρών συμφορών, να περικόψει τη δύναμη της θείας ελπίδας της μετατρέποντας σε αιτία αθεΐας τα κύματα των δεινών που επέρχονται σ' αυτήν για σωφρονισμό.

81. Όταν εκείνοι που απόκτησαν την πρακτική έξη και τη θεωρητική γνώση τις μεταχειρίζονται για δόξα ανθρώπινη, και με το φέρσιμό τους ιχνογραφούν εξωτερικά τις αρετές και λένε λόγια μόνο σοφίας και γνώσεως, χωρίς να έχουν έργα δικαιοσύνης, και για τη φαινομενικη αρετη και γνώση τους δείχνουν αλαζονεία απέναντι των άλλων, τότε εύλογα παραδίνονται στα δεινα που τους αρμόζουν, και μαθαίνουν εκ των υστέρων την ταπεινοφροσύνη, την οποία αγνόησαν από τη μάταιη οίηση τους.

82. Καθένας από τους δαίμονες, αναλογα με την ιδιαίτερη του ικανότητα συμβαίνει να προκαλεί αυτη η την άλλη επιφορά των πειρασμών. Γιατί καθένας προξενεί διαφορετικη κακία, και ο ένας είναι σαφώς πιο ακάθαρτος άπό τον άλλον και ικανότερος σε ορισμένο μάλλον είδος κακίας.

83. Χωρίς την παραχώρηση του Θεού, κι αυτοί οι δαίμονες δεν μπορούν να υπηρετούν τον διάβολο. Γιατί αυτός ο ίδιος ο Θεός επιτρέπει με την πρέπουσα φιλάνθρωπη και αγαθή πρόνοια στο διάβολο να επιφέρει με τους υπηρέτες του δαίμονες διάφορες τιμωρίες. Αυτό το φανερώνει καθαρά η ιστορία του Ίώβ, που γράφει ότι δεν μπορούσε διόλου ο διάβολος να πλησιάσει τον Ιώβ, χωρίς τη θέληση του Θεού(Ιώβ 1, 11-12).

84. Πραγματική πίστη είναι η φανερή και έμπρακτη, κατά την οποία ο Λόγος του Θεού φανερώνεται στους πρακτικούς παίρνοντας σώμα με τις εντολές. Μέσω αυτών, ως Λόγος, ανεβάζει όσους τις πράττουν προς τον Πατέρα, στον οποίο βρίσκεται Αυτός κατά φύση.

85. Το μυστήριο της Νέας Διαθηκης κηρύττει την αλλαγή ζωής, την αγγελική λατρεία, τη θεληματική αποξένωση της ψυχής από το σώμα και την έναρξη της θεϊκής μεταμορφώσεως με τη χάρη του Πνεύματος. Πνευματική περιτομή(Ρωμ. 2, 29) εννοεί ο λόγος του Θεού την αποκοπή της εμπαθούς σχέσεως της ψυχής προς το σώμα.

86. Επειδή ο Θεός είναι αγαθός και θέλει να ξεριζώσει ολότελα από μέσα μας το σπόρο της κακίας, δηλαδή την ηδονή, η οποία σύλησε από τον νου τη θεία αγάπη, επιτρέπει στον διάβολο να μας προξενήσει πόνους και τιμωρίες. Έτσι ξύνει από την ψυχη με τους πόνους τη σκουριά της προηγούμενης ηδονής και συγχρόνως θέλει να μας προξενήσει μίσος και τέλεια αποστροφή προς τα παρόντα, τα οποία θωπεύουν μόνο την αίσθηση, επειδή χρησιμοποιώντας τα δεν έχομε πέρα από την τιμωρία κανένα κέρδος. Και θέλει ακόμα, την εκδικητική και μισάνθρωπη δύναμη του διαβόλου να την κάνει αφορμή επιστροφής στην αρετή, για όσους θεληματικά έφυγαν από αυτήν.

87. Είναι πρέπον και δίκαιο να τιμωρούνται από τον διάβολο εκείνοι οι οποίοι δέχθηκαν ευχαρίστως τις κακές συμβουλές του για εκούσια αμαρτηματα. Γιατί ο διάβολος και την ηδονή σπέρνει, με τα εκούσια πάθη, και την οδύνη προξενεί, με τα ακούσια παθήματα.

88. Ο λόγος που ο θεωρητικός και γνωστικός νους παραδίνεται πολλές φορές προς τιμωρία στο διάβολο, ο οποίος δικαίως του προξενεί πόνους και συμφορές, είναι για να μάθει υποφέροντας να φιλοσοφεί μάλλον περί καρτερίας και υπομονής στους πόνους, παρά να ματαιολογεί ανώφελα με υπερηφάνεια για ανύπαρκτα πράγματα.

89. Εκείνος που υποφέρει γιατί έχει παραβεί κάποια θεία εντολή, αν εννοήσει την αιτία της θείας πρόνοιας που τον τιμωρεί για να τον θεραπεύσει, και τη συμφορά δέχεται ευχαρίστως και το σφάλμα για το οποίο τιμωρείται διορθώνει με χαρά. Εκείνος όμως που μένει αναίσθητος σ' αυτή τη θεραπεία, δίκαια χωρίζεται από τη χάρη που του δόθηκε και παραδίνεται στη σύγχυση των παθών, και αφήνεται να καταλήξει στην διάπραξη εκείνων των αμαρτημάτων που επιθυμούσε εσωτερικά.

90. Εκείνος που θεληματικά, από συναίσθηση των αμαρτιών του δείχνει υπομονή καθώς δέχεται τις επίπονες επιθέσεις των αθέλητων πειρασμών, μαζί με την πρέπουσα ευχαριστία, δεν εκδιώκεται από την έξη της αρετής και τη χάρη, γιατί υποτάχθηκε με τη θέλησή του στο ζυγό του βασιλιά της Βαβυλώνας(Ιερ. 34, 11) και δέχεται τις δοκιμασίες σαν να πληρώνει χρέος. Αλλά παραμένοντας σ' αυτές, στο βασιλιά της Βαβυλώνας καταβάλλει ως φόρο τους βίαιους πόνους που προξενήθηκαν από το παθητικό μέρος της φύσεώς του, και την κατά διάνοια συγκατάθεση γι' αυτούς, ως χρεώστης τους για τις προηγούμενες αμαρτίες- στο Θεό όμως προσφέρει τη διόρθωση των σφαλμάτων μέσω της αληθινής λατρείας, δηλαδή της ταπεινής διαθέσεως.

91. Εκείνος που δε δέχεται με ευχαριστία τη συμφορά που με ακούσιους πειρασμούς επιτρέπει ο Θεός προς διόρθωσή του, και δεν αποβάλλει μετανοώντας την οίηση που έχει γιατί τάχα είναι δίκαιος, αυτός, επειδή αντιτάσσεται στις διαταγές της δίκαιης κρίσεως του Θεού και δεν καταδέχεται να υποταχθεί θεληματικά στο ζυγό του βασιλιά της Βαβυλώνας, παραδίνεται σύμφωνα με θεία διαταγή σε αιχμαλωσία και κλοιούς και δεσμά και αρρώστια και θάνατο και μαχαίρι και εξορίζεται εντελώς από την πατρίδα του(Ιερ. 34, 8. 35, 14). Γιατί όλα αυτά, και περισσότερα ακόμη, παθαίνει εκείνος που εξορίζεται από την έξη της αρετής και της γνώσεως σαν από την πατρίδα του. Και ο λόγος είναι που δεν θέλει από υπερηφάνεια και μάταιη οίηση να εκτίσει τις ποινές που του επιβάλλονται για τις αμαρτίες του και να χαίρεται στις θλίψεις, στις ανάγκες και στις στενοχώριες όπως ο θείος Απόστολος(Β΄κορ. 12, 10). Γιατί γνώριζε ο μέγας Αποστολος ότι η ταπείνωση που προέρχεται από τους σωματικούς πόνους φυλάγει τους θείους θησαυρούς της ψυχής· γι' αυτό και ευχαρίστως έκανε υπομονή και για τον εαυτό του και για όσους ήταν τύπος αρετής και πίστεως, ώστε και αν ως υπεύθυνοι πάσχουν —όπως ο Κορίνθιος πού επιτιμήθηκε(Α΄κορ. 5, 1-5)—, να έχουν παρηγοριά και παράδειγμα υπομονής αυτόν που υπέφερε χωρίς να φταίει.

92. Εκείνος που δε στέκεται εξαιτίας της αισθήσεως στα σχήματα των ορατών, αλλά με το νου αναζητά τους λόγους τους ως υποτυπώσεις των νοητών ή παρατηρεί τους λόγους των αίσθητών κτισμάτων, διδάσκεται ότι κανένα από όσα βλέπομε δεν είναι ακάθαρτο. Γιατί όλα έχουν γίνει εκ φύσεως πολύ καλά(Γεν. 1, 31).

93. Εκείνος που δεν μεταβάλλεται μαζί με την κίνηση των αισθητών, εργάζεται ανόθευτα τις αρετές. Εκείνος που δεν άφησε τα αισθητά να αποτυπώσουν στο νου του τα σχήματά τους, αυτός έχει λάβει την αληθινή ιδέα των όντων. Εκείνος πάλι που με τη διάνοιά του προσπέρασε και αυτή

την ουσία των όντων, αυτός ως άριστος θεολόγος, έπειτ' από αυτήν, είδε με τρόπο άγνωστο τη Μονάδα.

94. Κάθε θεωρητικός νους που έχει το μαχαίρι του Πνεύματος, δηλαδή τον λόγο του Θεού(Εφ. 6, 17), αφού θανάτωσε μέσα του την κίνηση της ορατής κτίσεως, κατόρθωσε την αρετή. Και αφού απόκοψε από τον εαυτό Του τη φαντασία των αισθητών σχημάτων, βρήκε την αλήθεια που υπάρχει μέσα στους λόγους των όντων, πάνω στην οποία στηρίζεται η φυσική θεωρία. Και αφού ανέβηκε πάνω από την ουσία των όντων, δέχεται το φωτισμό της θείας και άναρχης Μονάδας, ο οποίος αποτελεί το μυστήριο της αληθινής θεολογίας.

95. Στον καθένα φανερώνεται ο Θεός ανάλογα με την ιδέα που έχει περί Αυτού. Σ' εκείνους που με την επιθυμία τους ξεπέρασαν την υλική σύνθεση και οι δυνάμεις της ψυχής τους κινούνται με ίση δύναμη γύρω από το Θεό σε μία και την αυτή αεικινησία, φανερώνεται ως Μονάδα και Τριάδα, τόσο για να δείξει την ύπαρξή Του, όσο και να διδάξει μυστικά τον τρόπο της υπάρξεώς Του. Σ' εκείνους που η επιθυμία τους κινείται μόνο γύρω από τα υλικά και οι δυνάμεις της ψυχής τους δεν συνδέονται μεταξύ τους, δεν φανερώνεται όπως είναι Αυτός, αλλά όπως είναι εκείνοι, δείχνοντάς τους ότι και με τα δυο τους χέρια έχουν αγκαλιάσει την υλική δυάδα, κατά την οποία συγκροτήθηκε όλος ο σωματικός κόσμος, από ύλη δηλαδή και μορφή·

96. Ο θείος Απόστολος τις διάφορες ενέργειες του Αγίου Πνεύματος τις ονομάζει διάφορα χαρίσματα(Ρωμ. 12, 6), τα οποία ενεργούνται από ένα και το αυτό Πνεύμα(Α΄Κορ. 12, 11). Αν λοιπόν κατά το μέτρο της πίστεως καθενός δίνεται η φανέρωση του Πνεύματος(Α΄Κορ. 12, 7) με τη μετοχή στο τάδε χάρισμα, είναι φανερό ότι καθένας πιστός δέχεται την ενέργεια του Πνεύματος στο βαθμό που αναλογεί με την πίστη και την κατάσταση της ψυχής του. Και η ενέργεια αυτή του χαρίζει την κατάλληλη έξη για την εργασία αυτής ή εκείνης της εντολής.

97. Ένας δέχεται λόγο σοφίας, άλλος λόγο γνώσεως, άλλος λόγο πίστεως και άλλος άλλο από τα χαρίσματα του Πνεύματος που απαριθμεί ο μέγας Απόστολος(Α΄Κορ. 12, 8-10). Έτσι, ένας δέχεται μέσω του Πνεύματος το χάρισμα της τέλειας και άμεσης αγάπης προς το Θεό, η οποία δεν έχει τίποτε υλικό, ανάλογα με την πίστη του· άλλος το χάρισμα της τέλειας αγάπης προς τον πλησίον μέσω του ίδιου Πνεύματος· και άλλος κάποιο άλλο χάρισμα. Και ο καθένας έχει το χάρισμά του ενεργοποιούμενο από το ίδιο Πνεύμα, όπως είπα· γιατί είναι χάρισμα του Πνεύματος κάθε έξη που ενεργοποιείται προς εργασίαν εντολής, λέει ο Απόστολος.

98. Το βάπτισμα του Κυρίου είναι η τέλεια νέκρωση της προαιρέσεώς μας προς τον αισθητό κόσμο. Ενώ το ποτήρι(Ματθ. 20-22), είναι η άρνηση και αυτής της παρούσας ζωής μας υπέρ της αλήθειας.

99. Το βάπτισμα του Κυρίου είναι τύπος των δικών μας αυτοπροαίρετων κόπων που κάνομε για χάρη της αρετής, με τους οποίους αφού καθαρίσομε τους μολυσμούς της συνειδήσεώς μας, δεχόμαστε τον εκούσιο θάνατο της προαιρέσεως προς τα ορατά. Το ποτήρι είναι τύπος των περιστασιακών ακούσιων πειρασμών που επέρχονται σε μας [παρά] την προαίρεσή μας για χάρη της αλήθειας. Με αυτούς, προτιμώντας το θείο πόθο περισσότερο κι από την ίδια τη φύση μας, δεχόμαστε θεληματικά το βίαιο θάνατο της φύσεως.

100. Αυτή είναι η διαφορά ανάμεσα στο βάπτισμα και το ποτήρι: το βάπτισμα νεκρώνει την προαίρεση προς τα ευχάριστα του βίου, για χάρη της αρετής, ενώ το ποτήρι κάνει τους ευσεβείς να προτιμούν την αλήθεια και από αυτή τη φύση.

Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής

Διαφόρα κεφάλαια περί θεολογίας, οικονομίας, αρετής και κακίας

Τέταρτη εκατοντάδα

1. Ο Κύριος ανέφερε το ποτήρι πριν από το βάπτισμα(Ματθ. 20, 22), επειδή η αρετή είναι για την αλήθεια και όχι η αλήθεια για την αρετή. Γι' αυτό εκείνος που πράττει την αρετή για την αλήθεια, είναι άτρωτος από τα βέλη της κενοδοξίας. Εκείνος όμως που ασκεί την αλήθεια ένεκα της αρετής, έχει σύνοικο της κενοδοξίας την οίηση.

2. Αλήθεια, λέει, είναι η θεία γνώση· αρετή, οι αγώνες για χάρη της αλήθειας εκείνων που την επιθυμούν. Εκείνος λοιπόν που για χάρη της γνώσεως υποφέρει κόπους, δεν κενοδοξεί, γιατί γνωρίζει ότι από τη φύση της η αλήθεια δεν αποτελεί κατόρθωμα κόπων· επειδή εκ φύσεως το πρώτο δεν περιορίζεται από τα δεύτερα. Εκείνος όμως που εμφανίζεται να έχει γνώση επειδή αγωνίστηκε γι' αυτήν, είναι οπωσδήποτε κενόδοξος γιατί νομίζει ότι έλαβε τα στεφάνια πριν από τους ιδρώτες, μη γνωρίζοντας ότι οι κόποι είναι για τα στεφάνια, αλλά όχι τα στεφάνια για τους κόπους. Γιατί εκ φύσεως παύει να ενεργείται κάθε μέθοδος, όταν ο σκοπός της κατορθωθεί ή νομιστεί ότι κατορθώθηκε.

3. Εκείνος που καταγίνεται, είτε με τη μορφή μόνο της γνώσεως, που είναι ο απογυμνωμένος λόγος, είτε με την εικόνα της αρετής, που είναι απογυμνωμένο ήθος, είναι Ιουδαίος και αυτός, υπερηφανευόμενος για τους τύπους της αλήθειας.

4. Όποιος δε βλέπει τη φαινόμενη λατρεία του Νόμου με την αίσθησή του, αλλά αφού εξετάσει κάθε ορατό σύμβολο με το νου του διδασκόμενος το θεϊκό λόγο που κρύβεται στο καθένα, βρίσκει μέσα στο Νόμο το Θεό, ερευνώντας ορθά με τη νοερή δύναμή του μέσα στην ύλη των νομικών διατάξεων, σαν μέσα σε σωρό από άχρηστα, μήπως βρει κάπου κρυμμένο στη σάρκα του Νόμου το μαργαριτάρι(Ματθ. 13, 45-46), δηλαδή το λόγο που διαφεύγει ολότελα την αίσθηση.

5. Κι εκείνος που δεν προσδιορίζει τη φύση των όντων μόνο με την αίσθηση, αλλά ερευνά σοφά με το νου το λόγο που υπάρχει σε κάθε κτίσμα, βρίσκει το Θεό, διδασκόμενος την Αιτία των όντων από την μεγαλοπρέπεια που παρουσιάζουν τα όντα.

6. Ιδίωμα αυτού που ερευνά είναι η διάκριση. Όποιος λοιπόν ερευνά με γνώση τα σύμβολα του Νόμου και θεωρεί μ' επιστήμη τη φύση των όντων, διακρίνει τη Γραφή, την κτίση και τον εαυτό του. Τη Γραφή τη χωρίζει σε γράμμα και πνεύμα, την κτίση σε λόγο και εξωτερικό φαινόμενο και τον εαυτό του σε νου και αίσθηση. Και αφού πάρει από τη Γραφή το πνεύμα, από την κτίση το λόγο και από τον εαυτό του το νου και αφού τα ενώσει αδιάρρηκτα, βρήκε το Θεό. Τούτο γιατί γνώρισε όπως πρέπει και όσο είναι δυνατόν το Θεό που βρίσκεται ως Νούς και Λόγος και Πνεύμα. Απαλλάχθηκε έτσι από όλα όσα πλανούν και παρασέρνουν σε μύριες δοξασίες, εννοώ από το γράμμα, το φαινόμενο και την αίσθηση, όπου υπάρχουν οι διαφορές της ποσότητας και αποτελούν αντίθεση στη μονάδα. Αν όμως κάποιος συμπλέξει και ανακατώσει το γράμμα του Νόμου, το εξωτερικό φαινόμενο των ορατών και την αίσθησή του, αυτός είναι τυφλός και βλέπει θαμπά όπως οι μύωπες, και είναι άρρωστος από την άγνοια της Αιτίας των όντων.

7. Ο θείος και μέγας Απόστολος ορίζει την πίστη ως εξής: «Πίστη σημαίνει πεποίθηση γι' αυτά που ελπίζομε, και βεβαιότητα γι' αυτά που δε βλέπομε»(Εβρ. 11, 1). Αν τώρα κανείς την ορίσει και ως ένα εσωτερικό αγαθό της διαθέσεώς μας, ή ως αληθινή γνώση που αποκαλύπτει τα απόρρητα αγαθά, δεν αστοχεί την αλήθεια.

8. Η πίστη είναι μια δύναμη που φέρνει σε σχέση, ή μια σχέση που πραγματοποιεί την υπέρ φύση άμεση και τέλεια ένωση του πιστεύοντος με τον πιστευόμενο Θεό.

9. Επειδή ο άνθρωπος αποτελείται από σώμα και ψυχή, υπόκειται σε δύο νόμους, της σάρκας και του Πνεύματος(Ρωμ. 7, 23). Ο νόμος της σάρκας ενεργεί στις αισθήσεις, ενώ ο νόμος του

Πνεύματος στο νου. Ο νόμος της σάρκας, όταν ενεργεί στην αίσθηση, συνήθως συνδέει με την ύλη, ενώ ο νόμος του Πνεύματος, όταν ενεργεί στο νου, προξενεί την άμεση ένωση με το Θεό. Εύλογα λοιπόν εκείνος που δε θα διστάσει μέσα στην καρδιά του, που δε θα κάνει δηλαδή διάκριση μέσα στο νου του και δε θα διακόψει έτσι την άμεση ένωση με το Θεό που προκλήθηκε από την πίστη, καθώς είναι απαθής, ή μάλλον καθώς έγινε ήδη Θεός με την ένωση μέσω της πίστεως, θα πει σ' αυτό το βουνό να πάει αλλού, και αυτό θα πάει(Ματθ. 17, 20· Μαρκ. 11, 23). Με το παράδειγμα αυτό δηλώνεται το φρόνημα και ο νόμος της σάρκας που είναι πράγματι βαρύς και δυσκολομετακίνητος, και όσο εξαρτάται από φυσική δύναμη, τελείως ακίνητος και ασάλευτος.

10. Τόσο πολύ έχει με την αίσθηση ριζώσει στην ανθρώπινη φύση η δύναμη της αλογίας, ώστε οι πολλοί να νομίζουν ότι δεν είναι τίποτε άλλο ο άνθρωπος, παρά μόνο σάρκα που έχει την αίσθηση ως μέσο απολαύσεως της παρούσας ζωής.

11. «Όλα, λέει, είναι δυνατά σ' όποιον πιστεύει»(Μαρκ. 9, 23) και δεν «διακρίνεται», δηλαδή δεν χωρίζεται από τη νοερή ένωση με το Θεό, που έχει επιτευχθεί σ' αυτόν με την πίστη, εξαιτίας της σχέσεως της ψυχής με το σώμα μέσω της αισθήσεως. Όλα όσα αλλοτριώνουν το νου από τον κόσμο και τη σάρκα και τον προσοικειώνουν στο Θεό τέλειο στα κατορθώματα, όλα αυτά εξυπακούονται με το λόγο «όλα είναι δυνατά σ' όποιον πιστεύει».

12. Η πίστη είναι γνώση που δεν μπορεί να αποδειχθεί. Κι αφού είναι γνώση που δε δέχεται απόδειξη, άρα είναι μια υπερφυσική σχέση, με την οποία ενωνόμαστε με το Θεό με τρόπο άγνωστο και χωρίς αποδείξεις σε μια ένωση που ξεπερνά τη νόηση.

13. Όταν ο νους λάβει την άμεση ένωση με το Θεό, τότε η δύναμή του να νοεί και να νοείται μένει ολότελα αργή. Όταν όμως ενεργοποιήσει αυτή τη δύναμη και σκεφτεί κάτι μετά το Θεό, τότε χωρίστηκε και διέκοψε την ένωση αυτή που ξεπερνά τη νόηση. Όσο είναι έτσι ενωμένος με το Θεό, επειδή έχει ξεπεράσει τη φύση και έγινε κατά μέθεξη Θεός, μεταθέτει από πάνω του σαν κάποιο βουνό αμετακίνητο, το νόμο της φύσεως.

14. Ο αρχάριος στην ευσέβεια που διδάσκεται τα έργα της δικαιοσύνης, επιτελεί την πρακτική μόνο αρετή, με κάθε υπακοή και πίστη, τρώγοντας — σαν να ήταν σάρκες— τις εξωτερικές όψεις των αρετών, δηλαδή την ηθική παιδαγωγία. Τους λόγους όμως των εντολών, στους οποίους βρίσκεται η γνώση των τελείων, τους αφήνει στο Θεό με την πίστη, γιατί δεν μπορεί ακόμη να απλωθεί σ' όλο το μήκος της πίστεως.

15. Ο τέλειος, αφού πέρασε όχι μόνο των αρχαρίων την τάξη, αλλά και εκείνων που προοδεύουν, δεν αγνοεί τους λόγους όσων πράττει τηρώντας τις εντολές, αλλά έχοντας πιει πρώτα αυτούς με το πνεύμα, τρώει με τα έργα όλη τη σάρκα των αρετών, ανεβάζοντας στη νοερή γνώση την κατ' αίσθηση κίνηση όσων γίνονται.

16. Ο Κύριος είπε: «Να ζητείτε πρώτα τη βασιλεία του Θεού και την δικαιοσύνη Του»(Ματθ. 6, 33), δηλαδή πριν απ' όλα την επίγνωση της αλήθειας και έπειτα την εξάσκηση όσων αρμόζουν σ' αυτή· με αυτό, έδειξε καθαρά, ότι οι πιστοί πρέπει να επιζητούν μόνο τη θεία γνώση και την αρετή που τη στολίζει με τα έργα.

17. Είναι πολλά εκείνα που ζητούνται από τους πιστούς για τη γνώση του Θεού και την αρετή, όπως απαλλαγή από τα πάθη, υπομονή στους πειρασμούς, λόγοι των αρετών, πραγματοποίηση των τρόπων σωτηρίας, αποσύνδεση της διαθέσεως της ψυχής προς τη σάρκα, αποξένωση της αισθήσεως από τη σχέση της με τα αισθητά, τέλεια αναχώρηση του νου από όλα τα δημιουργήματα, και γενικώς χίλια-δυό άλλα, τα οποία όλα συντελούν στην αποχή της κακίας και της άγνοιας και στην κατόρθωση της γνώσεως και της αρετής. Γι' αυτό ο Κύριος είπε: «Όλα όσα θα ζητάτε με πίστη, θα τα λάβετε»(Ματθ. 21, 22), εννοώντας ότι οι ευσεβείς πρέπει και να επιδιώκουν και να ζητούν μόνον όλα όσα συντελούν στην επίγνωση του Θεού και την αρετή, με συναίσθηση και πίστη. Γιατί αυτά όλα είναι για το συμφέρον μας και τα δίνει οπωσδήποτε ο Θεός σ' εκείνους που τα ζητούν.

18. Εκείνος λοιπόν που μόνο για την πίστη, δηλαδή για την άμεση ένωση με το Θεό, ζητεί όλα όσα

οδηγούν στην ένωση, οπωσδήποτε θα τα λάβει. Εκείνος που ζητεί χωρίς την αιτία αυτή, είτε άλλα, είτε τα προηγούμενα, δεν θα τα λάβει, γιατί δεν πιστεύει, αλλά ως άπιστος επιδιώκει διά μέσου των θείων τη δική του δόξα.

19. Εκείνος που με την προαίρεσή του διατηρείται καθαρός από τη φθορά της αμαρτίας, φθείρει τη φθορά εκείνων που εκ φύσεως φθείρουν. Γιατί η αφθαρσία της προαιρέσεως από φυσικού της διατηρεί άφθαρτη τη φθαρτή φύση μας κατά θεία πρόνοια, με τη χάρη του Πνεύματος που έχει, και δεν την αφήνει να διαφθείρεται με τις αντίθετες ιδιότητες.

20. Επειδή ο λόγος της φύσεως και της χάρης δεν είναι ένας και ο αυτός, γι’ αυτό δεν είναι άξιο απορίας, πως μερικοί άγιοι άλλοτε νικούσαν τα πάθη και άλλοτε μάλλον έπεφταν σ’ αυτά, αφού εμείς γνωρίζομε ότι το θαύμα ανήκε στη χάρη, ενώ το πάθος στη φύση.

21. Εκείνος που θυμάται τη ζωή των αγίων με το να τους μιμείται, βγάζει από πάνω του τη νέκρωση των παθών και δέχεται τη ζωή των αρετών.

22. Ο Θεός, ο οποίος όρισε πριν από τους αιώνες τη ζωή κάθε ανθρώπου, οδηγεί τον καθένα, είτε δίκαιο, είτε άδικο, με τον τρόπο που θέλει, στο τέλος της ζωής που του αρμόζει.

23. Η ολοσκότεινη κακοκαιρία που συνάντησε ο μακάριος Παύλος(Πράξ. 27, 20), συμπεραίνω πως είναι το βάρος των αθέλητων πειρασμών. Το νησί είναι η σταθερή και άσειστη κατοχή της θείας ελπίδας, και η πυρά, η έξη της γνώσεως. Τα φρύγανα είναι η φύση των ορατών, που τη μάζεψε με το χέρι του, δηλαδή με την ερευνητική δύναμη του νου κατά τη θεωρία, και με τα νοήματα που προέρχονται απ’ αυτή τροφοδοτούσε σαν πυρά την έξη της γνώσεως, η οποία θεραπεύει τη σκυθρωπότητα που προκάλεσε στο νου η κακοκαιρία των πειρασμών. Η έχιδνα είναι η πονηρή και καταστρεπτική δύναμη που κρύβεται αόρατη στα αισθητά· αυτή του δάγκωσε το χέρι, δηλαδή τη νοερή ερευνητική ενέργεια της θεωρίας, δεν έβλαψε όμως τον διορατικό νου, γιατί με το φώς της γνώσεως αμέσως σαν μέσα σε φωτιά την αφάνισε(Πράξ. 28, 1-4), αυτή την καταστρεπτική δύναμη που η θεωρία των αισθητών είχε κολλήσει στην πρακτική κίνηση του νου.

24. Ο Απόστολος ήταν οσμή που οδηγούσε από ζωή σε ζωή(Β΄ Κορ. 2, 16), γιατί με το παράδειγμά του έκανε τους πιστούς να κινούνται με την πράξη προς την ευωδία των αρετών, ή γιατί, ως κήρυκας, μετέφερε όσους πείθονταν στο λόγο της χάρης από τη ζωή των αισθήσεων στην πνευματική ζωή. Και ήταν οσμή θανάτου που οδηγεί σε θάνατο, για εκείνους οι οποίοι από το θάνατο της άγνοιας, προχώρησαν στο θάνατο της απιστίας, με το να τους κάνει να αισθάνονται τη μέλλουσα κατάκρισή τους. Ή πάλι ήταν οσμή από ζωή σε ζωή για εκείνους που ανεβαίνουν από την πράξη στη θεωρία· και οσμή θανάτου που οδηγεί σε θάνατο για εκείνους οι οποίοι, αφού με την αργία της αμαρτίας νεκρώσουν τα μέλη τους που επιθυμούν τα γήινα(Κολ. 3, 5), φτάνουν και στην αξιέπαινη νέκρωση των εμπαθών νοημάτων και φαντασιών.

25. Τρεις είναι οι δυνάμεις της ψυχής, το λογικό, ο θυμός και η επιθυμία. Με το λογικό ζητούμε, με την επιθυμία ποθούμε το αγαθό που ζητήσαμε, με το θυμό αγωνιζόμαστε γι’ αυτό. Όσοι αγαπούν το Θεό, με αυτές τις δυνάμεις παραμένουν κοντά στο θείο λόγο της αρετής και της γνώσεως· με τη μια τον ζητούν, με την άλλη τον ποθούν και με την τρίτη αγωνίζονται γι’ αυτόν. Έτσι δέχονται τροφή άφθαρτη που χορταίνει(Ματθ. 15, 32-37) το νου με τη γνώση των δημιουργημάτων.

26. Την ανθρώπινη φύση, που [κενώθηκε] από τη γνώση που της δόθηκε, όταν ο Λόγος του Θεού έγινε άνθρωπος τη γέμισε πάλι με γνώση. Και αφού την ισχυροποίησε ώστε να είναι αμετάτρεπτη, τη θεοποίησε, όχι κατά τη φύση, αλλά κατά την ιδιότητα. Και τη σφράγισε ολοκληρωτικά με το Πνεύμα Του, όπως μετέβαλε το νερό στη δυνατή φύση του κρασιού. Γιατί γι’ αυτό έγινε αληθινά άνθρωπος, για να μάς κάνει κατά χάρη θεούς.

27. Ο Θεός που δημιούργησε την ανθρώπινη φύση, μόλις της έδωσε το είναι κατά τη θέλησή Του, συνένωσε μ’ αυτή και τη δύναμη να κάνει όσα πρέπει. Δύναμη εννοώ την κίνηση που είναι ουσιωδώς σπαρμένη στην ανθρώπινη φύση για την ενέργεια των αρετών, και η οποία εμφανίζεται στην πράξη σύμφωνη με τη γνώμη και τη βούληση αυτού που την έχει.

28. Φυσικό κριτήριο έχομε το νόμο της φύσεως, ο οποίος μάς διδάσκει ότι πριν από την κατάκτηση

της σοφίας των όλων, έπρεπε να κινεί την επιθυμία μας η μυσταγώγηση στη γνώση του Δημιουργού των όλων.

29. Το πηγάδι του Ιακώβ(Ιω. 4, 5-14) είναι η Γραφή. Το νερό είναι η θεία γνώση που περιέχει η Γραφή. Το βάθος είναι το δυσκολοπλησίαστο νόημα των γραφικών αινιγμάτων. Το δοχείο για την άντληση είναι η μάθηση του θείου λόγου μέσω αναγνώσεως, την οποία δεν είχε ο Κύριος, γιατί Λόγος είναι ο ίδιος και δεν παρέχει σ' όσους πιστεύουν τη γνώση που προέρχεται από μάθηση και μελέτη, αλλά δωρίζει στους άξιους τη σοφία που πηγάζει από την πνευματική χάρη και που ρέει ασταμάτητα και αστείρευτα. Γιατί το δοχείο της αντλήσεως, δηλαδή η μάθηση, παίρνει ένα ελάχιστο μέρος της γνώσεως και αφήνει το όλον που με κανένα λόγο δεν πιάνεται· ενώ η κατά χάρη γνώση έχει το σύνολο — και μάλιστα χωρίς μελέτη — της δυνατής για ανθρώπους σοφίας, η οποία αναβλύζει ανάλογα με τις ανάγκες.

30. Υπάρχει μεγάλη και απερίγραπτη διαφορά ανάμεσα στο δέντρο της ζωής και στο άλλο που δεν είναι τέτοιο, η οποία φαίνεται και μόνο από το ότι το ένα ονομάστηκε δένδρο της ζωής, ενώ το άλλο όχι της ζωής, αλλά της γνώσεως του καλού και του κακού(Γεν. 2, 9). Γιατί το δένδρο της ζωής οπωσδήποτε προξενεί ζωή, ενώ αυτό που δεν είναι της ζωής, είναι φανερό ότι προξενεί θάνατο. Αυτό που δεν προξενεί ζωή —γιατί δεν ονομάστηκε δένδρο της ζωής— σαφώς προξενεί το θάνατο· γιατί τίποτε άλλο δεν αντιδιαστέλλεται κατ' εναντίωση προς τη ζωή.

31. Το δένδρο της ζωής, και ως σοφία που είναι, έχει πολύ μεγάλη διαφορά από το δένδρο της γνώσεως του καλού και του κακού, το οποίο μήτε σοφία ήταν, μήτε ονομάστηκε έτσι. Γιατί ιδίωμα της σοφίας είναι ο νούς και το λογικό, ενώ ιδίωμα της καταστάσεως της αντίθετης προς τη σοφία είναι η αλογία και η αίσθηση.

32. Επειδή ο άνθρωπος δημιουργήθηκε αποτελούμενος από ψυχή νοερή και σώμα με αισθήσεις, ας δεχτούμε, σύμφωνα με μία άποψη, ότι «δένδρο της ζωής» είναι ο νους της ψυχής, όπου υπάρχει η σοφία, και «δένδρο της γνώσεως του καλού και του κακού» η σωματική αίσθηση, όπου υπάρχει ξεκάθαρη η κίνηση της αλογίας. Ο άνθρωπος έλαβε θεία εντολή να μη λάβει πείρα αυτής μέσω κάποιας ενέργειάς του, αλλά δεν τη φύλαξε.

33. Και τα δύο δένδρα που λέει η Γραφή, δηλαδή ο νους και η αίσθηση, έχουν την ικανότητα να χαρακτηρίζουν. Ο νους έχει τη δύναμη να διακρίνει τα νοητά και τα αισθητά, τα πρόσκαιρα και τα αιώνια. Ή μάλλον, επειδή είναι η διακριτική δύναμη της ψυχής, την πείθει σε άλλα να προσηλώνεται και άλλα να τα ξεπερνά. Η αίσθηση έχει τη δύναμη να διακρίνει την ηδονή των σωμάτων και την οδύνη. Ή μάλλον, επειδή είναι δύναμη σωμάτων έμψυχων και με αίσθηση, τα πείθει να επιδιώκουν την ηδονή και να αποδιώχνουν την οδύνη.

34. Αν ο άνθρωπος περιοριστεί στην ενέργεια της αισθήσεως να διακρίνει ανάμεσα στην ηδονή και την οδύνη των σωμάτων, τότε, παραβαίνοντας τη θεία εντολή, τρώει από το δένδρο της γνώσεως του καλού και του κακού, δηλαδή την αλογία της αισθήσεως. Και τούτο, γιατί έχει μόνο τη διάκριση που φροντίζει για το σώμα, σύμφωνα με την οποία θεωρεί καλό την ηδονή και την επιδιώκει, ενώ θεωρεί κακό την οδύνη και την αποφεύγει. Αν όμως περιοριστεί τελείως στη διάκριση του νου που διακρίνει τα πρόσκαιρα από τα αιώνια, τότε, έχοντας φυλάξει τη θεία εντολή, τρώει από το δένδρο της ζωής, δηλαδή τη σοφία που έρχεται στο νου. Και τούτο, γιατί έχει μόνο τη διάκριση που φροντίζει για την ψυχή, σύμφωνα με την οποία θεωρεί καλό τη δόξα των αιωνίων και την επιδιώκει, ενώ θεωρεί κακό τη φθορά των πρόσκαιρων και την αποφεύγει.

35. Καλό του νου είναι η απαθής διάθεση προς το πνεύμα και κακό η εμπαθής σχέση προς την αίσθηση. Καλό για την αίσθηση είναι η ένεκα ηδονής εμπαθής κίνηση προς σώμα, και κακό η διάθεση που δημιουργείται όταν την στερηθεί.

36. Εκείνος που έπεισε τη συνείδησή του να θεωρεί το κάκιστο που κάνει ότι είναι εκ φύσεως καλό, αυτός αφού άπλωσε την πρακτική του σαν να ήταν χέρι, πήρε αξιοκατηγόρητα από το δένδρο της ζωής, νομίζοντας ότι το κάκιστο είναι από τη φύση του αθάνατο. Γι' αυτό ο Θεός, θέτοντας φυσικά στη συνείδηση του ανθρώπου την καταδίκη του κακού, τον ξεχώρισε από τη ζωή, γιατί έγινε κακός κατά την προαίρεση· έτσι αν κάνει το κακό, να μην μπορεί να πείσει τη συνείδησή του

ότι το κάκιστο είναι εκ φύσεως καλό.

37. Το κλήμα κάνει το κρασί· το κρασί τη μέθη· η μέθη την έκσταση. Λοιπόν, το καλοφυτεμένο λογικό, που είναι το κλήμα, όταν καλλιεργείται με τις αρετές, γεννά τη γνώση· η γνώση γεννά την καλή έκσταση, η οποία αποσπά το νου από τη σχέση με την αίσθηση.

38. Μέσα στα νοήματα των αισθητών ο διάβολος συνηθίζει με κακουργία να συμπλέκει τις μορφές και τα σχήματα των αισθητών, με τα οποία δημιουργούνται τα πάθη γύρω από τα εξωτερικά φαινόμενα των ορατών. Σταματά τότε η λογική ενέργεια μέσα μας διά μέσου της αισθήσεως την άνοδό της προς τα νοητά. Γι' αυτό και υπερισχύοντας ο διάβολος, λεηλατεί την ψυχή και τη σέρνει στη σύγχυση των παθών.

39. Ο λόγος του Θεού είναι λυχνάρι και συγχρόνως φώς(Ψαλμ. 118, 105), και γιατί φωτίζει τους κατά φύση λογισμούς των πιστών, και γιατί καίει τους παρά φύση, και γιατί διαλύει το σκοτάδι της ζωής των αισθήσεων για όσους βιάζονται μέσω των εντολών να προχωρούν στην ελπιζόμενη ζωή, και γιατί τιμωρεί με το κάψιμο της κρίσεως εκείνους οι οποίοι είναι θεληματικά προσηλωμένοι στη σκοτεινή αυτή νύκτα του βίου από φιλία προς τη σάρκα.

40. Όποιος δεν ανέβηκε, λέει, προς τον εαυτό του πρώτα με την απόρριψη των παρά φύση παθών, δε θα ανεβεί προς την Αιτία του, δηλαδή το Θεό, μέσω της αποκτήσεως των υπερφυσικών αγαθών με τη βοήθεια της θείας χάρης. Γιατί πρέπει να χωριστεί κατά διάνοια από τα δημιουργήματα εκείνος που θέλει να ενωθεί αληθινά με το Θεό.

41. Έργο του γραπτού νόμου είναι η απαλλαγή από τα πάθη, ενώ του φυσικού η απόδοση ίσης τιμής προς όλους τους ανθρώπους σύμφωνα με το δίκαιο. Του πνευματικού νόμου ολοκλήρωση είναι η εξομοίωση προς το Θεό —όσο είναι δυνατό στον άνθρωπο.

42. Τη γνώση των σωμάτων και ασωμάτων είναι ικανή από τη φύση της να την δεχτεί η δύναμη του νου. Της Αγίας Τριάδος όμως μόνον κατά χάρη δέχεται τις φανερώσεις, πιστεύοντας μόνο ότι υπάρχει, χωρίς να αυθαδιάζει για το τι είναι κατά την ουσία Της, όπως ο δαιμονικός νούς. Γιατί εκείνος που στερείται τη γνώση, καθόλου δεν γνωρίζει τον τρόπο καθάρσεως από την κακία μέσω της αρετής.

43. Εκείνος που αγαπά το ψεύδος, παραδίνεται σ' αυτό για να απωλεσθεί, ώστε παθαίνοντας ν' αντιληφθεί τι ήταν εκείνο που θεληματικά περιποιόταν και να μάθει με προσωπική πείρα ότι χωρίς να το καταλαβαίνει αγκάλιαζε αντί τη ζωή τον θάνατο.

44. Ο Θεός έχει τη γνώση μόνο του καλού, γιατί είναι κατά την ουσία Του φύση και γνώση του καλού. Το κακό το αγνοεί, γιατί αδυνατεί να το πράξει. Γιατί για εκείνα που έχει εκ φύσεως τη δύναμη, γι' αυτά έχει ουσιωδώς τη γνώση.

45. Το «στηθύνιο» που αναφέρεται στο Λευϊτικό(Λευϊτ. 7, 31-34) φανερώνει την καλύτερη και υψηλή θεωρία, ενώ ο «βραχίων» την πράξη, δηλαδή την έξη και την ενέργεια της διάνοιας, ή τη γνώση και την αρετή. Γιατί η γνώση οδηγεί αμέσως το νου στον ίδιο το Θεό, ενώ η αρετή κατά την άσκησή της τον βγάζει μέσα από την επίδραση των όντων. Αυτά τα δύο ο Λόγος τα ξεχώρισε για τους ιερείς, επειδή αυτοί το Θεό μόνον είχαν λάβει ως κληρονομιά(Αριθ. 18, 20) και δεν είχαν τίποτε ολότελα το επίγειο.

46. Εκείνοι που το πνεύμα τους έχει ολότελα διαμορφωθεί από τη γνώση και την αρετή, κάνουν με τη διδαχή τους τις καρδιές των άλλων ικανές να δεχτούν την ευσέβεια και την πίστη, και απομακρύνοντας την πρακτική έξη και τη δύναμή τους από τις επιδιώξεις τις σχετικές με τη φθαρτή φύση, τις μεταφέρουν προς την ενέργεια των υπέρ φύση άφθαρτων αγαθών. Εύλογα λοιπόν ο λόγος πρόσταξε, το στηθύνιο του σφαγίου, δηλαδή η καρδιά των προσφερομένων να θυσιαστούν στο Θεό, και ο βραχίονας, δηλαδή η πράξη των ιδίων, να αφιερώνονται στους ιερείς.

47. Όλη η εδώ δικαιοσύνη, όταν συγκριθεί με τη μέλλουσα, είναι σαν καθρέφτης που περιέχει την εικόνα των αρχετύπων και όχι τα ίδια τα πράγματα όπως υπάρχει το καθένα. Και κάθε γνώση εδώ των ουρανίων, όταν συγκριθεί με τη μέλλουσα, είναι ένα σκοτεινό αίνιγμα που περιέχει μόνο εικόνα της αλήθειας, αλλ' όχι την ίδια την πραγματική αλήθεια που μέλλει να φανεί.

48. Επειδή τα θεία συγκρατούνται με αρετή και γνώση, ο καθρέφτης δείχνει τα πρωτότυπα της αρετής, ενώ το αίνιγμα(Α΄ Κορ. 13, 12) θέλει να φανερώσει τα αρχέτυπα της γνώσεως.

49. Εκείνος που με την πρακτική άσκηση ευαρέστησε στο Θεό, με τη θεωρία είναι φανερό ότι μεταθέτει το νου του στη χώρα των νοητών. Και αυτό για να μην υποστεί εξαιτίας κάποιας φαντασίας το θάνατο(Εβρ. 11, 5) που προξενούν τα πάθη μέσω της αισθήσεως, καθώς δε θα βρίσκεται διόλου από κανένα απ' όσα θέλουν να τον συλλάβουν.

50. Εκείνος που με το καθαρό μάτι της πίστεως είδε την ωραιότητα των μελλόντων αγαθών, υπακούει στη διαταγή να βγει με προθυμία από τη γη του και τους συγγενείς του και το πατρικό του σπίτι(Γέν. 12, 1), εγκαταλείποντας τη σάρκα, την αίσθηση και τα αισθητά, όπως και τη σχέση και την εμπαθή κλίση προς αυτά. Και σε καιρό πειρασμού και αγώνων είναι ανώτερος από τη φύση, προτιμώντας από τη φύση την Αιτία της, όπως ο μέγας Αβραάμ προτίμησε αντί τον Ισαάκ το Θεό(Γέν. 22, 12).

51. Εκείνος που δεν επιδιώκει να ασκήσει την αρετή ή τη μελέτη των θείων λόγων για δόξα ή ως κάλυμμα της πλεονεξίας ή για κολακεία και ανθρωπαρέσκεια και επίδειξη(Α΄ Θεσ. 2, 4-6), αλλά για το Θεό κάνει και λέει και σκέφτεται τα πάντα, αυτός βαδίζει με γνώση το δρόμο της αλήθειας. Γιατί σε μη ίσιους δρόμους δεν συνηθίζει να περπατεί ο θείος λόγος, ακόμη και αν βρει σε μερικά σημεία έτοιμη την οδό(Ησ. 40, 3· Λουκ. 3, 4).

52. Νηστεύει κανείς και απέχει από δίαιτα που φλογίζει τα πάθη, και πράττει όλα τα άλλα, όσα βοηθούν να απαλλαχθεί από την κακία· αυτός ετοίμασε εκείνο που λέγεται «οδός». Αν όμως όλα αυτά τα κάνει από κενοδοξία ή πλεονεξία ή κολακεία ή άλλη αιτία, και όχι για την ευαρέστηση του Θεού, τότε δεν έκανε ίσιους τους δρόμους του Κυρίου(Ησ. 40, 3· Λουκ. 3, 4). Έτσι τον κόπο της ετοιμασίας της οδού τον υπέφερε, δεν είχε όμως το Θεό να περπατά στους δρόμους του.

53. Κάθε χαράδρα θα γεμίσει(Ησ. 40, 4· Λουκ. 3, 5)· όχι όμως όλες οι χαράδρες γενικώς, ούτε όλων των ανθρώπων, δηλαδή όχι και εκείνων που δεν ετοίμασαν την οδό του Κυρίου και δεν έκαναν ίσιους τους δρόμους Του. Όταν λοιπόν η χαράδρα, δηλαδή η σάρκα ή η ψυχή εκείνων που ετοίμασαν όπως είπα την οδό του Κυρίου και έκαναν ίσιους τους δρόμους Του, γεμίσει από γνώση και αρετή με την παρουσία του Θεού Λόγου που περπατά σ' αυτούς διά των εντολών, τότε όλα τα πνεύματα της κίβδηλης γνώσεως και κακίας χαμηλώνουν καθώς τα πατεί ο Λόγος και τα υποτάσσει και σωριάζει το κράτος της κακίας που υψώνεται κατά της ανθρώπινης φύσεως και κατασκάπτει κατά κάποιο τρόπο το μέγεθος και το ύψος των ορέων και των βουνών και γεμίζει μ' αυτό τις χαράδρες. Γιατί η αποβολή των παρά φύση παθών και η εγκατάσταση των κατά φύση αρετών εξομαλύνει τις χαραδρώσεις της ψυχής και ταπεινώνει την εξουσία των πονηρών πνευμάτων που υψώνεται σαν βουνό.

54. Οι κακοτράχαλοι δρόμοι, δηλαδή οι αθέλητες συμφορές, θα γίνουν ομαλοί, και μάλιστα όταν ο νους νιώθοντας χαρά και ευφροσύνη δέχεται ευχαρίστως τις ασθένειες, τις θλίψεις και τις ανάγκες(Β΄ Κορ. 12, 10), εξουδετερώνοντας με τις αθέλητες συμφορές όλη την εξουσία των εκούσιων παθών. Γιατί κακοτράχαλους δρόμους ονομάζει τις αθέλητες συμφορές, που όμως μεταβάλλονται σε ομαλούς με την υπομονή και την ευχαριστία.

55. Εκείνος που επιθυμεί την αληθινή ζωή, επειδή γνωρίζει ότι κάθε πόνος είτε θεληματικός είτε αθέλητος γίνεται ο θάνατος της μητέρας του θανάτου, της ηδονής, θα δεχτεί με πολλή χαρά όλες τις σκληρές συμφορές των αθέλητων πειρασμών. Με την υπομονή του μετατρέπει τις θλίψεις σε δρόμους εύκολους και ομαλούς που τον οδηγούν αλάθευτα στο βραβείο της ουράνιας κλήσεώς του(Φιλιπ. 3, 14) όταν κάνει μ' ευσέβεια τη θεία πορεία σ' αυτούς. Γιατί βέβαια, μητέρα του θανάτου είναι η ηδονή, αλλά θάνατος της ηδονής είναι ο πόνος, και ο προαιρετικός και ο αθέλητος.

56. Καθένας λοιπόν που με την εγκράτεια διέλυσε την πολύστροφη και πολύπλοκη ηδονή, η οποία είναι πλεγμένη με όλα γενικώς τα αισθητά, αυτός έκανε τα στραβά ίσια. Κι εκείνος που με την υπομονή καταπάτησε τη δύσβατη και τραχιά επιφορά των πόνων, αυτός τους κακοτράχαλους δρόμους τους έκανε ίσιους. Γι' αυτό σαν βραβείο της αρετής και των κόπων γι' αυτή, επειδή αγωνίστηκε νόμιμα και σωστά και νίκησε την ηδονή με τον πόθο της αρετής, ενώ καταπάτησε την

οδύνη με τον έρωτα της γνώσεως και διεξήγαγε και στα δύο πεδία με γενναιότητα τους θείους αγώνες, αυτός θα δει, όπως λέει η Γραφή(Ησ. 40, 5· Λουκ. 3, 6), τη σωτηρία του Θεού.

57. Εκείνος που αγαπά την αρετή, κατευνάζει θεληματικά το καμίνι των ηδονών. Εκείνος που ο νους του έχει διαποτιστεί από τη γνώση της αλήθειας, δεν εμποδίζεται από τους αθέλητους πόνους στην αεικινησία της επιθυμίας του που τον οδηγεί προς τον Θεό.

58. Εκείνος που με την εγκράτεια ίσιωσε τη στρεβλότητα των θεληματικών παθών, δηλαδή τα κινήματα της ηδονής, και με την υπομονή εξομάλυνε την τραχύτητα των συμφορών των αθέλητων πειρασμών, δηλαδή τις διάφορες περιπτώσεις της οδύνης, και τις έκανε δρόμους λείους, αυτός εύλογα θα δει τη σωτηρία που στέλνει ο Θεός, γιατί έγινε καθαρός στην καρδιά. Μ' αυτή μέσω των αρετών και των ευσεβών θεωριών, βλέπει το Θεό στο τέλος των αγώνων, σύμφωνα με το λόγο: «Μακάριοι όσοι είναι καθαροί στην καρδιά, γιατί αυτοί θα δούν το Θεό»(Ματθ. 5, 8). Για τους κόπους του υπέρ της αρετής έλαβε τη χάρη της απάθειας, περισσότερο από την οποία τίποτε άλλο δε φανερώνει το Θεό σ' όσους την έχουν.

59. Λάκκους ονομάζει η Γραφή τις καρδιές που είναι κατάλληλες να δέχονται τα ουράνια χαρίσματα της αγίας γνώσεως, καρδιές που είναι πελεκημένες με τον δυνατό λόγο των εντολών και έχουν αφαιρέσει σαν πετρωμένο πουρί τη φιληδονία προς τα πάθη και τη σχέση της φύσεως προς τα αισθητά και γεμίζουν από την πνευματική γνώση που έρχεται από ψηλά και καθαρίζει τα πάθη και ζωοποιεί και τρέφει τις αρετές.

60. Ο Κύριος ανοίγει λάκκους στην έρημο(Β΄ Παρ. 26, 10), θέλω να πω στον κόσμο και στην ανθρώπινη φύση, βγάζοντας το χώμα από τις καρδιές των αξίων και καθαρίζοντας τες από το υλικό βάρος και φρόνημα και κάνοντάς τες ευρύχωρες, ώστε να δέχονται τις θείες βροχές της σοφίας και της γνώσεως για να ποτίζουν τα κτήνη του Χριστού, δηλαδή εκείνους που λόγω νηπιότητας της ψυχής έχουν ανάγκη από ηθική διδασκαλία.

61. Ορεινή ονομάζει η Γραφή την υψηλή πνευματική θεωρία της φύσεως, την οποία καλλιεργούν εκείνοι που νεκρώθηκαν ως προς τις φαντασίες των αισθητών και πέρασαν διά μέσου των αρετών στους νοητούς λόγους τους.

62. Ο νους, όσον καιρό διατηρεί μέσα του ζωντανή τη μνήμη του Θεού, ζητεί μέσω της θεωρίας μ' επιμονή τον Κύριο, όχι έτσι απλώς, αλλά με φόβο Κυρίου(Β΄ Παρ. 26, 5), δηλαδή με την εργασία των εντολών. Εκείνος που ζητεί με τη θεωρία μόνο τον Κύριο, χωρίς εργασία των εντολών, δεν τον βρίσκει, γιατί δεν ζήτησε τον Κύριο με φόβο Κυρίου, για να τον βοηθήσει ο Κύριος. Γιατί στον καθένα που συνδυάζει τη γνώση με την πράξη, ο Κύριος ανοίγει το δρόμο, διδάσκοντας σ' αυτόν τους τρόπους των εντολών και αποκαλύπτοντας τους αληθινούς λόγους των όντων.

63. Ο υψηλός λόγος περί της θεότητος είναι πύργος της ψυχής οχυρωμένος με την εργασία των εντολών. Και αυτό είναι που λέει η Γραφή ότι ο Οζίας έκτισε πύργους στην Ιερουσαλήμ(Β΄ Παρ. 26, 9). Γιατί εκείνος που προχωρεί καλά στην επίμονη αναζήτηση του Κυρίου μέσω της θεωρίας με τον πρέποντα φόβο, δηλαδή με την εργασία των εντολών, αυτός οικοδομεί πύργους στην Ιερουσαλήμ· με άλλα λόγια ανυψώνει τους περί θεότητος λόγους επάνω στην απλή και ήρεμη κατάσταση της ψυχής.

64. Οι μερικοί λόγοι, όταν προχωρούν προς τους καθολικούς, επιφέρουν την ένωση των διαιρεμένων. Γιατί οι καθολικότεροι λόγοι περικλείουν συνοπτικά και τους πιο μερικούς, και σ' αυτούς αναφέρονται φυσικώς τα επιμέρους. Αλλά υπάρχει και κάποιος πνευματικός λόγος που συσχετίζει το νου με την αίσθηση, τον ουρανό με τη γη, τα αισθητά με τα νοητά, τη φύση με το λόγο, και ο οποίος τα ενώνει μεταξύ τους.

65. Εκείνος που μπόρεσε ν' απαγκιστρώσει τις αισθήσεις από τα πάθη και ν' αποσυνδέσει την ψυχή από τη σχέση προς τις αισθήσεις, κατόρθωσε να αποκλείσει την είσοδο του διαβόλου στο νου που γίνεται διά μέσου των αισθήσεων. Γι' αυτό και μέσα στην έρημο, εννοώ τη φυσική θεωρία, οικοδόμησε σαν πύργους απόρθητους τις ευσεβείς αντιλήψεις περί των όντων. Όποιος καταφεύγει σ' αυτές, δεν φοβάται τους δαίμονες που ληστεύουν σ' αυτή την έρημο, δηλαδή τη φύση των

ορατών, και πλανούν το νου με την αίσθηση, σέρνοντάς τον στο σκοτάδι της άγνοιας. Έτσι και αυτός που λέγαμε, δε φοβάται τους δαίμονες που πλανούν τους ανθρώπους μέσω των ορατών.

66. Κάθε νους που έχει δύναμη θεωρίας, είναι αληθινός γεωργός, και με τη φροντίδα και την επιμέλειά του φυλάει καθαρά από ζιζάνια τα θεία σπέρματα των αγαθών, όσο τον συγκρατεί η μνήμη του Θεού. Λέει η Γραφή: «Και ζητούσε επίμονα τον Κύριο, στον καιρό του Ζαχαρία, με φόβο Κυρίου»(Β΄ Παρ. 26, 5). Γνωρίζομε ότι Ζαχαρίας στην Ελληνική γλώσσα μεταφράζεται μνήμη Θεού. Γι' αυτό ας παρακαλέσομε τον Κύριο να διατηρείται πάντοτε μέσα μας η σωτήρια μνήμη Του, για να μη διαφθαρεί η ψυχή από τα κατορθώματά της και αποτολμήσει από υπερηφάνεια να κάνει πράγματα πάνω από τη φύση της, όπως ο Οζίας(Β΄Παρ. 26, 16).

67. Η χωρίς πλάνη θεωρία των όντων χρειάζεται ψυχή απαλλαγμένη από τα πάθη. Μια τέτοια ψυχή λέγεται Ιερουσαλήμ, τόσο για την ολοκληρωμένη αρετή της, όσο και για την άυλη γνώση της, η οποία έρχεται όχι με την απουσία των παθών μόνο, αλλά ακόμη και των φαντασιών των αισθητών.

68. Χωρίς πίστη, ελπίδα και αγάπη, ούτε κανένα κακό καταργείται εντελώς, ούτε κανένα καλό κατορθώνεται. Η πίστη πείθει το νου που πολεμείται να προσφεύγει στο Θεό και του ετοιμάζει όλα τα πνευματικά όπλα για θάρρος και ενίσχυση. Η ελπίδα του γίνεται αψευδής εγγυητής της θείας βοήθειας και του υπόσχεται την κατανίκηση των δαιμονικών δυνάμεων. Η αγάπη τον κάνει δυσκολομετακίνητο, ή μάλλον τελείως ακίνητο από τη στοργή του Θεού κι όταν πολεμείται, προσηλώνοντας στο θείο πόθο όλη του τη φυσική δύναμη.

69. Η πίστη παρηγορεί το νου που πολεμείται, δυναμώνοντάς τον με την ελπίδα της θείας βοήθειας. Η ελπίδα, φέρνοντας μπροστά του τη βοήθεια που πίστεψε, αποκρούει την επίθεση των εχθρών. Η αγάπη νεκρώνει, για το νου που αγαπά το Θεό, την επίθεση των εχθρών, η οποία εξασθενίζει τελείως από τη μεγάλη επιθυμία του Θεού.

70. Πρώτο και μοναδικό γέννημα της θείας όντως μερίδας, δηλαδή της αληθινής γνώσεως, είναι ο λόγος της θείας αναστάσεως μέσα μας μέσω της πίστεως, που μαζί με την απαραίτητη οικονομία της προαιρέσεως —δηλαδή τη διάκριση— εξουδετερώνει μ' επιτυχία τις επαναστάσεις των εκουσίων [και ακουσίων] πειρασμών. Γιατί η πίστη που οικονομείται σωστά με τα έργα των εντολών αποτελεί την πρώτη ανάσταση μέσα μας του Θεού, που με την άγνοια είχε νεκρωθεί σ' εμάς.

71. Η στροφή προς το Θεό φανερώνει καθαρά την πλήρη ελπίδα σ' Αυτόν, χωρίς την οποία δεν μπορεί κανένας με κανένα τρόπο να συγκατατεθεί σ' ο,τιδήποτε στο Θεό· γιατί η ελπίδα έχει ιδίωμα να φέρνει μπροστά τα μέλλοντα ως παρόντα και να πείθει ότι, εκείνους που πολεμούνται από τις δαιμονικές δυνάμεις, καθόλου δεν τους αφήνει ο Θεός που τους υπερασπίζεται, αφού για χάρη Αυτού και εξαιτίας Αυτού γίνεται ο πόλεμος των Αγίων. Χωρίς προσδοκία, ή ευχάριστη ή δυσάρεστη, δε γίνεται ποτέ στροφή προς το καλό.

72. Πράγματι, τίποτε άλλο έκτος από την αγάπη δε μαζεύει τους διασκορπισμένους και δε δημιουργεί μια γνώμη μεταξύ τους που συγκρατείται με τη σύμπνοια. Γνώρισμά της είναι το κάλλος του να απονέμει κανείς την ίδια τιμή σ' όλους. Αλλά και η αγάπη είναι γέννημα της συγκεντρώσεως και ενώσεως γύρω από τα θεία των ψυχικών δυνάμεων, δηλαδή της λογικής, της θυμικής και της επιθυμητικής. Στην κατάσταση αυτή, όσοι έλαβαν ήδη μέσω της χάρης το να θεωρούν όλους ίσους απέναντι του Θεού, χαράζουν στη μνήμη το κάλλος της θείας ωραιότητας και δε λησμονούν ποτέ την επιθυμία της θείας αγάπης, η οποία γράφει και εντυπώνει αυτό το καθαρό κάλλος στο νου, το ηγεμονικό μέρος της ψυχής.

73. Κάθε νους που έχει περιβληθεί θεία εξουσία, κατέχει σαν συμβούλους και άρχοντες τη λογική δύναμη, την επιθυμητική και τη θυμική. Από την πρώτη γεννιέται η πίστη με γνώση, από την οποία ο νους διδάσκεται ανέκφραστα ότι ο Θεός είναι πάντοτε παρών, και ενώνεται μέσω της ελπίδας με τα μέλλοντα σαν να είναι παρόντα. Από τη δεύτερη δύναμη συγκροτείται η θεία αγάπη, με την οποία ο νούς, προσηλωμένος θεληματικά στον πόθο της άχραντης θεότητας, έχει ακατάπαυστη την επιθυμία του ποθούμενου. Με την τρίτη, κρατά αχώριστα τη θεία ειρήνη και διεγείρει προς το θείο έρωτα την κίνηση της επιθυμίας. Αυτές τις δυνάμεις τις έχει κάθε νους και τον βοηθούν στην

εξουδετέρωση της κακίας και στην απόκτηση και διατήρηση της αρετής.

74. Χωρίς τη λογική δύναμη δεν υπάρχει ακριβής γνώση· και χωρίς γνώση δεν υπάρχει πίστη, από την οποία προέρχεται το καλό γέννημα, η ελπίδα, με την οποία ενώνεται ο πιστός με τα μέλλοντα σαν να είναι παρόντα. Χωρίς τη δύναμη της επιθυμίας δεν υπάρχει πόθος, τέλος του οποίου είναι η αγάπη· γιατί το να έχει κανείς έρωτα για κάτι, είναι ιδίωμα της επιθυμίας. Και χωρίς τη θυμική δύναμη, η οποία δυναμώνει την επιθυμία στο να ενωθεί με ό,τι την ευχαριστεί, δεν μπορεί καθόλου να γίνει ειρήνη —αν βέβαια ειρήνη είναι αληθινά η ανενόχλητη και τέλεια κατοχή του επιθυμητού.

75. Εκείνος που δεν καθαρίστηκε πρωτύτερα από τα πάθη, δεν πρέπει να εγγίζει τη φυσική θεωρία· γιατί μπορεί οι εικόνες των αισθητών να κινήσουν σε πάθος το νου εκείνου που δεν ελευθερώθηκε τελείως από τα πάθη. Γιατί ο νους που με τη φαντασία μένει στην εξωτερική όψη των ορατών εξαιτίας της αισθήσεως, γίνεται δημιουργός ακάθαρτων παθών, αδυνατώντας να διαβεί με τη θεωρία προς τα συγγενή νοητά.

76. Εκείνος ο οποίος κατά τον καιρό της εξεγέρσεως των παθών ;εκλεισε με ανδρεία τις αισθήσεις και έδιωξε τελείως τη φαντασία και τη μνήμη των αισθητών και περιόρισε τελείως τις φυσικές κινήσεις του νου σχετικά με την έρευνα των εξωτερικών πραγμάτων, αυτός ταπείνωσε την πονηρή και τυραννική δύναμη που επαναστάτησε εναντίον του και τη νίκησε με το χέρι του Θεού.

77. Όταν το λογικό καταντήσει χωρίς νου και ο θυμός ακράτητος και παράλογη η επιθυμία, και κυριαρχούν στην ψυχή η άγνοια, η τυραννική διάθεση και η ακολασία, τότε η έξη της κακίας γίνεται ενεργητική, καθώς ενώθηκε με τη βλαβερή ηδονή των αισθήσεων.

78. Πρέπει ο νους που ξέρει να διαλύει με γνώση τις αόρατες συμπλοκές των δαιμόνων, μήτε τη φυσική θεωρία να ασκεί, μήτε άλλο τίποτε να κάνει στον καιρό της επιθέσεως των πονηρών δυνάμεων· μόνο να προσεύχεται, να δαμάζει με κόπους το σώμα και με όλο το ζήλο του να ταπεινώνει το χοϊκό φρόνημα και να φυλάει τα τείχη της πόλεως, δηλαδή τις αρετές που είναι φρουροί της ψυχής και τις μεθόδους που φυλάγουν τις αρετές, εννοώ την εγκράτεια και την υπομονή. Αλλιώς μπορεί ο διάβολος, ο οποίος θολώνει και ανατρέπει(Αββακ. 2, 15) την ψυχή, να τον απατήσει από τα δεξιά και να του υποκλέψει την επιθυμία απομακρύνοντάς την από το Θεό, και με αυτά που θεωρούνται καλά να παρασύρει προς τα χειρότερα τη διάνοια που ζητεί τα καλά.

79. Εκείνος ο οποίος αποφασιστικά με τη μετρημένη και γενική εγκράτεια και υπομονή έκλεισε τις αισθήσεις του και απόκλεισε με τις ψυχικές του δυνάμεις την είσοδο στο νου των αισθητών σχημάτων, καταστρέφει εύκολα τις πονηρές μηχανές του διαβόλου και τον στέλνει ντροπιασμένο πίσω από εκεί που ήρθε. Και δρόμος απ’ όπου έρχεται ο διάβολος είναι τα υλικά πράγματα που νομίζομε ότι χρειάζονται για την ύπαρξη του σώματος.

80. Ο νους που ένωσε με τον εαυτό του κατά φύση διά μέσου του λογικού την αίσθηση, πορίζεται την αληθινή γνώση από τη φυσική θεωρία.

81. Οι πηγές έξω από την πόλη, δηλαδή την ψυχή, τις οποίες φράζει ο Εζεκίας(Β΄ Παραλ. 32, 3-4), είναι όλα τα αισθητά. Τα νερά των πηγών αυτών είναι τα νοήματα των αισθητών. Ποταμός που περνά από το μέσον της πόλεως είναι η γνώση που συνάγεται με τη φυσική θεωρία από τα νοήματα των αισθητών και που περνάει από το μέσο της ψυχής, αφού αυτή είναι η μεθόριος ανάμεσα στο νου και την αίσθηση. Γιατί η γνώση των αισθητών ούτε εντελώς ξένη είναι από τη νοερή δύναμη, ούτε ανήκει εξ ολοκλήρου στην ενέργεια της αισθήσεως, αλλά επειδή συμβαίνει να είναι το ενδιάμεσο σημείο όπου συναντιέται ο νους με την αίσθηση και η αίσθηση με το νου, γίνεται το μέσο που φέρνει σε συνάφεια μεταξύ τους αυτά τα δύο. Από την πλευρά της αισθήσεως με το να εντυπώνεται με τα σχήματα των αισθητών από την πλευρά του νου, με το να ανάγει σε λόγους τους τύπους των σχημάτων. Γι’ αυτό η γνώση των ορατών εύλογα ονομάστηκε ποταμός που περνά μέσα από την πόλη, επειδή είναι στο μεταίχμιο των άκρων, δηλαδή του νου και της αισθήσεως.

82. Εκείνος ο οποίος κατά τον καιρό της εξεγέρσεως των παθών απέχει από τη φυσική θεωρία, είναι όμως προσηλωμένος στην προσευχή με συγκέντρωση του νου του από όλα τα πράγματα προς τον εαυτό του μόνο και το Θεό, αυτός σκοτώνει την έξη που προκαλεί την κακία και διώχνει πίσω

ντροπιασμένο τον διάβολο που υποβάλλει την έξη που είπαμε και που σ’ αυτήν βασιζόμενος ήρθε με τη γνωστή του αλαζονεία στην ψυχή μέσω των υπερήφανων λογισμών, υψηλοφρονώντας απέναντι στην αλήθεια. Αυτό φαίνεται αφού έμαθε και έπαθε και έπραξε ο μέγας Δαβίδ που είχε μεγάλη πείρα από την τακτική των νοητών πολέμων, λέει: «Όσο είχα ν’ αντιμετωπίσω τον αμαρτωλό, γινόμουν σαν κωφάλαλος, ταπεινωνόμουν και σιγούσα ακόμη και για τα καλά»(Ψαλμ. 38, 2-3). Και ο θείος Ιερεμίας έκανε το ίδιο μ’ αυτόν, προστάζοντας το λαό να μη βγουν από την πόλη, γιατί το σπαθί των εχθρών είναι κρυμμένο παντού γύρω(Ιερ. 6, 25).

83. Αν λοιπόν και ο μακάριος Άβελ φυλαγόταν και δεν έβγαινε μαζί με τον Κάιν στην πεδιάδα, δηλαδή στο πλάτος της φυσικής θεωρίας πριν αποκτήσει την απάθεια, δε θα τον σκότωνε ορμώντας πάνω του(Γέν 4, 8) ο νόμος της σάρκας —που είναι και λέγεται Κάιν—, ξεγελώντάς τον με δόλο πρωτύτερα από τα δεξιά, με τη θεωρία δηλαδή των όντων πριν από την τέλεια έξη της αρετής.

84. Ομοίως και η Δείνα, η κόρη του μεγάλου Ιακώβ, αν δεν έβγαινε έξω μαζί με τις κόρες των εντοπίων, δηλαδή με τις αισθητές φαντασίες, δεν θα την έβλεπε ο Συχέμ, ο γιός του Εμμώρ, και δεν θα την ατίμαζε(Γέν. 34, 1-2).

85. Καλό είναι, πριν από την τέλεια έξη της αρετής να μην επιχειρούμε τη φυσική θεωρία, για να μη μαζέψομε πάθη χωρίς να το καταλάβομε, ενώ ζητούμε λόγους πνευματικούς από τα βλεπόμενα κτίσματα. Γιατί στους ατελείς, τα εξωτερικά σχήματα των ορατών έχουν μεγαλύτερη ισχύ πάνω στην αίσθηση απ’ ό,τι έχουν πάνω στην ψυχή οι λόγοι των κτισμάτων, οι κρυμμένοι στα σχήματα. Εκείνοι λοιπόν που έδεσαν τη διάνοιά τους με ιουδαϊκό τρόπο μόνο στο γράμμα, περιμένουν στον τωρινό αιώνα τις υποσχέσεις των θείων αγαθών και δε γνωρίζουν ποιά είναι τα αγαθά τα σύμφωνα με τη φύση της ψυχής.

86. Εκείνος που φόρεσε την «εικόνα του επουρανίου»(Α΄ Κορ. 15, 49), προσπαθεί με όλα τα μέσα να ακολουθεί το πνεύμα της αγίας Γραφής, μέσα στο οποίο επιτυγχάνεται η συντήρηση της ψυχής με την αρετή και τη γνώση. Ενώ έκείνος που φορεί την «εικόνα του χοϊκού», προσέχει μόνο στο γράμμα και έτσι οδηγείται στην υπηρεσία του σώματος μέσω της αισθήσεως, η οποία δημιουργεί τα πάθη.

87. Δύναμη Θεού είναι η αρετή που αφανίζει τα πάθη και περιφρουρεί τους ευσεβείς λογισμούς. Την αρετή γεννά η εργασία των εντολών, με την οποία καταστρέφομε τις πονηρές δυνάμεις που εναντιώνονται στο αγαθό, με τη βοήθεια του Θεού, ή μάλλον με μόνη τη δύναμη του Θεού. Ύψος του Θεού είναι η γνώση της αλήθειας, την οποία γεννά ο κόπος για χάρη της θεωρίας των δημιουργημάτων και οι ιδρώτες της εργασίας των αρετών, οι οποίοι έγιναν πατέρες αυτού του κόπου. Με τη γνώση αυτή εξαφανίζομε τελείως τη δύναμη του ψεύδους που είναι αντίθετη στην αλήθεια, ταπεινώνοντας και καταβάλλοντας κάθε έπαρση των πονηρών πνευμάτων που ξεσηκώνονται κατά της γνώσεως του Θεού(Β΄ Κορ. 10, 5). Γιατί όπως η πράξη γεννά την αρετή, έτσι και η θεωρία γεννά τη γνώση.

88. Η ανεξάλειπτη γνώση, της οποίας η νοερή κίνηση γύρω από την απειρία του Θεού είναι χωρίς όρια και πάνω από τη νόηση, εικονίζει με την απεριοριστία της την υπεράπειρη δόξα της αλήθειας. Η αυτοπροαίρετη μίμηση της σοφής αγαθότητας που έχει η πρόνοια του Θεού, έχει ως βραβείο την ολοφάνερη εξομοίωση, κατά τη διάθεση του νου, με το Θεό, όσο αυτό είναι δυνατό.

89. Η γλώσσα είναι το σύμβολο της γνωστικής δυνάμεως της ψυχής. Ο λάρυγγας είναι σημάδι της φυσικής φιλίας προς το σώμα. Εκείνος λοιπόν που αξιοκατηγόρητα κόλλησε αυτά μεταξύ τους, δεν μπορεί να θυμηθεί την ειρηνική κατάσταση(Ψαλμ. 136, 6) της αρετής και της γνώσεως, γιατί ευχαριστείται με πολλή προθυμία στη σύγχυση των σωματικών παθών.

90. Οι κατά φύση ορέξεις και ηδονές που είναι αδιάβλητες, είναι αναγκαίο παρακολούθημα της φυσικής ορέξεως. Γιατί εκ φύσεως προκαλεί ηδονή, ακόμη και χωρίς να θέλομε, και η όποια τροφή που ικανοποιεί τη σχετική ανάγκη, και το νερό που απομακρύνει την ενόχληση της δίψας, και ο ύπνος που ανανεώνει τις δυνάμεις που ξοδεύονται κατά την εγρήγορση. Το ίδιο και με όσα άλλα τυχαίνει να είναι φυσικές μας κλίσεις, τα οποία είναι αναγκαία για τη σύσταση της φύσεώς μας και χρήσιμα στους αγωνιστές προς απόκτηση της αρετής. Αυτά τα υπερβαίνει κάθε νους κατά την

έξοδό του από τη σύγχυση της αμαρτίας, για να μη μείνει εξαιτίας τους υποδουλωμένος στα διαβλητά και παρά φύση πάθη, τα εξαρτώμενα από μάς, που δεν έχουν μέσα μας άλλη από την κίνηση των κατά φύση παθών και τα οποία εξάλλου ούτε έχουν στη φύση τους να μάς ακολουθούν στην αθάνατη και αιώνια ζωή.

91. Οι λόγοι του Θεού, όταν προφέρονται μόνο ως γυμνά λόγια, δεν ακούγονται, γιατί δεν έχουν ως ήχο την πράξη αυτών που τους λένε. Αν όμως λέγονται με τη φωνή της πράξεως των εντολών, τότε κάνουν και τους δαίμονες να λιώνουν με την φωνή αυτή, και τους ανθρώπους να οικοδομούν πρόθυμα το θείο ναό της καρδιάς με την προκοπή στα έργα της δικαιοσύνης.

92. Όπως ο Θεός δεν υπόκειται σε γνώση της ουσίας Του, έτσι ούτε ο λόγος Του περιλαμβάνεται στην ανθρώπινη γνώση. Γιατί ο λόγος της αγίας Γραφής, αν και δέχεται περιορισμό κατά το γράμμα, αφού τελειώνει κι αυτός μαζί με το χρόνο των γεγονότων που εξιστορεί, κατά το πνεύμα όμως, όσον αφορά στις θεωρίες των νοημάτων, μένει παντοτινά απεριόριστος.

93. Εκείνος που με γνώση νοεί την αγία Γραφή κατά Χριστόν, εφαρμόζοντας το νόημα στην ψυχή, πρέπει να εξασκηθεί φιλόπονα και στην ερμηνεία των ονομάτων, γιατί έτσι μπορεί να διασαφηνίσει όλη την έννοια των γραφομένων, αν πράγματι φροντίζει για την ακριβή κατανόηση της Γραφής. Όχι με τρόπο ιουδαϊκό να κατεβάζει στη γη και στο σώμα το ύψος του Πνεύματος, και τις θείες και αψευδείς υποσχέσεις για τα νοητά αγαθά να τις περιορίζει μέσα στη φθορά των περαστικών πραγμάτων.

94. Όπως ευχή είναι υπόσχεση των αγαθών που προσφέρουν οι άνθρωποι στο Θεό, έτσι προσευχή είναι η αίτηση των αγαθών που χορηγούνται από το Θεό στους ανθρώπους για τη σωτηρία τους, ως ανταμοιβή της καλής διαθέσεως που έχουν. Βοή είναι, στον καιρό της επιδρομής των πονηρών δαιμόνων, η επίταση και επαύξηση των πρακτικών τρόπων της αρετής και των γνωστικών συλλήψεων της θεωρίας· αυτή τη βοή προπαντός ακούει φυσικά ο Θεός, σαν δυνατή φωνή, απ' όλους εκείνους που επιμελούνται την κατάσταση της αρετής και της γνώσεως.

95. Η κακή και ολέθρια βασιλεία του διαβόλου, που συμβολίζεται με τη βασιλεία των Ασσυρίων(Β΄ Παρ. 32, 1), αφού ξεσήκωσε πόλεμο εναντίον της αρετής και της γνώσεως, μηχανεύεται να κατατροπώσει την ψυχή με τις έμφυτες δυνάμεις της. Ερεθίζει πρώτα την επιθυμία να ορέγεται τα παρά φύση και προσπαθεί να την πείσει να προτιμά τα αισθητά από τα νοητά. Διεγείρει έπειτα το θυμό να αγωνίζεται να κατακτήσει το αισθητό που διάλεξε η επιθυμία, και τέλος διδάσκει το λογικό να επινοεί τρόπους απολαύσεως των ηδονών της αισθήσεως.

96. Της άκρας Αγαθότητας ιδίωμα δεν είναι μόνο το να κάνει τις θείες και ασώματες ουσίες των νοητών απεικονίσεις της ανέκφραστης θείας δόξας που να δέχονται όσο επιτρέπεται, ανάλογα με τη δυνατότητά τους, όλη την ακατάληπτη ωραιότητα του απλησίαστου θείου κάλλους. Είναι και τούτο· μέσα στα αισθητά, που είναι πολύ κατώτερα από τις νοητές ουσίες, να αναμείξει αντανακλάσεις της θείας μεγαλειότητας, οι οποίες, όταν χρησιμοποιούνται σαν όχημα από τον ανθρώπινο νου, μπορούν να τον μεταφέρουν κατευθείαν στο Θεό, ξεπερνώντας όλα τα ορατά και φτάνοντας στην άκρα μακαριότητα.

97. Κάθε νους στεφανωμένος με αρετή και γνώση, που του δόθηκε όπως στον μέγα Εζεκία να βασιλεύει στην Ιερουσαλήμ(Β΄ Παρ. 29, 1) (η οποία σημαίνει την έξη που βλέπει μόνο την ειρήνη, δηλαδή την κατάσταση απ' όπου λείπει κάθε πάθος, επειδή Ιερουσαλήμ ερμηνεύεται δράση ειρήνης), έχει όλη την κτίση υποχείριά του μέσω όλων των μορφών που τη γεμίζουν. Έτσι η κτίση προσφέρει μέσω του νου σαν δώρα στο Θεό τους πνευματικούς λόγους της γνώσεως που βρίσκονται σ' αυτήν, ενώ στο νου παρέχει σαν εισφορές τους τρόπους που κατά το φυσικό νόμο υπάρχουν μέσα της και που οδηγούν στην αρετή. Και με αυτά τα δύο τιμά εκείνον που μπορεί με πολλή δύναμη να ευδοκιμεί και στα δύο, εννοώ τον φιλόσοφο νου, ο οποίος μέσω της πράξεως και της θεωρίας έφτασε στην τελειότητα κατά το λόγο και το βίο.

98. Εκείνος που κατόρθωσε με την πράξη και τη θεωρία να φτάσει στην κορυφή της αρετής και της γνώσεως, εύλογα υψώνεται πάνω από κάθε σαρκικό και διαβλητό πάθος. Γιατί με την πρακτική αρετή του έφτασε παραπάνω και από τα φυσικά λεγόμενα σώματα, δηλαδή από τα όντα που

υπόκεινται σε γένεση και φθορά. και γενικά, για να μιλήσω συνοπτικά, αυτός αφού κατά τη θεωρία όλων των αισθητών ειδών ξεπέρασε με τη γνώση όλους τους λόγους που αυτά περιέχουν, ανύψωσε το νου του προς τα συγγενικά με αυτόν και θεία.

99. Εκείνος που με τους κόπους της πρακτικής αρετής έλαβε το να κατοικεί στην απάθεια σαν σε κάποια Ιερουσαλήμ, και έχει απαλλαχθεί από κάθε ενόχληση της αμαρτίας, και μόνο την ειρήνη και πράττει και λέει και ακούει και συλλογίζεται, αυτός, αφού δεχτεί διά της φυσικής θεωρίας τη φύση των ορατών να προσκομίζει διά μέσου του σαν δώρα στον Κύριο τους πιο θείους λόγους που αυτή έχει, και στον ίδιο να προσφέρει σαν εισφορές σε βασιλιά τους νόμους που υπάρχουν σ' αυτήν, υψώνεται μπροστά σε όλα τα έθνη(Β΄ Παρ. 32, 33). Γιατί τότε έχει υπερβεί τα πάντα· με την πράξη έχει υπερβεί τα πάθη της σάρκας και τα φυσικά σώματα, ενώ με τη θεωρία όλα τα αισθητά ειδη, ξεπερνώντας τους πνευματικούς λόγους και τρόπους που κρύβονται σ' αυτά.

100. Η πρακτική φιλοσοφία ανεβάζει τον πρακτικό πάνω από τα πάθη. Η θεωρία οδηγεί τον γνωστικό πάνω από τα ορατά, ανεβάζοντας το νου στα συγγενή νοητά.

Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής

Διαφόρα κεφάλαια περί θεολογίας, οικονομίας, αρετής και κακίας

Πέμπτη εκατοντάδα

1. Εκείνος που τη γνώση του συνοδεύει η πράξη και την πράξη του η γνώση, είναι θρόνος και υποπόδιο του Θεού(Ησ. 66,1). Θρόνος είναι για τη γνώση που έχει, και υποπόδιο για την πρακτική του αρετή. Αν τώρα κανείς υποστηρίξει ότι και ο ανθρώπινος νους είναι ουρανός, καθαρός από κάθε υλική φαντασία και ασχολούμενος, ή μάλλον καταστολισμένος με τους θείους λόγους των νοητών, νομίζω ότι δε βρίσκεται έξω από την αλήθεια.

2. Κάθε φιλόσοφος και ευσεβής που φρουρείται από την αρετή και τη γνώση, ή την πράξη και τη θεωρία, όταν δει να έχει εξεγερθεί εναντίον του με τα πάθη η πονηρή δύναμη, όπως εναντίον του Εζεκία ο βασιλιάς των Ασσυρίων(Β΄ Παρ. 32, 1), μία μόνο βοήθεια έχει για τη διάλυση των δεινών, το Θεό, που τον εξιλεώνει με αλάλητη κραυγή, με την επίταση δηλαδή της αρετής και της γνώσεως, και τότε δέχεται σε συμμαχία, ή μάλλον προς σωτηρία, άγγελο, δηλαδή λόγο ανώτερης σοφίας και γνώσεως, που συντρίβει κάθε δυνατό πολεμιστή και άρχοντα και στρατηγό στο εχθρικό στρατόπεδο(Β΄ Παρ. 32, 20-21).

3. Αρχή κάθε πάθους είναι το αντίστοιχο αισθητό. Χωρίς να υπάρχει κάτι που να κινεί προς τον εαυτό του τις δυνάμεις της ψυχής διά μέσου κάποιας αισθήσεως, πάθος δε δημιουργείται ποτέ. Γιατί χωρίς αισθητό πράγμα δε σχηματίζεται πάθος. Αν δεν υπάρχει π.χ. γυναίκα, δεν υπάρχει πορνεία· χωρίς φαγητά, δεν υπάρχει γαστριμαργία· και αν δεν υπάρχει χρυσάφι, δεν υπάρχει φιλαργυρία. Λοιπόν σε κάθε εμπαθή κίνηση των φυσικών μας δυνάμεων δεσπόζει κάποιο αισθητό, δηλαδή διά μέσου αυτού ερεθίζει ο δαίμονας την ψυχή να αμαρτήσει.

4. Η τριβή εξαφανίζει μόνο την ενέργεια, ενώ η εκτριβή και αυτή τη θύμηση της κακίας. Γιατί η τριβή καταργεί μόνο την ενεργητική εμπαθή πράξη, ενώ η εκτριβή εξαφανίζει εντελώς και τις πονηρές κινήσεις της διάνοιας.

5. Ανάμεσα στο Θεό και στους ανθρώπους είναι τα αισθητά και τα νοητά, τα οποία υπερβαίνει ο ανθρώπινος νούς που κινείται προς το Θεό. Αυτό συμβαίνει όταν ο νους κατά την πράξη δεν υποδουλώνεται στα αισθητά, και κατά τη θεωρία δεν ανακόπτεται καθόλου από τα νοητά.

6. Η κτίση γίνεται κατήγορος των ασεβών ανθρώπων. Γιατί με τους λόγους που βρίσκονται μέσα σ' αυτήν, κηρύττει τον Ποιητή της, ενώ με τους φυσικούς νόμους που αφορούν καθένα είδος, παιδαγωγεί τον άνθρωπο προς την αρετή. Οι λόγοι λοιπόν αναγνωρίζονται στη συνοχή της μονιμότητας καθενός είδους, ενώ οι νόμοι φαίνονται στην ταυτότητα της φυσικής ενέργειας του κάθε είδους. Όταν όμως δε μελετάμε αυτά με τη νοερή δύναμη που έχομε μέσα μας, τότε και την Αιτία των όντων αγνοούμε και είμαστε προσκολλημένοι σε όλα τα παρά φύση πάθη.

7. Ο θείος λόγος μας συμβουλεύει να προσφέρομε δώρα στο Θεό, για να μας δείξει πόσο άπειρη είναι η θεία αγαθότητα, και σαν να μη μας έχει δώσει τίποτα εκ των προτέρων, δέχεται τις εισφορές από εμάς σαν δώρα και αποδίδει την εισφορά ολόκληρη σ' εμάς. Με αυτό δείχνει ότι είναι μεγάλη και ανέκφραστη η αγαθότητα του Θεού προς εμάς, αφού δέχεται ως δικά μας τα δικά Του που εμείς του προσφέρομε και ομολογεί ότι μας τα οφείλει, σαν να μην είναι δικά Του.

8. Ο άνθρωπος κατανοώντας τους πνευματικούς λόγους των ορατών, μαθαίνει ότι υπάρχει κάποιος Δημιουργός όσων βλέπομε, δεν εξετάζει όμως πως είναι Αυτός, γιατί τούτο είναι ανέφικτο. Γιατί η κτίση, όπως τη βλέπομε, μας δίνει να καταλάβομε ότι υπάρχει Δημιουργός, όχι όμως και πως είναι.

9. Οργή Θεού είναι η οδυνηρή αίσθηση εκείνων που παιδαγωγούνται από το Θεό. Και γίνεται οδυνηρή αίσθηση όταν έρχονται αθέλητοι πόνοι, με τους οποίους ο Θεός οδηγεί πολλές φορές το νου, που φουσκώνει για την αρετή και τη γνώση του, σε συστολή και ταπείνωση· έτσι παραχωρεί ν' αποκτήσει επίγνωση του ίδιου του εαυτού του και συναίσθηση της ασθένειάς του. Κι όταν τη

συναισθανθεί, αποβάλλει τη μάταιη έπαρση της καρδιάς του.

10. Οργή Κυρίου είναι το σταμάτημα της χορηγίας των θείων χαρισμάτων, η οποία γίνεται σε κάθε νου που μετεωρίζεται στα υψη και καυχιέται για τα καλά που του έδωσε ο Θεός, σαν να είναι δικά του.

11. Ο κάθε γνωστικός και φιλόσοφος νους κατέχει και την Ιουδαία και την Ιερουσαλήμ· την Ιουδαία ως πρακτική φιλοσοφία, ενώ την Ιερουσαλήμ ως θεωρητική μυσταγωγία. Όταν λοιπόν με τη θεία χάρη ο φιλόθεος νούς αποκρούει στην πράξη και τη θεωρία κάθε δύναμη που είναι ενάντια στην αρετή και τη γνώση και αναδειχθεί τέλειος νικητής των πονηρών πνευμάτων, δεν αποδώσει όμως την πρέπουσα ευχαριστία στο Θεό που είναι αίτιος της νίκης, αλλά υπερηφανευτεί και νομίσει τον εαυτό του αίτιο του όλου κατορθώματος, τότε επειδή δεν ανταπέδωσε στο Θεό τις ευεργεσίες που του έκανε, δέχεται όχι μόνον αυτός την οργή της εγκαταλείψεως από το Θεό, να ξεσπά επάνω του, αλλά και η Ιουδαία και η Ιερουσαλήμ(Β΄ Παρ. 32, 25), δηλαδή η έξη της πράξεως και της θεωρίας. Και αμέσως, κατά παραχώρηση Θεού, από τη μια επαναστατούν εναντίον της πρακτικής αρετής τα πάθη της ατιμίας και μολύνουν την μέχρι τότε καθαρή συνείδηση· κι από την άλλη, συμπλέκονται με τη θεωρία των όντων οι ψεύτικες έννοιες και διαστρέφουν τη μέχρι τότε σωστή γνώση. Γιατί εκείνον που υπερηφανεύεται για την πρακτική αρετή, τον περιμένει η ατιμία των παθών κι εκείνον που επαίρεται για τη γνώση, τον αφήνει η δίκαιη κρίση του Θεού να σφάλλει γύρω από την αληθινή θεωρία.

12. Υπάρχει μέσα στα όντα κατά θεία πρόνοια θεϊκός αληθινά κανόνας και νόμος που επιτρέπει, εκείνοι που φάνηκαν αγνώμονες για τα καλά που έλαβαν, να τιμωρούνται με τα αντίθετά τους, για να γίνουν ευγνώμονες και την πείρα από αυτά να την κάνουν επίγνωση της θείας δυνάμεως που κατορθώνει τα καλά. Τούτο για να μην παραχωρηθεί από την πρόνοια να έχομε ανίκητη την οίηση για τα κατορθώματα και γλιστρήσομε στην αντίθεη υπερηφάνεια, νομίζοντας ότι η αρετή και η γνώση είναι κτήμα δικό μας από τη φύση μας και όχι μεταγενέστερο απόκτημα με τη δύναμη της χάρης. Οπότε θα φανεί ότι μεταχειριζόμαστε το καλό για τη δημιουργία του κακού, κι ακόμα ότι αυτά, με τα οποία έπρεπε να συσφιχθεί περισσότερο και να μείνει ασάλευτη μέσα μας η θεία επίγνωση, να γίνονται —όπως δεν έπρεπε— αιτία να περιπέσομε στην άγνοιά της.

13. Γνωρίζομε ότι η πρόνοια που συγκρατεί τα όντα ενυπάρχει σ’ αυτά ως θείος κανόνας και νόμος. Αυτή, κατά δίκαιη κρίση, εκείνους που φάνηκαν αχάριστοι απέναντι στο Θεό για τα άφθονα αγαθά που τους έδωσε, τους παιδαγωγεί με τη στέρηση των αγαθών ώστε να γίνουν ευγνώμονες, και με τα αντίθετά τους οδηγεί σε συναίσθηση και αναγνώριση Αυτού που χαρίζει τα καλά. Γιατί η οίηση για την αρετή, όταν μένει ατιμώρητη, γεννά το νόσημα της υπερηφάνειας που κάνει την προαίρεση του ανθρώπου να είναι αντίθετη με το Θεό.

14. Εκείνος που νομίζει ότι έφτασε στο άκρο της αρετής, δεν θα ζητήσει διόλου πλέον την πηγαία Αιτία που παρέχει τα καλά, γιατί περιόρισε τη δύναμη της επιθυμίας στον εαυτό του μόνο, και τον όρο της σωτηρίας του, εννοώ το Θεό, τον χάνει από τον εαυτό του. Εκείνος όμως που συναισθάνεται τη φυσική φτώχεια του στα καλά, δε σταματά να τρέχει βιαστικά προς εκείνον που μπορεί να αναπληρώσει τις ελλείψεις του.

15. Εκείνος που κατάλαβε ότι η αρετή είναι απεριόριστη, δεν παύει ποτέ να τρέχει προς αυτή, πρώτα για να μη χάσει την αρχή και το τέλος της αρετής, δηλαδή το Θεό, περιορίζοντας την κίνηση της επιθυμίας του γύρω από τον εαυτό του, και δεύτερο, μην τυχόν, χωρίς να το αντιληφθεί, νομίσει ότι έφτασε στην τελειότητα και ξεπέσει από το αληθώς Ον, προς το Οποίο βιάζεται να φτάσει κάθε αγωνιστής.

16. Στο νου που υψηλοφρονεί, δίκαια επέρχεται οργή, δηλαδή εγκατάλειψη, όπως ειπώθηκε· παραχώρηση δηλαδή να ενοχλείται από τους δαίμονες κατά τη θεωρία, για να συναισθανθεί την φυσική ασθένειά του και να γνωρίσει καλά τη θεία δύναμη και χάρη που τον σκεπάζει και κατορθώνει κάθε αγαθό, και τέλος να ταπεινωθεί και να απομακρύνει εντελώς το αλλόκοτο και παρά φύση υπερήφανο φρόνημα, ώστε να μην επέλθει σ’ αυτόν η άλλη οργή, η αφαίρεση δηλαδή των χαρισμάτων που του δόθηκαν, αφού θα έχει ταπεινωθεί και θα έχει έρθει σε συναίσθηση

Εκείνου που χορηγεί τα καλά.

17. Εκείνος που με το πρώτο είδος της οργής, δηλαδή της εγκαταλείψεως, δε σωφρονίστηκε, ώστε να έρθει σε ταπείνωση, θεωρώντας την δάσκαλο της θεογνωσίας, αυτός δέχεται το δεύτερο είδος της οργής, η οποία του αφαιρεί την ενέργεια των χαρισμάτων και τον αφήνει έρημο από τη δύναμη που τον φρουρούσε πρωτύτερα. Γιατί λέει ο Θεός για τον αχάριστο Ισραήλ: «Θα αφαιρέσω το περίφραγμά του και θα παραδοθεί στη διαρπαγή, θα χαλάσω τον τοίχο του και θα καταπατηθεί· θα εγκαταλείψω το αμπέλι μου και δε θα κλαδευτεί ούτε θα σκαφτεί· θα μείνει χέρσο και θα γεμίσει αγκάθια και θα δώσω διαταγή στα σύννεφα να μη βρέξουν πάνω του»(Ησ. 5, 5-6).

18. Η αναισθησία για τη στέρηση των αρετών είναι κατήφορος προς την ασέβεια. Γιατί εκείνος που συνήθισε για τις ηδονές της σάρκας να παρακούει το Θεό, θα φτάσει και να τον αρνηθεί όταν δοθεί αφορμή, και θα προτιμήσει τη ζωή της σάρκας αντί το Θεό, τις ηδονές της οποίας θεωρεί καλύτερες από τα θελήματα του Θεού.

19. Όταν νομίσομε με οποιοδήποτε τρόπο ότι κάτι έπαθε ο νούς, τότε να πιστέψομε ότι με το νου αυτό, σύμφωνα με το φυσικό τους λόγο, συμπάσχουν οπωσδήποτε τόσο η πρακτική, όσο και η θεωρητική του δύναμη. Γιατί δεν μπορεί να πάθει κάτι το υποκείμενο και να μην πάσχουν εκείνα που βρίσκονται μέσα σ' αυτό. Υποκείμενο εννοώ το νου, γιατί αυτός δέχεται την αρετή και τη γνώση. Μέσα σ' αυτό εννοώ ότι βρίσκεται η πράξη και η θεωρία, οι οποίες ακολουθούν το νου. Γι' αυτό και όταν πάσχει ο νούς, συμπάσχουν οπωσδήποτε και αυτές, έχοντας την όποια κίνησή του ως αρχή της δικής τους μεταβολής.

20. Κάθε θεοφιλής και ενάρετος άνθρωπος, όπως ο Εζεκίας, που με τη γνώση έχει ζωστεί δύναμη κατά των δαιμόνων, μπορεί ν' αντιμετωπίσει επίθεση των πονηρών πνευμάτων που διεξάγουν αοράτως εναντίον του νοερό πόλεμο, και να δεχτεί με την προσευχή του άγγελο σταλμένο από το Θεό, εννοώ λόγο ανώτερης σοφίας, και να συντρίψει και να διασκορπίσει όλο το στράτευμα του διαβόλου(Β΄ Παρ. 32, 20-21). Αν αυτός δεν αναγνωρίσει το Θεό ως αίτιο αυτής της νίκης και σωτηρίας, αλλά αποδώσει όλη τη νίκη στον εαυτό του, τότε δεν ανταπέδωσε στο Θεό σύμφωνα με τη δωρεά Του(Β΄ Παρ. 32, 25), και δεν εξίσωσε τις ευχαριστίες με το μέγεθος της σωτηρίας, ούτε έδειξε ευγνωμοσύνη ανάλογη με την ευεργεσία Εκείνου που τον έσωσε.

21. Ας φωτίσομε το νου με τα θεία νοήματα και ας λαμπρύνομε το σώμα με τους τρόπους των πιο θείων λόγων που νοήσαμε, κάνοντάς το λογικό εργαστήριο αρετής με την αποβολή των παθών. Γιατί τα έμφυτα πάθη του σώματος, όταν τα κυβερνά το λογικό, είναι αδιάβλητα· όταν όμως κινούνται χωρίς το λογικό, γίνονται διαβλητά. Πρέπει λοιπόν να αποβάλομε τα πάθη που έχουν έμφυτη κίνηση, αλλά που δε γίνεται πολλές φορές σύμφωνα με τη φύση η χρήση τους, γιατί δεν την κυβερνά το λογικό.

22. Καθένας που υπερηφανεύτηκε για τα χαρίσματα που έλαβε, και υψηλοφρόνησε σαν να μην τα έλαβε από το Θεό(Α΄ Κορ. 4, 7), δέχεται δίκαια επάνω του την οργή, με το να παραχωρεί ο Θεός στο διάβολο να τον πολεμήσει νοερά και να ταράξει κατά την πράξη τους τρόπους της αρετής, και να θολώσει κατά τη θεωρία τους διαυγείς λόγους της γνώσεως. Έτσι θα μάθει την ασθένειά του και θα αναγνωρίσει τη μόνη δύναμη που καταπολεμεί μέσα μας τα πάθη. Κι αφού μετανοήσει και ταπεινωθεί, απορρίπτοντας τον κομπασμό της οιήσεως, και το Θεό θα εξιλεώσει, και την οργή που έρχεται στους αμετανόητους θ' αποφύγει, η οποία αφαιρεί τη χάρη που φρουρεί την ψυχή και αφήνει έρημο τον αχάριστο νου.

23. Οργή σωτήρια είναι η παραχώρηση από το Θεό να πολεμείται ο υπερήφανος νους με τα πάθη από τους δαίμονες. Έτσι μαθαίνει, καθώς πάσχει με ατιμία επειδή κόμπαζε για τις αρετές του, ποιος είναι εκείνος που τις δίνει, ή απογυμνώνεται από αυτές που δεν είναι δικές του, αλλά που νόμιζε ότι τις έχει ο ίδιος χωρίς να τις λάβει από το Θεό.

24. Μακάριος πράγματι είναι εκείνος ο νους που πέθανε με τρόπο αξιέπαινο για όλα τα όντα. Για τα αισθητά με την απόθεση της ενέργειας των αισθήσεων, ενώ για τα νοητά με την παύση της νοερής κινήσεως. Σημείωσε ότι επαινετό θάνατο του νου εννοεί την προαιρετική αποδέσμευση από όλα τα όντα, ύστερα από την οποία ο νούς δέχεται τη ζωή της θείας χάρης, όπου παίρνει ως

ανταπόδοση αντί των όντων, τον Αίτιο των όντων με τρόπο που δεν μπορεί να εννοηθεί.

25. Μακάριος είναι εκείνος που ένωσε την πράξη με το κατά φύση αγαθό, και τη θεωρία με την κατά φύση αλήθεια. Γιατί κάθε πράξη γίνεται για το αγαθό, και κάθε θεωρία επιζητεί τη γνώση για χάρη της αλήθειας μόνο. Όταν αυτά ολοκληρωθούν, τίποτε απολύτως δε θα υπάρχει πιά που να επηρεάζει την πρακτική ικανότητα της ψυχής, ούτε να τραυματίζει οδυνηρά τη θεωρητική της ικανότητα με άσχετα θεωρήματα. Η ψυχή θα έχει πάει πια πολύ πέρα από ό,τι υπάρχει και από ό,τι νοείται και θα έχει εισδύσει στον ίδιο το Θεό, τον μόνο που είναι αγαθός και αληθινός και βρίσκεται πάνω από κάθε ουσία και κάθε νόηση.

26. Τέλος της πρακτικής αρετής είναι, λένε, το αγαθό. Η ολοκλήρωσή του οφείλεται στη θεία ενέργεια που οδηγεί προς αυτή το λογικό της ψυχής με τη σύμφωνη με τη φύση χρήση του θυμού και της επιθυμίας· σ' αυτήν συνηθίζει να φανερώνεται το «καθ' ομοίωσιν» κάλλος. Η δε αλήθεια είναι, λένε, το τέλος της θεωρητικής φιλοσοφίας. Αυτή είναι η αδιαίρετη και ενιαία γνώση όλων όσα αφορούν το Θεό, προς την οποία κατευθύνεται ο καθαρός νους, αφού σβήσει από τον εαυτό του εντελώς την κρίση που βασίζεται στην αίσθηση. Στη γνώση αυτή φανερώνεται απαραποίητα το αξίωμα της θείας εικόνας.

27. Κανείς δεν μπορεί να δοξάζει αληθινά το Θεό, αν δεν αγιάσει το σώμα του με τις αρετές και δεν καταφωτίσει την ψυχή του με τις γνώσεις. Γιατί η ενάρετη διάθεση είναι το πρόσωπο του θεωρητικού νου, το οποίο στρέφεται σαν σε ουρανό προς το ύψος της αληθινής γνώσεως.

28. Μακάριος είναι εκείνος που γνωρίζει ότι με όλους εμάς ως όργανα, ο Θεός πραγματοποιεί την πράξη και τη θεωρία, την αρετή και τη γνώση, τη νίκη και τη σοφία, την αγαθότητα και την αλήθεια, χωρίς εμείς να προσφέρομε τίποτε, εκτός από την καλή μας προαίρεση. Αυτήν είχε ο μέγας Ζοροβάβελ σχετικά με τα πιό πάνω, κι έλεγε προς το Θεό: «Ευλογημένος είσαι, που μου έδωσες σοφία, και ομολογώ, Θεέ των πατέρων μας, ότι από Σένα προέρχεται η νίκη, και από Σένα η σοφία· σε Σένα ανήκει η δόξα κι εγώ είμαι δικός Σου δούλος»(Α΄Έσδρ. 4, 59-60). Πράγματι, ως ευγνώμων δούλος ανέθεσε τα πάντα στο Θεό που του χάρισε τα πάντα, από τον Οποίο είχε λάβει τη σοφία, και σε Αυτόν που ήταν Θεός των πατέρων ομολογούσε τη δύναμη των αγαθών που του χάρισε, τα οποία όπως είπαμε, είναι ένωση νίκης και σοφίας, αρετής και γνώσεως, πράξεως και θεωρίας, αγαθότητας και αλήθειας. Γιατί αυτές οι αρετές ενωμένες μαζί αστραποβολούν μια δόξα και λάμψη Θεού.

29. Όλα τα κατορθώματα των Αγίων ήταν ολοφάνερα χαρίσματα του Θεού, και κανένας δεν είχε απολύτως τίποτε, παρά μόνο αυτό το αγαθό που του είχε δοθεί από τον Κύριο το Θεό, και που ήταν ανάλογο με το μέτρο της ευγνωμοσύνης και αγάπης εκείνου που το δεχόταν. Και είχε εκείνα μόνο, όσα θέλησε να του δωρίσει ο Κύριος.

30. Ο νους που κατευθύνει την αρετή και τη γνώση και είναι αποφασισμένος να απαλλάξει την ψυχή από την κακή δουλεία των παθών, λέει: «Υπερισχύουν οι γυναίκες, υπερνικά όμως η αλήθεια»(Α΄Έσδρ. 3, 10). Γυναίκες εννοεί τις θεοποιητικές αρετές, από τις οποίες αποτελείται η αγάπη που ενώνει τους ανθρώπους με το Θεό και μεταξύ τους· αυτή αρπάζει την ψυχή μακριά απ' όλα όσα εξουσιάζονται από τη γένεση και τη φθορά, ακόμη και από τις νοητές πάνω απ' αυτά ουσίες, και την συνδέει σε μια ερωτική ένωση με το Θεό, όσο είναι δυνατό στην ανθρώπινη φύση, και δημιουργεί μυστικά την αμόλυντη και θεία συμβίωση. Αλήθεια πάλι εννοεί τη μόνη και μία Αιτία των όντων, την αρχή και τη βασιλεία και τη δύναμη και τη δόξα, από την οποία και για την οποία όλα έγιναν και γίνονται, και από την οποία και μέσω της οποίας όλα συγκρατούνται στο είναι, και για χάρη της οποίας εκδηλώνεται από τους φιλόθεους κάθε επιμέλεια και κίνηση.

31. Λέγοντας παραπάνω, «οι γυναίκες», υποδήλωσε το τέλος των αρετών, την αγάπη, η οποία είναι η αμείωτη ηδονή όσων μετέχουν στο φύσει αγαθό που επιθυμούν, και η αδιάσπαστη ένωση με αυτό. Λέγοντας «αλήθεια» υποδήλωσε το πέρας κάθε γνώσεως και κάθε αντικειμένου γνώσεως, προς το οποίο, σαν αρχή και τέλος όλων των όντων, έλκονται γενικώς όλες οι φυσικές κινήσεις. Γιατί η αρχή και Αιτία των όλων, ως Αλήθεια, τα νικά όλα από τη φύση της και έλκει προς τον εαυτό της την κίνηση των όντων.

32. Η αλήθεια από τη φύση της εμφανίζεται ως ένα και μόνο, κατά την απόλυτη απουσία των πολλών, καλύπτοντας τις γνωστικές δυνάμεις όλων όσα μπορούν να νοήσουν και να νοηθούν, επειδή η υπερούσια ύπαρξή της είναι πάνω απ’ όσα νοούν και όσα νοούνται. Και επειδή περικλείει με άπειρη δύναμη τα άκρα της αρχής και του τέλους των όντων, έλκει προς τον εαυτό της κάθε κίνηση όλων. Και σε άλλους παρέχει ολοφάνερη γνώση της χάρης που στερήθηκαν, ενώ σε άλλους δωρίζει με ανέκφραστη αίσθηση την επίγνωση της αγαθότητας που επιθυμούσαν, ολοκάθαρη με τη μετοχή σ’ αυτήν.

33. Ο νους είναι όργανο της σοφίας, ενώ το λογικό, της γνώσεως. Η φυσική εσωτερική βεβαιότητα του νου και του λογικού είναι όργανο της πίστεως που συγκροτείται με τη σοφία και τη γνώση. Η φυσική φιλανθρωπία είναι όργανο του χαρίσματος των ιαμάτων. Γιατί κάθε χάρισμα θεϊκό, έχει μέσα μας το επιτήδειο και κατάλληλο δεκτικό του όργανο σαν δύναμη ή έξη ή διάθεση. Παράδειγμα· εκείνος που καθάρισε το νου του από κάθε φαντασία αισθητών, δέχεται σοφία. Εκείνος που έκανε το λογικό κύριο των έμφυτων παθών, εννοώ του θυμού και της επιθυμίας, δέχεται γνώση. Εκείνος που έχει την ακλόνητη βεβαιότητα με το νου και το λογικό σχετικά με τα θεία, δέχεται την πίστη που μπορεί να κάνει τα πάντα. Κι εκείνος που κατόρθωσε τη φυσική φιλανθρωπία, αφού ξερίζωσε τελείως τη φιλαυτία του, δέχεται χαρίσματα ιαμάτων.

34. Ο καθένας από εμάς ανάλογα με την πίστη του(Ρωμ. 12, 6) έχει και τις εκδηλώσεις της ενέργειας του Αγίου Πνεύματος. Ώστε ο καθένας είναι ταμίας της χάρης για τον εαυτό του. Και ποτέ —αν σκέφτεται σωστά— δε θα φθονήσει άλλον που προοδεύει στα χαρίσματα, αφού από αυτόν εξαρτάται η διάθεση που δέχεται τα θεϊκά αγαθά.

35. Αιτία της διανομής των θεϊκών αγαθών είναι το μέτρο της πίστεως του καθενός. Γιατί ανάλογος με την πίστη μας είναι ο βαθμός της προθυμίας μας να πράττομε. Εκείνος λοιπόν που πράττει, ανάλογα με την πράξη δείχνει και το μέτρο της πίστεώς του, και δέχεται όσο πίστεψε το μέτρο της χάρης. Εκείνος που δεν πράττει, ανάλογα με την απραξία του φανερώνει και το μέτρο της απιστίας του και δέχεται, όσο απίστησε, τη στέρηση της χάρης. Επομένως δεν κάνει καλά ο φθονερός να φθονεί εκείνους που κατορθώνουν την αρετή, αφού σαφώς από αυτόν εξαρτάται, κι όχι από άλλον, η επιλογή μέσω της πίστεως και των έργων του, να δεχτεί τη χάρη που έρχεται κατά το μέτρο της πίστεως.

36. Εκείνος που έχει έρωτα προς τα καλά, κατά θεία πρόνοια σπεύδει θεληματικά προς τη χάρη της θεώσεως μέσω των λόγων της σοφίας. Εκείνος που δεν έχει τέτοιον έρωτα, κατά δίκαιη κρίση του Θεού απομακρύνεται χωρίς να θέλει από την κακία μέσω τρόπων παιδαγωγίας. Ο πρώτος, ως φιλόθεος, θεώνεται από την πρόνοια· ο δεύτερος δεν αφήνεται με την παιδαγωγική τιμωρία να έρθει ως φιλόυλος σε καταδίκη. Γιατί ο Θεός, ως αγαθός, με λόγους σοφίας περιποιείται τους πρόθυμους, ενώ με παιδαγωγικούς τρόπους θεραπεύει εκείνους που είναι δυσκίνητοι στην αρετή.

37. Η πραγματική πίστη είναι αλήθεια που συνέχει και συγκρατεί όλα και δεν περιέχει ψεύδος. Η αγαθή συνείδηση φέρνει τη δύναμη της αγάπης, γιατί δεν τη βαρύνει καμιά παράβαση εντολής.

38. «Και θα αναπαυτούν —λέει— σ’ αυτόν επτά πνεύματα: το πνεύμα της σοφίας, το πνεύμα της συνέσεως, το πνεύμα της γνώσεως, το πνεύμα της επιστήμης, το πνεύμα της βουλής, το πνεύμα της ισχύος, το πνεύμα του φόβου του Θεού»(Ησ. 11, 2-3). Ιδιαίτερα γνωρίσματα αυτών των πνευματικών χαρισμάτων είναι: του φόβου, η αποβολή των κακών της ισχύος, η πραγμάτωση των αγαθών της βουλής, η διάκριση των αντιθέτων της επιστήμης, η ανόθευτη πληροφορία για ό,τι οφείλομε· της γνώσεως, η ενεργητική κατανόηση των θείων λόγων των αρετών· της συνέσεως, η καθολική συγκατάθεση της ψυχής προς όσα κατανοήθηκαν· της σοφίας, η ακατανόητη ένωση με το Θεό. Κατ’ αυτή, η επιθυμία του Θεού γίνεται για τους άξιους απόλαυση του Θεού, η οποία με τη μετοχή στο Θεό θεώνει αυτόν που μετέχει και τον κάνει εξηγητή της θείας μακαριότητας κατά την αέναη και μυστική προβολή και κοινοποίηση των θείων μυστηρίων σε όσους έχουν ανάγκη.

39. Το πνεύμα του φόβου του Θεού είναι αποχή από τη διάπραξη των κακών· το πνεύμα της ισχύος είναι η πρόθυμη ορμή και κίνηση προς εργασία των εντολών· το πνεύμα της βουλής είναι η έξη της διακρίσεως σύμφωνα με την οποία πράττομε με λόγο τις θείες εντολές και αποχωρίζομε τα

καλύτερα από τα χειρότερα· το πνεύμα της επιστήμης είναι η σωστή πληροφορία των τρόπων που πράττομε τις αρετές, που όταν ενεργούμε σύμφωνα μ’ αυτή, δεν πέφτομε έξω στην ορθή κρίση του λογικού· το πνεύμα της γνώσεως είναι η κατανόηση των εντολών και των λόγων τους, σύμφωνα με τους οποίους υπάρχουν οι τρόποι των αρετών· το πνεύμα της συνέσεως είναι η συγκατάθεση στους τρόπους και στους λόγους των αρετών, ή κυριολεκτικότερα, η μεταβολή με την οποία γίνεται ανάμιξη των φυσικών δυνάμεων με τους τρόπους και τους λόγους των εντολών· το πνεύμα της σοφίας είναι η ανάβαση προς την Αιτία των πιό πνευματικών λόγων των εντολών και η ένωση μ’ Αυτή. Κατά την ένωση αυτή, με τρόπο άγνωστο, εισαγόμαστε γενικά στους λόγους των όντων που υπάρχουν στο Θεό —όσο είναι δυνατό στους ανθρώπους—, και από την καρδιά μας, σαν από πηγή που αναβλύζει, προσφέρομε με διάφορους τρόπους στους ανθρώπους την αλήθεια που υπάρχει στα πάντα.

40. Από εκείνα που είναι στο Θεό μακριά και σ’ εμάς κοντά, ανεβαίνομε διαδοχικά και με τάξη στα πρώτα, που είναι μακριά από μας και κοντά στο Θεό. Από την αποχή των κακών λόγω φόβου, προχωρούμε με την ισχύ στην εργασία των αρετών από αυτήν, στη διάκριση της βουλής· από τη διάκριση, στην έξη των αρετών, δηλαδή την επιστήμη· από την έξη των αρετών, στη γνώση των λόγων αυτών των αρετών· από αυτή, στην έξη που μας μεταβάλλει σύμφωνα με τους λόγους των αρετών που γνωρίσαμε, δηλαδή τη σύνεση· από αυτήν τέλος, στην απλή και ακριβή θεωρία της αλήθειας που βρίσκεται σε όλα. Από αυτήν ξεκινώντας, θα προσφέρομε πολλούς και ποικίλους ευσεβείς λόγους για την αλήθεια από τη σοφή θεωρία των αισθητών όντων και των νοητών ουσιών.

41. Το καλό που είναι πρώτο κατά την ενέργειά του σ’ εμάς, δηλαδή το φόβο, ο λόγος της Γραφής το απαρίθμησε τελευταίο, επειδή είναι αρχή της σοφίας. Από τον φόβο ξεκινούμε και ανεβαίνομε στο τέλος της σοφίας, τη σύνεση, ύστερα από την οποία πλησιάζομε το Θεό, έχοντας μόνο τη σοφία να μεσιτεύει για την ένωσή μας μ’ Αυτόν. Γιατί δεν είναι δυνατό να επιτύχει τη σοφία εκείνος που διά μέσου του φόβου και των λοιπών ενδιαμέσων χαρισμάτων δεν αποτίναξε τελείως από πάνω του το μόλυσμα της άγνοιας και τη σκόνη της κακίας. Γι’ αυτό η τάξη της Γραφής τοποθέτησε τη σοφία κοντά στο Θεό και το φόβο κοντά σ’ εμάς, για να μάθομε τον κανόνα και το νόμο της σωστής τάξεως.

42. Ανεβαίνοντας λοιπόν μ’ αυτά τα μάτια της πίστεως, δηλαδή με τους φωτισμούς, συναγόμαστε στη θεία μονάδα της σοφίας. Αποκαθιστούμε τη διαίρεση των χαρισμάτων που έγινε για χάρη μας, μέσα στην Αιτία τους, με τις επιμέρους κατακτήσεις των αρετών. Δεν παραλείπομε τίποτε από εκείνα που είπαμε —με τη βοήθεια του Θεού— για να μην κάνομε την πίστη μας, αμελώντας σιγά-σιγά, τυφλή και αόμματη, χωρίς δηλαδή τους φωτισμούς του Πνεύματος μέσω των έργων, και κολαστούμε δίκαια στους άπειρους αιώνες, γιατί τυφλώσαμε μέσα μας, όσο εξαρτιόταν από μας, τα θεια μάτια της πίστεως.

43. Καθένας που με την απραξία των εντολών τύφλωσε μέσα του αυτά τα μάτια της πίστεως, είναι οπωσδήποτε άξιος καταδίκης, και δεν έχει πλέον το Θεό να τον επιβλέπει. Αν δηλαδή ο θείος λόγος αποκαλεί «οφθαλμούς Κυρίου»(Δευτ. 11, 12) τις ενέργειες του Πνεύματος, εκείνος που δεν ανοίγει αυτά τα μάτια με την εργασία των εντολών, δεν έχει το Θεό να τον επιβλέπει. Γιατί ο Θεός, όπως είναι εύλογο, από τη φύση Του δεν επιβλέπει με άλλα μάτια τους ανθρώπους, αφού βέβαια ακτίνα της θείας οράσεως είναι ο φωτισμός μας που συνοδεύει την αρετή.

44. Η σοφία είναι μονάδα, και φαίνεται αδιαίρετη στις αρετές που πηγάζουν από αυτή. Γίνεται νοητή με τις ενέργειες των αρετών σαν ένα, και πάλι μέ τις αποκαταστάσεις σ’ αυτήν των αρετών που απ’ αυτήν προέρχονται, αποδεικνύεται απλή μονάδα, όταν εμείς που για χάρη μας προοδεύει με την επιτυχία κάθε μιας αρετής, ανεβαίνομε με κάθε αρετή και συναγόμαστε σ’ αυτήν.

45. Εκείνος που δεν εργάζεται τα θεία προστάγματα της πίστεως, έχει πίστη τυφλή. Γιατί αν τα προστάγματα του Θεού είναι φως(Ησ. 126, 9), γίνεται φανερό ότι είναι χωρίς θεϊκό φως εκείνος που δεν πράττει τα θεία προστάγματα, αλλά περιφέρει κούφια και χωρίς περιεχόμενο τη θεία κλήση.

46. Κανένας από όσους αμαρτάνουν δεν μπορεί να έχει συνήγορο της αμαρτίας τήν ασθένεια τής

σάρκας. Η ένωση με το Θεό Λόγο θεράπευσε όλη την ανθρώπινη φύση με την κατάργηση της κατάρας, στερώντας από δικαιολογία την προσκόλληση της προαιρέσεώς μας στα πάθη. Γιατί η θεότητα του Λόγου με την παντοτινή κατά χάρη παρουσία της σε όσους πιστεύουν σ' Αυτόν, μαραίνει ολωσδιόλου το νόμο της αμαρτίας που βρίσκεται στη σάρκα.

47. Εκείνος που με την πίστη και την αγάπη στο Θεό νίκησε τις παράλογες επιθυμίες ή κινήσεις των παρά φύση παθών, βγαίνει έξω από την περιοχή κι αυτού του φυσικού νόμου και μεταφέρεται ολόκληρος στη χώρα των νοητών, συνελευθερώνοντας και το συγγενικό κατά φύση μαζί με όλα όσα έχει αποκτήσει, από τη δουλεία στον εχθρό.

48. Όταν η γνώση δεν χαλιναγωγείται κατά την πράξη από το φόβο του Θεού, προκαλεί έπαρση, πείθοντας αυτόν που επαίρεται γι' αυτήν να παρουσιάζει σάν δικό του ό,τι έχει δανειστεί και να συλλέγει τη λογική γνώση με στόχο τον έπαινό του. Κι όταν η πράξη που αυξάνει μαζί με το θείο πόθο δεν ενδιαφέρεται για τη γνώση που είναι πέρα απ' ό,τι πρέπει να πραχθεί, κάνει ταπεινόφρονα τον πρακτικό, γιατί τον συμμαζεύει στα όρια των λόγων της δυνάμεώς του.

49. Ουράνια κατοικία είναι η απαθής έξη της αρετής και η γνώση που δεν περιέχει κανένα στοιχείο πλάνης που να την υπονομεύει.

50. Τέλος της μονάδας που κινήθηκε είναι η μυριάδα, και αρχή μυριάδας που δεν κινήθηκε, η μονάδα· γιατί αρχή κάθε τέλους είναι η ακινησία του, και τέλος κάθε αρχής είναι η συμπλήρωση της κινήσεώς της. Έτσι και η πίστη είναι φυσική αρχή των αρετών, και τέλος έχει την συμπλήρωση του αγαθού μέσω των αρετών. Και το κατά φύση αγαθό, ως τέλος των αρετών, έχοντας αρχή την πίστη, προς αυτήν συνάγεται με ενδιάθετη κίνηση. Γιατί η πίστη είναι ενδιάθετο αγαθό, ενώ το αγαθό είναι πραγματοποιημένη πίστη. Πιστός από τη φύση Του και αγαθός είναι ο Θεός(Ματθ. 19, 17). Πιστός, ως πρώτο αγαθό· αγαθός, ως έσχατο επιθυμητό. Αυτά από κάθε άποψη είναι μεταξύ τους το ίδιο, και με κανένα τρόπο, παρά μόνο θεωρητικά, δε διαιρούνται το ένα από το άλλο λόγω της κινήσεως όσων αρχίζουν από Αυτόν και καταλήγουν σ' Αυτόν. Άρα η μυριάδα, που συμβολίζει το έσχατο επιθυμητό, περικλείει τέλεια την επιθυμία εκείνων που κινούνται προς αυτό. Και η μονάδα, που είναι σύμβολο του πρώτου αγαθού, δίνει την τέλεια βάση εκείνων που ξεκινούν από αυτό.

51. Πρώτη απάθεια είναι η τέλεια αποχή από τα έμπρακτα κακά, η οποία παρατηρείται στους αρχαρίους. Δεύτερη, η τέλεια αποβολή από τη διάνοια των λογισμών της συγκαταθέσεως στα κακά, η οποία γίνεται σ' εκείνους που επιδιώκουν έλλογα την αρετή. Τρίτη, η τέλεια ακινησία της επιθυμίας προς τα πάθη· αυτή υπάρχει σ' εκείνους που βλέπουν νοερά μέσω των σχημάτων των ορατών τους λόγους τους. Τέταρτη απάθεια είναι η πλήρης κάθαρση και αυτής της ψιλής φαντασίας, η οποία γίνεται σ' εκείνους που με τη γνώση και τη θεωρία έκαναν το νου τους καθαρό και διαφανή καθρέφτη του Θεού. Εκείνος λοιπόν που καθάρισε τον εαυτό του από την ενέργεια των παθών, ελευθερώθηκε από τη διανοητική συγκατάθεση σ' αυτά, σταμάτησε να κινείται προς τα πάθη με την επιθυμία του, και έκανε το νου του αμόλυντο και από την ψιλή φαντασία των παθών, έχοντας και τις τέσσερις γενικές απάθειες, βγήκε έξω από την ύλη και τα υλικά και τρέχει να φτάσει το νοερό και θεϊκό και ειρηνικό τέρμα των νοητών.

52. Πρώτη απάθεια εννοεί την κίνηση του σώματος που μένει ανέπαφη από την ενεργητική αμαρτία. Δεύτερη, την τέλεια αποβολή από την ψυχή των εμπαθών λογισμών, με την οποία μαραίνεται ολωσδιόλου η κίνηση των παθών της πρώτης απάθειας, καθώς δεν έχει να τη διεγείρουν σε ενέργεια οι εμπαθείς λογισμοί. Τρίτη, την τέλεια ακινησία της επιθυμίας προς τα πάθη, για την οποία συμβαίνει και η δεύτερη απάθεια που συνίσταται στην καθαρότητα των λογισμών. Τέταρτη απάθεια εννοεί την τέλεια απόθεση από τη διάνοια όλων των αισθητών φαντασιών, από την οποία δημιουργήθηκε η τρίτη που δεν έχει τις φαντασίες των αισθητών να μορφοποιούν σ' αυτή τις εικόνες των παθών.

53. Σε κάθε πρακτικό, το λογικό και η διάνοια μοχθούν σαν υπηρέτης και υπηρέτρια, επινοώντας και δημιουργώντας τους τρόπους της πρακτικής αρετής και αντιπαρατάσσοντας κατά κάποιο τρόπο όλη τους τη δύναμη κατά των πονηρών πνευμάτων που αντιστρατεύονται στην πρακτική άσκηση.

Όταν όμως ολοκληρώσουν την πρακτική φιλοσοφία, την οποία υποδήλωσε ο αριθμός των έξι ετών —γιατί έχει λεχθεί ότι ο αριθμός έξι σημαίνει την πρακτική φιλοσοφία—, τότε αφήνονται ελεύθεροι(Δευτ. 15, 12), και το λογικό και η διάνοια, για να πάνε στην πνευματική φιλοσοφία, δηλαδή ν' ασχολούνται με τη θεωρία των λόγων των όντων που είναι συγγενικοί τους.

54. Αλλοεθνής υπηρέτης και υπηρέτρια είναι ο θυμός και η επιθυμία, τους οποίους βάζει για πάντα κάτω από το ζυγό(Λευϊτ. 25, 44-46) του λογικού ο θεωρητικός νους με τη δύναμη της ανδρείας και της σωφροσύνης, για να υπηρετούν τις αρετές· και δε δίνει καθόλου σ' αυτούς ελευθερία, μέχρις ότου ο νόμος του πνεύματος απορροφήσει το νόμο της φύσεως, όπως καταπίνεται ο θάνατος της δύστυχης σάρκας από την άπειρη ζωή(Β΄ Κορ. 5, 4). θα φανερωθεί έτσι καθαρά ολόκληρη η εικόνα της άναρχης Βασιλείας, η οποία θα έχει με τη μίμηση όλη τη μορφή του Πρωτοτύπου. Όταν φτάσει εκεί ο θεωρητικός νους, αφήνει ελεύθερο το θυμό και την επιθυμία, μεταβάλλοντας την μέν επιθυμία στην άδολη ηδονή του θείου έρωτα και στο αμόλυντο θέλγητρο, το δε θυμό σε πνευματικό ζήλο και φλογερή ακατάπαυστη κίνηση και σε μανία γεμάτη σωφροσύνη.

55. Εικόνα της άναρχης βασιλείας είναι η σταθερότητα του νου σχετικά με την αληθινή γνώση και η αφθαρσία της αισθήσεως σχετικά με την αρετή, όταν η ψυχή και το σώμα είναι συνδεδεμένα μεταξύ τους μόνο με το θείο νόμο του Πνεύματος κατά την πνευματική μεταβολή της αισθήσεως σε νου. Στην κατάσταση αυτή τα διαπερνά συνεχώς η αεικίνητη και ζωντανή ενέργεια του λόγου και απουσιάζει ολότελα κάθε ανομοιότητα προς το θείο.

56. Η ηδονή λένε πως είναι επιθυμία που ενεργείται, αν βέβαια είναι παρόν αυτό που αυτή θεώρησε αγαθό. Ο θυμός είναι μια κίνηση μανίας που μελετούμε, ενώ η μανία είναι θυμός που ενεργείται. Εκείνος λοιπόν που υπόταξε στο λογικό αυτές τις δυνάμεις, θα δει να μεταβάλλεται η επιθυμία του σε ηδονή κατά την άχραντη ένωση της ψυχής με το θείο μέσω της χάρης, ενώ ο θυμός σε καθαρή φλόγα που θα φρουρεί αυτή την ηδονή και σε μανία φρόνιμη που θα αποσπά τελείως από τα όντα τη δύναμη που θέλγει την έφεση της ψυχής. Έως ότου λοιπόν ζει μέσα μας ο κόσμος και η εκούσια σχέση της ψυχής προς τα υλικά, δεν πρέπει να δίνομε ελευθερία σ' αυτές τις δυο δυνάμεις, μην τυχόν αναμιχθούν με τα αισθητά σαν ομόφυλοί τους, πολεμήσουν την ψυχή και τη συλλάβουν, αιχμαλωτισμένη από τα πάθη, όπως κατέλαβαν παλιά την Ιερουσαλήμ οι Βαβυλώνιοι(Δ΄ Βασ. 25, 4). Γιατί ο λόγος της Γραφής, με τον αιώνα κατά τον οποίο ο Νόμος όριζε να μένουν στη δουλεία οι αλλόφυλοι υπηρέτες(Λευιτ. 25, 44-46), υποδήλωσε την προαιρετική σχέση της ψυχής προς τον κόσμο τούτο, δηλαδή προς την παρούσα ζωή, φανερώνοντας τα νοούμενα με την ιστορική διήγηση.

57. Το κακό έχει αρχή· αρχή του είναι η παρά φύση κίνηση εκ μέρους μας. Το αγαθό όμως δεν έχει αρχή· γιατί υπάρχει πριν από κάθε αιώνα και χρόνο το αγαθό από τη φύση του. Το αγαθό είναι νοητό, το οποίο μόνο πρέπει να νοούμε. Το κακό δεν είναι νοητό, το οποίο μόνο δεν πρέπει να νοούμε. Το αγαθό μπορεί να εκφραστεί, και αυτό μόνο πρέπει να λέμε. Επίσης το αγαθό γίνεται· γιατί αν και από τη φύση του είναι αγένητο, ανέχεται από φιλανθρωπία να γίνεται από μας κατά χάρη, για να οδηγεί στη θέωση όσους το πράττομε και το λέμε. Το αγαθό το κάνομε, και μάλιστα αυτό μόνο πρέπει να γίνεται. Το κακό δεν το κάνομε, και αυτό μόνο πρέπει να μη γίνεται. Το κακό είναι φθαρτό, γιατί ακριβώς η φύση του κακού είναι φθορά, και δεν έχει καθόλου και καμιά ύπαρξη. Το αγαθό είναι άφθαρτο, γιατί υπάρχει πάντοτε και δεν παύει ποτέ να υπάρχει, και φρουρεί όλους όσοι το αποκτούν. Αυτό λοιπόν το αγαθό, το ζητούμε με το λογιστικό· το ποθούμε με το επιθυμητικό· με το θυμικό το φυλάγομε ασύλητο· με την αίσθηση το κρατούμε με γνώση καθαρό και χωριστό από τα αντίθετά του· με τη φωνή το λέμε και το κάνομε φανερό σ' όσους το αγνοούν και με την παραγωγή το αυξάνομε, ή καλλίτερα, εμείς αυξανόμαστε μ' αυτό.

58. Ο θεωρητικός νους που βασιλεύει πάνω στα νοήματα και θεάματα των όντων και πάνω στις κινήσεις τους, πρέπει να είναι σε μια κατάσταση άγονη ως προς την κακία, δηλαδή μήτε να συλλαμβάνει καθόλου, μήτε να γεννά την κακία. Στηριγμένος σ' αυτά πρέπει να κινείται γύρω από τη θεωρία, μη τυχόν, κάνοντας πνευματικά την εξέταση των όντων, πέσει ασυναίσθητα στην εξουσία κάποιου πονηρού πνεύματος από εκείνα που νοθεύουν την αγνή μελέτη της καρδιάς με κάποιο αισθητό πράγμα.

59. Εκείνος που έχει προσβληθεί από κενοδοξία για την αρετή του ή τη γνώση του, αυτός

τρέφοντας μάταια σαν τον Αβεσαλώμ τα μαλλιά της οιήσεως, επιδεικνύει τον ηθικό βίο του επιτηδευμένο και μεικτό, σαν διπλής καταγωγής ημίονο, για να εξαπατά όσους τον βλέπουν. Και πετώντας εξαιτίας του στα σύννεφα, πιστεύει ότι θα υποτάξει τον πνευματικό του πατέρα που τον γέννησε με τη διδασκαλία του λόγου, θέλοντας, όλη τη δόξα της αρετής και της γνώσεως που έχει ο πνευματικός του πατέρας από το Θεό,σαν υπερήφανος που είναι να την τραβήξει με τυραννικό τρόπο στον εαυτό του. Βγαίνοντας όμως αυτός στο πλάτος της πνευματικής θεωρίας της φύσεως για τον λογικό πόλεμο υπέρ της αλήθειας, και επειδή η αίσθησή του είναι ακόμη ζωντανή, πιάνεται στο δάσος από την κοσμική βελανιδιά των υλικών θεαμάτων, έχοντας την ίδια την κούφια οίηση σαν δεσμό θανάτου να τον κρεμάει ανάμεσα στον ουρανό και στη γή(Β΄ Βασ. 18, 9). Γιατί ο κενόδοξος δεν έχει γνώση που να τον έλκει σαν ουρανός από την οίηση που τον σέρνει προς τα κάτω· ούτε πάλι έχει γη, εννοώ τη βάση της πράξεως που στηρίζεται στην ταπείνωση, η οποία να τον έλκει κάτω από κει που τον ανεβάζει η έπαρση. Αυτόν, από φιλανθρωπία, τον πενθεί και πεθαμένο ο διδάσκαλος που τον γέννησε(Β΄ Βασ. 18, 33) πνευματικά, ως φιλόθεος και μιμούμενος το Θεό, γιατί δε θέλει τον θάνατο του αμαρτωλού, όσο το να μετανοήσει και να ζήσει(Ιεζ. 33, 11).

60. Αρχή και τέλος της σωτηρίας του καθενός είναι η σοφία, η οποία αρχίζει γεννώντας πρώτα το φόβο(Παρ. 9, 10), και έπειτα, καθώς τελειοποιείται, δημιουργώντας τον πόθο. Ή μάλλον, αυτή γίνεται για μας κατ' οικονομία στην αρχή φόβος για να κόψει από την κακία τον εραστή της· και στο τέλος γίνεται για τον εαυτό της πόθος, για να γεμίσει με χαρά εκείνους που αντάλλαξαν τα πάντα με τη συμβίωση μαζί της.

61. Η σοφία είναι και φόβος για εκείνους που δεν την επιθυμούν, που γίνεται με την αποφυγή στέρηση· είναι και πόθος που τον βρίσκομε σαν έξη απολαυστικής ενέργειας σ' εκείνους που την αγαπούν. Γιατί η σοφία, ελευθερώνοντας με την απειλή της κολάσεως τον άνθρωπο από τα πάθη, προκαλεί φόβο, αλλά δημιουργεί και πόθο, με την απόκτηση των αρετών συνηθίζοντας το νου να βλέπει τα μέλλοντα.

62. Κάθε εξομολόγηση κάνει ταπεινή την ψυχή. Η μία εξομολόγηση τη διδάσκει ότι δικαιώθηκε με τη χάρη του Θεού, και η άλλη ότι είναι ένοχη ενώπιον του Θεού για αμαρτίες από τη ράθυμη προαίρεσή της.

63. Δύο σκοπούς έχει η εξομολόγηση. Ο ένας είναι να ευχαριστήσομε το Θεό για τα αγαθά που μας έχει χαρίσει. Ο άλλος γίνεται για έλεγχο και εξέταση εκείνων που κακώς πράξαμε. Γιατί εξομολόγηση λέγεται και η απαρίθμηση των θείων ευεργεσιών μ' ευχαριστία απ' όσους ευεργετήθηκαν, αλλά και η φανέρωση των σφαλμάτων τους από τους ενόχους. Και οι δύο τρόποι φέρνουν ταπείνωση. Γιατί και εκείνος που ευχαριστεί για τα καλά και εκείνος που εξετάζει τον εαυτό του για τα κακά που έπραξε, ταπεινώνονται. Ο πρώτος κρίνει τον εαυτό του ανάξιο για τα καλά που του έδωσε ο Θεός· ο δεύτερος παρακαλεί να λάβει την άφεση των αμαρτιών του.

64. Το πάθος της υπερηφάνειας αποτελείται από δύο άγνοιες, και δύο άγνοιες ενωμένες μαζί αποτελούν μια φρόνηση συγκεχυμένη. Γιατί υπερήφανος είναι μόνο εκείνος που αγνόησε και τη θεία βοήθεια και την ανθρώπινη ασθένεια. Άρα λοιπόν υπερηφάνεια είναι στέρηση θείας και ανθρώπινης γνώσεως. Γιατί με δύο αρνήσεις των αληθινών άκρων, γίνεται μία και ψεύτικη κατάφαση.

65. Η κενοδοξία είναι απομάκρυνση από το θείο σκοπό και μετάβαση σε άλλο σκοπό, διαφορετικό από το θείο. Κενόδοξος δηλαδή είναι εκείνος που εργάζεται την αρετή για χάρη της δικής του δόξας και όχι του Θεού, και με τους κόπους του εξαγοράζει τους ανυπόστατους επαίνους των ανθρώπων.

66. Ο ανθρωπάρεσκος ενδιαφέρεται μόνο για την εξωτερική συμπεριφορά, και βέβαια και για τους λόγους του κόλακα. Θέλει με τη συμπεριφορά να κλέβει την όραση, και με τον κόλακα την σκοή εκείνων που ευχαριστούνται ή και καταπλήσσονται μόνο απ' όσα ακούνε και όσα βλέπουν και που μόνον με την αίσθηση ορίζουν την αρετή. Λέμε λοιπόν ότι ανθρωπαρέσκεια είναι η επίδειξη που κάνει κάποιος της δήθεν αρετής του με πράξεις και λόγους.

67. Υποκρισία είναι η προσποίηση φιλίας· ή το μίσος που καλύπτεται με ψεύτικο σχήμα φιλίας· ή η έχθρα που εκδηλώνεται με μορφή συμπάθειας· ή ο φθόνος που μιμείται την αγάπη· ή ο βίος που

στολίζεται με πλαστή κι όχι αληθινή αρετή· ή είναι προσποίηση δικαιοσύνης που διατηρείται μόνο από την ιδέα ότι υπάρχει· ή απάτη που φαίνεται σαν αλήθεια, την οποία μεταχειρίζονται εκείνοι που μιμούνται την πανουργία του φιδιού με τους ύπουλους τρόπους τους.

68. Η αιτία των όντων και των αγαθών που υπάρχουν σ' αυτά είναι ο Θεός. Εκείνος λοιπόν που επαίρεται για την αρετή του ή τη γνώση του και δεν επεκτείνει την επίγνωση της ασθένειάς του σ' όλο το μήκος της κατά χάρη αρετής και προκοπής του, αυτός οπωσδήποτε δεν ξέφυγε το κακό της υπερηφάνειας. Εκείνος που για δική του δόξα κάνει το καλό, αυτός προτιμά τον εαυτό του από το Θεό και έχει διαπεραστεί από το καρφί της κενοδοξίας. Εκείνος που πράττει ή μιλάει για την αρετή για να τον δούν οι άνθρωποι, αυτός θεώρησε ανώτερη την ανθρώπινη αναγνώριση από τη θεϊκή και ασθενεί από το πάθος της ανθρωπαρέσκειας. Εκείνος που μόνο χρωμάτισε ύπουλα τα ήθη του με τη σεμνότητα της αρετής για να εξαπατήσει τους άλλους και σκεπάζει την πονηρή του προαίρεση με το φαινομενικό σχήμα της ευλάβειας, αυτός εξαγοράζει την αρετή με το δόλο της υποκρισίας. Αυτός λοιπόν σε άλλα πράγματα έστρεψε το σκοπό των έργων του, και όχι προς την Αιτία τους.

69. Κανένας από τους πονηρούς δαίμονες δεν εμποδίζει ποτέ την προθυμία του εναρέτου, αλλά μάλλον περιορίζει με δόλο τις ελλείψεις των αρετών και υπαγορεύει την επίταση τους προθυμούμενος μαζί με τον αγωνιστή· θέλει να κάνει τον ασκητή να στρέψει όλη του την έγνοια στον εαυτό του και αφού χάσει το σωστό μέτρο της μεσότητας, χωρίς να καταλάβει να βαδίζει σε άλλο τέρμα από εκείνο που σκόπευε.

70. Οι δαίμονες ούτε τη σωφροσύνη μισούν, ούτε τη νηστεία αποστρέφονται, ούτε τη διανομή των χρημάτων, ούτε τη φιλοξενία, ούτε την ψαλμωδία, ούτε την ιερή ανάγνωση, ούτε τον ησυχαστικό βίο, ούτε την πιο υψηλή διδασκαλία, ούτε τη χαμαικοιτία, ούτε την αγρυπνία, ούτε όλα όσα χαρακτηρίζουν τον κατά Θεόν βίο, έως ότου συγκλίνουν σ' αυτούς ο σκοπός και η αιτία των αγαθών αυτών πράξεων.

71. Τους άλλους δαίμονες, αφού ο ασκητής τους νικήσει ίσως γρηγορότερα, αποφεύγει τη βλάβη που προέρχεται από αυτούς. Εκείνους όμως τους δαίμονες που φαίνονται ότι συνεργάζονται στο δρόμο της αρετής και ότι θέλουν να κτίζουν μαζί του και αυτόν το ναό του Κυρίου, ποιος άραγε νούς από τους πολύ υψηλούς μπορεί να τους καταλάβει, χωρίς το λόγο που είναι ζωντανός και δραστικός και εισχωρεί βαθιά ως το σημείο να διαχωρίζει την ψυχή από το πνεύμα(Εβρ. 4, 12-13), δηλαδή να διακρίνει ποια έργα και ποιά νοήματα είναι ψυχικά, δηλαδή φυσικές εκδηλώσεις και κινήσεις της αρετής, και ποιά είναι πνευματικά, δηλαδή είναι υπέρ φύση και αποτελούν γνωρίσματα του Θεού, δίνονται όμως στην ανθρώπινη φύση κατά χάρη από το Θεό; Ο Λόγος μπορεί ν' αναγνωρίζει αν οι αρθρώσεις και οι μυελοί, δηλαδή οι πνευματικοί λόγοι και οι τρόποι της αρετής, είναι συνταιριασμένοι αρμονικά ή όχι αρμονικά· και διακρίνει τις ενθυμήσεις και τις έννοιες των καρδιών, δηλαδή τις αφανείς μέσα στο βάθος σχέσεις με όσα αναφέρθηκαν, και τις αόρατες αιτίες τους μέσα στην ψυχή. Για τον Λόγο δεν υπάρχει κάτι κρυφό μέσα μας, που νομίζομε ότι του διαφεύγομε· είναι όλα ανεξαιρέτως φανερά, και όσα πράξαμε και όσα σκεφτήκαμε, ακόμη κι εκείνα που θα πράξομε και θα σκεφτούμε.

72. Διαχωρισμό της ψυχής από το πνεύμα εννοεί τη διαφορά της προελεύσεως των αρετών είναι εκείνες των οποίων τους λόγους έχομε εκ φύσεως μέσα μας, και εκείνες που δίνει το πνεύμα, των οποίων δεχόμαστε δωρεάν τη χάρη. Αυτές, κρίνοντάς τις, τις διαστέλλει καθαρά ο Λόγος.

73. Ενθυμήσεις και έννοιες τις οποίες διακρίνει ο Λόγος, λέει ότι είναι οι σχέσεις τις ψυχής προς τους θείους λόγους και λογισμούς, και οι αιτίες αυτών των σχέσεων. Γιατί η ενθύμηση κινεί τη μνήμη, στοιχείο της οποίας είναι η σχέση· ενώ η έννοια αποβλέπει στο τέρμα, το οποίο χαρακτηρίζει ως αιτία.

74. Αν ο Θεός ουσιαστικά είναι γνώση, και πριν από κάθε γνώση προηγείται νους, στον οποίο και υπόκειται αυτή εκ φύσεως, άρα ο Θεός είναι πάνω από τη γνώση, γιατί και από κάθε νου —στον οποίο υπόκειται εκ φύσεως οποιαδήποτε γνώση— είναι ανώτερος υπεράπειρες φορές.

75. Ποιος άραγε είναι εκείνος ο οποίος, αν δεν έχει ένοικο το θείο λόγο στο βάθος της καρδιάς του, θα μπορέσει να αποφύγει τις κρυφές πανουργίες της υποκρισίας των δαιμόνων εναντίον μας; Πώς

θα μπορέσει να σταθεί ολομόναχος με τον εαυτό του, χωρίς καμιά σχέση με αυτούς, και να οικοδομήσει το ναό του Κυρίου, όπως ο μέγας Ζοροβάβελ και ο Ιησούς και οι άρχοντες των φυλών, που φώναζαν ξεκάθαρα και με μεγάλη φωνή στους απατεώνες δαίμονες της υπερηφάνειας και της κενοδοξίας και της ανθρωπαρέσκειας και της υποκρισίας: «Δεν θα οικοδομήσομε εμείς και σεις από κοινου το ναό στον Κύριο το Θεό μας· εμείς μόνοι μας θα οικοδομήσομε στον Κύριο του Ισραήλ»; Γιατί πρέπει να ξέρει ότι η σχέση με αυτούς επιφέρει την καταστροφή και τον αφανισμό όλης της οικοδομής και σωριάζει κάτω όλη τη χάρη της ευπρέπειας των θείων αφιερωμάτων.

76. Κανένας δεν μπορεί, αν έχει κάποιον από τους δαίμονες που είπαμε ως συνεργάτη στην αρετή, να οικοδομήσει ναό στον Κύριο. Γιατί δεν έχει σαν σκοπό των έργων του το Θεό, στον Οποίο ατενίζοντας τη φέρνει σε πέρας, αλλά το πάθος που μέσω αυτής προκαλεί.

77. Οι δαίμονες που μας πολεμούν με την έλλειψη, είναι αυτοί που διδάσκουν την πορνεία, τη μέθη, τη φιλαργυρία και το φθόνο. Εκείνοι που μας πολεμούν με την υπερβολή, είναι εκείνοι που διδάσκουν την οίηση, την κενοδοξία και την υπερηφάνεια, και μέσω των δεξιών μας παραδίνουν κρυφά στα αριστερά.

78. Στα πονηρά πνεύματα, τα οποία μας προσβάλλουν αοράτως με πλαστή πνευματική φιλία και κρυφά θέλουν να μας προκαλέσουν διά μέσου του αγαθού το θάνατο της αμαρτίας, και γι’ αυτό μας λένε: «ας οικοδομήσομε μαζί σας το ναό του Κυρίου σας», μακάρι εμείς να απαντούσαμε πάντοτε: «Δε θα οικοδομήσομε εμείς και σεις από κοινού το ναό στον Κύριο το Θεό μας· εμείς μόνοι μας θα οικοδομήσομε στον Κύριο του Ισραήλ». Εμείς μόνοι μας, γιατί αφού ελευθερωθήκαμε και ξεφύγαμε από τα πονηρά πνεύματα που μας πολεμούν με την έλλειψη της αρετής, δεν θέλομε φουσκώνοντας με τις υπερβολές μας να ξαναπιαστούμε και να πέσομε μια πτώση πολύ χειρότερη από την πρώτη. Στην πρώτη είχαμε εύκολη ελπίδα επιστροφής μας, αφού συγχωρεθούμε λόγω της αδυναμίας μας· στη δεύτερη όμως, ή δεν έχομε καθόλου ελπίδα, ή θα είναι δύσκολη, γιατί γινόμαστε μισητοί με την υπερηφάνειά μας και προσπαθώντας από το δεξιό να κάνομε κάτι ακόμη δεξιότερο. Και πάλι όμως δεν είμαστε μόνοι μας· έχομε τους αγίους αγγέλους βοηθούς στο καλό, ή μάλλον τον ίδιο το Θεό, που μας φανερώνει τον εαυτό Του με τα έργα της δικαιοσύνης και οικοδομεί εμάς ναό άγιο για τον εαυτό Του, ελεύθερο από κάθε πάθος.

79. Όρος της αρετής είναι η κατ’ επίγνωση ένωση της ανθρώπινης ασθένειας με τη θεία δύναμη. Εκείνος λοιπόν που περιορίζει τον εαυτό του στην ασθένεια της φύσεώς του, δεν έφτασε στον όρο της αρετής και γι’ αυτό πέφτει σε αμαρτίες, αφού δεν έλαβε τη δύναμη που ενισχύει την ασθένεια της φύσεως. Εκείνος πάλι που αντί για τη θεία δύναμη παρουσιάζει με αυθάδεια την ασθένειά του σαν δύναμη, αυτός προσπέρασε τον όρο της αρετής και γι’ αυτό δε συναισθάνεται ότι αμαρτάνει, αφού το κατώτερο το έκανε γι’ αυτόν ανώτερο. Γιατί νομίζει αρετή το αμάρτημα. Συγχωρείται λοιπόν πιο πολύ εκείνος που περιόρισε τον εαυτό του μέσα στην ανθρώπινη ασθένεια και από αμέλειά του ξέπεσε από την αρετή, παρά εκείνος που αντί για τη θεία δύναμη προβάλλει τη δική του ασθένεια σαν δύναμη για την εκτέλεση όσων πρέπει να γίνουν, κι έτσι προκάλεσε την έκπτωσή του από την αρετή μάλλον από αυθάδεια.

80. Επειδή έχει γραφεί: «Η δέηση του δικαίου, όταν ενεργοποιείται, έχει μεγάλη δύναμη»(Ιακ. 5, 16), γνωρίζω ότι αυτή ενεργοποιείται κατά δύο τρόπους. Ο ένας τρόπος είναι όταν εκείνος που έρχεται στο Θεό προσφέρει τη δέηση μαζί με τα έργα των εντολών, ώστε να μην ξεπέφτει η δέηση με κούφιο λόγο μόνο και αδειανό ήχο της φωνής και να μένει άπραγη και ανυπόστατη, αλλά να εμψυχώνεται και να γίνεται ενεργός και ζωντανή με τα έργα των θείων εντολών. Γιατί υπόσταση της προσευχής και της δεήσεως είναι ολοφάνερα η εκπλήρωση των εντολών με τις αρετές· τότε η δέηση του δικαίου είναι ισχυρή και κατορθώνει τα πάντα, καθώς ενεργοποιείται με τις εντολές. Ο άλλος τρόπος είναι όταν εκείνος που έχει ανάγκη από την προσευχή του δικαίου, πράττει τα έργα της προσευχής, διορθώνοντας τον προηγούμενο βίο του και κάνοντας ισχυρή τη δέηση του δικαίου, καθώς θα την δυναμώνει με την καλή πολιτεία του.

81. Κανένα όφελος δεν έχει από τη δέηση του δικαίου εκείνος που έχει την ανάγκη της, εφόσον ευχαριστείται περισσότερο στα αμαρτήματα παρά στις αρετές. Γιατί και ο μέγας Σαμουήλ λυπόταν για τον Σαούλ που αμάρτανε, αλλά δεν μπόρεσε να εξιλεώσει το Θεό, καθώς δεν είχε σύμμαχο της

λύπης του την πρέπουσα διόρθωση του Σαούλ. Γι’ αυτό ο Θεός σταματώντας το δούλο Του από το [ανώφελο] αυτό πένθος, του είπε: «Ως πότε θα πενθείς για τον Σαούλ; Εγώ τον έκρινα ανάξιο να βασιλεύει πλέον στον Ισραήλ»(Α’ Βασ. 15, 35· 16, 1).

82. Και πάλι ο συμπαθέστατος Ιερεμίας δεν εισακούεται, όταν προσεύχεται για χάρη του λαού των Ιουδαίων που έμενε στην πλάνη των δαιμόνων· δεν ενίσχυε την προσευχή του η επιστροφή των άθεων Ιουδαίων από την πλάνη τους. Γι’ αυτό και ο Θεός τον εμπόδισε να προσεύχεται μάταια και του είπε: «μην προσεύχεσαι γι’ αυτό το λαό και μην απαιτείς από εμένα να τον ελεήσω· μην προσεύχεσαι και μην έρθεις άλλο σ’ έμενα για χάρη τους, γιατί δε θα σε ακούσω»(Ιερ. 7, 16).

83. Είναι πράγματι πολύ μεγάλη ανοησία, για να μην πω παραφροσύνη, να ζητεί τη σωτηρία του μέσω της προσευχής των δικαίων, εκείνος που αισθάνεται ευχαρίστηση μέσα του με τους λογισμούς και τις επιθυμίες του, και να ζητεί συγχώρηση για εκείνα που καυχιέται ενώ μολύνεται κάνοντάς τα θεληματικά. Εκείνος που έχει ανάγκη από τη δέηση του δικαίου, πρέπει να μην την αφήνει να γίνεται ανενεργός και ακίνητη, αν πράγματι μισεί τα πονηρά, αλλά να την κάνει ενεργό και ισχυρή και να της δίνει φτερά με τις αρετές του, ώστε να φτάνει σ’ Εκείνον που μπορεί να δώσει τη συγχώρηση των αμαρτιών.

84. Έχει μεγάλη δύναμη η δέηση του δικαίου που ενεργοποιείται είτε από τον δίκαιο που την κάνει, είτε από κείνον που ζητά από τον δίκαιο να την κάνει. Όταν ενεργοποιείται από τον δίκαιο, δίνει σ’ αυτόν παρρησία ενώπιον Εκείνου που μπορεί να εκπληρώσει τα αιτήματα των δικαίων. Κι όταν από κείνον που τη ζητεί από το δίκαιο, τον απομακρύνει από την πρωτυτερινή του κακία και μεταβάλλει προς την αρετή την προαίρεσή του.

85. Ο Απόστολος είπε: «Γι’ αυτό να χαίρεστε, έστω και αν χρειαστεί να λυπηθείτε τώρα λίγο με διάφορους πειρασμούς»(Α΄ Πέτρ. 1, 6). Πώς γίνεται να λυπάται κανείς λόγω πειρασμών και να μπορεί να χαίρεται για κείνο που λυπάται;

86. (Απόκριση.) Ο λόγος της αλήθειας θεωρεί ότι η λύπη είναι δύο ειδών. Η μία δημιουργείται μέσα στην ψυχή χωρίς να φαίνεται, ενώ η άλλη στην αίσθηση και είναι φανερή. Η πρώτη περιλαμβάνει όλο το βάθος της ψυχής που το δέρνει η συνείδηση με το μαστίγιό της· η δεύτερη περιορίζει όλη την αίσθηση που από το βάρος των οδυνηρών μαζεύεται από το φυσικό της άπλωμα. Η πρώτη είναι το τέλος της ηδονής της αισθήσεως, ενώ η άλλη είναι το τέλος της ψυχικής χαράς· ή μάλλον η μία είναι αποτέλεσμα των προαιρετικών παθών της αισθήσεως, ενώ η άλλη, των αθέλητων παθημάτων που δοκιμάζει η αίσθηση.

87. Λύπη κατά τη γνώμη μου είναι μια κατάσταση στερημένη από ηδονές. Τη στέρηση των ηδονών την προξενεί η επιφορά των πόνων. Πόνος είναι καθαρά η έλλειψη ή η υποχώρηση μιας φυσικής έξεως. Έλλειψη της φυσικής έξεως είναι πάθος της δυνάμεως που αποτελεί το φυσικό υπόβαθρο της έξεως. Το πάθος της δυνάμεως που έχει κατά φύση η έξη είναι ο τρόπος της φυσικής ενέργειας κατά την κακή χρήση του. Κακή χρήση του τρόπου ενέργειας είναι η κίνηση της δυνάμεως προς το αφύσικο και κατώτερο.

88. Η λύπη της ψυχής είναι το τέλος της ηδονής της αισθήσεως, γιατί από την ηδονή γίνεται η λύπη της ψυχής· όπως και της ψυχικής ηδονής τέλος είναι η κατά σάρκα λύπη, γιατί η ευφροσύνη της ψυχής γίνεται λύπη της σάρκας.

89. Η λύπη είναι δύο ειδών. Η μία είναι η λύπη της αισθήσεως που δημιουργείται κατά τη στέρηση των σωματικών ηδονών, ενώ η άλλη είναι του νου και συμβαίνει από στέρηση των αγαθών της ψυχής. Δύο ειδών είναι και οι πειρασμοί· άλλοι θεληματικοί, άλλοι αθέλητοι. Οι θεληματικοί είναι πατέρες της σωματικής ηδονής και γεννήτορες της ψυχικής λύπης. Γιατί μόνο η αμαρτία όταν διαπραχθεί, λυπεί την ψυχή. Οι αθέλητοι, οι οποίοι φανερώνονται στους απροαίρετους πόνους, είναι πατέρες της ψυχικής ηδονής και γεννήτορες της σωματικής λύπης της αισθήσεως.

90. Ο λόγος της αλήθειας, όπως θεωρεί ότι η λύπη είναι δύο ειδών, καθώς είπα, έτσι γνωρίζει ότι οι πειρασμοί εκδηλώνονται με δύο τρόπους. Ο ένας είναι σύμφωνος με τη γνώμη μας· ο άλλος αντίθετος μ’ αυτή. Ο πρώτος τρόπος είναι δημιουργός των θεληματικών ηδονών, ο δεύτερος

επιφέρει αθέλητους πόνους. Γιατί ο πειρασμός που είναι σύμφωνος με τη γνώμη μας δημιουργεί σαφώς τις κατά προαίρεση θεληματικές ηδονές, ενώ ο πειρασμός που έρχεται παρά τη γνώμη μας προκαλεί, όπως είναι φανερό, τους αθέλητους πόνους που δε συμφωνούν με την προαίρεσή μας. Ο πρώτος τρόπος είναι αίτιος της ψυχικής λύπης, ο δεύτερος της λύπης της αισθήσεως.

91. Ο πειρασμός που συμφωνεί με τη γνώμη του ανθρώπου, προκαλεί την ψυχική λύπη και σαφώς δημιουργεί την ηδονή της αισθήσεως. Ο πειρασμός που δε συμφωνεί με τη γνώμη του ανθρώπου, δημιουργεί την ψυχική ηδονή και τη λύπη της σάρκας.

92. Νομίζω ότι ο Κύριος και Θεός μας, όταν δίδασκε τους μαθητές Του πώς πρέπει να προσεύχονται, τους συμβούλεψε να εύχονται να αποφύγουν το είδος των πειρασμών που είναι σύμφωνοι με τη γνώμη μας, λέγοντας: «Και μη μας βάλεις σε πειρασμό»(Ματθ. 6, 13). Δηλαδή να προσεύχονται να μην εγκαταλειφθούν και δοκιμάσουν τους ηδονικούς και σύμφωνους με τη γνώμη μας και θεληματικούς πειρασμούς. Και ο μέγας Ιάκωβος, ο λεγόμενος αδελφός του Κυρίου, διδάσκοντας να μη διστάζουν μπροστά στο είδος των αθέλητων πειρασμών όσοι αγωνίζονται για χάρη της αλήθειας, λέει: «Θεωρήστε σαν την πιο μεγάλη χαρά, αδελφοί μου, το να πέσετε σε διάφορους πειρασμούς»(Ιακ. 1, 2-4)· δηλαδή σε πειρασμούς αθέλητους και παρά τη γνώμη μας, που φέρνουν πόνο. Αυτά τα φανερώνουν σαφώς, καθώς συμπληρώνουν, ο μεν Κύριος: «Αλλά γλύτωσέ μας από τον πονηρό», ο δε μέγας Ιάκωβος: «Γνωρίζοντας ότι η δοκιμασία της πίστεώς σας δημιουργεί υπομονή· και η υπομονή σας ας τελειοποιηθεί, για να είστε τέλειοι και ολοκληρωμένοι, χωρίς να σας λείπει τίποτε».

93. Ο Κύριος μας διδάσκει να προσευχόμαστε να αποφύγομε τους θεληματικούς πειρασμούς, γιατί προκαλούν ηδονή στη σάρκα και οδύνη στην ψυχή. Ο μέγας Ιάκωβος μας συμβουλεύει να χαιρόμαστε στους αθέλητους πειρασμούς, γιατί αφαιρούν την ηδονή της σάρκας και την οδύνη της ψυχής.

94. Τέλειος είναι εκείνος που πολεμά με την εγκράτεια τους θεληματικούς πειρασμούς και εγκαρτερεί με υπομονή στους αθέλητους. Ολοκληρωμένος είναι εκείνος που και την πράξη κατορθώνει με γνώση, αλλά και τη θεωρία όχι αποκομμένη από την πράξη.

95. Αφού η λύπη και η ηδονή μοιράζονται στην ψυχή και στην αίσθηση, εκείνος που φροντίζει για την ηδονή της ψυχής και υποφέρει με υπομονή τη λύπη της αισθήσεως, γίνεται δόκιμος και τέλειος και ολοκληρωμένος. Δόκιμος, γιατί απόκτησε την πείρα εκείνων που είναι αντίθετα κατά την αίσθηση. Τέλειος, γιατί πολεμά ανυποχώρητα εναντίον της λύπης και της ηδονής της αισθήσεως με την εγκράτεια και την υπομονή. Ολοκληρωμένος, γιατί φυλάει αλώβητες μέσα στη σταθερότητα της λογικής ταυτότητάς τους τις έξεις που πολεμούν τις αλληλομαχόμενες διαθέσεις της αισθήσεως. Έξεις εννοώ την πράξη και τη θεωρία, τις οποίες κρατά δεμένες μαζί κι αχώριστες τη μία από την άλλη· η πράξη να προβάλλει με τα έργα τη γνώση της θεωρίας, και η θεωρία να είναι θωρακισμένη με την αρετή όχι λιγότερο από το λόγο.

96. Εκείνος που έλαβε πείρα της λύπης και της ηδονής του σώματος, θα μπορούσε να ονομαστεί δοκιμασμένος, γιατί έλαβε πείρα των ευχάριστων και δυσάρεστων καταστάσεων που αναφέρονται στη σάρκα. Τέλειος είναι εκείνος που κατανίκησε την ηδονή και την οδύνη της σάρκας με τη δύναμη του λογικού. Και ολοκληρωμένος είναι εκείνος που διατήρησε αμετάβλητες με τη σφοδρότητα του θείου πόθου τις έξεις της πράξεως και της θεωρίας.

97. Η ψυχική λύπη είναι δύο ειδών. Η μία είναι για τα δικά μας αμαρτήματα, η άλλη για τα αμαρτήματα των άλλων. Αιτία της λύπης αυτής είναι σαφώς η ηδονή της αισθήσεως είτε αυτού που λυπάται, είτε εκείνων για τους οποίους λυπάται. Για να ακριβολογήσομε, δεν υπάρχει σχεδόν καμία αμαρτία στους ανθρώπους που δεν έχει ως αρχή της δημιουργίας της μια αλόγιστη σχέση της ψυχής με την αίσθηση για χάρη της ηδονής. Αιτία της ψυχικής ηδονής είναι φανερά η λύπη κατά την αίσθηση εκείνου που ευχαριστείται και χαίρεται για τις δικές του ή τις ξένες αρετές. Για την ακρίβεια, δεν υπάρχει σχεδόν αρετή στους ανθρώπους που δεν έχει ως αρχή της δημιουργίας της μια λογική αποστροφή της ψυχής προς την αίσθηση.

98. Χωρίς την εμπαθή σχέση της ψυχής με την αίσθηση, δεν υπάρχει στους ανθρώπους διόλου

αμαρτία. Και σε κάθε ψυχική λύπη, προηγείται σαρκική ηδονή.

99. Αληθινή γένεση αρετής είναι η εκούσια αποξένωση της ψυχής από τη σάρκα. Ευφραίνει πνευματικά την ψυχή εκείνος που δαμάζει τη σάρκα του με τους θεληματικούς κόπους.

100. Όταν η ψυχή αποκτήσει για χάρη της αρετής αποστροφή προς την αίσθηση, τότε η αίσθηση θα βρεθεί κατ' ανάγκην μέσα σε πόνους, γιατί δεν έχει πια δεμένη μαζί της με εκούσια σχέση την ψυχική δύναμη που νοεί τις ηδονές. Αντιθέτως, αποκρούει με ανδρεία την εξέγερση των ηδονών με την εγκράτεια, με την υπομονή μένει τελείως άκαμπτη στην επίθεση των παρά φύση και αθέλητων πόνων, δεν απομακρύνεται διόλου από τη θεοπρεπή αξία και δόξα της αρετής για χάρη ανυπόστατης ηδονής, και δεν πέφτει διόλου από το ύψος των αρετών από φροντίδα για τη σάρκα, για να την ανακουφίσει από τους πόνους εξαιτίας της αισθήσεως που υποφέρει. Αιτία της λύπης της αισθήσεως είναι η αποκλειστική ασχολία της ψυχής με όσα είναι σύμφωνα με τη φύση της. Την ηδονή της αισθήσεως τη θεμελιώνει φανερά η παρά φύση ενέργεια της ψυχής, και δεν μπορεί να έχει άλλη αρχή υπάρξεως, παρά την αποβολή όσων είναι σύμφωνα με τη φύση της ψυχής.

Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής

Διαφόρα κεφάλαια περί θεολογίας, οικονομίας, αρετής και κακίας

Έκτη εκατοντάδα

1. Η νοερή δύναμη της ψυχής είναι επινοητική. Αυτή όταν χωριστεί από τη σχέση της με την αίσθηση, στερεί τη σάρκα από τη φροντίδα να της εξασφαλίζει την ηδονή, όπως έκανε κατά τη θεληματική σχέση τους, και δε θέλει ούτε την οδύνη της σάρκας να παρηγορήσει, εξαιτίας της ολικής και αδιάκοπης αφιερώσεως της γνώμης στα θεία.

2. Ο νους και η αίσθηση έχουν αντίθετες φυσικές ενέργειες, γιατί τα αντικείμενά τους έχουν ακρότατη διαφορά και ετερότητα μεταξύ τους. Ο νους έχει ως αντικείμενά του τις νοητές και ασώματες υπάρξεις, που αντιλαμβάνεται εκ φύσεως την ουσία τους, ενώ η αίσθηση έχει ως αντικείμενα τις αισθητές και σωματικές φύσεις, τις οποίες και αυτή εκ φύσεως αντιλαμβάνεται.

3. Η απόρριψη από την ψυχή των φυσικών της ενεργειών γίνεται αρχή της ηδονής της αισθήσεως. Γιατί όταν η ψυχή καταγίνεται με τα αγαθά που ταιριάζουν στη φύση της, δεν υπάρχει η δύναμη που εφευρίσκει την ηδονή της αισθήσεως.

4. Όταν κατά τη θεωρία των ορατών το λογικό προχωρεί μπροστά από την αίσθηση, τότε η σάρκα στερείται όλη τη σύμφωνη με τη φύση της ηδονή, γιατί δεν έχει ασύδοτη την επιθυμία και λυμένη από τους λογικούς φραγμούς στην υπηρεσία των ηδονών. Γι’ αυτό και εξ ανάγκης, όταν επικρατεί μέσα μας το λογικό, βασανίζεται η σάρκα που του έχει υποδουλωθεί για χάρη της αρετής.

5. Όταν ο νους νομίσει ότι η αίσθηση είναι κατά φύση δική του δύναμη, τότε πλεγμένος με τις εξωτερικές μορφές των αισθητών, επινοεί τις σαρκικές ηδονές, καθώς δεν μπορεί να ξεπεράσει τη φύση των ορατών, γιατί έχει πιαστεί σε εμπαθή σχέση με την αίσθηση.

6. Δεν είναι δυνατόν ο νους να διαβεί προς τα συγγενή του νοητά χωρίς τη θεωρία των αισθητών που μεσολαβούν. Όμως η θεωρία αυτή είναι τελείως αδύνατο να γίνει χωρίς την αίσθηση που συνυπάρχει με το νου και κατά τη φύση συγγενεύει με τα αισθητά. Αν τώρα ο νούς, καθώς παρατηρεί τα ορατά, παραμείνει στις εξωτερικές μορφές τους, νομίζοντας ότι η αίσθηση που συνυπάρχει μ’ αυτόν είναι φυσική του ενέργεια, εύλογα ξεπέφτει από τα σύμφωνα με τη φύση του νοητά και αγκαλιάζει με τα δύο του χέρια, όπως λένε, τα αντίθετα με τη φύση του σώματα. Καθώς κυριαρχείται από αυτά αντίθετα με τη λογική, λόγω της ήττας του από την αίσθησή τους, γίνεται πρόξενος λύπης στην ψυχή με το να δέχεται συνεχείς μαστιγώσεις από τη συνείδηση, ενώ γίνεται ολοφάνερα δημιουργός της ηδονής της αισθήσεως και παχύνεται με τις επινοήσεις τρόπων να περιποιείται τη σάρκα. Αν όμως, καθώς παρατηρεί τα ορατά, διασπάσει αμέσως την αισθητή επιφάνειά τους και δει τους πνευματικούς λόγους των όντων καθαρούς από τα σχήματα που τους καλύπτουν, τότε προξενεί την ηδονή της ψυχής που δεν πιάστηκε κατά τη θεωρία από κανένα αισθητό, ενώ στην αίσθηση δημιουργεί λύπη, γιατί τη στέρησε απ’ όλα τα αισθητά που είναι σύμφωνα με τη φύση της.

7. Επειδή τη λύπη της ψυχής, δηλαδή τον πόνο —γιατί και τα δύο είναι το ίδιο— την προξενεί η ηδονή της αισθήσεως, ενώ τη λύπη της αισθήσεως, δηλαδή τον πόνο, τη δημιουργεί από τη φύση της η ηδονή της ψυχής, εύλογα εκείνος που επιθυμεί με ελπίδα τη ζωή του Θεού και Σωτήρα μας Ιησού Χριστού, η οποία φυλάγεται στους ουρανούς για να δοθεί μέσω της αναστάσεως των νεκρών ως κληρονομιά άφθαρτη και αμόλυντη και αμάραντη(Α΄ Πέτρ. 1, 4), έχει αγαλλίαση στην ψυχή του και χαρά ανεκλάλητη και ευφραίνεται ακατάπαυστα με την ελπίδα των μελλοντικών αγαθών, ενώ στη σάρκα και την αίσθηση έχει λύπη, δηλαδή τους πόνους και τις οδύνες που του προκαλούν οι διάφοροι πειρασμοί. Γιατί κάθε αρετή ακολουθούν ηδονή και πόνος. Πόνος στη σάρκα, γιατί στερείται τη μαλακή και φιλική αίσθηση. Ηδονή στην ψυχή, γιατί απολαμβάνει τους πνευματικούς λόγους καθαρούς από κάθε αισθητό.

8. Στην παρούσα ζωή —αυτό σημαίνει ο «τωρινός καιρός»—, ο νους ο οποίος λυπάται κατά σάρκα λόγω των πολλών πόνων που του προκαλούν οι πειρασμοί που του στέλνονται για χάρη της αρετής, πρέπει πάντοτε να έχει χαρά στην ψυχή και να ευχαριστείται από την ελπίδα των αιωνίων αγαθών, και ας κακοπαθεί η αίσθηση. «Γιατί, λέει ο θείος Απόστολος, δεν έχουν καμιά αξία τα παθήματα του τωρινού καιρού, αν συγκριθούν με τη δόξα που πρόκειται να φανερωθεί σε μας»(Ρωμ. 8, 18).

9. Η σάρκα ανήκει στην ψυχή, και όχι η ψυχή στη σάρκα· γιατί το χειρότερο ανήκει στο καλύτερο, και όχι το καλύτερο στο χειρότερο. Λόγω της παραβάσεως του Αδάμ ζυμώθηκε με τη σάρκα ο νόμος της αμαρτίας, ο οποίος είναι η ηδονή της αισθήσεως, την οποία ακολούθησε ως συνέπεια ο θάνατος της σάρκας με πόνους, που έχει επινοηθεί για την κατάργηση του νόμου της σάρκας. Γι' αυτό όποιος εννόησε ότι για την αμαρτία και για την κατάργησή της μπήκε στη μέση ο θάνατος, έχει πάντα χαρά στην ψυχή του, γιατί βλέπει να φεύγει με τους διαφόρους πόνους από τη σάρκα του ο νόμος της αμαρτίας, για να μπορέσει να δεχτεί τη μέλλουσα πνευματική και μακάρια ζωή. Αυτήν τη μακάρια ζωή δεν είναι δυνατόν ποτέ κανείς να την επιτύχει, αν πρωτύτερα στην παρούσα ζωή δεν αδειάσει σαν από ένα δοχείο ο νόμος της αμαρτίας από τη σάρκα κατά την προς αυτήν σχέση της προαιρέσεως.

10. Εκείνος που λυπάται κατά σάρκα λόγω των πόνων για χάρη της αρετής, χαίρεται συγχρόνως ψυχικά γι' αυτή την αρετή, γιατί βλέπει την ωραιότητα των μελλόντων σαν να είναι παρούσα. Για χάρη της, όπως λέει ο μέγας Δαβίδ, με την εκούσια νέκρωση της σάρκας πεθαίνει κάθε ημέρα(Ψαλμ. 43, 23) εκείνος που ανακαινίζεται διαρκώς με την καλλιέργεια της ψυχής από το Άγιο πνεύμα, γιατί και η ηδονή που δοκιμάζει είναι σωτήρια, και η λύπη ωφέλιμη. Και λύπη εννοώ όχι την παράλογη που βασανίζει την ψυχή πολλών με τη στέρηση ικανοποιήσεως παθών ή με τη στέρηση υλικών πραγμάτων, επειδή ορμούν παρά φύση σε πράγματα που δεν πρέπει, και αποφεύγουν πάλι εκείνα που δεν πρέπει ν' αποφεύγουν· αλλά, εννοώ τη λογική λύπη, την οποία παραδέχονται και οι σοφοί περί τα θεία, και η οποία συνοδεύει το κακό που είναι παρόν. Γιατί λένε ότι η λύπη είναι παρόν κακό, που δημιουργείται στην ψυχή όταν η ηδονή της αισθήσεως υπερισχύει στη λογική διάκριση, ενώ δημιουργείται στην αίσθηση όταν ο δρόμος της αρετής διανύεται χωρίς εμπόδιο, και προκαλεί τόσους πόνους στην αίσθηση, όση ηδονή και χαρά φέρνει στην ψυχή που πλησιάζει στο Θεό με την ανάλογη έλλαμψη μέσω της αρετής και της γνώσεως.

11. Σωτήρια ηδονή λέει τη χαρά της ψυχής για την αρετή, και ωφέλιμη λύπη την οδύνη που υποφέρει η σάρκα για χάρη της αρετής. Εκείνος λοιπόν που είναι προσκολλημένος σε πάθη και υλικά πράγματα ορμά σ' εκείνα που δεν πρέπει. Και εκείνος που δεν δέχεται ευχαρίστως τις συμφορές που τον στερούν από την ικανοποίηση παθών και από πράγματα, αυτός αποφεύγει εκείνα που δεν πρέπει.

12. Ούτε η θεία χάρη ενεργεί φωτισμούς γνώσεως, αν δεν υπάρχει το όργανο που έχει τη φυσική δύναμη να δεχτεί το φωτισμό, ούτε πάλι το δεκτικό αυτό όργανο ενεργεί το φωτισμό της γνώσεως χωρίς τη χάρη που τον χορηγεί.

13. Η χάρη του Παναγίου Πνεύματος δεν ενεργεί σοφία(Α΄ Κορ. 12, 8-9) στους αγίους, χωρίς το νου που δέχεται τη σοφία· ούτε γνώση, χωρίς τη δύναμη του λογικού που δέχεται τη γνώση· ούτε πίστη, χωρίς την πληροφορία του νου και του λογικού περί των μελλόντων, που ήταν ως τότε άδηλα σε όλους· ούτε χαρίσματα ιαμάτων, χωρίς τη φυσική φιλανθρωπία· ούτε κανένα άλλο από τα λοιπά χαρίσματα, χωρίς τη δεκτική ικανότητα και δύναμη του καθενός. Ούτε πάλι ο άνθρωπος μπορεί να αποκτήσει από φυσική του δύναμη ένα από τα χαρίσματα που αριθμήσαμε, χωρίς τη θεία δύναμη που τα χορηγεί. Το φανερώνουν αυτό όλοι οι Άγιοι, οι οποίοι ύστερα από τις αποκαλύψεις των θείων ζητούν τους λόγους όσων τους αποκαλύφθηκαν.

14. Εκείνος που ζητεί από το Θεό χωρίς πάθος, λαμβάνει τη χάρη να μπορεί να εργάζεται τις αρετές. Εκείνος που αναζητεί χωρίς πάθος, βρίσκει κατά τη φυσική θεωρία την αλήθεια που υπάρχει στα όντα. Κι εκείνος που χτυπά(Ματθ. 7, 7-8) χωρίς πάθος την πόρτα της γνώσεως, θα φτάσει ανεμπόδιστα στην απόκρυφη χάρη της μυστικής θεολογίας.

15. Εκείνος που ζητεί χωρίς πάθος τα θεία, θα λάβει εξάπαντος εκείνο που ζητεί. Εκείνος που ζητεί

με κάποιο πάθος, δεν θα επιτύχει εκείνο που ζητεί. Γιατί λέει: «Ζητείτε και δεν λαμβάνετε, γιατί ζητείτε με κακό σκοπό»(Ιακ. 4, 3).

16. Το πνεύμα το Άγιο μέσα μας ζητεί και ερευνά τη γνώση των όντων. Δεν ζητεί όμως για τον εαυτό Του —γιατί είναι Θεός και πολύ πέρα από κάθε γνώση—, [αλλά για μας που έχομε ανάγκη τη γνώση]. Όπως ακριβώς και ο Λόγος γίνεται σάρκα όχι για τον εαυτό Του αλλά για μας, ολοκληρώνοντας το μυστήριο της Σαρκώσεως. Γιατί όπως χωρίς σάρκα με νοερή ψυχή, ο Λόγος δεν ενεργούσε με θεϊκό τρόπο όσα κατά φύση ανήκουν στη σάρκα, έτσι ούτε και το Άγιο πνεύμα ενεργεί στους αγίους τις γνώσεις των μυστηρίων, όταν αυτοί δεν έχουν τη δύναμη που από τη φύση της ζητεί και ερευνά τη γνώση.

17. Όπως είναι αδύνατο χωρίς το φως του ηλίου να βλέπει κανείς τα αισθητά, έτσι και χωρίς πνευματικό φώς, νους άνθρωπου δεν μπορεί να δεχτεί πνευματική θεωρία. Το σωματικό φώς φωτίζει εκ φύσεως την αίσθηση να βλέπει τα αισθητά, ενώ το πνευματικό καταφωτίζει το νου στη θεωρία για να κατανοεί τα πάνω από την αίσθηση.

18. Τις δυνάμεις για αναζήτηση και εξερεύνηση των θείων, η ανθρώπινη φύση τις έχει μέσα στην ουσία της ως καταβολές από το Δημιουργό από αυτή την είσοδο της στο είναι, ενώ τις αποκαλύψεις των θείων τις προξενεί κατά χάρη η δύναμη του Παναγίου Πνεύματος με την επιφοίτησή της. Όμως στην αρχή ο διάβολος, μέσω της αμαρτίας, προσήλωσε τις δυνάμεις αυτές στη φύση των ορατών, και δεν ήταν κανείς που να εννοεί ή να αναζητεί το Θεό(Ψαλμ. 52, 3), καθώς όλοι όσοι μετείχαν στην ανθρώπινη φύση είχαν τη νοερή και λογική δύναμή τους περιορισμένη στην επιφάνεια των αισθητών και δεν είχαν καμιά έννοια για όσα είναι πάνω από την αίσθηση. Εύλογα λοιπόν η χάρη του Παναγίου Πνεύματος εκείνους που βρέθηκαν μέσα σ’ αυτή την απάτη χωρίς ενδιάθετη πρόθεση, αφού τους αποσύνδεσε από τα υλικά, αποκατάστησε τη δύναμη που είχε προσηλωθεί σ’ αυτά. Και αφού ξαναπήραν καθαρή αυτή τη δύναμη από τη χάρη, ζήτησαν πρώτα και ερεύνησαν για τα θεία, και τότε εκζήτησαν και εξερεύνησαν μέσω της ίδιας χάρης του Πνεύματος.

19. Είναι φανερό ότι το τέλος της πίστεως είναι η σωτηρία των ψυχών(Α΄ Πέτρ. 1, 9). Τέλος της πίστεως είναι η αληθινή αποκάλυψη εκείνου που πιστέψαμε. Αληθινή αποκάλυψη όποιου πιστέψαμε είναι η ανέκφραστη περιχώρηση του αντικειμένου της πίστεως ανάλογα με την πίστη καθενός. Η περιχώρηση αυτή είναι η τελική επάνοδος όσων πίστεψαν, στην αρχή τους. Η τελική επάνοδος στην αρχή τους οσων πίστεψαν, όσων δηλαδή κινούνται προς το Θεό, είναι η εκπλήρωση της επιθυμίας τους. Εκπλήρωση της επιθυμίας είναι η αεικίνητη στάση όσων επιθυμούν γύρω από το επιθυμητό. Αεικίνητη στάση όσων επιθυμούν γύρω από το επιθυμητό, είναι η παντοτινή και ακατάπαυστη απόλαυση του επιθυμητού. Απόλαυση παντοτινή και ακατάπαυστη του επιθυμητού είναι η μέθεξη των θείων, των πάνω από τη φύση. Μέθεξη των πάνω από τη φύση θείων είναι η ομοίωση αυτών που μετέχουν με το μετεχόμενο. Η ομοίωση όσων μετέχουν προς το μετεχόμενο είναι η ενεργητική ταυτότητα αυτών που μετέχουν προς αυτό το μετεχόμενο μέσω της ομοιότητας. Η ενδεχόμενη ενεργητική ταυτότητα μέσω της ομοιότητας αυτών που μετέχουν, είναι η θέωση αυτών που αξιώνονται της θεώσεως μέσω της ομοιότητας προς το μετεχόμενο. Η θέωση είναι συνοπτικά η περίληψη και η περάτωση όλων των χρόνων και των αιώνων και όλων όσα είναι μέσα στο χρόνο και στον αιώνα. Περίληψη και πέρας των χρόνων και των αιώνων και όλων όσα υπάρχουν σ’ αυτούς, είναι η ενότητα, σ’ αυτούς που σώζονται, της καθαρής και καθαυτό αρχής με το καθαρό και καθαυτό τέλος. Αδιάκοπη ενότητα της καθαρής αρχής και του τέλους σ’ αυτούς που σώζονται, είναι η καλύτερη υπέρβαση όσων είναι σύμφωνα με τη φύση και που η ύπαρξή τους μετριέται με αρχή και τέλος. Υπέρβαση όσων είναι κατά φύση και περιορίζονται με αρχή και τέλος, είναι η άμεση και άπειρη και επ’ άπειρον συνεχιζόμενη σ’ εκείνους που αξιώθηκαν την καλύτερη υπέρβαση των κατά φύση, παντοδύναμη και υπερδύναμη ενέργεια του Θεού. Άμεση και άπειρη και επ’ άπειρον συνεχιζόμενη παντοδύναμη και υπερδύναμη ενέργεια του Θεού είναι η ανέκφραστη και πάνω από ανέκφραστη ηδονή και χαρά εκείνων που δέχονται τη θεία ενέργεια κατά την ανέκφραστη και πάνω από κάθε νόηση ένωση με το Θεό. Γι’ αυτή δεν είναι δυνατό να βρει κανείς μέσα στη φύση των όντων ούτε λόγο, ούτε τρόπο να τη νοήσει και να την εκφράσει.

20. Η φύση δεν έχει ούτε τους λόγους όσων είναι υπέρ τη φύση, ούτε τους νόμους των παρά τη

φύση. Υπέρ τη φύση εννοώ τη θεία και ασύλληπτη ηδονή, την οποία εκ φύσεως δίνει ο Θεός, όταν ενώνεται κατά χάρη με τους αξίους. Παρά τη φύση εννοώ την απερίγραπτη οδύνη, που προκαλείται από τη στέρηση της ηδονής αυτής, την οποία εκ φύσεως συνηθίζει να δίνει ο Θεός, όταν ενώνεται παρά τη χάρη με τους αναξίους. Γιατί ο Θεός, σύμφωνα με την ποιότητα της διαθέσεως καθενός, καθώς ενώνεται με όλους όπως γνωρίζει Αυτός, δίνει στον καθένα την αίσθηση ανάλογα με το πως ο καθένας έχει διαμορφωθεί από τον εαυτό του για να υποδεχτεί Εκείνον που οπωσδήποτε θα ενωθεί με όλους κατά το τέλος των αιώνων.

21. Εκείνους που ζητούν με επιμέλεια τους πνευματικούς λόγους και τρόπους της σωτηρίας, τους οδηγεί στην κατανόησή τους το Άγιο Πνεύμα, μην αφήνοντας ακίνητη και ανενεργό τη δύναμη που έχουν εκ φύσεως να ζητούν επιμελώς τα θεία.

22. Πρώτα ζητεί κανείς να νεκρώσει την αμαρτία προς την προαίρεσή του, και την προαίρεση προς την αμαρτία, και έπειτα ερευνά πως πρέπει και με ποιο τρόπο να νεκρώσει την μια προς την άλλη. Και πάλι, ύστερα από την τέλεια αλληλονέκρωση της αμαρτίας και της προαιρέσεως, ζητεί τη ζωή της προαιρέσεως σύμφωνα με την αρετή, και τη ζωή της αρετής σύμφωνα με την προαίρεση. Κι έπειτα ερευνά πώς πρέπει και με ποιο τρόπο να δημιουργήσει τη μεταξύ τους ζωή. Μπορούμε λοιπόν να πάρομε σαν ορισμό, ότι η ζήτηση είναι επιθυμία κάποιου επιθυμητού, ενώ η έρευνα είναι τρόπος που συντελεί στην επιτυχία της επιθυμίας προς το επιθυμητό.

23. Πρέπει αληθινά, εκείνος που θέλει να σωθεί, να νεκρώσει όχι μόνον την αμαρτία προς την προαίρεση, αλλά και την ίδια την προαίρεση προς την αμαρτία. Και όχι μόνο να αναστήσει την προαίρεση για την αρετή, αλλά και την ίδια την αρετή για την προαίρεση, σε τρόπο ώστε η προαίρεση, νεκρή και χωρισμένη όλη απ' όλη τη νεκρή αμαρτία, να μην την αισθάνεται, ενώ ζωντανή όλη να αισθάνεται όλη τη ζωντανή αρετή σε μια ένωση αδιάσπαστη. Γιατί εκείνος που νέκρωσε την προαίρεσή του προς την αμαρτία, έχει ενταχθεί οργανικά στο σώμα του Χριστού, συμμετέχοντας στο θάνατό Του(Ρωμ. 6, 5)· και εκείνος που ανέστησε την προαίρεσή του για την αρετή, συμμετέχει και στην ανάσταση του Χριστού.

24. Η αμαρτία και η προαίρεση, όταν νεκρωθούν η μία προς την άλλη, έχουν διπλή την αναισθησία. Και η αρετή και η προαίρεση, όταν ζουν η μια με την άλλη, έχουν διπλή την αίσθηση.

25. Ο Χριστός, ο οποίος κατά τη φύση είναι Θεός και άνθρωπος, κληρονομείται υπέρ φύση από εμάς ως Θεός μέσω της χάρης με την ανέκφραστη μέθεξη, και για χάρη μας, κάνοντας μας οικείους Του με το να πάρει ως άνθρωπος τη δική μας μορφή, κληρονομεί μαζί μ' εμάς τον εαυτό Του με μια ακατανόητη συγκατάβαση. Αυτόν προθεωρώντας μυστικά οι Άγιοι με το Πνεύμα, διδάχθηκαν ότι τα παθήματα του παρόντος, που συνδέονται με την αρετή και αναφέρονται στο Χριστό, πρέπει να προηγηθούν από τη δόξα που θα φανερωθεί στο μέλλον από τον Χριστό.

26. Ο νούς, καθώς κινείται με μόνη την επιθυμία προς την αιτία των όντων χωρίς να γνωρίζει, ζητεί μόνο. Το λογικό όμως, παρατηρώντας με διάφορους τρόπους, ερευνά τους αληθινούς λόγους των όντων.

27. Ζήτηση είναι η πρώτη και απλή κίνηση του νου με επιθυμία προς την αιτία του. Έρευνα είναι η πρώτη και απλή διάκριση του λογικού σχετικά με την αιτία του με βάση κάποια έννοια. Εκζήτηση πάλι είναι η με κάποια φλογερή επιθυμία κίνηση του νου προς την αιτία του σύμφωνα με την πνευματική γνώση. Και εξερεύνηση είναι η διάκριση που κάνει το λογικό σχετικά με την αιτία του, κατά την εργασία των αρετών, που γίνεται με κάποια συνετή και σοφή έννοια.

28. Οι άγιοι και θείοι Προφήτες, αφού εκζήτησαν και εξερεύνησαν για τη σωτηρία των ψυχών, είχαν διάπυρη και φλογερή την επιθυμητική κίνηση του νου προς το Θεό μ' επιστήμη και γνώση, και συνετή και σοφή τη διάκριση του λογικού κατά την εργασία των θείων. Και όποιοι τους μιμούνται, με γνώση και επιστήμη εκζητούν τη σωτηρία των ψυχών, και εξερευνώντας με φρόνηση και σοφία, ασκούν την διάκριση στα θεία έργα.

29. Η γνώση των θείων είναι δύο ειδών. Η μία είναι σχετική, γιατί βρίσκεται μόνο στο λόγο και στα νοήματα και δεν έχει την ενεργό αίσθηση εκείνου που γνωρίσαμε με την πείρα· με την γνώση αυτή

εξυπηρετούμαστε κατά την παρούσα ζωή. Η άλλη είναι η κυρίως και αληθινή γνώση, η οποία παρέχει ενεργητικά κατά χάρη με μέθεξη όλη την αίσθηση εκείνου που γνωρίσαμε, μόνο με την πείρα, χωρίς λόγια και νοήματα· με αυτή, κατά τη μέλλουσα ζωή, δεχόμαστε την υπέρ φύση θέωση να ενεργείται σ' εμάς ακατάπαυστα. Η σχετική γνώση, επειδή βρίσκεται στο λόγο και στα νοήματα, λένε πως κινεί την επιθυμία προς την ενεργητική γνώση με τη μέθεξη· ενώ η ενεργητική γνώση, που με τη μέθεξη και την πείρα παρέχει την επιθυμία εκείνου που γνωρίσαμε, λένε πως αφαιρεί τη γνώση που μένει στο λόγο και στα νοήματα.

30. Δύο ειδών είναι η γνώση. Η μία βρίσκεται στο λόγο και στα θεία νοήματα και δεν έχει παρούσα κατ' είδος την αίσθηση όσων νοήθηκαν. Η άλλη είναι ενεργητική και χωρίς λόγο και νοήματα, έχει μόνο την κατ' είδος απόλαυση των αληθινών. Επειδή δηλαδή ο λόγος φυσικώς με τη γνώση υποδηλώνει το γνωστικό μέρος της ψυχής, κινεί την επιθυμία εκείνων που κινούνται με τη δύναμή του προς την απόλαυση εκείνου που υποδηλώθηκε.

31. Είναι αδύνατο, λένε οι σοφοί, να συνυπάρχει μαζί με την πείρα του Θεού και ο περί Θεού λόγος, ή με την αίσθηση του Θεού και η νόησή Του. Λόγο περί Θεού εννοώ την αναλογία της γνωστικής θεωρίας γι' Αυτόν, η οποία προκύπτει από τα όντα. Αίσθηση, την πείρα των υπέρ φύση αγαθών με τη μέθεξη. Νόηση, την απλή και ενιαία γνώση Του που έχομε από τα όντα. Ίσως αυτό φαίνεται και σ' όλα τ' άλλα πράγματα, αφού βέβαια η πείρα ενός πράγματος καταπαύει τον περί αυτού λόγο, και η αίσθηση ενός πράγματος οδηγεί σε αχρησία τη νόηση γύρω απ' αυτό. Πείρα εννοώ την ίδια την κατ' ενέργειαν γνώση που έρχεται ύστερα από κάθε λόγο, ενώ αίσθηση τη μέθεξη εκείνου που γνωρίσαμε, που εμφανίζεται ύστερα από κάθε νόηση. Και αυτό ίσως διδάσκει μυστικά ο μέγας Απόστολος, όταν λέει: «Είτε προφητείες είναι, θα καταργηθούν· είτε γλώσσες, θα σταματήσουν· είτε γνώση, θα καταργηθεί»(Α΄ Κορ. 13, 8)· μιλά δηλαδή για τη γνώση που βρίσκεται στο λόγο και στα νοήματα.

32. Έπρεπε πράγματι ο κατά φύση Δημιουργός της ουσίας των όντων, να γίνει και ο Αυτουργός της κατά χάρη θεώσεως των δημιουργημάτων, για να φανεί ότι ο δοτήρας της υπάρξεως είναι και δωρητής της παντοτινής ευδαιμονίας. Αφού λοιπόν κανένα από τα όντα δεν γνωρίζει τίποτε άλλο για τον εαυτό του, τί είναι κατά την ουσία, ευλόγως κανένα από τα όντα δεν προγνωρίζει κατά φύση κάτι απ' όσα θα γίνουν, εκτός από το Θεό που είναι πάνω από τα όντα. Ο Θεός και τον εαυτό Του γνωρίζει, τι είναι στην ουσία Του, και την ύπαρξη όλων των δημιουργημάτων Του γνώριζε πριν ακόμη τα δημιουργήσει, και μέλλει να δίνει κατά χάρη άφθονα στα όντα τη γνώση, και τη δική τους και των άλλων, του τι είναι κατά την ουσία τους, και να φανερώσει σ' αυτά τους λόγους της δημιουργίας τους που προϋπήρχαν σ' Αυτόν ενιαίως.

33. Ο Θεός Λόγος, ο οποίος δημιούργησε την ανθρώπινη φύση, δεν έθεσε μέσα της ούτε ηδονή, ούτε οδύνη της αισθήσεως, αλλά κάποια νοερή δύναμη προς ηδονή, με την οποία θα μπορούσε να τον απολαύσει με τρόπο ανέκφραστο. Αυτή τη δύναμη, δηλαδή τη φυσική επιθυμία του νου προς το Θεό, μόλις έγινε ο πρώτος άνθρωπος, την έδωσε στην αίσθηση και απόκτησε, κατ' αυτή την πρώτη κίνηση, την ηδονή που ενεργεί πάνω του παρά φύση μέσω της αισθήσεως. Τότε ο Θεός, φροντίζοντας για τη σωτηρία μας, με την πρόνοιά Του τοποθέτησε δίπλα της την οδύνη σαν τιμωρητική δύναμη, σύμφωνα με την οποία ρίζωσε με σοφία μέσα στη φύση του σώματος ο νόμος του θανάτου, για να περιορίζει την επιθυμία της παραφροσύνης του νου από το να κινείται παρά φύση προς τα αισθητά πράγματα.

34. Η ηδονή και η οδύνη δεν δημιουργήθηκαν μαζί με τη φύση της σάρκας, αλλά η παράβαση της θείας εντολής επινόησε την ηδονή για να διαφθείρει την προαίρεση, ενώ επέβαλε την οδύνη σαν καταδίκη προς διάλυση της ανθρώπινης φύσεως, έτσι ώστε η μεν ηδονή να προκαλέσει εκούσιο θάνατο της ψυχής την αμαρτία, η δε οδύνη με τη διάλυση να προξενήσει την αποσύνθεση της σάρκας. Σύμφωνα με την πρόνοιά Του ο Θεός, για τιμωρία της κατά προαίρεση ηδονής, έδωσε στην ανθρώπινη φύση την —παρά την προαίρεσή της— οδύνη και τον θάνατο που την ακολουθεί.

35. Εξαιτίας της παράλογης ηδονής που επήλθε στην ανθρώπινη φύση, ήρθε έπειτα η κατά λόγον οδύνη με πολλά παθήματα, στα οποία και από τα οποία υπάρχει ο θάνατος για να αφαιρέσει την παρά φύση ηδονή. Όχι όμως να προκαλέσει και την τέλεια εξόντωσή της, κατά την οποία συνηθίζει

να φανερώνεται η νοερή χάρη της θείας ηδονής.

36. Η επινόηση των εκούσιων πόνων και η επιφορά των ακούσιων, αφαιρούν την ηδονή και καταργούν την ενεργητική κίνησή της. Δεν εξαφανίζουν όμως τη δύναμη που βρίσκεται σαν νόμος μέσα στην ανθρώπινη φύση και που δημιουργεί την ηδονή. Γιατί ο ενάρετος βίος προκαλεί απάθεια της προαιρέσεως, όχι όμως και της φύσεως. Με την απάθεια της προαιρέσεως έρχεται στο νου η χάρη της θείας ηδονής.

37. Κάθε πόνος, επειδή έχει κατ' ενέργεια ως αιτία της δημιουργίας του την ηδονή που προηγείται, είναι φανερό ότι αποτελεί χρέος, το οποίο σύμφωνα με την αιτία του πληρώνεται φυσικώς απ' όλους όσοι μετέχουν στην ανθρώπινη φύση. Γιατί στην ηδονή, που είναι παρά φύση, οπωσδήποτε ακολουθεί φυσικός ο πόνος σε όλα, στων οποίων τη γένεση προηγήθηκε ο νόμος της ηδονής χωρίς αιτία. Και χωρίς αιτία εννοώ την ηδονή που προήλθε από την παράβαση των πρωτοπλάστων, γιατί δεν διαδέχθηκε κάποιον πόνο που είχε προηγηθεί.

38. Ήταν τελείως αδύνατο η ανθρώπινη φύση που έπεσε στην κατά προαίρεση ηδονή και στην αθέλητη θλίψη, να επιστρέψει πάλι στην αρχική ζωή, αν δε γινόταν άνθρωπος ο Δημιουργός και δεν δεχόταν με την προαίρεσή Του την οδύνη που είχε επινοηθεί προς τιμωρία της κατά προαίρεση ηδονής της ανθρώπινης φύσεως, οδύνη στην οποία δεν είχε προηγηθεί η γένεσή της από ηδονή. Και καταδέχθηκε γέννηση που δεν είχε την αρχή της στην ηδονή, για να ελευθερώσει την ανθρώπινη φύση από τη γέννηση που προήλθε από καταδίκη.

39. Μετά την παράβαση όλοι οι άνθρωποι είχαν την ηδονή να προηγείται φυσικώς από τη γέννησή τους, και απολύτως κανείς δεν υπήρχε φυσικώς ελεύθερος από την εμπαθή με ηδονή γέννηση· όλοι, σαν να κατέβαλλαν φυσικό χρέος, υπέφεραν τους πόνους και το θάνατο εξαιτίας της. Και ήταν τελείως αδύνατο να βρεθεί τρόπος απελευθερώσεως γι' αυτούς που τυραννούνταν από την άδικη ηδονή και κρατούνταν από τους δίκαιους πόνους και τον ακόλουθο δικαιότατο θάνατο. Ο άνθρωπος, καθώς είχε την αρχή της ζωής του από τη φθορά με την ηδονή και τελείωνε τη ζωή του στη φθορά με το θάνατο, σπαραζόταν με ελεεινό τρόπο πάσχοντας από την αδικότατη ηδονή και τους εξαιτίας της δικαιότατους πόνους. Για την εξάλειψη λοιπόν αυτών, όπως επίσης και για την επανόρθωση της ανθρώπινης φύσεως που έπαθε, έπρεπε να επινοηθεί πόνος και θάνατος άδικος μαζί και αναίτιος· αναίτιος, γιατί δεν θα είχε καθόλου την ηδονή να προηγείται και να τον δημιουργεί, και άδικος, γιατί δεν θα διαδεχόταν καμιά εμπαθή ζωή· έτσι ώστε, αφού βρεθεί, ανάμεσα σε άδικη ηδονή και σε δικαιότατο πόνο και θάνατο, αδικότατος πόνος και θάνατος, να εξαλείψει ολότελα την αδικότατη αρχή που προέρχεται από την ηδονή και το εξαιτίας της ηδονής δικαιότατο τέλος της ανθρώπινης φύσεως με το θάνατο, και να γίνει πάλι ελεύθερο το γένος των ανθρώπων από ηδονή και οδύνη και να πάρει πάλι πίσω την αρχική ευτυχία η ανθρώπινη φύση, χωρίς να τη μολύνει κανένα από τα γνωρίσματα όσων βρίσκονται κάτω από γέννηση και θάνατο. Γι' αυτό, ο Λόγος του Θεού, που είναι τέλειος Θεός κατά τη φύση, γίνεται τέλειος άνθρωπος με ψυχή νοερή και σώμα κατά φύση επιδεκτικό παθημάτων παρόμοια μ' εμάς, μόνο που δεν είχε αμαρτία. Δεν είχε διόλου την ηδονή που προήλθε από την παρακοή να προηγείται της γεννήσεώς Του μέσα στο χρόνο από γυναίκα. Την οδύνη πάλι που προήλθε από την ηδονή και αποτελεί το τέλος της φύσεως, την αναδέχθηκε θεληματικά από φιλανθρωπία, με σκοπό, πάσχοντας αδίκως, ν' αφανίσει την από άδικη ηδονή αρχή της γενέσεως που κυριαρχεί στην ανθρώπινη φύση —γιατί ο θάνατος του Κυρίου δεν ήταν σαν χρέος που θα πληρωνόταν εξαιτίας της, όπως συμβαίνει με τους άλλους ανθρώπους, αλλά μάλλον ήταν όπλο εναντίον της—, όπως επίσης και να εξαφανίσει το δίκαιο μέσω του θανάτου τέλος της φύσεως, γιατί δεν είχε ως αιτία του είναι Του την παράνομη ηδονή, λόγω της οποίας εισήλθε ο θάνατος και αποτελεί τη δίκαιη τιμωρία της.

40. Ο Κύριος είναι κατά φύση σοφός και δίκαιος και δυνατός. Έπρεπε λοιπόν, πράγματι έπρεπε, ως σοφός να μην αγνοήσει τον τρόπο της θεραπείας του ανθρώπου· ως δίκαιος, να μην κάνει τυραννική τη σωτηρία του άνθρωπου που είχε καταληφθεί από την αμαρτία με την προαίρεσή του· και ως παντοδύναμος, να μη φανεί αδύναμος να εκπληρώσει την θεραπεία.

41. Η σοφία του Θεού αποδεικνύεται από το ότι έγινε αληθινά άνθρωπος κατά φύση. Η δικαιοσύνη Του, από το ότι κατά τη γέννησή Του πήρε φύση επιδεκτική παθημάτων, όπως και εμείς. Η δύναμη

Του, από το ότι μέσω παθών και θανάτου δημιούργησε αιώνια ζωή και αμετάτρεπτη απάθεια για την ανθρώπινη φύση.

42. Ο Κύριος φανέρωσε τη σοφία με τον τρόπο της θεραπείας, με το να γίνει άνθρωπος χωρίς μετατροπή ή την οποιαδήποτε αλλοίωση. Την ισότητα της δικαιοσύνης την έδειξε με το μέγεθος της συγκαταβάσεως, παίρνοντας επάνω Του θεληματικά την καταδίκη, στην οποία υπόκειται η επιδεκτική παθημάτων ανθρώπινη φύση, και κάνοντάς την όπλο για την εξάλειψη της αμαρτίας και του θανάτου που προήλθε απ' αυτήν, δηλαδή της ηδονής και της οδύνης που προήλθε απ' αυτήν. Μέσα στην παθητότητα υπήρχε η δύναμη της αμαρτίας και του θανάτου και η τυραννία της αμαρτίας μέσω της ηδονής και η εξουσία του θανάτου μέσω της οδύνης. Γιατί είναι φανερό ότι στην παθητότητα της φύσεως υπάρχει η δύναμη της ηδονής και της οδύνης. Όταν δηλαδή επιτείνεται η φυσική τιμωρία με την οδύνη, τότε φροντίζομε να παρηγορούμε κάπως τη φύση με την ηδονή. Γιατί θέλοντας να αποφύγομε την αίσθηση της οδύνης, καταφεύγομε στην ηδονή, επιχειρώντας να παρηγορήσομε τη φύση που ενοχλείται από την κάκωση της οδύνης. Φροντίζοντας όμως ν' αμβλύνομε με την ηδονή τα κινήματα της οδύνης, απλώς κάνομε το χρέος μας μεγαλύτερο, μη μπορώντας να έχομε την ηδονή ελεύθερη από οδύνη και πόνους.

43. Ο Κύριος φανέρωσε την υπερβολική Του δύναμη, όταν με τα παθήματα τα οποία υπέφερε έκανε αμετάβλητη την ανθρώπινη φύση. Αφού δηλαδή με το πάθος έδωσε στην ανθρώπινη φύση την απάθεια και με τους πόνους την ανάπαυση και με τον θάνατό Του την αιώνια ζωή, αποκατάστησε ανακαινισμένες με τις στερήσεις της σάρκας Του τις έξεις της ανθρώπινης φύσεως, και με τη σάρκωσή Του έδωσε στην ανθρώπινη φύση την υπερφυσική χάρη, δηλαδή τη θέωση.

44. Ο Θεός έγινε αληθινά άνθρωπος και έδωσε άλλη αρχή για δεύτερη γέννηση στην ανθρώπινη φύση, η οποία καταλήγει μέσω του πόνου στην ηδονή της μέλλουσας ζωής. Ο προπάτορας Αδάμ με την παράβαση της θείας εντολής εισήγαγε για την ανθρώπινη φύση άλλη, διαφορετική από την πρώτη, αρχή γεννήσεως, η οποία προέρχεται από την ηδονή και τελειώνει στο θάνατο μέσα από πόνο, και την οποία επινόησε με τη συμβουλή του φιδιού. Η ηδονή αυτή δεν διαδέχθηκε προηγούμενο πόνο, αλλά μάλλον κατέληγε στον πόνο. Και έτσι, όλοι όσοι προέρχονται από τον Αδάμ κατά σάρκα, ένεκα της από ηδονή άδικης αρχής, δικαίως υπομένουν μαζί του το τέλος του θανάτου μέσω του πόνου. Γι' αυτό και ο Κύριος, έγινε άνθρωπος και δημιούργησε άλλην αρχή δεύτερης γεννήσεως από το Άγιο Πνεύμα για την ανθρώπινη φύση και καταδέχθηκε τον οδυνηρό και δικαιότατο θάνατο του Αδάμ, (που ήταν βέβαια αδικότατος για το Χριστό, γιατί Αυτός δεν είχε ως αρχή της γεννήσεώς Του την αδικότατη ηδονή του προπάτορα κατά την παρακοή). Και έτσι εξαφάνισε και τα δύο, και την αρχή και το τέλος της γεννήσεως από τον Αδάμ, γιατί αυτά δεν είχαν προέλθει αρχικά από το Θεό. Και όλους εκείνους που ξαναγεννιούνται πνευματικά από Αυτόν, τους ελευθέρωσε από την ενοχή της παρακοής του Αδάμ.

45. Ο Κύριος, αφού αφαίρεσε την ηδονή που προέρχεται από το νόμο της αμαρτίας, για να ακυρώσει την επίδραση της κατά σάρκα γεννήσεως σ' εκείνους που γεννιούνται στη ζωή που δίνει Αυτός με τη χάρη του Πνεύματος, επιτρέπει, για την κατάκριση της αμαρτίας, να δέχονται αυτοί το θάνατο που προηγουμένως απέβλεπε στην καταδίκη της φύσεως. Αυτοί δεν έχουν πιά την ηδονή της γεννήσεως που προήλθε από τον Αδάμ, αλλά μόνο την εξαιτίας του Αδάμ οδύνη, η οποία ενεργεί σ' αυτούς το θάνατο, όχι σαν χρέος λόγω της αμαρτίας, αλλά κατά της αμαρτίας, κατ' οικονομίαν λόγω της καταστάσεως της ανθρώπινης φύσεως· επειδή όταν ο θάνατος δεν έχει μητέρα την ηδονή —της οποίας και γίνεται τιμωρός—, γίνεται πατέρας βεβαίως της αιώνιας ζωής. Γιατί όπως η ηδονική ζωή του Αδάμ έγινε μητέρα θανάτου και φθοράς, έτσι και ο θάνατος του Κυρίου υπέρ του Αδάμ, με το να είναι ελεύθερος από την ηδονή του Αδάμ, γεννά την αιώνια ζωή.

46. Μετά την παράβαση του Αδάμ, η ανθρώπινη φύση έχει αρχή της γενέσεώς της την με ηδονή σύλληψη και γέννηση μέσω σποράς από πατέρα, και τέλος της το θάνατο με οδύνη και φθορά. Ο Κύριος όμως, επειδή δεν είχε τέτοια αρχή της κατά σάρκα γεννήσεώς Του, δεν ήταν δυνατόν ούτε από το τέλος, δηλαδή το θάνατο, να κυριευθεί.

47. Η αμαρτία, δελεάζοντας στην αρχή τον Αδάμ, τον κατάφερε να παραβεί τη θεία εντολή(Γέν. 3, 6), οπότε αφού έδωσε ύπαρξη στην ηδονή και έβαλε τον εαυτό της σταθερά με την ηδονή στα

κατάβαθα της ανθρώπινης φύσεως, καταδίκασε σε θάνατο όλη τη φύση, ωθώντας με το θάνατο του ανθρώπου στην καταστροφή τα δημιουργήματα του Θεού. Γιατί ο σπορέας της αμαρτίας και πατέρας της κακίας πονηρός διάβολος, ο οποίος και τον εαυτό του απομάκρυνε λόγω υπερηφάνειας από τη θεία δόξα, και από φθόνο εναντίον μας και εναντίον του Θεού έβγαλε τον Αδάμ από τον παράδεισο(Σ. Σολομ. 2, 24), μηχανεύθηκε τούτο, να αφανίσει δηλαδή τα έργα του Θεού και να διαλύσει όσα έχουν δημιουργηθεί.

48. Ο διάβολος, φθονώντας εμάς και το Θεό και παραπείθοντας τον άνθρωπο ότι ο Θεός τον φθονεί(Γέν. 3, 5), τον έκανε να παραβεί τη θεία εντολή. Το Θεό τον φθόνησε, για να μην εκδηλωθεί στην πράξη η πανύμνητη δύναμή Του να θεώνει τον άνθρωπο. Τον άνθρωπο ολοφάνερα τον φθόνησε, για να μη γίνει με την αρετή μέτοχος της θείας δόξας. Γιατί φθονεί ο ακαθαρτότατος όχι μόνον εμάς λόγω της δόξας που μας δίνει ο Θεός για την αρετή, αλλά και το Θεό λόγω της πανύμνητης δυνάμεώς Του για τη σωτηρία μας.

49. Όπως στον Αδάμ ο θάνατος ήταν καταδίκη της φύσεως(Γέν. 2, 17), επειδή είχε αρχή της γενέσεώς της την ηδονή, έτσι και ο θάνατος του Χριστού έγινε καταδίκη της αμαρτίας(Ρωμ. 8, 3), γιατί στο Χριστό η ανθρώπινη φύση βρήκε πάλι τη γένεσή της καθαρή από ηδονή.

50. Αν εμείς, που με τη χάρη του Πνεύματος αξιωθήκαμε να γίνομε οίκος Θεού(Εβρ. 3, 6), οφείλομε να δείχνομε τόσο μεγάλη υπομονή στα παθήματα προς χάρη της δικαιοσύνης για καταδίκη της αμαρτίας, και σαν να είμαστε κακούργοι να υπομένομε πρόθυμα τον επονείδιστο θάνατο, ενώ είμαστε αγαθοί, τότε ποιό θα είναι το τέλος εκείνων που απειθούν στο Ευαγγέλιο του Θεού(Α΄ Πέτρ. 4, 17); Δηλαδή ποιό θα είναι το τέλος, η καταδίκη, εκείνων οι οποίοι όχι μόνον διατήρησαν με προθυμία ζωντανή και ενεργό στην ψυχή και στο σώμα με την προαίρεση και τη φύση τους ως το τέλος την με ηδονή γένεση της φύσεως που οφείλεται στον Αδάμ και που κυριάρχησε στη φύση, αλλά και δε δέχθηκαν μήτε το Θεό Πατέρα που τους καλούσε κοντά Του διά μέσου του σαρκωθέντος Υιού Του, μήτε πάλι τον ίδιο τον Υιό και μεσίτη που ήρθε απεσταλμένος του Πατέρα(Α΄ Τιμ. 2, 5); Ο οποίος Υιός, για να μας συμφιλιώσει με τον Πατέρα, παρέδωσε θεληματικά και με τη βούληση του Πατέρα τον εαυτό Του στο θάνατο για χάρη μας, έτσι ώστε να δοξάσει εμάς με τον εαυτό Του, καταλαμπρύνοντάς μας με το κάλλος της θεότητάς Του τόσο, όσο Αυτός για χάρη μας καταδέχθηκε να περιφρονηθεί για τα παθήματά μας.

51. Όλων εκείνων που σώζονται, ο Θεός θα είναι τόπος απεριόριστος, χωρίς εναντιότητες και άπειρος, που θα γίνει σε όλους τα πάντα, ανάλογα με το βαθμό της δικαιοσύνης καθενός, ή μάλλον ανάλογα με όσα καθένας έπαθε εδώ με γνώση για τη δικαιοσύνη· θα δωρίζει σε κάθε μέλος τον εαυτό Του, ανάλογα με τη δύναμη που έχει κάθε μέλος, η οποία φανερώνει τον εαυτό της να ενεργεί και που συνδέει τα μέλη με τον εαυτό της, ώστε να συγκρατούνται μεταξύ τους για να υπάρχουν και να ζούν. Έπειτα απ' αυτό, που θα φανεί ο ασεβής και αμαρτωλός(Παροιμ. 11, 31), αφού θα στερείται αυτή τη χάρη; Εκείνος δηλαδή που δεν μπορεί να δεχτεί ενεργώς την παρουσία του Θεού, η οποία αποτελεί τη μακαριότητα, πού θα φανεί όταν ξεπέσει από τη θεϊκή ζωή που είναι πάνω από αιώνα και χρόνο και τόπο;

52. Εκείνος που δεν έχει το Θεό να του συγκρατεί τη ζωή στη μακαριότητα, το Θεό που θα γίνει στη μέλλουσα ζωή τόπος των αξίων, τί θα απογίνει, μη έχοντας το Θεό ως τόπο κατά την εγκατάσταση και διαμονή των αξίων στο Θεό με μακαριότητα; Και αν με πολλή δυσκολία σώζεται ο δίκαιος, τί θα γίνει ή τί θα πάθει εκείνος που δεν έκανε στην παρούσα ζωή τίποτα σχετικό με την ευσέβεια και την αρετή;

53. Ο Θεός, με την απειροδύναμη βούληση της αγαθότητάς Του, θα μαζέψει όλους, και αγγέλους και ανθρώπους, καλούς και κακούς. Όλοι όμως αυτοί δε θα έχουν ίση μέθεξη του Θεού, ο οποίος πέρασε ανάμεσα απ' όλους χωρίς διάκριση, αλλά ο καθένας ανάλογα με τη δεκτικότητά του.

54. Εκείνοι που φύλαξαν την προαίρεσή τους ισόνομη σε όλα με τη φύση και την έκαναν ενεργητικά δεκτική των λόγων της φύσεως σύμφωνα με την αρχή της μακαριότητας, λόγω της συμμορφώσεως της προαιρέσεώς τους με τη θεία βούληση, θα έχουν πλήρη μέθεξη της αγαθότητας του Θεού κατά τη θεία ζωή που θα λάμπει πάνω τους, είτε άγγελοι είναι αυτοί, είτε άνθρωποι.

Εκείνοι όμως που σε όλα έκαναν την προαίρεσή τους ανισόνομη προς τη φύση και την έδειξαν κατά την ενέργειά της να διασκορπίζει τους λόγους της φύσεως, τελείως αντίθετα προς την αρχή της μακαριότητας, λόγω της αντιθέσεως της προαιρέσεώς τους στη θεία βούληση, θα ξεπέσουν ολότελα από την αγαθότητα εξαιτίας της οικειώσεως που έχουν προς την [αθλιότητα]. Από την κατάσταση αυτή θα προέλθει η διάστασή τους προς το Θεό, καθώς δεν θα έχουν, σύμφωνα με την πρόθεση της γνώμης τους, την αρχή της μακαριότητας να ζωογονείται με την ενέργεια των αγαθών, όπου από τη φύση της φανερώνεται η θεία ζωή.

55. Ζυγαριά της προαιρέσεως του καθενός κατά την Κρίση θα είναι ο λόγος της φύσεως που θα ελέγχει την κίνησή της προς την αθλιότητα ή τη μακαριότητα, σύμφωνα με την οποία θα γίνει η μέθεξη ή όχι του καθενός στη θεία ζωή. Γιατί ο Θεός θα παρουσιαστεί και θα μαζέψει όλους για την ύπαρξη και την αιώνια ύπαρξη. Για την αιώνια όμως μακαριότητα θα μαζέψει με ιδιαίτερο τρόπο μόνο τους αγίους, αγγέλους και ανθρώπους, και θ’ αφήσει την αιώνια αθλιότητα να πέσει στους μη αγίους, σαν καρπό της προαιρέσεώς τους.

56. Το μυστήριο της θείας Σαρκώσεως δεν επιφέρει, μαζί με τη διαφορά των δύο φύσεων, και διαφορά της υποστάσεως. Από το ένα μέρος, για να μη γίνει προσθήκη στο μυστήριο της Αγίας Τριάδας· κι από το άλλο, για να μην υπάρχει τίποτε που να είναι κατά τη φύση ομογενές και ομοούσιο με τη θεότητα. Έγινε δηλαδή ένωση δύο φύσεων σε μια υπόσταση και όχι σε μια φύση, τόσο για να φανερωθεί ότι από τη συνδρομή των δύο φύσεων αποτελέσθηκε μία υπόσταση κατά την ένωση, όσο και για να πιστευθεί η διαφορά, σύμφωνα με τη φυσική ιδιαιτερότητά τους, αυτών που ήρθαν σε αδιάσπαστη ένωση —διαφορά που μένει έξω από κάθε μεταβολή και σύγχυση.

57. Προκειμένου για το Χριστό, δε μιλούμε για διαφορά υποστάσεων, γιατί και αφού σαρκώθηκε ο Λόγος, η Τριάδα έμεινε Τριάδα, χωρίς να προστεθεί πρόσωπο στην Αγία Τριάδα από τη Σάρκωση. Μιλούμε για διαφορά φύσεων, για να μη θεωρούμε τη σάρκα ομοούσια κατά τη φύση με το Λόγο.

58. Εκείνος που δε δέχεται διαφορά θείας και ανθρώπινης φύσεως του Χριστού, δεν έχει από που να βεβαιώσει την ομολογία ότι ο Λόγος έγινε σάρκα(Ιω. 1, 14) χωρίς μεταβολή. Και τούτο γιατί δεν αναγνωρίζει ότι στη μία υπόσταση του ενός Χριστού και Θεού Σωτήρα, μετά την ένωση διατηρείται σώο τόσο εκείνο που προσέλαβε, όσο και εκείνο που προσλήφθηκε.

59. Αν υπάρχει στο Χριστό μετά την ένωση διαφορά κατά φύση μεταξύ σάρκας και θεότητας —γιατί κατά την ουσία δεν είναι ποτέ το ίδιο η Θεότητα και η σάρκα—, τότε η ένωση αυτή δεν έγινε καθόλου για να αποτελεσθεί μία φύση, αλλά μία υπόσταση, κατά την οποία δε βρίσκομε στο Χριστό καμία διαφορά με κανένα τρόπο, γιατί ο Λόγος είναι ένα και το αυτό με τη σάρκα Του κατά την υπόσταση. Αν ο Χριστός είχε κάποια διαφορά, με κανένα τρόπο δε θα μπορούσε να είναι ένα. Καθώς όμως δεν επιδέχεται διόλου την οποιαδήποτε διαφορά, τότε με κάθε τρόπο συμφωνεί με την ευσέβεια, το να είναι Αυτός και να λέγεται πάντοτε «ένα» κατά την υπόσταση.

60. Η πίστη τελειοποιεί την αγάπη προς το Θεό διά μέσου της ελπίδας. Η αγαθή συνείδηση μέσω της τηρήσεως των εντολών δημιουργεί την αγάπη προς τον πλησίον. Γιατί η αγαθή συνείδηση δεν έχει ως κατήγορο κάποια καταπατημένη εντολή. Ενώ αυτές (την πίστη, την ελπίδα, την αγάπη) τις πιστεύουν με την καρδιά τους μόνον εκείνοι που επιθυμούν την αληθινή σωτηρία.

61. Κανένα άλλο δεν είναι ταχύτερο από το να πιστεύει κανείς, ούτε ευκολότερο από το να ομολογεί προφορικά την πίστη του. Το πρώτο φανερώνει την από ψυχής αγάπη του πιστού προς τον Ποιητή του. Το δεύτερο φανερώνει τη θεάρεστη διάθεση προς τον πλησίον. Η αγάπη πάλι και η ειλικρινής διάθεση, δηλαδή η πίστη και η αγαθή συνείδηση, είναι φανερή εκδήλωση της κινήσεως της καρδιάς, η οποία δεν έχει ανάγκη [εξωτερικού] υλικού για να γεννηθεί.

62. Εκείνος που έχει περιπέσει σε τέλεια ακινησία προς το καλό, είναι οπωσδήποτε ευκίνητος στο κακό. Γιατί είναι αδύνατο να είναι κανείς ακίνητος και στα δύο. Γι’ αυτό και η Γραφή, την αδιαφορία της ψυχής για τα καλά την ονομάζει «πέτρες», γιατί η ψυχή είναι αναίσθητη στα καλά· ενώ ονομάζει «ξύλα»(Ζαχ. 5, 4) την προθυμία στα κακά. Η κίνηση της αισθήσεως, όταν ενωθεί με την ενέργεια του νου, δημιουργεί την αρετή που είναι ενωμένη με γνώση.

63. «Μεσότοιχο» νομίζω ότι η Γραφή ονομάζει το φυσικό νόμο του σώματος, ενώ «φραγμό»(Εφ. 2, 14), τη σχέση προς τα πάθη που ορίζει ο νόμος της σάρκας, δηλαδή την αμαρτία. Γιατί μόνον αυτή η σχέση προς τα ατιμωτικά πάθη γίνεται φραγμός του φυσικού νόμου, δηλαδή του παθητικού μέρους της φύσεως, ο οποίος χωρίζει σαν με τείχος το σώμα από την ψυχή και δεν επιτρέπει να ενεργηθεί η διάβαση του λόγου των αρετών προς τη σάρκα διά μέσου της ψυχής κατά την εργασία των εντολών. Όταν όμως ο λόγος περάσει και κατανικήσει το φυσικό νόμο, δηλαδή το παθητικό μέρος της φύσεως, τότε καταργεί τη σχέση του με τα παρά φύση πάθη.

64. Όταν ο διάβολος κλέβει με δόλο και απάτη τη σχετική με το Θεό έμφυτη [γνώση] της φύσεως και την σφετερίζεται, είναι κλέφτης, προσπαθώντας να μεταφέρει το σεβασμό από το Θεό, στον εαυτό του. Απομακρύνει δηλαδή από τη νοερή θεωρία των πνευματικών λόγων που υπάρχουν στα δημιουργήματα και περιορίζει τη νοερή δύναμη μόνο στην επιφάνεια των αισθητών. Όταν πάλι, κάνοντας αρχή από τις φυσικές ορμές, τραβήξει προς τα παρά φύση με σοφιστικό τρόπο την πρακτική δύναμη της ψυχής και προσηλώσει πειστικά, μέσω των νομιζομένων καλών, την επιθυμία της στα χειρότερα, τότε ορκίζεται ψεύτικα στο όνομα του Κυρίου και οδηγεί, αντίθετα με την υπόσχεσή του, σε άλλα την ψυχή που τον πιστεύει. Και είναι κλέφτης ο διάβολος, γιατί αρπάζει προς τον εαυτό του τη γνώση της φύσεως· επίορκος πάλι είναι επειδή πείθει την ψυχή να απασχολεί μάταια την πρακτική της δύναμη στα παρά φύση.

65. Ή πάλι κλέφτης είναι εκείνος που για να εξαπατήσει όσους τον ακούνε, μελετά δήθεν διαρκώς τους θείους λόγους, των οποίων τη δύναμη δε γνώρισε με τα έργα, και αγοράζει τη δόξα με το να μιλάει απλώς γι' αυτούς, και κυνηγά με το λόγο του από τους ακροατές τον έπαινο να τον νομίζουν δίκαιο. Και με δύο λόγια, εκείνος που έχει ζωή αταίριαστη με τα λόγια του και η διάθεση της ψυχής του είναι αντίθετη στη γνώση, είναι κλέφτης, χωρίς να διακρίνεται καλά από τα ξένα αγαθά. Προς αυτόν εύλογα θα πει η Γραφή: «Είπε ο Θεός στον αμαρτωλό· γιατί εσύ μιλάς για τις εντολές μου και παίρνεις τη διαθήκη μου στο στόμα σου;»(Ψαλμ. 49, 16).

66. Κλέφτης επίσης είναι και εκείνος που με τους φαινομενικούς τρόπους και τη συμπεριφορά του σκεπάζει την κακουργία της ψυχής του και με προσποιητή πραότητα σκεπάζει την εσωτερική του διάθεση. Κι όπως ο προηγούμενος με την απαγγελία των λόγων της γνώσεως κλέβει τη γνώμη όσων τον ακούνε, έτσι εξαπατά και τούτος με τον τρόπο της υποκριτικής συμπεριφοράς την αντίληψη εκείνων που τον βλέπουν. Προς αυτόν θα πει παρόμοια η Γραφή: «Ντραπείτε όσοι φοράτε ξένα φορέματα»(Σοφον. 1, 8), και: «Ο Κύριος θ' αποκαλύψει την προσποίησή τους τη μέρα εκείνη»(Ησ. 3, 17). Κάθε μέρα, μέσα στο κρυφό εργαστήριο της καρδιάς μου, νομίζω πως ακούω το Θεό να μου τα λέει αυτά, γιατί είμαι σαφώς καταδικασμένος και για τα δύο παραπάνω αμαρτήματα.

67. Είναι επίορκος, δηλαδή ορκίζεται στο όνομα του Κυρίου ψεύτικα, εκείνος που υποσχέθηκε στο Θεό να ζήσει ενάρετα, και κάνει αντίθετα από την υπόσχεσή του και παραβαίνει τη συμφωνία για σεμνό βίο με το να μην εργάζεται τις εντολές. Και με λίγα λόγια, εκείνος που ενώ διάλεξε να ζει σύμφωνα με τις εντολές του Θεού, δε νεκρώνεται όμως τελείως για τον παρόντα βίο, είναι ψεύτης και επίορκος, γιατί ορκίστηκε στο Θεό, δηλαδή υποσχέθηκε να βαδίσει τον ακατηγόρητο δρόμο των θείων αγώνων, αλλά δεν εκπλήρωσε την υπόσχεση και γι' αυτό δεν έχει κανένα έπαινο. Γιατί θα επαινεθεί καθένας που ορκίζεται σ' Αυτόν(Ψαλμ. 62, 12), δηλαδή καθένας που υποσχέθηκε τη ζωή του στο Θεό και με την αλήθεια των έργων της δικαιοσύνης εκπληρώνει τους όρκους της καλής υποσχέσεως.

68. Εκείνος που υποκρίνεται γνώση μόνο με την απαγγελία λόγων, κλέβει τη διάνοια όσων ακούνε, για να δοξαστεί ο ίδιος. Κι εκείνος που με τη συμπεριφορά του υποκρίνεται την αρετή, κλέβει την όραση όσων τον βλέπουν, για να δοξαστεί ο ίδιος. Και κλέβοντας με απάτη και οι δύο, πλανούν, ο ένας τη διάνοια της ψυχής όσων τον ακούνε, ο άλλος την αίσθηση του σώματος όσων τον βλέπουν.

69. Αν οπωσδήποτε επαινείται εκείνος που εκπληρώνει τις υποσχέσεις του, γιατί ορκίζεται στο Θεό και πραγματοποιεί τον όρκο του, είναι φανερό ότι όποιος παραβαίνει τις υποσχέσεις του, θα έχει κατηγορία και ατιμία, γιατί ορκίστηκε στο Θεό και αποδείχθηκε ψεύτης.

70. Δε φωτίζεται βέβαια από το Λόγο κάθε άνθρωπος που έρχεται σε τούτο τον κόσμο(Ιω. 1, 9). Γιατί πολλοί μένουν αφώτιστοι και αμέτοχοι του φωτός της επιγνώσεως. Αλλά είναι φανερό ότι φωτίζεται κάθε άνθρωπος που με την προαίρεσή του έρχεται στον αληθινό κόσμο των αρετών. Καθένας που με την αυτοπροαίρετη γέννηση έρχεται αληθινά σε τούτο τον κόσμο των αρετών, φωτίζεται οπωσδήποτε από το Λόγο και αποκτά αμετακίνητη έξη αρετής και αλάνθαστη έννοια της αληθινής γνώσεως.

71. Όλοι και όλα που έχουν το ίδιο όνομα, δε θα νοηθούν οπωσδήποτε με ένα και τον αυτό τρόπο. Αλλά το καθένα πρέπει να νοηθεί ανάλογα με το τι θέλει να πει με τον τρόπο της η αγία Γραφή, αν θέλομε να συλλάβομε σωστά το σκοπό όσων γράφονται σ’ αυτή.

72. Κανένα απ’ όσα αναφέρονται στη Γραφή —πρόσωπα, τόποι, χρόνοι ή άλλα πράγματα, έμψυχα και άψυχα, αισθητά και νοητά— δεν εξιστορείται, ούτε θεωρείται με τον ίδιο τρόπο. Γι’ αυτό όποιος εξασκείται στη θεία γνώση της Γραφής χωρίς λάθος, πρέπει ανάλογα με τις διαφορές όσων γίνονται ή λέγονται, να δέχεται διαφορετικά καθένα απ’ όσα αναφέραμε, και ν’ απονέμει σ’ αυτό τη θεωρία που του αρμόζει σύμφωνα με τον [τόπο] ή το χρόνο.

73. Πρέπει να διδάσκομε όλους σ’ όλο τον κόσμο, να ζουν και να διάγουν σύμφωνα με το λόγο μόνο, και τόσο να φροντίζουν για τα σώματά τους, όσο για να διακόψουν τη σχέση της ψυχής μ’ αυτά και να μη δίνουν διόλου στην ψυχή να φανταστεί κάτι υλικό. Τούτο επειδή έσβησε πιά με τη δύναμη του λόγου η αίσθηση, η οποία στην αρχή παραμέρισε το λόγο και δέχτηκε την αλογία της ηδονής σαν κάποιο φίδι που σέρνεται, και εναντίον της οποίας ορίστηκε δίκαια ο θάνατος, για να πάψει να δίνει στο διάβολο δυνατότητα εισόδου στην ψυχή.

74. Η αίσθηση είναι μία κατά το γένος, αλλά χωρίζεται σε πέντε είδη, και μέσω της αντιληπτικής ενέργειας κάθε είδους πείθει την ψυχή που έχει πλανηθεί να προτιμά το αντίστοιχο αισθητό αντί για το Θεό. Γι’ αυτό, εκείνος που με σοφία ακολουθεί το λόγο, πριν από τον αναπόφευκτο και αθέλητο θάνατο προτιμά και επιβάλλει στον εαυτό του το θάνατο της σάρκας, κάνοντας πλήρη χωρισμό της γνώμης του από την αίσθηση.

75. Όταν η αίσθηση κάνει το νου υποχείριό της, του μαθαίνει την πολυθεΐα, καθώς με την υποδούλωση στα πάθη λατρεύει σαν Θεό διά μέσου κάθε αισθήσεως το αντίστοιχο αισθητό.

76. Σ’ εκείνον που επιμένει μόνο στο γράμμα της Γραφής, υπερισχύει στη φύση του μόνο η αίσθηση, σύμφωνα με την οποία φαίνεται μόνον η σχέση της ψυχής προς τη σάρκα. Όταν το γράμμα του Νόμου δε νοείται πνευματικώς, έχει την αίσθηση μόνη να του περιορίζει την εκφώνησή του και να μην επιτρέπει το βαθύτερο νόημα του κειμένου να προχωρήσει στο νου. Αν όμως το γράμμα της Γραφής έχει αντιστοιχία μόνο με την αίσθηση, τότε καθένας που δέχεται το γράμμα μόνο κυριολεκτικά, όπως οι Ιουδαίοι, ζει κατά σάρκα και πεθαίνει με την προαίρεση του καθημερινά το θάνατο της αμαρτίας εξαιτίας της ζωντανής αισθήσεως, μη μπορώντας να θανατώσει με το πνεύμα τις πράξεις του σώματος για να ζήσει την πνευματική μακάρια ζωή. Γιατί λέει ο θείος Απόστολος: «Αν ζείτε κατά σάρκα, μέλλετε να πεθάνετε· αν όμως με το πνεύμα θανατώνετε τις πράξεις του σώματος, θα ζήσετε»(Ρωμ. 8, 13).

77. Αν λοιπόν ανάψομε με την πράξη και τη θεωρία το θείο λυχνάρι, δηλαδή το φωτιστικό λόγο της γνώσεως, ας μη το βάλομε κάτω από το μόδιο(Ματθ. 5, 15) (το δοχείο που μετρούν το σιτάρι), για να μην καταδικαστούμε περιορίζοντας στο γράμμα την απεριόριστη δύναμη της σοφίας. Αλλά ας το βάλομε επάνω στο λυχνοστάτη, δηλαδή την αγία Εκκλησία, στο ύψος της αληθινής θεωρίας, για να φεγγοβολεί σε όλους το φως των θείων.

78. Εκείνος που υπομένει τις προσβολές των αθέλητων πειρασμών με ακλόνητο φρόνημα, όπως ο μακάριος Ιώβ και οι γενναίοι μάρτυρες, είναι λυχνάρι δυνατό και διατηρεί άσβηστο το φως της σωτηρίας με ανδρεία και υπομονή, επειδή ο Κύριος είναι η δύναμή του και ο ύμνος τουΨαλμ. 117, 14). Εκείνος πάλι που γνωρίζει τα τεχνάσματα του πονηρού και έχει πείρα των συμπλοκών των αοράτων πολέμων, φωτίζεται και αυτός από το φως της γνώσεως και φανερώνεται ότι είναι άλλο λυχνάρι, λέγοντας παρόμοια με το μεγάλο Απόστολο: «Δεν αγνοούμε τα σχέδια του διαβόλου»(Β΄ Κορ. 2, 11).

79. Το Άγιο πνεύμα ενεργεί την κάθαρση στους άξιους καθαρότητας των αρετών, με το φόβο, την ευσέβεια και τη γνώση. Το φωτισμό της γνώσεως των όντων, σύμφωνα με ποιους λόγους υπάρχουν, χαρίζει στους άξιους φωτισμού με τη δύναμη, τη θέληση και τη σύνεση. Την τελειότητα τη χαρίζει στους άξιους θεώσεως με την ολόφωτη και απλή και ολοκληρωτική σοφία, υψώνοντάς τους κατευθείαν στην αιτία των όντων με κάθε τρόπο, όσο είναι δυνατό στον άνθρωπο· αυτοί γνωρίζονται μόνον από τα θεία ιδιώματα της αγαθότητας, με την οποία γνωρίζουν τον εαυτό τους από το Θεό και το Θεό από τον εαυτό τους, χωρίς να υπάρχει μεταξύ τους κανένα εμπόδιο —γιατί δεν υπάρχει τίποτε ενδιάμεσο στη σοφία και το Θεό—· και θ' αποκτήσουν τη μόνιμη ατρεψία, αφού θα έχουν περάσει όλα γενικώς τα ενδιάμεσα, στα οποία υπήρχε κάποτε ο κίνδυνος να σφάλουν ως προς τη γνώση. Ενδιάμεσα ονομάζω την ουσία των νοητών και των αισθητών, μέσω των οποίων ο νους του ανθρώπου ανεβαίνει προς το Θεό, την αιτία των όντων.

80. Την πρακτική φιλοσοφία (αρετή), την πραγματοποιούν ο φόβος, η ευσέβεια και η γνώση. Τη φυσική θεωρία με τη χάρη του Πνεύματος, την κατορθώνουν η δύναμη, η θέληση και η σύνεση. Τη μυστική θεολογία τη χαρίζει μόνο η θεία σοφία.

81. Όπως χωρίς λάδι δεν μπορεί να κρατηθεί το λυχνάρι άσβηστο, έτσι χωρίς την έξη που με κατάλληλους λόγους και τρόπους και συμπεριφορά και ορθά νοήματα και λογισμούς τρέφει τα καλά, είναι αδύνατο να κρατηθεί το φως των θείων χαρισμάτων. Γιατί κάθε πνευματικό χάρισμα έχει ανάγκη από την κατάλληλη έξη που θα του ρίχνει ακατάπαυστα, σαν λάδι, το νοερό υλικό, για να μείνει κρατημένο σταθερά από εκείνον που το έλαβε.

82. Χωρίς ελιά δεν μπορεί να βρεθεί στη φύση αληθινό και γνήσιο λάδι· χωρίς δοχείο που δέχεται το λάδι, αυτό δεν είναι δυνατό να κρατηθεί· και αν δεν τροφοδοτείται με λάδι, σβήνει οπωσδήποτε το φώς του λυχναριού. Έτσι και χωρίς τις άγιες Γραφές δεν υπάρχει αληθινά δύναμη νοημάτων που να αρμόζει στο Θεό· χωρίς έξη που σαν αγγείο δέχεται τα νοήματα, ποτέ δεν θα αποτελεστεί κάποιο θείο νόημα· και αν το φως της γνώσεως που υπάρχει μέσα στα χαρίσματα δεν τρέφεται με θεία νοήματα, δεν παραμένει άσβηστο σ' εκείνους που το έχουν.

83. Νομίζω ότι η ελιά που είναι αριστερά(Ζαχ. 4, 3) σημαίνει την παλαιά Διαθήκη, επειδή αυτή φροντίζει περισσότερο για την πρακτική φιλοσοφία, ενώ εκείνη που είναι στα δεξιά σημαίνει τη νέα Διαθήκη, επειδή αυτή είναι δάσκαλος νέου μυστηρίου και δημιουργεί σε κάθε πιστό την έξη της θεωρίας. Η πρώτη διδάσκει τρόπους αρετής, η άλλη προσφέρει λόγους γνώσεως σ' εκείνους που φιλοσοφούν γύρω από τα θεία. Η μία αρπάζει το νου από την ομίχλη των ορατών και τον υψώνει στα συγγενή του νοητά, αφού καθαριστεί από κάθε υλική φαντασία. Η άλλη τον καθαρίζει από κάθε προσκόλληση στα υλικά και με τη δύναμη της ανδρείας σαν σφυρί σπάζει τα καρφιά που κρατούν την προαίρεση στραμμένη προς το σώμα.

84. Η Παλαιά Διαθήκη ανεβάζει το σώμα προς την ψυχή λογικοποιώντας το διά μέσου των αρετών, και εμποδίζει το νου να κατεβαίνει προς το σώμα. Η Καινή ανεβάζει το νου στο Θεό πυρώνοντάς τον με τη φωτιά της αγάπης. Η μία κάνει το σώμα ίδιο με το νου κατά την ενέργεια της θελήσεως. Η άλλη κάνει το νου ίδιο με το Θεό με την απόκτηση της χάρης και να έχει τόση ομοιότητα με το Θεό, ώστε ν' αναγνωρίζεται διά μέσου του ο Θεός (τον Οποίο κατά φύση διά μέσου του ίδιου δε γνωρίζει κανένας ούτε στο ελάχιστο), όπως αναγνωρίζομε από μια εικόνα το πρωτότυπο.

85. Η Παλαιά Διαθήκη, επειδή συμβολίζει την άσκηση της αρετής, κάνει το σώμα να συμφωνεί με το νου κατά την κίνηση. Η Καινή, επειδή προξενεί θεωρία και γνώση, καταλαμπρύνει με τα θεία νοήματα και χαρίσματα το νου που είναι μυστικά προσηλωμένος σ' αυτήν. Η Παλαιά παρέχει στον γνωστικό τους τρόπους των αρετών. Η Νέα χαρίζει στον πρακτικό τους λόγους της αληθινής γνώσεως.

86. Ο Θεός λέγεται και γίνεται Πατέρας κατά χάρη εκείνων μόνο που έχουν την εκούσια πνευματική γέννηση κατά την αρετή. Σύμφωνα μ' αυτήν, έχοντας να φαίνονται στις αρετές τα χαρακτηριστικά του Θεού που τους γέννησε, όπως φαίνονται στο πρόσωπο τα χαρακτηριστικά της ψυχής, κάνουν εκείνους που τους βλέπουν να δοξάζουν τον Θεό για τη μεταβολή των τρόπων τους, προσφέροντας τον βίο τους εκλεκτό παράδειγμα αρετής προς μίμηση. Γιατί ο Θεός δεν δοξάζεται

μόνο με λόγια, αλλά με έργα αρετής, τα οποία φωνάζουν πολύ περισσότερο από τα λόγια την θεία μεγαλοπρέπεια.

87. Αριστερός είναι ο φυσικός νόμος γιατί σχετίζεται με την αίσθηση· προσκομίζει στο λογικό τους τρόπους των αρετών και κάνει ενεργό τη γνώση. Ο πνευματικός νόμος είναι δεξιός γιατί σχετίζεται με το νου· ενώνει με την αίσθηση τους πνευματικούς λόγους των όντων και κάνει έλλογη την άσκηση της αρετής.

88. Εκείνος που απέδειξε ότι η γνώση του σωματοποιείται με την πράξη και η πράξη εμψυχώνεται από τη γνώση, βρήκε τον ακριβή τρόπο της θείας ενέργειας. Εκείνος που έχει χωρίσει τη μία από την άλλη, ή τη γνώση έκανε ανυπόστατη φαντασία, ή την πράξη είδωλο. Γιατί η γνώση χωρίς πράξη δε διαφέρει διόλου από φαντασία, αφού δεν έχει για στήριγμα την πράξη· και πράξη αλόγιστη μοιάζει με είδωλο, αφού δεν έχει τη γνώση να την εμψυχώνει.

89. Το μυστήριο της σωτηρίας μας κάνει το βίο απόδειξη του λόγου και το λόγο δόξα του βίου. Την πρακτική αρετή την κάνει θεωρία που υλοποιείται, ενώ τη θεωρία, πράξη που μυσταγωγείται. Και για να μιλήσω με συντομία, την αρετή την κάνει φανέρωση της γνώσεως και τη γνώση δύναμη που συντηρεί την αρετή· και με τις δύο —αρετή και γνώση— φανερώνει ότι αποτελείται μια σοφία, για να μάθομε ότι οι δύο Διαθήκες συμφωνούν σε όλα κατά τη χάρη και ότι κατά τη σύνθεσή τους ταιριάζουν μεταξύ τους για την ολοκλήρωση ενός μυστηρίου περισσότερο απ’ ό,τι ταιριάζουν ψυχή και σώμα για το σχηματισμό ενός άνθρωπου.

90. Όπως η ψυχή και το σώμα με τη σύνθεσή τους κάνουν έναν άνθρωπο, έτσι η πράξη και η θεωρία με τη συνύπαρξή τους αποτελούν μία γνωστική σοφία, και η παλαιά και η νέα Διαθήκη ολοκληρώνουν ενα μυστήριο. Το αγαθό κατά φύση ανήκει μόνο στο Θεό, από τον οποίο μετέχοντας φωτίζονται και γίνονται αγαθά όλα εκείνα που είναι εκ φύσεως δεκτικά φωτισμού και αγαθότητας.

91. Εκείνος που νοεί τον κόσμο που φαίνεται, θεωρεί τον κόσμο που νοείται. Γιατί αποτυπώνει στην αίσθησή του τα νοητά, δίνει μέσα στο νου του μορφή στους λόγους που αντιλήφθηκε και μεταφέρει, στη μεν αίσθηση τη σύσταση του νοητού κόσμου με πολλούς τρόπους, στο δε νου την πολύπλοκη σύνθεση του αισθητού κόσμου. Μέσα στο νοητό κόσμο νοεί τον αισθητό μεταφέροντας στο νου την αίσθηση με τους λόγους των αισθητών, και στον αισθητό κόσμο νοεί το νοητό εγκλωβίζοντας με βαθιά γνώση το νου στην αίσθηση με τους τύπους των νοητών.

92. Τον πρώτο λόγο περί της Μονάδος, ο Προφήτης τον ονόμασε «κεφαλή», ως αρχή κάθε αρετής, όπως λέει: «Η κεφαλή μου στις χαράδρες των βουνών»(Ιωνά 2, 6-7). «Χαράδρες των βουνών» λέει τις διάνοιες των πονηρών πνευμάτων, οι οποίες κατάπιαν το νου μας με την παράβαση. «Κατώτατη γη» λέει την έξη που δεν αισθάνεται καθόλου τη θεία γνώση, ούτε έχει την οποιαδήποτε κίνηση για την ενάρετη ζωή. «Άβυσσο» λέει την άγνοια που ακολουθεί την έξη της κακίας και που πάνω της —σαν σε άλλη γη— απλώνονται τα πελάγη της κακίας. Ή διαφορετικά, «γη» είπε τη μόνιμη έξη της κακίας, και «αιώνιους μοχλούς» τις εμπαθείς προσκολλήσεις στα υλικά, οι οποίες συντηρούν την κάκιστη έξη.

93. Η υπομονή των αγίων εξαντλεί την πονηρή δύναμη του διαβόλου που επιτίθεται εναντίον τους. Γιατί τους πείθει να θεωρούν στολίδι τους τους αγώνες για χάρη της αλήθειας και τους διδάσκει να απολαμβάνουν τα παθήματα περισσότερο απ’ όσο τις ανέσεις εκείνοι που φροντίζουν υπερβολικά για τη σαρκική ζωή. Κάνει τη φυσική ασθένεια της σάρκας σχετικά με τον πόνο αφορμή υπερβολικής πνευματικής δυνάμεως. Κοίτα λοιπόν πώς αφορμή της υπερβολικής θείας δυνάμεως είναι η φυσική αδυναμία των αγίων, από την οποία ο Κύριος απέδειξε τον διάβολο κατώτερο.

94. Ο λόγος της χάρης, αφού έφτασε μέσα από πολλούς πειρασμούς στη φύση των ανθρώπων, δηλαδή την Εκκλησία των εθνών, όπως ο Ιωνάς ύστερα από πολλές θλίψεις έφτασε στη μεγάλη πόλη Νινευΐ, έπεισε το φυσικό νόμο που βασίλευε να σηκωθεί από το θρόνο, δηλαδή από την προηγούμενη έξη της κακίας που συνδέεται με την αίσθηση, ν’ αφαιρέσει τη στολή του, δηλαδή ν’ αποθέσει την έπαρση της κοσμικής δόξας από τα ήθη του, να φορέσει σάκκο, δηλαδή το πένθος και τη δύσκολη και τραχιά άσκηση της κακοπάθειας που αρμόζει στην κατά Θεόν ζωή, και να καθίσει

πάνω στη στάχτη(Ιωνά 3, 6-7). Στάχτη είναι η αίσθηση ότι κανείς είναι φτωχός μπροστά στο Θεό, πάνω στην οποία κάθεται καθένας που μαθαίνει να ζει με ευσέβεια και που έχει το μαστίγιο της συνειδήσεως να τον χτυπά αλύπητα για τ' αμαρτήματά του.

95. Παρατήρησε ότι βασιλιά εννοεί τον φυσικό νόμο, θρόνο την εμπαθή έξη που συνδέεται με την αίσθηση, στολή το φόρεμα της ματαιοδοξίας, σάκκο το πένθος που συνοδεύει τη μετάνοια, στάχτη την ταπεινοφροσύνη, ανθρώπους εκείνους που αμαρτάνουν με την επιθυμία, βόδια εκείνους που αμαρτάνουν με το θυμό και πρόβατα εκείνους που αμαρτάνουν στη θεωρία των ορατών.

96. Εκείνος που για χάρη της σύμφωνης με το θείο νόμο αρετής ξεχνά τα πάθη της σάρκας θεωρώντας τα «αριστερά», και εξαιτίας τής χωρίς σφάλμα γνώσεως δεν κυριεύεται από την αρρώστια της υπερηφάνειας για τα κατορθώματά του, η οποία φουσκώνει τον άνθρωπο και θεωρείται «δεξιά», αυτός έγινε άνθρωπος που δε γνωρίζει το δεξί του χέρι —γιατί δεν επιθυμεί πρόσκαιρη δόξα—, ούτε το αριστερό του(Ιωνά 4, 11) —γιατί δεν ερεθίζεται από τα πάθη της σάρκας—. Όπως φαίνεται, ο λόγος ονόμασε δεξί χέρι την κενοδοξία για τα δήθεν κατορθώματα, κι αριστερό την ακολασία των αισχρών παθών. Γιατί ο λόγος της αρετής δε γνωρίζει αμαρτία της σάρκας, η οποία θεωρείται «αριστερά»· ενώ ο λόγος της γνώσεως δε γνωρίζει κακία της ψυχής, η οποία θεωρείται «δεξιά».

97. Η έλλογη γνώση των αρετών, δηλαδή η ενεργητική και αληθινή επίγνωση της αιτίας των αρετών, εκ φύσεως προκαλεί πλήρη άγνοια της υπερβολής και της ελλείψεως που βρίσκονται στα δεξιά και στ' αριστερά της μεσότητας των αρετών. Γιατί αν στο λογικό εκ φύσεως δεν υπάρχει κανένα απολύτως παράλογο, είναι φανερό ότι όποιος υψώθηκε στο λόγο των αρετών, δε θα γνωρίσει καθόλου την κατάσταση των παραλόγων γιατί δεν είναι δυνατό να κοιτάξει κανείς ταυτόχρονα δύο πράγματα αντίθετα, και μαζί με το ένα ν' αντιληφθεί και το άλλο.

98. Αν μέσα στην πίστη δεν υπάρχει κανένας λόγος απιστίας, ούτε το φώς μπορεί κατά φύση να είναι αιτία του σκοταδιού, ούτε με τον Χριστό μπορεί να φανερώνεται ο διάβολος(Β΄ Κορ. 6, 14-15), είναι φανερό ότι ούτε με το λογικό είναι δυνατό να συνυπάρχει το παράλογο. Και αν με το λογικό δεν μπορεί ποτέ να συνυπάρχει το παράλογο, εκείνος που υψώθηκε στο λόγο των αρετών δε θα γνωρίσει καθόλου την κατάσταση των παραλόγων, επειδή γνωρίζει μόνον την αρετή όπως είναι, και όχι όπως νομίζεται, και γι' αυτό δεν γνωρίζει μήτε δεξιά με την υπερβολή, μήτε αριστερά με την έλλειψη. Γιατί και στα δύο αυτά είναι ολοφάνερο το παράλογο.

99. Απιστία λέει την άρνηση των εντολών. Πίστη τη συγκατάθεση στις εντολές. Σκοτάδι λέει την άγνοια του καλού, ενώ φώς την ακριβή γνώση του καλού. Χριστό ονόμασε την ουσία και την υπόσταση του καλού, ενώ διάβολο την κάκιστη έξη που γεννά όλα τα κακά.

100. Αν το λογικό είναι κανόνας και μέτρο των όντων, ταυτόσημο με την αλογία και γι' αυτό παράλογο είναι να κινείται κανείς έξω από τον κανόνα και το μέτρο ή πάνω από τον κανόνα και το μέτρο. Γιατί τα δύο εξίσου, σ' όσους κινούνται έτσι, προκαλούν την έκπτωση από το απόλυτο Όν. Το δεύτερο τους πείθει να κάνουν την πορεία τους αβέβαιη και όχι συγκεκριμένη και να μην έχει, εξαιτίας της αμετρίας του νου τους, σκοπό της το Θεό σαν τέλος που το καθόρισαν εκ των προτέρων, γιατί επινοούν κάτι καλύτερο τάχα από το καλό. Το άλλο τους πείθει να κάνουν την πορεία τους έξω από το σκοπό προς μόνη την αίσθηση, από χαλαρότητα του νου τους, και να θεωρούν ως τέλος προκαθορισμένο εκείνο που περιορίζεται στην αίσθησή τους. Αυτό το αγνοεί, επειδή δεν το πάσχει, όποιος είναι ενωμένος μόνο με το λόγο της αρετής και έχει περιχαρακώσει μ' αυτόν όλη την κίνηση της νοερής του δυνάμεως και γι' αυτό δεν μπορεί να διανοηθεί τίποτε πάνω από το λογικό ή έξω από το λογικό.

Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής

Διαφόρα κεφάλαια περί θεολογίας, οικονομίας, αρετής και κακίας

Έβδομη εκατοντάδα

1. Ο φυσικός λόγος δια μέσου των αρετών ανυψώνει προς το νου εκείνον που επιμελείται την πρακτική αρετή. Ο νους εισάγει στη δοσία μέσω της θεωρίας εκείνον που επιθυμεί τη γνώση. Το παράλογο πάθος παρασύρει να φέρεται προς την αίσθηση εκείνον που αμελεί τις εντολές, πράγμα που καταλήγει στο να δεθεί ο νους στην ηδονή.

2. Αρετή λέει την απαθέστατη και μόνιμη έξη του καλού που δεν έχει τίποτε από τα δεξιά ή τ' αριστερά, έχει όμως τη σφραγίδα του Θεού στην οποία τίποτε δεν είναι ενάντιο. Αιτία των αρετών είναι ο Θεός. Ενεργητική γνώση του Θεού είναι η αλλοίωση κατά την έξη εκείνου που γνώρισε αληθινά το Θεό, ώστε να συμμορφωθεί προς το πνεύμα.

3. Αν ο λόγος έχει προσδιορίσει όπως είναι φυσικό την αρχή καθενός, κανένα από τα όντα δεν ξεπερνά ούτε πέφτει παρακάτω από τον εαυτό του. Επομένως, κανόνας των όντων είναι η επιθυμία και επίγνωση της Αιτίας τους, ενώ μέτρο τους είναι η ενεργητική μίμηση της Αιτίας, όσο είναι εφικτό στα όντα. Το να πηγαίνει η επιθυμία όσων κινούνται προς το Θεό πάνω από τον κανόνα και το μέτρο, κάνει ανώφελο το δρόμο τους, γιατί δεν καταλήγουν στο Θεό, στον οποίο σταματά η επιθυμητική κίνηση όλων, καθώς δέχεται ως αυθύπαρκτο τέλος την απόλαυση του Θεού. Το να πηγαίνει η επιθυμία όσων κινούνται προς το Θεό έξω από τον κανόνα και το μέτρο, κάνει ανώφελο το δρόμο τους, γιατί αντί για το Θεό καταλήγουν στην αίσθηση, όπου έχει εγκατασταθεί η ηδονική απόλαυση των παθών που δεν έχει ουσιαστική ύπαρξη.

4. Ο νους που υψώθηκε ακράτητα προς την Αιτία των όντων, θ' αποκτήσει πλήρη άγνοια καθώς δε θα θεωρεί κανένα λόγο στο Θεό, ο οποίος κατά την ουσία και σύμφωνα με κάθε αιτία είναι πάνω από κάθε λόγο. Όταν ο νους αποσυρθεί από τα όντα και συγκεντρωθεί στο Θεό, δε γνωρίζει κανένα λόγο εκείνων από τα οποία απομακρύνθηκε, γιατί βλέπει με τρόπο ανερμήνευτο Εκείνον μόνο στον οποίο έφτασε κατά χάρη. Γιατί ο νους που υψώθηκε με έκσταση προς το Θεό, εγκαταλείπει ακόμη και τους λόγους των ασωμάτων. Γιατί δεν είναι δυνατό να παρατηρεί κανείς μαζί με το Θεό και κάτι απ' όσα είναι μετά το Θεό.

5. Καταραμένο πράγματι πάθος είναι η έπαρση, που αποτελείται από τη σύνθεση δύο κακών, της υπερηφάνειας και της κενοδοξίας. Από αυτά, η υπερηφάνεια αρνείται την Αιτία της αρετής και της φύσεως, ενώ η κενοδοξία και τη φύση και αυτή την αρετή τις κάνει νόθες. Γιατί τίποτε δεν κάνει ο υπερήφανος κατά το θέλημα του Θεού, και τίποτε δεν κάνει κατά φύση ο κενόδοξος.

6. Είναι ιδίωμα της υπερηφάνειας να αρνείται ότι ο Θεός είναι ο δημιουργός της αρετής και της φύσεως. Και ιδίωμα της κενοδοξίας να δέχεται διακρίσεις στη φύση των ανθρώπων ώστε να υποτιμά ορισμένους. Φυσικό γέννημά τους είναι η έπαρση, που είναι σύνθετη έξη κακίας και περιέχει θεληματική άρνηση του Θεού και άγνοια της φυσικής ισοτιμίας όλων.

7. Η έπαρση είναι μείγμα υπερηφάνειας και κενοδοξίας. Δείχνει καταφρόνηση στο Θεό κατηγορώντας βλάσφημα την πρόνοιά Του, ενώ έχει αλλοτρίωση προς τη φύση, που την κάνει όλα τα φυσικά να τα μεταχειρίζεται παρά φύση, ώστε να καταστρέφει με αυτή την κακή χρήση την ωραιότητα της φύσεως.

8. Ο «καυτός άνεμος»(Ιωνά 4, 8) δηλώνει όχι μόνον τους πειρασμούς, αλλά και την εγκατάλειψη του Θεού, η οποία αφαιρεί από τους Ιουδαίους την χορηγία των θείων χαρισμάτων. Η πνευματική συγγένεια λύνει τη σχέση της προαιρέσεως προς τη σάρκα και την [προσδένει] στο Θεό, προσηλωμένη σ' Αυτόν με πόθο.

9. Ο φυσικός [νόμος], όταν η αίσθηση δεν πλεονεκτεί σε βάρος του λογικού, πείθει όλους χωρίς ιδιαίτερη διδασκαλία, να αγαπούν τους συνανθρώπους τους, έχοντας την ίδια την ανθρώπινη φύση

δάσκαλο για τη βοήθεια εκείνων που έχουν ανάγκη· και να θέλουν όλοι για τους άλλους εκείνο που θέλει ο καθένας να κάνουν οι άλλοι προς αυτόν. Αυτό δίδαξε ο Κύριος, όταν είπε: «Όσα θέλετε να σας κάνουν οι άνθρωποι, τα ίδια να κάνετε και σεις σ' αυτούς»(Λουκ. 6, 31).

10. Ο φυσικός νόμος αποβλέπει στην ομόθυμη αυτοπροαίρετη σχέση όλων προς όλους. Γιατί εκείνοι που είναι προικισμένοι με τη λογική, αυτοί εκ φύσεως έχουν μία διάθεση. Κι εκείνοι που έχουν μια διάθεση, έχουν φυσικά μία συμπεριφορά και ένα τρόπο του βίου. Εκείνοι που έχουν μία συμπεριφορά κι ένα τρόπο του βίου, είναι φανερό ότι έχουν κατά την προαίρεση τον ίδιο δεσμό μεταξύ τους, που τους οδηγεί όλους με μια γνώμη προς τον ένα λόγο της φύσεως, στον οποίο καθόλου δεν υπάρχει η διαίρεση που επικρατεί τώρα στη φύση εξαιτίας της φιλαυτίας. Ο γραπτός νόμος, με το φόβο των τιμωριών συγκρατεί τις άτακτες ορμές των ανοήτων και τους συνηθίζει με τη διδαχή του να αποβλέπουν στην ισότητα, με την οποία η δύναμη της δικαιοσύνης, αφού σταθεροποιηθεί με τον καιρό, γίνεται μέρος της φύσεως και μετρατρέπει το μεν φόβο σε διάθεση που δυναμώνει σιγά-σιγά μαζί με την προαίρεση προς το καλό, τη δε συνήθεια σε έξη που καθαρίζεται με τη λήθη των προηγουμένων κακών και γεννά μαζί της τη φιλαλληλία.

11. Ο γραπτός νόμος, εμποδίζοντας με το φόβο την αδικία, δημιουργεί εθισμό στη δικαιοσύνη. Με τον καιρό, ο εθισμός παράγει διάθεση, φιλοδίκαιη, από την οποία γεννιέται μόνιμη έξη στο καλό, που προκαλεί λήθη της προηγούμενης κακίας.

12. Ο νόμος της χάρης διδάσκει να μιμούμαστε τον ίδιο το Θεό, ο οποίος τόσο πολύ, πάνω και από τον εαυτό Του —αν επιτρέπεται να πώ— μας αγάπησε, και μάλιστα ενώ ήμαστε εχθροί Του εξαιτίας της αμαρτίας, ώστε και την ουσία μας έλαβε χωρίς μεταβολή της θεότητάς Του —ενώ είναι πάνω από κάθε ουσία—, και καταδέχτηκε τη φύση μας, κατά τρόπο υπερούσιο, ώστε να γίνει άνθρωπος και να θελήσει να ζήσει ως ένας άνθρωπος και να μην παραιτηθεί να κάνει δική Του την καταδίκη μας. Και τόσο πολύ μας θέωσε κατά χάρη, όσο Αυτός κατ' οικονομίαν έγινε άνθρωπος, για να μάθομε όχι μόνο να βοηθούμε ο ένας τον άλλο με τρόπο φυσικό και να αγαπούμε ο ένας τον άλλο σαν τον εαυτό μας με τρόπο πνευματικό, αλλά και να φροντίζομε ο ένας για τον άλλο περισσότερο από τον εαυτό μας με τρόπο θεϊκό και να δίνομε ως απόδειξη της μεταξύ μας αγάπης το να προτιμούμε πρόθυμα τον σύμφωνο με την αρετή και εκούσιο θάνατο ο ένας για χάρη του άλλου. Γιατί λέει ο Κύριος: «Δεν υπάρχει μεγαλύτερη αγάπη από αυτή, να δίνει κάποιος τη ζωή του για το φίλο του»(Ιω. 15, 13).

13. Ο νόμος της φύσεως, για να μιλήσω συνοπτικά, είναι φυσικός λόγος που πήρε υποχείριά του την αίσθηση, για να της αφαιρέσει την αλογία από την οποία προέρχεται η διαίρεση όσων είναι φυσικά ενωμένα. Ο γραπτός νόμος είναι φυσικός λόγος που μετά την αφαίρεση της αλογίας της αισθήσεως έχει προσλάβει και πνευματικό πόθο, ο οποίος συντηρεί την αλληλοεξάρτηση των ανθρώπων. Ο νόμος της χάρης είναι λόγος υπερφυσικός που σκοπεύει τη θέωση· αλλάζει την ανθρώπινη φύση χωρίς να την μεταβάλλει και δείχνει στην ανθρώπινη φύση σαν σε εικόνα, με τρόπο ακατάληπτο, το Αρχέτυπο που είναι πάνω από ουσία και φύση, και παρέχει την παντοτινή μακαριότητα.

14. Το να έχει κανείς τον πλησίον του όπως τον εαυτό του, είναι το να φροντίσει μόνο για τη ζωή του άλλου, πράγμα που αναφέρεται στο φυσικό νόμο. Το να αγαπά κανείς τον πλησίον του όπως τον εαυτό του, είναι να προνοεί επιπλέον για τη σύμφωνη με την αρετή μακαριότητα του πλησίον, πράγμα που ορίζει ο γραπτός νόμος(Ιωνά 4, 9-11). Το να αγαπήσει τώρα κανείς τον πλησίον παραπάνω από τον εαυτό του, ανήκει αποκλειστικά στο νόμο της χάρης.

15. Εκείνος που αποφεύγει τις αφορμές των ηδονών του σώματος, μαθαίνει τους λόγους της Πρόνοιας, η οποία εμποδίζει το υλικό που εξάπτει τα πάθη. Εκείνος που δέχεται τις οδυνηρές τιμωρίες του σώματος, μαθαίνει τους λόγους της κρίσεως, η οποία τον καθαρίζει από προηγούμενους μολυσμούς με αθέλητους πόνους.

16. Αν ο λόγος της Γραφής μας παρουσίασε τον Προφήτη να λυπάται για τη σκηνή και την κολοκυθιά —δηλαδή για τη σάρκα και την ηδονή της σάρκας—, και το Θεό να θέλει να σώσει τη Νινευΐ, είναι φανερό ότι απ' όλα όσα εκτιμούν και αγαπούν οι άνθρωποι, αυτό που αγαπά ο Θεός

είναι πολύ ανώτερο και τιμιότερο· και μάλιστα όταν αυτά δεν έχουν ουσιαστική ύπαρξη, αλλά νομίζονται από εσφαλμένη κρίση ότι υπάρχουν. Αυτά δεν έχουν κανένα απολύτως λόγο υπάρξεως, αλλά μόνο η φαντασία, εξαπατώντας το νου, δίνει μέσω του πάθους σ' αυτά που δεν υπάρχουν ενα κούφιο σχήμα, [όχι] όμως και υπόσταση.

17. Η ακριβής γνώση των λόγων του Πνεύματος φανερώνεται μόνο σε όσους είναι άξιοι του Πνεύματος, οι οποίοι αφού με την πολλή επιμέλεια των αρετών καθάρισαν το νου τους από την καπνιά των παθών, σαν ενα καθαρό και λαμπερό καθρέφτη, δέχονται τη γνώση των θείων, αμέσως μόλις πέσει επάνω τους, ν' αποτυπώνεται και να μένει σ' αυτούς όπως ενα πρόσωπο στον καθρέφτη. Σ' εκείνους όμως που τα πάθη έχουν κατασπιλώσει το βίο τους, μόλις που μπορούν από εύλογους στοχασμούς να συμπεράνουν τη γνώση των θείων —όχι να έχουν την αυθάδεια ότι την κατανόησαν και τη διατύπωσαν με ακρίβεια.

18. Εκείνος που έλαβε ως μορφή του νου του τη γνώση που προέρχεται από τις αρετές με τη χάρη του θείου Πνεύματος, λέγεται ότι «έπαθε» τα θεία, γιατί δεν την έλαβε από τη φύση μαζί με την ύπαρξη, αλλά κατά μέθεξη με τη χάρη. Εκείνος όμως που δεν έλαβε τη γνώση από τη χάρη, κι αν ακόμη λέει κάτι γνωστικό, δε γνωρίζει με δική του πείρα τη δύναμη του λόγου του. Γιατί η ψιλή μάθηση δεν δίνει τη γνώση που αποτελεί έξη.

19. Ο νους που καθαρίστηκε τελείως με τις αρετές, εύλογα μπορεί να [μαθαίνει] τους λόγους των αρετών, κάνοντας δικό του πρόσωπο τη γνώση, η οποία έλαβε από αυτούς θεία χαρακτηριστικά. Γιατί κάθε νους καθ' εαυτόν είναι χωρίς μορφή και χαρακτηριστικά, και παίρνει μορφή επίκτητη είτε τη γνώση που δημιουργήθηκε από τις αρετές με το πνεύμα, είτε την άγνοια που προέρχεται από τα πάθη.

20. Όποιος ξέπεσε από τη θεία αγάπη, έχει βασιλιά του το νόμο της σάρκας που βασιλεύει με την ηδονή, και ούτε μπορεί, ούτε θέλει να φυλάξει καμία θεία εντολή. Γιατί αφού προτίμησε τη φιλήδονη ζωή από τη ζωή και βασιλεία που διεξάγεται με το Πνεύμα του Θεού σύμφωνα με την αρετή, προξένησε στον εαυτό του την άγνοια αντί της γνώσεως.

21. Εκείνος που δε διαβαίνει νοερά προς την εσωτερική πνευματική και θεία ωραιότητα που κρύβεται στο γράμμα του Νόμου, αυτός δημιουργεί τη φιλήδονη σχέση της προαιρέσεως, δηλαδή την προσκόλληση στα κοσμικά και τη φιλοκοσμία, καθώς η μάθησή του βασίζεται μόνο στα λόγια.

22. Ντροπή του στόματος είναι η απασχόληση του νου με φιλόκοσμους και φιλοσώματους λογισμούς. Όταν δηλαδή μένομε στη σωματική διαμόρφωση που δείχνει το γράμμα του Νόμου, είναι φυσικό να γεννιέται κατά την κλίση της προαιρέσεως ο κόσμος, δηλαδή η φιλόκοσμη διάθεση και η νοερή απασχόληση με φιλήδονους λογισμούς. Γιατί με ό,τι έχομε συνδεθεί, αυτό και μελετούμε με το νου μας.

23. Ή πάλι, ντροπή του στόματος είναι η κίνηση του νου που δίνει μορφή στα πάθη και διαμορφώνει το κάλλος σύμφωνα με την ηδονή, ώστε να το δεχτεί η αίσθηση. Γιατί χωρίς την επινοητική δύναμη του νου δεν οδηγείται κάποιο πάθος με κανένα τρόπο σε διάπλαση μιας μορφής. Ή, «ανάθεμα» είναι η πρόσυλη, χωρίς κάλλος και αδιαμόρφωτη κίνηση των παθών, ενώ «ντροπή του στόματος» είναι η νοερή κίνηση που δίνει μορφή στο πάθος ώστε να το δεχτεί η αίσθηση, και προσπορίζει στο πάθος με τις επινοήσεις της κατάλληλο υλικό.

24. Εκείνος που νομίζει ότι οι θυσίες και οι γιορτές, τα σάββατα και οι πρωτομηνιές έχουν διαταχθεί από το Θεό στο νόμο Του για σωματική απόλαυση και ανάπαυση, θα βρεθεί οπωσδήποτε κάτω από την πλήρη κατοχή της ενέργειας των παθών και την ντροπή της ακαθαρσίας των σχετικών με τα πάθη αισχρών λογισμών. Και θα είναι στην εξουσία του φθαρτού κόσμου και της απασχολήσεως με φιλοσώματους λογισμούς, όπως επίσης και του υλικού και της μορφής των παθών, και δε θα μπορεί να θεωρεί πολύτιμο τίποτε άλλο πέρα από τα φθαρτά.

25. Εκείνος που πιστεύει ότι είναι θεία διαταγή να απολαμβάνει σωματικώς όσα ορίζει ο Νόμος, αυτός δέχεται σαν δώρο Θεού τη γαστριμαργία και ζει μαζί της με χαρά, από την οποία γεννά με την παράχρηση τούς τρόπους που μολύνουν την ενέργεια των αισθητών.

26. Όταν το θεωρητικό μέρος της ψυχής αγκαλιάζει τον τρυφηλό βίο σαν θεία εντολή σύμφωνα με το γράμμα του Νόμου, τότε μεταχειρίζεται τις αισθήσεις παρά φύση και δεν αφήνει να φαίνεται καμιάς ενέργειας η φυσική χρήση. Γιατί γεννά και την έξη και την ενέργεια των παθών, και εγκαθιστά μέσα του σαν κάτι θείο τη γαστριμαργία, δημιουργώντας έτσι τους τρόπους που μολύνουν με την παράχρηση τις αισθήσεις, ώστε να αφανίζονται οι φυσικοί λόγοι και τα σπέρματα που βρίσκονται στα όντα.

27. Κανένας που είναι προσηλωμένος στη σωματική λατρεία του Νόμου, δεν μπορεί να δεχτεί διόλου ένα φυσικό λόγο ή λογισμό· γιατί δεν είναι το ίδιο τα σύμβολα και η φύση. Εκείνος που μένει στα σύμβολα του Νόμου, δεν μπορεί να βλέπει σύμφωνα με το λογικό τη φύση των όντων και να προσλαμβάνει τους λόγους τους οποίους έθεσε ουσιωδώς στα όντα ο Δημιουργός, γιατί έχουν διαφορά τα σύμβολα από τη φύση των όντων.

28. Εκείνος που έχει για Θεό την κοιλιά του και νομίζει για δόξα του πράξεις που φέρνουν ντροπή(Φιλιπ. 3, 19), είναι προσηλωμένος με μεγάλη επιμέλεια μόνο στα πάθη της ατιμίας σαν να ήταν πράγματα θεία, και γι’ αυτό ασχολείται μόνο με τα πρόσκαιρα, δηλαδή με την ύλη και τη μορφή των πραγμάτων και την κακή χρήση της πενταπλής ενέργειας των αισθήσεων. Γιατί όταν η αίσθηση περιπλεχτεί και ενωθεί με τη ύλη και την μορφή των πραγμάτων, παράγει το πάθος και σκοτώνει και αφανίζει τους φυσικούς λόγους. Πάθος και φύση, σύμφωνα με το λόγο της υπάρξεως, ποτέ δε συνυπάρχουν, γιατί ποτέ δε φαίνεται σε κάποιο πάθος κανένας λόγος φύσεως, όπως ούτε κάποιο πάθος γεννιέται μαζί με τη φύση.

29. Όποιος δεν πιστεύει ότι η Γραφή είναι πνευματική, δεν αισθάνεται ότι είναι φτωχός στη γνώση, αν και πεθαίνει από πείνα. Γιατί είναι πράγματι πείνα η έλλειψη των γνωστών από την πείρα αγαθών και η πλήρης ανέχεια και στέρηση των πνευματικών τροφών που συγκρατούν την ψυχή. Και πώς θα νομίσει κανείς πείνα ή ζημία την ολική αφαίρεση εκείνων που δεν έχει γνωρίσει διόλου;

30. Πεινά πράγματι ο λαός εκείνων που πιστεύουν και έχουν γνωρίσει την αλήθεια, όπως και η ψυχή καθενός που άφησε την πνευματική θεωρία με τη χάρη και υποδουλώθηκε στην τυπική δουλεία του γράμματος και δεν τρέφει το νου με τα πετάγματα των μεγάλων νοημάτων, αλλά γεμίζει την αίσθηση με εμπαθή φαντασία, με τις σωματικές διατυπώσεις των συμβόλων της Γραφής.

31. Εκείνος που δεν παραδέχεται την πνευματική θεωρία της αγίας Γραφής, μαζί μ’ αυτήν απώθησε και τον φυσικό και τον γραπτό νόμο των Ιουδαίων και αγνόησε το νόμο της χάρης, που γι’ αυτόν δίνεται η θεωρία σ’ όσους πορεύονται σύμφωνα μ’ αυτόν. Εκείνος λοιπόν που εννοεί τον γραπτό νόμο σωματικώς, δεν τρέφει με αρετές την ψυχή. Και εκείνος που δε συλλαμβάνει τους λόγους των όντων, δεν φιλοτιμείται να προσφέρει στο νου του την ποικίλη σοφία του Θεού. Και εκείνος που δε γνωρίζει το μέγα μυστήριο της νέας χάρης, δεν χαίρεται με την ελπίδα της μελλοντικής θεώσεως. Η έλλειψη λοιπόν της θεωρίας του γραπτού νόμου έχει ως συνέπεια τη στέρηση της ποικίλης σοφίας του Θεού που νοείται στο φυσικό νόμο, και ως επακόλουθο την πλήρη άγνοια της θεώσεως που θα δοθεί με τη χάρη σύμφωνα με το νέο μυστήριο.

32. Κάθε νους που έλαβε από το Χριστό διορατικότητα και δύναμη οράσεως, επιθυμεί πάντοτε και ζητεί το πρόσωπο του Κυρίου. Πρόσωπο του Κυρίου είναι η αληθινή μέσω της αρετής θεωρία και γνώση των θείων, που αναζητώντας την μαθαίνει την αιτία της φτώχειας και της στερήσεώς του. Όπως δηλαδή το πρόσωπο είναι που χαρακτηρίζει τον καθένα, έτσι και η πνευματική γνώση είναι το φανερό χαρακτηριστικό του θείου, κι όποιος τη ζητεί, λέγεται ότι ζητεί το πρόσωπο του Κυρίου. Εκείνος όμως που γίνεται σαρκικός με τις αιματηρές θυσίες σύμφωνα με το γράμμα του Νόμου, αποκτά την άγνοια που επιθυμεί, καθώς δέχεται τις εντολές μόνο από την πλευρά της ηδονής της σάρκας και περιορίζεται σωματικά μόνο στο περιεχόμενο του γράμματος που αντιστοιχεί στην αίσθηση.

33. Όποιος περιορίζεται σε λατρεία σωματική σύμφωνα με το Νόμο, γεννά την έμπρακτη αμαρτία ως ύλη, και ως είδος διαμορφώνει υλικά τη συγκατάθεση του [νου] σ’ αυτή με τις ηδονές των αισθήσεων. Εκείνος όμως που εννοεί τη Γραφή πνευματικώς, θανατώνει ως ύλη την ενέργεια τής

αμαρτίας, και ως είδος τη συγκατάθεση σ' αυτή μαζί με τους τρόπους κακής χρήσεως της αισθήσεως για ηδονή· και αυτό το κάνει με τους φυσικούς λογισμούς στο ύψος της θεωρίας.

34. Αυτά όλα, την ύλη και το είδος και τους σχετικούς μ' αυτά πέντε τρόπους κακής χρήσεως των πέντε αισθήσεων, εννοώ την εμπαθή και παρά φύση ανάμιξη των αισθήσεων με τα αισθητά, δηλαδή τα πρόσκαιρα και ρευστά, μετά την παρέλευση της σύμφωνης με το γράμμα σωματικής λατρείας που αναφέρεται στο Νόμο, και μετά το ξεπέρασμα της άγνοιας, τα παραδίνει ο πνευματικός λόγος ή νους, για να θανατωθούν, στους υψηλότερους λόγους και λογισμούς της φυσικής θεωρίας, ώστε αυτοί, καθώς θα φτάσουν στο ύψος του νόμου της πνευματικής θεωρίας, ν' αφανίσουν και να θανατώσουν την καθολική σχέση των προσκαίρων με την αίσθηση και το σώμα, η οποία στηρίζεται στα σύμβολα του Νόμου.

35. Χωρίς τη φυσική θεωρία κανείς δε διακρίνει την ανομοιότητα των συμβόλων του Νόμου προς τα θεία. Γιατί αν κανείς, αφού πρωτύτερα αντιληφθεί με τη φυσική θεωρία την ανομοιότητα των συμβόλων με τα θεία και νοητά, δεν ποθήσει να έρθει με το νου στην ωραιότητα των νοητών αφήνοντας έξω ολότελα την αίσθηση, δεν μπορεί να χωριστεί τελείως από τη σωματική ποικιλία που υπάρχει στους [τύπους]. Όσο κινείται μέσα σ' αυτή ακολουθώντας το γράμμα, εύλογα δεν ικανοποιεί την πείνα του για γνώση, γιατί καταδίκασε τον εαυτό του σαν το φίδι να τρώει τη γη(Γέν. 3, 14) της Γραφής, δηλαδή το σωματικό νόημα, και όχι, ακολουθώντας το Χριστό, να τρώει τον ουρανό, δηλαδή το πνεύμα και την ψυχή της Γραφής, πράγμα που είναι το ουράνιο και αγγελικό ψωμί. Θέλω να πω ότι δε θα τρέφεται με την πνευματική θεωρία και γνώση των Γραφών με το φωτισμό του Χριστού, την οποία δίνει άφθονη ο Θεός σ' εκείνους που Τον αγαπούν, όπως είναι γραμμένο: «Τους έδωσε ψωμί του ουρανού· ο άνθρωπος έφαγε ψωμί των αγγέλων»(Ψαλμ. 77, 24-25).

36. Την κατά γράμμα ερμηνεία της Γραφής που γίνεται σύμφωνα με την αίσθηση, επειδή ολοφάνερα γεννά τα πάθη και τη διάθεση που κλίνει προς τα πρόσκαιρα και ρευστά, δηλαδή την εμπαθή ενέργεια της αισθήσεως προς τα αισθητά, είναι ανάγκη να την αφανίσομε, όπως τα παιδιά και τα εγγόνια του Σαούλ(Β΄ Βασ. 21, 8-9), ανυψώνοντας σαν σε όρος τα θεία ρητά μέσω της φυσικής θεωρίας, αν βέβαια επιθυμούμε να εμφορηθούμε από θεία χάρη.

37. Αδικεί την αλήθεια, και ο Νόμος όταν νοείται μόνο κατά γράμμα, και ο λαός των Ιουδαίων, και όποιος άλλος μιμείται τον τρόπο σκέψεώς τους, περιορίζοντας μόνο στο γράμμα τη δύναμη του Νόμου χωρίς να δέχεται, για τη φανέρωση της γνώσεως που κρύβεται μυστικά μέσα στο γράμμα του Νόμου, τη φυσική θεωρία, η οποία είναι το ενδιάμεσο μεταξύ τύπων και αλήθειας και απομακρύνει από τους τύπους όσους την ακολουθούν, ξαναφέρνοντάς τους στην αλήθεια· αυτός, αντίθετα, σαν να αρνείται ολότελα τη φυσική θεωρία και σαν να την αποκλείει από τη μυσταγωγία των θείων. Αυτή λοιπόν τη σωματική και πρόσκαιρη ερμηνεία του Νόμου, επειδή υπόκειται στο χρόνο και τη μεταβολή, πρέπει να αφανίζουν με τη φυσική θεωρία στο όρος, δηλαδή το ύψος της γνώσεως, όσοι έχουν ζήλο για τα θεία θεάματα.

38. Αφανίζει ολότελα το σωματικό νόημα της Γραφής εκείνος που κατά την πρακτική άσκηση φονεύει μέσω της φυσικής θεωρίας τη φιλήδονη και φιλοσώματη σχέση προς την άστατη και ρευστή ύλη, που δημιουργήθηκε στην ψυχή από το γράμμα του Νόμου, [κατασφάζοντας] σαν παιδιά και απογόνους του Σαούλ, διά μέσου της φυσικής θεωρίας, τη χαμαίζηλη ερμηνεία του Νόμου, αφού ανεβεί σαν σε όρος στο ύψος της γνώσεως, και φανερώνοντας ενώπιον τού Κυρίου με την εξομολόγηση ότι πρωτύτερα ερμήνευε το Νόμο σωματικά. Έτσι μπορεί να νοηθεί από τους φιλομαθείς η φράση «να τους κρεμάσουν κάτω από τον ήλιο ενώπιον του Κυρίου»(Β΄ Βασ. 21, 8-9)· να βγάλουν δηλαδή στο φως μέσω της γνώσεως τη σφαλερή προσκόλληση στο γράμμα, πράγμα που σημαίνει να δείξουν στο ύψος της θεωρίας νεκρό το γράμμα του Νόμου, μέσω της πνευματικής γνώσεως.

39. «Το γράμμα φονεύει, ενώ το πνεύμα δίνει ζωή»(Β΄ Κορ. 3, 6), λέει η Γραφή. Γι' αυτό πρέπει, εκείνο που έχει την ιδιότητα να φονεύει, να φονεύεται από το ζωοποιό πνεύμα. Γιατί είναι ολότελα αδύνατο να συνυπάρχουν και να συνενεργούν και τα δύο, το σωματικό και το θείο στοιχείο του Νόμου, δηλαδή το γράμμα και το πνεύμα, αφού ούτε είναι φυσικό να συμφωνεί εκείνο που μπορεί

να αφαιρεί τη ζωή μ’ εκείνο που κατά φύση την παρέχει.

40. Το πνεύμα είναι που παρέχει ζωή, το γράμμα αφαιρεί τη ζωή. Γι’ αυτό δεν είναι δυνατό να πράττει κανείς και το γράμμα και το πνεύμα μαζί, όπως δεν μπορούν να συνυπάρχουν το ζωοποιό με το φθοροποιό.

41. Μυστική περιτομή είναι η τέλεια αφαίρεση της εμπαθούς σχέσεως του νου προς τον κτιστό κόσμο. Γιατί, βλέποντας φυσικώς τα πράγματα, ξέρομε ότι δεν είναι τελειότητα η αφαίρεση της φυσικής αρτιότητας που έχει δώσει ο Θεός. Δεν τελειοποιείται βέβαια η φύση όταν κουτσουρεύεται σύμφωνα με κάποια τέχνη και της αφαιρείται με επιδεξιότητα εκείνο που της έδωσε ο Θεός κατά τη δημιουργία· διαφορετικά, παρουσιάζομε την τέχνη ανώτερη από το Θεό στο να βεβαιώνει τάχα τη δικαιοσύνη, και κάνομε την μελετημένη έλλειψη της φύσεως ικανή ν’ αναπληρώσει την έλλειψη δικαιοσύνης κατά τη δημιουργία. Αλλά από τη θέση που έχει στο σώμα το μέλος που περιτέμνεται, διδασκόμαστε να κάνομε προαιρετικά την περιτομή της εμπαθούς διαθέσεως της ψυχής, με την οποία ρυθμίζεται η προαίρεση να συμβαδίζει περισσότερο με τη φύση, διορθώνοντας τον εμπαθή νόμο της σχέσεως προς τον κτιστό κόσμο.

42. Η ακροβυστία είναι κάτι φυσικό. Και κάθε τι το φυσικό είναι έργο θείας δημιουργίας και πολύ καλό, σύμφωνα με το ρητό: «Και είδε ο Θεός όλα όσα δημιούργησε και ιδού, ήταν πολύ καλά»(Γέν. 1, 31). Ο Νόμος όμως, με το να διατάζει την αφαίρεση με περιτομή της ακροβυστίας ως ακάθαρτης(Γέν. 17, 10-14), παρουσιάζει το Θεό να διορθώνει με τέχνη το έργο Του, πράγμα που και να το διανοηθεί μόνο κανείς είναι ασεβέστατο. Εκείνος λοιπόν που μελετά από φυσική άποψη τα σύμβολα του Νόμου, γνωρίζει ότι ο Θεός δε διορθώνει τη φύση με την τέχνη, αλλά διατάζει να περιτέμνεται το παθητικό μέρος της ψυχής που οφείλει να υπακούει στο λογικό· αυτό δηλώνεται συμβολικά με το σωματικό μόριο και αποβάλλεται από τη γνώση μέσω της ανδρείας της προαιρέσεως που εκδηλώνεται στην πράξη. Γιατί ο ιερέας που εκτελεί την περιτομή σημαίνει τη γνώση, η οποία έχει για μαχαίρι εναντίον του πάθους την έμπρακτη ανδρεία του λογικού. Σβήνει η παράδοση του Νόμου όταν το πνεύμα υπερτερεί επάνω στο γράμμα.

43. Το Σάββατο(Έξ. 16, 23· 20, 10) είναι η ανάπαυση από τα πάθη και από την κίνηση του νου γύρω από τη φύση των όντων. Ή, είναι η τέλεια απραξία των παθών και η γενική παύση της κινήσεως του νου γύρω από τα δημιουργήματα και η τέλεια μετάβαση προς το Θεό. Εκείνος που έφτασε —όσο είναι δυνατόν— στο Σάββατο αυτό μέσω της αρετής και της γνώσεως, δεν πρέπει διόλου να θυμάται ο,τιδήποτε που σαν ξύλα ανάβουν τα πάθη, ούτε πάλι ν’ αναλογίζεται διόλου τους λόγους της φύσεως, για να μη δογματίζομε όπως οι ειδωλολάτρες ότι ο Θεός ευχαριστείται στα πάθη ή μετριέται με τα μέτρα της φύσεως, Αυτός που μόνο η τέλεια σιγή τον κηρύττει, και τον παρουσιάζει η τέλεια και άκρα αγνωσία.

44. «Στεφάνι αγαθότητας»(Ψαλμ. 64, 12) είναι η καθαρή πίστη που είναι στολισμένη σαν με πολύτιμους λίθους από τα υψηλά δόγματα και τους πνευματικούς λόγους και νοήματα, και που στεφανώνει σαν να ήταν κεφάλι το θεοφιλή νου. Ή καλύτερα, «στεφάνι αγαθότητας» είναι αυτός ο Λόγος του Θεού που με την ποικιλία των τρόπων της πρόνοιας και της κρίσεως —δηλαδή με την εγκράτεια των θεληματικών παθών και την υπομονή των ακουσίων— περιβάλλει το νου σαν να ήταν κεφάλι, και με τη μετοχή της χάρης της θεώσεως κάνει το νου ωραιότερο από τον εαυτό του.

45. Εδώ λέει ότι η εγκράτεια είναι έργο της πρόνοιας γιατί καθαρίζει από τα εκούσια πάθη. Η υπομονή λέει ότι είναι έργο της κρίσεως του Θεού, γιατί αντιστέκεται στους αθέλητους πειρασμούς και είναι σύμβολο της πρακτικής φιλοσοφίας και οδηγεί στην αρετή, βγάζοντας από την Αίγυπτο της αμαρτίας εκείνους που ήταν κρατούμενοι σ’ αυτή.

46. Ο Θεός δεν πρόσταξε να τιμηθούν το Σάββατο, οι πρωτομηνιές και οι γιορτές επειδή ήθελε να τιμώνται οι ημέρες από τους ανθρώπους —γιατί έτσι θα όριζε ως εντολή του Νόμου το να λατρεύεται η κτίση και όχι ο Κτίστης(Ρωμ. 1, 25) και να θεωρούνται ιερές οι ημέρες και γι’ αυτό άξιες να προσκυνούνται· αλλά υπέδειξε συμβολικά να τιμάται Αυτός μέσω των ημερών. Γιατί Αυτός είναι Σάββατο, καθώς είναι ανάπαυση της ψυχής από τους κόπους της σάρκας και παύση των αγώνων της αρετής· είναι Πάσχα, ως ελευθερωτής εκείνων που κρατούνται στην πικρή δουλεία

της αμαρτίας· είναι Πεντηκοστή, ως αρχή και τέλος των όντων και λόγος με τον οποίον υπάρχουν εκ φύσεως τα πάντα. Πρόσεξε πώς ο Νόμος καταστρέφει εκείνους που τον εννοούν σωματικώς, με το να τους πείθει να λατρεύουν την κτίση και όχι τον Κτίστη, και να νομίζουν εκ φύσεως ιερά εκείνα που έγιναν γι' αυτούς, ν' αγνοούν όμως Εκείνον, για τον όποιο δημιουργήθηκαν οι ίδιοι.

47. Ο κόσμος είναι τόπος πεπερασμένος και σταθερότητα περιορισμένη. Ο χρόνος είναι κίνηση περιορισμένη, και γι' αυτό η κίνηση όσων ζούν μέσα σ' αυτόν υπόκειται σε αλλοίωση. Όταν η φύση ξεπεράσει και το χρόνο και τον τόπο κατά την ενέργεια και την έννοια, δηλαδή τα απαραίτητα, την πεπερασμένη σταθερότητα και κίνηση, και ενωθεί κατά τρόπο άμεσο με την Πρόνοια, τότε βρίσκει στην Πρόνοια λόγο απλό και σταθερό κατά τη φύση, που δεν περιορίζεται από τίποτε και γι' αυτό δεν έχει και καμία εντελώς κίνηση.

48. Η φύση, επειδή βρίσκεται χρονικώς μέσα στον κόσμο, έχει κίνηση που υπόκειται σε αλλοίωση λόγω της πεπερασμένης σταθερότητας του κόσμου και της μεταβαλλόμενης φοράς του χρόνου. Όταν φτάσει στο Θεό, επειδή Αυτός είναι εκ φύσεως μονάδα, θα έχει στάση ακίνητη και στάσιμη ταυτοκινησία που θα γίνεται αιωνίως γύρω από Αυτό που είναι ένα και μοναδικό και πάντα το ίδιο. Αυτή έχει λεχθεί ότι είναι η άμεση και μόνιμη εγκατάσταση γύρω από το πρώτο Αίτιο εκείνων που δημιουργήθηκαν απ' Αυτό.

49. Το μυστήριο της Πεντηκοστής είναι η άμεση ένωση των προνοουμένων με την πρόνοια, δηλαδή η ένωση της φύσεως με το Λόγο σύμφωνα με τη διευθέτηση της πρόνοιας, κατά την οποία δεν υπάρχει καμιά εντελώς ένδειξη χρόνου και γενέσεως. Ο Λόγος είναι επίσης η σάλπιγγά μας(Λευϊτ. 23, 24), γιατί μας κάνει ν' ακούμε τις θείες και ανέκφραστες γνώσεις· είναι η εξιλέωσή μας(Λευϊτ. 25, 9), γιατί στον εαυτό Του διαλύει τα αμαρτήματά μας, αφού έγινε όμοιος μ' εμάς, και με τη δωρεά της χάρης θεοποιεί μέσω του Πνεύματος τη φύση που αμάρτησε· και είναι Σκηνοπηγία(Λευϊτ. 23, 42), γιατί είναι η πραγμάτωση της αμεταβλησίας μας στο καλό σύμφωνα με τη θεομίμητη έξη που αποκτούμε, και ο δεσμός που μας συνέχει κατά τη μεταποίησή μας προς την αθανασία.

50. Εκείνος που δέχεται με χαρά τις αιματηρές θυσίες, είναι εμπαθής και κάνει εκείνους που θυσιάζουν σ' αυτόν, να καλλιεργούν τα πάθη· γιατί ο γνήσιος προσκυνητής αγαπά να χαίρεται με ό,τι χαίρεται αυτός που προσκυνεί. Γι' αυτό η Γραφή εννοεί ως θυσίες μάλλον τη σφαγή των παθών και την προσφορά των φυσικών δυνάμεων. Απ' αυτές, τύπος του λόγου είναι το κριάρι(Λευϊτ. 5,15), σύμβολο του θυμού ο ταύρος(Έξ. 29, 36) και υποδήλωση της επιθυμίας η αίγα(Αρ. 15, 27).

51. Γνωρίζομε ότι θυσίες πνευματικές είναι όχι μόνο η νέκρωση των παθών που σφάζονται με το μαχαίρι του Πνεύματος, δηλαδή το λόγο του Θεού(Εφ. 6, 17), και η εκούσια κένωση και χύση όλης της σαρκικής ζωής σαν να ήταν αίμα, αλλά και η προσφορά όλης της ενάρετης διαγωγής και όλων των φυσικών δυνάμεων, που αφιερώνονται στο Θεό και ολοκαυτώνονται με τη φωτιά της χάρης του Πνεύματος προς την θεία τελείωση.

52. Το γήινο νόημα της Γραφής, όταν κυριεύει την ψυχή, αποβάλλει τους φυσικούς λόγους, εξαφανίζοντάς τους με την παράχρηση των φυσικών δυνάμεων. Γιατί όταν αυτό ζει, εξολοθρεύει πράγματι και καταδιώκει και καταστρέφει τους φυσικούς λόγους και λογισμούς, περιορίζοντας το Νόμο μόνο στη σάρκα και τιμώντας σαν θεία τα πάθη της αμαρτίας, τα οποία οι φυσικοί λογισμοί, αφού πάρουν θάρρος από τον νόμο του πνεύματος, τα χτυπούν και τα θανατώνουν.

53. Όταν κανείς ασχοληθεί λογικά με την εργασία των αρετών, ταυτόχρονα μεταφέρει φυσικά το νόημα των Γραφών προς το πνεύμα, λατρεύοντας έμπρακτα το Θεό μέσω των υψηλών θεωριών με τρόπο νέο, όπως καθοδηγεί το πνεύμα, και όχι με τον παλιό τρόπο που όριζε το γράμμα του Νόμου(Ρωμ. 7, 6) και που με την ταπεινότερη σωματική ερμηνεία του σύμφωνα με την αίσθηση κάνει τον άνθρωπο να καλλιεργεί τα πάθη, όπως οι Ιουδαίοι, και να υπηρετεί την αμαρτία.

54. Όταν κανείς πάψει να ερμηνεύει τη Γραφή σωματικά και σύμφωνα με την αίσθηση, αμέσως ανατρέχει με το νου προς το πνεύμα διά μέσου της φύσεως, πράττοντας πνευματικώς εκείνα, τα οποία επιτελούσε σωματικώς ο Ιουδαίος και προκαλούσε την οργή του Θεού.

55. Κάθε νους υψηλός κατά Θεόν και μεταρσιωμένος, κατασφάζει συγχρόνως και την ενέργεια των παθών και την άπρεπη κίνηση των λογισμών, όπως επίσης και τους ακόλαστους τρόπους που οφείλονται στην κακή χρήση της ενέργειας των αισθήσεων. Γιατί τα πάθη φονεύονται από τους υψηλούς λογισμούς της φύσεως, αφού νικηθούν θριαμβευτικά κατά την υψηλή θεωρία.

56. Το κράτος της αμαρτίας, δηλαδή το σαρκικό φρόνημα, το αφανίζει η χάρη του αγίου Βαπτίσματος, ενώ η έμπρακτη υπακοή στις θείες εντολές το φονεύει με το μαχαίρι του Πνεύματος(Εφ. 6, 17) —δηλαδή με το λόγο της θείας γνώσεως που χορηγεί το Πνεύμα—, φωνάζοντας μυστικά προς το πάθος της αμαρτίας, όπως φώναξε ο μέγας Σαμουήλ προς τον Άγαγ: «Επειδή το μαχαίρι σου άφησε γυναίκες χωρίς παιδιά, θα μείνει σήμερα χωρίς παιδί η μητέρα σου»(Α΄ Βασ. 15, 33).

57. Το πάθος της γαστριμαργίας άφησε πολλές αρετές χωρίς παιδιά, χρησιμοποιώντας σαν μαχαίρι το γλιστερό λογισμό της ηδονής. Γιατί με την ακράτεια φονεύει τα σπέρματα της σωφροσύνης, με την πλεονεξία καταστρέφει την ισοτιμία της δικαιοσύνης και με τη φιλαυτία κόβει το φυσικό σύνδεσμο της φιλανθρωπίας. Και γενικά, το πάθος της γαστριμαργίας καταστρέφει όλους τους καρπούς των αρετών.

58. Το πάθος της γαστριμαργίας σκοτώνει τους θείους καρπούς των αρετών, κι αυτό σκοτώνεται με τη χάρη της πίστεως, με την υπακοή των θείων εντολών και με το λόγο της γνώσεως.

59. Ο Κύριός μας είναι αληθινά φως των εθνών(Ησ. 49, 6· Λουκ. 2, 32), γιατί ανοίγει με την αληθινή επίγνωση τα μάτια της διάνοιάς τους που ήταν κλειστά από το βαθύ σκοτάδι της άγνοιας, και γιατί με τη θεία αναστροφή Του έκανε τον εαυτό Του για τους πιστούς λαούς άριστο παράδειγμα αρετής και έγινε σ’ αυτούς τύπος και υπογραμμός ενάρετου προσώπου· προς τον Οποίο αποβλέποντας ως αρχηγό της σωτηρίας μας(Εβρ. 2, 10), κατορθώνομε κατά μίμησή Του, όσο μας είναι δυνατόν, τις αρετές στην πράξη.

60. Καθένας που από φθόνο μισεί και διαβάλλει εκείνον που είναι δυνατότερός του στους αγώνες των αρετών και τον πλούτο του λόγου της πνευματικής γνώσεως, είναι Σαούλ που πνίγεται από πονηρό πνεύμα(Α΄ Βασ. 16, 14), καθώς δεν υποφέρει τη δόξα της αρετής και της γνώσεως του καλυτέρου του. Και αυτό που τον φέρνει σε μεγαλύτερη μανία είναι ότι δεν μπορεί να σκοτώσει τον ευεργέτη του(Α΄ Βασ. 18, 10-11). Πολλές φορές διώχνει με κακό τρόπο και αυτόν τον φίλτατο Ιωνάθαν(Α΄ Βασ. 20, 30-34), δηλαδή τον έμφυτο λογισμό της συνειδήσεως, που τον ελέγχει για το άδικο μίσος και διηγείται με φιλαλήθεια τα κατορθώματα του άλλου.

61. Ας παρακαλέσομε κι εμείς τον νοητό Δαβίδ, να παίξει την κιθάρα της πνευματικής θεωρίας και γνώσεως στο νου μας, που κάνει σαν επιληπτικός για τα υλικά, και να διώξει το πονηρό πνεύμα της εμπλοκής της αισθήσεως στα υλικά, ώστε να μπορέσομε να κατανοήσομε το Νόμο πνευματικά και να βρούμε μυστικά το λόγο που είναι κρυμμένος μέσα σ’ αυτόν και να τον κάνομε μόνιμο κτήμα μας, χρήσιμο για το δρόμο της αιώνιας ζωής.

62. Καθένας που επιθυμεί τη σωτηρία του, προσηλώνεται οπωσδήποτε ή στην πράξη ή στη θεωρία· γιατί χωρίς αρετή και γνώση, απολύτως κανείς ποτέ δεν μπόρεσε να σωθεί. Αφού βέβαια ιδίωμα της αρετής είναι η υποταγή των κινημάτων του σώματος και η σοφή αναχαίτιση, με τον ορθό λογισμό σαν με χαλινάρι, της φοράς του προς τα άτοπα· κι αφού ιδίωμα της θεωρίας είναι το να έχει τη φρόνηση να προτιμά και να εγκρίνει εκείνα που εξετάστηκαν και κρίθηκαν ορθά.

63. Εκείνο που νοεί είναι νοερό, και αυτό που νοείται είναι νοητό· ενώ τροφή και κατά κάποιο τρόπο ουσία εκείνου που νοεί είναι αυτό που νοείται. Εύλογα λοιπόν ο Θεός, επειδή Αυτός είναι που νοείται από τους ασώματους νόες και γίνεται νοητός σ’ αυτούς όσο μπορούν να τον φτάσουν, τους φωτίζει εσωτερικά, οπότε ο νους και νοεί και τρέφεται.

64. Άλλο είναι νοητό και άλλο νοερό· γιατί, όπως είπαμε, το νοητό είναι σαν τροφή του νοερού. Αφού βέβαια εκείνο που νοείται, που είναι δηλαδή νοητό, είναι μεγαλύτερο και θεωρείται προγενέστερο από αυτό που νοεί, το οποίο είναι νοερό. Γιατί νοερά λέγονται όσα, επειδή [είναι] νόες, νοούν τα νοητά τα οποία είναι παραπάνω από αυτά. Νοητό είναι εκείνο που νοείται, το οποίο

είναι και τροφή του νοερού, δηλαδή αυτού που νοεί.

65. Πρέπει να γνωρίζομε ότι τα αιτιατά (τα αποτελέσματα) φέρουν κατά το δυνατό τις εικόνες των αιτίων. Αιτιατά είναι όλα όσα έχουν δημιουργηθεί. Αίτια είναι εκείνα που τα δημιούργησαν. Καμία ομοιότητα δεν υπάρχει μεταξύ αιτίων και αιτιατών.

66. (Το κεφάλαιο αυτό έχει ληφθεί από έργο του αγίου Διονυσίου Αρεοπαγίτη.) Πρέπει να γνωρίζομε ότι ο νούς μας έχει τη δύναμη να νοεί, μέσω της οποίας βλέπει τα νοητά· έχει επίσης την ικανότητα προς ένωση, η οποία ανυψώνει τη φύση του νου, και με αυτή ενώνεται με όσα είναι πέρα από αυτόν. Μ' αυτόν λοιπόν τον τρόπο πρέπει να νοήσομε ότι γίνεται η ένωση με το Θεό και όχι με τα δικά μας μέσα, αλλά με μία ολοκληρωτική έκσταση από τον εαυτό μας και με το να γίνομε ολόκληροι του Θεού· γιατί είναι καλύτερο να ανήκομε στο Θεό παρά στον εαυτό μας. Μόνο σ' όσους ανήκουν στο Θεό θα δοθούν τα θεία.

67. (Σχόλιο στο παραπάνω.) Ο νους, θέλοντας να νοήσει, κατεβαίνει από τον εαυτό του στις νοήσεις. Οι νοήσεις είναι κατώτερες εκείνου ο οποίος νοεί, γιατί είναι αντικείμενα νοήσεως και κατανοήσεως και εύλογα αποτελούν διασκορπισμό και διάσπαση της ενότητας του νου· γιατί ο νους είναι απλός και αδιαίρετος, ενώ οι νοήσεις είναι πάμπολλες, μπορούν να διασκορπιστούν, και αποτελούν κατά κάποιο τρόπο μορφές του νου. Γι' αυτό τα νοερά, δηλαδή όσα νοούν, είναι κατώτερα των νοητών, δηλαδή όσων νοούνται. Ένωση του νου εννοεί —όπως αναφέρει σαφέστερα στα παρακάτω— εκείνη με την οποία ο νους υψώνεται προς όσα είναι πέρα απ' αυτόν, δηλαδή πλησιάζει στη θεωρία του Θεού, με το να βγει έξω από όλα τα αισθητά και νοητά και από την ίδια του την κίνηση. Έτσι κατόπιν δέχεται την ακτίνα της θείας γνώσεως.

68. Αν το νοερό κινείται νοερά, ανάλογα δηλαδή με τον εαυτό του, οπωσδήποτε και νοεί. Και αν νοεί, οπωσδήποτε και αγαπά αυτό που νόησε. Κι αν αγαπά, πάσχει οπωσδήποτε και την έκσταση προς αυτό το εραστό. Κι αν πάσχει, είναι φανερό ότι και σπεύδει. Κι αν σπεύδει, οπωσδήποτε και δυναμώνει τη σφοδρότητα της κινήσεώς του. Κι αν δυναμώνει με σφοδρότητα την κίνηση, δε σταματά μέχρις ότου βρεθεί όλο μέσα σ' όλο το εραστό και περιληφθεί όλο σε όλο εκείνο θεληματικά και δεχτεί αυτοπροαίρετα αυτόν το σωτήριο περιορισμό, για να γίνει όλο της ίδιας ποιότητας με όλο εκείνο που το περιορίζει, ώστε στο εξής να μη θέλει διόλου να μπορεί να γνωρίζεται το ίδιο από τον εαυτό του, αλλά από εκείνο που το περιορίζει: όπως ο αέρας γίνεται τελείως φωτεινός από το φως, και το σίδερο όλο γίνεται τελείως πυρακτωμένο από τη φωτιά, κι όπως και σ' άλλα παρόμοια παραδείγματα συμβαίνει.

69. Δεν υπάρχει ακριβής ομοιότητα μεταξύ των αιτιατών και των αιτίων, αλλά τα αιτιατά φέρουν κατά το δυνατόν τις εικόνες των αιτίων, τα ίδια όμως τα αίτια είναι υψηλότερα από τα αιτιατά και είναι θεμελιωμένα πάνω από αυτά σύμφωνα με το αρχικό λόγο τους. Γιατί τα ιδιώματα των αιτιατών προϋπάρχουν ουσιαστικά και με αφθονία μέσα στα αίτια.

70. Αιτιατά είναι όλα τα δημιουργήματα, είτε στον ουρανό, είτε στη γη. Αίτια είναι εκείνα που τα δημιούργησαν, δηλαδή οι τρεις υποστάσεις της Αγίας Τριάδας, ο Πατέρας, ο Υιός και το Άγιο Πνεύμα. Είναι φανερό λοιπόν ότι καμία ομοιότητα δεν υπάρχει μεταξύ αιτίων και αιτιατών.

71. Είναι στενή η σχέση όσων νοούν με όσα νοούνται, καθώς και η σχέση όσων αισθάνονται με τα αισθητά. Ο άνθρωπος, επειδή αποτελείται από ψυχή και από σώμα με αισθήσεις, με την αμοιβαία φυσική σχέση και ιδιότητα που έχει ως προς τα δύο τμήματα της κτίσεως (τα νοούμενα και τα αισθητά), και περιορίζεται και περιορίζει· το ένα κατά την ουσία του, το άλλο με τη δύναμη. Περιορίζεται δηλαδή από τα αισθητά και νοητά, επειδή είναι ψυχή και σώμα, και μπορεί να τα περιορίζει, επειδή νοεί και αισθάνεται. Ο Θεός όμως υπάρχει κατά τρόπο απλό και απεριόριστο πάνω απ' όλα τα όντα, και όσα περιέχουν άλλα, και όσα περιέχονται, επειδή δεν έχει καμιά ολότελα σχέση με κανένα.

72. Κάθε ηδονή από τις απαγορευμένες, γίνεται από πάθος διά μέσου της αισθήσεως και σε σχέση με κάτι αισθητό. Γιατί η ηδονή δεν είναι τίποτε άλλο, παρά μορφή της αισθήσεως που μορφοποιείται στο αισθητικό μέρος του ανθρώπου μέσω κάποιου αισθητού. Ή είναι τρόπος ενέργειας της αισθήσεως που αποτελείται από παράλογη επιθυμία. Γιατί αν η επιθυμία προστεθεί

στην αίσθηση, μεταπίπτει στην ηδονή, δίνοντας σ' αυτή μορφή· και η αίσθηση, όταν κινηθεί με επιθυμία, προξενεί ηδονή, αφού προσλάβει το αισθητό. Οι Άγιοι λοιπόν, όταν κατάλαβαν ότι η ψυχή, με την έξω από τη φύση της κίνηση προς την ύλη διά μέσου της σάρκας, φοράει τη χωμάτινη μορφή, έθεσαν σκοπό να κινηθούν οι ίδιοι κατά φύση προς το Θεό διά μέσου της ψυχής και να κάνουν και τη σάρκα όπως πρέπει οικεία στο Θεό, καλλωπίζοντάς την, όσο είναι δυνατόν, με τις θείες ανταύγειες διά της ασκήσεως των αρετών.

73. Οι Άγιοι πέρασαν με μεγαλοσύνη τον παρόντα αιώνα των αγώνων, σύμφωνα με τον αληθινό και χωρίς σφάλματα τρόπο τής κατά φύση κινήσεως. Ένωσαν διά μέσου του λογικού την αίσθηση με το νου που κατείχε [απλούς] τους λόγους των όντων, και το νου που ελευθερώθηκε ολότελα από την κίνηση γύρω από τα όντα και ηρέμησε και από αυτή τη φυσική του ενέργεια ακόμη, τον πρόσφεραν στο Θεό. Και αφού έτσι μαζεύτηκαν ολοκληρωτικά στο Θεό, αξιώθηκαν να γίνουν ολόκληροι ένα με όλο το Θεό μέσω του Πνεύματος, αφού φόρεσαν όλη την εικόνα του επουρανίου(Α΄ Κορ. 15, 49) —όσο είναι δυνατόν στους ανθρώπους— και είλκυσαν τόσο από τη θεία εμφάνεια, αν επιτρέπεται να το πούμε, όσο ελκύστηκαν κι αυτοί και παραδόθηκαν στο Θεό.

74. Ο Θεός και ο άνθρωπος, καθώς λένε, είναι το παράδειγμα ο ένας του άλλου. Και τόσο ο Θεός από φιλανθρωπία γίνεται άνθρωπος για τον άνθρωπο, όσο ο άνθρωπος μπόρεσε με την αγάπη να κάνει τον εαυτό του όμοιο με το Θεό. Και τόσο αρπάζεται νοερά ο άνθρωπος από το Θεό προς τη γνώση, όσο ο άνθρωπος έκανε φανερό μέσω των αρετών του το Θεό που είναι φύσει αόρατος.

75. Καθένας που νέκρωσε τα γήινα μέλη του(Κολ. 3, 5) και έσβησε όλο το φρόνημα της σάρκας του και τίναξε από πάνω του τη σχέση με τη σάρκα, με την οποία διαμοιράζεται η αγάπη μας που μόνο στο Θεό οφείλεται, και αρνήθηκε τα γνωρίσματα της σάρκας και του κόσμου για τη θεία χάρη, ώστε να μπορεί να λέει μαζί με τον μακάριο απόστολο Παύλο: «Ποιος θα μας χωρίσει από την αγάπη του Χριστού κλπ.»(Ρωμ. 8, 35), αυτός έγινε χωρίς πατέρα, χωρίς μητέρα, χωρίς γενεαλογία(Εβρ. 7, 3), όπως ο μέγας Μελχισεδέκ, χωρίς να έχει τίποτε από τη σάρκα και την ανθρώπινη φύση που να τον κρατά, λόγω της συνάφειάς του με το πνεύμα.

76. Το τέλος αυτής της ζωής, δεν είναι δίκαιο νομίζω να ονομάζεται θάνατος, αλλά απαλλαγή από το θάνατο και χωρισμός από τη φθορά και απελευθέρωση από τη δουλεία και παύση της ταραχής και εξάλειψη των πολέμων και υποχώρηση του σκότους και ανάπαυση από τους κόπους και ηρεμία της πυρώσεως και συγκάλυψη της ντροπής και αποφυγή παθών και, με μια λέξη, τέρμα όλων των κακών. Αυτά οι Άγιοι τα κατόρθωσαν με τη θεληματική τους νέκρωση και φανέρωσαν τους εαυτούς των ξένους και περαστικούς από τη ζωή(Εβρ. 11, 13), πολεμώντας γενναία τον κόσμο και το σώμα και τις επαναστάσεις του κόσμου και του σώματος. Και αφού κατέπνιξαν την απάτη που προέρχεται από τον κόσμο και το σώμα μέσω της συνδέσεως των αισθήσεων με τα αισθητά, φύλαξαν αδούλωτο το αξίωμα της ψυχής τους.

77. Απόδειξη όχι μικρή ότι έχει σπαρθεί μέσα μας εκ φύσεως η γνώση της πρόνοιας, μας δίνει η ίδια η φύση: χωρίς να το διδαχθούμε, μας κάνει στις ξαφνικές συμφορές μας να ζητούμε με τις προσευχές μας από το Θεό να μας σώσει. Όταν δηλαδή βρεθούμε σε ξαφνική ανάγκη, χωρίς να θέλομε και πριν σκεφτούμε κάτι, επικαλούμαστε το Θεό. Είναι σαν να μας τραβά η ίδια η πρόνοια του Θεού προς τον εαυτό της και χωρίς δική μας σκέψη, νικώντας σε ταχύτητα τη νοερή δύναμή μας, μας δείχνει από πριν ότι η θεία βοήθεια είναι δυνατότερη απ' όλα τα μέσα. Δε θα μας οδηγούσε η φύση χωρίς να θέλομε σε κάτι που δεν είναι φυσικό. Και κάθε τι που είναι φυσικά επόμενο σε κάτι, είναι σε όλους φανερό ότι έχει τη δύναμη της αλήθειας ως ισχυρή και ακαταμάχητη απόδειξη.

78. Από τα όντα, άλλα είναι αγαθά κι άλλα κακά, κι αυτά είναι ή παρόντα ή μέλλοντα. Το αγαθό που περιμένομε, προκαλεί επιθυμία, ενώ όταν είναι παρόν, ηδονή· και πάλι το κακό που περιμένομε, προκαλεί φόβο, ενώ όταν είναι παρόν, λύπη. Ώστε, σε σχέση με τα καλά, είτε είναι πραγματικά, είτε νομίζονται τέτοια, υπάρχει και θεωρείται η ηδονή και η επιθυμία, ενώ σε σχέση με τα κακά, η λύπη και ο φόβος. Γιατί όταν πετυχαίνει η επιθυμία, προξενεί ηδονή, ενώ όταν δεν πετυχαίνει, προξενεί λύπη.

79. Κάθε λύπη, όπως λένε, είναι από τη φύση της κακό. Και αν ο αγωνιστής των αρετών λυπάται για τα δεινά των άλλων, ως ελεήμων, δε λυπάται ωστόσο από πριν σύμφωνα με την πρόθεσή του, αλλά εκ των υστέρων λόγω της περιστάσεως. Ο θεωρητικός όμως και σ' αυτά ακόμη είναι απαθής, γιατί ένωσε τον εαυτό του με το Θεό και τον αποξένωσε από όλα τα εδώ πράγματα.

80. Όλοι οι Άγιοι διαβήκαν τον παρόντα αιώνα προσηλωμένοι γνήσια στο θείο και απλανή λόγο, χωρίς να στηρίξουν την πορεία της ψυχής τους σε κανένα από τα ευχάριστα του κόσμου. Γιατί αφού άπλωσαν εύλογα το νου τους προς τους ακραίους από τους κατορθωτούς για τους ανθρώπους λόγους περί Θεού, εννοώ τους λόγους της αγαθότητας και της αγάπης, έμαθαν ότι από αυτούς κινήθηκε ο Θεός κι έδωσε στα όντα και την ύπαρξη και τη μακαριότητα, αν βέβαια επιτρέπεται, προκειμένου περί του Θεού που είναι ο μόνος ακίνητος, να μιλάμε για κίνηση· μάλλον είναι η βούλησή Του που τα πάντα κινεί και φέρνει στην ύπαρξη και συγκρατεί, ουδέποτε όμως κινείται.

81. Η ψυχή, επειδή είναι ουσία νοερή και λογική, και νοεί και συλλογίζεται. Ως δύναμη έχει το νου, ως κίνηση τη νόηση και ως ενέργεια το νόημα. Γιατί αυτό είναι το πέρας της νοήσεως, και εκείνου που νοεί και εκείνου που νοείται, επειδή καθορίζει τη σχέση των δύο αυτών άκρων μεταξύ τους. Όταν δηλαδή η ψυχή νοεί, σταματά να νοεί εκείνο που νοήθηκε πιά, αφού το έχει νοήσει. Γιατί εκείνο που έχει νοηθεί μια φορά, δεν προσελκύει πλέον τη δύναμη της νοήσεως. Και έτσι κάθε νόημα δέχεται στάση της νοήσεως, της σχετικής μ' αυτό που νοήθηκε.

82. Όπως η άγνοια χωρίζει εκείνους που έχουν πλανηθεί, έτσι η παρουσία του νοητού φωτός συνάγει τους φωτιζομένους και τους ενώνει και τους τελειοποιεί και τους επιστρέφει προς το όντως Ον, αποσπώντας τους από τις πολλές δοξασίες και τις ποικίλες μορφές, ή καλύτερα φαντασίες, και συνάγοντάς τους σε μία αληθινή και καθαρή και απλή γνώση και χορταίνοντάς τους με το ένα φως που συντελεί στην ένωσή τους.

83. Το καλό είναι το ίδιο με το αγαθό, γιατί το καλό και αγαθό όλα το επιθυμούν με κάθε αιτία και δεν υπάρχει κανένα ον που να μη μετέχει στο καλό και αγαθό. Γιατί σε όλα τα όντα το καλό και αγαθό, καθώς είναι όντως θαυμαστό, είναι επιθυμητό και αγαπητό και αρεστό και προτιμητό και αξιαγάπητο. Σημείωσε ότι ο θείος έρωτας, ο οποίος προϋπήρχε μέσα στο αγαθό, γέννησε τον αγαθό έρωτα μέσα μας, με τον οποίο επιθυμούμε το καλό και αγαθό, σύμφωνα μ' εκείνον που είπε: «Έγινα εραστής της ομορφιάς της»(Σ. Σολ. 8, 2), και: «Αγάπησέ την και θα σε προφυλάξει· περιφρούρησέ την και θα σε ανυψώσει»(Παροιμ. 4, 6).

84. Οι θεολόγοι ονομάζουν το θείον άλλοτε έρωτα, άλλοτε αγάπη, άλλοτε εραστό και αγαπητό. Γι' αυτό, ως έρωτας που είναι και αγάπη, κινείται, ως εραστό δε και αγαπητό, κινεί προς τον εαυτό Του όλα όσα είναι δεκτικά έρωτα και αγάπης. Και για να το ξαναπούμε καθαρότερα, κινείται, γιατί προξενεί μια εσωτερική σχέση έρωτα και αγάπης σ' εκείνα που είναι δεκτικά τούτων και κινεί, γιατί είναι εκ φύσεως ελκυστικό της επιθυμίας εκείνων που κινούνται προς Αυτό. Και πάλι, κινεί και κινείται, γιατί διψά να διψάται, και ποθεί να ποθείται, και αγαπά να αγαπιέται.

85. (Το κεφάλαιο αυτό έχει ληφθεί από έργο του αγίου Διονυσίου Αρεοπαγίτη.) Ο θείος έρωτας είναι από τη φύση του εκστατικός, μην αφήνοντας τους εραστές να ανήκουν στον εαυτό τους, αλλά στους αγαπημένους τους. Και αυτό το δείχνουν τα ανώτερα, από την πρόνοια που έχουν για τα κατώτερα· και εκείνα που είναι της ίδιας σειράς, από την μεταξύ τους συνοχή· και τα χαμηλότερα, από την θειότερη επιστροφή τους προς τα πρώτα. Γι' αυτό ο μέγας Παύλος, ο οποίος κυριεύθηκε από το θείο έρωτα και δοκίμασε την εκστατική του δύναμη, λέει με ένθεο στόμα: «Δε ζω πια εγώ, αλλά ζει μέσα μου ο Χριστός»(Γαλ. 2, 20), σαν αληθινός εραστής που είχε υποστεί έκσταση προς το Θεό, όπως λέει ο ίδιος(Β΄ Κορ. 5, 13), και δε ζούσε πιά τη δική του ζωή, αλλά τη ζωή του αγαπημένου του, ως υπερβολικά αγαπητή.

86. (Και τούτο επίσης είναι του αγίου Διονυσίου.) Ας τολμήσομε να πούμε και τούτο για χάρη της αλήθειας, ότι και Αυτός ο Αίτιος των όλων, εξαιτίας του καλού και αγαθού έρωτα για όλα, από την υπερβολή της ερωτικής αγαθότητας, βγαίνει έξω από τον εαυτό Του με τις πρόνοιές Του για όλα τα όντα. Και θέλγεται κατά κάποιο τρόπο, από την αγαθότητα και την αγάπη και τον έρωτα, και από εκεί που είναι πάνω απ' όλα και απ' όλα απείρως ψηλότερα, κατεβαίνει σε όλα, με εκστατική

δύναμη υπερούσια, χωρίς να εξέρχεται ουσιωδώς από τον εαυτό Του. Γι’ αυτό και εκείνοι που ξέρουν πολύ καλά τα θεία, τον ονομάζουν ζηλωτή(Δευτ. 5, 9), επειδή έχει πολύ και αγαθό έρωτα προς τα όντα, και η ερωτική επιθυμία Του διεγείρει το ζήλο Του και τον αποδεικνύει ζηλωτή· κι εκείνα που τον επιθυμούν, έχουν ζήλο προς Αυτόν, και Αυτός δείχνει ζήλο προς εκείνα, για τα οποία προνοεί.

87. Πηγή και γεννήτορας της αγάπης και του έρωτα, όπως λένε, είναι ο ίδιος ο Θεός. Γιατί Αυτός, ενώ αυτά υπήρχαν μέσα Του, τα πρόβαλε προς τα έξω, δηλαδή προς τα κτίσματα. Και σύμφωνα με αυτό έχει λεχθεί: «Ο Θεός είναι αγάπη»(Α΄ Ιω. 4, 16), και πάλι: «Γλυκύτητα και επιθυμία»(Άσμα 5, 16), δηλαδή έρωτας. Το αντικείμενο της αγάπης και του έρωτα, αληθινά είναι Αυτός. Λοιπόν, με το να ξεχύνεται από Αυτόν ο αγαπητικός έρωτας, λέγεται ότι κινείται Αυτός ο οποίος τον γεννά· με το να είναι Αυτός το πράγματι αξιέραστο και αγαπητό και επιθυμητό και προτιμητό, κινεί εκείνα που είναι στραμμένα και βλέπουν προς Αυτόν, ανάλογα με τη δύναμη της επιθυμίας τους.

88. Γνώριζε ότι ο Θεός γίνεται προαγωγός και κινεί προς την ερωτική συνάφεια που ενεργεί το Πνεύμα· γίνεται δηλαδή μεσίτης γι’ αυτήν και συναρμόζει σ’ αυτήν, ώστε τα δημιουργήματά Του να νιώθουν έρωτα και αγάπη προς Αυτόν. Λέμε ότι «κινεί», επειδή Αυτός κινεί τα πλάσματά Του —το καθένα σύμφωνα με το λόγο της ουσίας του— να επιστρέφει προς Αυτόν. Η λέξη τώρα «προαγωγός», αν και στους κοσμικούς έχει κακόφημη σημασία, εδώ σημαίνει τη μεσιτεία που επιφέρει την ένωση με το Θεό.

89. Η ερωτική κίνηση του αγαθού, η οποία προϋπάρχει στο αγαθό, επειδή είναι απλή και κινείται από τον εαυτό της και πηγάζει από το αγαθό, πάλι σ’ αυτό ξαναγυρίζει, γιατί είναι χωρίς τέλος και χωρίς αρχή. Αυτό φανερώνει την ακατάπαυστη επιθυμία μας προς ένωση με το θείο. Γιατί η αγαπητική ένωση με το Θεό, είναι πολύ πάνω και πολύ έξω από κάθε άλλη ένωση.

90. (Το κεφάλαιο αυτό είναι από έργο του αγίου Ιεροθέου.) Τον έρωτα, είτε το θείο πούμε, είτε τον αγγελικό, είτε το νοερό, είτε τον ψυχικό, είτε το φυσικό, πρέπει να τον εννοήσομε σαν μια δύναμη που προξενεί ένωση και σύμμιξη. Και κινεί τα ανώτερα να προνοούν για τα κατώτερα· και εκείνα που είναι της ίδιας σειράς, να έχουν αμοιβαία συνοχή και κοινωνία· και τέλος κινεί τα κατώτερα να επιστρέψουν προς τα καλύτερα και ανώτερά τους.

91. (Το κεφάλαιο αυτό είναι του αγίου Διονυσίου Αρεοπαγίτη.) Αν η γνώση συντελεί στην ένωση εκείνων που έχουν γνωσθεί, και η άγνοια είναι πάντοτε αιτία μεταβολής και για τούτο αιτία διαιρέσεως για όποιον αγνοεί, άρα εκείνον που πιστεύει αληθινά, σύμφωνα με την αγία Γραφή, τίποτε δε θα τον μετακινήσει από τη βάση του στην αληθινή πίστη, στην οποία θ’ αποκτήσει τη μόνιμη ταυτότητα που δεν έχει κίνηση και μεταβολή. Γνωρίζει καλά εκείνος που ενώθηκε με την αλήθεια, ότι είναι καλά, και αν ακόμη οι πολλοί τον συμβουλεύουν σαν να βγήκε από τα λογικά του. Γιατί βέβαια αυτοί λησμονούν ότι αυτός με την αλήθεια της πραγματικής πίστεως βγήκε έξω από την πλάνη· αυτός όμως γνωρίζει ότι δεν είναι αυτό που οι άλλοι τον λένε, δηλαδή τρελός, αλλά ότι έχει ελευθερωθεί από την άστατη και μεταβλητή φθορά της πολυποίκιλης πλάνης μέσω της απλής και πάντοτε απαράλλακτης αλήθειας.

92. Οι Άγιοι έφτασαν να γίνουν αγαθοί και φιλάνθρωποι, σπλαχνικοί και οικτίρμονες, και έπεισαν τους εαυτούς των να έχουν την ίδια διάθεση αγάπης προς όλο το ανθρώπινο γένος. Με την αγάπη αυτή έγιναν κάτοχοι για όλη τους τη ζωή του πιο εξαιρετικού απ’ όλα τα αγαθά, δηλαδή της ταπεινώσεως, η οποία φυλάει τα αγαθά και καταστρέφει τα κακά. Και έτσι δεν κυριεύτηκαν από κανέναν από τους πειρασμούς που τους ενοχλούσαν, ούτε από τους εκούσιους που είναι στην εξουσία μας, ούτε από τους ακούσιους που δεν είναι στο χέρι μας. Αυτό το πέτυχαν με το να καταμαραίνουν με την εγκράτεια τις επαναστάσεις των εκούσιων πειρασμών, και με το να αποκρούουν τους ακούσιους με την υπομονή.

93. Την τέλεια πράξη της αρετής την προξενεί η ορθή πίστη και ο ανόθευτος φόβος του Θεού. Την χωρίς πλάνες φυσική θεωρία κατά την πνευματική ανάβαση, η βέβαιη ελπίδα και η υγιής σύνεση. Και τη θέωση κατά την ανάληψή μας στο Θεό, την προξενεί η τέλεια αγάπη και ο νους που λόγω της υπεροχικής του θέσεως έγινε θεληματικά τυφλός για όλα τα όντα.

94. Έργο της πρακτικής φιλοσοφίας είναι, όπως λένε, να κάνει το νου καθαρό από κάθε εμπαθή φαντασία. Της φυσικής θεωρίας, να αναδείξει το νου κάτοχο όλης της αληθινής γνώσεως των όντων, της σχετικής με την αιτία της υπάρξεώς τους. Και της θεολογικής μυήσεως, να κάνει το νου όμοιο με το Θεό, και όσο είναι δυνατό, ίσο με Αυτόν με τη χάρη, ώστε εξαιτίας της υπεροχής του να μη νοεί πιά τίποτε από όσα είναι έπειτα από το Θεό.

95. Ό,τι είναι ο αιθέρας, δηλαδή το πύρινο στοιχείο, στον αισθητό κόσμο, τούτο στον κόσμο της διάνοιας είναι η φρόνηση, ως έξη ικανή να φωτίζει, να αποκαλύπτει τους πνευματικούς λόγους τούς ιδιαίτερους σε καθένα από τα όντα, φανερώνοντας χωρίς πλάνη μέσω αυτών την Αιτία που υπάρχει σε όλα, και να ελκύει την επιθυμία της ψυχής προς το Θεό. Και ό,τι στον αισθητό κόσμο είναι ο αέρας, τούτο στον κόσμο της διάνοιας είναι η ανδρεία, ως έξη ικανή να κινεί, να συνέχει και να δραστηριοποιεί την έμφυτη πνευματική ζωή, και να τονώνει την αεικινησία της ψυχής προς το Θεό. Και ό,τι στον αισθητό κόσμο είναι το νερό, αυτό στον κόσμο της διάνοιας είναι η σωφροσύνη, ως έξη που προξενεί τη ζωτική γονιμότητα του πνεύματος και γεννά την αέναη ερωτική γοητεία της επιθυμίας από το Θεό. Και ό,τι στον αισθητό κόσμο είναι η γη, αυτό στον κόσμο της διάνοιας είναι η δικαιοσύνη, ως έξη που γεννά όλους τους λόγους των όντων σύμφωνα με το είδος τους και απονέμει με ισότητα στο καθένα τα πνευματικά δώρα της ζωής, και που είναι η αμετάκλητη στερέωση της τοποθετήσεώς της στο καλό.

96. Όπως, όσο η σάρκα ακμάζει και παχαίνει, η ψυχή βασανίζεται και σκοτίζεται από τα πάθη, καθώς υποχωρούν η έξη των αρετών και ο φωτισμός της γνώσεως, έτσι και όταν η ψυχή φυλάγεται και φωτίζεται με τη θεία ωραιότητα των αρετών και με το φωτισμό της γνώσεως, ο εξωτερικός άνθρωπος αδυνατίζει, καθώς η σάρκα αποβάλλει λόγω της παρουσίας του λόγου τη φυσική της ευεξία.

97. Δεν είναι δυνατό ν' αποδειχθεί με άλλο τρόπο υιός Θεού και Θεός κατά χάρη ο άνθρωπος, αν δεν γεννηθεί προηγουμένως με την προαίρεσή του από το πνεύμα, επειδή υπάρχει σ' αυτόν η δύναμη να κινείται μόνος του και ανεξάρτητος. Την θεοποιό και θεία και άυλη αυτή γέννηση, ο πρώτος άνθρωπος την παραμέλησε, επειδή προτίμησε από τα νοητά αγαθά που ήταν ακόμη αφανέρωτα, το ευχάριστο στην αίσθηση και φανερό· γι' αυτό και εύλογα καταδικάστηκε να έχει σωματικό τρόπο γεννήσεως που δεν τον διαλέγει ο ίδιος, υλικό και φθαρτό.

98. Ο άνθρωπος, στην τωρινή του κατάσταση, κινείται ή γύρω από παράλογες φαντασίες παθών εξαπατώμενος από τη φιληδονία, ή γύρω από τέχνες και επινοήσεις περιστατικές για τις ανάγκες του, ή γύρω από φυσικούς λόγους της φύσεως για να μάθει. Απ' αυτά στην αρχή κανένα δεν τραβούσε τον άνθρωπο αναγκαστικά, γιατί ήταν πάνω απ' όλα. Έτσι έπρεπε να είναι ο αρχικός άνθρωπος, να μην έχει περισπασμό από τα έπειτα από αυτόν ή τα γύρω απ' αυτόν ή τα σχετικά μ' αυτόν. Για να φτάσει στην τελειότητα, από ένα μόνο είχε ανάγκη, από την ασυγκράτητη κίνηση προς τον πάνω απ' αυτόν, δηλαδή προς το Θεό, με όλη την αγαπητική δύναμη.

99. Ο πρώτος άνθρωπος δεν είχε τίποτε να παρεμβάλλεται μεταξύ του Θεού και αυτού, που να χρειάζεται να το γνωρίσει και που να τον εμποδίζει στην αυτόβουλη συγγένειά του προς το Θεό, η οποία θα πραγματοποιόταν μέσω της αγάπης κατά την κίνηση προς Αυτόν. Επειδή με τη βοήθεια της χάρης ήταν απαθής, δεν μπορούσαν να τον εξαπατήσουν με την ηδονή οι φαντασίες των παθών επειδή ήταν χωρίς ανάγκες, ήταν ελεύθερος από την περιστατική ανάγκη των τεχνών για τη χρεία· κι επειδή ήταν σοφός, ήταν χάρη στη γνώση πιο πάνω από τη θεωρία γύρω από τη φύση.

100. Ο Θεός, ο οποίος έδωσε με σοφία ύπαρξη στη φύση και έβαλε μέσα στις δυνατότητες των λογικών ουσιών μυστικά τη γνώση Του, έβαλε και σ' εμάς τους ανθρώπους, ως μεγαλόδωρος Κύριος, φυσικό τον πόθο και τον έρωτα προς Αυτόν, συμπλέκοντας μαζί και τη δύναμη του λογικού. Έτσι θα μπορέσομε να μάθομε εύκολα τους τρόπους της εκπληρώσεως αυτού του πόθου και να μην αποτύχομε από σφάλμα μας σ' εκείνο που αγωνιζόμαστε να επιτύχομε. Καθώς κινούμαστε λοιπόν σύμφωνα μ' αυτόν τον πόθο, παρακινούμαστε να αναζητούμε σχετικά με [την ίδια την αλήθεια, όπως και με τη σοφία και] τη φροντίδα [που είναι φανερές σ' όλα με ευταξία], επιθυμώντας να επιτύχομε μ' αυτά Εκείνον που για χάρη Του λάβαμε τον πόθο αυτό.

Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής

Σύντομη ερμηνεία στην προσευχή “Πάτερ ημών” σταλμένη προς κάποιον φιλόχριστο

Δεχόμενος τα πολύτιμα γράμματά του, δέχτηκα κοντά μου τον ίδιο τον θεοφρούρητο κύριό μου· ο οποίος είναι πάντοτε παρών πνευματικά και καθόλου δεν μπορεί να λείπει, αλλά εξαιτίας του πλούτου της αρετής του δεν αποφεύγει να επικοινωνήσει με τους δούλους του, μιμούμενος το Θεό, σύμφωνα με τη δυνατότητα που έχει δώσει ο Θεός στην ανθρώπινη φύση. Γι’ αυτό, αφού θαύμασα τη μεγάλη του συγκατάβαση, ανέμιξα το φόβο μου πρός αυτόν μαζί με πόθο, και σχημάτισα από τα δύο —το φόβο και τον πόθο— μία αγάπη, που αποτελείται από συστολή και εύνοια. Κι αυτό, για να μη γίνει μήτε μίσος ο φόβος, με το να γυμνωθεί από τον πόθο, μήτε καταφρόνηση ο πόθος, με το να μην είναι ενωμένος με το φρόνιμο φόβο· αλλά ν’ αποδειχθεί η αγάπη ένας εσωτερικός νόμος γεμάτος στοργή που αγκαλιάζει όλους τους ανθρώπους, υποτάσσοντας το μίσος με την εύνοια, και απομακρύνοντας την καταφρόνηση με τη συστολή.

Αυτόν ακριβώς, εννοώ το φόβο, επειδή κατάλαβε ο μακάριος Δαβίδ ότι συγκρατεί περισσότερο απ’ όλα τη θεία αγάπη, λέει: «ο φόβος του Κυρίου είναι αγνός και μένει αιώνια»(Ψαλμ. 18, 10). Ήξερε δηλαδή ότι αυτός είναι διαφορετικός από εκείνον που προκαλείται από το δέος της τιμωρίας των αμαρτημάτων. Γιατί τούτος εκδιώκεται και αφανίζεται ολότελα από την παρουσία της αγάπης, όπως δείχνει ο μέγας ευαγγελιστής Ιωάννης, λέγοντας κάπου στους λόγους του: «η αγάπη διώχνει το φόβο»(Α΄Ιω. 4, 18)· ενώ ο προηγούμενος φόβος είναι φυσικό χαρακτηριστικό του νόμου της αληθινής στοργής, και με τη συστολή εξασφαλίζει στους αιώνες για τους αγίους το θέσπισμα και την εκδήλωση της αγάπης ολότελα αδιάφθορα προς το Θεό και μεταξύ τους.

Συγκερνώντας λοιπόν, όπως είπα, το φόβο μου πρός τον κύριό μου με τον πόθο, φύλαξα μέχρι σήμερα αυτόν το νόμο της αγάπης. Έτσι εμποδιζόμουν να γράψω από τη συστολή, για να μη βρει τόπο η καταφρόνηση· η εύνοια πάλι μ’ έσπρωχνε στο να γράφω, για να μη θεωρηθεί μίσος η τέλεια αποφυγή να γράψω. Γράφω λοιπόν, επειδή διατάζομαι να το κάνω, όχι όσα σκέφτομαι εγώ, αλλά όσα θέλει ο Θεός και παρέχει με τη χάρη Του ώστε να προκύψει ωφέλεια. Γιατί το θέλημα του Κυρίου, όπως λέει ο Δαβίδ, παραμένει στους αιώνες, και οι λογισμοί της καρδιάς Του σε γενεά και γενεά(Ψαλμ. 32, 11). Θέλημα του Θεού και Πατέρα ίσως είπε την απόρρητη κένωση του μονογενούς Υιού για τη θέωση της φύσεώς μας, μέσα στην οποία περιορίζει το πέρας όλων των αιώνων. Και λογισμούς της καρδιάς Του ίσως είπε τους λόγους της πρόνοιας και της κρίσεως, σύμφωνα με τους οποίους διευθύνει σοφά και την παρούσα ζωή μας και τη μέλλουσα, σαν κάποιες ξεχωριστές γενεές, προσδίδοντας κατάλληλα στην κάθε μία τον τρόπο ενέργειας που της αρμόζει.

Εφόσον τώρα έγο του θείου θελήματος είναι η θέωση της φύσεώς μας, και σκοπός των θείων λογισμών είναι η οδήγηση στο τέλος του του σκοπού της ζωής μας, άρα συμφέρει να γνωρίσομε τη δύναμη της Προσευχής του Κυρίου και να την κάνομε πράξη, και έπειτα να την εκθέσομε γραπτώς όπως πρέπει. Κι αφού μάλιστα ο κύριός μου αυτήν την προσευχή θυμήθηκε γράφοντας σ’ εμένα το δούλο του παρακινημένος από το Θεό, αυτήν θα κάνω κι εγώ αναγκαστικά θέμα των λόγων μου, και παρακαλώ τον Κύριο που μας δίδαξε αυτή την προσευχή, να ανοίξει το νου μου για να κατανοήσω τα μυστήρια που αυτή περιέχει, και να μου δώσει τον κατάλληλο λόγο για να τα εκφράσω με σαφήνεια. Γιατί η προσευχή αυτή με τρόπο συνοπτικό περιέχει κρυμμένο μυστικά όλο το σκοπό όσων αναφέρθηκαν, ή, για να κυριολεκτήσω, τον κηρύττει καθαρά σ’ εκείνους που έχουν δεκτικό νου. Η προσευχή αυτή περιέχει αίτηση όλων όσα προξένησε με την κένωσή Του κατά τη σάρκωση ο Λόγος του Θεού και διδάσκει να επιδιώκομε εκείνα τα αγαθά, τα οποία μόνον ο Θεός και Πατέρας, μέσω της φυσικής μεσιτείας του Υιού, χορηγεί αληθινά με το Άγιο Πνεύμα. Επειδή μεσίτης Θεού και ανθρώπων —κατά τον θείο Απόστολο— είναι ο Κύριος Ιησούς(Α’ Τιμ. 2, 5), καθώς με τη σάρκωσή Του φανερώνει στους ανθρώπους τον Πατέρα που αγνοούσαν, και στον Πατέρα φέρνει μέσω του Πνεύματος τους ανθρώπους συμφιλιωμένους με Αυτόν(Εφ. 2, 18), για χάρη της σωτηρίας των οποίων έγινε άνθρωπος χωρίς να υποστεί μεταβολή. Και έγινε διδάσκαλος

και αυτουργός πολλών νέων μυστηρίων, τόσων ώστε δεν μπορεί ποτέ ο λόγος να τα συλλάβει στο πλήθος και το μέγεθός τους.

Από αυτά, φαίνεται πως δώρισε με εξαιρετική μεγαλοδωρία στους ανθρώπους εφτά, γενικότερα από τα άλλα, κι αυτών τη δύναμη, καθώς είπα, περιέχει μυστικά ο σκοπός της προσευχής. Αυτά είναι: θεολογία, υιοθεσία με τη χάρη, ισοτιμία προς τους αγγέλους, μετοχή στην αιώνια ζωή, αποκατάσταση της φύσεως που στρέφεται απαθώς στον εαυτό της, κατάλυση του νόμου της αμαρτίας και κατάργηση της τυραννίας του πονηρού που κυριάρχησε πάνω μας με απάτη. Ας εξετάσομε λοιπόν την αλήθεια των λεγομένων.

Θεολογία διδάσκει ο Λόγος του Θεού με τη σάρκωσή Του, καθώς φανερώνει στον εαυτό Του τον Πατέρα και το Άγιο Πνεύμα. Γιατί όλος ο Πατέρας και όλο το Άγιο Πνεύμα ήταν κατά την ουσία σε όλο τελείως τον Υιό και κατά τη σάρκωσή Του, χωρίς Αυτοί να σαρκωθούν, αλλά ο μεν Πατέρας ευδοκούσε, το δε Πνεύμα συνεργούσε με τον Υιό που δεχόταν ο ίδιος τη σάρκωση, αφού βέβαια ο Λόγος εξακολούθησε να έχει Νου και Ζωή, μη χωρώντας σε απολύτως τίποτε άλλο κατά την ουσία Του, παρά μόνο στον Πατέρα και το Πνεύμα, και πραγματοποιώντας την υποστατική Του ένωση με τη σάρκα από αγάπη προς τον άνθρωπο.

Υιοθεσία παρέχει, χαρίζοντας την υπέρ φύση ουράνια γέννηση και συνθέωση με τη χάρη του Πνεύματος. Αυτό που φυλάγει κατά Θεόν και διατηρεί την υιοθεσία, είναι η προαίρεση εκείνων που έλαβαν αυτή τη γέννηση, η προαίρεση που δέχεται με ειλικρινή διάθεση τη χάρη που δόθηκε και που ομορφαίνει πιο πολύ με την επιμελή εργασία των εντολών το κάλλος που δόθηκε κατά χάρη. Αυτή με την αποβολή των παθών οικειοποιείται τόσο πολύ τη θεότητα, όσο ο Λόγος του Θεού με την εκούσια κένωσή Του από την υψηλή δόξα Του κατ' οικονομίαν έγινε αληθινά άνθρωπος.

Έκανε τους ανθρώπους ισότιμους με τους αγγέλους, όχι μόνον επειδή με το αίμα του σταυρού Του ειρηνοποίησε τα επίγεια και τα επουράνια(Κολ. 1, 20) και καταργώντας τις εχθρικές δυνάμεις που βρίσκονται στην περιοχή μεταξύ ουρανού και γης, έδειξε πώς υπάρχει μία σύναξη των επιγείων και των ουρανίων δυνάμεων για τη [διανομή] των θείων δώρων, καθώς η ανθρώπινη φύση γεμάτη αγαλλίαση με μία κοινή θέληση συμψάλλει με τις ουράνιες δυνάμεις τη δόξα του Θεού· αλλά κι επειδή, μετά την εκπλήρωση τής για χάρη μας οικονομίας, καθώς αναλήφθηκε στους ουρανούς μαζί με το σώμα που είχε προσλάβει, ένωσε μέσω του εαυτού Του τη γη με τον ουρανό και σύναψε τα αισθητά με τα νοητά και έδειξε μια την κτιστή φύση, που παρά τις ακρότητες των μερών της, είναι ενωμένη με τον εαυτό της με την αρετή και την επίγνωση της πρώτης Αιτίας. Έδειχνε νομίζω, με όσα κατά μυστικό τρόπο επιτελούσε, ότι ο λόγος είναι η ένωση των διαιρεμένων, ενώ η αλογία διαίρεση των ενωμένων. Ας μάθομε επομένως, να επιδιώκομε τη λογοποίηση με την πρακτική αρετή, για να μην ενωθούμε μόνο με τους αγγέλους μέσω της αρετής, αλλά και με το Θεό μέσω της γνώσεως, κατά την απομάκρυνσή μας από τα όντα.

Μεταδίδει θεία ζωή κάνοντας τον εαυτό Του τροφή μας, όπως γνωρίζει Αυτός και όσοι έλαβαν απ' Αυτόν αυτή τη νοερή αίσθηση, ώστε με τη γεύση αυτής της τροφής να μάθουν αληθινά με επίγνωση, ότι ο Κύριος είναι αγαθός(Ψαλμ. 33, 9) και μεταδίδει θεία ποιότητα προς θέωση σ' όσους τον τρώνε, αφού ολοφάνερα και είναι και ονομάζεται άρτος ζωής και δυνάμεως(Ιω. 6, 33 και 35).

Αποκαθιστά τη φύση στον εαυτό της, όχι μόνο γιατί όταν έγινε άνθρωπος κράτησε τη διάθεσή του απαθή και ειρηνική απέναντι στην ανθρώπινη φύση, χωρίς ούτε απέναντι των σταυρωτών Του να σαλευθεί στο ελάχιστο, αλλά αντίθετα μάλλον, προτίμησε το θάνατο για χάρη τους αντί τη ζωή,πράγμα που δείχνει ότι το πάθος ήταν εκούσιο, γιατί επικυρώνεται από τη φιλάνθρωπη διάθεση του πάσχοντος. Αλλά και γιατί κατάργησε την έχθρα καρφώνοντας πάνω στο σταυρό το χειρόγραφο της αμαρτίας(Κολ. 2, 14), για το οποίο η φύση είχε αδιάλλακτο πόλεμο εναντίον του εαυτού της, και αφού κάλεσε κι εκείνους που ήταν μακριά και εκείνους που ήταν κοντά, δηλαδή τους Ιουδαίους που είχαν το Νόμο και τους εθνικούς, γκρέμισε το μεσότοιχο που τους χώριζε, δηλαδή αποσαφήνισε τις εντολές του Νόμου με τη διδασκαλία Του, και έκτισε από τους δύο ένα καινούργιο άνθρωπο, φέρνοντας ειρήνη και συμφιλιώνοντάς μας μέσω του εαυτού Του με τον

Πατέρα(Εφ. 2, 14-17) και μεταξύ μας, ώστε να μην έχομε πλέον προαίρεση που να αντιστέκεται στη λογική μας φύση, άλλ' όπως στη φύση, έτσι και στην προαίρεση να είμαστε αμετάβλητοι.

Καθαρίζει τη φύση από το νόμο της αμαρτίας, γιατί δεν επέτρεψε να προηγηθεί ηδονή στη γέννησή Του, που έγινε για χάρη μας. Γιατί η σύλληψή Του έγινε παραδόξως χωρίς σπορά, και η γέννηση υπέρ φύση χωρίς φθορά της παρθενίας. Στερέωσε δηλαδή ο γεννηθείς Θεός στη μητέρα Του, αντίθετα από τη φύση, τα δεσμά της παρθενίας με τη γέννησή Του, και ελευθέρωσε όλη τη φύση από την εξουσία του νόμου που κυριαρχούσε πάνω της· αυτό βέβαια ισχύει για όσους θέλουν να μιμούνται με τη νέκρωση των γήινων μελών τους τον εκούσιο θάνατό Του. Γιατί το μυστήριο της σωτηρίας είναι για κείνους που το θέλουν, και δεν επιβάλλεται τυραννικά.

Καταργεί την τυραννία του πονηρού που κυριάρχησε πάνω μας με απάτη, προβάλλοντας τη σάρκα που είχε νικηθεί στον Αδάμ σαν όπλο εναντίον του και νικώντας τον. Έτσι έκανέ τη σάρκα, που πριν είχε συλληφθεί και θανατωθεί, να συλλάβει αυτόν που την είχε συλλάβει και ν' αφανίσει με το φυσικό θάνατό της τη ζωή του· σ' αυτόν μεν έγινε δηλητήριο, για να εμέσει όλους όσους κατάπιε έχοντας επικρατήσει με τη δύναμη του θανάτου που διέθετε(Ησ. 25, 8. Εβρ. 2, 14), στο δε γένος των ανθρώπων έγινε ζωή, που ωθεί σαν προζύμι προς ανάσταση ζωής όλη την ανθρώπινη φύση, για χάρη της οποίας κυρίως ο Λόγος, όντας Θεός(Ιω. 1, 1), έγινε άνθρωπος —πράγμα και άκουσμα όντως παράδοξο— και καταδέχθηκε θεληματικά το θάνατο της σάρκας Του.

Όλων αυτών, όπως είπα, περιέχει αίτηση η Κυριακή Προσευχή. Γιατί αναφέρει τον Πατέρα και το όνομά Του και τη βασιλεία Του. Και πάλι παρουσιάζει τον προσευχόμενο ότι είναι κατά χάρη γιος αυτού του Πατέρα. Ζητεί ν' αποκτήσουν ένα θέλημα όσοι είναι στον ουρανό και στη γη. Προστάζει να ζητούμε τον επιούσιο άρτο. Νομοθετεί στους ανθρώπους τη συμφιλίωση και, με την παροχή και αίτηση συγχωρήσεως μεταξύ τους, συνδέει την ανθρώπινη φύση με τον εαυτό της, ώστε να μην χωρίζεται με τη διαφορά της γνώμης. Επίσης διδάσκει να προσευχόμαστε να μην μπούμε σε πειρασμό, επειδή αυτός είναι ο νόμος της αμαρτίας. Και μας συμβουλεύει να λυτρωθούμε από τον πονηρό. Έπρεπε Αυτός, ο δημιουργός και δωρητής των αγαθών, να είναι και δάσκαλος σε μαθητές που πιστεύουν σ' Αυτόν και μιμούνται την κατά σάρκα ζωή Του, δίνοντάς τους ως υποθήκες ζωής τα λόγια αυτής της προσευχής, με τα οποία φανέρωνε σ' αυτούς τους απόκρυφους θησαυρούς της γνώσεως και της σοφίας που υπάρχουν κατ' είδος σ' Αυτόν(Κολ. 2, 3), διεγείροντας προς την απόλαυσή τους την επιθυμία των προσευχομένων. Γι' αυτό, νομίζω, ονόμασε προσευχή αυτή τη διδασκαλία ο Λόγος, επειδή περιέχει αίτηση των δώρων που δίνονται κατά χάρη από το Θεό στους ανθρώπους. Οι θεόπνευστοι Πατέρες μας όρισαν την προσευχή, ότι είναι αίτηση εκείνων, τα οποία ο Θεός εκ φύσεως δωρίζει στους ανθρώπους όπως ταιριάζει στη θεότητά Του. Όπως και ευχή είπαν το τάξιμο αυτών που προσφέρουν στο Θεό οι άνθρωποι που τον λατρεύουν με γνησιότητα. Το λέει σε πολλά σημεία και η Γραφή: «Αν κάνετε ευχή (τάξιμο), να την εκπληρώσετε στον Κύριο και Θεό μας»(Ψαλμ. 75, 12), και: «Όσα σου υποσχέθηκα με ευχή, Κύριε, θα σου τα αποδώσω»(Ιωνά 2, 10). Και πάλι, περί προσευχής λέει: «Και προσευχήθηκε η Άννα στον Κύριο, λέγοντας· Κύριε Κύριε, Θεέ Σαββαώθ, εισάκουσε τη δούλη Σου και χάρισέ μου παιδί…»(Α΄Βασ. 1, 11), και: «Προσευχήθηκε στον Κύριο ο Εζεκίας, ο βασιλιάς Ιούδα, και ο προφήτης Ησαΐας, ο γιος του Αμώς»(Β΄Παρ. 32, 20), και: «Όταν εσείς προσεύχεστε, να λέτε· Πάτερ ημών ο εν τοις ουρανοίς…»(Ματθ. 6, 9-10), που είπε ο Κύριος στους μαθητές Του. Ώστε μπορούμε να πούμε ότι η ευχή είναι υπόσχεση τηρήσεως των εντολών, που βεβαιώνεται από την προαίρεση αυτού που έκανε την ευχή, ενώ προσευχή είναι η αίτηση εκείνου που τήρησε τις εντολές, να μεταβληθεί σύμφωνα με τις εντολές που τήρησε. Ή μάλλον, η ευχή είναι αγώνας αρετής, τον οποίο πολύ ευάρεστα δέχεται ο Θεός όταν του προσφέρεται, ενώ η προσευχή είναι έπαθλο της αρετής, το οποίο ο Θεός ανταποδίδει με πολλή χαρά.

Αφού λοιπόν αποδείχτηκε με τα παραπάνω ότι η προσευχή είναι αίτηση των αγαθών που δωρήθηκαν από τον σαρκωθέντα Λόγο, ας βάλομε Αυτόν δάσκαλο του λόγου της προσευχής, κι ας αρχίσομε με θάρρος να εξετάσομε προσεκτικά με τη θεωρία, όσο είναι δυνατόν, το νόημα κάθε ρητού της προσευχής, όσο συνηθίζει να χορηγεί προς το συμφέρον μας ο Λόγος και μ' όση δύναμη δίνει προς κατανόηση στη διάνοια εκείνου που γράφει αυτά.

«Πάτερ ημών ο εν τοις ουρανοίς· αγιασθήτω το όνομά σου· ελθέτω η βασιλεία σου». Πρεπόντως ο Κύριος διδάσκει αμέσως ν' αρχίσουν οι [προσευχόμενοι] από τη θεολογία· επίσης εισάγει στο μυστήριο του τρόπου που υπάρχει η Αιτία που δημιούργησε τα όντα, Αυτός που είναι κατά την ουσία αίτιος των όντων. Γιατί τα λόγια της προσευχής περιέχουν φανέρωση του Πατέρα, και του ονόματος του Πατέρα, και της βασιλείας του Πατέρα, για να μάθομε ευθύς εξ αρχής να σεβόμαστε την εν Μονάδι Τριάδα και να την επικαλούμαστε και να την προσκυνούμε. Επειδή όνομα του Θεού και Πατέρα, με ουσιώδη υπόσταση, είναι ο Μονογενής Υιός. Και βασιλεία του Θεού και Πατέρα, με ουσιώδη υπόσταση, είναι το Άγιο Πνεύμα. Γιατί εκείνο που λέει εδώ ο Ματθαίος βασιλεία, αλλού άλλος Ευαγγελιστής το ονομάζει Πνεύμα Άγιο, λέγοντας: «Ας έρθει το Πνεύμα το Άγιο και ας μας καθαρίσει». Γιατί ο Πατέρας δεν απόκτησε εκ των υστέρων το όνομα, ούτε ως αξίωμα που έλαβε εκ των υστέρων νοούμε τη βασιλεία· δεν έχει αρχή στο είναι Του, για να αρχίσει να είναι και Πατέρας και Βασιλεύς, αλλά καθώς πάντοτε υπάρχει, είναι και πάντοτε Πατέρας και Βασιλεύς, χωρίς να λάβει ποτέ αρχή να είναι Πατέρας και Βασιλεύς. Αν τώρα, με το να υπάρχει πάντοτε, είναι πάντοτε και Πατέρας και Βασιλεύς, άρα πάντοτε και ο Υιός και το Άγιο Πνεύμα συνυπάρχουν κατά την ουσία ως υποστάσεις με τον Πατέρα. Από Αυτόν παίρνουν την ύπαρξη και είναι μέσα σ' Αυτόν φυσικώς πάνω από αιτία και λόγο, όχι όμως ύστερα από Αυτόν, ούτε και έγιναν αργότερα από κάποια αιτία. Γιατί η σχέση μεταξύ των τριών Προσώπων υποδηλώνει τη συνύπαρξή Τους και δεν επιτρέπει αυτά, των οποίων είναι και λέγεται σχέση, να θεωρούνται μεταγενέστερα το ένα από το άλλο.

Αφού λοιπόν αρχίσαμε αυτή την προσευχή, βιαζόμαστε να τιμήσομε την ομοούσια και υπερούσια Τριάδα ως δημιουργική αιτία της υπάρξεώς μας. Επίσης διδασκόμαστε να ομολογούμε τη χάρη της υιοθεσίας, με το να αξιωνόμαστε να ονομάζομε Πατέρα κατά χάρη τον εκ φύσεως Δημιουργό. Έτσι, από σεβασμό προς την ονομασία Εκείνου που μας γέννησε κατά χάρη, θα φροντίζομε να αποτυπώνομε στη ζωή μας τα χαρακτηριστικά του Πατέρα μας αγιάζοντας το όνομά Του πάνω στη γη, μιμούμενοι Αυτόν, αποδεικνύοντας ότι είμαστε παιδιά Του με τα έργα μας, και δοξάζοντας τον αυτουργό αυτής της υιοθεσίας, τον φυσικό Υιό του Πατέρα, με τα νοήματα και τις πράξεις μας. Αγιάζομε το όνομα του κατά χάρη επουρανίου Πατέρα, όταν νεκρώνομε την επιθυμία προς την ύλη και καθαριζόμαστε από τα καταστρεπτικά πάθη, αν βέβαια αγιασμός είναι η τέλεια ακινησία και νέκρωση της επιθυμίας που ενεργεί με την αίσθηση. Όταν φτάσομε σ' αυτή, καταπραΰνομε και τις άπρεπες κραυγές του θυμού, αφού δεν έχομε πλέον την επιθυμία να τον ερεθίζει και να τον πείθει να υπερασπίζεται τις ηδονές που αυτή θέλει, επειδή η επιθυμία νεκρώθηκε πια με την κατά λόγον αγιότητα. Γιατί ο θυμός είναι φυσικός συνήγορος της επιθυμίας, και τότε παύει να μανιάζει, όταν τη δει νεκρή.

Εύλογα λοιπόν, με την αποβολή του θυμού και της επιθυμίας, επακολουθεί κατά την προσευχή το κράτος της βασιλείας του Θεού σ' εκείνους που, αφού αποβάλουν αυτά τα δύο πάθη, αξιώνονται να πουν: «Ελθέτω η βασιλεία σου», δηλαδή το Άγιο Πνεύμα, όταν πια με την πραότητα έγιναν ναοί του Θεού δια του Πνεύματος. Γιατί λέει: «σε ποιον θα αναπαυθώ, αν όχι σ' εκείνον που είναι πράος και ταπεινός και τρέμει τα λόγια μου;»(Ησ. 66, 2) Από αυτό λοιπόν φαίνεται ότι στους ταπεινούς και πράους ανήκει η βασιλεία του Θεού και Πατέρα. Γιατί λέει: «Μακάριοι είναι οι πράοι, γιατί αυτοί θα κληρονομήσουν τη γή»(Ματθ. 5, 5). Ο Θεός δεν υποσχέθηκε να δώσει κληρονομία σ' όσους τον αγαπούν, αυτή τη γη, η οποία κατέχει εκ φύσεως τη μέση θέση του σύμπαντος, αν βέβαια λέει αλήθεια εκείνος που είπε: «Στην ανάσταση ούτε οι άνδρες έρχονται σε γάμο, ούτε οι γυναίκες παντρεύονται, αλλά είναι όλοι σαν άγγελοι του Θεού στον ουρανό»(Ματθ. 22, 30), και: «Ελάτε σεις οι ευλογημένοι από τον Πατέρα μου να κληρονομήσετε τη βασιλεία που έχει ετοιμαστεί για σας αφότου θεμελιωνόταν ο κόσμος»(Ματθ. 25, 34), και σε άλλο σημείο είπε στον δούλο που εργάστηκε πιστά: «Έλα να συμμετάσχεις στη χαρά του Κυρίου σου»(Ματθ. 25, 21). Και ο θειος Απόστολος στη συνέχεια έλεγε: «Θ' ακουστεί σάλπισμα και θ' αναστηθούν πρώτα άφθαρτοι όσοι πέθαναν πιστοί στο Χριστό· έπειτα εμείς που θα έχουμε απομείνει ζωντανοί, θ' αρπαγούμε μαζί μ' αυτούς από σύννεφα για να προϋπαντήσομε τον Κύριο στον αέρα. Κι έτσι για πάντα θα είμαστε μαζί με τον Κύριο».(Α΄Θεσ. 4, 16-17)

Όταν λοιπόν όλα αυτά είναι έτσι υποσχεμένα σ' όσους αγαπούν τον Κύριο, ποιος θα περιορίσει το

νου του στο γράμμα μόνο της Γραφής και θα πει ότι ο ουρανός και η βασιλεία που έχει ετοιμαστεί από καταβολής κόσμου, και η χαρά του Κυρίου η κρυμμένη μυστικά, και η αιώνια και αχώριστη διαμονή και εγκατάσταση των αξίων κοντά στον Κύριο, πώς είναι ταυτόσημα με τη γη, και μάλιστα όταν κατευθύνεται από το λόγο και θέλει να είναι υπηρέτης του λόγου; Αλλά νομίζω ότι λέγοντας τώρα γη, εννοεί τη μόνιμη και εντελώς αμετακίνητη από το καλό έξη και δύναμη της ατρεψίας των πράων, η οποία βρίσκεται πάντοτε μαζί με τον Κύριο, έχει ανεξάντλητη χαρά, έχει οικειοποιηθεί την ανέκαθεν ετοιμασμένη βασιλεία και αξιώθηκε την επουράνια θέση και τιμή. Και σαν γη που έχει καταλάβει θέση στη μέση του παντός, εννοεί το λόγο της αρετής, κατά τον οποίο ο πράος ευρισκόμενος ανάμεσα σε επαίνους και κατηγορίες, μένει απαθής, και μήτε από τους επαίνους φουσκώνει, μήτε από τις ύβρεις γίνεται κατηφής. Γιατί απ’ όσα το λογικό είναι κατά φύση ελεύθερο, έχοντας απομακρύνει την επιθυμία του από αυτά, δεν αισθάνεται τις ενοχλήσεις και τις προσβολές τους, επειδή έχει απαλλάξει τον εαυτό του από την ταραχή γύρω απ’ αυτά και έχει μεταφέρει όλη τη δύναμη της ψυχής του στη θεία και αμέριμνη ελευθερία. Αυτήν ο Κύριος θέλοντας να δώσει στους μαθητές Του, είπε: «Σηκώστε πάνω σας τον ζυγό μου και μάθετε από μένα οτι είμαι πράος και ταπεινός στην καρδιά· και θα βρουν ανάπαυση οι ψυχές σας»(Ματθ. 11, 29). Ανάπαυση εννοεί το κράτος της θείας βασιλείας, γιατί παρέχει στους αξίους εξουσία απαλλαγμένη από κάθε δουλεία.

Αν λοιπόν στους ταπεινούς και πράους δίνεται το ακατάλυτο κράτος της αθάνατης βασιλείας, ποιος δε θα ερωτευθεί και δε θα ποθήσει τα θεία αγαθά; Ποιος δε θα επιθυμήσει απόλυτα την ταπείνωση και την πραότητα, για να γίνει εικόνα της θείας βασιλείας, όσο είναι δυνατόν σε άνθρωπο, εμφανίζοντας κατά χάρη απαράλλακτη την πνευματική ομοίωση με τον κατά φύση και κατ’ ουσίαν αληθινά μεγάλο βασιλιά Χριστό; Στην κατάσταση αυτή, όπως λέει ο θείος Απόστολος, δεν υπάρχει άντρας και γυναίκα(Γαλ. 3, 28), δηλαδή θυμός και επιθυμία· ο πρώτος απομακρύνει βίαια το λογικό και βγάζει έξω από το νόμο της φύσεως τη διάνοια, ενώ η δεύτερη θεωρεί ως πιο αξιαγάπητα τα δημιουργήματα από τη μία και μοναδική επιθυμητή και απαθή Αιτία και φύση, και επομένως προτιμά τη σάρκα παρά το πνεύμα και βρίσκει την απόλαυση των ορατών πιο ευχάριστη από τη δόξα και λαμπρότητα των νοητών, εμποδίζοντας με την απαλότητα της ηδονής των αισθήσεων το νου να εννοεί τα συγγενή του και θεία νοητά. Υπάρχει όμως μονότατος ο λόγος, τελείως γυμνωμένος και από αυτή την απαθή, αλλά φυσική ωστόσο στοργή και διάθεση προς το σώμα, λόγω του πλούτου της αρετής, καθώς το πνεύμα νικά τελείως την φύση και την πείθει να αφήσει την ηθική φιλοσοφία, όταν πρέπει ο νους να ενωθεί με τον ύπερούσιο Λόγο με απλή και αδιαίρετη θεωρία, παρόλο που η ηθική φιλοσοφία εκ φύσεως βοηθεί το νου να [χωρίσει] και να προσπεράσει εύκολα όσα υπάγονται στη ροή του χρόνου. Γιατί όταν αυτά ξεπεραστούν, δεν είναι εύλογο να βαρύνεται από τους τρόπους της ηθικής, σαν να φορεί μηλωτή, εκείνος που αποδείχτηκε ακράτητος από τα αισθητά. Και αυτό το φανερώνει ο μέγας Ηλίας(Δ΄Βασ. 2, 11-14), υποδηλώνοντας μ’ εκείνα που έκανε συμβολικά αυτό το μυστήριο. Κατά την αρπαγή του δηλαδή στον ουρανό, έδωσε στον Ελισσαίο τη μηλωτή, που σημαίνει τη νέκρωση της σάρκας, όπου θεμελιώνεται η μεγαλοπρέπεια της ηθικής κοσμιότητας, για να έχει έτσι ο μαθητής σύμμαχο το Πνεύμα εναντίον κάθε εχθρικής δυνάμεως και να πλήξει την άστατη και ρευστή φύση, της οποίας τύπος ήταν ο Ιορδάνης, ώστε να μην εμποδιστεί, βυθιζόμενος στη θολερότητα και ολισθηρότητα της προσκολλήσεως στά υλικά, να περάσει στην αγία γη. Ο ίδιος δε ο Ηλίας προχώρησε προς το Θεό ελεύθερος, χωρίς να τον κρατά απολύτως κανένα από τα όντα, με αμέριστη την επιθυμία και καθαρή τη γνώμη του, φτάνοντας κοντά στον απλό κατά τη φύση Του Θεό με τη βοήθεια των γενικών αρετών, που είναι αλληλοεξαρτώμενες και ζευγμένες μαζί σαν πύρινα άλογα στο ζυγό της γνώσεως. Γιατί γνώριζε ότι ο μαθητής του Χριστού πρέπει να χωριστεί από τις διαθέσεις που δεν είναι όπως οι γενικές αρετές αλληλοεξαρτώμενες και δεν μπορούν να μπουν στον ίδιο ζυγό. Η ανομοιότητά τους μαρτυρεί την αλλοτρίωση, αφού το πάθος της επιθυμίας προκαλεί διάχυση του αίματος που είναι γύρω στην καρδιά, και το πάθος του θυμού προκαλεί βρασμό του αίματος. Όποιος έφτασε να ζει και να κινείται και να υπάρχει εν Χριστώ, απομάκρυνε από πάνω του όσα είναι ασυνταίριαστα και αλλόκοτα, μη φέροντας μέσα του, σαν να ήταν «άντρας και γυναίκα», όπως είπα, τις αντίθετες διαθέσεις των παθών αυτών, για να μην υποδουλωθεί σ’ αυτά το λογικό με το να αλλοιώνεται από τις άστατες μεταβολές τους.

Γιατί στο λογικό έχει κατά φύση ενωθεί η ιερότητα της θείας εικόνας που πείθει την ψυχή να μεταπλασθεί κατά την προαίρεση και να ομοιωθεί με το Θεό και να γίνει πάμφωτο κατοικητήριο της μεγάλης Βασιλείας που συνυπάρχει ουσιωδώς ως υπόσταση με το Θεό και Πατέρα των όλων, δηλαδή του Αγίου Πνεύματος και να δεχτεί —αν επιτρέπεται να πούμε— ολόκληρη κατά το δυνατόν την εξουσία της γνώσεως της θείας φύσεως. Στην κατάσταση αυτή, αφανίζονται φυσικώς όσα είναι χειρότερα και συγκροτούνται τα καλύτερα, καθώς η ψυχή, κατά τη χάρη της κλήσεώς της, φυλάγει όπως ο Θεός απαραβίαστη μέσα της την ύπαρξη των καλών που της έχουν δωρηθεί. Στην ψυχή αυτή πάντοτε γεννιέται με τη θέλησή Του ο Χριστός μυστικά, και σαρκώνεται διά μέσου των σωζόμενων, κάνοντας μητέρα παρθένο την ψυχή που τον γεννά· η οποία δεν έχει, για να πω με συντομία, τα γνωρίσματα της φύσεως που υπόκειται σε φθορά και γένεση, σαν «άνδρα και γυναίκα».

Ας μην παραξενεύεται κανείς άκούοντας να αναφέρω τη φθορά πριν από τη γένεση· γιατί αν παρατηρήσει απαθώς και με τον ορθό λόγο τη φύση όσων γίνονται και αφανίζονται, θα διαπιστώσει καθαρά ότι η γένεση αρχίζει από τη φθορά και καταλήγει στη φθορά. Τα πάθη που χαρακτηρίζουν αυτή τη φύση, όπως είπα, δεν τα έχει ο Χριστός, δηλαδή ο βίος και ο λόγος του Χριστού κι αυτού που ομοιώθηκε με το Χριστό, αν βέβαια αληθεύει εκείνος που λέει: «Στον Ιησού Χριστό δεν υπάρχει άντρας και γυναίκα», δηλαδή τα σημάδια και τα πάθη της φύσεως που υπόκειται σε γένεση και φθορά, παρά μονάχα θεοειδής λόγος διαποτισμένος από τη θεία γνώση, και μοναδική κίνηση της γνώμης που εκλέγει μόνο την αρετή.

Επίσης δεν υπάρχει ούτε «Έλληνας και Ιουδαίος»(Γαλ. 3, 28), με τους οποίους δηλώνονται οι διαφορετικοί, η πιο σωστά, οι αντίθετοι λόγοι περί Θεού. Γιατί ο πρώτος εισηγείται εκτεταμένη πολυαρχία και χωρίζει την μία αρχή σε αντιτιθέμενες ενέργειες και δυνάμεις, πλάθοντας μιά πολυθεϊκή λατρεία, αντιφατική λόγω του πλήθους των προσκυνουμένων θεών και γελοία λόγω των διαφόρων τρόπων προσκυνήσεως· ενώ ο δεύτερος εισάγει βέβαια μία αρχή, αλλά περιορισμένη και ατελή και σχεδόν ανυπόστατη, αφού δεν έχει λόγο και ζωή, και έτσι πέφτει κι αυτός στο ίδιο κακό με τον προηγούμενο, δηλαδή στην αθεΐα. Γιατί περιορίζει σε ένα πρόσωπο την μία Άρχή, που η ύπαρξή της στερείται λόγου και πνεύματος, ή τα έχει μόνο ως ιδιότητες. Και δεν αντιλαμβάνεται τούτο· ποιος Θεός είναι άμοιρος απ’ αυτά; Ή πώς είναι Θεός, όταν τα έχει κατά μέθεξη ως γνωρίσματα, όπως συμβαίνει και με τα λογικά δημιουργήματα; Από αυτούς τους δύο λόγους, όπως είπα, κανένας δεν υπάρχει στο Χριστό· υπάρχει μόνο ο λόγος της αληθινής θεοσέβειας και ο σταθερός θεσμός της μυστικής θεολογίας, ο οποίος και τη διαστολή της θεότητας που εισάγει ο πρώτος αποδιώχνει, και τη συστολή της θεότητας του δευτέρου δεν παραδέχεται. Έτσι το θείον δε θα θεωρείται αντιφατικό, λόγω του φυσικού πλήθους —που είναι δοξασία ελληνική—, ούτε παθητό λόγο της ενικής υποστάσεως —που είναι άποψη ιουδαϊκή—, καθώς θα νομίζεται στερημένο από λόγο και πνεύμα, ή ότι τα έχει αυτά μόνο ως ιδιότητες, χωρίς να είναι Νους και Λόγος και Πνεύμα. Και διδάσκει εμάς που με την κλήση της χάρης έχομε υιοθετηθεί λόγω της πίστεως για να λάβομε επίγνωση της αλήθειας, να γνωρίζομε μιά φύση και μία δύναμη της θεότητας. Δηλαδή ένα Θεό σε τρεις υποστάσεις, του Πατρός, του Υιού και του Αγίου Πνεύματος, ως Νου που είναι μόνος αναίτιος και υπάρχει ουσιωδώς, γεννήτορα του μόνου άναρχου Λόγου που υπάρχει ουσιωδώς και πηγή της μόνης αιώνιας ζωής που υπάρχει ουσιωδώς, δηλαδή του Αγίου Πνεύματος· Τριάδα σε Μονάδα και Μονάδα σε Τριάδα. Η θεότητα δεν είναι σαν κάτι μέσα σε άλλο· γιατί η Τριάδα δεν είναι για τη Μονάδα σαν γνώρισμα σε ουσία, ή αντίστροφα, η Μονάδα για την Τριάδα, επειδή η θεότητα είναι χωρίς ιδιότητες. Ούτε είναι κάτι και κάτι άλλο· γιατί η Μονάδα δε διαφέρει από την Τριάδα από ετερότητα φύσεως, αφού είναι μία και απλή φύση. Ούτε είναι κάτι και κάτι παραπλήσιο· γιατί η Τριάδα δε διακρίνεται από τη Μονάδα λόγω μειωμένης δυνάμεως, ή η Μονάδα από την Τριάδα, μήτε παραλλάζει η Μονάδα από την Τριάδα, ως κοινό και γενικό γνώρισμα που θεωρητικά μόνο διακρίνεται από τα επιμέρους, αφού είναι ουσία απολύτως αυθύπαρκτη και δύναμη όντως αυτοδύναμη. Ούτε πάλι η θεότητα είναι κάτι που προήλθε από κάτι άλλο· γιατί η Τριάδα δεν προήλθε από αύξηση της Μονάδας, αφού είναι αγέννητη και αυτοφανέρωτη. Αλλά είναι η ίδια αληθινά και Μονάδα και Τριάδα, και λεγόμενη και νοούμενη· Μονάδα κατά τον λόγο της ουσίας, Τριάδα κατά τον τρόπο της υπάρξεως. Η ίδια είναι όλη Μονάδα

που δε μερίζεται από τις υποστάσεις, και η ίδια είναι όλη Τριάδα που δε συγχέεται στη Μονάδα, έτσι ώστε να μην εισάγε- ται ούτε η πολυθεΐα με το μερισμό, ούτε η αθεΐα με τη σύγχυση. Στην αποφυγή αυτών έγκειται το μεγαλείο του κατά Χριστόν λόγου.

Λόγο Χριστού εννοώ το καινούργιο κήρυγμα της αλήθειας, στο οποίο δεν υπάρχει «άντρας και γυναίκα», δηλαδή τα σημεία και τα πάθη της φύσεως που υπόκειται σε φθορά και γένεση· ούτε «Έλληνας και Ιουδαίος», δηλαδή οι αντίθετοι λόγοι σχετικά με τη θεότητα· ούτε «περιτομή και ακροβυστία»(Κολ. 3, 11), δηλαδή οι ανάλογες μ' αυτούς λατρείες. Από αυτές η πρώτη, μένοντας στά σύμβολα του Νόμου, θεωρεί κακή την ορατή κτίση και διαβάλλει τον Κτίστη ως δημιουργό κακών ενώ η άλλη, μένοντας στά πάθη, θεοποιεί την κτίση και εξεγείρει το πλάσμα εναντίον του Δημιουργού. Έτσι και οι δύο καταλήγουν στο ίδιο κακό, στην ύβρη του θείου. Επίσης δεν υπάρχει ούτε «βάρβαρος και Σκύθης», δηλαδή η διάσταση κατά τη γνώμη της κοινής φύσεως των ανθρώπων που τους οδηγεί σε συγκρούσεις μεταξύ τους, από την οποία μπήκε παρά φύση στη ζωή των ανθρώπων ο φθοροποιός νόμος της αλληλοκτονίας. Ούτε υπάρχει «δούλος ή ελεύθερος», δηλαδή δεν υπάρχει διαίρεση της κοινής φύσεως αντίθετα με τη γνώμη της, η οποία είναι αιτία να ατιμάζει ο ένας τον άλλο, παρ' όλο που είναι ομότιμοι κατά φύση, παίρνοντας ως επίκουρο νόμο τη διάθεση εκείνων που εξουσιάζουν τυραννικά και προσβάλλουν τη θεία εικόνα του ανθρώπου. Αλλά τα πάντα και στα πάντα είναι ο Χριστός(Κολ. 3, 11), ο οποίος μέσω του Πνεύματος, με τρόπο που υπερβαίνει τη φύση και το νόμο, μορφώνει μέσα στον άνθρωπο την άναρχη βασιλεία.

Τη βασιλεία αυτή εκ φύσεως χαρακτηρίζει, όπως αποδείχτηκε, η πραότητα και η ταπείνωση της καρδιάς. Αυτά τα δύο όταν συνυπάρχουν, φανερώνουν τέλειο τον άνθρωπο που κτίζεται κατά Χριστόν. Γιατί κάθε ταπεινός είναι οπωσδήποτε και πράος· και κάθε πράος είναι οπωσδήποτε και ταπεινός. Είναι ταπεινός γιατί γνωρίζει ότι έχει λάβει την ύπαρξή του δανεική, και πράος γιατί έχει αντιληφθεί την ορθή χρήση των φυσικών δυνάμεων που του δόθηκαν έτσι τις θέτει στην υπηρεσία του λόγου προς γένεση της αρετής, ενώ απομακρύνει τελείως την ενέργειά τους από την αίσθηση. Και γι' αυτό είναι κατά το νου πάντοτε αεικίνητος προς το Θεό, ενώ κατά την αίσθηση δεν λαμβάνει καθόλου πείρα απ' ο,τιδήποτε είναι λυπηρό για το σώμα, ούτε εντυπώνει στην ψυχή του ίχνος λύπης, ώστε ν' αλλοιωθεί η χαροποιός διάθεσή της. Γιατί δε θεωρεί ότι το οδυνηρό στην αίσθηση είναι στέρηση της ηδονής, αφού μία μόνο ηδονή ξέρει, τη συμβίωση της ψυχής με το λόγο, η στέρηση της οποίας είναι κόλαση ατελείωτη και περιλαμβάνει φυσικώς όλους τους αιώνες. Και γι' αυτό, αφήνοντας και το σώμα και όλα τα του σώματος, προχωρεί με δύναμη προς τη θεία συμβίωση, και μία θεωρεί ζημία, έστω κι αν κυριαρχεί σ' όλη τη γη: την αποτυχία της κατά χάρη θεώσεως που ελπίζομε.

Ας αγνίσομε λοιπόν τον εαυτό μας από κάθε σαρκικό και πνευματικό μολυσμό(Β΄Κορ. 7, 1), για να αγιάσομε το θείο όνομα αφού σβήσομε τη φωτιά της επιθυμίας που διεγείρεται άπρεπα από τα πάθη, και με το λογικό ας [δέσομε γερά] το θυμό που μανιάζει άτακτα για χάρη των ηδονών. Έτσι θα υποδεχτούμε τη βασιλεία του Θεού και Πατέρα, η οποία έρχεται με την πραότητα, και θα συνδέσομε τον επόμενο λόγο της προσευχής στά προηγούμενα, λέγοντας:

«Γενηθήτω το θέλημά σου, ως εν ουρανώ και επί της γης». Εκείνος που λατρεύει μυστικά το Θεό με μόνη τη λογική δύναμη, χωρισμένη από την επιθυμία και το θυμό, αυτός εκπλήρωσε στη γη — όπως οι άγγελοι στον ουρανό— το θείο θέλημα και έγινε σε όλα μέτοχος της λατρείας και του τρόπου ζωής των αγγέλων, όπως λέει κάπου ο μέγας Απόστολος: «Εμείς όμως είμαστε πολίτες του ουρανού»(Φιλιπ. 3, 20). Στον ουρανό δεν υπάρχει επιθυμία που να παραλύει με την ηδονή τις νοερές δυνάμεις, ούτε θυμός που να λυσσάει γαυγίζοντας μ' ευχαρίστηση κατά του πλησίον αλλά υπάρχει τελείως μόνος ο λόγος, που κατευθύνει φυσικώς προς τον πρώτο Λόγο τους λογικούς, και στον οποίο μόνο χαίρεται ο Θεός, και τον οποίο μόνο ζητεί από εμάς τους δούλους Του. Αυτό φανερώνει ο Θεός, λέγοντας προς τον μέγα Δαβίδ: «Τι υπάρχει για μένα στον ουρανό, και από σένα τι θέλω άλλο πάνω στη γή;»(Ψαλμ. 72, 25) Τίποτε βέβαια δεν υπάρχει στον ουρανό που να προσφέρεται από τους αγίους αγγέλους στο Θεό, πλην της λογικής λατρείας· την οποία επιζητεί κι από μας ο Θεός και γι' αυτό μας δίδαξε να λέμε όταν προσευχόμαστε: «Γενηθήτω το θέλημά σου, ως εν ουρανώ και επί της γης».

Ας κινηθεί λοιπόν το λογικό μας προς αναζήτηση του Θεού, και η επιθυμητική μας δύναμη προς τον πόθο Του, κι ας αγωνίζεται το θυμικό μας για να τον κρατήσει. Ή καλύτερα, ο νους ας τεντώνεται όλος προς το Θεό, παίρνοντας κατά κάποιο τρόπο τον τόνο και το νεύρο του από το θυμικό και φλογιζόμενος με τον πόθο της ακρότατης επιθυμίας. Γιατί όταν μιμούμαστε έτσι τους επουράνιους αγγέλους, θα βρεθούμε να λατρεύομε παντοτινά το Θεό, παρουσιάζοντας πάνω στη γή την ίδια πολιτεία με τους αγγέλους, καθώς ο νους μας —όμοια με το δικό τους— δε θα κινείται καθόλου προς κανένα δημιούργημα.

Όταν πολιτευόμαστε έτσι σύμφωνα με την προσευχή, θα δεχτούμε σαν άρτο επιούσιο και ζωοποιό για διατροφή των ψυχών μας και διατήρηση της ευεξίας των αγαθών που μας δωρήθηκαν, τον Λόγο που είπε: «Εγώ είμαι ο άρτος που κατέβηκε από τον ουρανό και δίνει ζωή στον κόσμο»(Ιω. 6, 33)ζ. Αυτός γίνεται τα πάντα για μας που τρεφόμαστε από Αυτόν μέσω της σοφίας και της αρετής, ανάλογα με τη δεκτικότητα καθενός, και σωματώνεται με ποικίλους τρόπους διά μέσου καθενός από τους σωζομένους, με τρόπο που ο ίδιος γνωρίζει. Αυτά όλα θα τα δεχτούμε, ενώ ακόμη είμαστε στον παρόντα κόσμο, σύμφωνα με την έννοια του ρητού της προσευχής που λέει: «τον άρτον ημών τον επιούσιον δος ημίν σήμερον».

Με το «σήμερον» νομίζω ότι εννοεί την παρούσα ζωή, όπως θα μπορούσε κανείς να εννοήσει σαφέστερα το σημείο αυτό της προσευχής και να πει: «τον άρτο μας, που από την αρχή ετοίμασες για την αθανασία της φύσεως, δώσε μας σήμερα, που βρισκόμαστε στην παρούσα ζωή της θνητότητας, για να νικήσει τον θάνατο της αμαρτίας η τροφή του άρτου της ζωής και της επιγνώσεως», στην οποία δεν επέτρεψε στον άνθρωπο να συμμετάσχει η παράβαση της θεϊκής εντολής(Γεν. 3, 22-24). Γιατί αν είχε χορτάσει με αυτή τη θεϊκή τροφή, δεν θα κυριευόταν από το θάνατο της αμαρτίας. (Εκείνος όμως που παρακαλεί να λάβει αυτόν τον άρτο τον επιούσιο, δεν δέχεται οπωσδήποτε όλο τον άρτο όπως είναι, αλλά ανάλογα με τη δεκτικότητά του. Γιατί ο Άρτος της ζωής, ως φιλάνθρωπος, δίνει σ' όλους όσους ζητούν, όχι όμως σ' όλους το ίδιο, αλλά σ' εκείνους που έχουν κάνει μεγάλα έργα, περισσότερο, ενώ στους κατώτερους απ' αυτούς, λιγότερο. Στον καθένα λοιπόν όσο μπορεί να δεχτεί η κατάσταση του νου του.) Σ' αυτή την ερμηνεία του χωρίου αυτού με οδήγησε ο ίδιος ο Σωτήρας, ο οποίος διατάζει ρητώς τους μαθητές Του να μη φροντίζουν διόλου για αισθητή τροφή, λέγοντας: «μη μεριμνάτε για τη ζωή σας, τι θα φάτε και τι θα πιείτε, ούτε για το σώμα σας, τι θα ντυθείτε. Όλα αυτά τα επιζητούν τα έθνη του κόσμου. Να ζητάτε πρώτα απ' όλα τη βασιλεία του Θεού και τη δικαιοσύνη Του, κι όλα αυτά θα ακολουθήσουν»(Ματθ. 6, 25. 31-32).

Πώς λοιπόν διδάσκει να προσευχόμαστε για όσα μας έδωσε πριν εντολή να μη ζητάμε; Γιατί είναι φανερό ότι δε θα πρόσταζε να αιτούμε με προσευχή όσα συμβούλεψε να μη ζητάμε με την εντολή, αφού με την προσευχή μας πρέπει να αιτούμε μόνο ό,τι αρμόζει να ζητάμε σύμφωνα με κάποια εντολή. Επομένως δεν είναι θεμιτό να αιτούμε με προσευχή εκείνο που δε μας επιτρέπεται να ζητάμε από την εντολή. Αφού ο Σωτήρας έδωσε εντολή να ζητάμε μόνο τη βασιλεία του Θεού και τη δικαιοσύνη Του, εύλογα παρακινεί εκείνους που επιθυμούν τα θεία δώρα, να τη ζητούν και με την προσευχή. Έτσι, επικυρώνοντας τη χάρη όσων εκ φύσεως αρμόζει να ζητούνται με την προσευχή, ενώνει την προαίρεση εκείνων που ζητούν με το θέλημα Αυτού που παρέχει τη χάρη, και την κάνει ένα μ' αυτό. Αν τώρα και τον καθημερινό άρτο, με τον οποίο συγκρατείται φυσικώς η παρούσα ζωή, έχομε εντολή να ζητάμε με την προσευχή, ας μην ξεπεράσομε τα όρια της προσευχής φροντίζοντας με πλεονεξία για πολλά χρόνια, και ξεχάσομε ότι είμαστε θνητοί και ότι η ζωή μας φεύγει σαν σκιά. Αλλά ας ζητήσομε χωρίς μέριμνα με την προσευχή τον καθημερινό άρτο και ας άποδείξομε ότι, φιλοσοφώντας κατά Χριστόν, κάνομε το βίο μας μελέτη θανάτου και προφθάνομε τη φύση με τη γνώμη μας, αποχωρίζοντας την ψυχή από τη μέριμνα των σωματικών πριν ακόμη έρθει ο θάνατος. Έτσι η ψυχή δε θα προσηλωθεί στα φθαρτά, μεταφέροντας προς την υλη τη χρήση της κατά φύση επιθυμίας, και δε θα μάθει την πλεονεξία, η οποία στερεί από τον πλούτο των θείων αγαθών.

Ας αποφύγομε λοιπόν με όλη μας τη δύναμη την αγάπη της ύλης, και ας πλύνομε τη σχέση με αυτή σαν σκόνη από τα νοερά μάτια· και ας αρκεσθούμε μόνο σ' εκείνα που συντηρούν την παρούσα ζωή και όχι σ' εκείνα που την ευχαριστούν. Και γι' αυτά ας παρακαλέσομε το Θεό όπως

διδαχτήκαμε, για να μπορέσομε να φυλάξομε αδούλωτη την ψυχή μας, ώστε να μην αιχμαλωτιστεί από κανένα από όσα είναι αγαπητά για χάρη του σώματος, και να δείξομε ότι τρώμε για να ζούμε και όχι ότι ζούμε για να τρώμε. Γιατί το ένα είναι γνώρισμα λογικής, ενώ το άλλο άλογης φύσεως. Ας φυλάγομε με ακρίβεια την προσευχή και ας φαινόμαστε πάνω στα πράγματα ότι το μόνο που επιδιώκομε μ' όλη μας τη δύναμη είναι η πνευματική ζωή, και για ν' αποκτήσομε αυτήν χρησιμοποιούμε την παρούσα ζωή· που για χάρη της πνευματικής τη χρησιμοποιούμε τόσο, όσο να τη στηρίζομε με άρτο μονάχα και να φυλάγομε αδιάφθορη τη φυσική ευεξία της, όσο εξαρτάται από μας· όχι για να ζούμε απλώς, αλλά για να ζούμε κοντά στο Θεό(Γαλ. 2, 19). Και να κάνομε το σώμα άγγελο της ψυχής, λογικοποιημένο με τις αρετές, τη δε ψυχή να κάνομε κήρυκα του Θεού, στερεωμένη μόνιμα στο αγαθό. Τον άρτο τον φυσικό να τον ζητούμε για μιά μόνο ημέρα, χωρίς να τολμούμε να επεκτείνομε τη δέηση για δεύτερη ημέρα, από σεβασμό προς Αυτόν που μας έδωσε την προσευχή. Τέτοια διάθεση λοιπόν αν μπορέσομε να έχομε πραγματικά, σύμφωνα με την έννοια της προσευχής, θα μπορέσομε να προχωρήσομε και παρακάτω, λέγοντας: «και άφες ημίν τα οφειλήματα ημών, ως και ημείς αφίεμεν τοις οφειλέταις ημών»(Ματθ. 6, 12).

Σύμφωνα με την πρώτη ερμηνεία του προηγουμένου ρητού της προσευχής, είπαμε ότι το «σήμερον» είναι σύμβολο αυτού του αιώνα. Όποιος σ' αυτόν τον αιώνα ζητεί με την προσευχή τον άφθαρτο άρτο της σοφίας, από τον οποίο μας χώρισε από την αρχή σαν τείχος η παράβαση των πρωτοπλάστων, μία ηδονή γνωρίζει, την απόκτηση των θείων, τα οποία δίνει κατά φύση ο Θεός και τα φυλάγει η προαίρεση, κατά τη θέληση αυτού που τα έλαβε· και μία οδύνη γνωρίζει, την αποτυχία των θείων, την οποία υποβάλλει ο διάβολος και την πραγματώνει κάθε άνθρωπος, που από ατονία της προαιρέσεώς του παραιτείται από τα θεία και δε φυλάγει με τη διάθεση της γνώμης του το πολύτιμο δώρο. Εκείνος λοιπόν που η προαίρεσή του δεν κλίνει καθόλου προς κανένα από τα ορατά και που γι' αυτό δεν επηρεάζεται απ' όσα λυπηρά του συμβαίνουν σωματικώς, αυτός αληθινά συγχωρεί όσους του φταίνε. Γιατί κανείς δεν μπορεί καθόλου να του πάρει το καλό που επιδιώκει και επιθυμεί, αφού, όπως πιστεύομε, αυτό είναι από τη φύση του ακυρίευτο. Και κάνει τον εαυτό του παράδειγμα αρετής στο Θεό —αν επιτρέπεται να το πούμε αυτό—, γιατί καλεί τον αμίμητο Θεό να τον μιμηθεί, λέγοντας: «Χάρισε μας τα χρέη των αμαρτιών μας, όπως κι εμείς τα χαρίζομε στους δικούς μας οφειλέτες»· και παρακαλεί το Θεό να γίνει απέναντί του τέτοιος, όπως έγινε και αυτός απέναντι στον πλησίον. Γιατί αφού θέλει να τον συγχωρήσει ο Θεός, όπως και αυτός συγχώρεσε τις αμαρτίες εκείνων που του έφταιξαν, είναι φανερό ότι, όπως ο Θεός συγχωρεί απαθώς όσους συγχωρεί, έτσι κι αυτός μένοντας απαθής σ' ό,τι λυπηρό του συμβαίνει, συγχωρεί όσους του έφταιξαν χωρίς να επιτρέπει ν' αποτυπώνεται στο νου του η θύμηση κάποιου από τα λυπηρά που του έκαναν. Αλλιώς ελέγχεται ότι χωρίζει τη φύση συνειδητά, όταν ενώ είναι άνθρωπος, βρίσκεται σε διάσταση με κάποιο άνθρωπο.

Έτσι, όταν ενωθεί η γνώμη με το λόγο της φύσεως, γίνεται φυσικώς η συμφιλίωση του Θεού με την ανθρώπινη φύση· γιατί διαφορετικά δεν είναι δυνατόν, όταν η φύση βρίσκεται κατά τη γνώμη σε διάσταση προς τον εαυτό της, να δεχτεί τη θεία και ανέκφραστη συγκατάβαση. Κι ίσως γι' αυτό ο Θεός θέλει να συμφιλιωνόμαστε εμείς προηγουμένως μεταξύ μας, όχι για να μάθει από εμάς να συμφιλιώνεται με όσους αμαρτάνουν και να παραγράφει την εξόφληση εκ μέρους μας των πολλών και φοβερών εγκλημάτων μας, αλλά για να μας καθαρίσει από τα πάθη και να δείξει ότι συμβαδίζει με τη χάρη η διάθεση εκείνων που συγχωρούνται από Αυτόν. Είναι ολοφάνερο ότι όταν η γνώμη ενωθεί με το λόγο της φύσεως, θα πάψει να στασιάζει προς το Θεό η προαίρεση εκείνων που το κατόρθωσαν αυτό. Επειδή είναι φυσικό να μην παρατηρείται τίποτε το παράλογο στο λόγο της φύσεως —ο οποίος είναι νόμος και φυσικός και θείος— όταν η γνώμη κινείται σύμφωνα μ' αυτόν. Κι αν δεν υπάρχει τίποτε το παράλογο στο λόγο της φύσεως, είναι εύλογο, η γνώμη που κινείται σύμφωνα με το λόγο της φύσεως, να έχει σε όλα σύμφωνη με το Θεό την ενέργειά της, την έμπρακτη δηλαδή διάθεση που έχει λάβει την ποιότητα της χάρης του φύσει καλού, για τη γένεση της αρετής.

Έτσι λοιπόν, αυτή τη διάθεση έχει εκείνος που προσεύχεται ζητώντας τον άρτο της γνώσεως, κοντά στον οποίο και εκείνος που ζητεί με την προσευχή τον άρτο της ημέρας εξαιτίας της ανάγκης της φύσεως, κατά τον ίδιο τρόπο θα διατεθεί, συγχωρώντας τα πταίσματα σ' εκείνους που του

έφταιξαν, γιατί γνωρίζει ότι είναι θνητός· και περιμένοντας κάθε μέρα την άγνωστη ώρα του φυσικού τέλους, προλαβαίνει με τη γνώμη τη φύση και γίνεται αυτοπροαίρετα νεκρός για τον κόσμο, σύμφωνα με το ρητό που λέει: «Για Σένα θανατωνόμαστε όλη την ήμερα· μας θεωρούν σαν πρόβατα προορισμένα για σφαγή»(Ψαλμ. 43, 23. Ρωμ. 8, 36). Και γι' αυτό κάνει ειρήνη μ' όλους, για να μην μεταφέρει μαζί του κανένα γνώρισμα της μοχθηρίας αυτού του κόσμου όταν πάει στην αιώνια ζωή, και πάρει από τον Κριτή των όλων ίση ανταπόδοση για όσα εδώ έκανε. Είναι λοιπόν αναγκαία και στους δύο για το συμφέρον τους η καθαρή διάθεση έναντι εκείνων που τους λύπησαν, για κάθε λόγο και προπάντων για το περιεχόμενο των υπολοίπων λόγων της προσευχής, οι οποίοι είναι: «και μη εισενέγκης ημάς εις πειρασμόν, αλλά ρύσαι ημάς από του πονηρού»(Ματθ. 6, 13).

Αυτά τα λόγια σημαίνουν ότι εκείνος που δε συγχώρησε τελείως εκείνους που του έφταιξαν και δεν παρουσίασε την καρδιά του στο Θεό καθαρή από λύπη και λαμπερή από το φώς της συμφιλιώσεως με τον πλησίον, δε θα επιτύχει να λάβει τα καλά που ζήτησε με την προσευχή του, και θα παραδοθεί με δίκαιη κρίση στον πειρασμό και στον πονηρό, για να μάθει να καθαρίζεται, όταν αμαρτάνει, με το να αφαιρεί τις μομφές που έχει εναντίον των άλλων. Πειρασμό εδώ εννοεί το νόμο της αμαρτίας, τον οποίο δεν είχε ο πρώτος άνθρωπος όταν δημιουργήθηκε. Πονηρό εννοεί τον διάβολο που εισήγαγε το νόμο της αμαρτίας στην ανθρώπινη φύση, και έπεισε με απάτη τον άνθρωπο να μεταφέρει την επιθυμία του από το επιτρεπόμενο στο απαγορευμένο και να τραπεί στην παράβαση της θείας εντολής, αποτέλεσμα της οποίας ήταν η αποβολή της κατά χάρη αφθαρσίας που του είχε δοθεί. Η αλλιώς, πειρασμό λέει τη θεληματική κλίση της ψυχής προς τα πάθη της σάρκας, και πονηρό τον τρόπο που μεταχειρίζεται ο άνθρωπος για να εκπληρώσει την εμπαθή του κλίση.

Από κανένα απ' αυτούς (τον πειρασμό και τον πονηρό) δεν απαλλάσσει ο δίκαιος Κριτής όποιον δε συγχώρεσε εκείνους που του έφταιξαν, ακόμη και αν του το ζητά με τα λόγια στην προσευχή του. Αλλά παραχωρεί να μολύνεται ο άνθρωπος αυτός από το νόμο της αμαρτίας, και εγκαταλείπει τον σκληρό και απότομο κατά τη γνώμη να κυριεύεται από τον πονηρό, επειδή προτίμησε τα πάθη της ατιμίας(Ρωμ. 1, 26), τα οποία σπέρνει ο διάβολος, από τη φύση, της οποίας δημιουργός είναι ο Θεός. Και ακόμη, δεν εμποδίζει όποιον κάνει θεληματική συγκατάθεση στα σαρκικά πάθη, ούτε τον λυτρώνει από τον τρόπο της εκπληρώσεως στην πράξη της διαθέσεώς του, γιατί νόμισε τη φύση κατώτερη από τα ανυπόστατα πάθη και από το ζήλο του γι' αυτά αγνόησε το λόγο της φύσεως. Σύμφωνα μ' αυτόν έπρεπε να κινηθεί και να μάθει ποιος είναι ο νόμος της φύσεως και ποια είναι η τυραννία των παθών που επιβάλλεται με τη συγκατάθεση της γνώμης και όχι εκ φύσεως. Και έτσι με τις φυσικές του ενέργειες να φυλάξει το νόμο της φύσεως, να διώξει όμως μακριά την τυραννία των παθών, και με το λογικό να διαφυλάξει τη φύση, όπως είναι αφ' εαυτής καθαρή και άμεμπτη, χωρίς μίσος και χωρίς διάσταση από τους άλλους ανθρώπους· και να κάνει πάλι τη γνώμη του να συμβαδίζει με τη φύση, χωρίς να έχει μαζί της τίποτε απολύτως απ' όσα δεν επιτρέπει ο λόγος της φύσεως. Και γι' αυτό ν' απομακρύνει κάθε μίσος και κάθε διάσταση προς το συνάνθρωπο, ώστε καθώς θα λέει αυτή την προσευχή, να εισακούεται, και να δέχεται διπλή χάρη από το Θεό, τόσο δηλαδή τη συγχώρηση των προηγουμένων αμαρτημάτων, όσο και την προφύλαξη και τη λύτρωση από τα μελλοντικά. Και για ενα πράγμα, την πρόθυμη δηλαδή συγχώρηση των άλλων, να δέχεται δύο ανταμοιβές: να μην παραχωρείται να πέσει σε πειρασμό, και να μην αφήνεται να υποδουλωθεί στον πονηρό.

Κι εμείς λοιπόν —για να επαναλάβω συνοπτικά το νόημα όσων είπα— αν θέλομε να λυτρωθούμε από τον πονηρό και να μην μπούμε σε πειρασμό, ας πιστέψομε στο Θεό και ας συγχωρήσομε όσους μας έφταιξαν. «Γιατί αν δεν συγχωρήσετε, λέει, στους ανθρώπους τα παραπτώματά τους, ούτε τα δικά σας θα συγχωρήσει ο Πατέρας σας ο ουράνιος»(Ματθ. 6, 15). Έτσι όχι μόνο θα πάρομε την άφεση των αμαρτιών μας, αλλά και το νόμο της αμαρτίας θα νικήσομε, και δε θα εγκαταλειφθούμε ώστε να τον δοκιμάσομε, και θα πατήσομε τον γεννήτορα αυτού του νόμου, το πονηρό φίδι, από το οποίο παρακαλούμε να σωθούμε. Στρατηγός θα είναι ο Χριστός που νίκησε τον κόσμο(Ιω. 16, 33), ο Οποίος μας οπλίζει με τους νόμους των εντολών Του και με την αποβολή των παθών συνδέει νόμιμα την ανθρώπινη φύση με τον εαυτό της μέσω της αγάπης· και κινεί ακόρεστα την όρεξή μας προς τον εαυτό Του που είναι άρτος ζωής, σοφίας, γνώσεως και δικαιοσύνης. Και με την

εκπλήρωση του πατρικού θελήματος μας κάνει μετόχους της λατρείας των αγγέλων, που θα δείχνομε με τον τρόπο της ζωής μας, κατά πιστή μίμηση των αγγέλων, την επουράνια ευαρέστηση. Κι από εκεί πάλι μας ανεβάζει στην ακρότατη κορυφή των θείων, στον Πατέρα των φώτων, και μας κάνει κοινωνούς της θείας φύσεως(Β΄Πετρ. 1, 4) με την κατά χάρη μέθεξη του Πνεύματος. Στην κατάσταση αυτή θα είμαστε τέκνα Θεού, έχοντας μέσα μας όλοι χωρίς περιορισμό, με άκρα καθαρότητα, όλο τον κατά φύση Υιό του Πατέρα και χορηγό αυτής της χάρης, από τον οποίο και μέσω του Οποίου και μέσα στον οποίο έχομε και θα έχομε την ύπαρξη, την κίνηση και τη ζωή(Πραξ. 17, 28).

Σ’ αυτό το μυστήριο της θεώσεως ας αποβλέπει ο σκοπός της προσευχής μας, για να μάθομε τι είμαστε και τι μας έκανε η κατά σάρκα κένωση του Μονογενούς, και από ποιο βάθος, εμάς που βρεθήκαμε στο κατώτερο επίπεδο όπου μας κατέβασε το βάρος της αμαρτίας, σε ποιό ύψος μας ανέβασε με τη δύναμη του σπλαχνικού Του χεριού· και ας αγαπήσομε περισσότερο Εκείνον που με τόση σοφία ετοίμασε τη σωτηρία μας. Ας δείξομε ότι με τα έργα μας εκπληρώνεται η προσευχή μας και ας φανούμε ότι κηρύττομε το Θεό αληθινό Πατέρα μας κατά χάρη. Να μη φανούμε από τα πράγματα ότι έχομε πατέρα του βίου μας τον πονηρό, που πάντοτε προσπαθεί να εξουσιάζει τυραννικά με τα πάθη της ατιμίας, και ότι, χωρίς να το καταλάβομε, ανταλλάζομε τη ζωή με τον θάνατο. Γιατί και οι δύο εκ φύσεως μεταδίδουν τα δικά τους ιδιώματα ο καθένας σ’ εκείνους που πηγαίνουν με το μέρος τους· ο ένας χορηγεί αιώνια ζωή σ’ όσους τον αγαπούν, ο άλλος προκαλεί το θάνατο σ’ όσους τον πλησιάζουν, με τους εκούσιους πειρασμούς που υποβάλλει.

Κατά τη Γραφή, ο πειρασμός εκδηλώνεται με δύο τρόπους. Ο ένας είναι ηδονικός, ο άλλος οδυνηρός. Και ο πρώτος γίνεται με την προαίρεσή μας, ενώ ο άλλος χωρίς αυτήν. Ο πρώτος γεννά την αμαρτία, και έχομε διαταχθεί από τον Κύριο να παρακαλούμε να μην μπούμε σ’ αυτόν, λέγοντας: «μην αφήσεις να μπούμε σε πειρασμό»(Ματθ. 6, 13), και: «να είσαστε άγρυπνοι και να προσεύχεστε να μην μπείτε σε πειρασμό»(Ματθ. 26, 41). Ο άλλος πειρασμός είναι για τιμωρία της αμαρτίας, και με ακούσιες επιφορές τιμωρεί τη διάθεση που αγαπά την αμαρτία. Αυτόν αν τον υπομείνει κανείς, και μάλιστα αν δεν είναι τρυπημένος με τα καρφιά της αμαρτίας, θα ακούσει τον μέγα απόστολο Ιάκωβο που διακηρύττει: «Όταν πέσετε, αδελφοί μου, σε ποικίλους πειρασμούς, να το θεωρείτε ως μεγάλη χαρά. Γιατί η δοκιμασία της πίστεώς σας καλλιεργεί την υπομονή, και η υπομονή τη σταθερότητα. η σταθερότητα όμως πρέπει να κρατήσει ως το τέλος»(Ιακ. 1, 2-4).

Και των δύο ειδών τους πειρασμούς τους εκμεταλλεύεται με κακουργία ο πονηρός, δηλαδή και τον εκούσιο και τον ακούσιο. Τον πρώτο τον σπέρνει ερεθίζοντας την ψυχή με τις ηδονές του σώματος και μηχανεύεται να απομακρύνει την επιθυμία της από τη θεία αγάπη. Για τον άλλο, ζητεί την παραχώρηση από το Θεό με σοφίσματα, θέλοντας να φθείρει με την οδύνη την ανθρώπινη φύση, για ν’ αναγκάσει την ψυχή, που θα καταβληθεί από ατονία λόγω των πόνων, να κινήσει τους λογισμούς της σε διαβολή του Δημιουργού. Εμείς όμως, γνωρίζοντας τα διανοήματα του πονηρού(Β΄Κορ. 2, 11), ας πετάξομε το ζυγό του εκουσίου πειρασμού, για να μην απομακρύνομε την επιθυμία μας από τη θεία αγάπη, και τον ακούσιο που έρχεται με παραχώρηση Θεού, ας τον υπομένομε με γενναιότητα, για να φανούμε ότι προτιμήσαμε όχι τη φύση, αλλά τον Κτίστη της φύσεως.

Είθε όλοι εμείς που επικαλούμαστε το όνομα του Κυρίου μας Ιησού Χριστού(Πραξ. 2, 21), να λυτρωθούμε από τις τωρινές ηδονικές προσβολές του πονηρού, και να ελευθερωθούμε από τις μελλοντικές θλίψεις, με τη μέθεξη στη συγκεκριμένης μορφής υπόσταση των μελλόντων αγαθών που μας φανερώθηκε στο πρόσωπο του ίδιου του Χριστού, του Κυρίου μας, του μόνου που δοξάζεται μαζί με τον Πατέρα και το Άγιο Πνεύμα απ’ όλη την κτίση. Αμήν.

Όσιος Θαλάσσιος ο Λίβυος

Σύντομη βιογραφία

Ο όσιος πατέρας μας Θαλάσσιος, ο οποίος και πρεσβύτερος έγινε και ηγούμενος, έζησε επί της βασιλείας του Κωνσταντίνου Πωγωνάτου, κατά το έτος 660 μΧ. Ήταν σύγχρονος του αγίου Μαξίμου, ο οποίος και του αφιέρωσε μία έκθεση με απορίες σε θέματα της Γραφής και τις λύσεις τους.

Οι τέσσερις εκατοντάδες κεφαλαίων που φιλοπόνησε ο ίδιος, πήραν θέση εδώ κοντά στ’ άλλα, γιατί προξενούν μεγάλη πνευματική ωφέλεια σ’ όσους τις μελετούν.

Όσιος Θαλάσσιος ο Λίβυος

Περί αγάπης και εγκρατείας και της κατά νουν πολιτείας. Πρός τον πρεσβύτερο Παύλο

Πρώτη εκατοντάδα

* Στο πρωτότυπο κείμενο τα κεφάλαια έχουν την ακροστιχίδα : ''Πνευματικώ αδελφώ και αγαπητώ κυρίω Παύλω Θαλάσσιος, τω μεν φαινομένω ησυχαστής, τη δ΄αληθεία πραγματευτής κενοδοξίας''.

1. Ο πόθος που τείνει ολοκληρωτικά στο Θεό, δένει με το Θεό και μεταξύ τους εκείνους που ποθούν.

2. Ο νους που απόκτησε πνευματική αγάπη, δε διανοείται για τον πλησίον του εκείνα που δεν αρμόζουν στην αγάπη.

3. Κρύβει την υποκρισία κάτω από πλαστή αγάπη εκείνος που επαινεί με το στόμα του, αλλά εξουθενώνει με την καρδιά του.

4. Εκείνος που απόκτησε την αγάπη, υπομένει ατάραχα τα λυπηρά και οδυνηρά που του προξενούν οι εχθροί του.

5. Μόνον η αγάπη ενώνει τα κτιστά όντα με το Θεό και μεταξύ τους σε ομόνοια.

6. Αγάπη αληθινή έχει εκείνος που δεν ανέχεται να ακούει υπονοούμενα, ούτε φανερές κατηγορίες κατά του πλησίον.

7. Είναι άξιος τιμής εμπρός στο Θεό και τους ανθρώπους εκείνος που δεν κάνει τίποτε που να καταργεί την αγάπη.

8. Ιδίωμα της ανυπόκριτης αγάπης είναι ο αληθινός λόγος από αγαθή συνείδηση.

9. Κρύβει φθόνο κάτω από πλαστή φιλία, εκείνος που μεταφέρει στον αδελφό τις κατηγορίες κάποιου άλλου εναντίον του.

10. Όπως οι σαρκικές αρετές επισύρουν την δόξα των ανθρώπων, έτσι και οι πνευματικές επισύρουν την δόξα του Θεού.

11. Η αγάπη και η εγκράτεια καθαρίζουν την ψυχή, ενώ η καθαρή προσευχή λαμπρύνει το νου.

12. Εκείνος είναι δυνατός άνθρωπος, ο οποίος αποδιώχνει την κακία με την πράξη και με τη γνώση.

13. Εκείνος που απόκτησε απάθεια και πνευματική γνώση, έλαβε χάρη από το Θεό.

14. Αν θέλεις να νικήσεις τους εμπαθείς λογισμούς, απόκτησε εγκράτεια και αγάπη προς τον πλησίον.

15. Φύλαξε τον εαυτό σου από ακράτεια και μίσος, και δε θα βρεις εμπόδιο στον καιρό της προσευχής σου.

16. Όπως δεν μπορείς να βρεις αρώματα στο βόρβορο, έτσι στην καρδιά του μνησικάκου δεν μπορείς να βρεις ευωδία αγάπης.

17. Να κυριαρχείς γενναία στο θυμό και την επιθυμία, και πολύ γρήγορα θ' απαλλαγείς από τους πονηρούς λογισμούς.

18. Εκτοπίζει την κενοδοξία η κρυφή πνευματική εργασία, και διώχνει την υπερηφάνεια το να μην εξουθενώνεις κανέναν.

19. Ιδίωμα της κενοδοξίας είναι η υποκρισία και το ψεύδος, ενώ της υπερηφάνειας, η οίηση και ο φθόνος.

20. Άρχοντας είναι εκείνος που κυριάρχησε στον εαυτό του και υπέταξε στο λογικό την ψυχή και το

σώμα του.

21. Η γνησιότητα του φίλου φανερώνεται στον πειρασμό, όταν μοιραστεί την ανάγκη σου.

22. Ασφάλισε τις αισθήσεις με την ησυχία και κρίνε τους λογισμούς που έρχονται στην καρδιά.

23. Να αντιμετωπίζεις χωρίς μνησικακία τους λογισμούς που προξενούν λύπη. να έχεις όμως εχθρική διάθεση προς τους φιλήδονους λογισμούς.

24. Ησυχία, προσευχή, αγάπη και εγκράτεια, είναι τετράτροχο άρμα που ανεβάζει το νου στους ουρανούς.

25. Λιώσε το σώμα σου με ασιτία και αγρυπνία, και διώχνεις το δήμιο λογισμό της ηδονής.

26. Όπως λιώνει το κερί μπροστά στη φωτιά(Ψαλμ. 67, 3), έτσι λιώνουν οι ακάθαρτοι λογισμοί μπροστά στο φόβο του Θεού.

27. Είναι μεγάλη ζημία της συνετής ψυχής το να πολυκαιρίσει ο νους σε αξιοκατηγόρητο πάθος.

28. Κάνε υπομονή στα λυπηρά και οδυνηρά που σου στέλνονται, γιατί με αυτά σε καθαρίζει η πρόνοια του Θεού.

29. Αφού απέρριψες την ύλη και απαρνήθηκες τον κόσμο, απαρνήσου τώρα και τους πονηρούς λογισμούς.

30. Έργο χαρακτηριστικό του νου είναι το να ασχολείται πάντοτε με τα λόγια του Θεού.

31. Όπως έργο του Θεού είναι να διοικεί τον κόσμο, έτσι έργο της ψυχής είναι να κυβερνήσει το σώμα.

32. Με ποια ελπίδα θα συναντήσομε το Χριστό, αφού είμαστε δούλοι μέχρι τώρα στις ηδονές;

33. Την ηδονή εκτοπίζουν η κακοπάθεια και η λύπη, είτε θεληματική είτε προερχόμενη από τη θεία πρόνοια.

34. Ύλη των παθών είναι η φιλαργυρία, γιατί αυξάνει τις ηδονές.

35. Η αποτυχία της ηδονής γεννά τη λύπη. Η ηδονή είναι ζευγμένη μαζί με κάθε πάθος.

36. Το μέτρο που έχεις στην αντιμετώπιση του σώματός σου, θα χρησιμοποιήσει ο Θεός αντίστροφα στην ανταπόδοσή Του.

37. Είναι έργα θείας κρίσεως, οι δίκαιες ανταποδόσεις για όσα διαπράχθηκαν με το σώμα.

38. Η αρετή και η γνώση γεννούν αθανασία. Η απουσία τους γεννά το θάνατο.

39. Η κατά Θεόν λύπη εκτοπίζει την ηδονή. Η εκτόπιση της ηδονής είναι ανάσταση της ψυχής.

40. Απάθεια είναι η ακινησία της ψυχής προς την κακία. Είναι αδύνατο να την αποκτήσει κανείς χωρίς το έλεος του Χριστού.

41. Σωτήρας της ψυχής και του σώματος είναι ο Χριστός. Όποιος ακολουθεί τα ίχνη Του(Α΄ Πέτρ. 2, 21), ελευθερώνεται από την κακία.

42. Αν θέλεις να σωθείς, απαρνήσου την ηδονή και ανάλαβε εγκράτεια και αγάπη, μαζί με αδιάλειπτη προσευχή.

43. Ιδίωμα της απάθειας είναι η αληθινή διάκριση. Εκείνος που έχει διάκριση, πράττει τα πάντα με μέτρο και κανόνα.

44. Ο Κύριος και Θεός μας είναι ο Ιησούς Χριστός. Και ο νους που Τον ακολουθεί, δεν θα μείνει στο σκοτάδι(Ιω. 12, 46).

45. Συγκέντρωσε το νου σουκαι πρόσεχε τους λογισμούς σου. όσους βρεις εμπαθείς, πολέμησέ τους.

46. Τρία πράγματα είναι που σου προκαλούν λογισμούς. η αίσθηση, η μνήμη και η κράση του

σώματος. Βαρύτεροι λογισμοί είναι εκείνοι που έρχονται από την μνήμη.

47. Εκείνος που του δόθηκε σοφία, γνώρισε τους λόγους των ασώματων όντων, και ποια είναι η αρχή και ποιο το τέλος του κόσμου.

48. Μην παραμελείς την πρακτική αρετή και θα φωτιστεί ο νους σου. Γιατί λέει η Γραφή: "Θα σου ανοίξω αόρατους και απόκρυφους θησαυρούς"(Ησ. 45, 3).

49. Εκείνος που ελευθερώθηκε από τα πάθη, βρήκε χάρη Θεού. Κι εκείνος που καταξιώθηκε και έλαβε γνώση, βρήκε το "μέγα έλεος".

50. Ο νους που ελευθερώθηκε από τα πάθη, γίνεται φωτόμορφος, καθώς καταφεγγίζεται αδιάλειπτα από τις θεωρίες των όντων.

51. Φέγγος της ψυχής είναι η αγία γνώση. όταν το στερηθεί ο ανόητος, βαδίζει μέσα στο σκοτάδι(Εκκλ. 2, 14).

52. Ανόητος είναι εκείνος που ζει στο σκοτάδι, και από κει τον υποδέχεται το σκοτάδι της αγνωσίας.

53. Εκείνος που αγαπά τον Ιησού, θα ελευθερωθεί από την κακία. Και εκείνος που Τον ακολουθεί, θα δει την αληθινή γνώση.

54. Ο νους που ελευθερώθηκε από τα πάθη, βλέπει χωρίς πάθος τα νοήματα, και όταν το σώμα ειναι ξυπνητό, και στον ύπνο του.

55. Ο νους που καθαρίστηκε τελείως, στενοχωρείται μέσα στα όντα και θέλει να βρίσκεται πάντοτε έξω από τα δημιουργήματα.

56. Μακάριος εκείνος που έφτασε στην απέραντη απειρία. Και έφτασε εκείνος που ξεπέρασε όλα τα πεπερασμένα.

57. Εκείνος που σέβεται το Θεό, ερευνά του λόγους Του. Τους βρίσκει ο εραστής της αλήθειας.

58. Ο νους που κινείται από ειλικρίνεια, βρίσκει την αλήθεια. Εκείνος που κινείται από πάθος, δε θα την βρει.

59. Όπως είναι άγνωστος ο Θεός στην ουσία Του, έτσι και στη μεγαλοσύνη Του είναι απέραντος.

60. Της ουσίας (του Θεού) που δεν έχει αρχή και τέλος, ούτε τη φύση της δεν μπορούμε να βρούμε.

61. Σωτηρία όλης της κτίσεως είναι η υπεράγαθη πρόνοια του Κτίστη.

62. Ο Κύριος υποβαστάζει με οικτιρμούς όλους όσοι κινδυνεύουν να πέσουν, και σηκώνει όλους όσοι έπεσαν και συντρίφθηκαν(Ψαλμ. 144, 14).

63. Ο Χριστός είναι δίκαιος ανταποδότης των ζώντων και των νεκρών και των πράξεων του καθενός.

64. Αν θέλεις να γίνεις κυρίαρχος της ψυχής και του σώματος, κόβε πρώτα τις αιτίες των παθών.

65. Σύζευξε με τις αρετές τις δυνάμεις της ψυχής, και αυτές ελευθερώνονται οπωσδήποτε από τον τυρρανικό ζυγό των παθών.

66. Χαλίνωσε τις ορμές της επιθυμίας με την εγκράτεια, και τις ορμές του θυμού με την πνευματική αγάπη.

67. Η ησυχία και η προσευχή είναι μέγιστα όπλα της αρετής. αυτές οι δύο καθαρίζουν το νου και τον κάνουν διορατικό.

68. Ωφελεί μόνο η πνευματική συνομιλία. Από όλες τις λοιπές, προτιμότερη είναι η ησυχία.

69. Από τους πέντε τρόπους της συνομιλίας, διάλεξε τους τρεις, στον τέταρτο μην πλησιάζεις συχνά, κι από τον πέμπτο φύγε μακριά.

70. Αγαπά την ησυχία εκείνος που δεν έχει πάθος προς τα πράγματα του κόσμου. Αγαπά όλους τους

ανθρώπους εκείνος που δεν αγαπά κανένα πράγμα ανθρώπινο.

71. Ἡ συνείδηση εἶναι ἀληθινός δάσκαλος· ὅποιος ὑπακούει σ' αὐτήν, δε σκοντάφτει.

72. Ἡ συνείδηση δέν κρίνει ἐκείνους μονάχα πού ἔφτασαν στό ἄκρο τῆς ἀρετῆς ἤ τῆς κακίας.

73. Ἡ ἄκρα ἀπάθεια κάνει τά νοήματα ἀπαθῆ. Ἡ ἄκρα γνώση παρουσιάζει τόν ἄνθρωπο στόν Ὑπεράγνωστο.

74. Ἀξιοκατηγόρητη λύπη φέρνει ἡ ἀποτυχία στίς ἡδονές. Ἐκείνος πού καταφρόνησε τίς ἡδονές, μένει χωρίς λύπη.

75. Ἡ λύπη γενικά εἶναι στέρηση ἡδονῆς, εἴτε τῆς θεϊκῆς, εἴτε τῆς κοσμικῆς.

76. Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀγαθότητα καί σοφία, τίς ὁποῖες ὅποιος ἐπιτύχει, ζεῖ στόν οὐρανό(Φιλιπ. 3, 20).

77. Ἄθλιος εἶναι ὁ ἄνθρωπος πού μέ τά ἔργα του προτίμησε τό σῶμα ἀπό τήν ψυχή΄καί τόν κόσμο ἀπό τόν Θεό.

78. Ἴση ἀγάπη πρός ὅλους ἔχει ὅποιος δέ φθονεῖ τοῦς ἐνάρετους καί ἐλεεῖ τούς κακούς.

79. Ἐκεῖνος θά ἔπρεπε ἀληθινά νά κυβερνᾶ, ὁ ὁποῖος ἐφαρμόζει στήν ψυχή καί στό σῶμα του τούς νόμους τῆς ἀρετῆς.

80. Πνευματικός ἔμπορος εἶναι ἐκεῖνος πού γιά χάρη τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀπαρνήθηκε ἐξίσου καί τά εὐχάριστα καί τὰ λυπηρά τοῦ κόσμου.

81. Δυναμώνει τήν ψυχή ἡ ἀγάπη καί ἡ ἐγκράτεια, καί τό νοῦ ἡ καθαρή προσευχή καί ἡ πνευματική θεωρία.

82. Ὅταν ἀκοῦς ὠφέλιμο λόγο, μήν κρίνεις ἐκεῖνον πού διδάσκει, γιά νά μη στερηθεῖς τήν ὤφέλιμη νουθεσία.

83. Ἡ πονηρή προαίρεση διανοεῖται κακά, καί τά κατορθώματα τοῦ πλησίον τά βλέπει γιά ἐλαττώματα.

84. Μήν ἐμπιστεύεσαι τό λογισμό σου πού κρίνει τόν πλησίον, γιατί ἀφοῦ ὁ λογισμός σου ἔχει συσσωρευμένη κακία(Ματθ. 12, 35), κάνει καί κακές σκέψεις.

85. Ἡ ἀγαθή καρδιά ἔχει ἀγαθές ἔννοιες. Γιατί οἱ λογισμοί της εἶναι ἀνάλογοι μέ τό ἀγαθό ἀπόθεμά της.

86. Πρόσεχε τούς λογισμούς σου καί φεῦγε ἀπό τήν κακία, γιά νά μή σκοτιστεῖ ὁ νοῦς σου καί βλέπει ἄλλα ἀντ' ἄλλων.

87. Ἀναλογίσου τούς Ἰουδαίους καί ἀσφάλισε τόν ἑαυτό σου· αὐτοί, τυφλωμένοι ἀπό τόν φθόνο, ἔβλεπαν σάν τόν Βεελζεβούλ τόν Κύριο καί Θεό(Ματθ. 10, 25).

88. Ἡ πονηρή ὑπόνοια σκοτίζει τή διάνοια(Σ. Σειρ. 3, 24) καί τήν κάνει νά βλέπει ἐκεῖνα πού εἶναι δίπλα στόν δρόμο καί ὄχι τό δρόμο.

89. Δίπλα σέ ὅλες τίς ἀρετές βρίσκονται οἱ κακίες, καί γι' αὐτό οἱ πονηροί τίς ἀρετές τὶς παραγνωρίζουν γιά κακίες.

90. Ὅταν ὁ νοῦς χρονίζει στήν ἡδονή ἤ στήν λύπη, πέφτει πολύ γρήγορα στό πάθος τῆς ἀκηδίας.

91. Ἡ καθαρή συνείδηση ἀνυψώνει τήν ψυχή. Ἀκάθαρτος λογισμός τήν φέρνει στά καταχθόνια.

92. Ὅταν κινοῦνται τά πάθη, διώχνουν τήν κενοδοξία· ὅταν πάλι ἐκτοπίζονται, τήν ξαναφέρνουν.

93. Ἄν θέλεις νά ἐλευθερωθεῖς ἀπό ὅλα μαζί τά πάθη, ὁπλίσου μέ ἐγκράτεια, ἀγάπη καί προσευχή.

94. Ὁ νοῦς πού χρονίζει μέ τήν προσευχή κοντά στό Θεό, ἐλευθερώνει ἀπό τά πάθη τό παθητικό μέρος τῆς ψυχῆς.

95. Ὅταν ὁ Θεός ἔδωσε τήν ὕπαρξη στά ὄντα, ἕνωσε συγχρόνως τά πάντα μέ τήν πρόνοιά Του.

96. Μέ τό νά γίνει δοῦλος, ἐνῶ εἶναι Κύριος, φανέρωσε στήν κτίση τό ἄκρον τῆς πρόνοιάς Του.

97. Ὁ Θεός καί Λόγος, ἀφοῦ σαρκώθηκε χωρίς νά ὑποστεῖ μετατροπή, ἑνώθηκε μέσω τῆς σάρκας Του μέ ὅλη τή κτίση.

98. Παράδοξο θαῦμα γίνεται στόν οὐρανό καί στή γῆ· φάνηκε Θεός πάνω στή γῆ καί ἄνθρωπος στόν οὐρανό,

99. γιά νά ἑνώσει τοῦς ἀνθρώπους μέ τούς ἀγγέλους καί νά χαρίσει σέ ὅλη τή κτίση τή θέωση.

100. Ὁ ἁγιασμός καί ἡ θέωση ἀγγέλων καί ἀνθρώπων εἶναι ἡ γνώση τῆς Ἁγίας καί Ὁμοουσίου Τριάδος.

101. Ἡ ἐλευθερία ἀπό τά πάθη εἶναι συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν. Ὅποιος δέν ἐλευθερώθηκε μέ τή χάρη ἀπό τά πάθη, δέν ἔλαβε ἀκόμη τή συγχώρηση.

Όσιος Θαλάσσιος ο Λίβυος

Περί αγάπης και εγκρατείας και της κατά νουν πολιτείας. Πρός τον πρεσβύτερο Παύλο

Δεύτερη εκατοντάδα

* Ακροστιχίδα πρωτοτύπου : ”Εύξαι υπέρ εμού, αδελφέ τιμιώτατε, ότι μεγάλα κακά προσδοκώ, άξια της εμής προαιρέσεως, λύπας τη ψυχή και οδύνας τω σώματι”.

1. Αν θέλεις να απαλλαγείς ταυτόχρονα από όλες τις κακίες, απαρνήσου την μητέρα των κακών, τη φιλαυτία.

2. Υγεία της ψυχής είναι η απάθεια και η γνώση. Είναι αδύνατο να την αποκτήσει κανείς, εφόσον είναι υποδουλωμένος στις ηδονές.

3. Τις σωματικές και ψυχικές ηδονές τις ξεραίνει η εγκράτεια μαζί με την υπομονή, και η αγάπη μαζί με την μακροθυμία.

4. Αρχή των κακών για την ψυχή είναι η φιλαυτία. Φιλαυτία είναι η αγάπη προς το σώμα.

5. Ιδίωμα του λογικού είναι να υποταχθεί στον ορθό λόγο, και να ταλαιπωρήσει το σώμα και να το μεταχειριστεί σαν δούλο(Α΄ Κορ. 9, 27).

6. Είναι προσβολή στο λογικό να υποταχθεί στο άλογο σώμα και να φροντίζει πώς να ικανοποιεί τις αισχρές επιθυμίες του(Ρωμ. 13, 14).

7. Κακό έργο της ψυχής είναι να αφήνει τον Κτίστη και να λατρεύει το σώμα.

8. Έλαβες εντολή να έχεις το σώμα υπηρέτη, όχι να δουλεύεις παρά φύση στις ηδονές του.

9. Σπάσε τα δεσμά της αγάπης προς το σώμα και μη δίνεις τίποτε στο δούλο (σώμα) εκτός από τα απολύτως αναγκαία.

10. Κλείσε τις αισθήσεις στο φρούριο της ησυχίας, για να μην απασχολούν το νου στις επιθυμίες τους.

11. Μέγιστα όπλα εκείνου που ησυχάζει με υπομονή είναι η εγκράτεια και η αγάπη, η προσοχή και η ανάγνωση.

12. Δεν παύει ο νους να στρέφεται γύρω από τις ηδονές, μέχρις ότου κάνεις τη σάρκα δούλο και αφιερωθείς στη θεωρία.

13. Ας αγωνιστούμε για τις εντολές, για να ελευθερωθούμε από τα πάθη. Ας αγωνιστούμε επίσης για τα θεία δόγματα, για να αξιωθούμε τη θεία γνώση.

14. Αθανασία ψυχής είναι η απάθεια και η γνώση· αυτή δεν μπορεί να την αποκτήσει εκείνος που είναι υποδουλωμένος στις ηδονές.

15. Έχε δούλο το σώμα αφού αφαιρέσεις τις ηδονές, και απάλλαξέ το από την ελεεινή δουλεία.

16. Αφού ο Θεός σ’ έπλασε ελεύθερο και σε κάλεσε για να είσαι ελεύθερος(Γαλ. 5, 13), μην ανέχεσαι να είσαι δούλος στα ακάθαρτα πάθη.

17. Με λύπες και ηδονές, με επιθυμίες και φόβους, οι δαίμονες δένουν το νου στα αισθητά.

18. Ο φόβος του Κυρίου νικά τις επιθυμίες, και η κατά Θεόν λύπη διώχνει την ηδονή.

19. Η επιθυμία της σοφίας καταφρονεί το φόβο, και η ηδονή της γνώσεως διώχνει τη λύπη.

20. Αυτά τα τέσσερα περιέχουν οι άγιες γραφές: τις εντολές, τα δόγματα, τις απειλές και τις υποσχέσεις.

21. Την επιθυμία τη σταματά η εγκράτεια και ο κόπος. την ελαττώνει η ησυχία και ο θείος έρωτας.

22. Μην πειράξεις τον αδελφό με υπονοούμενα. Γιατί και συ δε θα μπορέσεις να υπομείνεις όταν σου κάνει τα ίδια.

23. Το θυμό τον σταματά η μακροθυμία και η αμνησικακία. Τον ελαττώνει η αγάπη και η συμπάθεια.

24. Σε όποιον δόθηκε γνώση, δόθηκε φως νοερό. Εκείνος που έλαβε γνώση και την περιφρονεί, θα δει σκότος.

25. Η τήρηση των εντολών του Θεού γεννά την απάθεια. Η απάθεια της ψυχής συντηρεί τη γνώση.

26. Ανέβαζε τα αισθητά στη νοητή θεωρία, και θ' ανασύρεις την αίσθηση πάνω από τα αισθητά.

27. Η γυναίκα συμβολίζει την πρακτική ψυχή, με την οποία όταν συνευρεθεί ο νους, γεννά τις αρετές.

28. Η έρευνα των λόγων του Θεού γεννά τη γνώση του Θεού σ' εκείνον που ζητεί ειλικρινά με ευλάβεια και πόθο.

29. Ό,τι είναι το φως για κείνους που βλέπουν και για κείνα που βλέπονται, αυτό είναι και ο Θεός για κείνους που νοούν και για κείνα που νοούνται.

30. Το στερέωμα του ουρανού συμβολίζει το στερέωμα της πίστεως, όπου όλοι οι Άγιοι λάμπουν σαν αστέρια.

31. Η Ιερουσαλήμ είναι η επουράνια γνώση των ασωμάτων. Γιατί σ' αυτήν θεωρείται το όραμα της ειρήνης.

32. Μην αμελείς την πρακτική αρετή, γιατί ελαττώνεται η γνώση· και όταν συμβεί λιμός, θα κατεβείς στην Αίγυπτο(Γέν. 12, 10).

33. Νοητή ελευθερία είναι η απελευθέρωση από τα πάθη, την οποία κανείς δεν αποκτά χωρίς το έλεος του Χριστού.

34. Γη της επαγγελίας είναι η βασιλεία των ουρανών, την οποία προξενούν η απάθεια και η γνώση.

35. Ο σκοτισμός των παθών είναι νοητή Αίγυπτος, στην οποία κανείς δεν κατεβαίνει, εκτός αν πέσει σε λιμό.

36. Άκουε συχνά πνευματικούς λόγους, και θα απομακρυνθεί ο νους σου από ακάθαρτους λογισμούς.

37. Αγαθός και σοφός είναι μόνο ο Θεός από τη φύση Του. Γίνεται τέτοιος και ο νους κατά μέθεξη, αν προσπαθήσει.

38. Να κυριαρχείς στην κοιλιά, στον ύπνο, στο θυμό και στη γλώσσα, και δεν θα σκοντάψει το πόδι σου σε πέτρα(Ψαλμ. 90, 12).

39. Αγωνίσου να αγαπήσεις κάθε άνθρωπο εξίσου, και διώχνεις όλα μαζί τα πάθη σου.

40. Η θεωρία των αισθητών είναι κοινή του νου και της αισθήσεως· η γνώση όμως των νοητών ανήκει μόνο στο νου.

41. Αδύνατο ο νους να αφιερωθεί στα νοητά, αν δεν αποκόψει τη σχέση με την αίσθηση και τα αισθητά.

42. Η αίσθηση έχει φυσική κλίση προς τα αισθητά και περισπά μαζί και το νου, καθώς αυτά την περισπούν γύρω τους.

43. Κάνε να κλίνει η αίσθηση στην υπηρεσία του νου και μην της δώσεις ευκαιρία να τον στρέψει αλλού εκείνη.

44. Όταν συμβεί να ασχοληθεί ο νους με τα αισθητά, τράβηξε σ' αντιπερισπασμό την αίσθηση, οδηγώντας στο νου τα κοντινά πράγματα.

45. Σημάδι ότι ο νους ασχολείται με τα νοητά είναι να περιφρονεί όλα όσα κολακεύουν την αίσθηση.

46. Όταν ο νους ανοιχτεί όλως διόλου στη θεωρία των νοητών, δύσκολα ξεκολλά από την ηδονή που είναι γύρω από αυτά.

47. Όταν ο νους πλουτίσει με τη γνώση της Μονάδας, τότε έχει τελείως υποδουλωμένη και την αίσθηση.

48. Εμπόδιζε το νου σου να στρέφεται γύρω από τα αισθητά, για να μην τρυγήσει απ' αυτά ηδονές και λύπες.

49. Όποιων ο νους ασχολείται πάντοτε με τα θεία, αυτών και το παθητικό μέρος της ψυχής έγινε θείο όπλο.

50. Αδύνατο ο νους να αποκτήσει σαν ιδιότητα τη γνώση, αν δεν εξορίσει πρωτύτερα την αμαρτητικότητα του παθητικού μέρους μέσω των αρετών του.

51. Τότε γίνεται ο νους ξένος προς τα κοσμικά, όταν αποκόψει εντελώς τη σχέση προς την αίσθηση.

52. Ιδίωμα του λογιστικού μέρους της ψυχής είναι να ασχολείται με τη γνώση του Θεού, ενώ του παθητικού μέρους της, με την αγάπη και την εγκράτεια.

53. Αδύνατο είναι να ασχολείται ο νους με αισθητό πράγμα, αν οπωσδήποτε δεν έχει πάθος σ' αυτό.

54. Νους τέλειος είναι εκείνος που απόκτησε σαν ιδίωμά του τη γνώση. Ψυχή τέλεια είναι εκείνη που ζυμώθηκε με τις αρετές.

55. Η σχέση του νου προς την αίσθηση τον κάνει δούλο των σωματικών ηδονών.

56. Ο νους απομακρύνεται από τον τόπο της γνώσεως, όταν το παθητικό μέρος της ψυχής μετακινηθεί από τις αρετές του.

57. Έχομε λάβει εξουσία να γίνομε παιδιά του Θεού(Ιω. 1, 12). Δεν γινόμαστε όμως, αν δεν ξεντυθούμε τα πάθη.

58. Κανείς ας μη νομίζει ότι έγινε πράγματι παιδί του Θεού, αν δεν απόκτησε ακόμη τα θεία χαρακτηριστικά.

59. Η ομοίωση του τρόπου μας με το καλό ή με το κακό, μας κάνει παιδιά του Θεού ή του σατανά.

60. Συνετός άνθρωπος είναι εκείνος που προσέχει στον εαυτό του(Εξ. 23, 21) και σπεύδει να χωριστεί από κάθε μολυσμό.

61. Η πωρωμένη ψυχή όταν μαστιγώνεται, δεν αισθάνεται και δεν ανέχεται να έρθει σε συναίσθηση του ευεργέτη της.

62. Το λερωμένο φόρεμα βγάζει έξω από τους θείους γάμους και οδηγεί στο σκότος το εξώτερο(Ματθ. 22, 11-13).

63. Εκείνος που φοβάται το Θεό, φροντίζει για την ψυχή του, και αποφεύγει τις κακές συναναστροφές.

64. Αδύνατο να βρει το έλεος του Θεού εκείνος που τον άφησε και δουλεύει στις ηδονές.

65. Ο ίδιος ο Ιησούς το είπε — και αν ακόμη δε θέλομε να το πιστέψομε — ότι «κανείς δεν μπορεί να είναι δούλος σε δύο κυρίους»(Ματθ. 6, 24).

66. Η ψυχή που λερώθηκε από τα πάθη, είναι πωρωμένη, και χωρίς τη χρήση νυστεριού και καυτηριασμών δε δέχεται να πιστεύει.

67. Φοβερές δοκιμασίες περιμένουν τους σκληρούς· γιατί χωρίς μεγάλους πόνους δεν καταδέχονται να μαλακώσουν.

68. Ο συνετός άνθρωπος φροντίζει για τον εαυτό του, και με θεληματικούς κόπους αποφεύγει τους

αθέλητους.

69. Επιμέλεια της ψυχής είναι η κακοπάθεια και η ταπείνωση. Με αυτά τα δύο ο Θεός συγχωρεί όλες τις αμαρτίες.

70. Όπως οι επιθυμίες και οι οργές πληθαίνουν τις αμαρτίες, έτσι η εγκράτεια και η ταπείνωση τις εξαλείφουν.

71. Η κατά Θεόν λύπη καθαρίζει την καρδιά. Αυτήν τη γεννά ο φόβος της κολάσεως.

72. Η κατά Θεόν λύπη καθαρίζει την καρδιά και απομακρύνει απ' αυτήν τους μολυσμούς των ηδονών.

73. Υπομονή είναι η φιλοπονία της ψυχής· και όπου υπάρχει φιλοπονία, εξορίζεται η φιληδονία.

74. Κάθε αμαρτία γίνεται για την ηδονή, και κάθε συγχώρηση πετυχαίνεται με κακοπάθεια και λύπη.

75. Πέφτει σε αθέλητους πόνους, σύμφωνα με τη θεία πρόνοια, εκείνος που δεν ανέχεται να μετανοεί με θεληματικούς κόπους.

76. Ο Χριστός είναι Σωτήρας όλου του κόσμου και χάρισε τη μετάνοια στους ανθρώπους για τη σωτηρία τους.

77. Η μετάνοια γεννά την τήρηση των εντολών. Η τήρηση των εντολών καθαρίζει την ψυχή.

78. Η κάθαρση της ψυχής είναι απελευθέρωση από τα πάθη. Η απελευθέρωση από τα πάθη γεννά την αγάπη.

79. Ψυχή καθαρή είναι εκείνη που αγαπά το Θεό. Και νους καθαρός είναι εκείνος που απομακρύνθηκε από την άγνοια.

80. Αγωνίσου υπέρ των εντολών του Χριστού μέχρι θανάτου, γιατί αν καθαριστείς με αυτές, θα μπεις στην αιώνια ζωή.

81. Να μεταχειρίζεσαι το σώμα σαν υπηρέτη των εντολών, κρατώντας το όσο μπορείς μακριά από ηδονή και αρρώστια.

82. Η επανάσταση της σάρκας έρχεται από αμέλεια της προσευχής και της δίαιτας και της καλής ησυχίας.

83. Η καλή ησυχία γεννά καλά παιδιά, την εγκράτεια, την αγάπη και την καθαρή προσευχή.

84. Η ανάγνωση των Γραφών και των ιερών βιβλίων και η προσευχή καθαρίζουν το νου· η αγάπη και η εγκράτεια καθαρίζουν το παθητικό μέρος της ψυχής.

85. Κράτα την εγκράτεια πάντοτε ισορροπημένη, για να μην σε ρίξει η ανωμαλία στα αντίθετα.

86. Εκείνος που βάζει νόμους στον εαυτό του, να προσέχει να μην τους παραβεί. Γιατί εκείνος που προσπαθεί να γελάσει τον εαυτό του, αυταπατάται.

87. Οι εμπαθείς ψυχές είναι νοητές δύσεις. Γιατί σ' αυτές έδυσε ο ήλιος της δικαιοσύνης.

88. Παιδί του Θεού είναι εκείνος που ομοιώθηκε με το Θεό με την αγαθότητα, τη σοφία, τη δύναμη και τη δικαιοσύνη.

89. Ασθένεια της ψυχής είναι η έξη της κακίας, και θάνατός της η έμπρακτη αμαρτία.

90. Η τέλεια απάθεια είναι νοητή ακτημοσύνη. Όταν ο νους φτάσει σ' αυτήν, εγκαταλείπει τα γήινα.

91. Να διατηρείς σε ισορροπία τις ψυχικές αρετές· απ' αυτό γεννιέται ο καρπός της δικαιοσύνης.

92. Λένε πως η θεωρία των νοητών είναι ασώματη, γιατί είναι απαλλαγμένη από ύλη και μορφή.

93. Όπως τα τέσσερα στοιχεία αποτελούνται από ύλη και μορφή, έτσι και τα σώματα που

προέρχονται από αυτά, είναι από ύλη και μορφή.

94. Όταν ο Λόγος έγινε σάρκα(Ιω. 1, 14) από φιλανθρωπία, ούτε αυτό που ήταν μετέβαλε, ούτε αλλοίωσε αυτό που έγινε.

95. Όπως λέμε ότι ο ένας Χριστός είναι από θεότητα και ανθρωπότητα και κατέχει ολόκληρη τη θεότητα και ολόκληρη την ανθρωπότητα, Ετσι λέμε ότι είναι από δύο φύσεις και κατέχει ολόκληρες τις δύο φύσεις.

96. Μια υπόσταση παραδεχόμαστε στο Χριστό, σε δύο φύσεις αδιαίρετα ενωμένες.

97. Αδιαίρετη πιστεύομε τη μία υπόσταση του Χριστού, και παραδεχόμαστε ασύγχυτη την ένωση των δύο Του φύσεων.

98. Προσκυνούμε ως τρισυπόστατη τη μία ουσία της θεότητας, και ομολογούμε ομοούσια την Αγία Τριάδα.

99. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των τριών Υποστάσεων είναι πατρότητα, υιότητα, εκπόρευση. Και κοινά χαρακτηριστικά των τριών Υποστάσεων είναι η ουσία, η φύση, η θεότητα, η αγαθότητα.

Όσιος Θαλάσσιος ο Λίβυος

Περί αγάπης και εγκρατείας και της κατά νουν πολιτείας. Πρός τον πρεσβύτερο Παύλο

Τρίτη εκατοντάδα

* Ακροστιχίδα πρωτοτύπου : ”Πλήν κακά κυρίως, ου τα την σάρκα μεν κακούντα, την δε ψυχήν καθαίροντα, τα δε την συνείδησιν λυπούντα, τέρποντα δε την σάρκα”.

1. Για τον από τη φύση Του αγαθό, να διανοείσαι αγαθά. Και για κάθε άνθρωπο, να σκέφτεσαι τα καλά.

2. Ο Θεός θα μας ζητήσει απολογία για τα λόγια, τα έργα και τους λογισμούς μας κατά την ημέρα της κρίσεως.

3. Η έξη της αρετής ή της κακίας, μας παρακινεί να σκεφτόμαστε και να λέμε και να πράττομε τα καλά ή τα κακά.

4. Ο νους που κυριαρχείται από τα πάθη, σκέφτεται όσα δεν πρέπει. Και αυτό που σκέφτεται, φανερώνεται από τα λόγια και τα έργα.

5. Πριν από τον κακό λογισμό υπάρχει κάποιο πάθος. Αιτία του πάθους είναι η αίσθηση. Αιτία της κακής χρήσεως της αισθήσεως είναι ο νους.

6. Απόκλεισε την αίσθηση και πολέμησε την εμπαθή συνήθεια. Με τα όπλα των εντολών εξόντωσε τα πάθη σου.

7. Κακία που πολυκαίρισε, έχει ανάγκη από άσκηση πολλού καιρού. Γιατί συνήθεια που στερεώθηκε, δεν μετακινείται αμέσως.

8. Έντονη άσκηση με εγκράτεια και αγάπη, με υπομονή και ησυχία, σκοτώνει τα πάθη που βρίσκονται μέσα μας.

9. Να κινείς συνεχώς το νου σου σε προσευχή· έτσι αφανίζεις τους λογισμούς που έρχονται στην καρδιά σου.

10. Η άσκηση χρειάζεται υπομονή και μακροθυμία· γιατί η φιλοπονία που διαρκεί πολύ καιρό, εξορίζει τη φιληδονία.

11. Εύκολα γυμνάζεσαι στους κόπους της ασκήσεως, αν σ’ όλα εφαρμόζεις μέτρο και κανόνα.

12. Φύλαγε ίσο το μέτρο της ασκήσεως και μην παραβείς τον κανόνα χωρίς κάποια ανάγκη.

13. Όπως η αγάπη και η εγκράτεια καθαρίζουν τους λογισμούς, έτσι και η θεωρία και η προσευχή καθαρίζουν κάθε έπαρση.

14. Την καθαρή συνείδηση την κάνουν οι κόποι της ασκήσεως. Π.χ. νηστεία, αγρυπνία, υπομονή και μακροθυμία.

15. Εκείνος που υπομένει τους αθέλητους πειρασμούς που του έρχονται, αποκτά ταπεινό φρόνημα, καλές ελπίδες και γίνεται δόκιμος.

16. Υπομονή είναι η φιλοπονία της ψυχής. Αποτελείται από θεληματικούς κόπους και αθέλητους πειρασμούς.

17. Η καρτερία στα δεινά λιώνει την κακία, και την εξαφανίζει τελείως η μέχρι τέλους υπομονή.

18. Οι κόποι κάνουν την αίσθηση να υποφέρει. και την ηδονή, την αφανίζει η επιφορά της λύπης.

19. Τέσσερα είναι τα βασικά πάθη, τα οποία με σοφία μεταχειρίζεται η Πρόνοια το ένα εναντίον του άλλου.

20. Η λύπη περιορίζει την ηδονή, και την επιθυμία μαραίνει ο φόβος της κολάσεως.

21. Ο φρόνιμος στο νου γυμνάζει την ψυχή του, και συνηθίζει το σώμα του σε κάθε άσκηση.

22. Βιάσου να αναδείξεις Μοναχό όχι τον έξω άνθρωπο, αλλά και τον εσωτερικό, ελευθερώνοντάς τον από τα πάθη.

23. Πρώτη αποταγή είναι η απαλλαγή από τα πράγματα· δεύτερη και τρίτη, η απαλλαγή από τα πάθη και την άγνοια.

24. Όταν θελήσει κανείς, απαλλάσσεται εύκολα από τα πράγματα· για ν' απαλλαγεί όμως από τα νοήματά τους, χρειάζεται όχι λίγος κόπος.

25. Αν κυριαρχείς στην επιθυμία, θα νικήσεις και το θυμό· γιατί η επιθυμία είναι η αφορμή του θυμού.

26. Άραγε απαλλαχθήκαμε από τα εμπαθή νοήματα και κατορθώσαμε την καθαρή και άυλη προσευχή, ή όχι ακόμη;

27. Μέγας είναι ο νους, ο οποίος ελευθερώθηκε από τα πάθη και χωρίστηκε από τα δημιουργήματα και ζει στο Θεό.

28. Εκείνος που έχει προκόψει, φιλοσοφεί σ' αυτά τα τρία: στις εντολές, στα δόγματα και στην πίστη της Αγίας Τριάδας.

29. Ο νους που ελευθερώθηκε από τα πάθη, βρίσκεται στα εξής: στα χωρίς πάθος νοήματα, στη θεωρία των όντων και στο δικό του φως.

30. Μέσα στις ψυχές μας είναι κρυμμένα πολύ κακά πάθη. Φανερώνονται όταν τύχουν τα ανάλογα πράγματα και τα προκαλούν.

31. Ο νους μένει κάποτε ανενόχλητος, όταν επιτύχει μερική απάθεια. Είναι όμως αδόκιμος εξαιτίας της απουσίας των πραγμάτων, με τα οποία θα δοκιμαζόταν.

32. Κινούνται τα πάθη με αυτά τα τρία· τη μνήμη, την κράση και την αίσθηση, όπως είπαμε πρωτύτερα.

33. Όταν ο νους αποκλείσει την αίσθηση και ισορροπήσει την κράση του σώματος, έχει να πολεμήσει μόνο προς τη μνήμη.

34. Τα πάθη κινούνται από τις αισθήσεις, όταν δεν υπάρχει εγκράτεια και πνευματική αγάπη.

35. Νηστεία μετρημένη και αγρυπνία και ψαλμωδία, κάνουν ισόρροπη την κράση του σώματος.

36. Τρία είναι που μεταβάλλουν προς το χειρότερο την κράση του σώματος: η αταξία της τροφής, η μεταβολή των αέρων και η επήρεια των δαιμόνων.

37. Οι εμπαθείς μνήμες αδυνατίζουν με την προσευχή, την ανάγνωση ιερών βιβλίων, την εγκράτεια και την αγάπη.

38. Απόκλεισε πρώτα τις αισθήσεις με την ησυχία, και τότε με τα όπλα των αρετών πολέμησε τις εμπαθείς μνήμες.

39. Η κακία που ενεργείται στο νου είναι η σφαλερή χρήση των νοημάτων. Η έμπρακτη αμαρτία είναι η σφαλερή χρήση των πραγμάτων.

40. Σφαλερή χρήση των νοημάτων και πραγμάτων είναι το να μη μεταχειρίζεται κανείς αυτά με ευσέβεια και δικαιοσύνη.

41. Τα διαβλητά πάθη είναι δεσμά του νου, που τον κρατούν δεμένο στα αισθητά πράγματα.

42. Τέλεια απάθεια έχει εκείνος που ούτε προς τα πράγματα έχει πάθος, ούτε προς τις μνήμες τους.

43. Η αγαθή ψυχή ευεργετεί τον πλησίον και αν αυτός δείξει αχαριστία, μακροθυμεί· και όταν πάσχει από αυτόν, κάνει υπομονή.

44. Κακά υπάρχοντα είναι οι πονηροί λογισμοί. Όποιος δεν τους απαρνείται, δε θα γίνει μαθητής της γνώσεως.

45. Εκείνος που ακούει το Χριστό, φωτίζει τον εαυτό του. Και εκείνος που τον μιμείται, διορθώνει τον εαυτό του.

46. Η μνησικακία είναι λέπρα της ψυχής· έρχεται στην ψυχή ή από προσβολή, ή από κάποια ζημία, ή από λογισμούς υποψίας.

47. Ο Κύριος τυφλώνει τον φθονερό νου, γιατί λυπάται αδίκως για τα αγαθά του πλησίον.

48. Η γλώσσα εκείνου που καταλαλεί έχει τρία κεντριά. Γιατί βλάπτει τον ίδιο, εκείνον που ακούει, ενίοτε και τον κατηγορούμενο.

49. Αμνησίκακος είναι εκείνος που προσεύχεται για κείνον που τον λύπησε. Και ελευθερώνεται από τη μνησικακία εκείνος που ευεργετεί.

50. Το μίσος κατά του πλησίον είναι θάνατος της ψυχής. Η ψυχή εκείνου που καταλαλεί έχει μίσος και μίσος ενεργεί.

51. Ακηδία είναι η αδιαφορία της ψυχής. Και αδιαφορεί η ψυχή, όταν πάσχει από φιληδονία.

52. Εκείνος που αγαπά τον Ιησού, ασκείται σε κόπους. Η καρτερία στους κόπους διώχνει την ακηδία.

53. Δυναμώνει η ψυχή με τους κόπους της ασκήσεως· όταν κάνει τα πάντα με μέτρο, διώχνει την ακηδία.

54. Εκείνος που είναι κύριος της κοιλιάς του, μαραίνει την επιθυμία και ο νους του δε δουλώνεται σε λογισμούς πορνείας.

55. Ο νους του εγκρατούς είναι ναός του Αγίου Πνεύματος. Ο νους του γαστριμάργου είναι κατοικία κοράκων.

56. Ο κορεσμός με ποικίλα φαγητά προξενεί επιθυμία. Η λιτότητα κάνει γλυκό και το σκέτο ψωμί.

57. Ελευθερώνεται από το φθόνο εκείνος που συγχαίρει κρυφά με τον φθονούμενο. Και ελευθερώνει από φθόνο όποιος κρύβει εκείνον που φθονείται.

58. Απομάκρυνε τον εαυτό σου από εκείνον που ζει με αμέλεια, ακόμη και αν εκείνος έχει μεγάλη φήμη.

59. Κάνε φίλο τον φιλόπονο άνθρωπο, και θα βρεις σ' αυτόν προστασία.

60. Σε πολλά αφεντικά έχει πουληθεί ο αμελής, και όπως τον τραβούν, έτσι περνάει.

61. Σε καιρό ειρήνης είναι απέναντί σου ευνοϊκός σαν φίλος, και σε καιρό πειρασμού σε πολεμεί σαν εχθρός.

62. Πριν κινηθούν τα πάθη, θυσιάζει την ψυχή του για σένα· και όταν κινηθούν τα πάθη, σε συλλαμβάνει για θάνατο.

63. Η γη που έμεινε χέρσα, γέμισε αγκάθια· και η αμελής ψυχή γέμισε από ακάθαρτα πάθη.

64. Ο φρόνιμος νους βάζει χαλινό στην ψυχή του και καταπονεί το σώμα και υποδουλώνει τα πάθη(Α΄ Κορ. 9, 27).

65. Σημάδι του εσωτερικού του ανθρώπου είναι οι εξωτερικές φανερές κινήσεις, όπως σημάδι των άγνωστων δέντρων είναι οι καρποί που προβάλλουν.

66. Τον υποκριτή τον φανερώνουν τα λόγια και τα έργα, και βγάζουν στο φανερό τον κρυφό ψευδοπροφήτη.

67. Νους που δεν ακολουθεί τη λογική, δεν παιδαγωγεί την ψυχή του και την απομακρύνει από την αγάπη και την εγκράτεια.

68. Αιτία των κακών λογισμών είναι η εμπαθής έξη, η οποία αποτελείται από υπερηφάνεια και αλαζονεία.

69. Χαρακτηριστικά των πιο πάνω είναι η υποκρισία και ο δόλος, η πανουργία και η ειρωνεία, και κάθε φαυλότητα και ψεύδος.

70. Στα πιο πάνω υπηρετούν ο φθόνος, η εριστικότητα, η οργή, η λύπη και η μνησικακία.

71. Αυτός είναι ο δρόμος εκείνων που ζουν με αμέλεια και αυτό είναι το απόθεμα που κρύβεται μέσα μου(Ματθ. 12, 35).

72. Η κακοπάθεια και η ταπείνωση σώζουν την ψυχή και την ελευθερώνουν από τα πάθη που αναφέραμε.

73. Χαρακτηριστικό της συνετής έννοιας είναι ο ωφέλιμος λόγος, και της αγαθής ψυχής η ενάρετη πράξη.

74. Ο φωτισμένος νους παράγει σοφά λόγια. Και η καθαρή ψυχή καλλιεργεί θείους λογισμούς.

75. Οι λογισμοί του εναρέτου είναι αφιερωμένοι στη σοφία, και τα λόγια του φωτίζουν όσους τον ακούνε.

76. Εφόσον η ψυχή έχει μέσα της αρετές, καλλιεργεί αγαθούς λογισμούς· όταν έχει μέσα της κακίες, γεννά κακές σκέψεις.

77. Η ψυχή του εμπαθούς είναι εργαστήριο πονηρών σκέψεων. Και από το δικό της απόθεμα βγάζει έξω τα πονηρά(Ματθ. 12, 35· Λουκ. 6, 45).

78. Το αγαθό απόθεμα είναι η έξη των αρετών. Και από αυτό ο αγαθός νους προβάλλει τα αγαθά.

79. Όταν ο νους κινείται από την αγάπη του Θεού, καλλιεργεί αγαθά νοήματα περί του Θεού. Όταν κινείται από τη φιλαυτία, συμβαίνει το αντίθετο.

80. Ο νους που κινείται από την αγάπη προς τον πλησίον, σκέφτεται ακατάπαυστα το καλό γι' αυτόν. Και όταν κινείται από πάθος, σκέφτεται κακά γι' αυτόν.

81. Αιτίες των καλών λογισμών είναι οι αρετές. Των αρετών αιτίες είναι οι εντολές. Αιτία της εργασίας των εντολών είναι η καλή προαίρεση.

82. Οι αρετές και οι κακίες, όταν γίνονται ή όταν δε γίνονται, προξενούν αντίστοιχα καλή ή κακή διάθεση στην ψυχή με τους ανάλογους λογισμούς που φέρνουν.

83. Αιτίες των κακών λογισμών είναι οι κακίες· αιτία των κακιών είναι η παρακοή· της παρακοής, η απάτη της αισθήσεως· και της απάτης αυτής, η αμέλεια του νου σχετικά με την ασφάλεια της αισθήσεως.

84. Οι διαθέσεις απέναντι στις κακίες όσων είναι ακόμη στο στάδιο της πνευματικής ανόδου, υπόκεινται σε μεταπτώσεις. Στους τελείους όμως, οι διαθέσεις και για τις αρετές και για τις κακίες γίνονται σταθερές έξεις.

85. Δύναμη της ψυχής είναι η σταθερή έξη της αρετής. Εκείνος που έφτασε σ' αυτήν, καθώς δεν είχε φόβο πτώσεως, έλεγε: «Ποιος θα μας χωρίσει από την αγάπη του Χριστού; κλπ.»(Ρωμ. 8, 35).

86. Σ' όλα τα πάθη προηγείται η φιλαυτία και τελευταίο ακολουθεί η υπερηφάνεια.

87. Οι τρεις γενικοί λογισμοί της επιθυμίας γεννιούνται από το πάθος της φιλαυτίας.

88. Οι τρεις γενικοί λογισμοί της επιθυμίας είναι, της γαστριμαργίας, της κενοδοξίας και της φιλαργυρίας· αυτούς ακολουθούν όλοι οι εμπαθείς λογισμοί, αλλά όχι όλοι μαζί.

89. Το λογισμό της γαστριμαργίας τον ακολουθεί ο λογισμός της πορνείας, το λογισμό της κενοδοξίας τον ακολουθεί ο λογισμός της υπερηφάνειας· οι άλλοι λογισμοί ακολουθούν από κοινού τους τρεις.

90. Ακολουθούν από κοινού τους τρεις λογισμούς οι λογισμοί της λύπης, της οργής, της

μνησικακίας, του φθόνου, της ακηδίας και οι λοιποί.

Ευχή

91. Κύριε των πάντων Χριστέ, ελευθέρωσέ μας απ’ όλα αυτά, από τα ολέθρια πάθη και από τους λογισμούς που προέρχονται απ’ αυτά.

92. Πλαστήκαμε από Σένα, για να απολαύσομε τον Παράδεισο που φύτεψες Εσύ(Γέν. 2, 8).

93. Την τωρινή μας ατιμία μόνοι την προκαλέσαμε, με το να προτιμήσομε την ολέθρια από την ευλογημένη απόλαυση.

94. Πήραμε την αμοιβή μας γι’ αυτό, ανταλλάζοντας την αιώνια ζωή με τον θάνατο.

95. Τώρα λοιπόν, Κύριε, καθώς στράφηκες μ’ ευμένεια προς εμάς, κάνε το ίδιο ως το τέλος· καθώς έγινες άνθρωπος για μας, σώσε μας όλους.

96. Γιατί ήρθες να σώσεις εμάς τους χαμένους· μη μας χωρίσεις από τη μερίδα όσων σώζονται.

97. Ανάστησε τις ψυχές και σώσε τα σώματά μας· καθάρισέ μας από κάθε μολυσμό.

98. Σπάσε τα δεσμά των παθών που μας κατέχουν, Εσύ που συνέτριψες τις φάλαγγες των ακάθαρτων δαιμόνων.

99. Και απάλλαξε μας από την τυραννία τους, για να λατρεύσομε Εσένα μόνο, το αιώνιο Φώς,

100. αφού αναστηθούμε εκ νεκρών, συγκροτώντας μαζί με τους αγγέλους μία ευλογημένη και αιώνια και ακατάλυτη χορεία. Αμήν.

Όσιος Θαλάσσιος ο Λίβυος

Περί αγάπης και εγκρατείας και της κατά νουν πολιτείας. Πρός τον πρεσβύτερο Παύλο

Τέταρτη εκατοντάδα

* Ακροστυχίδα πρωτοτύπου : "Όμως ουν και εκ των κυρίως κακών, και των μη κυρίως, νομιζομένων δε, εύξαι εκτενώς προς Κύριον τον Θεόν ημών λυτρωθήναι ημάς".

1. Εκείνος που απομάκρυνε το νου του από την αγάπη και την περιποίηση του σώματος, αυτός θανάτωσε μέσω τού ζωοποιού Πνεύματος τις πράξεις του σώματος(Ρωμ. 8, 13).

2. Μη νομίζεις ότι χωρίστηκες από τη σχέση προς τη σάρκα, εφόσον ο νους σου ασχολείται ακόμη μ' εκείνα που είναι οικεία στη σάρκα.

3. Όπως οικεία στη σάρκα είναι η αίσθηση και τα αισθητά, έτσι οικεία στην ψυχή είναι ο νους και τα νοητά.

4. Περιμάζεψε την ψυχή σου από την αίσθηση των αισθητών, και τότε ο νους σου βρίσκεται στο Θεό και στα νοητά.

5. Συγγενείς στη θεότητα είναι οι νοερές φύσεις, οι οποίες μόνο στο νου είναι αντιληπτές. Η αίσθηση και τα αισθητά κτίσθηκαν για να υπηρετούν το νου.

6. Ας σε υπηρετούν η αίσθηση και τα αισθητά στην πνευματική θεωρία, και όχι αντιθέτως να υπηρετούν την αίσθηση όσα παρακινούν στην επιθυμία της σάρκας.

7. Έλαβες εντολή να νεκρώσεις τις πράξεις του σώματος, ώστε ν' αναστήσεις με τους κόπους σου την ψυχή που νεκρώθηκε στις ηδονές.

8. Να κυριαρχείσαι από το Θεό και να κυριαρχείς πάνω στην αίσθηση, και μην παραδώσεις την εξουσία, συ ο καλύτερος, στη χειρότερη.

9. Ο Θεός είναι αιώνιος και απέραντος και απεριόριστος, και υποσχέθηκε αιώνια και απέραντα και ανέκφραστα αγαθά σ' εκείνους που υπακούουν σ' Αυτόν.

10. Ιδίωμα του νου είναι να ζει στο Θεό και να διανοείται γι' Αυτόν, για την πρόνοιά Του και για τις φοβερές κρίσεις Του.

11. Έχεις εξουσία να κλίνεις ή στο καλό ή στο κακό. Διάλεξε το καλύτερο και βάζεις κάτω από την εξουσία σου το χειρότερο.

12. Καλή είναι η αίσθηση και καλά τα αισθητά, γιατί είναι έργα τού αγαθού Θεού. Δεν συγκρίνονται όμως διόλου με το νου και τα νοητά.

13. Ο Κύριος δημιούργησε τη λογική και νοερή ουσία τέτοια, ώστε να είναι δεκτική της γνώσεως του παντός και της δικής Του· την αίσθηση και τα αισθητά τα δημιούργησε για να την υπηρετούν.

14. Όπως είναι άτοπο να υποτάξεις αγαθό κύριο σε κακό δούλο, έτσι είναι άτοπο να υποδουλώσεις το λογικό νου στο φθαρτό σώμα.

15. Ο νους που δεν επιστατεί στην αίσθηση, πέφτει στα κακά εξαιτίας της. Ξεγελασμένος από την ηδονή των αισθητών, γεννά στον εαυτό του κάθε κακία.

16. Όταν κυριαρχείς πάνω στην αίσθηση, ν' ασφαλίζεσαι κι από τη μνήμη. Γιατί οι εμπαθείς εντυπώσεις της αισθήσεως ανακινούν τα πάθη.

17. Να καταπονείς το σώμα και να προσεύχεσαι συνεχώς, και θα απαλλαγείς πολύ γρήγορα από τους λογισμούς που προξενούν οι εμπαθείς εντυπώσεις.

18. Να ασχολείσαι ακατάπαυστα με τα θεία λόγια, γιατί η φιλοπονία γύρω απ' αυτά καταστρέφει τα

πάθη.

19. Σταματούν το νου από την περιπλάνηση γύρω στα πάθη, η ανάγνωση και η αγρυπνία, η προσευχή και η ψαλμωδία.

20. Όπως η άνοιξη ανακινεί τα φυτά να βλαστήσουν, έτσι και η απάθεια το νου προς τη γνώση των όντων.

21. Τήρησε τις εντολές και θα βρεις ειρήνη, θα αγαπήσεις το Θεό και θα επιτύχεις τη γνώση.

22. Με κόπο και μόχθο και με ιδρώτα του προσώπου σου καταδικάστηκες να τρως τον άρτο της θείας γνώσεως(Γεν. 3, 19).

23. Η αμέλεια οδήγησε τον Προπάτορα στην παράβαση και αντί της τρυφής του Παραδείσου τον καταδίκασε σε θάνατο(Γεν. 3, 22).

24. Να κυριαρχείς και συ στην Εύα (αίσθηση)· πρόσεχε το φίδι, μήπως την εξαπατήσει και δώσει αυτή έπειτα και σε σένα από το καρπό της παραβάσεως(Γεν. 3, 1-5).

25. Όπως η ψυχή ζωοποιεί κατά φύση το σώμα, έτσι και την ψυχή η αρετή και η γνώση.

26. Ο αλαζονικός νους είναι άνυδρο σύννεφο(Ιούδα 12) που το παρασύρουν οι άνεμοι της κενοδοξίας και της υπερηφάνειας.

27. Όταν κυριαρχείς στην κενοδοξία, πρόσεχε την πορνεία· μη τυχόν, ενώ αποφεύγεις τις τιμές, πέσεις στην ατιμία της αμαρτίας.

28. Όταν αποφεύγεις την κενοδοξία, έχετο νου σου στο Θεό. Διαφορετικά θα πέσεις ή στην οίηση ή στην πορνεία.

29. Ιδίωμα της κενοδοξίας είναι το επιδεικτικό φέρσιμο, και της υπερηφάνειας το να εξευτελίζει κανείς τους άλλους και να θυμώνει.

30. Όταν αποφεύγεις τη γαστριμαργία, να φυλάγεσαι από την ανθρωπαρέσκεια, που σε ωθεί να επιδείξεις την ωχρότητα του προσώπου σου.

31. Ωραία νηστεία είναι αυτή που αγαπά τη λιγοφαγία, γιατί και λιτότητα είναι και αποφεύγει την ανθρωπαρέσκεια.

32. Όταν νηστεύεις μέχρι το βράδυ, μη χορτάσεις υπερβολικά, για να μην οικοδομήσεις πάλι εκείνα που κατεδάφισες(Γαλ. 2, 18).

33. Όταν δεν πίνεις κρασί, μη χορτάσεις με νερό. Διαφορετικά δίνεις το ίδιο υλικό στην πορνεία.

34. Η υπερηφάνεια απομακρύνει από τη βοήθεια του Θεού, κάνει τον άνθρωπο να έχει πεποίθηση στον εαυτό του και να υπερηφανεύεται απέναντι στους άλλους.

35. Εναντίον της υπερηφάνειας δύο πράγματα υπάρχουν, τα οποία όποιος δεν τα αποδέχεται, θα του έρθει τρίτο, πάρα πολύ οδυνηρό.

36. Την υπερηφάνεια εξαφανίζει η προσευχή με δάκρυα, το να μην εξευτελίζει ο άνθρωπος κανένα και οι αθέλητες συμφορές.

37. Η παιδαγωγία με πειρασμούς είναι νοητό ραβδί που διδάσκει αυτόν που επαίρεται μέσα στην ανοησία του, να ταπεινοφρονεί.

38. Έργο που προσιδιάζει στο νου είναι το να μην ανέχεται κανένα λογισμό που καταλαλεί κρυφά τον πλησίον.

39. Όπως ο κηπουρός, όταν δεν ξεριζώνει τα αγριόχορτα, πνίγονται τα λαχανικά, έτσι και ο νους, όταν δεν καθαρίζει τους λογισμούς, χάνει τους κόπους.

40. Είναι συνετός άνθρωπος εκείνος που δέχεται συμβουλή, και μάλιστα συμβουλή πνευματικού πατέρα που συμβουλεύει κατά Θεόν.

41. Εκείνος που έχει νεκρωθεί από τα πάθη του, δεν αισθάνεται τη συμβουλή, ούτε ανέχεται καθόλου πνευματική παιδαγωγία.

42. Εκείνος που δε δέχεται συμβουλή, δε βαδίζει ορθά τους δρόμους του, αλλά πάντοτε τραβάει στους γκρεμούς και τα φαράγγια.

43. Μοναχός είναι ο νους που απαρνήθηκε την αίσθηση και δεν καταδέχεται ούτε και να δει ένα λογισμό ηδονής.

44. Γιατρός είναι ο νους που γιάτρεψε τον εαυτό του, και γιατρεύει τους άλλους από εκείνα που γιατρεύτηκε.

45. Ζήτησε την αρετή και μην την χάσεις, για να μην ζήσεις αισχρά και πεθάνεις ελεεινά.

46. Ο Κύριος μας Ιησούς χάρισε σε όλους το φως, αλλά εκείνοι που δεν πείθονται σ' Αυτόν, σκοτίζουν τον εαυτό τους.

47. Μη νομίζεις ότι είναι μικρή ζημιά να χάσεις την αρετή. Γιατί απ' αυτό μπήκε ο θάνατος στον κόσμο.

48. Υπακοή στην εντολή είναι ανάσταση των νεκρών γιατί την αρετή εκ φύσεως ακολουθεί η ζωή.

49. Αφού νεκρώθηκε ο νους με την παράβαση της εντολής, ακολούθησε κατ' ανάγκην ο θάνατος του σώματος.

50. Όπως ο Αδάμ με την παράβαση της εντολής υπέκυψε στο θάνατο, έτσι ο Σωτήρας με την υπακοή Του νέκρωσε το θάνατο.

51. Νέκρωσε την κακία για να μη βρεθείς νεκρός κατά την ανάσταση και από μικρό θάνατο μεταβείς σε μεγάλο.

52. Για την παράβαση του Αδάμ έγινε άνθρωπος ο Σωτήρας, για να καταργήσει την καταδίκη και ν' αναστήσει όλους.

53. Από την παρούσα ζωή πηγαίνει στην μέλλουσα, εκείνος που νέκρωσε τα πάθη του και χωρίστηκε από την άγνοια.

54. Ερεύνησε τις Γραφές και θα βρεις τις εντολές· κάνε ό,τι λένε, και θ' απαλλαγείς από τα πάθη.

55. Η υπακοή στην εντολή προξενεί την κάθαρση της ψυχής. Και η κάθαρση της ψυχής προκαλεί μέθεξη φωτός.

56. «Δένδρο της ζωής»(Γεν. 2, 9) είναι η γνώση του Θεού. Μετέχοντας σ' αυτό ο καθαρός, μένει αθάνατος.

57. Αρχή της πρακτικής αρετής είναι η πίστη του Χριστού, και τέλος της η αγάπη του Χριστού.

58. Ο Ιησούς είναι ο Χριστός και Κύριος και Θεός μας, ο οποίος μας χάρισε την πίστη σ' Αυτόν για να ζήσομε.

59. Με ψυχή και σώμα και θεότητα μας φανερώθηκε ο Ιησούς, για να λυτρώσει και την ψυχή και το σώμα, ως Θεός, από τον θάνατο.

60. Ας αποκτήσομε πίστη για να φτάσομε στην αγάπη, από την οποία γεννιέται ο φωτισμός της γνώσεως.

61. Την απόκτηση της πίστεως την ακολουθούν τα εξής: ο φόβος του Θεού, η εγκράτεια των ηδονών, η υπομονή των κόπων, η ελπίδα στο Θεό, η απάθεια και η αγάπη.

62. Από την ειλικρινή αγάπη γεννιέται η φυσική γνώση. Αυτή τη διαδέχεται το έσχατο επιθυμητό. Αυτό είναι η χάρη της θεολογίας.

63. Ο νους που κυριαρχεί στα πάθη, ενεργεί οπωσδήποτε από φόβο, επειδή πιστεύει στο Θεό για όσα ήλπισε και για όσα υποσχέθηκε ο Θεός.

64. Σ’ όποιον έδωσε ο Θεός πίστη, απ’ αυτόν ζητάει εγκράτεια. Αυτή όταν πολυκαιρίσει, γεννά την υπομονή, η οποία είναι έξη που κατακτήθηκε με πολύν κόπο.

65. Σημάδι της υπομονής είναι η αγάπη των κόπων. Σ’ αυτούς έχει θάρρος ο νους και ελπίζει να επιτύχει τις θείες υποσχέσεις και να αποφύγει τις απειλημένες τιμωρίες.

66. Η προσδοκία των μελλοντικών αγαθών ενώνει το νου με όσα προσδοκά· όταν χρονίσει σ’ αυτά, λησμονεί τα παρόντα.

67. Απορρίπτει τα παρόντα εκείνος που γεύθηκε τα ελπιζόμενα, γιατί μετάγγισε όλον τον πόθο του σ’ εκείνα.

68. Ο Θεός είναι εκείνος που υποσχέθηκε τα μέλλοντα αγαθά, στον οποίο πιστεύοντας ο εγκρατής, ποθεί τα μέλλοντα σαν να είναι παρόντα.

69. Σημάδι ότι ο νους μένει στα ελπιζόμενα αγαθά είναι να φτάσει σε τέλεια λήθη των εδώ και να εκτείνεται στη γνώση των μελλόντων.

70. Καλή είναι η απάθεια, την οποία διδάσκει ο Θεός της αλήθειας,πληροφορώντας από εδώ την ψυχή που τον αγαπά.

71. Υπεραιώνια και πριν από κάθε αιώνα και πάνω από κάθε νου και λόγο είναι τα αγαθά που περιμένουν τους κληρονόμους της θείας υποσχέσεως.

72. Ας ρυθμίσομε τους εαυτούς μας σύμφωνα με τους κανόνες της ευσέβειας, για να μην ξεστρατίσομε σε πάθη και χάσομε όσα ελπίζομε.

73. Ο Ιησούς είναι ο Χριστός, ο ένας από την Αγία Τριάδα, του Οποίου μέλλεις να γίνεις κληρονόμος.

74. Εκείνος που διδάχθηκε από το Θεό τη γνώση των όντων, δεν έχει δυσπιστία στην Αγία Γραφή για τα προλεχθέντα.

75. Όταν το Άγιο Πνεύμα βρει νου που γυμνώθηκε από τα πάθη, τον διδάσκει ανάλογα για όλα όσα ελπίζομε.

76. Ανάλογα με την κάθαρση του νου, χορηγείται στην ψυχή η γνώση των θείων λόγων.

77. Εκείνος που εχει βάλει κανόνα στο σώμα του και παραμένει στη γνώση, με αυτή τη γνώση καθαρίζεται όλο και περισσότερο.

78. Ο νους που αρχίζει να φιλοσοφεί τα θεία, αρχίζει από την πίστη. Περνώντας από τα ενδιάμεσα, πάλι καταλήγει στην ανώτατη πίστη.

79. Στην αρχή της κατά Θεόν φιλοσοφίας βρίσκεται, όπως παρατηρείται, ο φόβος, που όμως έπεται· στο τέλος της βρίσκεται η αγάπη, που πρέπει να προηγείται.

80. Ο νους που αρχίζει την κατά Θεόν φιλοσοφία από την άμεση πίστη, καταλήγει στην πέρα από κάθε νου θεολογία, την οποία ορίζουν ως αδιάπτωτη πίστη και όραση των αοράτων πραγμάτων.

81. Οι περί Θεού λόγοι, τους οποίους θεωρούν οι Άγιοι, δεν αναφέρονται στην ουσία του Θεού, αλλά στα ιδιώματα και τις ενέργειές Του.

82. Όλοι οι λόγοι που αναφέρονται στο Θεό, νοούνται άλλοι θετικά και άλλοι κατά αφαίρεση.

83. Η ουσία για παράδειγμα, η θεότητα, η αγαθότητα και όσα διατυπώνονται καταφατικά, νοούνται θετικά. το άναρχο, το άπειρο, το απεριόριστο του Θεού και όσα διατυπώνονται αποφατικά, νοούνται κατά αφαίρεση.

84. Αφού η Αγία Τριάδα είναι μία ουσία πάνω από νου και λόγο και κρύφια θεότητα, όσα συλλογίζεται κανείς σχετικά μ’ Αυτήν είναι αυτά που προείπαμε και τα όμοια.

85. Όπως ομολογούν οι Άγιοι μία θεότητα στην Αγία Τριάδα, έτσι πιστεύουν και ότι είναι τρεις οι υποστάσεις της μιάς θεότητας.

86. Όσα προαναφέρθηκαν θετικά ή κατά αφαίρεση, νοούνται κοινά στα τρία πρόσωπα της Αγίας και Ομοουσίου Τριάδος, εκτός από τα ιδιαίτερα γνωρίσματα του κάθε Προσώπου, επειδή και από αυτά τα πλείστα τ' αποδίδουν θετικά, ενώ άλλα κατά αφαίρεση.

87. Ιδιαίτερα γνωρίσματα πάλι των θείων Υποστάσεων λένε οι Άγιοι τούτα: την πατρότητα, την υιότητα, την εκπόρευση και όλα όσα αναφέρονται στην καθεμία ιδιαίτερα.

88. Την υπόσταση την ορίζουν ως ουσία με ιδιαίτερα γνωρίσματα. Γι' αυτό κάθε Υπόσταση έχει κοινή τη θεία ουσία και ιδιαίτερο το γνώρισμα της υποστάσεως.

89. Και εκείνα πάλι που έχουν λεχθεί ως κοινά στην Αγία Τριάδα κατά αφαίρεση, τα κρίνουν ως κυριότερα. Όχι όμως και εκείνα που ανήκουν στα ιδιώματα των Υποστάσεων. Επειδή και από αυτά, άλλα λένε θετικά και άλλα κατά αφαίρεση, όπως προείπαμε· όπως είναι το γεννητό, το αγέννητο και τα όμοια. Γιατί η αγεννησία μόνον κατά τη σημασία διαφέρει από τη γέννηση. Η αγεννησία σημαίνει ότι ο Πατέρας δε γεννήθηκε, ενώ η γέννηση σημαίνει ότι ο Υιός έχει γεννηθεί.

90. Χρησιμοποιήθηκαν λέξεις και ονόματα για τη σαφήνεια των λόγων που συλλογίζεται κανείς σχετικά με την ουσία της Αγίας Τριάδας, όπως είπαμε. Γιατί οι λόγοι αυτοί είναι άγνωστοι και ανέκφραστοι για κάθε νου και λόγο, και μόνο η Αγία Τριάδα τους γνωρίζει.

91. Όπως λένε οι Άγιοι τρισυπόστατη τη μία ουσία της θεότητας, έτσι ομολογούν και ομοούσια την Αγία Τριάδα.

92. Ο ίδιος πάλι ο Πατέρας οράται και άναρχος και αρχή. Άναρχος, ως αγέννητος· αρχή, ως Αυτός που γεννά τον Υιό και προβάλλει το Άγιο Πνεύμα, που προήλθαν απ' Αυτόν κατά την ουσία και υπάρχουν προαιώνια σ' Αυτόν.

93. Η Μονάδα, που κινήθηκε ως την Τριάδα αφ' εαυτής, παραμένει Μονάδα· και η Τριάδα που συνάγεται πάλι ως τη Μονάδα, παραμένει Τριάδα, πράγμα βέβαια παράδοξο.

94. Τον Υιό και το Πνεύμα πάλι νοούν οι Άγιοι [όχι] άναρχα, όμως αιώνια. Όχι άναρχα, γιατί αναφέρονται προς τον Πατέρα ως αρχή και πηγή Τους. Αιώνια, επειδή συνυπάρχουν προαιώνια με τον Πατέρα, ο Υιός κατά γέννηση και το Πνεύμα κατά εκπόρευση.

95. Τη μία όμως θεότητα της Αγίας Τριάδας κρατούν αδιαίρετη, και διατηρούν ασύγχυτες οι τρεις Υποστάσεις της μιάς θεότητας.

96. Ως ιδιότητες του Πατέρα αναφέρουν το άναρχο και αγέννητο. Του Υιού, το ότι ήταν από την αρχή(Ιω.1, 2) και το γεννητό. Του Αγίου Πνεύματος το ότι ήταν μαζί με την αρχή και το εκπορευτό. Λέγοντας όμως αρχή του Υιού και του Αγίου Πνεύματος δεν εννοούν χρονική — πώς θα ήταν δυνατόν; — αλλά θέλουν να δηλώσουν την Αιτία, από την οποία, όπως το φως από τον ήλιο, έχουν προαιώνια την ύπαρξη. Γιατί από Αυτήν προέρχονται κατά την ουσία, αν και δεν είναι μετά από Αυτήν.

97. Την ιδιαιτερότητα πάλι των Υποστάσεων τη διατηρούν ακίνητη και αμετάπτωτη. Η κοινή ουσία όμως, δηλαδή η θεότητα, παραμένει αδιαίρετη.

98. Ομολογούν Μονάδα σε Τριάδα και Τριάδα σε Μονάδα, η οποία διαιρείται αδιαίρετα και ενώνεται χωρίς ταύτιση.

99. Τον Πατέρα αναγνωρίζουν ως τη μία αρχή όλων. Του Υιού και του Πνεύματος, ως γεννήτορα και ως πηγή αιώνια και συναιώνια και συνάπειρη και απεριόριστη και ομοούσια και αχώριστη. Και των κτισμάτων, ως δημιουργό και προνοητή και κριτή, εννοείται μέσω του Υιού με τη συνεργία του Αγίου Πνεύματος. «Όλα, λέει η Γραφή, υπάρχουν από Αυτόν και μέσω Αυτού, κι Αυτόν έχουν σκοπό τους. Ας είναι δοξασμένος στους αιώνες»(Ρωμ. 11, 36).

100. Ο Υιός πάλι και το Άγιο Πνεύμα, λένε, είναι συναιώνια με τον Πατέρα, όχι όμως και συνάναρχα. Συναιώνια, γιατί συνυπάρχουν με τον Πατέρα προαιώνια. και όχι συνάναρχα, γιατί δεν είναι αναίτια, αφού από Αυτόν προέρχονται, όπως το φως από τον ήλιο, αν και δεν είναι μετά από Αυτόν, όπως προείπαμε. Λέγονται επίσης και άναρχα όταν εννοείται η αρχή στο χρόνο, για να μη

νοηθούν υποκείμενα στο χρόνο Αυτά, από τα οποία προέρχεται ο χρόνος. Δεν είναι λοιπόν άναρχα κατά την Αιτία, είναι όμως άναρχα ως προς το χρόνο, επειδή υπάρχουν πριν από κάθε χρόνο και αιώνα και είναι πάνω από κάθε αιώνα και χρόνο και επειδή από Αυτά προήλθε κάθε αιώνας και χρόνος και όλα όσα περιλαμβάνονται σε αιώνα και χρόνο, και γιατί, όπως προείπαμε, είναι συναιώνια με τον Πατέρα. Σ' Αυτόν, μαζί μ' Αυτά, ανήκει η δόξα και η εξουσία είς τους αιώνες των αιώνων. Αμήν.

Άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός

Σύντομη βιογραφία

Ο Άγιος πατέρας μας Ιωάννης ο Δαμασκηνός, ο οποίος για τη χρυσή χάρη της διδασκαλίας του πήρε το επωνύμιο Χρυσορρόας, έζησε επί Λέοντος Ισαύρου κατά το έτος 730 μΧ. Αφού έφτασε να γίνει ιερή μούσα της Εκκλησίας του Χριστού, άφησε σ’ αυτήν πάρα πολλά συγγράμματα που στάζουν ηδονή ανέκφραστη και πνευματική χάρη. Μεταξύ αυτών είναι και ο λόγος, τον οποίον περιλάβαμε στη συλλογή, γιατί συντελεί πάρα πολύ στο σκοπό του παρόντος βιβλίου και είναι πολύ χρήσιμος σ’ αυτούς που ποθούν τη γνώση των αρετών και των κακιών, η οποία διαφεύγει τους πολλούς. Ο λόγος αυτός διδάσκει με σαφήνεια ποιες και πόσες είναι οι αρετές και οι κακίες και σε πόσες διαιρούνται κατά είδος και κατά γένος και πώς μπορεί κανείς να αποκτήσει τις αρετές και ν’ αποβάλει τις κακίες. Και είναι ακριβώς η λυδία λίθος που διακρίνει με ακριβή γνώση το γνήσιο χρυσάφι των αρετών και το χάλκωμα των κακιών· έτσι όποιος απομνημονεύσει με ακρίβεια το λόγο αυτό, οπωσδήποτε θα γίνει σύντομα γνώστης όλων γενικώς των αρετών και των παθών.

Άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός

Λόγος ψυχωφελής και θαυμάσιος

Πρέπει να ξέρομε ότι ο άνθρωπος είναι διπλός, δηλαδή από σώμα και ψυχή, και έχει διπλές τις αισθήσεις και διπλές τις αρετές τους. Πέντε αισθήσεις έχει η ψυχή και πέντε το σώμα. Οι ψυχικές αισθήσεις είναι, νους, διάνοια, γνώμη, φαντασία και αίσθηση· οι σοφοί τις ονομάζουν και δυνάμεις. Οι σωματικές αισθήσεις είναι τούτες: όραση, όσφρηση, ακοή, γεύση και αφή. Γι΄ αυτό και διπλές είναι οι αρετές, διπλές και οι κακίες. Ώστε είναι αναγκαίο να γνωρίζει καθαρά ο κάθε άνθρωπος, πόσες είναι οι ψυχικές αρετές και πόσες οι σωματικές. Και ποια είναι τα ψυχικά πάθη και ποια τα σωματικά. Ψυχικές αρετές είναι εν πρώτοις οι τέσσερις γενικότατες αρετές, οι οποίες είναι, ανδρεία, φρόνηση, σωφροσύνη και δικαιοσύνη. Από αυτές γεννιούνται οι ψυχικές αρετές πίστη, ελπίδα, αγάπη, προσευχή, ταπείνωση, πραότητα, μακροθυμία, ανεξικακία, χρηστότητα, αοργησία, θεία γνώση, ευφροσύνη, απλότητα, αταραξία, ειλικρίνεια, η χωρίς έπαρση διάθεση, η χωρίς υπερηφάνεια, φθόνο, δόλο, η αφιλαργυρία, συμπάθεια, ελεημοσύνη, μεταδοτικότητα, αφοβία, αλυπία, κατάνυξη, σεμνότητα, ευλάβεια, επιθυμία των μελλόντων αγαθών, πόθος της βασιλείας του Θεού και επιθυμία της θείας υιοθεσίας.

Σωματικές αρετές, η μάλλον εργαλεία των αρετών, πού όταν γίνονται με γνώση κατά το θέλημα του Θεού και μακριά από κάθε υποκρισία και ανθρωπαρέσκεια, κάνουν τον άνθρωπο να προκόβει στην ταπείνωση και την απάθεια, είναι οι εξής: εγκράτεια, νηστεία, πείνα, δίψα, αγρυπνία, ολονύκτια στάση στην προσευχή, συνεχής γονυκλισία, αλουσία, χρήση ενός μόνο ενδύματος, ξηροφαγία, το να τρώει κανείς αραιά, να πίνει μόνο νερό, χαμαικοιτία, φτώχεια, ακτημοσύνη, αποφυγή περιποιήσεως, καλλωπισμού, αφιλαυτία, μόνωση, ησυχία, το να μη βγαίνει κανείς έξω, στέρηση, αυτάρκεια, σιωπή, το να κάνει κανείς εργόχειρο με τα χέρια του, και κάθε κακοπάθεια και σωματική άσκηση, και άλλα τέτοια, τα όποια, όταν είναι το σώμα εύρωστο και ενοχλείται από τα σαρκικά πάθη, είναι αναγκαιότατα και ωφελιμότατα. Όταν όμως το σώμα είναι εξασθενημένο και έχει, με τη βοήθεια του Θεού, νικήσει τα πάθη, δεν είναι τόσο αναγκαία, γιατί η αγία ταπείνωση και η ευχαριστία τα αναπληρώνουν όλα.

Τώρα πρέπει να κάνομε λόγο και για τις ψυχικές και σωματικές κακίες, δηλαδή τα πάθη. Ψυχικά πάθη είναι η λήθη, η ραθυμία και η άγνοια. Από τα τρία αυτά σκοτίζεται το μάτι της ψυχής, δηλαδή ο νους, και κυριεύεται από όλα τα πάθη, τα όποια είναι: ασέβεια, κακοδοξία, δηλαδή η κάθε αίρεση, βλασφημία, θυμός, οργή, πικρία, οξυθυμία, μισανθρωπία, μνησικακία, καταλαλιά, κατάκριση, λύπη χωρίς λόγο, φόβος, δειλία, φιλονικία, ζήλια, φθόνος, κενοδοξία, υπερηφάνεια, υποκρισία, ψεύδος, απιστία, πλεονεξία, φιλοϋλία, εμπαθής προσκόλληση σε κάτι, σχέση με γήινα πράγματα, ακηδία, μικροψυχία, αχαριστία, γογγυσμός, οίηση, έπαρση, σπουδαιοφάνεια, αλαζονεία, φιλαρχία, ανθρωπαρέσκεια, δολιότητα, αναίδεια, αναισθησία, κολακεία, υπουλότητα, ειρωνεία, διβουλία, συγκατάθεση σε αμαρτήματα του παθητικού μέρους της ψυχής και συνεχής μελέτη αυτών, περιπλάνηση των λογισμών, η μητέρα των κακών φιλαυτία και η ρίζα όλων των κακών φιλαργυρία(Α΄Τιμ. 6, 10), κακοήθεια και πονηρία.

Σωματικά πάθη είναι: γαστριμαργία, λαιμαργία, απόλαυση, μέθη, λαθροφαγία, ποικιλότροπη φιληδονία, πορνεία, μοιχεία, ασέλγεια, ακαθαρσία, αιμομιξία, παιδεραστία, κτηνοβασία, κακές επιθυμίες και όλα τα παρά φύση αισχρά πάθη• κλοπή, ιεροσυλία, ληστεία, φόνος, η κάθε σωματική άνεση και απόλαυση των θελημάτων της σάρκας, και μάλιστα όταν έχει υγεία το σώμα• μαντείες, μαγείες, οιωνισμοί, κλυδωνισμοί, αγάπη για στολίδια, κομπασμοί, νωθρότητες, καλλωπισμοί, φτιασιδώματα του προσώπου, η αξιοκατάκριτη αργία, φαντασιώσεις, τυχερά παιχνίδια, η εμπαθής παράχρηση των τερπνών του κόσμου, η φιλοσώματη ζωή πού παχαίνει το νου και τον κάνει γήινο και κτηνώδη, και δεν τον αφήνει να σηκωθεί προς το Θεό και προς την εργασία των αρετών.

Ρίζες όλων αυτών των παθών και πρωταίτιες είναι η φιληδονία, η φιλοδοξία και η φιλαργυρία, από τις οποίες γεννιέται κάθε κακό. Δεν αμαρτάνει ποτέ ο άνθρωπος, αν πρωτύτερα δεν υπερισχύσουν

και δεν τον κατακυριεύσουν οι δυνατοί γίγαντες πού αναφέρει ο σοφότατος ασκητής Μάρκος *, δηλαδή η λήθη, η ραθυμία και η άγνοια. Αυτές τις γεννα η ηδονή, η καλοπέραση και η αγάπη της δόξας των ανθρώπων και του περισπασμού. Πρωταίτια όλων αυτών και κακή μητέρα είναι, όπως προείπαμε, η φιλαυτία, δηλαδή η παράλογη αγάπη του σώματος και εμπαθής προσκόλληση σ΄ αυτό. Η διάχυση και η χαύνωση του νου με ευτραπελίες και αισχρολογίες προξενούν πολλά κακά και πολλές πτώσεις, όπως επίσης και η θρασύτητα και το γέλιο.

* Φιλοκαλία τόμος Α’, σελ. 175

Πρέπει επίσης να γνωρίζομε ότι η εμπαθής φιληδονία είναι πολύμορφη και πολύτροπη, και είναι πολλές οι ηδονές πού εξαπατούν την ψυχή, όταν δεν είναι στερεωμένη στο Θεό με νήψη και θειο φόβο, και δεν φροντίζει για την εργασία των αρετών με αγάπη προς το Χριστό. Γιατί είναι πάρα πολλές οι ηδονές πού τραβούν προς τον εαυτό τους τα μάτια της ψυχής· είναι οι ηδονές των σωμάτων, των χρημάτων, της απολαύσεως, της δόξας, της ραθυμίας, της οργής, της εξουσίας, της φιλαργυρίας, της πλεονεξίας. Και φαίνονται όλες αυτές ότι έχουν λαμπερά πρόσωπα και αξιαγάπητα, ικανά να προσελκύσουν εκείνους πού παθαίνονται για όλα αυτά και δεν έχουν σφοδρό έρωτα προς την αρετή και δεν υπομένουν τη σκληρότητά της. Κάθε σχέση με τα γήινα και η κάθε προσκόλληση σ΄ αυτά προξενεί ηδονή και ευχαρίστηση σ΄ αυτόν πού την έχει, και αποδεικνύει ότι είναι ανώφελο και βλαβερό το επιθυμητικό μέρος της ψυχής όταν είναι εμπαθές, επειδή εξαιτίας του, εκείνος πού αποστερείται κάτι πού ποθεί, υποτάσσεται στο θυμό, στην οργή, στη λύπη και στη μνησικακία. Αν τώρα, μαζί με την εμπαθή προσκόλληση, επικρατήσει και κάποια έστω μικρή συνήθεια, αλίμονο! κάνει τότε εκείνον πού κυριεύτηκε από αυτήν να ακολουθεί διαρκώς την παράλογη αυτή εμπαθή προσκόλληση αναίσθητα και χωρίς θεραπεία, με την ηδονή πού είναι κρυμμένη μέσα σ΄ αυτήν.

Είναι πολυσχιδής η ηδονή της επιθυμίας, όπως προείπαμε· δεν αρκείται μόνο στην πορνεία και τις άλλες σωματικές απολαύσεις, αλλά ζητεί και τα λοιπά πάθη. Αφού, σωφροσύνη είναι όχι μόνον η αποχή από την πορνεία και τις σαρκικές ηδονές, αλλά να απέχει κανείς και από τις άλλες ηδονές. Γι΄ αυτό εκείνος πού αγαπά τη φιλοχρηματία, τη φιλαργυρία και την πλεονεξία είναι ακόλαστος. Γιατί όπως ο ακόλαστος έχει έρωτα προς τα σώματα, έτσι και αυτός έχει έρωτα προς τα χρήματα. Η μάλλον, αυτός είναι πιο ακόλαστος, αφού δεν έχει τόση βία από τη φύση να τον σπρώχνει σ΄ αυτά. Γιατί αμαθής ηνίοχος δεν είναι εκείνος πού δεν μπορεί να δαμάσει το άγριο και δυσάγωγο άλογο, αλλά εκείνος πού δεν μπορεί να κρατήσει το ήμερο και ήσυχο άλογο. Και από παντού φαίνεται ότι είναι περιττή και όχι φυσική η επιθυμία των χρημάτων, γιατί δεν βιάζεται σ΄ αυτήν ο άνθρωπος από τη φύση, αλλά από την κακή του προαίρεση. Γι΄ αυτό και αμαρτάνει ασυγχώρητα εκείνος πού νικιέται εκούσια από τη φιλοχρηματία. Ώστε πρέπει να γνωρίζομε καλά ότι η φιληδονία δεν έγκειται μόνον στην τρυφή και στην απόλαυση των σωμάτων, αλλά σε κάθε τρόπο και πράγμα πού το αγαπά κανείς με πάθος και με την προαίρεση της ψυχής του. Και για να γνωρίζονται καθαρότερα τα πάθη πού αφορούν στα τρία μέρη της ψυχής, προσθέτομε και τα παρακάτω με συντομία.

Η ψυχή διαιρείται σε τρία μέρη, το λογιστικό, το θυμικό και το επιθυμητικό. Του λογιστικού αμαρτήματα είναι αυτά: απιστία, αίρεση, αφροσύνη, βλασφημία, αχαριστία, και οι συγκαταθέσεις των αμαρτημάτων, οι οποίες γίνονται από το παθητικό μέρος. Η ίαση και η θεραπεία αυτών των κακών είναι η αδίστακτη πίστη στο Θεό και τα αληθινά και χωρίς πλάνη ορθόδοξα δόγματα της ευσέβειας, η αδιάκοπη μελέτη των λόγων του Πνεύματος, η καθαρή και αδιάλειπτη προσευχή, και η ευχαριστία προς το Θεό. Τα αμαρτήματα του θυμικού είναι τα εξής: η ασπλαχνία, το μίσος, η ασυμπάθεια, η μνησικακία, ο φθόνος, ο φόνος και η συνεχής αυτών και των παρομοίων μελέτη. Η ίαση και η θεραπεία τους είναι η φιλανθρωπία, η αγάπη, η πραότητα, η φιλαδελφία, η συμπάθεια, η ανεξικακία και η καλοσύνη. Του επιθυμητικού τα αμαρτήματα είναι τα εξής: η γαστριμαργία, η λαιμαργία, η οινοποσία, η πορνεία, η μοιχεία, η ακαθαρσία, η ασέλγεια, η φιλοχρηματία, η επιθυμία της κενής δόξας και η επιθυμία χρυσού και πλούτου και σαρκικών ηδονών. Η ίαση και η θεραπεία αυτών είναι η νηστεία, η εγκράτεια, η κακοπάθεια, η ακτημοσύνη, το σκόρπισμα των χρημάτων στους φτωχούς, η επιθυμία των μελλόντων εκείνων αθάνατων αγαθών, ο πόθος της βασιλείας του Θεού και η επιθυμία της θείας υιοθεσίας.

Τώρα πρέπει να κάνομε λόγο για τη διάγνωση των εμπαθών λογισμών, από τούς οποίους γίνεται η κάθε αμαρτία. Οκτώ είναι οι βασικοί λογισμοί της κακίας: της γαστριμαργίας, της πορνείας, της φιλαργυρίας, της οργής, της λύπης, της ακηδίας, της κενοδοξίας και της υπερηφάνειας. Το να μας παρενοχλούν η να μη μας παρενοχλούν οι οκτώ αυτοί λογισμοί, αυτό δεν είναι στην εξουσία μας. Το να επιμένομε όμως σ΄ αυτούς η να μην επιμένομε, να κινούμε τα πάθη η να μην τα κινούμε, αυτό είναι στην εξουσία μας.

Στους λογισμούς αυτούς διακρίνομε τα εξής: προσβολή, συνδυασμό, πάλη, πάθος, συγκατάθεση (πού πλησιάζει και μοιάζει με την πράξη), ενέργεια και αιχμαλωσία. Προσβολή είναι η απλή υπόμνηση του διαβόλου: «Κάνε τούτο η εκείνο», όπως συνέβη στον Κύριο και Θεό μας: «Πες να γίνουν οι πέτρες αυτές ψωμιά»(Ματθ. 4, 3). Αυτό, όπως είπαμε, δεν είναι στην εξουσία μας. Συνδυασμός είναι η παραδοχή του λογισμού πού μας υποβάλλει ο εχθρός, και μ΄ ένα τρόπο, η μελέτη του πονηρού λογισμού και ηδονική συνομιλία με την προαίρεσή μας. Πάθος είναι η έξη πού δημιουργείται από το συνδυασμό του λογισμού πού υποβάλλει ο εχθρός, και η κατά κάποιο τρόπο συνεχής σχετική μελέτη και φαντασία. Πάλη είναι η αντίσταση στο λογισμό πού γίνεται η προς κατάργηση του πάθους πού αυτός περιέχει – δηλαδή του εμπαθούς λογισμού – η προς συγκατάθεση, καθώς λέει ο Απόστολος: « Η σάρκα επιθυμεί κατά του πνεύματος και το πνεύμα κατά της σάρκας, κι αυτά είναι αντίθετα μεταξύ τους»(Γαλ. 5, 17). Αιχμαλωσία είναι η βίαιη και αθέλητη απαγωγή της καρδιάς πού τυραννιέται από προηγούμενο εθισμό στην αμαρτία και μακρά συνήθεια. Συγκατάθεση είναι η συγκατάνευση στο πάθος πού περιέχει ο λογισμός. Ενέργεια είναι η ίδια η πράξη του εμπαθούς λογισμού, στον οποίο συγκατατεθήκαμε. Εκείνος λοιπόν πού αντιμετωπίζει απαθώς το πρώτο, δηλαδή την προσβολή, η το διώχνει αμέσως με αντίρρηση και σταθερότητα, έκοψε με μια και όλα τα επόμενα.

Η κατάργηση των οκτώ παθών ας γίνεται με τον εξής τρόπο. Με την εγκράτεια καταργείται η γαστριμαργία· με τον θειο πόθο και την επιθυμία των μελλόντων αγαθών καταργείται η πορνεία· με τη συμπάθεια προς τούς φτωχούς καταργείται η φιλαργυρία· με την αγάπη προς όλους και την καλοσύνη καταργείται η οργή· με την πνευματική χαρά καταργείται η κοσμική λύπη· με την υπομονή, την καρτερία και την ευχαριστία προς το Θεό καταργείται η ακηδία· με την κρυφή εργασία των αρετών και τη συνεχή προσευχή με συντριβή καρδιάς, καταργείται η κενοδοξία· με το να μην κρίνει κανείς τον άλλο η να τον εξευτελίζει, όπως έκανε ο αλαζόνας Φαρισαίος(Λουκ. 18, 11-12), αλλά να νομίζει τον εαυτό του τελευταίο απ΄ όλους, καταργείται η υπερηφάνεια. Έτσι λοιπόν, αφού ελευθερωθεί ο νους από τα παραπάνω πάθη και ανυψωθεί στο Θεό, ζει από εδώ τη μακάρια ζωή και δέχεται τον αρραβώνα του Αγίου Πνεύματος(Β΄Κορ. 1, 22). Και όταν φύγει από εδώ, έχοντας απάθεια και αληθινή γνώση, στέκεται μπροστά στο φως της Αγίας Τριάδας, και καταφωτίζεται μαζί με τούς αγίους αγγέλους στους απέραντους αιώνες.

Η ψυχή λοιπόν, όπως προαναφέρθηκε, έχει τρία μέρη· αυτά είναι: λογισμός, θυμός και επιθυμία. Όταν στο θυμικό μέρος υπάρχει αγάπη και φιλανθρωπία, και στην επιθυμία καθαρότητα και σωφροσύνη, τότε ο λογισμός είναι φωτισμένος· όταν όμως στο θυμικό μέρος υπάρχει μισανθρωπία και στο επιθυμητικό υπάρχει ακολασία, τότε ο λογισμός είναι σκοτισμένος. Ο λογισμός λοιπόν τότε υγιαίνει και σωφρονεί και φωτίζεται, όταν έχει τα πάθη υποταγμένα και θεωρεί πνευματικά τούς λόγους των κτισμάτων του Θεού και ανυψώνεται προς την μακάρια και Αγία Τριάδα. Ο θυμός τότε κινείται κατά φύση, όταν αγαπά όλους τούς ανθρώπους και δεν έχει εναντίον κανενός λύπη η μνησικακία. Η δε επιθυμία, όταν με την ταπεινοφροσύνη, την εγκράτεια και την ακτημοσύνη νεκρώσει τα πάθη, δηλαδή την ηδονή της σάρκας και τον πόθο των χρημάτων και της πρόσκαιρης δόξας, και στραφεί προς το θειο και αθάνατο έρωτα. Γιατί η επιθυμία κινείται προς τρία πράγματα: είτε προς τη σαρκική ηδονή, είτε προς τη μάταιη δόξα, η προς απόκτηση χρημάτων. Και για την παράλογη αυτή έφεση καταφρονεί το Θεό και τις άγιες εντολές Του, λησμονεί τη θεϊκή ευγένεια, γίνεται θηρίο εναντίον του πλησίον, σκοτίζει το λογισμό και δεν αφήνει να στραφεί και να δει την αλήθεια. Ενώ εκείνος πού απόκτησε ανώτερο φρόνημα, όπως προείπαμε, απολαμβάνει από εδώ τη βασιλεία των ουρανών και ζει μακάρια ζωή αναμένοντας τη μακαριότητα πού προορίζεται για όσους αγαπούν το Θεό. Αυτής είθε ν΄ αξιωθούμε κι εμείς με τη χάρη του Κυρίου μας Ιησού Χριστού. Αμήν.

Πρέπει να γνωρίζομε και αυτό· ότι δεν μπορούμε να φτάσομε στο μέτρο κάποιας αρετής, παρά με κοπιαστική φιλοπονία για την απόκτησή της και προσπαθώντας με όση δύναμη έχουμε σ΄ όλη μας τη ζωή, όπως λόγου χάρη για την ελεημοσύνη, την εγκράτεια, την προσευχή, την αγάπη, η κάποια από τις γενικές αρετές. Από αυτές μερικώς ο καθένας ασκεί κάποια αρετή· λ.χ. ασκεί κανείς πότε-πότε την ελεημοσύνη, αλλά επειδή την ασκεί λίγο, δεν μπορούμε να τον χαρακτηρίσομε ελεήμονα, κι ακόμη περισσότερο όταν δεν το κάνει αυτό καλά και θεάρεστα. Γιατί το καλό δεν είναι καλό όταν δε γίνεται καλά. Αλλά καλό είναι πράγματι όταν δεν απολαμβάνει εδώ το μισθό του από οποιαδήποτε αιτία, π.χ. από ανθρωπαρέσκεια λόγω καλής φήμης, ή επιδίωξη δόξας, ή από πλεονεξία και αδικία. Επειδή ο Θεός δε ζητεί εκείνα πού γίνονται και νομίζονται καλά, αλλά εξετάζει το σκοπό για τον οποίο γίνονται. Όπως λένε και οι θεοφόροι Πατέρες, όταν ο νους λησμονήσει το σκοπό της ευσέβειας, τότε και το έργο πού είναι φανερά ενάρετο, γίνεται ανώφελο· και εκείνα πού γίνονται χωρίς διάκριση και σκοπό, όχι μόνο δεν ωφελούν και αν ακόμη είναι καλά, αλλά βλάπτουν. Το αντίθετο συμβαίνει μ΄ εκείνα πού νομίζονται κακά, γίνονται όμως με θεοσεβή σκοπό· όπως εκείνος πού μπήκε στο πορνείο και τράβηξε από εκεί την πόρνη. Από αυτό γίνεται φανερό ότι δεν είναι ελεήμων εκείνος πού έκανε λίγες φορές την ελεημοσύνη, ούτε είναι εγκρατής εκείνος πού εγκρατεύθηκε λίγο, αλλά εκείνος πού πάρα πολλές φορές και σε όλη του τη ζωή εργάστηκε ολικά την αρετή με ασφαλή διάκριση. Γιατί η διάκριση είναι μεγαλύτερη απ΄ όλες τις αρετές, επειδή είναι βασίλισσα και αρετή των αρετών. Όπως πάλι και για τ΄ αντίθετα· δε λέμε πόρνο η μέθυσο η ψεύτη εκείνον πού μια φορά γλίστρησε σ΄ ένα από αυτά, αλλά εκείνον πού πέφτει συχνά σ΄ αυτά και μένει αδιόρθωτος. Κοντά σ΄ όσα είπαμε, πρέπει να γνωρίζομε και τούτο, πού είναι και αναγκαιότατο σ΄ όλους εκείνους πού έχουν ζήλο να κατορθώσουν την αρετή και επιμελούνται να αποφύγουν την κακία· ότι δηλαδή, όσο η ψυχή είναι ασυγκρίτως καλύτερη από το σώμα και σε πολλά και μέγιστα σημεία είναι σπουδαιότερη και πιο πολύτιμη, τόσο και οι ψυχικές αρετές – και μάλιστα εκείνες πού μιμούνται το Θεό και έχουν το όνομά Του – είναι ανώτερες από τις σωματικές αρετές. Αντίθετα πρέπει να νοούμε για τις ψυχικές κακίες, ότι διαφέρουν από τα σωματικά πάθη και ως προς τις ενέργειές τους και ως προς την έκτιση των τιμωριών πού επιβάλλονται σ΄ αυτές, αν και στους πολλούς, δεν ξέρω πως, αυτό τούς διαφεύγει. Γιατί τη μέθη, την πορνεία, τη μοιχεία, την κλοπή και τα παραπλήσια μ΄ αυτά, τα προσέχουν και τα αποφεύγουν, η τα τιμωρούν, επειδή φαίνονται στους πολλούς βδελυρά. Απέναντι όμως στα ψυχικά πάθη, πού είναι πολύ χειρότερα και βαρύτερα από αυτά και πού οδηγούν στην κατάσταση των δαιμόνων και στην αιώνια κόλαση πού τούς περιμένει όσους τ΄ ακολουθούν χωρίς διόρθωση, μένουν αδιάφοροι. Εννοώ δηλαδή το φθόνο, τη μνησικακία, την πονηρία, την αναισθησία, τη φιλαργυρία, πού ο Απόστολος την θεωρεί ρίζα όλων των κακών(Α΄Τιμ. 6, 10), και τα όμοιά τους.

Μιλήσαμε γι΄ αυτά με όλη την αμάθεια και την αφέλειά μας, κάνοντας μία ευσύνοπτη και σαφή έκθεση του λόγου περί αρετών και παθών, για να μπορεί κανείς εύκολα να διακρίνει και να εξακριβώνει τη διαίρεση και τη διαφορά τους με ακρίβεια και σαφήνεια. Γι΄ αυτό και μιλήσαμε για το καθένα με πολλούς τρόπους και από πολλές απόψεις, ώστε, αν είναι δυνατόν, καμιά πλευρά της αρετής ή της κακίας να μην αγνοείται· ακόμη για να επιδιώξομε με χαρά τις αρετές – και μάλιστα τις ψυχικές, με τις οποίες προσεγγίζομε στο Θεό – και για ν΄ αποφεύγομε τις κακίες με όλη μας τη δύναμη. Γιατί είναι αληθινά μακάριος εκείνος πού ζητά την αρετή και την ασκεί και εξετάζει με επιμέλεια τι είναι αρετή, επειδή με αυτήν πλησιάζει το Θεό και ενώνεται νοερά μ΄ Αυτόν. Φρόνηση, ανδρεία, σοφία, αληθινή γνώση και πλούτος αναφαίρετος είναι κυρίως το ν΄ ανυψώνεται ο άνθρωπος με την πρακτική αρετή στη θεωρία του Δημιουργού.

Η αρετή λέγεται έτσι από το ρήμα «αιρείσθαι»· γιατί είναι αιρετή και θελητή, επειδή κάνομε αυτοπροαίρετα και θεληματικά το αγαθό, κι όχι χωρίς να θέλομε και αναγκαστικά. Η φρόνηση πάλι λέγεται έτσι, γιατί φέρνει στο νου τα ωφέλιμα.

Αν θέλεις, ας προσθέσομε στον αφελή αυτό λόγο, σαν χρυσή σφραγίδα, και λίγα περί του «κατ΄ εικόνα και ομοίωσιν» του πιο τιμημένου από όλα τα κτίσματα του Θεού, δηλαδή του ανθρώπου. Το νοερό και λογικό ζώο, ο άνθρωπος, μόνο απ΄ όλα τα κτίσματα είναι «κατ΄ εικόνα και ομοίωσιν» του Θεού(Γεν. 1, 26). Κάθε άνθρωπος λέγεται «κατ΄ εικόνα Θεού» για το αξίωμα του νου και της ψυχής, δηλαδή το ακατάληπτο, το αόρατο, το αθάνατο, το αυτεξούσιο. Και ακόμη για την

ικανότητα να άρχει, να τεκνοποιεί και να οικοδομεί. «Καθ΄ ομοίωσιν» λέγεται για την αρετή και τις πράξεις με τις οποίες μιμειται το Θεό και έχουν το όνομα του Θεού. Δηλαδή το να δείχνει φιλανθρωπία προς τούς συνανθρώπους, να οικτείρει, να ελεεί και να αγαπά τούς συνδούλους του, και να δείχνει στους άλλους κάθε ευσπλαχνία και συμπάθεια. «Να γίνεστε, λέει ο Χριστός και Θεός, σπλαχνικοί, όπως είναι σπλαχνικός και ο ουράνιος Πατέρας σας»(Λουκ. 6, 36). Το «κατ΄ εικόνα» το έχει κάθε άνθρωπος, γιατί ο Θεός δεν ανακαλεί τα χαρίσματά Του(Ρωμ. 11, 29). Το «καθ΄ ομοίωσιν» όμως το έχουν σπάνιοι και μόνον οι ενάρετοι και άγιοι, οι οποίοι μιμούνται – κατά το δυνατόν σε ανθρώπους – την αγαθότητα του Θεού. Είθε κι εμείς ν΄ αξιωθούμε την υπεράγαθη φιλανθρωπία του Θεού, αφού Του φανούμε ευάρεστοι με την αγαθοεργία και γίνομε μιμητές εκείνων πού έχουν ευαρεστήσει από αιώνων το Χριστό. Γιατί σ΄ Αυτόν ανήκει το έλεος και σ΄ Αυτόν πρέπει κάθε δόξα, τιμή και προσκύνηση, μαζί με τον άναρχο Πατέρα Του, και το πανάγιο και αγαθό και ζωοποιό Πνεύμα Του, τώρα και πάντοτε και στους αιώνες των αιώνων. Αμήν.

Αββάς Φιλήμων

Σύντομη βιογραφία

Ο οσιότατος πατέρας μας Φιλήμων, ο πιο νηπτικός αλλά και πενθικός από τους θεοφόρους πατέρες, πότε έζησε δεν μας το γνωρίζει η βιογραφία του. Ότι όμως έγινε ευλαβέστατος, όσο λίγοι από τους γέροντες, και πολύπειρος, φίλος της ησυχίας και γνησιότατος μιμητής του Μεγάλου Αρσενίου μπορούν όσοι θέλουν, να το δουν στον παρόντα λόγο.

Επιμένοντας καρτερικά στις προσευχές και τις δεήσεις νύχτα και ημέρα στην ασκητική του καλύβα, σαν μέσα σε κάποιο υπερώο, και πλύνοντας όλο και πιο πολύ τον εαυτό του στα συνεχή δάκρυα και τα γλυκύτατα κλάματά του, ανέβηκε θεοφιλώς ψηλότερα όχι μόνο από όλα τα κακά, αλλά ακόμη και από όσα είναι καλά, και πάνω απ' όλα μαζί τα νοητά και τα αισθητά· και παρουσιάστηκε στο Θεό «κωφός και άλαλος» κατά τη Γραφή, και πέτυχε τον υπέρκαλλο φωτισμό της θείας χάρης Του. Από αυτόν, σαν από ηλιακό δίσκο, πλουτίστηκε άφθονα ο αοίδιμος με την ικανότητα της εξετάσεως και τη διάκριση και τη διορατικότητα και το προορατικό χάρισμα, μέσω της άκρας ησυχίας και σιωπής.

Αξιόπιστος μάρτυρας για όσα είπα, είναι αυτός εδώ ο λόγος. Σ' αυτόν, περισσότερο απ' ό,τι σε οποιοδήποτε άλλον, η διδασκαλία της ιερής νήψεως, με δύναμη διακρίσεως, υφαίνεται άριστα, σαν κεντημένη θεοΰφαντη βασιλική πορφύρα, και όσον άφορα στην πράξη, και όσο συντελεί στη θεωρία· και παρέχει την αξιοπιστία της με την πολύχρονη πείρα.

Όποιος λοιπόν επιθυμεί να ξεντυθεί το λεκιασμένο και βρωμερό φόρεμα των παθών, ή, πράγμα που είναι το ίδιο, τον «παλαιό άνθρωπο», και να ντυθεί το φωτεινό φόρεμα της απάθειας και της χάρης, το οποίο είναι ο «καινός άνθρωπος», όπως μας τον φανέρωσε ο Ιησούς Χριστός, αυτός θα επιτύχει την αξιέπαινη επιθυμία του, αν μελετά συνεχώς αυτό το λόγο και αν εκπληρώνει όσο μπορεί με τα έργα αυτά που μελετά.

Αββάς Φιλήμων

Λόγος περί του αββά Φιλήμονος

Έλεγαν για τον αββά Φιλήμονα τον αναχωρητή, ότι κλείστηκε σε μια σπηλιά κοντά στη Λαύρα που λεγόταν των Ρωμίων, και εκεί διεξήγαγε τα παλαίσματα της ασκήσεως, επαναλαμβάνοντας διαρκώς στη διάνοιά του ό,τι απηύθυνε στον εαυτό του, όπως λένε, ο μέγας Αρσένιος: «Φιλήμων, μην ξεχνάς για ποιο λόγο έφυγες από τον κόσμο». Υπέμενε λοιπόν στη σπηλιά αρκετό καιρό και εργαζόταν την καλαθοπλεκτική. Τα ζεμπίλια που έραβε, τα έδινε στον οικονόμο του για να παίρνει λιγοστό ψωμί, επειδή δεν έτρωγε τίποτε άλλο παρά ψωμί και αλάτι, κι αυτό όχι κάθε μέρα. ως εκ τούτου δε φρόντιζε διόλου για τη σάρκα του(Ρωμ. 13, 14), αλλά ασχολούμενος πάντοτε με τη θεωρία, λουζόταν από το θεϊκό φωτισμό και καθώς από αυτόν μυούνταν σε ανέκφραστα μυστήρια, ζούσε σε διαρκή ευφροσύνη. Πηγαίνοντας στην εκκλησία κάθε Σάββατο και Κυριακή, περπατούσε μόνος και συγκεντρωμένος στον εαυτό του, μην επιτρέποντας σε κανένα να τον πλησιάσει, για να μην ξεφύγει ο νους του από την πνευματική εργασία. Μέσα στην εκκλησία στεκόταν σε μια γωνιά με το πρόσωπο προσηλωμένο στη γη και έχυνε πηγές δακρύων, έχοντας αδιάλειπτο το πένθος και τη μνήμη του θανάτου, κατά το παράδειγμα των αγίων Πατέρων και μάλιστα του μεγάλου Αρσενίου, πάνω στα αχνάρια του οποίου φρόντιζε να βαδίζει.

Όταν εμφανίστηκε αίρεση στην Αλεξάνδρεια και στα περίχωρα, έφυγε και πήγε στη Λαύρα που είναι κοντά στη Λαύρα του Νικάνορος. Εκεί τον δέχτηκε ο θεοφιλέστατος Παυλίνος· του παραχώρησε ιδιαίτερο κελί, όπου τον εγκατέστησε με κάθε ησυχία. Επί ένα χρόνο δεν επέτρεψε σε κανένα να τον συναντήσει, αλλ’ ούτε και αυτός τον ενόχλησε καθόλου, παρά μόνο όταν του έδινε το απαραίτητο ψωμί.

Όταν έφτασε η εορτή της Αναστάσεως του Κυρίου, συναντήθηκαν οι δυό τους και συνομίλησαν για την ερημική ζωή· και αφού κατάλαβε ότι και για τον ευλαβέστατο Παυλίνο ο σκοπός αυτός ήταν προτιμότερος, του αναφέρει λόγια ασκητικά, από τις Γραφές και από τους Πατέρες, και φανερώνει με αυτά ότι χωρίς την τέλεια ησυχία, είναι αδύνατο να ευαρεστήσει κανείς το Θεό, όπως φιλοσόφησε σχετικά και ο θαυμαστός αββάς Μωυσής. Γιατί η ησυχία γεννά την άσκηση, η άσκηση γεννά τα δάκρυα, τα δάκρυα το φόβο, ο φόβος την ταπείνωση, η ταπείνωση το προορατικό χάρισμα, το προορατικό την αγάπη, η αγάπη κάνει την ψυχή υγιή και απαθή. Και τότε γνωρίζει ο άνθρωπος ότι δεν είναι μακριά από το Θεό.

Του έλεγε λοιπόν: «Πρέπει δια μέσου της ησυχίας να καθαρίσεις τελείως το νου σου και να του δώσεις αδιάλειπτη πνευματική εργασία. Γιατί όπως τα μάτια βλέπουν τα αισθητά και θαυμάζουν το θέαμά τους, έτσι και ο καθαρός νους βλέπει τα νοητά και από την πνευματική θεωρία άρχεται σε έκσταση και δύσκολα αποσπάται από αυτά.Και όσο περισσότερο μέσω της ησυχίας απογυμνώνεται από τα πάθη και καθαρίζεται, τόσο περισσότερη γνώση αξιώνεται να λαμβάνει. Και τότε ο νους γίνεται τέλειος, όταν ξεπεράσει τη γνώση της ουσίας των όντων και ενωθεί με το Θεό, ώστε αφού έχει το βασιλικό αξίωμα, δεν ανέχεται πλέον να είναι φτωχός. Ούτε παρασύρεται από τις χαμηλές επιθυμίες, και αν ακόμη του προσφέρεις όλα τα βασίλεια του κόσμου. Αν λοιπόν θέλεις να φτάσεις σε όλες αυτές τις αρετές, μη σε απασχολεί η μέριμνα κανενός άνθρωπου· φεύγε με όλη σου τη δύναμη από τον κόσμο και βάδιζε πρόθυμα την οδό των Αγίων. Έχε παρουσιαστικό παραμελημένο και λερωμένα ρούχα και φόρεμα ταπεινό, φέρσιμο απλό, λόγο ανεπιτήδευτο, βάδισμα σεμνό, φωνή απροσποίητη, τη φτώχεια σύντροφό σου και την καταφρόνηση απ’ όλους. Πάνω απ’ ολα να κρατάς τη φύλαξη και τη νήψη του νου σου. Να έχεις καρτερία σε κάθε στενοχώρια, και κάθε αγαθό που έχεις, να το φυλάγεις ακέραιο και αμετάβλητο. Και πρόσεχε πολύ τον εαυτό σου, μην τυχόν παραδεχτείς καμιά παρείσακτη ηδονή. Γιατί τα πάθη της ψυχής καταπραΰνονται με την ησυχία· όταν όμως ερεθίζονται και ξύνονται, αγριεύουν περισσότερο και σπρώχνουν εκείνους που τα έχουν να αμαρτάνουν περισσότερο και γίνονται δυσκολοθεράπευτα, όπως συμβαίνει με τα σωματικά

τραύματα, όταν τρίβονται και ξύνονται. Ακόμη και ένας αργός λόγος μπορεί να χωρίσει το νου από τη μνήμη του Θεού, καθώς μας σπρώχνουν οι δαίμονες σ' αυτό και οι αισθήσεις πείθονται σ' αυτούς.

«Είναι μεγάλος ο αγώνας και ο φόβος να φυλάξεις την ψυχή σου. Πρέπει λοιπόν να χωριστείς από όλο τον κόσμο και να σπάσεις το δεσμό της συμπάθειας της ψυχής προς το σώμα και να γίνεις χωρίς πόλη, χωρίς σπίτι, χωρίς τίποτε δικό σου, αφιλάργυρος, ακτήμων, χωρίς πολυπραγμοσύνη, χωρίς συναλλαγές με άλλους, αμαθής των ανθρώπινων πραγμάτων, ταπεινόφρων, συμπαθής, πράος, ήσυχος, έτοιμος να δεχτείς στην καρδιά σου τις υποδείξεις της θείας γνώσεως.Γιατί δεν είναι δυνατό να γράψεις σε κέρινη πλάκα, αν προηγουμένως δεν τη λειάνεις από τα γράμματα που είναι χαραγμένα πάνω στο κερί. Αυτά μας διδάσκει ο Μέγας Βασίλειος. Τέτοιοι έγιναν όλοι οι Άγιοι· χωρισμένοι τελείως από την κοσμική ζωή, διατηρούσαν το ουράνιο φρόνημα αθόλωτο μέσα τους, και το καταλάμπρυναν με τους θείους νόμους. Και έλαμπαν με τα ευσεβή έργα και λόγια, αφού νέκρωσαν τα επίγεια μέλη τους(Κολ. 3, 5) με την εγκράτεια και το φόβο και τον πόθο του Θεού. Γιατί με την αδιάλειπτη προσευχή και τη μελέτη των θείων Γραφών ανοίγουν τα νοερά μάτια της ψυχής και βλέπουν τον Βασιλέα των δυνάμεων. Και τότε γίνεται χαρά μεγάλη και δριμύς πόθος που καταφλέγει την ψυχή, η σάρκα συνανυψώνεται κι αυτή από το Πνεύμα και γίνεται ο άνθρωπος όλος πνευματικός. Αυτά αξιώνονται να έχουν οι εργάτες της μακάριας ησυχίας και της ασκητικής ζωής, οι οποίοι χωρίστηκαν από κάθε ανθρώπινη παρηγοριά και με καθαρότητα συνομιλούν μόνοι με μόνο τον επουράνιο Κύριο.»

Όταν τα άκουσε αυτά ο θεοφιλής εκείνος αδελφός, πληγώθηκε η ψυχή του από τον θείο πόθο και πήγε μαζί του στη σκήτη, όπου οι πιο μεγάλοι Πατέρες είχαν διανύσει το δρόμο της ευσέβειας. Εκεί κατοίκησαν στη Λαύρα του αγίου Ιωάννη του Κολοβού, και, επειδή ήθελαν να ζήσουν ησυχαστική ζωή, ανέθεσαν τον εαυτό τους στη φροντίδα του οικονόμου της Λαύρας. Ζούσαν με τη χάρη του Θεού με μεγάλη ησυχία, πηγαίνοντας ελεύθερα κάθε Σάββατο και Κυριακή στην εκκλησία. Τις υπόλοιπες ημέρες της εβδομάδας έμεναν στο κελί, κάνοντας καθένας τις προσευχές και την ακολουθία του. Η ακολουθία του αγίου γέροντα ήταν αυτή: τη νύχτα όλη έψαλλε το Ψαλτήριο και τις ωδές χωρίς θόρυβο, και έλεγε και μια περικοπή του Ευαγγελίου. Κατόπιν καθόταν και έλεγε μόνος του το «Κύριε ελέησον» με προσήλωση και για πολλή ώρα, ώσπου δεν μπορούσε πιά να το λέει. Και τότε έπαιρνε λίγο ύπνο· και πάλι την αυγή έψαλλε την πρώτη Ώρα και καθόταν στο κάθισμά του προσεκτικά βλέποντας προς την ανατολή, ψάλλοντας κατά διαλείμματα και λέγοντας από μνήμης περικοπές από τον Απόστολο και το Ευαγγέλιο. Και έτσι περνούσε κάθε ημέρα ψάλλοντας και προσευχόμενος αδιαλείπτως(Α΄Θεσ. 5, 17), και τρεφόμενος με τη θεωρία των ουρανίων, ώστε πολλές φορές να υψώνεται ο νους του στη θεωρία και να μη γνωρίζει αν βρίσκεται πάνω στη γη.

Ο αδελφός Παυλίνος, βλέποντάς τον να επεκτείνεται τόσο πολύ στην προσευχή και να αλλοιώνεται ολότελα από τις θείες έννοιες, του είπε: «Πολύ κοπιάζεις πάτερ, με τόσα γηρατειά να ταλαιπωρείς το σώμα σου και να το μεταχειρίζεσαι σαν δούλο(Α΄Κορ. 9, 27).» Κι ο γέροντας αποκρίθηκε: «Πίστεψέ με παιδί μου, τόσο μεγάλη προθυμία και πόθο για την ακολουθία έχει βάλει ο Θεός μέσα στην ψυχή μου, ώστε δεν φτάνουν οι δυνάμεις μου να την ικανοποιήσω σ' όλη την έκτασή της. Αλλά ο πόθος του Θεού και η ελπίδα των μελλόντων αγαθών νικά τη σωματική μου αδυναμία.» Έτσι λοιπόν ο πόθος του νου του πετούσε πάντοτε στον ουρανό. Και όχι μόνον τις άλλες ώρες, αλλά και στην ώρα του φαγητού.

Κάποτε λοιπόν ένας αδελφός που κατοικούσε μαζί του, τον ερώτησε, ποιό είναι το μυστήριο της θεωρίας. Εκείνος, επειδή τον είδε ότι επιθυμούσε να μάθει και τον παρακαλούσε, του είπε: «Σου λέω, παιδί μου, αληθινά,ότι αν καθαριστεί τελείως ο νους, τότε ο Θεός του αποκαλύπτει τις θεωρίες ακόμη και των αγγελικών δυνάμεων που Τον υπηρετούν.» Και πάλι τον ξαναρώτησε: «Γιατί πάτερ, παραπάνω από όλη την αγία Γραφή, γλυκαίνεσαι περισσότερο με το Ψαλτήριο; Και γιατί ενώ το λές ήσυχα, φαίνεσαι σαν να συνομιλείς με κάποιον;» Ο αββάς απάντησε: «Να σου πω, παιδί μου· τόσο πολύ εχει βάλει ο Θεός μέσα στην ταπεινή μου ψυχή τη δύναμη των ψαλμών, όσο και στον προφήτη Δαβίδ, και δεν μπορώ να χωριστώ από τη γλυκύτητα των ποικίλων θεωρημάτων που βρίσκονται μέσα σ' αυτούς. Οι ψαλμοί περιέχουν όλη τη θεία Γραφή.» Και αυτά τα

εκμυστηρεύθηκε στον αδελφό με μεγάλη ταπεινοφροσύνη, αφού πιέστηκε πολύ απ’ αυτόν, θέλοντας να τον ωφελήσει.

Ένας αδελφός ονόματι Ιωάννης, προερχόμενος από τα παράλια, πήγε στον άγιο αυτό και μεγάλο πατέρα Φιλήμονα, έπεσε στα πόδια του και του είπε: «Τι να κάνω πάτερ, για να σωθώ; Γιατί βλέπω ότι ο νους μου γυρίζει και ρεμβάζει εδώ κι εκεί σε πράγματα που δεν πρέπει.» Ο γέροντας, αφού σώπασε λίγο, του είπε: «Αυτό το πάθος είναι των κοσμικών, και το έχεις ακόμη, επειδή δεν απόκτησες τέλειο πόθο του Θεού. Δεν σου ήρθε ακόμη η θέρμη του πόθου και της επιγνώσεως του Θεού.» Λέει ο αδελφός: «Και Τι να κάνω Πάτερ;» Εκείνος του απάντησε: «Πήγαινε και έχε κρυφή μελέτη μέσα στην καρδιά σου, η οποία μπορεί να καθαρίσει το νου σου από αυτά.» Ο αδελφός, όντας αμύητος σ’ αυτά, λέει στον γέροντα: «Τι είναι η κρυφή μελέτη, πάτερ;» Και αυτός του απαντά: «Πήγαινε, έχε νήψη στην καρδιά σου και λέγε προσεκτικά μέσα στο νου σου με φόβο και τρόμο: Κύριε Ιησού Χριστέ, ελέησόν με. Αυτή είναι η συμβουλή που δίνει ο μακάριος Διάδοχος * στους αρχαρίους.»

* Φιλοκαλία, τόμος Α΄, σελ. 302, κεφ. 59-61.

Έφυγε λοιπόν ο αδελφός, και με τη βοήθεια του Θεού και τις προσευχές του Πατέρα, αφού ησύχασε, γλυκάθηκε σ’ αυτή τη μελέτη, αλλά για λίγο. Όταν όμως η μελέτη αυτή σταμάτησε ξαφνικά και δεν μπορούσε να την καλλιεργήσει με νήψη και να προσευχηθεί, πήγε πάλι στον γέροντα και του ανέφερε ό,τι του είχε συμβεί. Αυτός του είπε: «Τώρα γνώρισες έστω και ενα ίχνος ησυχίας και πνευματικής εργασίας και δοκίμασες τη γλυκύτητα που προέρχεται από αυτή. Έχε λοιπόν πάντοτε στην καρδιά σου αυτό: Είτε τρώς, είτε πίνεις, είτε συνομιλείς με άλλους, είτε έξω από το κελί σου βρίσκεσαι, είτε στο δρόμο βαδίζεις, μην παραλείψεις ποτέ να έχεις αυτή την ευχή στο νου σου με νήψη και συγκέντρωση και να ψάλλεις και να μελετάς ευχές και ψαλμούς. Αλλά και σ’ αυτήν ακόμη την ανάγκη σου, να μην είναι αργός ο νους σου, αλλά κρυφά να μελετά και να προσεύχεται. Γιατί έτσι μπορείς να γνωρίσεις τα βάθη της Γραφής και τη δύναμη που κρύβεται σ’ αυτήν, και να δώσεις ακατάπαυστη εργασία στο νου σου, για να εκπληρώνεις την αποστολική εντολή που λέει, “αδιαλείπτως προσεύχεσθε”(Α΄Θεσ. 5, 17). Πρόσεχε λοιπόν με ακρίβεια και φύλαγε την καρδιά σου να μη δέχεται πονηρούς λογισμούς, ή οποιουσδήποτε μάταιους και ανώφελους. Αλλά πάντοτε, και όταν κοιμάσαι και όταν τρώς ή πίνεις ή συνομιλείς, η καρδιά σου κρυφά, άλλοτε να μελετά νοερά τους ψαλμούς, άλλοτε να προσεύχεται με το “Κύριε Ιησού Χριστέ, Υιέ του Θεού, ελέησόν με”. Και πάλι όταν ψάλλεις με τη γλώσσα σου, πρόσεχε μην άλλο λέει το στόμα σου και άλλου γυρίζει ο νους σου.»

Είπε πάλι ο αδελφός: «Στον ύπνο μου βλέπω πολλές μάταιες φαντασίες.» Ο γέροντας του είπε: «Μη βαρεθείς και μην αμελήσεις· αλλά πριν κοιμηθείς, να κάνεις πολλές προσευχές μέσα σου και ν’ αντιστέκεσαι στους λογισμούς, ώστε να μη σε σέρνει στα θελήματά του ο διάβολος, για να σε δεχτεί ο Θεός. Κι όσο μπορείς φρόντισε, μετά τους ψαλμούς και την προσεκτική μελέτη, να κοιμηθείς, και μην αμελήσεις και αφήσεις το νου σου να δεχτεί ξένους λογισμούς, αλλά με εκείνα που προσευχήθηκες, εκείνα μελετώντας, πλάγιασε, για να είναι μαζί σου όταν κοιμάσαι, και όταν ξυπνήσεις να σου μιλήσουν(Παροιμ. 6, 22). Να λες και το άγιο Σύμβολο της πίστεως προτού πλαγιάσεις. Γιατί η ορθή πίστη περί του Θεού είναι πηγή και φύλαξη όλων των αγαθών.»

Ο αδελφός στη συνέχεια ρώτησε: «Δείξε αγάπη, πάτερ, και πες μου, ποια εργασία κάνει ο νους σου; Δίδαξέ με, για να σωθώ και εγώ.» Ο γέροντας του απάντησε: «Γιατί θέλεις να περιεργάζεσαι αυτά τα πράγματα;» Σηκώθηκε τότε ο αδελφός, έπιασε τα πόδια του αγίου, και καταφιλώντας τα τον παρακαλούσε να του πει. Ύστερα από πολλές ώρες, του είπε: «Δεν μπορείς ακόμη να τα αντέξεις· γιατί το να απονέμει κανείς το κατάλληλο έργο σε κάθε αίσθηση, είναι ιδίωμα ανθρώπου που απόκτησε έξη στην αρετή. Ούτε είναι δυνατόν εκείνος που δεν είναι τελείως καθαρός από τις μάταιες σκέψεις του κόσμου, να αξιωθεί να λάβει αυτό το χάρισμα. Γι’ αυτό, αν επιθυμείς αυτά, κράτησε την κρυφή μελέτη με καθαρή καρδιά. Γιατί αν γίνεται αδιάλειπτα η προσευχή σου και η μελέτη των Γραφών, τότε ανοίγουν τα νοερά μάτια της ψυχής και έρχεται σ’ αυτήν χαρά μεγάλη και ένας πόθος ανέκφραστος και πολύ δυνατός, σε σημείο που να καίγεται και η σάρκα από το Πνεύμα, ώστε να γίνεται ολόκληρος ο άνθρωπος πνευματικός. Είτε λοιπόν τη νύχτα, είτε την ημέρα

σε αξιώσει ο Θεός να προσευχηθείς απερίσπαστα με καθαρό νου, μην περιοριστείς στον κανόνα σου, αλλά με όση δύναμη έχεις, να επεκτείνεσαι στην προσευχή και ν' αφοσιώνεσαι στο Θεό. Και Αυτός φωτίζει την καρδιά σου ποια πνευματική εργασία να κάνεις.» Πρόσθεσε δε και τούτο: «Κάποτε ήρθε ένας γέροντας να με επισκεφθεί· τον ρώτησα για την πνευματική του κατάσταση και μου απάντησε: "Δύο χρόνια ολόκληρα παρακαλούσα το Θεό με όλη μου την καρδιά χωρίς ν' απογοητεύομαι, για να μου δώσει το χάρισμα να τυπωθεί ακατάπαυστα και χωρίς περισπασμό μέσα στην καρδιά μου η προσευχή που παρέδωσε ο ίδιος στους μαθητές Του. Και αφού είδε τον κόπο μου και την υπομονή μου, μού έδωσε το χάρισμα ο μεγαλόδωρος Κύριος."»

Έλεγε ακόμη: «Οι λογισμοί που γεννιούνται στη διάνοια γύρω από τα μάταια, είναι ασθένειες οκνηρής και άνεργης ψυχής. Πρέπει λοιπόν, όπως λέει η Γραφή, να φρουρούμε το νου μας με κάθε τρόπο(Παροιμ. 4, 23), και να ψάλλομε χωρίς περισπασμό με συναίσθηση και να προσευχόμαστε με καθαρό νου. Λοιπόν αδελφοί, ο Θεός θέλει να του δείξομε την επιμέλειά μας πρώτα με κόπους και έπειτα με αγάπη και με αδιάλειπτη προσευχή, και Εκείνος μας δίνει το δρόμο της σωτηρίας. Και είναι φανερό ότι, άλλος δρόμος που ανεβάζει στον ουρανό δεν είναι παρά η τέλεια ησυχία, η αποφυγή όλων των κακών, η απόκτηση των καλών, η τέλεια αγάπη προς το Θεό και η ένωση μαζί Του με αγιότητα και κάθε αρετή. Αν φτάσει σ' αυτά κάποιος, γρήγορα θ' ανεβεί στο χώρο του ουρανού. Οπωσδήποτε όμως, εκείνος που θέλει να φτάσει σ' αυτό το ύψος, πρέπει να νεκρώσει τα μέλη του που επιθυμούν τα γήινα(Κολ. 3, 5). Γιατί όταν η ψυχή μας ευφραίνεται με τη θεωρία του πραγματικού αγαθού, δεν επιστρέφει σε κανένα από τα πάθη της ηδονής, αλλά αφού αποστραφεί κάθε σωματική ηδυπάθεια, δέχεται με καθαρή και αμόλυντη διάνοια τη φανέρωση του Θεού.

«Έχομε λοιπόν ανάγκη από μεγάλη προσοχή και σωματικούς κόπους και κάθαρση της ψυχής, για να κάνομε το Θεό ένοικο στις καρδιές μας, ώστε να εκτελούμε στο εξής χωρίς πλάνη τις θείες Του εντολές. Και τότε Αυτός μάς μαθαίνει να τηρούμε με ασφάλεια τους νόμους Του, στέλνοντάς μας σαν ηλιακές ακτίνες τις ενέργειές Του με τη χάρη του Πνεύματός Του που έχει βάλει μέσα μας. Γιατί με κόπους και πειρασμούς πρέπει να αποκαθάρομε τη θεία εικόνα, σύμφωνα με την οποία γίναμε λογικοί και δεκτικοί κάθε συνέσεως και της ομοιώσεως με το Θεό· έχοντας τις αισθήσεις άμικτες από κάθε κηλίδα, πυρακτώνοντάς τις κατά κάποιο τρόπο στο καμίνι των πειρασμών και μεταμορφούμενοι στο βασιλικό αξίωμα. Ο Θεός έκανε την ανθρώπινη φύση μέτοχο κάθε αγαθού, ικανή να θεωρεί νοερά τις χορείες των αγγέλων, τις δόξες των κυριοτήτων τις δυνάμεις, τις αρχές, τις εξουσίες, το φώς το απλησίαστο, τη δόξα την υπέρλαμπρη. Όταν όμως κατορθώσεις αρετή, ας μην υψωθεί ο λογισμός σου απέναντι του αδελφού σου, ότι εσύ κατόρθωσες και εκείνος αμέλησε· αυτό είναι αρχή υπερηφάνειας. Πρόσεχε με όλη σου τη δύναμη να μην κάνεις τίποτε για να αρέσεις στους ανθρώπους. Αν αγωνίζεσαι εναντίον πάθους, μην αποκάμεις, ούτε να λιγοψυχήσεις, αν επιμένει ο πόλεμος. Σήκω και ρίξε τον εαυτό σου μπροστά στο Θεό με όλη σου την καρδιά και πες μαζί με τον Προφήτη: "Δίκασε, Κύριε, αυτούς που μ' αδικούν(Ψαλμ. 34, 1), γιατί εγώ δεν μπορώ να τους νικήσω." Και ο Θεός, βλέποντας την ταπείνωσή σου, θα σου στείλει το ταχύτερο τη βοήθειά Του. Όταν πάλι περπατάς μαζί με άλλον στο δρόμο, μη δεχτείς μάταιη συνομιλία, αλλά δώσε στο νου σου την πνευματική εργασία που είχε, για να του γίνει καλή συνήθεια, να λησμονήσει τα τερπνά του κόσμου και να φτάσει τελικά στο λιμάνι της απάθειας.» Με τέτοια και πολλά άλλα αφού κατήχησε τον αδελφό, του έδωσε την ευχή του και τον άφησε να φύγει.

Ύστερα από λίγο καιρό ξαναγύρισε ο αδελφός και ερώτησε πάλι τον γέροντα: «Τι να κάνω, πάτερ; Στη νυκτερινή μου ακολουθία με βαραίνει ο ύπνος και δεν με αφήνει να προσευχηθώ με νήψη, αλλά ούτε και να αγρυπνήσω πολύ, και όταν ψάλλω, μου έρχεται ν' ασχοληθώ με το εργόχειρο.» Ο γέροντας απάντησε: «Όταν μπορείς να προσεύχεσαι με νήψη, μη στραφείς στο εργόχειρο. Αν όμως σε κυριέψει ακηδία, κουνήσου λιγάκι, απείλησε τον λογισμό και πιάσε το εργόχειρο.» Ο αδελφός είπε πάλι σ' αυτόν: «Εσένα, δέσποτα, δε σε βαραίνει ο ύπνος στην ακολουθία σου;» Αυτός του είπε: «Σπάνια· αν όμως κάποτε μου έρθει, κινούμαι και λέω από το κατά Ιωάννην ευαγγέλιο από την αρχή, υψώνοντας τα μάτια της διάνοιας στο Θεό, και ευθύς εξαφανίζεται. το ίδιο κάνω και με τους λογισμούς· όταν έρθει κάποιος λογισμός, τον αντιμετωπίζω με καυτά δάκρυα σαν φωτιά, και εξαφανίζεται. Εσύ όμως δεν μπορείς ακόμη να οπλιστείς έτσι, αλλά μάλλον κράτα πάντοτε την κρυφή μελέτη και τις προσευχές που όρισαν οι άγιοι Πατέρες για την ημέρα: τις Ώρες τρίτη, Εκτη

και ενάτη και τον εσπερινό· φρόντισε να επιτελείς και τις νυκτερινές ακολουθίες. Με όλη σου τη δύναμη φρόντισε να μην κάνεις τίποτε για να αρέσεις στους ανθρώπους, ούτε να έχεις έχθρα κατά του αδελφού σου, για να μη χωριστείς από το Θεό σου. Προσπάθησε να φυλάξεις τη διάνοιά σου αμετεώριστη, στραμμένη με επιμέλεια στους εσωτερικούς λογισμούς. Όταν βρίσκεσαι στην εκκλησία και πρόκειται να μεταλάβεις τα θεία Μυστήρια του Χριστού, μη βγεις έξω, μέχρις ότου λάβεις την τέλεια ειρήνη· στάσου στον ίδιο τόπο και μη φύγεις από εκεί μέχρι την απόλυση. Έχε στο νου σου ότι στέκεσαι στον ουρανό και ότι πρόκειται μαζί με τους αγίους αγγέλους να συναντήσεις το Θεό και να τον υποδεχτείς μέσα στην καρδιά σου. Προετοιμάζου με φόβο και τρόμο πολύ, για να μη γίνεις μέτοχος των αγίων δυνάμεων ανάξια.» Με αυτά όπλισε τον αδελφό και αφού τον ανέθεσε στον Κύριο και στο Πνεύμα της χάρης Του(Πραξ. 20, 32), τον άφησε να φύγει.

Εκτός από αυτά, και ο αδελφός που ήταν μαζί του έλεγε τα εξής: «Κάποτε που καθόμουν κοντά του, τον ρώτησα αν δοκίμασε πειρασμούς από επιβουλές δαιμόνων, όταν ήταν στην έρημο. μου απάντησε: "Συγχώρεσέ με αδελφέ. Αν επιτρέψει ο Θεός να έρθουν σε σένα οι πειρασμοί που υπέφερα από τον διάβολο, δε θα μπορέσεις νομίζω να υπομείνεις τη δριμύτητά τους. Είμαι εβδομήντα χρόνων, ή και παραπάνω. Υπομένω όλο και περισσότερους· έμεινα σε διάφορες έρημους σε βαθύτατη ησυχία και έπαθα και υπέφερα τόσα από αυτούς, που δεν συμφέρει να διηγηθώ τη δριμύτητά τους σ' εκείνους που δε δοκίμασαν ακόμα την ησυχαστική ζωή. Αυτό έκανα πάντα στους πειρασμούς· όλη την ελπίδα μου την έριχνα στο Θεό, προς τον οποίο έκανα και τις υποσχέσεις της απαρνήσεως του κόσμου. Και Αυτός αμέσως με έσωζε από κάθε ανάγκη. Γι' αυτό, αδελφέ, δε φροντίζω πλέον για τον εαυτό μου. Γιατί γνωρίζω ότι Εκείνος φροντίζει για μένα και υποφέρω ελαφρότερα τους πειρασμούς που μου έρχονται. Μόνον αυτό προσφέρω εγώ από τον εαυτό μου, το να προσεύχομαι αδιάλειπτα(Α΄Θεσ. 5, 17). Και ξέρω ότι όσο δυναμώνουν τα δεινά, τόσο και προξενούνται στεφάνια στον υπομένοντα. Γιατί οι πειρασμοί είναι γραμμάτια μπροστά στον δίκαιο Κριτή. Αυτά λοιπόν έχοντας υπόψη αδελφέ, μην πέσεις στη ραθυμία· γνώριζε ότι στέκεσαι κι αγωνίζεσαι στο μέσο του πολέμου και ότι είναι πάρα πολλοί εκείνοι που πολεμούν με το μέρος μας εναντίον του εχθρού του Θεού. Γιατί πώς ήταν δυνατό να τολμούμε εμείς να πολεμούμε εναντίον τόσο φοβερού εχθρού του γένους μας, αν δε μας κρατούσε το πανίσχυρο χέρι του Θεού Λόγου, προστατεύοντας και φυλάγοντάς μας; Πώς θ' άντεχε η ανθρώπινη φύση τις επιθέσεις του; Λέει σχετικά η Γραφή: 'Ποιός μπορεί να αφαιρέσει την επένδυσή του, ή ποιος μπορεί να διαπεράσει τις πτυχές του θώρακά του; Από το στόμα του βγαίνουν πυρσοί αναμμένοι, και πετάγονται φωτιές. Από τα ρουθούνια του βγαίνει πυκνός καπνός σαν από φωτιά που καίει κάρβουνα. Η ψυχή του είναι πυρακτωμένα κάρβουνα και από το στόμα του βγαίνει φλόγα. Η δύναμή του συγκεντρώνεται στον τράχηλό του. Μπροστά του τρέχει η καταστροφή. Η καρδιά του είναι σκληρή σαν πέτρα, και άκαμπτη σαν το αμόνι. Αναβράζει την άβυσσο όπως το φυσερό τη φωτιά στο χαλκουργείο· θεωρεί τη θάλασσα σαν ένα μυροδοχείο και έχει στην κυριαρχία του τα βάθη της αβύσσου. Βλέπει κάθε υψηλό και βασιλεύει πάνω σ' όλα όσα είναι μέσα στα νερά.(Ιωβ 41, 5. 11-14. 16. 23-24. 26) Εναντίον αυτού έχομε να παλέψομε, αδελφέ. Αυτόν τον τρομερό και δυνατό τύραννο υποτύπωσε η Γραφή. Αλλά εύκολα τον νικούν όσοι έχουν επιδοθεί νόμιμα στον ερημικό βίο, επειδή δεν τους συνδέει τίποτε μαζί του, καθώς απαρνήθηκαν τον κόσμο και ανδραγαθούν στις αρετές. Έχομε εμείς μαζί μας Εκείνον που πολεμά με το μέρος μας. Πες μου, ποιος είναι που πλησίασε τον Κύριο και αφού έλαβε στο νου του τον φόβο Του, δεν παρουσίασε αλλαγή; Και ποιος είναι που καταλάμπρυνε τον εαυτό του με τους θείους νόμους και τα θεία έργα, και δεν έκανε την ψυχή του ολοφώτεινη και ν' αστράφτει με τα θεία νοήματα και τους λογισμούς; Αυτός δεν αφήνει ποτέ αργή την ψυχή του, γιατί έχει το Θεό που διεγείρει το νου στο να επιθυμεί ακόρεστα το φως. Και καθώς η ψυχή αυτή δέχεται συνεχώς τη θεία ενέργεια, δεν αφήνεται από το Πνεύμα να αποχαυνώνεται στα πάθη· αλλά σαν βασιλιάς που με δριμύ και φοβερό μένος κατά των εχθρών, κατακόβοντάς τους αλύπητα και χωρίς να στρέφεται διόλου προς τα πίσω, κερδίζει τη νίκη του πολέμου, σηκώνοντας τα χέρια στον ουρανό με την πρακτική αρετή και την προσευχή του νου."»

Ο ίδιος αδελφός έλεγε ακόμα και τούτο: «Κοντά στις άλλες αρετές, είχε και αυτήν: ποτέ δεν

ανεχόταν να ακούσει αργό λόγο. Αν κανείς έλεγε απρόσεκτα κάτι που δεν έτεινε σε ψυχική ωφέλεια, δεν αποκρινόταν διόλου. Αλλά και όταν πήγαινα για υπηρεσία, δεν με ρωτούσε "που πηγαίνεις;". Και όταν επέστρεφα, δεν με ρωτούσε "που ήσουν;" ή "πώς πήγες;" ή "τι έκανες;". Κάποτε λοιπόν πήγα στην Αλεξάνδρεια για δουλειά αναγκαία και από εκεί πήγα στην Κωνσταντινούπολη για εκκλησιαστικό ζήτημα, αφού χαιρέτησα τους άλλους ευλαβέστατους αδελφούς, χωρίς να ειδοποιήσω τον γέροντα. Αφού έμεινα αρκετό καιρό εκεί, γύρισα πάλι στη σκήτη κοντά του. Αυτός όταν με είδε, γέμισε από χαρά και αφού με φίλησε, έκανε ευχή και κάθισε, χωρίς να με ερωτήσει τίποτε, αλλά έμεινε προσηλωμένος στη θεωρία.

«Αλλοτε πάλι, θέλοντας να τον δοκιμάσω, περίμενα μερικές ημέρες, χωρίς να του δώσω ψωμί. Αυτός ούτε ζήτησε, ούτε μου είπε τίποτε. Εγώ ύστερα απ' αυτά, του έβαλα μετάνοια και του είπα: "Δείξε αγάπη, πάτερ, και πες μου, δε λυπήθηκες που δεν σου έφερα κατά τη συνήθεια να φάς;" Μου αποκρίθηκε: "Συγχώρεσέ με, αδελφέ. Και είκοσι ήμερες αν δεν μου δώσεις ψωμί, δεν σου ζητώ. Όσο αντέχει η ψυχή μου, έτσι αντέχω και στο σώμα". Τόσο πολύ ήταν απασχολημένος με τη θεωρία του όντως Αγαθού.

«Έλεγε επίσης ότι "αφότου ήρθα στη σκήτη, δεν επέτρεψα στο λογισμό μου να βγει έξω από το κελί, ούτε και άλλο λογισμό παραδέχθηκα με το νου μου, εκτός από το φόβο του Θεού και τις τιμωρίες στον μέλλοντα αιώνα. Είχα πάντοτε στο νου μου την τιμωρία που έχει απειλήσει ο Θεός κατά των αμαρτωλών, το αιώνιο πυρ και το σκότος το εξώτερο, σε ποιά κατάσταση βρίσκονται οι ψυχές των αμαρτωλών και οι ψυχές των δικαίων, και ποια είναι τα αγαθά που είναι ετοιμασμένα για τους δικαίους, και πώς ο καθένας απολαμβάνει το μισθό του ανάλογα με τον κόπο του(Α΄Κορ. 3, 8): ένας για τους πολλούς κόπους του, άλλος για την ελεημοσύνη του και την ανυπόκριτη αγάπη του, άλλος για την ακτημοσύνη του και την ολική απάρνηση του κόσμου, άλλος για την ταπεινοφροσύνη του και την ακρότατη ησυχία του, άλλος για την τέλεια υποταγή του, άλλος για την ξενιτεία του. Όλα αυτά λοιπόν συλλογίζομαι και δεν επιτρέπω σε άλλο λογισμό να εισχωρήσει μέσα μου, ούτε μπορώ να βρίσκομαι ακόμα με τους ανθρώπους, ή ν' απασχολήσω το νου μου με αυτούς, για να μην αποχωριστώ από τις αγιότερες σκέψεις".

»Σ' αυτά πρόσθετε και τη διήγηση κάποιου μοναχού κι έλεγε ότι "είχε φτάσει σε απάθεια και δεχόταν το ψωμί του από χέρι αγγέλου, από την αμέλειά του όμως «Έχασε αυτή την τιμή. Γιατί όταν η ψυχή χαλαρώσει τη συγκέντρωση και την ένταση του νου, τότε την κυριεύει η νύχτα. Όπου δε φωτίζει ο Θεός, όλα είναι σκορπισμένα σαν μέσα στο ζόφο και δε μπορούν να βλέπουν το Θεό μόνο και να τρέμουν τους λόγους Του. Λέει ο Κύριος: 'Εγώ είμαι Θεός που σας πλησιάζω, και όχι Θεός από μακριά. Είναι δυνατόν να κρυφτεί κανείς στο πιο κρυφό μέρος κι εγώ να μη τον δω; Μήπως εγώ δε γεμίζω τον ουρανό και τη γη;(Ιερ. 23, 23-24)" Θυμόταν και πολλούς άλλους που έπαθαν τα ίδια. Κοντά σ' αυτά ανέφερε και την πτώση του Σολομώντα, "ο οποίος, έλεγε, αν και έλαβε τόση σοφία και δοξαζόταν από όλους γιατί ήταν σαν το πρωινό αστέρι και σκόρπιζε σ' όλους τη λάμψη της σοφίας του, ωστόσο για μια μικρή ηδονή έχασε τη δόξα(Γ΄Βασ. 11, 1-11). Είναι να φοβάται κανείς την αμέλεια. Πρέπει να προσευχόμαστε αδιάλειπτα(Α΄Θεσ. 5, 17), για να μην έρθει ξένος λογισμός και μας χωρίσει από το Θεό και κολλήσει κάτι ξένο στο νου μας. Γιατί η καθαρή καρδιά αφού γεμίσει ολόκληρη από το Άγιο Πνεύμα, βλέπει μέσα της καθαρά σαν σε καθρέφτη όλο τον ίδιο το Θεό."

»Όταν τ' άκουσα αυτά, συνέχισε ο αδελφός, κατάλαβα στην πράξη ότι τα σαρκικά πάθη ήταν ολότελα ανενεργά σ' αυτόν. Επιθυμούσε πάντοτε τα καλύτερα, ώστε πάντοτε να φαίνεται ότι μεταμορφωνόταν από το Άγιο Πνεύμα· στέναζε μ' ανέκφραστους στεναγμούς(Ρωμ. 8, 26), στρεφόταν μέσα του και ζύγιζε τον εαυτό του, και αγωνιούσε μήπως κάτι μπει κρυφά στη διάνοιά του και θολώσει την καθαρότητά της και του δημιουργηθεί, χωρίς να το καταλάβει, καμιά αφορμή για ψόγο.

«Βλέποντας εγώ αυτά, είπε ο αδελφός που ήταν κοντά του, και παρακινούμενος από ζήλο να κάνω και εγώ τα όμοια κατορθώματα, τον πλησίαζα και τον ρωτούσα συχνά: "Πώς μπορώ να αποκτήσω και εγώ καθαρό νου, όπως και συ;" Κι αυτός μου έλεγε: "Πήγαινε και κοπίασε. Γιατί χρειάζεται κόπος και πόνος καρδιάς. Εκείνα που είναι άξια του ζήλου και των κόπων μας, δεν μας έρχονται

όταν κοιμόμαστε και είμαστε ξαπλωμένοι, αφού και τα επίγεια αγαθά δεν έρχονται χωρίς κόπο. Πρέπει λοιπόν εκείνος που θέλει να φτάσει σε πνευματική προκοπή, πρώτα απ' όλα να απαρνηθεί τα θελήματά του και να αποκτήσει το παντοτινό πένθος και την ακτημοσύνη. Να μην προσέχει αμαρτίες άλλων, αλλά μόνον τις δικές του και να κλαίει γι' αυτές ημέρα και νύχτα, και να μην έχει φιλία με κανένα. Η ψυχή που έχει πόνο από συμφορές και ελέγχεται από τη θύμηση των αμαρτιών της, γίνεται νεκρή για τον κόσμο, και ο κόσμος νεκρώνεται γι' αυτήν, δηλαδή γίνονται άπρακτα τα πάθη της σάρκας, και ο άνθρωπος γίνεται αργός γι' αυτά. Εκείνος που απαρνείται τον κόσμο και πηγαίνει μαζί με το Χριστό και ησυχάζει, αγαπά το Θεό και φυλάει καθαρή τη θεία εικόνα και αποκτά τη θεία ομοίωση. Γιατί δέχεται από το Θεό τη χορηγία του Πνεύματος και γίνεται οίκος Θεού και όχι οίκος δαιμόνων· παρουσιάζει έργα δίκαια ενώπιον του Θεού. Και η ψυχή που είναι καθαρή από τον κόσμο και ελεύθερη από σαρκικούς μολυσμούς και δεν έχει καμία κηλίδα ή ρυτίδα(Εφ. 5, 27), θα στεφθεί με το στεφάνι της δικαιοσύνης, και θα λάμπει ολόκληρη από την ομορφιά της αρετής. Αν κάποιος στην αρχή της αποταγής του από τον κόσμο δεν έχει πένθος στην καρδιά του, ούτε δάκρυα πνευματικά, ούτε θύμηση της ατελεύτητης κολάσεως, ούτε αληθινή ησυχία, ούτε επίμονη προσευχή, ούτε ψαλμωδία, ούτε μελέτη των θείων Γραφών, ούτε του έγιναν όλα αυτά συνήθεια, ώστε από την αδιάκοπη εγκαρτέρηση σ' αυτά να αναγκάζεται από το νου του να τα πράττει και χωρίς ακόμη να το θέλει, και αν δε μεγαλώνει ο φόβος του Θεού μέσα στο νου του, τότε αυτός βρίσκει ακόμη ανάπαυση στη φιλία του κόσμου και δεν μπορεί να αποκτήσει καθαρό νου κατά την προσευχή. Η ευσέβεια και ο φόβος του Θεού καθαρίζουν την ψυχή από τα πάθη και κάνουν το νου ελεύθερο, τον οδηγούν στη φυσική θεωρία και τον κάνουν ν' αγγίζει τη θεολογία, την οποία περιμένει με τη μορφή της μακαριότητας, γιατί αυτή δίνει από εδώ στους μετόχους της την πρόγευση της αιώνιας μακαριότητας και διατηρεί την ψυχή ακλόνητη.

»Με όλη μας λοιπόν τη δύναμη ας φροντίσομε για την πρακτική εργασία, με την οποία ανεβαίνομε στην ευσέβεια, που είναι η καθαρότητα της διάνοιας. Καρπός της είναι η φυσική θεωρία και η θεολογία. Γιατί η πράξη είναι που μάς ανεβάζει στη θεωρία, όπως λέει ο άγιος Γρηγόριος, ο μεγαλόφωνος και θεολογικότατος αυτός νους. Αν λοιπόν παραμελήσομε την πρακτική αρετή, θα είμαστε άδειοι από κάθε φιλοσοφία. Γιατί, κι αν ακόμη προχωρήσει κανείς στο ακρότατο όριο της αρετής, έχει ανάγκη από τους κόπους της ασκήσεως, για να χαλιναγωγήσει τις άτακτες ορμές του σώματος και να επιτύχει την επιτήρηση των λογισμών του. Έτσι μόλις μπορούμε να επιτύχομε να κατοικήσει μέσα μας ο Χριστός. Όσο περισσεύει μέσα μας η δικαιοσύνη, τόσο αποκτούμε την πνευματική ανδρεία. Και αφού γίνει τέλειος ο νους, πετυχαίνει την ολική ανάκρασή του στο Θεό και περιλάμπεται από το θείο φώς και του αποκαλύπτονται τα απόρρητα μυστήρια. Και τότε μαθαίνει αληθινά, που είναι η φρόνηση, που η δύναμη, που η σύνεση να γνωρίσει τα πάντα, που είναι η μακροβιότητα και η ζωή, που το φώς των ματιών και η ειρήνη(Βαρούχ. 3, 14). Γιατί όσο ο νους είναι απορροφημένος στη μάχη των παθών, δεν έχει ακόμη καιρό ν' απολαύσει όλα αυτά. Κι αυτό γιατί οι αρετές και οι κακίες κάνουν τυφλό το νου. Οι κακίες, για να μη βλέπει τις αρετές· οι αρετές, για να μη βλέπει τις κακίες. Όταν όμως πάψει ο πόλεμος και αξιωθεί να λάβει πνευματικά χαρίσματα, τότε γίνεται ολόκληρος φωτοειδής, καθώς ενεργεί πυκνά επάνω του η χάρη και στέκεται ακλόνητος στη θεωρία των πνευματικών. Ο άνθρωπος αυτός δεν είναι δεμένος με τα γήινα, αλλά από το θάνατο έχει μεταβεί στη ζωή(Ιω. 5, 24). Εκείνος λοιπόν που ακολουθεί τη ζωή του ζήλου και προσέρχεται στο Θεό, πρέπει να έχει αγνή την καρδιά και καθαρό το στόμα του, για να μπορέσει ο καθαρός λόγος που βγαίνει από το στόμα να υμνήσει άξια το Θεό. Γιατί η ψυχή που έχει αφοσιωθεί στο Θεό, συνομιλεί διαρκώς μαζί Του.

»Ας θελήσομε λοιπόν, αδελφοί, να φτάσομε σ' αυτή την κορυφή των αρετών και να μη μείνομε στη γη προσηλωμένοι στα πάθη. Γιατί εκείνος που αγωνίζεται και αξιώθηκε να πλησιάσει στο Θεό και να γίνει μέτοχος του αγίου φωτός και να πληγωθεί από τον πόθο του Θεού, απολαμβάνει το Θεό με πνευματική και απερίγραπτη ευφροσύνη, όπως λέει ο ιερός ψαλμός: "Έχε ως τρυφή σου τον Κύριο, και θα σου δώσει ό,τι ζητά η καρδιά σου. Και θα προβάλει τη δικαιοσύνη σου σαν το φώς, και την κρίση Του για σένα σαν τη λαμπρότητα του μεσημεριού"(Ψαλμ. 36, 4 και 6). Όπως λέει και ο Μέγας Βασίλειος, ποιος πόθος ψυχής είναι τόσο δυνατός και αφόρητος, όσο ο πόθος του Θεού που έρχεται στην ψυχή όταν είναι καθαρή από κάθε κακία, και λέει με αληθινή διάθεση καρδιάς: "Είμαι

εγώ λαβωμένη από αγάπη.”(Άσμα 5, 8); Οι αστραπές του θείου κάλλους είναι πέρα από κάθε περιγραφή και διήγηση. Δεν μπορεί να τις παραστήσει ο λόγος, δεν μπορεί να τις δεχτεί η ακοή. Και αν τις παρομοιάσεις με το φως του αυγερινού, ή με την λαμπρότητα της σελήνης, ή με το φως του ηλίου, όλα αυτά είναι πολύ φτωχά για να μας κάνουν να φανταστούμε τη δόξα εκείνη, και περισσότερο υπολείπονται στη σύγκριση με το αληθινό φως, απ’ όσο διαφέρει η βαθιά νύχτα ή το απαίσιο σκοτάδι από ένα κατάλαμπρο μεσημέρι. Αυτά μας παρέδωσε ο Μέγας Βασίλειος, ο θεσπέσιος διδάσκαλος, που έμαθε και διδάχτηκε από την πείρα.”»

Αυτά λοιπόν, κι ακόμη περισσότερα, διηγήθηκε ο αδελφός που έμενε κοντά στον αββά Φιλήμονα. Αλλά και με αυτό που θα πω, ποιος δεν θα θαυμάσει, που είναι μεγάλη απόδειξη της ταπεινοφροσύνης του; Γιατί ενώ είχε αξιωθεί από πολύν χρόνο την ιερωσύνη και είχε εγγίσει τα ουράνια, τόσο με το βίο του, όσο και με τη γνώση του, απέφευγε τόσο πολύ το μέγεθος των θείων ιερουργιών, ώστε στα πάμπολλα χρόνια των αγώνων του, δεν τόλμησε σχεδόν να πλησιάσει την αγία Τράπεζα. Αλλά και τα άγια μυστήρια, αν και ζούσε με τόση αυστηρότητα, όταν τύχαινε να συναντηθεί με ανθρώπους, δεν μεταλάμβανε. Όταν δε έμελλε να μεταλάβει τα θεία μυστήρια, εξιλέωνε και παρακαλούσε το Θεό με προσευχές και ψαλμωδίες και εξομολογήσεις, γιατί ένοιωθε φρίκη όταν άκουε τη φωνή του Ιερέα να λέει: «Τα άγια τοις αγίοις». Γιατί έλεγε ότι η Εκκλησία είναι γεμάτη αγίους αγγέλους και ο ίδιος ο Βασιλεύς των δυνάμεων είναι παρών και ιερουργείται μυστικά και μέσα στις καρδιές μας μεταβάλλεται σε σώμα και αίμα. Γι’ αυτό και έλεγε: «Πρέπει εμείς με αγνότητα και καθαρότητα και βγαίνοντας κατά κάποιο τρόπο από τη σάρκα, χωρίς κανένα απολύτως δισταγμό και ενδοιασμό να τολμούμε να κοινωνούμε τα άχραντα μυστήρια του Χριστού, για να γίνομε μέτοχοι του φωτισμού που προέρχεται από αυτά. Πολλοί από τους αγίους Πατέρες, έβλεπαν τους αγγέλους που τους παρακολουθούσαν, γι’ αυτό και φύλαγαν τους εαυτούς των με σιωπή, χωρίς να συνομιλούν με κανένα.»

Ακόμη έλεγε και τούτο: Αν ήταν ανάγκη να πουλήσει το εργόχειρό του ο ίδιος, για να μην επακολουθήσει από τη συζήτηση κανένα ψεύδος, ή όρκος, ή περιττολογία, ή καμμιά άλλη αμαρτία, υποκρινόταν οτι είναι μωρός. Και ο καθένας που ήθελε να αγοράσει, έπαιρνε απ’ αυτόν και του έδινε ό,τι ήθελε. Ως εργόχειρο είχε το πλέξιμο μικρών καλαθιών. Δεχόταν ευχαρίστως ό,τι του έδιναν, χωρίς διόλου να μιλάει, ο πραγματικά φιλόσοφος αυτός άνθρωπος.

Όσιος Θεόγνωστος

Σύντομη βιογραφία

Ο όσιος Θεόγνωστος, ο συντάκτης των κεφαλαίων που ακολουθούν, αν ταυτίζεται με τον ομώνυμο Αλεξανδρινό που λεγόταν και Εξηγητής και τον αναφέρει ο Φώτιος (ανάγν. 106η), ή είναι άλλος, δεν το ξέρομε με ακρίβεια, όπως και το πότε έζησε. Όπως όμως το δένδρο γνωρίζεται από τον καρπό του, έτσι και αυτός ήταν από εκείνους που έζησαν με αρετή και πνευματική γνώση και εξαιτίας της καθαρότητας του βίου του είχε εγκάτοικο μέσα του τη χάρη του Πνεύματος. Φωτιζόμενος στο νου με τις ελλάμψεις του Πνεύματος, που φυσικό προσόν τους είναι η αποκάλυψη των πάντων, και εμπνεόμενος, σαν κάποιο όργανο, από τις ζωογόνες πνοές Του, μελώδησε τα κεφάλαια αυτά σαν μέλος παναρμόνιο και ιερό. Και γοητεύει την ακοή και τη διάνοια των αναγνωστών με τη χάρη και τα πνευματικά νοήματα που αυτά περιέχουν, και τους διεγείρει προς τον έμπρακτο ζήλο της κατορθώσεως. Γιατί μέσα σ' αυτά τα κεφάλαια υποδεικνύεται ο εξαίρετος τρόπος της πρακτικής αρετής και διδάσκεται χωρίς πλάνη η ανάβαση με τη θεωρία. Επίσης από αυτά μπορεί να μάθει κανεί με ακρίβεια και πώς πρέπει να είναι εκείνος που αξιώθηκε την τιμή της ιερωσύνης. Και γενικά προξενούν μεγάλη ηθική ωφέλεια και σωτηριώδη νήψη σ' εκείνους που τα ακολουθούν με φιλοπονία.

Όσιος Θεόγνωστος

Περί πράξεως και θεωρίας και περί ιερωσύνης

* Ακροστυχίδα πρωτοτύπου κειμένου : ”Τοις οσιωτάτοις πατράσι Λάζαρω και Βαρλαάμ, Θεόγνωστος πανευτελής ανάξιος του παντός κόσμου’‘.

1. Τότε να νομίζεις ότι έχεις αληθινή αρετή, όταν καταφρονήσεις τελείως όλα τα επίγεια, και έχεις πάντοτε έτοιμη την καρδιά σου με καθαρή συνείδηση να μεταβείς στον Κύριο. Αν θέλεις να σε γνωρίσει ο Θεός, μείνε όσο περισσότερο μπορείς άγνωστος στους ανθρώπους.

2. Πρόσεχε τις περιττές παρηγοριές του σώματος και απόφευγέ τες, μήπως σου πάρουν κάτι από τους κόπους σου, στο βαθμό δηλαδή που τη θέση των προηγούμενων κόπων —πριν από την απόκτηση της απάθειας— την παίρνει η άνεση. Και να θεωρείς ζημία όχι τη στέρηση των ηδονικών, αλλά την έκπτωση, εξαιτίας της απολαύσεώς τους, από τα καλύτερα.

3. Να θεωρείς συνειδητά τον εαυτό σου μυρμήγκι και σκουλήκι, για να γίνεις θεόπλαστος. Γιατί αν δε συμβεί το πρώτο, δεν θα ακολουθήσει το δεύτερο. Και όσο κατεβαίνεις, τόσο και θα ανεβείς. Όταν λογαριάζεις τον εαυτό σου σαν ένα τίποτε ενώπιον του Κυρίου(Ψαλμ. 38, 6), κατά τον Ψαλμωδό, τότε γίνεσαι μέγας από μικρός χωρίς να το καταλάβεις. Και όταν νομίζεις ότι δεν έχεις και δεν γνωρίζεις τίποτε, τότε γίνεσαι πλούσιος σε πράξη και γνώση επαινετή από τον Κύριο.

4. Σύντριψε τη δύναμη του αμαρτωλού και πονηρού(Ψαλμ. 9, 36), δηλαδή της ηδονής και της πονηρίας, από τις οποίες γεννιέται κάθε κακία. Και να τη συντρίψεις με την εγκράτεια και με την ακακία που προξενεί η ταπείνωση. Έτσι, κι αν αναζητηθούν μ’ επιμονή και λεπτομέρεια οι αμαρτίες σου τον καιρό που θα εξετάζονται τα έργα των ανθρώπων, να μη βρεθεί τίποτε. Γιατί σβήνονται οι αμαρτίες, όταν μισήσομε τις αιτίες που τις προξένησαν και πολεμήσομε εναντίον τους, επανορθώνοντας έτσι την πρώτη ήττα με την τελική νίκη.

5. Τίποτε δεν είναι καλύτερο από την καθαρή προσευχή, από την οποία αναβλύζουν σαν από πηγή οι αρετές: η σύνεση, η πραότητα, η αγάπη, η εγκράτεια και η βοήθεια και παρηγοριά από το Θεό που έρχεται μετά τα δάκρυα. Ομορφιά της προσευχής είναι η προσήλωση της διάνοιας μόνο σ’ εκείνα που λέγονται και νοούνται και η πάντα ακόρεστη επιθυμία να επιτύχει κανείς το θείο· τότε ο νους, προσπαθώντας ν’ ανιχνεύσει τον Κύριό του μέσω της θεωρίας των όντων και ζητώντας με δίψα φλογερού πόθου να βρει και να δει τον αθέατο, ή θεωρώντας το σκοτάδι που Τον αποκρύβει(Ψαλμ. 17, 12), γυρίζει πάλι πίσω με άπειρη ευλάβεια και μαζεύεται στον εαυτό του αρκούμενος στη λίγη έστω θεωρία που του φανερώνεται για το συμφέρον του και παρηγοριέται με αυτήν. Κι έχει οπωσδήποτε ελπίδα ότι τότε θα φτάσει το ποθούμενο, όταν διαλυθούν οι εικόνες και οι σκιερές φαντασίες που βλέπομε τώρα σαν μέσα σε καθρέφτη και μ’ αινίγματα(Α΄Κορ. 13, 12), και πραγματοποιηθεί για πάντα η κατά πρόσωπο καθαρή δράση του Θεού.

6. Να διστάζεις μπροστά στις πολύ υψηλές θεωρίες, αν δεν έφτασες ακόμη στην ακρότατη απάθεια, και να μην τρέχεις μάταια επιθυμώντας εκείνα που είναι παραπάνω από τη δύναμή σου. Γιατί, όπως λένε, αν θέλεις να γίνεις θεολόγος και θεωρητικός, υψώσου εκεί με τον ενάρετο βίο σου, και με την κάθαρση απόκτησε ό,τι είναι καθαρό. Κι επειδή ανέφερα τη θεολογία, πρόσεχε μην επεκταθείς στο άπειρο ύψος της. Έχε υπόψη σου ότι δεν επιτρέπεται, ενώ τρεφόμαστε ακόμη με το γάλα(Α΄Κορ. 3, 2) των αρετών, να προσπαθούμε να πετάξομε σ’ αυτό το ύψος, μην τυχόν μαδήσουν τα φτερά μας, όπως συμβαίνει στα μικρά πουλιά, μ’ όλο που διεγείρει τον πόθο μας το μέλι της γνώσεως. Όταν καθαρθούμε με σωφροσύνη και δάκρυα, τότε θα υψωθούμε από τη γη σαν τον Ηλία(Δ΄Βασ. 2, 11) ή τον Αββακούμ(Δαν. [Βηλ και δράκων] 36) —προοίμιο αυτό από τώρα της αρπαγής μας μέσα σε σύννεφα(Α΄Θεσ. 4, 17)— και ευρισκόμενοι έξω από τις αισθήσεις, θα ζητούμε το Θεό με καθαρή προσευχή, θεωρητική και αρέμβαστη· τότε ίσως ν’ αγγίξομε κάπως και τη θεολογία.

7. Αν επιθυμείς να αξιωθείς τη νοερή θεϊκή θέα και φανέρωση, ακολούθησε πρωτύτερα τον ειρηνικό και ήσυχο βίο. Και αφού ησυχάσεις, γνώρισε τον εαυτό σου και το Θεό. Αν κάνεις έτσι,

δεν εμποδίζει τίποτε, μέσα στην κατάσταση της καθαρότητας, την ανενόχλητη από κάθε πάθος, σαν μέσα σε λεπτή αύρα(Γ. Βασ. 19, 12), να δεις νοερά τον σε όλους αόρατο, να σου αναγγέλλει χαρμόσυνα τη σωτηρία σου με την καθαρότερη γνώση Του.

8. Όπως όταν προηγείται η αστραπή, αμέσως περιμένομε και τη βροντή, έτσι όπου έλαμψε η θεία ευσπλαχνία, γίνεται γαλήνη και στην τρικυμία των παθών. Όπου συμβεί τούτο, αυτός που το απόκτησε έχει και τον αρραβώνα της μέλλουσας μακαριότητας. Δεν υπάρχει θείο έλεος η ελπίδα γι' απάθεια σε ψυχή που αγαπά τον κόσμο περισσότερο από το Θεό, έχει εμπαθή προσκόλληση στα επίγεια και είναι ολότελα προσηλωμένη στις σαρκικές ηδονές και απολαύσεις.

9. Τι είναι η θεότητα και που βρίσκεται, μη ζητείς να μάθεις με το νου σου. Είναι υπερούσια και δεν περιέχεται σε τόπο, γιατί είναι πάνω από ο,τιδήποτε. Να βλέπεις νοερά, όσο είναι εφικτό, μόνο το Θεό Λόγο —γιατί λόγω της ενανθρωπήσεώς Του είναι περιγραπτός— ν' ακτινοβολεί με τη θεία φύση Του. Αυτός μπορεί να θεωρηθεί σε ορισμένο τόπο, αν και βρίσκεται παντού, αφού κατά τη θεότητα είναι απεριόριστος. Πλην όσο καθαρίζεσαι από τα πάθη, τόσο θα αξιώνεσαι τη θεία έλλαμψη.

10. Αν επιθυμείς την αληθινή γνώση και να έχεις αδίστακτη πληροφορία ότι θα σωθείς, αγωνίσου πρώτα να σπάσεις τους εμπαθείς δεσμούς της ψυχής προς το σώμα. Αφού έπειτα απογυμνωθείς από την εμπαθή προσκόλληση στα υλικά, κατέβα στην άβυσσο της ταπεινώσεως και θα βρεις το πολύτιμο μαργαριτάρι της σωτηρίας σου, κρυμμένο σαν σε όστρακο μέσα στη θεία γνώση, να σου δίνει μια πρόγευση της λαμπρότητας της βασιλείας του Θεού.

11. Εκείνος που κατόρθωσε τη νοητή υποταγή και υπόταξε τη σάρκα στο πνεύμα, δεν χρειάζεται την υποταγή σε ανθρώπους. Αυτός υποτάσσεται στο λόγο και στο νόμο του Θεού ως ευγνώμων υπήκοος. Σε μας όμως, που εξακολουθεί η μάχη και ο πόλεμος μεταξύ σώματος και ψυχής, είναι αναγκαίο να υποταχθούμε και να αποκτήσομε στρατηγό και κυβερνήτη, να μας πηδαλιουχεί με γνώση και να μας εξοπλίζει άριστα, μην τυχόν καταστραφούμε από τους νοητούς εχθρούς και καταποντισθούμε από τα πάθη λόγω απειρίας.

12. Όταν δεν ενοχλείσαι από κανένα πάθος και ο θείος πόθος αυξάνει μέσα στην καρδιά σου, και όταν λογαριάζεις το θάνατο σαν ύπνο και δεν φοβάσαι, αλλά μάλλον ποθείς πολύ την από εδώ αναχώρηση, τότε και τον αρραβώνα της σωτηρίας απόκτησες και τη βασιλεία των ουρανών έχεις μέσα σου, δοκιμάζοντας ανέκφραστη χαρά.

13. Αν καταξιωθείς τη θεία και σεβάσμια ιερωσύνη, έχεις χρέος πρωτύτερα να θυσιάσεις τον εαυτό σου με τη νέκρωση των παθών και των ηδονών, και έτσι να τολμάς να πλησιάζεις τη ζωοποιό και φρικτή θυσία, αν δε θέλεις, σαν εύφλεκτο υλικό, να κατακαείς από τη θεϊκή φωτιά. Γιατί αν το Σεραφείμ δεν τόλμησε να πιάσει τον θεϊκό άνθρακα χωρίς λαβίδα(Ησ. 6, 6), πώς θα τον αγγίσεις εσύ χωρίς να έχεις απάθεια; Με την απάθεια είναι που θ' αποκτήσεις γλώσσα αγιασμένη και χείλη καθαρά και ψυχή αγνή μαζί με το σώμα· ακόμη και χέρια λαμπρότερα από το χρυσό, αφού θα υπηρετούν το υπερούσιο πυρ και θύμα.

14. Κατανόησε καλά τη δύναμη των λεγομένων· ως ιερέας, βλέπεις κάθε μέρα στα θεία μυστήρια εκείνο το «σωτήριο του Θεού», το οποίο μιά φορά είδε ο γηραιός Συμεών κι έμεινε έκθαμβος και ζητούσε πια την απόλυση από τη ζωή(Λουκ. 2, 29). Και αν δε σου αποκαλύφθηκε από το Άγιο Πνεύμα ότι είσαι δεκτός ως μεσίτης Θεού και ανθρώπων, σαν ισάγγελος, μην τολμάς να τελείς ριψοκίνδυνα τη φρικτή και πάναγνη ιεροτελεστία των θείων μυστηρίων, την οποία και οι άγγελοι τη σέβονται, και πολλοί από τους Αγίους την απέφυγαν ως άχραντη, από μεγάλη ευλάβεια· μην τυχόν, όπως ο Ζαν εκείνος(Β΄Βασ. 6, 6-7), εξολοθρευθείς νομίζοντας καλό εκείνο που κάνεις.

15. Πρόσεχε τον εαυτό σου(Εξ. 23, 21), όπως είπε κάποιος, ώστε αν έχεις κάποια παλιότερη κηλίδα, ή σου συμβεί τώρα καμιά από αδυναμία, να κατακαίγεται από τη θεϊκή φωτιά, καθώς πάντοτε θα προσκομίζεις τα τίμια δώρα πρώτα για τη συγχώρηση των δικών σου αμαρτιών. Γιατί έτσι, σαν σκεύος εκλογής, εύχρηστο και καθαρό και άξιο για τέτοια θυσία, θα μπορέσεις, αν κάποιοι μοιάζουν με ξύλινα ή πήλινα σκεύη, να τους μεταβάλεις σε αργυρά ή χρυσά, μόνον δηλαδή αν με την παρρησία σου κάνεις το Θεό να συγκατανεύει σ' εσένα. Γιατί όπου ο Θεός είναι έτοιμος

να ακούσει, δεν υπάρχει κανένα εμπόδιο να μεταβληθούν αυτά σ' εκείνα.

16. Κοίταξε ποια ισάγγελη τιμή αξιώθηκες, και φρόντισε να παραμείνεις ανέπαφος στο βαθμό της ιερωσύνης που έχεις κληθεί, με κάθε αρετή και καθαρότητα. Γνωρίζεις από πόσο ύψος σε πόσο βάθος έπεσε ο εωσφόρος από υπερηφάνεια. Αυτό μην το πάθεις και σύ, φανταζόμενος μεγάλα για τον εαυτό σου, αλλά να τον θεωρείς χώμα και στάχτη(Γεν. 18, 27) και σκουπίδι και σκυλί, και να θρηνείς αδιάκοπα, γιατί αξιώνεσαι να καλείσαι σε θεία κοινωνία και συγγένεια με το να διεξάγεις με τα χέρια σου τη φρικτή ιεροτελεστία των αγίων μυστηρίων, από απόρρητη φιλανθρωπία και ανέκφραστη αγαθότητα του Θεού.

17. Ο ιερωμένος πρέπει βέβαια να είναι καθαρός από όλα τα πάθη, ιδιαίτερα όμως, από την πορνεία και τη μνησικακία, να μην έχει ούτε ψιλή φαντασία. Αλλιώς θα είναι μισητός και σιχαμερός, σαν κάποιος λεπρός ή μουτζουρωμένος στο πρόσωπο που αγγίζει το σώμα του βασιλιά.

18. Αφού πρώτα με ποταμούς δακρύων θα λευκαίνεσαι καλύτερα από χιόνι, τότε με λευκασμένη τη συνείδηση από καθαρότητα, άγγιζε τα άγια ως άγιος, με την εξωτερική αγγελόμορφη λευκότητα των αμφίων φανερώνοντας την εσωτερική ωραιότητα της ψυχής σου. Πρόσεχε κατά την ιερουργία των θείων μυστηρίων, να μην αρκείσαι στη μυστική γνώση που παραδίδουν οι άνθρωποι, αλλά να έχεις και τη θεία χάρη να σε διδάσκει τις υψηλότερες αλήθειες με τρόπο κρυφό και μυστικό.

19. Αν επιθυμείς την αφθαρσία και την αθανασία, πλησίασε με σεβασμό και ευλάβεια και πίστη τα ζωοποιά και άφθαρτα μυστήρια, ποθώντας και την εκδημία από αυτόν τον κόσμο, επειδή πια έχεις τελειωθεί με την πίστη. Αν όμως φοβάσαι το θάνατο, δεν έγινες ακόμη ένα με το Χριστό μέσω της αγάπης, Τον οποίο αξιώθηκες να θυσιάζεις με τα ίδια σου τα χέρια και να τρώς τις σάρκες Του. Αλλιώς θα έσπευδες να πας εκεί που είναι και ο αγαπητός σου και δε θα λογάριαζες πλέον διόλου τη ζωή και τη σάρκα.

20. Αφού έχεις γίνει θύτης της σάρκας του Θεού, αλλά και κοινωνός της μέσω της μεταλήψεως, οφείλεις και να ενωθείς μαζί Του με το ομοίωμα του θανάτου Του(Ρωμ. 6, 5), ώστε να μη ζεις πλέον για τον εαυτό σου, αλλά γι' Αυτόν που σταυρώθηκε και πέθανε για σένα(Β΄Κορ. 5, 15), όπως λέει ο Απόστολος. Αν όμως ζεις εμπαθώς για τη σάρκα και τον κόσμο, τότε να ετοιμάζεσαι να περάσεις μέσω του θανάτου σε τιμωρία αθάνατη, αν δε σταματήσεις θεληματικά πριν το θάνατό σου να ιερουργείς την αναίμακτη θυσία. Αλλά και πολλούς που εδώ ιερουργούσαν ανάξια, τους άρπαξε ο αιφνίδιος θάνατος και τους παρέδωσε στις εκεί δίκαιες τιμωρίες.

21. Κάποιος ιερομόναχος είχε φήμη ευλαβούς και πολλοί τον θεωρούσαν σεβαστό λόγω του εξωτερικού του σχήματος, μέσα του όμως κρυφά μολυνόταν από λογισμούς λαγνείας. Κάποτε που επιτελούσε τη θεία και ιερή λατρεία, όταν έφτασε η ώρα του χερουβικού ύμνου και αυτός έσκυψε ως συνήθως διαβάζοντας την ευχή «Ουδείς άξιος…», πέθανε ξαφνικά και η ψυχή του τον άφησε σ' αυτή τη στάση.

22. Τίποτε δεν είναι ωφελιμότερο από τον ορθό λόγο και τη γνώση. Από αυτά προξενείται ο φόβος και ο πόθος του Θεού. Ο φόβος καθαρίζει με την ευλάβεια και τη συστολή, ενώ ο πόθος τελειοποιεί με την έξη του φωτισμού και τη διάκριση, και με την υψηλή θεωρία και ανάβαση κάνει το νου να ουρανοπορεί. Είναι αδύνατο χωρίς φόβο να οδηγηθεί κανείς στον θείο έρωτα και μέσω αυτού να πετάξει και να φτάσει στα ελπιζόμενα.

23. Εμπρός λοιπόν, άκουσέ με εσύ που με φλόγα και χωρίς ταλαντεύσεις ποθείς τη σωτηρία σου· τρέχε έως ότου τη φτάσεις, αναζητώντας την με πόνο, γυρεύοντας ακατάπαυστα και κρούοντας(Ματθ. 7, 7) υπομονετικά, ώσπου να πετύχεις το στόχο σου. Βάλε για σταθερό υπόβαθρο την ακλόνητη πίστη και την ταπείνωση. Τότε θα έχεις φτάσει το ποθούμενο, όταν όχι μόνο λάβεις την άφεση των αμαρτιών σου, αλλά όταν δεν ταράζεσαι πιά, ούτε φοβάσαι την εξέγερση κανενός πάθους, και έχεις κόψει άφοβα και θαρραλέα τη σχέση με τη σάρκα σου.

24. Να ζητάς από το Θεό με πολλά δάκρυα να σε πληροφορήσει αν είσαι σωσμένος, όχι όμως πριν από την ώρα του θανάτου σου, αν είσαι ταπεινόφρων· μην τυχόν στο εξής γίνεις αμέριμνος και καταφρονητής. Να ζητάς να σου δοθεί η πληροφορία αυτή κοντά στον καιρό της εξόδου σου, αλλά

χωρίς φόβο αποτυχίας, για να μην πάρεις θάρρος ότι πια έχεις σωθεί, εξαπατημένος από την έπαρση, και χάσεις ό,τι επιθυμείς όταν έρθει ο καιρός εκείνος που ελπίζομε. Και που θα πας, ταλαίπωρε, χωρίς τον αρραβώνα, χωρίς την αναμφίβολη πληροφορία που σώζει και που την δίνει το Πνεύμα;

25. Αν ποθείς τη θεοποιό απάθεια, θα βρεις το ποθούμενο πρώτα με την υπακοή και την ταπείνωση, για να μην πας από άλλο δρόμο και ταλαιπωρηθείς. Απάθεια βέβαια έχει όχι εκείνος που άλλοτε ενοχλείται από τα πάθη κι άλλοτε ηρεμεί και αναπαύεται, αλλά εκείνος που ακατάπαυστα απολαμβάνει την απάθεια και μένει ακίνητος ενώ είναι παρόντα τα πάθη και οι αιτίες τους. Ακόμη περισσότερο, εκείνος που ούτε από τα νοήματα των παθών δεν επηρεάζεται.

26. Όταν η ψυχή βγει από το σώμα, ο εχθρός διάβολος ορμά εναντίον της με θράσος και την πολεμά και την ονειδίζει και γίνεται αυστηρός και φοβερός κατήγορος των αμαρτιών της. Αλλά τότε μπορεί να δει κανείς την ψυχή που αγαπά το Θεό, αν και πολλές φορές πρωτύτερα πληγώθηκε από αμαρτίες πολλές, να μην τρομάζει στις εφόδους και τις απειλές του, αλλά μάλλον να ενισχύεται με τη δύναμη του Κυρίου και να τη φτερώνει η χαρά· να ενθαρρύνεται από τους αγίους αγγέλους που την οδηγούν, και περιστοιχισμένη από το φως της πίστεως να αντιλέγει δυνατά με μεγάλο θάρρος στον πονηρό διάβολο: «Τι κοινό υπάρχει μεταξύ μας, δραπέτη των ουρανών και δούλε πονηρέ; Δεν έχεις εσύ εξουσία επάνω μας. Ο Χριστός, ο Υιός του Θεού, έχει την εξουσία πάνω σ' εμάς και πάνω σε όλα. Σ' Αυτόν αμαρτήσαμε, Αυτόν θα απολογηθούμε, έχοντας ως εγγύηση της ευσπλαχνίας Του προς εμάς και της σωτηρίας μας τον τίμιο Σταυρό Του. Εσύ όμως, πρόξενε του ολέθρου, φύγε μακριά από εμάς. Δεν έχεις τίποτε εσύ με τους δούλους του Χριστού.» Και ενώ λέει αυτά η ψυχή με θάρρος, φεύγει πίσω ο διάβολος θρηνώντας δυνατά, μην μπορώντας να αντισταθεί στο όνομα του Χριστού. Και η ψυχή, καθώς είναι ψηλότερα, πετάει προς τα κάτω και ραπίζει τον εχθρό, όπως το γεράκι χτυπά τον κόρακα. Και έπειτα, γεμάτη από αγαλλίαση, μεταφέρεται από τους θείους αγγέλους στους τόπους που της έχουν οριστεί, ανάλογα με την κατάστασή της.

27. Ο πόθος των φθαρτών δεν μπορεί να σε τραβήξει κάτω στη γη, όταν ο νους σου είναι στα ουράνια. Αν όμως σε κρατά δέσμιο κάποια προσκόλληση στα γήινα, μοιάζεις με αετό που κρατιέται σε παγίδα από το νύχι του και εμποδίζεται να πετάξει ψηλά. Γι' αυτό, νόμιζέ τα όλα σκύβαλα(Φιλιπ. 3, 8), με την ελπίδα των καλυτέρων. Αλλά και αυτό το σαρκίο, όταν έρθει ο καιρός, αποτίναξέ το κι ακολούθησε τον Άγγελο του Θεού, που σε αποχωρίζει απ' αυτό.

28. Όπως είναι αδύνατο, το νόμισμα που δε φέρει τη μορφή του βασιλιά, να πάρει θέση μαζί με τα κανονικά στο βασιλικό θησαυροφυλάκιο, έτσι είναι αδύνατο χωρίς ορθή γνώση και χωρίς απάθεια να δεχτεί κανείς τον αρραβώνα της ουράνιας μακαριότητας και να εξέλθει με θάρρος και με πληροφορία από εδώ προς τα ελπιζόμενα, και να καταταχθεί μαζί με τους εκλεκτούς. Λέγοντας γνώση, δεν εννοώ σοφία, αλλά την χωρίς πλάνη γνώση του Θεού και των θείων, με την οποία ο φιλόθεος, καθώς δε σύρεται κάτω από τα πάθη, ανυψώνεται στην ενθέωση με τη χάρη του Πνεύματος.

29. Και αν ακόμη εξασκήσεις όλη την πρακτική αρετή, ούτε τότε να μην ξεθαρρέψεις ότι έχεις φτάσει στην απάθεια και κυκλοφορείς ξένοιαστα μέσα στον κόσμο. Μπορεί να πάρεις πάνω σου αποτυπώματα των παθών και να βρεις δυσκολία όταν αναχωρείς από τον κόσμο. Αλλά πάντοτε να σε παιδαγωγεί ο φόβος και να φροντίζεις τη φύση σου που εύκολα μεταβάλεται και αλλοιώνεται. Ξεμάκρυνε με σοφία από τις αιτίες των παθών γιατί η ολότελα αναλλοίωτη απάθεια ανήκει σε κείνους που έφτασαν την τέλεια αγάπη και με την ακατάπαυστη θεωρία ανέβηκαν πάνω από τα αισθητά και ξεπέρασαν αυτό το φτωχό και ταπεινό σώμα. Αυτούς δεν τους αγγίζει πια η φλόγα των παθών, γιατί τη διέκοψε η φωνή του Κυρίου(Ψαλμ. 28, 7), καθώς αυτοί έχουν ήδη μεταστοιχειωθεί προς την αφθαρσία.

30. Μην επιθυμείς την απάθεια πρόωρα, για να μην πάθεις ό,τι έπαθε ο πρωτόπλαστος, τρώγοντας πριν από την ώρα από το δένδρο της γνώσεως(Γεν. 3, 6). Να εργάζεσαι υπομονετικά με γενική εγκράτεια και συνεχή προσευχή, και να φυλάγεις(Γεν. 2, 15) με αυτομεμψία και άκρα ταπεινοφροσύνη εκείνα που εργάστηκες. Κι έπειτα από αυτά, περίμενε στον κατάλληλο καιρό και τη χάρη της απάθειας· έπειτα από τη μεγάλη τρικυμία και ταραχή, περίμενε και το λιμάνι της

αναπαύσεως. Γιατί δεν είναι άδικος ο Θεός, σ' εκείνους που βαδίζουν σωστά να μην ανοίξει την πύλη της απάθειας, όταν πρέπει.

31. Πήγαινε στο μυρμήγκι, οκνηρέ(Παρ. 6, 6) και αδοκίμαστε, με την ασημαντότητα και τη μηδαμινότητά σου, πήγαινε σ' αυτό και θα μάθεις ότι δεν έχει ανάγκη από τα αγαθά μας ο Θεός που δεν έχει καμία έλλειψη και είναι υπερπλήρης, αλλά ευεργετεί πλουσιοπάροχα και σώζει κατά χάρη, όσους είναι κατά την προαίρεση ευγνώμονες, αν και δέχεται με φιλανθρωπία και την κατά δύναμη εργασία. Αν λοιπόν κοπιάζεις σαν οφειλέτης των αγαθών που έχεις λάβει πρωτύτερα από το Θεό, καλά κάνεις και είναι κοντά το θείο έλεος. Αν όμως νομίζεις ότι ο Θεός είναι χρεώστης σου για τα καλά τα οποία νομίζεις ότι εργάζεσαι, πλανήθηκες από τον ίσιο δρόμο. Γιατί, πώς μπορεί να είναι χρεώστης ο Ευεργέτης; Αλλά και έτσι ακόμη, τρέχε σαν μισθωτός, και προκόβοντας σιγά-σιγά, θα φτάσεις, με το έλεος του Θεού, το ζητούμενο.

32. Θέλεις να σου υποδείξω και άλλο δρόμο για τη σωτηρία, ή μάλλον για την απάθεια; Εκβίαζε τον Κτίστη με τις δεήσεις σου, μ' όλη τη δύναμή σου, για να μη χάσεις το στόχο σου, προβάλλοντας αδιάκοπα πρός Αυτόν μεσίτες όλες τις επουράνιες δυνάμεις και όλους μαζί τους αγίους, μαζί με την Πάναγνη Θεομήτορα. Και μη ζητάς απάθεια, ως ανάξιος αυτής της δωρεάς· να ζητάς σωτηρία με πόνο και θα λάβεις, μαζί με αυτήν, και την απάθεια. Γιατί η σωτηρία μοιάζει με ασήμι, ενώ η απάθεια με καθαρό χρυσάφι. Έχε και όσο μπορείς περισσότερη κρυφή εργασία, με την οποία λατρεύεται ο Θεός, και κάποιους λόγους απόκρυφων μυστηρίων σχετικών μ' Αυτόν που σε θεοποιούν, και με τους οποίους ο Θεός ευχαριστείται και κάμπτεται.

33. Αγωνίσου να λάβεις τον αρραβώνα της σωτηρίας κρυφά μέσα στην καρδιά σου με αναμφίβολη πληροφορία, για να μη σε βρει ταραχή και αναπάντεχος φόβος στην ώρα του θανάτου σου. Και τότε τον έχεις λάβει, όταν δε σε κατηγορεί πια η καρδιά σου για ελλείψεις και δεν σε τύπτει η συνείδηση για περιπτώσεις οργής· αν τιθασσεύτηκε η αγριότητα των θηριωδών παθών σου με τη θεία χάρη, αν αναβλύζει το δάκρυ της θείας παρηγοριάς και ο νους σου προσεύχεται με καθαρότητα και συγκέντρωση. Κι ακόμη, όταν είναι έτοιμη η καρδιά σου και περιμένεις ευχαρίστως τον θάνατο, που οι πολλοί τον αποφεύγουν και τον θεωρούν φοβερό.

34. Τα λόγια που οδηγούν στην αιώνια ζωή(Ιω. 6, 68), τα οποία, σύμφωνα με τη μαρτυρία του κορυφαίου Αποστόλου, έχει ο Θεός Λόγος, είναι οι λόγοι των δημιουργημάτων Του. Εκείνος που, ως καθαρός, μυσταγωγείται σ' αυτούς από το Θεό Λόγο, ήδη από εδώ απόκτησε και την αιώνια ζωή και τον αρραβώνα του Πνεύματος και τη βέβαιη ελπίδα της σωτηρίας. Δεν σξιώνεται να τα λάβει αυτά εκείνος που προτιμά τη σάρκα από την ψυχή και έχει εμπαθή κλίση και σχέση προς τα επίγεια.

35. Λογικός δεν είναι όποιος έχει προφορικό λόγο· γιατί αυτό το έχει κάθε άνθρωπος· είναι εκείνος που με το λογικό ψάχνει και ερευνά να βρει το Θεό. Και θα βρει όχι τι είναι στην ουσία Του ο Ύπερούσιος —γιατί αυτό είναι αδύνατο σε όλα τα όντα— αλλά από τη σοφία στη δημιουργία των όντων, την πρόνοια, τη διοίκηση, τη συνοχή, την κυβέρνηση και τη συντήρηση, μέσα στα οποία ανευρίσκεται και κατά κάποιο τρόπο βλέπεται ο Αριστοτέχνης, όπως και ο οικοδόμος από τα έργα των χεριών του.

36. Δεν μπορείς να κατορθώσεις την ακτημοσύνη όπως πρέπει, χωρίς απάθεια, ούτε απάθεια, χωρίς αγάπη· ούτε αγάπη, χωρίς φόβο και καθαρή προσευχή· ούτε αυτά, χωρίς πίστη και αμεριμνία. Με αυτά αποκτά φτερά ο νους, απορρίπτει το φρόνημα που κλίνει προς τα επίγεια και πετά προς τα υψηλά και θεϊκά, ζητώντας τον Κύριό του.

37. Αγάπησε την αγνότητα σαν τα μάτια σου, για να γίνεις ναός και οίκος του Θεού αγαπητός. Γιατί χωρίς σωφροσύνη είναι αδύνατο να γίνεις οικείος του Θεού. Αυτά τα γεννά ο θείος πόθος, η έλλειψη προσκολλήσεως σε ο,τιδήποτε και η απάρνηση του κόσμου· τα συντηρεί η ταπεινοφροσύνη μαζί με την εγκράτεια, η αδιάλειπτη προσευχή, η πνευματική θεωρία και το συνεχές δάκρυ συνοδευμένο από αοργησία. Την ομορφιά όμως της διακρίσεως δε θα την αποκτήσεις χωρίς απάθεια.

38. Να μη σε εξαπατήσει κανένας, αδελφέ, ότι είναι δυνατό να δει κανείς το Θεό χωρίς αγιότητα,

όπως λέει ο Απόστολος(Εβρ. 12, 14). Δεν καταδέχεται ο υπέραγνος και πάνω από κάθε καθαρότητα Κύριος να φανερωθεί σ' έναν ακάθαρτο. Όπως δεν είναι άξιος γι' Αυτόν όποιος αγαπά περισσότερο από Αυτόν τον πατέρα του, ή τη μητέρα του, ή τη θυγατέρα του, ή το γιο του(Ματθ. 10, 37), έτσι δεν είναι άξιος κι εκείνος που αγαπά ο,τιδήποτε πρόσκαιρο και υλικό· και πολύ περισσότερο εκείνος που προτιμά τη σιχαμένη και βρωμερή αμαρτία από την αγάπη του Κυρίου. Γιατί ο Θεός απορρίπτει όποιον δεν αποστρέφεται την ακαθαρσία, αφού η φθορά δεν μπορεί να κληρονομήσει την αφθαρσία(Α΄Κορ. 15, 50).

39. Χωρίς γνώση, δε θα αξιωθείς τη θεία αγάπη· ούτε τη γνώση χωρίς πίστη. Λέγοντας πίστη δεν εννοώ τη γυμνή, αλλά εκείνη που αποκτάται με την εργασία των αρετών. Την πραγματική κατάνυξη θα την επιτύχεις, όταν με εγκράτεια και αγρυπνία, προσευχή και ταπείνωση, μαράνεις ολότελα την έμφυτη ηδονή της σάρκας και σταυρωθείς μαζί με τον Ιησού(Γαλ. 2, 19-20), μη ζώντας πλέον εμπαθώς, αλλά με τη χάρη και την καθοδήγηση του Πνεύματος(Γαλ. 5, 25) με την ελπίδα της βασιλείας των ουρανών.

40. Φώναζε στο Θεό: «Απ' αυτό θα μάθω ότι με θέλεις, γιατί δεν θα αφήσεις να χαρεί ο εχθρός μου εις βάρος μου(Ψαλμ. 40, 12), τυραννώντας και ταλαιπωρώντας με μέχρι τέλους με τα πάθη. Αλλά θα με αρπάξεις από τα χέρια του πριν το θάνατό μου, και αφού με αξιώσεις να ζήσω πνευματικά, όπως Σου είναι ευάρεστο, μετά από αγαθό τέλος θα με παρουσιάσεις σωσμένο εμπρός στο βήμα Σου. Και με το έλεός Σου, θα μου δώσεις από εδώ τον αρραβώνα της σωτηρίας και την αναμφίβολη πληροφορία, για να μη βρεθώ ανέτοιμος στην ώρα του θανάτου μου και από την ταραχή μου νομίσω αβάσταχτη τη θλίψη, πικρότερη και χειρότερη από το θάνατο και την κόλαση».

41. Η πίστη και η ελπίδα δεν είναι τυχαία και χωρίς περιεχόμενο πράγματα. Αλλά η πίστη έχει ανάγκη από δυνατή ψυχή, και η ελπίδα από ευθύτητα στην καρδιά και στην προαίρεση. Γιατί πώς θα πιστέψει εύκολα κανείς εκείνα που δεν φαίνονται, χωρίς τη βοήθεια της θείας χάρης; Και πώς θα ελπίσει κανείς τα άδηλα μέλλοντα αγαθά, αν δε λάβει κάποια πείρα, μέσω της ευθύτητάς του, των χαρισμάτων του Κυρίου, με τα οποία να πληροφορηθεί και για τα μέλλοντα σαν να είναι παρόντα; Λοιπόν και στα δύο —πίστη και ελπίδα— χρειάζεται και αρετή και η ενίσχυση και βοήθεια του Θεού. Όταν αυτά δεν υπάρχουν, μάταια κοπιάζομε.

42. Η αληθινή αρετή γεννά ή γνώση, ή απάθεια, ή και τα δύο. Αν δεν υπάρχουν αυτά, τότε ματαιοπονούμε και η αρετή που νομίζομε ότι έχομε, δεν είναι γνήσια. Αλλιώς θα είχε και άφθονους καρπούς, όχι φύλλα μόνο· ενώ τώρα, επειδή γίνεται από ανθρωπαρέσκεια, ή αυταρέσκεια, ή κάποια άλλη αιτία που δεν αρέσει στο Θεό, είναι νόθος και όχι αγαπητή στο Θεό. Εμείς όμως, αφού διορθώσομε την αιτία, θα επιτύχομε χωρίς αμφιβολία, μαζί με την ωφέλεια, και τη χάρη του αγαθού Θεού μας, η οποία θα μας φέρει, όταν πρέπει και όσο πρέπει, και τη γνώση και τη απάθεια.

43. Με το φωτισμό της θείας χάρης ν' αντιλαμβάνεσαι τα νοήματα που προέρχονται από τον εχθρό και, πέφτοντας με κλάματα μπροστά στο Θεό, να ομολογείς την αδυναμία σου θεωρώντας μηδέν τον εαυτό σου, κι ας προσπαθεί ο απατεώνας διάβολος να σε πείσει ότι είσαι κάτι. Ούτε πάλι να ζητάς δωρεά χαρισμάτων, αν δε συντελούν στη σωτηρία σου και δε διαφυλάγουν την ταπεινοφροσύνη. Να ζητάς τη γνώση που δεν φέρνει έπαρση, γιατί είναι αιτία θεογνωσίας. Να ζητάς επίσης να μην καταδυναστεύεσαι από τα πάθη μέχρι τέλους, αλλά ν' απολυθείς από το σώμα σε κατάσταση απάθειας ή, κάτι ταπεινότερο, με τη συγχώρηση των σφαλμάτων σου.

44. Όπως δεν είναι δυνατόν να πετάξει κανείς ψηλά χωρίς φτερά, έτσι ούτε τα ελπιζόμενα μπορεί κανείς να επιτύχει χωρίς την αναμφίβολη από εδώ πληροφορία. Η πληροφορία προέρχεται ή από άκρα ταπεινοφροσύνη, ή από τη χάρη του Αγίου Πνεύματος σ' εκείνους που συμφιλιώνονται τελείως με το Θεό, οι οποίοι έχουν και απάθεια οπωσδήποτε, είτε μερική, είτε πιο τέλεια, ανάλογα με τη συμφιλίωση και την κάθαρση. Εκείνοι που χωρίζονται χωρίς τέτοια πληροφορία από το σώμα, σαν να φεύγουν μέσα στο χειμώνα των παθών ή σε ημέρα σαββάτου(Ματθ. 24, 20) (χωρίς δηλαδή να έχουν εργαστεί τις αρετές), είναι υπόλογοι να κριθούν και να εξεταστούν στον καιρό της ανταποδόσεως.

45. Αφού σώζεσαι δωρεάν, να ευχαριστείς το σωτήρα Θεό. Αν τώρα θέλεις να του προσφέρεις και

δώρα, πρόσφερε μ’ ευγνωμοσύνη, από την ψυχή σου που χηρεύει, τα δύο λεπτά, εννοώ την ταπείνωση και την αγάπη. Και θα τις δεχτεί, το γνωρίζω καλά, περισσότερο από πλήθος αρετών που προσφέρουν πολλοί στο θησαυροφυλάκιο της σωτηρίας(Μαρκ. 12, 41-43). Αν πάλι, σαν άλλος Λάζαρος(Ιω. 11, 20-44), έχεις ανάγκη ν’ αναστηθείς επειδή νεκρώθηκες από τα πάθη, αυτές σαν γνήσιες αδερφές, την ταπείνωση και την αγάπη, πρότεινέ τις μεσίτριες προς Αυτόν, και οπωσδήποτε θα επιτύχεις το ποθούμενο.

46. Εργαζόμενος την πρακτική αρετή, δε θα μπορέσεις με αυτήν και μόνο να φτάσεις στην απάθεια, ώστε να προσεύχεσαι καθαρά και απερίσπαστα, αν δεν ακολουθούν στο νου οι πνευματικές θεωρίες της γνώσεως που φωτίζει και της κατανοήσεως των όντων. Απ’ αυτές ο νους παίρνει φτερά και φωτίζεται και όλος ανυψώνεται με τον έρωτα της αληθινής προσευχής, και τείνει προς τα συγγενικά φώτα των άνω αΰλων τάξεων, και από εκεί, όσο είναι εφικτό, φέρεται προς το φώς το μεγάλο και τρισήλιο της θεαρχικής Τριάδας.

47. Δε θα κολαστούμε στη μέλλουσα ζωή γιατί αμαρτήσαμε, ούτε θα καταδικαστούμε γι’ αυτό, αφού η φύση μας είναι δεκτική τροπής και αλλοιώσεως· θα κολαστούμε επειδή αμαρτήσαμε και δε μετανοήσαμε, ούτε στραφήκαμε από τον κακό δρόμο μας προς τον Κύριο, ενώ μας δόθηκε εξουσία και καιρός για μετάνοια, ώστε ν’ αποδείξομε το Θεό αγαθό —όπως και είναι— κι όχι εμπαθή, αντίθετα, με το να μας εκδικείται κατά κάποιο τρόπο και να οργίζεται. Πλήν όμως ο Θεός τιμωρεί την κακία κι όχι εμάς, γιατί είναι ελεύθερος από κάθε πάθος κι από κάθε εκδικητικότητα, αν και λέγεται ότι συσχηματίζεται με τα έργα και τις διαθέσεις μας, σαν καθρέπτης, και ανταποδίδει στον καθένα ανάλογα με όσα έπραξε στη ζωή.

48. Όταν κλονίζεσαι από την καλή σου κατάσταση, μην ταράζεσαι, αλλά διόρθωνε τον εαυτό σου, τρέχοντας το γρηγορότερο στην προηγούμενή σου κατάσταση, με λύπη, σκυθρωπότητα και ανελέητη αυτομεμψία· ακόμη, και με πολλά δάκρυα και συντριβή του πνεύματος. με αυτά θα σηκωθείς από την πτώση που σου συνέβη και θα φτάσεις στην κοιλάδα της σωτήριας αγαλλιάσεως, προσέχοντας στο μέλλον όσο μπορείς περισσότερο, ώστε να μην παροργίσεις πάλι τον Κριτή και χρειαστείς δάκρυα και θλίψεις για να εξιλεωθείς. Αν δεν το κάνεις αυτό εδώ, θα τιμωρηθείς στη μέλλουσα ζωή.

49. Θα μιλήσομε και πάλι για τη σεβάσμια ιερωσύνη· ότι απαιτεί αγγελική τάξη και κάθαρση, και στη συνέχεια μεγαλύτερη προφύλαξη και σωφροσύνη απ’ ό,τι προηγουμένως. Αφού το ακάθαρτο πρέπει κάπως να γίνει καθαρό, πώς λοιπόν να βεβηλωθεί το καθαρό; Αλλιώς, αν ανακατεύομε το σκοτάδι με το φως και τη δυσωδία με το μύρο, μέλλομε να κληρονομήσομε οπωσδήποτε το ουαί και την απώλεια σαν ιερόσυλοι, όπως ο Ανανίας και η Σαπφείρα(Πραξ. 5, 1-10).

50. Από σκεύος χαμένο και άχρηστο που ήσουν —αν και νομίζεις ίσως ότι επάξια δέχτηκες την ισάγγελη και ουράνια ιερωσύνη λόγω της κάποιας καθάρσεώς σου—, έγινες σκεύος εκλογής και χρήσιμος στον Κύριο, κατά τον Παύλο(Β΄Τιμ. 2, 21. Πραξ. 9, 15). Κράτα λοιπόν αμόλυντη την τιμή που αξιώθηκες να λάβεις, φυλάγοντας το θείο δώρο σαν τα μάτια σου, για να μη μολυνθείς από απροσεξία και απορριφθείς από το ύψος της ιερωσύνης σε βαθύ λάκκο, από όπου δύσκολα βρίσκεις επιστροφή.

51. Σκέψου σαν φρόνιμος ότι, όταν ο Θεός συγχωρεί, κανείς δεν μπορεί να καταδικάσει(Ρωμ. 8, 33-34). Και αν έχεις κληθεί και μπήκες στην υπερκόσμια χάρη της θείας ιερωσύνης, μη σε μέλλει διόλου για την προηγούμενη ζωή σου, αν ισως έχει και κάποια κηλίδα. με τη βοήθεια του Θεού και τη δική σου διόρθωση, έχει πάλι καθαρθεί. Να έχεις όμως έπειτα επιμέλεια και νήψη να μην αμαυρώσεις τη χάρη. Έτσι κι αν κάποιος απερίσκεπτα αμφιβάλλει για την ιεροτελεστία σου λόγω των παλιών κηλίδων σου, θ’ ακούσει θεία φωνή να του λέει: «Αυτά που καθάρισε ο Θεός, μην τα θεωρείς εσύ ακάθαρτα»(Πραξ. 10-15).

52. Το αξίωμα της ιερωσύνης είναι ελαφρό και ο ζυγός της καλός(Ματθ. 11, 30), αλλά όταν τη σηκώνει κανείς και την κατευθύνει όπως πρέπει, και όταν δεν εχει αγοραστεί με χρήματα η χάρη του Αγίου Πνεύματος. Αν όμως το αδιαπραγμάτευτο εχει γίνει αντικείμενο διαπραγματεύσεως με ανθρώπινη σκοπιμότητα και κάποιο φθαρτό δώρο, και δεν ήρθε η κλήση στην ιερωσύνη από τον

ουρανό, τότε το φορτίο είναι υπερβολικά βαρύ, γιατί στηρίζεται σε κάποιον ανάξιο και χωρίς την απαιτούμενη δύναμη· και ο ζυγός είναι υπερβολικά σκληρός και, αν δεν αφεθεί από εκείνον που τον τραβάει, θα του φθείρει το λαιμό και τη δύναμη, εως ότου τον εξαντλήσει ολωσδιόλου και τον αφανίσει.

53. Αφού τόλμησες και μπήκες κάτω από το ζυγό της ιερωσύνης, φρόντισε να είσαι άψογος και να διδάσκεις σωστά το λόγο της αλήθειας(Β΄Τιμ. 2, 15), εργαζόμενος μέσω της ιερωσύνης για τη σωτηρία σου με φόβο και τρόμο(Φιλιπ. 2, 12), γιατί ο Θεός μας είναι φωτιά που κατακαίει(Εβρ. 12, 29). Αν αγγίζεις αυτή τη φωτιά σαν χρυσός ή και άργυρος, μη φοβάσαι μήπως καείς, όπως οι τρεις νέοι στη Βαβυλώνα δε φοβήθηκαν τη φωτιά(Δαν. 3, 17-18). Αν όμως είσαι από χόρτο ή από καλάμι, τα πιο εύφλεκτα δηλαδή υλικά, επειδή φρονείς τα γήινα, τρέμε μην κατακαείς από την ουράνια φωτιά, —εκτός αν αποφύγεις σαν τον Λώτ(Γεν. 19, 17 και 29) την οργή με την παραίτηση από τα φρικτότατα μυστήρια. Δεν γνωρίζω αν τα πολύ μικρά αμαρτήματα, που κάποιος έχει από αδυναμία, αφανίζονται από τη θεία αυτή φωτιά της ιερότατης λατρείας, και γι’ αυτό κι εσύ δεν καίγεσαι απ’ αυτή τη φωτιά, όπως το αδύνατο εκείνο φυτό της βάτου(Εξ. 3, 2).

54. Αφού, σαν αυτούς που πάσχουν από γονόρροια, δεν έχεις τη δύναμη να αποσπαστείς από την εμπαθή σου κατάσταση λόγω της μακροχρόνιας συνήθειας, πώς αποτολμάς ν’ αγγίζεις εκείνα που δεν τολμούν ούτε άγγελοι να τα αγγίξουν, ταλαίπωρε; Ή λοιπόν από φρίκη κρατήσου μακριά από τη θεία ιεροτελεστία, και έτσι να εξιλεώσεις το Θεό, ή περίμενε ως αναίσθητος και αδιόρθωτος να πέσεις στην οργή και στα χέρια του ζώντος Θεού, ο οποίος δε θα σου δείξει λύπη και φιλανθρωπία, αλλά θα σε τιμωρήσει αμείλικτα, επειδή αποτολμάς μ’ αναίδεια να μπεις στο βασιλικό γάμο με λερωμένη την ψυχή και τη στολή, και είσαι ανάξιος ακόμα και να μπεις, όχι και να παρακαθήσεις στο γαμήλιο τραπέζι(Ματθ. 22, 12).

55. Γνώρισα κάποιον ιερωμένο που αποτολμούσε να ιερουργεί ανάξια τα θεία μυστήρια, ενώ είχε περιπέσει στο πάθος της πορνείας. Αυτός έπεσε πρώτα άρρωστος με ασθένεια αθεράπευτη και φοβερή και πλησίαζε πιά στο θάνατο. Αν και μεταχειρίστηκε όλα τα μέσα, δεν έβλεπε ωφέλεια, αλλά μάλλον χειροτέρευε. Ήρθε τότε σε συναίσθηση ότι πεθαίνει επειδή ιερουργεί ανάξια, και αμέσως παραιτήθηκε με όρκο από τη θεία Λειτουργία· αμέσως θεραπεύτηκε, ώστε ούτε σημάδι της ασθένειας δεν έμεινε.

56. Είναι λαμπρό και το αξίωμα και το ένδυμα της ιερωσύνης, αλλά εφόσον και η ψυχή από μέσα λάμπει από καθαρότητα. Όταν όμως η ψυχή λερωθεί από απροσεξία, ενώ η συνείδηση που διαμαρτύρεται, αγνοείται, τότε το φως γίνεται σκοτάδι και προξενεί το αιώνιο σκοτάδι και την αιώνια φωτιά. Εκτός αν αφήσομε αυτό το δρόμο, τον απόκρημνο κι από τις δύο πλευρές, και στραφούμε προς άλλη οδό, η οποία με την αρετή και την ταπείνωση οδηγεί χωρίς κίνδυνο στη βασιλεία του Θεού.

57. Η επιτυχία της σωτηρίας γίνεται με την ταπείνωση και την αρετή, όχι με την ένδοξη ιερωσύνη, η οποία απαιτεί ζωή αγγελική. Ή λοιπόν γίνε απαθής όπως οι άγγελοι, με φρόνημα έξω από το κόσμο και τη σάρκα, και έτσι ανέβαινε την ουράνια αυτή κλίμακα, ή συνειδητοποιώντας την ασθένειά σου, φοβήσου το ύψος της ιερωσύνης, απ’ όπου το πέσιμο είναι μεγάλο για όσους δεν είναι ικανοί. Διάλεξε το δρόμο που ακολουθούν οι πολλοί, ο οποίος φιλιώνει με το Θεό όχι λιγότερο από την ιερωσύνη. Σ’ αυτόν κι αν συμβεί να πέσεις, είναι εύκολο να μετανοήσεις και να σηκωθείς με το έλεος και τη χάρη του Θεού.

58. Σάρκα και αίμα δεν κληρονομούν τη βασιλεία του Θεού(Α΄Κορ. 15, 50). Και πώς εσύ, ενώ κοινωνείς τη σάρκα και το αίμα του Θεού, δε γίνεσαι σύσσωμος με Αυτόν και δεν ενώνεσαι με το αίμα Του, έχοντας ήδη μέσα σου τη βασιλεία των ουρανών, αλλά πολιορκείσαι από πάθη σάρκας και αίματος; Φοβάμαι μήπως δε θα μείνει σε σένα το Πνεύμα του Θεού γιατί είσαι σαρκικός(Γεν. 6, 3), και μήπως δεχτείς πολύ αυστηρή τιμωρία τότε στον καιρό της κρίσεως και αφαιρεθεί από σένα η σεβάσμια ιερωσύνη, επειδή είσαι ανάξιος γι’ αυτή τη χάρη, και παραπεμφθείς στην αιώνια κόλαση.

59. Όταν δεν έχεις εμπρός στα μάτια σου το φόβο του Θεού, νομίζεις ότι είναι μικρό πράγμα να

ιερουργείς ανάξια, εξαπατώμενος από τη φιλαυτία σου και γι' αυτό νομίζοντας ότι ο Θεός είναι αγαθός. Αυτό έπαθαν παλιά ο Δαθάν και ο Αβειρών, έως ότου τους κατάπιε η γη(Αριθ. 16, 31-33). Τούτο το φοβερό και συ να φοβηθείς και να εννοήσεις πόσο μεγάλο πράγμα είναι η ιερουργία, και ή να ασκείς την ιερωσύνη άξια και καθαρά, για να μην πω σαν άγγελος, ή σταμάτησε σαν συνετός να τελείς τη φρικτή λατρεία· μήπως καταφρονώντας κατά το παρόν και ξεγελώντας τη συνείδησή σου που σε ελέγχει, φτάσεις τότε, όταν θα κρίνονται και θα τακτοποιούνται τα πάντα, να πεις με πόνο καθώς θα καταδικάζεσαι: «Μου ήρθε ο φόβος που φοβόμουν, κι ό,τι με τρόμαζε, το συνάντησα»(Ιωβ. 3, 25).

60. Με νήψη και κόπο πρόσφερε πρώτα για χάρη του εαυτού σου με συντριβή και δάκρυα για εξιλέωση την ιερή κοσμοσωτήρια θυσία. Γιατί μετά το θάνατό σου ποιον θα έχεις να κοπιάζει και να προσφέρει την αναίμακτη θυσία για σένα; Γι' αυτό, σαν άνθρωπος έξυπνος, πρόλαβε από τώρα, ενταφίασε τον εαυτό σου και μνημόνευσέ τον προκαταβολικά, προσφέροντας στο Θεό τα άγια που είναι επάνω στην αγία Τράπεζα ως μεσιτεία της σωτηρίας σου και υπενθυμίζοντας μ' αυτά τη θεληματική και φιλάνθρωπη σφαγή Του.

61. Ανείπωτη και ανέκφραστη είναι η ηδονή της ψυχής, η οποία με πληροφορία για τη σωτηρία της χωρίζεται από το σώμα και το ξεντύνεται σαν φόρεμα. Γιατί έχοντας επιτύχει πια τα ελπιζόμενα, αποθέτει χωρίς λύπη το σώμα και προχωρεί ειρηνική προς τον λαμπρό και ιλαρό άγγελο που έρχεται από ψηλά. Μαζί μ' αυτόν διασχίζει ανεμπόδιστα τον αέρα, χωρίς να την ενοχλήσουν καθόλου τα πονηρά πνεύματα. Ανεβαίνει με χαρά και θάρρος και φωνές ευχαριστίας, μέχρις ότου φτάσει να προσκυνήσει τον Ποιητή και να δεχτεί την απόφαση να καταταγεί μαζί με τους ομοίους της και ίσους κατά την αρετή, ως τη στιγμή της κοινής αναστάσεως.

62. Θα σου πω λόγο παράδοξο και μη θαυμάσεις. Και αν δεν επιτύχεις την απάθεια, ίσως εξαιτίας των εμπαθών ενθυμήσεων που σε τυραννούν, αν ωστόσο τον καιρό της εξόδου σου βρίσκεσαι στην άβυσσο της ταπεινώσεως, θα υψωθείς πάνω από τα σύννεφα όχι λιγότερο από τον απαθή. Γιατί αν ο θησαυρός των απαθών είναι το άθροισμα όλων των αρετών, αλλά και ο πολύτιμος λίθος της ταπεινώσεως τις ξεπερνά όλες σε αξία. Δεν είναι μόνο πρόξενος εξιλεώσεως του ταπεινού ενώπιον του Θεού, αλλά και πρόξενος εισόδου μαζί με τους εκλεκτούς στο νυμφώνα της βασιλείας Του.

63. Όταν δέχεσαι από το Θεό εξιλέωση των αμαρτιών σου, να δοξάζεις τον αμνησίκακο και ανεξίκακο Κύριο και να παίρνεις μέτρα με όλη τη δύναμή σου εναντίον των θεληματικών αμαρτημάτων. Παρ' όλο που και αυτά εξιλεώνονται καθημερινά ως την ώρα του θανάτου, όμως φανερώνεσαι αχάριστος αμαρτάνοντας εύκολα εν γνώσει σου. Όταν όμως με την πέτρα της καλής ελπίδας διώχνεις μακριά το σκύλο της απογνώσεως, και παρακαλείς με αναίδεια και επιμονή, θα συγχωρεθούν οι πολλές αμαρτίες σου, για να αγαπήσεις και συ ως χρεώστης πολύ(Λουκ. 7, 47) τον Εύσπλαχνο και Υπεράγαθο στον μέλλοντα αιώνα.

64. Όταν με την ενέργεια της θείας χάρης, σταθείς εμπρός στο Θεό στην προσευχή σου με δάκρυα, να κυλιέσαι ξαπλωμένος σε σχήμα σταυρού κάτω στην γη και, χτυπώντας το κεφάλι, να ζητάς από το Θεό την απόλυσή σου από τα εδώ, ως ελευθέρωση από τη φθορά και απομάκρυνση από τους πειρασμούς. Πλην όμως όχι κατά το θέλημά σου, αλλά όπως θεωρεί καλό ο Θεός· όταν και όπου θέλει Εκείνος. Να επιθυμείς μεν από τώρα την εκδημία και να προτιμάς να πήγαινες προς τον Κύριο με τα δάκρυα μέσα στην άβυσσο της ταπεινώσεως, ώστε αμέριμνος πια να έπαυες το φλογερό πόθο και τη δέηση· να δέχεσαι όμως προς το παρόν την αναβολή, γιατί ο Θεός κάτι καλύτερο θα προβλέπει(Εβρ. 11, 40). Να επιδιώκεις δε εντατικά και με όρκο να μην αποτύχεις, κάνοντας και λέγοντας και εξετάζοντας το παν με σκοπό να μην εκπέσεις από το Θεό.

65. Αφού φορείς σάρκα, μην επιχειρείς να ερευνάς τα νοητά, πώς είναι, αν και το νοερό μέρος της ψυχής οδηγεί σ' αυτά μέσω της καθαρότητας. Γιατί αν το ασώματο που εμποδίζεται από την αναπνοή και το αίμα, δεν ελευθερωθεί από την παχύτητα της ύλης και δεν πλησιάσει τα νοητά, δε θα μπορέσει να τα στοχαστεί και να τα καταλάβει όπως πρέπει. Όταν προετοιμάζεσαι λοιπόν να βγεις από την ύλη, σαν από δεύτερη σκοτεινή μήτρα, προς εκείνα τα άυλα και φωτεινά, να είσαι χαρούμενος και να δοξάζεις τον Ευεργέτη που μας μεταφέρει με το θάνατο προς τα ελπιζόμενα. Να έχεις αδιάκοπη νήψη για τους ασεβείς δαίμονες που περπατούν τριγύρω μας(Ψαλμ. 11, 9) και

επιβουλεύονται πάντοτε την προκοπή μας και παραφυλάγουν με δόλο να χτυπήσουν τη φτέρνα μας(Γεν. 3, 15), δηλαδή το τέλος της ζωής μας, και να τρέμεις μέχρι την έξοδό σου για την αβεβαιότητα του μέλλοντος, γιατί έχεις πλαστεί επιδεκτικός τροπής και αλλοιώσεως, λόγω του αυτεξουσίου.

66. Ο εχθρός μάς επιτίθεται με άγριους και φοβερούς πειρασμούς, όταν αντιληφθεί ότι η ψυχή έφτασε σε μεγάλα μέτρα αρετής. Αυτό τεκμηριώνεται και από τα λόγια της προσευχής, και από την προσπάθειά μας ν' ανεβούμε πάνω από την υλική δυάδα, δηλαδή τη σάρκα και τα αισθητά. Ο μισάνθρωπος μάς πειράζει με τόσο πολύ φθόνο, ώστε να απελπιζόμαστε και γι' αυτή τη ζωή μας(Β΄Κορ. 1, 8). Αγνοεί ίσως ο αχρείος, πόσα αγαθά μας προξενεί· με αυτά μας κάνει δοκιμασμένους με την υπομονή και μας πλέκει πιο λαμπρά τα στεφάνια.

67. Δεν υπάρχει μεγαλύτερος αγώνας από τον αγώνα της σωφροσύνης και της παρθενίας. Εκείνος που προτιμά την αγαμία, θαυμάζεται και από τους ίδιους τους αγγέλους και στεφανώνεται όχι λιγότερο από τους μάρτυρες. Γιατί το να είναι κανείς συνδεδεμένος με τη σάρκα και το αίμα κι ωστόσο να προθυμοποιείται να μιμείται με την αγνεία πάντοτε την αϋλία των ασωμάτων, πόσους κόπους και ιδρώτες δεν χρειάζεται; Είναι τόσο μεγάλο και υψηλό πράγματι το κατόρθωμα, ώστε παραλίγο να θεωρείται και αδύνατο, ως υπέρ τη φύση· και θα ήταν αδύνατο, αν ο Θεός από ψηλά δε βοηθούσε, ενισχύοντας την ασθένεια της φύσεως και στηρίζοντας την αδυναμία της και, κατά κάποιο τρόπο, ανασηκώνοντας από τη γη με τον θείο έρωτα και την ελπίδα των βραβείων που έχουν αθλοθετηθεί.

68. Η σάρκα που γίνεται πλαδαρή με την πολυποσία και την πολυυπνία, είναι μεγάλο εμπόδιο για τη σωφροσύνη. η αληθινή σωφροσύνη μένει ανεπηρέαστη και από τις φαντασίες του ύπνου. Γιατί το να προσηλώνεται σ' αυτές ο νους, είναι σημάδι ότι περιφέρει ακόμη στα βάθη του την αρρώστια του σαρκικού πάθους. Αν όμως ο νους καταξιωθεί με τη χάρη να συνομιλεί στον ύπνο του δίχως μεσολάβηση του σώματος με το Θεό, τότε μένει απείραχτος και άγρυπνος φύλακας της ψυχής και του σώματος που ηρεμούν. Μοιάζει τότε με κάποιο σκύλο που προσέχει άγρυπνος για τους επίβουλους λύκους χωρίς να ξεγελιέται.

69. Θα σου πω λόγο παράδοξο και μη θαυμάσεις. Υπάρχει κάποιο μυστήριο που τελείται κρυφά μεταξύ του Θεού και της ψυχής. Αυτό ανήκει στα πιο υψηλά μέτρα της αγιότητας και στην τέλεια κάθαρση και αγάπη και πίστη, όταν ο άνθρωπος, τελείως συμφιλιωμένος με το Θεό ενωθεί μαζί Του με την οικείωση μέσω της αδιάλειπτης προσευχής και θεωρίας. Σ' αυτή την πνευματική κατάσταση, ο Ηλίας έκλεισε τον ουρανό προξενώντας ανομβρία(Γ΄Βασ. 17, 1) και κατέφλεξε τη θυσία με ουράνια φωτιά(Γ΄Βασ. 18, 36-38)· ο Μωυσής έσχισε τη θάλασσα(Εξ. 14, 21) και με την έκταση των χεριών του κατατρόπωσε τους Αμαληκίτες(Εξ. 17. 11-13)· ο δε Ιωνάς σώθηκε από την κοιλιά του κήτους και από το βυθό(Ιω. 2, 2 και 11). Γιατί όποιος έγινε άξιος γι' αυτό το μυστήριο, υποχρεώνει τον φιλανθρωπότατο Θεό να του κάνει ό,τι θέλει. Κι ενώ βρίσκεται ακόμη μέσα στη σάρκα, έχει ξεπεράσει το μέτρο της φθοράς και της θνητότητας και περιμένει το θάνατο σαν τον κοινό ύπνο που θα τον μεταφέρει στα ελπιζόμενα αγαθά γεμάτο χαρά.

70. Από σεβασμό στα δεσποτικά πάθη και την κένωση του Θεού Λόγου για χάρη μας, αλλά και στη θυσία και την ένωση με μας του ζωοποιού και θείου σώματος και αίματος —που όχι μόνο αξιωθήκαμε να γίνομε μέτοχοί τους, αλλά και να τα ιερουργούμε— ταπείνωνε τον εαυτό σου σαν πρόβατο για τη σφαγή, πιστεύοντας αληθινά όλους τους άλλους ανώτερούς σου. Και φρόντιζε πολύ να μην πληγώνεις τη συνείδηση κανενός, και μάλιστα δίχως λόγο. Χωρίς αγιότητα μην τολμάς ν' αγγίξεις τα άγια, για να μην καείς σαν χορτάρι από τη θεία φωτιά και εξοντωθείς σαν κερί που έλυωσε(Ψαλμ. 57, 9).

71. Βεβαιότατα, αν διεξάγεις όπως πρέπει τη φρικτή τελετή της θείας και σεβάσμιας ιερουργίας και δεν σε κατηγορεί για τίποτε η συνείδησή σου, θα ελπίσεις από αυτήν τη σωτηρία σου. Γιατί από αυτήν λαμβάνεις ωφέλεια περισσότερο από κάθε άλλη πνευματική εργασία και θεωρία. αν όμως δεν τη διεξάγεις όπως πρέπει, αλοίμονό σου· είναι οπωσδήποτε καλύτερο να εγκαταλείψεις το ύψος της ιερωσύνης από επίγνωση της αδυναμίας σου, παρά να την ασκείς όχι τέλεια κι όχι αγνά, και ενώ οι άλλοι σε νομίζουν ότι είσαι πολύ ψηλά, εσύ να βρίσκεσαι σε αξιοδάκρυτη πτώση από την

αναξιότητά σου.

72. Η μέσω της θείας ιερωσύνης λατρεία και εξιλέωση και ικέτευση του Θεού υπερέχει τόσο από κάθε ψαλμωδία και προσευχή, όσο διαφέρει στη λαμπρότητα από τα άστρα ο ήλιος. Γιατί στη θεία Ιερουργία θυσιάζομε και παρουσιάζομε και προβάλλομε για εξιλέωσή μας τον ίδιο το μονογενή Υιό του Θεού, ο οποίος θυσιάστηκε χωρίς αντάλλαγμα για τους αμαρτωλούς από φιλανθρωπία. Κι αυτό το κάνομε όχι μόνο για την άφεση των αμαρτιών, αλλά οπωσδήποτε και για την εκπλήρωση αιτήσεων προς το συμφέρον μας, αν βέβαια η συνείδηση μένει καθαρή. Και το θείο σώμα ενωμένο με τη θεότητα, σαν αναμμένο κάρβουνο καίει κάθε αμαρτία και φωτίζει τις καρδιές εκείνων που προσέρχονται με πίστη. Επίσης και το θεϊκό και τίμιο αίμα πλένει και καθαρίζει περισσότερο από κάθε ύσσωπο(Ψαλμ. 50, 9) όλες τις κηλίδες και τους μολυσμούς εκείνων που, όσο πιο καθαρά και αγνά μπορούν, τολμούν και προσέρχονται στα άγια, —αν συμβεί να έχει μείνει μέσα τους κάτι βρώμικο.

73. Όπως είπε κάποιος από τους Αγίους, στη θεία λειτουργία δε θυσιάζεται το σώμα του Θεού Λόγου που έχει αναληφθεί στον ουρανό, κατεβαίνοντας από εκεί, αλλά ο ίδιος ο άρτος και ο ίδιος ο οίνος μεταβάλλονται σε σώμα και αίμα Χριστού, καθώς ιερουργούνται με πίστη και φόβο και πόθο και ευλάβεια απ᾽ όσους έχουν αξιωθεί τη θεία ιερωσύνη, και δέχονται αυτή τη μεταβολή με την ενέργεια και την επιφοίτηση του Αγίου Πνεύματος. Δε γίνεται σώμα διάφορο από αυτό του Κυρίου, αλλά ο άρτος μεταβάλλεται σ᾽ αυτό το ίδιο σώμα και γίνεται πρόξενος, αφθαρσίας, χωρίς να φθείρεται. Πόση λοιπόν καθαρότητα και αγιότητα πρέπει να έχει ο ιερέας, αγγίζοντας το θεϊκό σώμα; Και πόση παρρησία, αφού γίνεται μεσίτης Θεού και ανθρώπων και παίρνει συμπρεσβευτές, μαζί με την Πάναγνη Μητέρα του Θεού, όλες τις επουράνιες δυνάμεις των αγγέλων και τους Αγίους από την αρχή του κόσμου; Εγώ νομίζω ότι όπως έχει αγγελική ή αρχαγγελική την αξία, τέτοια πρέπει να έχει και την οικειότητα με το Θεό.

74. Σημείωσε και τούτο, Πισήνιε· ότι μετά το Σύμβολο της Πίστεως τα τίμια δώρα, που πρόκειται σε λίγο ν᾽ αγιαστούν, μένουν ακάλυπτα πάνω στην αγία τράπεζα, σαν να δέονται κατά κάποιο τρόπο και να κράζουν με αλάλητες φωνές προς Εκείνον που κατοικεί στους ουρανούς, γι᾽ αυτούς που τα προσφέρουν. Γιατί κοιτάζοντάς τα Εκείνος, δεν αδιαφορεί· και βλέποντάς τα, δεν παραβλέπει, αλλά θυμάται τη θεληματική κένωση και την ανέκφραστη συγκατάβαση και την από φιλανθρωπία σφαγή Του. Δε μας χάρισε βέβαια τη λύτρωση και τη σωτηρία με το πάθος Του ενώ ήμαστε δικαιωμένοι, ο αγαθός και ανεξίκακος, αλλά ενώ ήμαστε εχθροί μαζί Του, μας ελέησε και μας ξανακάλεσε κοντά Του.

75. Και αν ακόμη εξασκείς την καθαρή προσευχή, η οποία ενώνει άυλα τον άυλο νου με το Θεό, και έφτασες να δεις σαν σε καθρέφτη την κατάσταση που σε περιμένει μετά το τέλος αυτής της ζωής, επειδή δέχτηκες τον αρραβώνα του Πνεύματος(Β΄Κορ. 5, 5) και απόκτησες μέσα σου τη βασιλεία των ουρανών(Λουκ. 17, 21) με κάθε αίσθηση και πληροφορία, μην ανεχθείς να απολυθείς από τη σάρκα χωρίς πρόγνωση του θανάτου. Αλλά και να παρακαλείς ακούραστα γι᾽ αυτό και να έχεις καλή ελπίδα ότι θα το επιτύχεις, πλησιάζοντας την έξοδό σου, αν σε συμφέρει. Και να ετοιμάζεσαι γι᾽ αυτήν αδιάκοπα, απορρίπτοντας κάθε δειλία. Έτσι θα μπορέσεις, αφού διασχίσεις τον αέρα και ξεφύγεις τα πονηρά πνεύματα, να διαβείς θαρραλέα και άφοβα τις ουράνιες αψίδες. Και αφού συνταχθείς με τις αγγελικές τάξεις και προστεθείς στους εκλεκτούς και δικαίους που υπήρξαν από την αρχή του κόσμου, θα θεωρείς το Θεό όσο είναι εφικτό· δηλαδή θα δέχεσαι τα αγαθά που πηγάζουν απ᾽ Αυτον και θα βλέπεις το Λόγο του Θεού ν᾽ ακτινοφωτοβολεί τα υπερουράνια, και μαζί με την άχραντη σάρκα Του να λατρεύεται συγχρόνως με τον Πατέρα και το Πνεύμα σε κοινή προσκύνηση απ᾽ όλη την επουράνια στρατιά κι απ᾽ όλους τους Αγίους. Αμήν.